У5 6/180
7.5.т.1

Инв. 75 6/180
9/2
3

АРХИВЪ ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ,

ИЗДАВАЕМЫЙ

ВРЕМЕННОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ

РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ,

ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЮ

при

Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ

ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРѢ.

ЧАСТЬ ПЯТАЯ.

АКТЫ О ГОРОДАХЪ.

(1432—1798).

ТОМЪ I.

КІЕВЪ.
Въ Университетской Типографіи,
1869.

Б-95/2 8/1 а

У5 6/180

АРХИВЪ

ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ.

АРХИВЪ
ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ,

ИЗДАВАЕМЫЙ

ВРЕМЕННОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ

РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ,

ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЮ

при

Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ

ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРѢ.

ЧАСТЬ ПЯТАЯ.

АКТЫ О ГОРОДАХЪ.

(1432—1798).

ТОМЪ I.

КІЕВЪ.
Въ Университетской Типографіи.
1869.

Печатать разрѣшается. Октября 26 дня 1868 года.

Предсѣдатель Коммиссіи *М. Юзефовичъ.*

Государств. публичная
историческая
библиотека РСФСР

1343163

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Предлагаемый томъ заключаетъ въ себѣ акты, относящіеся къ исторіи городовъ Южно-русскаго края. Акты эти указываютъ на то, что города въ Южной Руси возникали въ силу трехъ различныхъ историческихъ причинъ и потомъ, въ теченіи своего существованія, имѣли троякое значеніе: 1) Городъ представлялъ въ государствѣ отдѣльную юридическую единицу, община городская управлялась особенными законами; жители города пользовались особенными правами, отличными отъ правъ, присвоенныхъ другимъ жителямъ края—они составляли отдѣльное сословіе.—2) Городъ былъ центромъ торговой и промышленной дѣятельности и жители его отличались отъ другихъ сословій не только правами, но и качествомъ занятій и сферою примѣненія труда. 3) Города представляли мѣстности укрѣпленныя—замки и составляли центръ военной организаціи края.—Всѣ три указанныя причины совмѣщались часто въ одномъ городскомъ поселеніи, но часто также одна изъ указанныхъ причинъ, дѣйствуя порознь, могла вызывать переименованіе извѣстнаго поселенія въ городъ или основаніе новаго поселенія съ причисленіемъ его къ разряду поселеній городскихъ.—По большей части городъ возникалъ въ силу дѣйствія одной причины, а потомъ, по возникновеніи его, раньше или позже присоединялись и два другіе отличительные признаки городской жизни; но послѣднее могло и не случиться: такъ напримѣръ поселеніе могло быть признано торговымъ центромъ —въ немъ назначались ярмарки, ремесленники получали право

на устройство цеха, но тѣмъ не менѣе жители не пользовались ни городскимъ самоуправленіемъ, ни сословными правами мѣщанскими и продолжали считаться подданными частнаго владѣльца или королевскаго старосты, а также поселеніе не было обнесено укрѣпленіями, не заключало замка, (въ смыслѣ крѣпости) и не составляло центра военнаго управленія.—Вслѣдствіе такой тройственности значенія городскихъ поселеній, при обзорѣ предлагаемыхъ актовъ, мы остановимся порознь на каждомъ изъ упомянутыхъ отличительныхъ признаковъ городской жизни.

Какъ отдѣльныя юридическія единицы города въ Южной Руси существовали еще въ до-историческое время. Вѣчевыя сходки въ опредѣленныхъ мѣстахъ собирались раньше призванія Варяжскихъ князей, раньше слѣдовательно чѣмъ водворена была въ краѣ правильная военная организація. Первые города, упоминаемые лѣтописцами, при исчисленіи ополченій, принимавшихъ участіе въ походахъ князей на Царьградъ, являются въ смыслѣ представителей земель, изъ которыхъ вызваны были эти ополченія; города эти были центрами, въ которыхъ сходились представители земель для обсужденія общественныхъ дѣлъ и подъ названіемъ каждаго города подразумѣвались не только жители, населявшіе непосредственно извѣстное поселеніе, но также жители всѣхъ мѣстностей, составлявшихъ вмѣстѣ съ городскимъ населеніемъ одно общее вѣче. Вѣчевые центры возникали по мѣрѣ разсѣленія Славянскихъ племенъ; каждое племя имѣло свой городъ вѣчевой—если оно было многочисленно, то имѣло частные центры сходокъ, подчиненные главному вѣчу всего племени—такимъ образомъ возникали пригороды рядомъ съ городами и зависимость первыхъ отъ вторыхъ ясно опредѣляется лѣтописцемъ.—При водвореніи въ краѣ Варяжскихъ князей и дружинъ, города кромѣ значенія вѣчеваго центра получаютъ еще другое значеніе, они дѣлаются мѣстомъ пребыванія кня-

зей—княжескими столами, и въ мѣстѣ съ тѣмъ центрами военной организаціи края. Князья находятъ по большей части удобнымъ основывать столы именно въ центрахъ вѣчевыхъ сходокъ, такъ какъ это размѣщеніе облегчало отношенія ихъ къ общинамъ; но княжескіе столы не всегда съ ними совпадаютъ. Съ одной стороны нѣкоторые вѣчевые центры не становятся стольными городами (напримѣръ Любечъ), съ другой стороны князья, вслѣдствіе стратегическихъ соображеній, возводятъ новыя укрѣпленія, при которыхъ селятся новые города (напримѣръ Бѣлгородъ, позже Львовъ и т. п.) и послѣдніе, при дробленіи княжествъ на удѣлы, дѣлаются въ свою очередь стольными градами. Тѣмъ не мѣнѣе, не смотря на возникновеніе новыхъ городскихъ поселеній, вызванныхъ новыми историческими условіями народной жизни, прежнее понятіе о цѣльности земель и о прежнихъ вѣчевыхъ центрахъ сохраняется въ полной силѣ. Новыя городскія поселенія становятся пригородами болѣе древнихъ городовъ и сами князья подчиняются общему складу народной жизни: вѣчевые центры они считаютъ столами старѣйшими, пригороды, старые или вновь образовавшіеся,—столами младшими и князей, сидящихъ на послѣднихъ,—князями сподручными тому князю, который занимаетъ главный столъ.

Такимъ образомъ удѣльная княжеская система при своемъ дробленіи не нарушаетъ племеннаго распредѣленія народа и, напротивъ того, старается къ нему примѣниться.

Послѣ занятія края Литовскими князями значеніе городовъ, какъ центровъ общинной жизни, значительно видоизмѣняется и ослабѣваетъ. Весь строй государственнаго устройства, образовавшійся въ Литвѣ, основанъ исключительно на военномъ началѣ. Тѣснимые преобладающими силами крестоносцевъ, Литовскіе князья ищутъ спасенія въ увеличеніи своихъ ратныхъ силъ и для усиленія ихъ они бросаются на ослабѣвшую отъ удѣльнаго дробленія и татар-

скаго нашествія Русь, и, покоривъ ее, стараются дать ей такое устройство, которое представляло-бы болѣе всего возможности вызвать изъ приобрѣтенныхъ земель значительныя военныя силы: Для этого литовскіе князья не только пользуются туземнымъ служилымъ, боярскимъ сословіемъ, но стараются его умножить по мѣрѣ возможности. Съ этою цѣлью они выдаютъ жалованныя грамоты служилымъ людямъ, въ силу которыхъ послѣдніе пріобрѣтаютъ право на потомственное владѣніе отдѣльными участками земли, или вновь имъ даруемыми, или издавна имъ принадлежавшими, съ обязанностью, привязанною къ пожалованной землѣ, доставлять князю по его требованію опредѣленное количество вооруженныхъ людей и признавать надъ собою его верховную власть. Такимъ образомъ въ Литвѣ образуется самостоятельный феодальный строй жизни. Мало по малу прежнее дѣленіе края на земли и земель на волости (околицы) замѣняется новымъ дѣленіемъ на княжества и повѣты, групирующіеся около княжескихъ замковъ; но прежній общинный порядокъ не сразу уступаетъ новому. Служилые люди выдѣляются изъ общины, примыкаютъ къ новому строю жизни и стараются ему подчинить неслужилое сословіе, поставивъ его отъ себя въ зависимость экономическую и требуя, во имя общественныхъ, государственныхъ цѣлей, чтобы оно несло, тѣмъ или инымъ путемъ, свою долю тягостей военнаго устройства, »земской обороны«.—Неслужилыя сословія уступая постепенно этимъ требованіямъ, стараются вмѣстѣ съ тѣмъ отстоять прежнія общинныя понятія въ другой сферѣ общественной жизни—они желаютъ удержать общинный самосудъ и самоуправленіе. Но точное разграниченіе этихъ двухъ сторонъ жизни было невозможно, особенно при отсутствіи всякаго формулированнаго законодательства и при господствѣ, взамѣнъ его, обычая. Являлось множество спорныхъ вопросовъ, которые могла рѣшить только постоянная житейская борьба,

завязавшаяся между двумя общественными порядками: Могъ ли князь раздавать землю, находившуюся въ чертѣ общинныхъ владѣнiй служилымъ людямъ и слѣдовало-ли послѣднимъ, на основанiи княжеской жалованной грамоты, считать себя выдѣленными изъ общины? Принадлежала-ли князю или его намѣстнику, или старостѣ власть административная и полицейская въ рейонѣ управляемаго имъ замка, или должна-ли была извѣстная доля этой власти остаться по старому въ рукахъ общины? Принадлежалъ-ли судъ гражданскiй и уголовный общинѣ всецѣло или долженъ-ли перейти, какъ атрибутъ княжеской власти, къ послѣднему? Староста-ли княжескiй или община должна была завѣдывать какъ денежными сборами съ неслужилыхъ людей, такъ и военными и земскими повинностями, падавшими на ихъ долю?— Какъ эти такъ и многiе другiе вопросы, болѣе или менѣе важные, служили поводомъ постоянныхъ недоразумѣнiй между двумя различными порядками—военнымъ и общиннымъ, стоявшими рядомъ на всемъ пространствѣ литовско-русскихъ земель. Подъ влiянiемъ мѣстныхъ условiй: густоты народонаселенiя, степени отдаленности отъ правительственныхъ центровъ, стратегическаго значенiя извѣстныхъ мѣстностей, численности служилаго сословiя и продолжительности и интензивности Литовскаго влiянiя, вопросы эти рѣшались различно. Первая попытка со стороны князя привести въ извѣстный порядокъ судебное и административное состоянiе края—судебникъ Казимира 1468 года, опредѣляя степень отвѣтственности за нѣкоторыя преступленiя и нѣкоторыя земскiя повинности, умалчиваетъ о томъ, кто долженъ приводить въ исполненiе и принять къ руководству изданныя правила*.— Отдѣльныя грамоты, раскрывающiя хотя отчасти взаимныя отношенiя жителей литовско-русскихъ земель, указываютъ на

* Акты западной Россiи т. I, стр. 80.

то, что отношенія между общиною и военнымъ сословіемъ стояли въ различныхъ мѣстностяхъ въ самомъ разнообразномъ другъ къ другу положеніи и находились въ борьбѣ, веденной обѣими сторонами съ неравномѣрнымъ успѣхомъ въ различныхъ мѣстностяхъ, но съ постояннымъ однако преобладаніемъ военнаго сословія.

Недостатокъ источниковъ не дозволяетъ изслѣдовать какъ постепенный ходъ борьбы, такъ и ея подробности. Лѣтописи южно-русскія прекращаются съ началомъ XIV столѣтія, т. е. въ самый моментъ появленія Литовскихъ князей, грамоты-же и другія актовыя свидѣтельства представляютъ матеріалъ, хотя отчасти поясняющій внутренній бытъ края, только съ конца XV столѣтія. Такимъ образомъ около 200 лѣтъ не имѣемъ подлинныхъ источниковъ, на основаніи которыхъ мы могли-бы уяснить себѣ первоначальное столкновеніе и постепенное насажденіе литовскаго феодальнаго порядка на общинной почвѣ Южной Руси.—Первые документы, встрѣчающіеся намъ въ XV вѣкѣ—это грамоты князей, жалующія городамъ Магдебурское право, то есть такіе документы, которые свидѣтельствуютъ объ совершившемся уже разложеніи общиннаго порядка; однако по нимъ мы можемъ до извѣстной степени возстановить положеніе городскихъ общинъ, по крайней мѣрѣ въ нѣкоторыхъ отношеніяхъ, во время непосредственно предшествующее водворенію Магдебурскаго права и найти хотя скудныя указанія на предшествующій періодъ времени.

Въ борьбѣ общиннаго порядка съ военно-феодальнымъ строемъ Литовскаго государства основной вопросъ состоялъ во взглядѣ на поземельную собственность. Общины считали, на основаніи незапамятнаго обычая, всю территорію, тянувшую къ данному вѣчевому центру, неотъемлемою собственностью общины, готовы были нести въ пользу государственной власти извѣстныя повинности: деньгами, услугами, или

продуктами, но источникомъ этихъ повинностей считали необходимость вознаградить князя за трудъ охранять ихъ отъ непрiятелей оружiемъ, а не обязательство, принятое вслѣдствiе владѣнiя землею, искони имъ принадлежащею. Князья, напротивъ того, смотрѣли на землю, какъ на собственность, принадлежавшую имъ въ силу ихъ верховной власти, и полагали, что отдѣльныя лица или общины могутъ владѣть землею только въ силу княжескаго разрѣшенiя, жалуемаго отдѣльными грамотами, взамѣнъ за обязательство исполнять военныя повинности. Какимъ образомъ примѣнили въ началѣ князья свой взглядъ къ практикѣ и какимъ образомъ провели его, за отсутствiемъ источниковъ, рѣшить не можемъ. Но въ то время когда начинаются актовыя свѣденiя, мы видимъ, что вопросъ этотъ далеко еще не былъ окончательно рѣшенъ. Между тѣмъ какъ на Волыни и въ Полѣсiи окончательно взялъ верхъ феодольный порядокъ, въ степной Украинѣ общины владѣютъ еще почти всецѣло землями и власть, признавая за ними право землевладѣнiя, пользуется со стороны общинъ военными услугами и повинностями, и едва только начинаетъ розрывать общинную поземельную собственность раздачею ее по частямъ въ личную собственность служилымъ людямъ. Если пересмотримъ по предложеннымъ актамъ положенiе вопроса о поземельной собственности въ Южной Руси и о зависимомъ отъ нея отношенiи другъ къ другу сословiй въ теченiе времени съ конца XV по начало XVII столѣтiй, то найдемъ его состоянiе въ слѣдующемъ положенiи: На югѣ города признаются собственниками огромныхъ территорiй »якъ здавна бывало«; служилаго сословiя (земянъ или бояръ) или вовсе нѣтъ, или оно встрѣчается рѣдко и положенiемъ своимъ и повинностями не отличается отъ общинниковъ.—Такъ напримѣръ въ грамотѣ, данной Сигизмундомъ III »мѣщанамъ и людямъ« города Чигрина 1589 года, сказано,—что границы, земель, жалуемыхъ королемъ этому городу простираются:

»отъ Тясьмина, выше Чигрина въ четырехъ миляхъ, черезъ поле въ рѣку Днѣпръ, Днѣпромъ въ низъ до рѣки Сулы, оттуда по рѣку Богъ, а отъ Бога по границу Корсунскую«. Всѣ эти земли, обнимавшія пространство по крайней мѣрѣ двухъ нынѣшнихъ уѣздовъ, король признаетъ собственностью города Чигрина »зо всими землями, грунты, полями, лѣсы, боры, гаи, рѣками, озеры, изъ ставищи, пасѣками, рыбными, бобровыми и инными всякими пожитками«; за то Чигринскіе мѣщане »будутъ повинни противъ непріятелю кождому нашему коронному при старосте, войте своемъ тамочнемъ, або наместнику его, конно, збройно завжды ставати и зверхности его, яко подъ часомъ покою, такъ и войны, не выламыватися«. Грамота, обеспечивая за королемъ право требовать, по мѣрѣ надобности, общинное ополченіе и подчиняя его королевскому старостѣ, въ качествѣ войта, не упоминаетъ о другихъ сословіяхъ на территоріи, признанной за городомъ, кромѣ »мѣщанъ и людей мѣста оного« * Къ сѣверу отъ земель Чигринскихъ, лежали почти на столь-же значительномъ пространствѣ земли города Черкасъ ** и земли, простиравшіяся до рѣкъ Синицы и Угорскаго Тыкича, признанныя въ 1584 г. грамотою короля Стефана собственностью города Корсуня, съ тѣмъ исключительно обязательствомъ, чтобы мѣщане »были обязаны къ военной службѣ подъ начальствомъ старосты корсунскаго, противъ всякаго короннаго непріятеля« ***. На западѣ земли Корсунскія и Чигринскія раздѣлены были другъ отъ друга землями, составлявшими территорію города Звенигородки,**** а къ сѣверу отъ нихъ лежали обширныя территоріи, составившія въ послѣдствіи староства: Богуславское и Бѣлоцерковское. Люстрація

* См. № XXIV стр. 85 и № XXXII стр. 126.
** См. № CCXVI стр. 552.
*** См. № CCXIII, стр. 541.
**** См. № CCXVII, стр. 561.

1615 года, описывавшая Богуславъ, нашла, »что мѣщане не плотятъ податей и исполняютъ только военную службу—владѣльческихъ селъ въ староствѣ вовсе нѣтъ, а только мѣщанскіе хутора, которые никакихъ повинностей въ пользу замка не несутъ«. Таже люстрація находитъ въ Бѣлой Церкви два сословія: мѣщанское и козацкое: »мѣщане не даютъ податей—только отправляютъ военную службу при старостѣ или его намѣстникѣ конно и оружно—казаки-же не хотятъ пребывать въ послушаніи у старосты*«.—Всѣ упомянутые акты указываютъ намъ довольно обширную мѣстность, въ которой поземельная собственность еще ненарушимо принадлежитъ общинѣ и сословныя отличія еще не разрываютъ ея цѣльности—городъ удерживаетъ исконное значеніе главы земли, центра общинной жизни. За тѣмъ слѣдуетъ полоса земли, въ которой оба начала: общинное и военно-феодальное находятся въ равновѣсіи: понятіе о землѣ и ея территоріяльныхъ границахъ не изгладилось—межи общинныхъ земель еще извѣстны, но уже внутри ихъ многія пустовщины розданы людямъ служилымъ, боярамъ, и отошли въ ихъ личную собственность; впрочемъ розь сословная еще не пустила глубокихъ корней; съ одной стороны боярское сословіе признаетъ себя членами общинной единицы: оно раздѣляетъ военныя повинности и торговыя занятія наравнѣ съ горожанами и совмѣстно съ ними вступаетъ въ столкновенія съ старостинскою властію; съ другой стороны общинникамъ, не смотря на отчужденіе участковъ общинной земли, принадлежитъ по закону право пользоваться въ ея предѣлахъ, даже на земляхъ, отошедшихъ въ личное владѣніе земянъ, общими угодьями: лѣсомъ, пастбищами, рыбною и звѣриною ловлею и пасѣками.

Такъ къ сѣверу отъ земель Корсунскихъ и Черкасскихъ лежала территорія города Канева, она простиралась далеко

* Starożytna Polska—Baliński i Lipiński, т. II, стр. 519. и 491.

по обѣимъ сторонамъ Днѣпра и официальные документы второй половины XVI в. (1552—1576) опредѣляютъ ее въ слѣдующемъ размѣрѣ: »земли города Канева, въ поляхъ около города простирающіяся, составляли дѣдичную собственность мѣщанъ и находились въ ихъ пользованіи безъ всякой платы въ пользу замка, грунта эти широко простирались во всѣ стороны: доходили до рѣки Удая, на которой находилась городская пустовщизна... и до рѣки Сулы, на которой лежало урочище городское, называемое Войтовщина.... съ одной стороны до Бѣлой-Церкви, съ другой до Кіева по Тавань и ажъ по Пуволъ«. Вообще, по словамъ грамоты короля Стефана 1581 года, земли эти простирались »ab antiquo, на пять миль около мѣста«. * Хотя въ вышеуказанное время въ чертѣ этихъ земель находились уже владѣнія« княжскія, панскія, шляхетскія и боярскія«, но повинности мѣщанъ ничѣмъ еще не отличались отъ служебныхъ повинностей другихъ сословій: Мѣщане каневскіе, по словамъ описи замка Каневскаго, составленной въ 1552 году, какъ люди вольные, владѣющіе наслѣдственно своими землями, никакихъ рабочихъ повинностей не несли, но, наравнѣ съ шляхтою, земянами и боярами повѣта Кіевскаго, службу военную подъ командою старосты Каневскаго отбывали, три дня въ году сопровождали его на охотѣ, квартиры и подводы гонцамъ и посламъ королевскимъ давали, а также доставляли доходъ старостѣ: съ каждаго дома *коляды* грошей шесть, *сторожовщины* два гроша и возъ сѣна: »дань эту давали не только съ земель мѣщанскихъ, но также изъ дѣдицтвъ земскихъ и боярскихъ, наравнѣ съ мѣщанами«. ** Двѣ грамоты короля Стефана: 1576 и 1581 г. предоставляютъ мѣщанамъ по прежнему право пользоваться общими угодіями даже въ земляхъ, лично присвоенныхъ лицамъ земянскаго сословія. Въ первой изъ нихъ король,

---

* См. № XXI стр. 66, 70 и 71.

** См. № XXI стр. 66.

обращаясь къ урядникамъ, панамъ и земянамъ Каневскаго повѣта, запрещаетъ имъ притѣснять мѣщанъ каневскихъ и разрѣшаетъ послѣднимъ пользоваться »вольностями, какія они здавна имѣли: не только на своихъ и королевскихъ земляхъ, но и на земляхъ княжскихъ, панскихъ и шляхетскихъ вольные входы имѣть, въ лѣсахъ—звѣрей всякихъ, въ рѣкахъ—рыбу волокомъ и кудою ловить«. Въ другой грамотѣ 1581 года, король предписываетъ Каневскому старостѣ наблюдать за тѣмъ, чтобы никто не препятствовалъ каневскимъ мѣщанамъ въ разстояніи 5 миль отъ города ловить, по ихъ усмотрѣнію, рыбу и звѣрей и ставить пасѣки *. Въ подобномъ положеніи, хотя уже съ болѣе выдѣлившимся сословіемъ бояръ, представляется намъ городъ Брацлавль, лежавшій на западной границѣ степной Украины, въ описи Брацлавскаго замка, составленной въ 1545 году: »мѣщане владѣли обширными пасѣками, изъ которыхъ каждая была больше трехъ селъ, заключая въ себѣ милю, болѣе или менѣе, земли. Въ пасѣкахъ этихъ они пользовались на дѣдичномъ правѣ пахатными землями, прудами, пчелами, звѣриными и рыбными ловлями, садами, огородами и другими пожитками, а обширныхъ пасѣкъ такихъ къ городу принадлежало 27. А кромѣ этихъ пасѣкъ, изъ которыхъ королю, ни замку дани никакой не давали, мѣщане пользовались также общими городскими землями и грунтами«. Впрочемъ отношеніе мѣщанъ къ замку, права и повинности ихъ, ничѣмъ не различались отъ положенія земянъ и бояръ: какъ тѣ такъ и другіе должны были въ равной мѣрѣ заботиться о поддержаніи укрѣпленій замка и объ устройствѣ мостовъ въ городѣ, какъ тѣ такъ и другіе во время, предшествовавшее описи, отбывали военную службу: бояре являлись со всѣми людьми своими, а мѣщане съ каждой пасѣки доставляли двухъ вооруженныхъ всадниковъ. Но

* См. XXI, стр. 70—71.

уже съ 1507 года бояре стали выдѣляться въ видѣ отдѣльнаго сословія: мы встрѣчаемъ указанія, что въ этомъ году они заключили сдѣлку съ мѣщанами, въ силу которой добровольно отказались отъ продажи питей какъ въ городѣ такъ и въ селахъ, полученныхъ ими отъ замка, съ тѣмъ, что мѣщане примутъ на себя обязательство платить 50 копъ грошей подымщины, слѣдовавшей отъ бояръ въ пользу старосты; когда-же староста не согласился утвердить эту сдѣлку, то земяне, совмѣстно съ мѣщанами, потребовали отъ короля назначенія коммиссіи для обсужденія спорнаго дѣла. Вслѣдъ за тѣмъ бояре »для лучшаго порядка« пожелали имѣть отдѣльнаго отъ мѣщанъ войта и съ тѣхъ поръ прекратилась, по словамъ акта, общая ихъ военная служба *.

Подвигаясь далѣе къ сѣверо-западу отъ Украины, встрѣчаемъ сословную разрозненность все болѣе и болѣе развитою. Земянское сословіе въ западной Подоліи, на Волыни и въ сѣверной Кіевщинѣ было насаждено гораздо раньше, оно представляло болѣе густую массу и сложилось на столько прочно, что могло порвать всѣ связи съ неслужилыми сословіями. Чѣмъ далѣе станемъ подвигаться въ указанномъ направленіи, тѣмъ встрѣтимъ болѣе развитую боярщину, тѣмъ болѣе каждый городъ обособленъ отъ окружающей его земли. тѣмъ болѣе община заключена исключительно въ городскія стѣны и прежнее понятіе о цѣльности территоріяльной собственности превращается въ болѣе или менѣе обширныя претензіи мѣщанъ на право пользоваться сервитутами въ извѣстной мѣстности. Такъ въ Кіевѣ единственный слѣдъ общиннаго землевладѣнія остался въ правѣ мѣщанъ, признанномъ королевскими грамотами 1571 и 1615 годовъ, рубить дрова въ окрестности, сперва на разстояніи 5 миль отъ города, а потомъ только отъ устья Ирпени до рѣки Кривца и въ

* См. № CCXII, стр. 530—533.

правѣ рыбной ловли въ Днѣпрѣ и его заливахъ на томъ-же пространствѣ *. Но уже уставная грамота великаго князя Александра 1495 года лишила ихъ права пользоваться какъ сѣнокосами такъ и прудами въ бывшей чертѣ общинныхъ земель, а многочисленныя жалованныя грамоты распредѣляли уже съ конца XV вѣка села и пустовщины Кіевскаго повѣта между панами и боярами литовскими. Послѣдніе притомъ были по большей части люди знатные, урядники великаго княжества (князья Глинскіе, Гаштольдъ и т. п.), такъ что положеніе ихъ не могло имъ дозволить примкнуть къ общинѣ **. Въ Житомирскомъ и Овруцкомъ повѣтахъ раздача земель служилымъ людямъ началась еще при великомъ князѣ Свидригайлѣ; вслѣдствіе ранняго водворенія боярскаго сословія, уже въ началѣ XVI вѣка земяне отняли у общинниковъ Житомирской земли послѣдніе ихъ грунты и пасѣки, даже такія, которыя не были пожалованы боярамъ княжескими грамотами и ограничили мѣщанъ исключительно чертою земель городскихъ ***. Въ Летичевскомъ повѣтѣ пустовщины, розданныя боярамъ, раздѣлили общинныя земли на нѣсколько черезполосныхъ участковъ; особенная коммиссія, назначенная королемъ въ 1548, признала за мѣщанами право на лѣса и хутора, отдѣленные отъ города боярскими землями; но въ послѣдствіи лѣсами этими завладѣли старосты и упорное сопротивленіе мѣщанъ противъ ихъ отчужденія и дало поводъ къ многолѣтнему процессу, затянувшемуся до самаго конца XVIII столѣтія. Въ продолженіе всего этого времени мѣщане указывали на исконное право общиннаго землевладѣнія въ территоріи по рѣкамъ: Згарѣ и Згаркѣ и доказывали безправное возникновеніе боярскихъ и шляхетскихъ

* Сборникъ Муханова изд. 2, стр. 386 и 448.

** Акты западной Россіи т. I №№ 120, 129, 151, 158, 171, 178; Акты южной и западной Россіи т. I, № 72.

*** Акты южной Россіи № 19; Starożytna Polska т. I. стр. 529.

селъ на общинной землѣ *. Такая-же тяжба за право пользованія лѣсами существовала между мѣщанами Каменецкими и земянами, владѣвшими всѣми селами, окружавшими этотъ городъ, и была рѣшена въ 1513 году королевкими коммисарами въ пользу первыхъ на основаніи присяги мѣщанъ въ томъ, что они имѣли искони свободный входъ въ спорные лѣса **.

На Волыни развитіе боярскаго сословія и разложеніе общины было еще полнѣе и началось гораздо раньше: Въ Луцкой землѣ уже въ 1432 году рѣзко отличаются сословія —съ одной стороны: »duces, boiari, milites et nobiles«, съ другой »homines seu kmethones« ***. Въ Кременецкой землѣ въ началѣ XV столѣтія великій князь Свидригайло отчуждалъ отъ общины въ пользу бояръ цѣлыя волости: такъ въ 1408 году онъ пожаловалъ своему кухмистру Мыщицу »село Борщанку а борокъ и селище Кандитовъ, а лѣсъ Дѣдовъ, со всѣмъ, что къ тымъ селомъ изъ вѣка и зъ давна слушало и тягло, со всѣми уходы и приходы, зъ приселки и зъ селищи«. Въ 1438 году грамотою, жалующею кременецкое войтовство »Нѣмчину Юрку« великій князь признаетъ за нимъ право пользоваться не только общими угодьями въ чертѣ городскихъ земель, но и отчуждаетъ въ его пользу село Подлесцы »со всѣми входы, и приходы, что къ тымъ Подлесцамъ прислухаетъ« и село Денятинъ »со всѣми пожитки« и т. д. **** Вообще уже въ началѣ XVI вѣка всѣ общины Волынскія стѣснены въ предѣлахъ стѣнъ городскихъ и представляютъ изрѣдка или слабые слѣды прежней общности съ окружаю-

* См. №№ XIII, стр. 51, CCXIV, стр. 546 и CCXXIII, стр. 580.

** См. № CXX, стр. 295.

*** См. № I, стр. 1.

**** Грамоты великихъ князей Литовскихъ стр. 5, также см. № II, стр. 4.

щею ихъ землею или только далекое о ней воспоминаніе. Такъ еще княземъ Свидригайломъ была отмежевана незначительная только часть общинной земли и признана исключительно собственностью города Кременца; такъ мѣщане города Луцка пользовались, въ силу грамоты того-же великаго князя, правомъ рубить дрова и пасти скотъ въ дубровахъ и лѣсахъ княжскихъ, панскихъ и земянскихъ, прилегавшихъ къ городу; мѣщане города Владиміра пользовались такимъ-же правомъ въ разстояніи двухъ миль отъ города, на основаніи грамоты В. К, Александра; Сигизмундъ Августъ призналъ за ними право рыбной ловли въ рѣкѣ Лугѣ, но сократилъ право пользованія лѣсомъ и пастбищами до разстоянія одной мили отъ города; въ той-же грамотѣ король, подтверждая городу право на нѣкоторыя сѣнокосныя дачи, признаетъ, что всѣ другіе »грунты, поля, дубровы и сѣнокосы забраны панами Владимірскими« *.

Если обратимъ вниманіе на качество государственныхъ повинностей, возложенныхъ на мѣщанъ въ разсматриваемое время, то замѣтимъ одно общее явленіе: чѣмъ сильнѣе въ данной мѣстности сохранилось общинное начало, тѣмъ болѣе жители ея несутъ военныхъ повинностей и, наоборотъ—чѣмъ болѣе община стѣснена и подавлена военнымъ сословіемъ, тѣмъ менѣе она сама несетъ военныхъ повинностей и замѣняетъ послѣднія денежными взносами въ пользу князя или замковаго уряда. Вообще если размотримъ по актовымъ указаніямъ государственныя повинности, возлагавшіяся на жителей края, то находимъ перечисленными слѣдующіе главные ихъ виды: 1) обязательство доставлять по востребованію князя или его намѣстника или старосты ополченіе для похода противъ непріятелей. 2) Обязательство защищать городскія укрѣпленія вообще и замокъ въ особенности отъ непріятельскихъ нападеній и содержать постоянную стражу въ этихъ укрѣпленіяхъ.

---

* См. №№: II стр, 4; V, стр. 20; VI, с. 29 и XXXVIII, стр. 144—145.

3) Возводить или содержать въ исправности городскія и замковыя укрѣпленія и снабжать замокъ оружіемъ и боевыми припасами. 4) Содержать »полевую сторожу« на границахъ земель своихъ, т. е. посылать караулы для наблюденія за безопасностью границъ отъ непріятелей, особенно отъ Татаръ. 5) Доставлять подводы во время военнаго похода для перевоза припасовъ и багажей. 6) Доставлять подводы для перевоза великокняжескихъ пословъ, гонцовъ, и урядниковъ, или для иностранныхъ пословъ, слѣдующихъ къ великому князю, сопровождать ихъ въ качествѣ конвоя и давать имъ квартиру и содержаніе во время пребыванія въ данномъ городѣ или землѣ. Наконецъ 7) платить деньгами или натурою извѣстную подать князю и извѣстный »доходъ« старостѣ, какъ военному начальнику края. Изъ всѣхъ упомянутыхъ повинностей, за исключеніемъ послѣдней, только обязательство содержать и возводить новыя городскія укрѣпленія постоянно, въ теченіи всего разсматриваемаго времени, относится къ обязанностямъ городскихъ обывателей и простирается на нихъ даже въ XVII и XVIII столѣтіяхъ, между тѣмъ какъ другія повинности мало по малу, по мѣрѣ развитія военнаго сословія, переходятъ исключительно къ послѣднему, а въ отношеніи къ горожанамъ замѣняются податью подъ различными наименованіями. Замѣнъ этотъ происходилъ медленно, путемъ естественнымъ: съ одной стороны для князей удобно было имѣть отдѣльное военное сословіе, обязанное лично, поземельнымъ леннымъ владѣніемъ къ точному исправленію военной повинности; сословіе такое могло пріобрѣсти болѣе военной опытности и снаровки, занимаясь спеціяльно военнымъ дѣломъ; двинуть его въ походъ можно было удобнѣе въ каждую данную минуту, оно естественно стояло въ зависимости отъ княжескаго намѣстника, который въ качествѣ военнаго предводителя и въ мирное время представлялъ

для служилаго сословія естественную, ближайшую административную власть края; между тѣмъ разсчитывать на удобоподвижность общинныхъ ополченій и на военное ихъ искусство было гораздо труднѣе. Община привыкла смотрѣть на военное дѣло какъ на защиту исключительно своей земли; двинуть ея ополченіе за предѣлы этой земли безъ яснаго сознанія мѣстнаго интереса было не возможно. Вообще общинное ополченіе не могло представлять гибкости и подвижности, не могло поддаваться въ такой степени централизаціи силъ и управленія, какая нужна была для военнаго дѣла. Князья потому и не ограничились возможностью воспользоваться общинными военными силами края и вездѣ, гдѣ было возможно, предпочли созидать отдѣльное военно-служилое сословіе.—Съ другой стороны, по мѣрѣ развитія послѣдняго и захвата имъ селъ и пахатныхъ земель, оставшіеся на лице члены общины, стѣсненные въ городахъ, занялись исключительно промышленною и торговою дѣятельностью, они тяготились военными повинностями и охотно готовы были отъ нихъ откупаться извѣстнымъ денежнымъ взносомъ.—Повѣрить сказанное мы можемъ актовыми свидѣтельствами, если примемъ во вниманіе то разнообразное отношеніе въ различныхъ мѣстностяхъ между началами военнымъ и общиннымъ, которое было указано выше. Въ Украинѣ, гдѣ боярское сословіе было слабо или вовсе не существовало, обязанности членовъ общинъ отправляться въ военные походы, защищать замки, отправлять »полевую сторожу« и т. д. возлагаются на нихъ до конца XVI и даже до первой четверти XVII столѣтія. Такъ королевская грамота 1589 года обязываетъ мѣщанъ Чигринскихъ составлять ополченія для военныхъ походовъ подъ начальствомъ старосты. Къ тому-же обязываютъ грамоты и люстраціи: мѣщанъ Каневскихъ—въ 1552, Богуславскихъ—въ 1620, Корсунскихъ—въ 1584 и 1616. Въ 1571 г. мѣщане Бѣлоцерковскіе обязаны еще

отбывать полевую сторожу, въ 1620 г. Богуславскіе мѣщане должны были провожать королевскихъ гонцевъ и т. д. * Чѣмъ далѣе будемъ подвигаться къ сѣверо-западу отъ Украины, тѣмъ менѣе размѣръ военныхъ повинностей, возложенныхъ на городскихъ обывателей, тѣмъ ранѣе послѣдніе отъ нихъ освобождаются. Такъ въ Кіевѣ, по смыслу грамоты 1544 года, ополченіе городское должно было являться подъ начальствомъ намѣстника, только въ случаѣ необходимости быстрой погони за Татарами, мѣщане отправляли еще польную сторожу и стерегли замокъ, но отъ содержанія и провода гонцевъ и пословъ были освобождены ** Въ Брацлавлѣ, по словамъ описи замка 1545 г., мѣщане уже перестали отправляться въ военные походы и даже защита замка лежала исключительно на обязанности замкового уряда ***. Въ Летичевѣ, Смотричѣ, Каменцѣ и другихъ Подольскихъ городахъ о военной повинности горожанъ вовсе не упоминается, за то они обязаны вносить довольно значительныя подати, назначенныя на содержаніе городскихъ укрѣпленій, на доходъ старосты и въ пользу королевской казны. Если одинъ разъ въ теченіи XVIII вѣка и упоминается въ Каменцѣ городская милиція ****, то существованіе ея не должно относить къ установленному издавна обычаю; милиція эта была единовременною, экстренною мѣрою, вызванною распоряженіемъ Подольскаго сеймика, въ виду приближавшагося къ воевод-

* См. №№: XXIV, XXI, CCXIII, Акты Южной Россіи т. I № 160, Starożytna Polska т. II, стр. 520. Позже первой четверти XVII в. не упоминаются ополченія украинскихъ городовъ, потому что они вошли въ составъ козацкихъ полковъ—другой, тождественной съ ними, формы общиннаго ополченія. Города Украинскіе, сдѣлавшись центрами козацкихъ полковъ и сотень, возвратились къ прежнему земскому своему значенію.

** Сборникъ Муханова № 91.

*** См. № CCXII стр. 529.

**** См. № LXV, стр. 200.

ству козацкаго возстанья.—Въ Волынскихъ городахъ обязанности военной службы мѣщанъ прекращаются также весьма рано: Луцкъ еще при великомъ князѣ Казимирѣ былъ освобожденъ отъ доставки подводъ въ военное время, а въ грамотѣ 1497 года послѣдній разъ упоминается объ обязанности мѣщанъ защищать замокъ и являться на войну, и то лишь въ крайнемъ случаѣ. Мѣщане Владимірскіе издавна завели обычай давать намѣстнику »челомъбитіе«, откупаясь отъ походовъ; наконецъ, въ 1509 году они освобождаются отъ нихъ королевскою грамотою, которая предписываетъ имъ взамѣнъ того »платы местскіе платити и подводы давати по давнему«.—Замокъ они должны защищать только въ такомъ случаѣ, если намѣстникъ съ гарнизономъ отправится изъ города въ походъ*.—Совершенно равномѣрно съ освобожденіемъ городовъ отъ военныхъ повинностей, возрастаетъ обложеніе ихъ »мѣстскими платами«. Тамъ, гдѣ городскіе обыватели несутъ военныя повинности, грамоты ясно заявляютъ, что они »платовъ« въ пользу замка не несутъ и никакой дани съ земли не даютъ, или, если и упоминаютъ дань, въ качествѣ дохода старосты, то она является въ самомъ незначительномъ размѣрѣ. Такъ, между тѣмъ какъ въ Чигринѣ, Корсунѣ, Звенигородкѣ грамоты вовсе не упоминаютъ о дани, а въ Каневѣ въ 1552 году мѣщане давали только старостѣ 8 грошей изъ дома коляды и сторожевщины и по одному возу сѣна, въ Брацлавлѣ они давали наравнѣ съ крестьянами подымщину, отъ которой еще въ 1507 году уволнены были земяне, также осепъ и другія повинности натурою, а въ 1552 количество денежной дани было еще болѣе усилено. Въ Кіевѣ въ 1544 мѣщане давали »платъ зъ корчемъ и контрибуцію на замокъ«. Въ Луцкѣ и Владимірѣ въ 1532 году на мѣщанъ возложена была обязанность платить

---

* См. №, №: IV, V и VI.

помѣрное »потому якъ въ иншихъ местахъ и въ Берестiи померное есть« и мостовое и подати эти разрѣшено было употреблять на покупку оружiя и боевыхъ припасовъ для замка. Наконецъ въ Подольскихъ городахъ, въ которыхъ вовсе не упоминается о военной повинности мѣщанъ, перечисляются многочисленные денежные и натуральные взносы. Такъ, по словамъ ревизiи 1564 года, мѣщане Смотрича обязаны были платить значительный чиншъ отъ домовъ и земель, находившихся въ ихъ пользованiи, т. е. поземельное и подымное, подать за право куренiя вина и пива, т. е. »варовс и слодове« давали осепъ, т. е. дань зерномъ натурою, капщизну т. е. подать за право продажи питей и т. д *. На сколько усиленiе платы было въ связи съ освобожденiемъ мѣщанъ отъ военной повинности явствуетъ уже изъ самаго разпредѣленiя обѣихъ обязанностей, но иногда въ самихъ грамотахъ замѣнъ этотъ указывается положительно. Выше приведены были примѣры замѣна военной повинности »платами« въ Брацлавлѣ и Владимiрѣ, кромѣ того если сличимъ двѣ люстрацiи города Корсуня, произведенныя въ 1616 и 1622 годахъ, то можемъ убѣдиться въ этомъ нагляднѣе: первая изъ нихъ нашла въ Корсунѣ 200 мѣщанскихъ домовъ, »которые ни чинша не платятъ, ни повинностей никакихъ не отбываютъ—только одну военную службу«. Слѣдующая затѣмъ, 6 лѣтъ спустя, люстрацiя не упоминаетъ вовсе о военной повинности, но за то утверждаетъ, что мѣщане должны платить чиншъ и давать осепъ **.

Въ Ковлѣ мѣщане, христьяне и Евреи, были освобождены отъ военной повинности, и взамѣнъ ея вносили извѣстное количество дани, подъ различными наименованiями. Въ 1547 году королева Бона уничтожила эти дани и замѣнила ихъ

---

* См. №№ XXI, CCXII, VI, III и сборникъ Муханова № 91.
** См. № CCXIII, стр. 542.

правильною податью—по одному червонцу съ каждаго дома—а въ послѣдствіи Ковельскіе старосты превратили одно изъ селъ, принадлежавшихъ староству въ такъ называемую »Выбранецкую слободу« и распредѣлили расходы на содержаніе милиціи между замкомъ, городомъ Ковлемъ, мѣстечками: Миляновичами и Выжвою и жителями окрестныхъ селъ *.

Постепенный переходъ мѣщанъ отъ военной повинности къ »платѣ« деньгами или натурою вызвалъ въ различныхъ городахъ, смотря по мѣстнымъ условіямъ и по установившимся обычаямъ, самые многоразличные виды даней, извѣстные подъ многими наименованіями и неравномѣрно восполнявшіе отмѣненную повинность; желая привести ихъ къ одному знаменателю и установить правильный доходъ, государственная власть должна была, наконецъ, формулировать качество и размѣръ городскихъ повинностей. Такую формулировку мы встрѣчаемъ дѣйствительно въ уставѣ Сигизмунда-Августа 1557 года. Король, освобождая окончательно всѣ города отъ остальныхъ, лежавшихъ еще на нихъ, повинностей, т. е. отъ »стаціи« перевозки писемъ и обязанности доставлять подводы, опредѣляетъ точно количество податей, возлагаемыхъ на мѣщанъ и распредѣленіе послѣднихъ ставитъ въ зависимость отъ количества земель, состоящихъ въ ихъ пользованіи: какъ пахатныхъ, такъ и усадебныхъ; сверхъ того уставъ облагаетъ налогами два важнѣйшіе промысла: продажу напитковъ и торговлю мясомъ и устанавливаетъ подушную подать отъ »коморниковъ« (бобылей), живущихъ въ городахъ, и подымную подать отъ городскихъ

---

* Выбранецкими слободами назывались села, освобожденныя отъ всякихъ повинностей и податей, взамѣнъ которыхъ, жители отбывали военную службу подъ начальствомъ старосты или частнаго владѣльца. См. №№: XII и XLVI.

домовъ *.— Уставъ этотъ изданъ вообще для всѣхъ городовъ великаго княжества Литовскаго и хотя de jure только относится къ тѣмъ городамъ, въ которыхъ мѣщане отбывали еще военную повинность, но во всякомъ случаѣ онъ представляетъ доказательство, что замѣнъ послѣдней денежными взносами уже произошелъ, за незначительными исключеніями, повсемѣстно въ земляхъ Великаго княжества.

По мѣрѣ того, какъ общинное начало, все болѣе и болѣе стѣсненное военнымъ сословіемъ, уступало послѣднему общинную территорію, и, отклоняя отъ себя военную повинность, становилось мѣщанскимъ (т. е. исключительно торговымъ и ремесленнымъ) сословіемъ, по мѣрѣ того видоизмѣнялись и внутреннее самоуправленіе и самосудъ общины. При преобладаніи взгляда на край, какъ на источникъ военныхъ силъ государства, князья литовскіе смотрѣли на земли и города Великаго княжества какъ на военныя поселенія, жители ихъ въ мирное время представлялись какъ-бы ополченіемъ, временно отдыхающимъ послѣ военнаго похода; вслѣдствіе такого взгляда, власти, начальствовавшія ополченіями въ военное время, оставались начальниками округовъ, повѣтовъ или княжествъ, изъ которыхъ являлись эти ополченія на войну подъ ихъ начальство. Удѣльный князь или великокняжескій воевода, намѣстникъ, староста, въ силу своего значенія въ качествѣ начальника войска, сосредоточивалъ въ своихъ рукахъ и въ мирное время верховную судебную и административную власть въ подвѣдомственномъ ему округѣ или области. Эти начальники наблюдали за порядкомъ и благочиніемъ въ повѣтахъ и городахъ и судили преступленія и тяжбы, возникавшія между земянами. Служилое сословіе, обязанное, въ силу пожалованныхъ ему князьями земель, не

* Акты западной Россіи, т. II, стр. 74—75, 92 и 95; также въ настоящемъ томѣ стр. 66—67, 83, 125, 533, 539, 550 и 559.

только къ военной службѣ, но и къ повиновенію верховной власти князя—естественно подчинялось лицу, представлявшему эту власть въ данной мѣстности. Только въ XVI столѣтіи, при редакціи Литовскаго статута, первый разъ управленія судебное и военное были если не раздѣлены совершенно, то, по крайней мѣрѣ, приведены закономъ въ болѣе правильное другъ къ другу отношеніе. Судъ получилъ устройство коллегіяльное, съ допущеніемъ въ составъ его лицъ, выборныхъ отъ земянъ, старосты-же болѣе важныхъ замковъ (гродовъ) удержали только значеніе предсѣдателей организованныхъ по новому закону судовъ. Но устройство это было формулировано уже во то время, когда съ одной стороны правительство, подготовляя унію Литвы съ Польшею, старалось разширить права земянъ и, по мѣрѣ возможности, уравнить ихъ съ правами польской шляхты, съ другой стороны сами земяне, прочно осѣвшись въ земляхъ, чувствовали свою силу, и стрѣмились занять независимое положеніе, подобное тому, которое было выработано въ Польшѣ шляхетскимъ сословіемъ; до времени-же изданія Литовскаго статута власть административная и судебная надъ служилымъ сословіемъ была исключительно въ рукахъ князя или его намѣстника—старосты.—Въ другія отношенія къ послѣднему должны были стать общины: самосудъ и внутреннее самоуправленіе составляли искони отличительную принадлежность общинной жизни—все значеніе послѣдней сосредоточивалось въ этомъ правѣ. Къ несчастію отстоять его было невозможно: съ одной стороны общины Южной Руси не развили своего быта до стройной, цѣльной системы, не формулировали его въ видѣ отчетливыхъ законоположеній или хартій, подобно общинамъ западно-европейскимъ. Онѣ сходились на вѣча, обсуждали дѣла, руководясь исключительно обычаемъ и личнымъ чувствомъ справедливости присутствовавшихъ членовъ, но никогда не позаботились ни

закрѣпить эти обычаи въ видѣ устава и доставить имъ такимъ образомъ возможность правильнаго законодательнаго развитія, ни обеспечить за собою право общиннаго самоуправленія и самосуда, подобно Новгороду, договорными, жалованными, судными или потвердительными грамотами, которыя онѣ моглибы, при благопріятныхъ обстоятельствахъ, получить отъ верховной княжеской власти. Съ другой стороны общины рано отказываются отъ военныхъ повинностей и стараются ихъ отклонить отъ себя, замѣняя постепенно натуральными повинностями въ пользу замка или старосты или уплатою податей въ пользу государства; онѣ даже слагаютъ съ себя, при первой возможности, обязанность защищать укрѣпленія собственныхъ городовъ и хлопочутъ у князей объ увольненіи отъ нея, какъ объ особенной льготѣ; такимъ образомъ городскія общины сами себя добровольно обезоруживаютъ и, въ виду непосредственныхъ выгодъ, истекавшихъ изъ освобожденія отъ повинности, тягостной для нихъ въ повседневной жизни, жертвуютъ возможностью отстоять существеннымъ образомъ права, составлявшія всю сущность общинной жизни, обрекаютъ себя добровольно на роль пассивнаго сопротивленія въ борьбѣ за эти права. Дѣйствительно борьба военнаго и общиннаго порядковъ въ Южной Руси представляетъ картину исключительно пассивнаго сопротивленія со стороны втораго, и постепеннаго, активнаго натиска со стороны перваго изъ нихъ. Такъ военное сословіе успѣваетъ, пользуясь необходимостію, ощущаемою въ немъ княжескою властью, сначала оттянуть отъ общинъ ихъ сельскія территоріи, потомъ совершенно выдѣлиться изъ общины, выработать для себя сословныя права, оградить ихъ законодательнымъ путемъ въ Литовскомъ статутѣ и, пользуясь своею многочисленностью и значеніемъ въ государствѣ, а также обстоятельствами, въ которыхъ находилось правительство, ограничить послѣднее, и, наконецъ,

сравниться въ правахъ съ чрезмѣрно развившимся польскимъ шляхетскимъ сословіемъ.—Въ тоже время общины уступаютъ шагъ за шагомъ передъ натискомъ земянъ, и ограничиваются въ борьбѣ безплодными протестами и жалобами, ссылками на обычаи »якъ здавна бывало« и усиліями успокоиться на томъ, что послѣ каждой уступки имъ остаются еще клочки прежняго порядка, на которыхъ они пытаются устоять. Но въ борьбѣ онѣ не въ состояніи ни ясно формулировать своихъ требованій, ни указать на письменный документъ обеспечивающій ихъ, ни поддержать свой протестъ вооруженною силою и основаннымъ на ней значеніемъ въ государствѣ. Такимъ образомъ если остатки общинъ и сохранились въ городскихъ поселеніяхъ, получившихъ въ послѣдствіи самоуправленіе, хотя и видоизменное магдебурскимъ правомъ, то онѣ были этимъ обязаны не силѣ, настойчивости и успѣшному ходу собственнаго протеста, а только тому обстоятельству, что правительство нашло болѣе выгоднымъ для себя: какъ сохранить торговые и ремесленные центры, дававшіе возможность усиливать средства государственной казны, оказавшіяся весьма скудными вслѣдствіе односторонней военной организаціи края, такъ и удержать отъ окончательнаго паденія сословіе, необходимое для поддержки и постройки крѣпостей, доставлявшее для этой цѣли значительныя денежныя и натуральныя повинности.

Потерявъ сельскіе округи, перешедшіе почти безъ сопротивленія во владѣніе служилаго сословія, стѣсненныя въ городскихъ стѣнахъ и отказавшись даже въ ихъ предѣлахъ отъ права носить оружіе, общины сохранили до извѣстной степени самосудъ и самоуправленіе только подъ прикрытіемъ грамотъ, пожалованныхъ имъ на Магдебурское право: Но это самоуправленіе носило слѣды искуственнаго происхожденія, той внѣшней мѣры, которою оно было гарантировано.

Прежняя вѣчевая равноправность членовъ общины, прежнее значеніе вѣчевой сходки—замѣняются выборными, по большей части подъ контролемъ постороннихъ властей, урядниками, судъ ихъ подчиняется, какъ высшей инстанціи, смотря по обстоятельствамъ, суду короля, старосты и даже частнаго владѣльца и его эконома; полицейское управленіе и наблюденіе надъ сборомъ податей по большей части совершенно, иногда только въ извѣстной долѣ, переходятъ также въ руки старосты или частнаго владѣльца.—Но и такое условное сохраненіе городского самоуправленія было по большей части добровольною уступкою, сдѣланною городскимъ общинамъ правительствомъ; изъ текста самихъ грамотъ мы видимъ, что онѣ до значительной степени возстановляютъ потерянныя уже права горожанъ, и что положеніе послѣднихъ во время, непосредственно предшествовавшее пожалованію грамоты каждому отдѣльному городу, было сравнительно гораздо болѣе стѣснено, чѣмъ послѣ того, когда магдебурское право вошло въ дѣйствіе.—Потеря первоначальнаго общиннаго самоуправленія произошла двоякимъ путемъ: 1) Назначеніемъ князьями отдѣльныхъ городскихъ, наслѣдственныхъ войтовъ и уступкою въ ихъ пользу, особенными грамотами, суда надъ членами городской общины. 2) фактическимъ расширеніемъ старостинской власти.—Разсматривая первое изъ этихъ явленій, мы должны строго различать жалованныя грамоты на должность войта, съ предоставленіемъ ему власти судить горожанъ по Нѣмецкому праву, отъ грамотъ, жалующихъ прямо городамъ это право.—Между тѣмъ, какъ вторыя, предоставляя городамъ право выбирать урядниковъ и подчиняться ихъ суду, гарантировали до извѣстной степени городское самоуправленіе, первыя переуступали только княжеское право уголовнаго суда въ общинахъ, не подлежавшихъ еще суду старосты, извѣстному лицу изъ служилаго сословія, и вмѣстѣ съ тѣмъ, возлагая на него обязанность

военной службы, выдѣляли въ его пользу значительную долю какъ городскихъ земель, такъ и городскихъ доходовъ. Образецъ такой грамоты мы встрѣчаемъ въ приложенныхъ актахъ—въ грамотѣ, выданной Великимъ княземъ Свидрыгайломъ Нѣмчину Юрку изъ Буска на должность наслѣдственнаго войта въ городѣ Кременцѣ.—Она пожалована Юрку вслѣдствіе его личной прозьбы, безъ вѣдома и согласія мѣщанъ и возлагаетъ на него двѣ резличныя обязанности. Съ одной стороны войтъ (въ значеніи нѣмецкаго voigt'а) обязанъ исправлять уголовный судъ надъ мѣщанами, туземными и колонистами, которые выдѣляются изъ вѣдомства другихъ властей, и за то ему назначается въ вознагражденіе 1/6 податей, получаемыхъ княземъ отъ городскихъ земель, 1/3 судебныхъ пошлинъ, сборы съ »ятокъ резничихъ, пекарскихъ и свецъкихъ« и доходъ, получаемый съ нѣкоторыхъ городскихъ мельницъ. Съ другой стороны, таже грамота жалуетъ войту »ку его войтовству« нѣсколько селъ, тянувшихъ еще къ городу, а также право на пользованіе городскими угодьями, съ обязательствомъ отправлять съ этихъ имѣній военную службу *. Такимъ образомъ должность городского войта совмѣщала въ себѣ два различныя значенія: въ силу одного изъ нихъ войтъ пріобрѣталъ поземельную собственность и становился въ ряды служилаго сословія—земянъ, положеніе выгодное и само по себѣ при постепенномъ развитіи военнаго сословія, и потому еще, что съ отправленіемъ его были соединены важнѣйшія доходныя статіи; въ силу другого значенія войтъ былъ какъ-бы представителемъ мѣщанскаго сословія и его судьею въ дѣлахъ уголовныхъ: »великихъ и малыхъ« но это второе значеніе, встрѣчая пассивный отпоръ со стороны мѣщанъ, требовало постояннаго присутствія войта въ городѣ, что не всегда могло быть совмѣстно съ его

---

* См. № II стр. 3.

обязанностями какъ члена военнаго сословія; притомъ, при постепенномъ паденіи въ государствѣ значенія горожанъ, оно какъ-бы нѣсколько роняло войта въ ряду земянъ; наконецъ, при послѣдовавщемъ пожалованіи городамъ магдебурскаго права, судебная власть войта перешла къ выборнымъ магистратскимъ чиновникамъ. Такимъ образомъ войты, назначенные князьями, весьма скоро начинаютъ обращать вниманіе исключительно на заботы объ удержаніи земель, доходовъ и военной повинности, сопряженныхъ съ должностью войта и уклоняются отъ судебныхъ обязанностей, приуроченныхъ къ ней. Войтовства становятся новымъ видомъ земянскихъ бенефицій и въ этомъ качествѣ переходятъ по наслѣдству, продаются, закладываются и обмѣниваются на земскія имѣнія ихъ владѣльцами. Такъ королева Бона купила Луцкое войтовство у »дочекъ войта Луцкого Яна« и потомъ промѣняла часть доходовъ, принадлежавшихъ войтовству, Луцкому старостѣ, князю Сангушку-Кошырскому, за нѣсколько селъ, приписанныхъ къ Луцкому замку. Исчисляя доходы и дома, принадлежавшіе войтовству и переуступаемые старостѣ, королева ясно высказываетъ въ мѣновой записи, что войтовство уже совершенно почти утратило свое судебное значеніе. Она ставитъ на видъ новому владѣльцу, что, не смотря на титулъ войта, онъ не будетъ имѣть права ни назначать ляндвойта, ни судить мѣщанъ, что эти функціи перешли уже къ горожанамъ въ силу пожалованнаго городу Магдебурскаго права, и что въ этомъ отношеніи войту осталась только одна лишь формальная привилегія—утверждать выбраннаго мѣщанами ляндвойта *. Другую часть войтовскихъ доходовъ и принадлежавшее ему »Караимовское поле« королева продала 4 года спустя земянину Ивану Яцковичу Борзобогатому; исчисляя обстоятельно въ продажной записи

* См. № X стр. 45.

отчуждаемые доходы и земли, о судебной власти королева упоминаетъ только вскользь, поставляя притомъ на видъ, что войтъ долженъ соображаться съ правами, данными »и месту тамошнему Луцкому *«.—Въ XVII вѣкѣ отъ шляхетскихъ войтовствъ остался только титулъ; значеніе судебной должности совершенно утратилось и войтовства, подобно староствамъ и другимъ бенефиціямъ, раздаются королями шляхтичамъ въ наград за заслуги. Такъ король Іоаннъ III жалуетъ полковнику Булыгѣ вакантное Овруцкое войтовство, гарантируя за нимъ доходы и земли, приписанныя къ этой должности, но не опредѣляя вовсе сущности, вскользь упомянутой, судебной дѣятельности. Послѣ смерти Булыги король пожаловалъ то-же войтовство шляхтичу Мнисевскому, который переуступилъ его овруцкому хорунжему, Трипольскому; въ переуступочной записи Мнисевскій вовсе даже и не упоминаетъ о судебныхъ обязанностяхъ, а только обстоятельно исчисляетъ доходы передаваемой бенефиціи.—Изъ позднѣйшихъ актовъ мы узнаемъ, что единственный слѣдъ прежняго значенія должности наслѣдственнаго Овруцкаго войта, остался въ правѣ, подтверждать выбраннаго мѣщанами ляндвойта, при чемъ послѣдніе выбирали одного только кандидата, такъ, что войтъ не могъ отказывать въ утвержденіи или вліять на выборъ избраніемъ одного изъ нѣсколькихъ предложенныхъ кандидатовъ, и ограничивался чисто формальнымъ признаніемъ состоявшагося уже выбора **.—Такимъ образомъ попытка передать городскія общины въ судебномъ отношеніи въ вѣдѣніе войтовъ не состоялась: она привела или къ тому, что войты, отказавшись отъ судебной власти, удержали только, какъ въ указанныхъ случаяхъ, въ качествѣ личной собствен-

---

* См. № XIV, стр. 52.

** См. №№: XLIX, стр. 168; LXXXV, стр. 230; CXCVII, стр. 492 и CXCIX, стр. 495.

ности, городскія земли и угодія, передавъ самое право суда своимъ намѣстникамъ—ляндвойтамъ, которые потомъ, при водвореніи магдебурскаго права, стали избирательными урядниками; или-же сами города скупили у войтовъ ихъ должности и обратили ихъ изъ наслѣдственныхъ въ избирательныя, или, наконецъ, короли пожаловали прямо городамъ грамотами, водворившими магдебурское городское устройство, право избирать войта изъ своей среды и обязались не выдавать шляхтичамъ привилегій на войтовство извѣстнаго города, а выданныя уже касировать, примѣръ послѣдняго изъ указанныхъ случаевъ мы встрѣчаемъ въ грамотѣ, пожалованной королемъ Августомъ II городу Каменцу *.

Если учрежденіе войтовъ, мѣра, пытавшаяся примирить общинное начало съ военнымъ, осталась почти безъ вліянія на судъ и самоуправленіе городскихъ общинъ, тѣмъ тяжелѣе въ этомъ отношеніи было столкновеніе послѣднихъ съ властью старостъ, какъ представителей начала имъ противуположнаго. Уже по существу своему власть эта не могла ужиться съ городскимъ самоуправленіемъ: постоянно являлись спорные предметы, на завѣдываніе которыми равно заявляли притязанія какъ старосты такъ и городскія общины, желая отнести ихъ—каждый къ кругу своей дѣятельности. При неустановленности и сбивчивости обычнаго права, количество спорныхъ предметовъ ежедневно возрастало, а при преобладающей силѣ представителей военнаго начала, конечно споръ долженъ былъ привести къ окончательному поглощенію городскихъ общинъ и къ низведенію ихъ на ту степень подчиненности, на которой уже находились сельскія общины. Пересмотримъ по актамъ отношенія старостъ къ городамъ въ то время, когда водвореніе магдебурскаго права остановило дальнѣйшее развитіе старостинской власти и

---

* См. № CXIX, стр. 294.

отчасти заставило ее отступиться отъ многаго, уже захваченнаго ею: Намѣстникъ княжескій или староста въ качествѣ военнаго начальника округа и предводителя служилыхъ людей, былъ *судьею земянъ*, и подвластныхъ имъ крестьянъ; между тѣмъ земяне выдѣлились совершенно изъ общины, какъ отдѣльное сословіе, хотя продолжали жить не только на земляхъ ближайшихъ къ городу и черезполосныхъ съ городскими дачами, но и внутри самихъ городовъ *. Очевидно, что при столкновеніяхъ ихъ съ городскими обывателями, земяне не желали подлежать рѣшенію сходки послѣднихъ и давали возможность старостѣ призывать ихъ къ собственному суду. Изъ грамоты, данной Сигизмундомъ I городу Владиміру 1509 года, видно, что старосты не отказывались отъ суда въ смѣшанныхъ тяжбахъ между земянами и горожанами даже въ тѣхъ городахъ, которые уже получили магдебурское право, и что безпрекословно судили такія тяжбы во всѣхъ остальныхъ городахъ **. Такимъ образомъ суду общины городской подлежали только тяжбы, возникавшія исключительно между ея членами. Но и въ этомъ отношеніи судебная власть переходила мало по малу въ руки намѣстника—послѣдній, въ качествѣ военнаго начальника, соединялъ въ своихъ рукахъ высшую полицейскую власть въ области; при неточномъ же разграниченіи юридическихъ понятій, наблюденіе за порядкомъ было неразрывно связано съ правомъ карать его нарушителей, а проступки противъ благоустройства смѣшивались вообще съ уголовными преступленіями. Такимъ образомъ

---

* См. № XX, стр. 63,

** См. № VI стр. 30. »Тежъ повѣдали намъ, штожъ коли земянинъ або служебникъ намѣстника володимерского, звасншися на которого мѣщанина, заруки имъ заручаютъ, тые заруки зъ нихъ намѣстникъ собе беретъ, силы-моцы въ правѣ городскомъ судитъ. А того нигде по местамъ нашимъ нетъ; и, где права майтборскіе суть, врадники наши силы-моцы не судятъ и тыхъ зарукъ не берутъ.«

при постепенно возрастающемъ значенiи старосты, мѣщане въ большей части случаевъ сдѣлались ему подсудными по уголовнымъ дѣламъ »великимъ и малымъ«. Такъ изъ грамоты, пожалованной въ 1494 году Кiеву Великимъ княземъ Александромъ, узнаемъ, что мѣстные воеводы присвоили себѣ всю полицейскую и значительную долю судебной власти въ городѣ, и что великiй князь долженъ былъ отмѣнить многiе, установленные ими, обычаи: воеводы назначали изъ числа слугъ своихъ особыхъ полицейскихъ чиновниковъ, носившихъ названiе осмниковъ, которые не только наблюдали за благочинiемъ, но и захватили значительную долю судебной власти. Вотъ права и обязанности осмниковъ по словамъ вышеприведенной грамоты: »Передъ тымъ... коли которого купца христiанина, або мѣщанина, або козака застанеть осмъникъ непочестныи рѣчи дѣлаючи зъ бѣлыми головами, тогды .... воевода таковыхъ, чимъ хотѣлъ, тымъ каралъ.« Далѣе осмъникъ долженъ былъ осматривать всѣ съѣстные продукты, привозимые въ городъ на продажу, и отбирать съ нихъ десятину въ пользу воеводы; къ вѣдомству его судебной власти относились: разбирательство тяжбъ возникавшихъ и обидъ нанесенныхъ кѣмъ либо на берегу рѣки или въ разстоянiи отъ берега »какъ-бы палицею докинути«, также тяжбы за покражу бѣлья и за побои между женщинами. Осмники притомъ собирали въ городѣ подати и городскiе доходы, наблюдали за безопасностью города и подвергали въ пользу воеводы штрафу мѣщанъ »которые часу лѣтняго въ домѣхъ своихъ огонь держали, и въ ночи зъ огнемъ на мѣстѣ въ домѣхъ сиживали« и т. п. *.

Кромѣ значенiя начальника полицейской власти, воевода, старота или намѣстникъ исполнялъ еще двѣ обязанности, доз-

* Акты западной Россiи т. I, №№: 120 и 170. Грамоты великихъ князей Литовскихъ, стр. 50. Сборникъ Муханова, стр. 147—148.

волявшія ему стѣснять на каждомъ шагу городское самоуправленіе и захватывать право суда надъ мѣщанами: Онъ былъ коммендантомъ городской крѣпости и сборщикомъ государственныхъ податей.—Значеніе намѣстника какъ комендanta крѣпости давало ему перевѣсъ надъ городскою общиною еще гораздо болѣе ощутительный, чѣмъ значеніе судьи служилаго сословія и начальника мѣстной полиціи. При военномъ устройствѣ края великіе князья Литовскіе признавали за городомъ прежде всего значеніе крѣпости и потому старались по мѣрѣ возможности болѣе усиливать городскія укрѣпленія или возводить новыя, возложивъ обязанность поддерживать и строить фортификаціи на жителей города. Гораздо позже въ глазахъ правительства города приобрѣли значеніе торговыхъ центровъ и выгодныхъ платильщиковъ податей; первоначально-же крѣпостныя постройки почти исключительно поглощали его вниманіе. Многія населенныя мѣстности были признаны городами только въ силу того, что лежали въ такихъ стратегическихъ пунктахъ, гдѣ выгодно было имѣть крѣпость, на томъ-же основаніи правительство дѣлало распоряженія объ основаніи новыхъ городовъ; не рѣдко также частныя лица получали разрѣшеніе переименовать свои села въ города или основывать новыя городскія поселенія, если только они обязывались выстроить замокъ.—Но для того, чтобы устроить и поддержать многочисленныя крѣпости требовались значительныя денежныя средства, которыхъ не имѣло ни правительство, ни частныя лица и потому оставалось возложить эту обязанность ка народонаселеніе самихъ городовъ. Если дѣло касалось стараго города, то обязанность падала на его общину, если учреждался новый городъ, то правительство и частные владѣльцы старались разными льготами привлечь народонаселеніе и водворить его при новомъ замкѣ. Въ томъ и другомъ случаѣ чѣмъ зажиточнѣе было народонаселеніе, тѣмъ успѣшнѣе мог-

ло оно исполнять возложенную на него обязанность, тѣмъ болѣе обильная и многосторонняя помощь приобрѣталась для замка; потому какъ правительство, такъ и частныя лица стараются надѣлить горожанъ торговыми льготами, поставивъ однако послѣднія въ зависимость отъ выгодъ замка и отъ повинностей, отбываемыхъ въ его пользу.—Такимъ образомъ если съ одной стороны является побужденіе поддержать городское сословіе, не дать ему подчиниться служилымъ людямъ подобно сельскимъ жителямъ и расширить его благосостояніе, то съ другой стороны ясно желаніе держать города въ полной зависимости отъ замка и обратить въ пользу послѣдняго средства, приобрѣтенныя дѣятельностью мѣщанъ. Въ послѣдствіи, когда оказалось невозможнымъ совмѣстное достиженіе обѣихъ цѣлей, правительство жалуетъ городамъ Магдебурское право, гарантируетъ въ извѣстныхъ отношеніяхъ ихъ самостоятельность, но тѣмъ не менѣе опредѣляетъ значительную долю городскихъ доходовъ и повинностей въ пользу крѣпостей и ихъ вооруженія и не находитъ возможности точно разграничить городское самоуправленіе и власть старосты, какъ начальника крѣпости *. Если города, даже тогда, когда уже Магдебурское право защищало отчасти ихъ самостоятельность, не могли вполнѣ избавиться отъ вліянія старостъ, то это было тѣмъ труднѣе до полученія грамотъ на это право.—Въ городахъ вновь возникнувшихъ и особенно во владѣльческихъ, такъ какъ основаніе крѣпости выставлялось побудительною причиною, вызывавшею существованіе города, и всѣ льготы, жалуемыя жителямъ, истекали изъ этой причины, то очевидно

* См. №№: XLI, стр. 154; CX, стр. 272; CXXI, стр. 300; CXXVI, то стр. 314; CLII, стр. 396; CLV, слр. 406; CLVI, стр. 410; и CLXVI, стр. 432.—Всѣ эти документы свидѣтельствуютъ о постоянныхъ столкновеніяхъ магистратовъ города Каменца и Львова съ начальниками мѣстной крѣпости, до самаго конца XVIII столѣтія.

преобладаніе замковаго сторосты или владѣльца становилось съ самаго начала неотразимымъ и горожане должны были подчиняться ему безпрекословно во всѣхъ отношеніяхъ; но и въ древнихъ городахъ, имѣвшихъ преданія общинной жизни, власть начальника замка быстро стремилась къ уничтоженію не только общиннаго самоуправленія, но и личной свободы горожанъ. Размѣръ повинностей послѣднихъ по отношенію къ постройкѣ, поддержкѣ и вооруженію крѣпости опредѣлялся обычаемъ и необходимостью; старосты, на сторонѣ которыхъ была власть и сила, расширяли все болѣе и болѣе »замковыя повинности«, и стремились включить въ ихъ число не только обязанности, прямо относившіяся къ поддержкѣ городскихъ фортификацій и вооруженія, но и многія такія услуги, которыя только при самомъ широкомъ толкованіи могли имѣть связь съ защитою городскихъ укрѣпленій, но которыя тѣмъ не менѣе ложились тяжело на горожанъ и все болѣе и болѣе лишали ихъ самостоятельности.

Вотъ нѣсколько актовыхъ свидѣтельствъ въ подтвержденіе указаннаго вліянія замковъ и ихъ начальниковъ на складъ городской жизни: Взглядъ правительства на городъ, преимущественно какъ на укрѣпленное мѣсто встрѣчается почти во всѣхъ грамотахъ, выданныхъ или на право основанія новаго города или на расширеніе льготъ стараго. Такъ Сигизмундъ I подарилъ городъ Кременецъ Виленскому епископу подъ условіемъ что онъ »замокъ и мѣсто Кременецъ осадитъ, укрѣпитъ и большую осаду людей при немъ заложитъ« а послѣ смерти епископа »такъ какъ замокъ и мѣсто недостаточно были основаны и укрѣплены для того, чтобы могли успѣшно выдержать непріятельскія нападенія... королева-же Бона приняла на себя стараніе о его оборонѣ и укрѣпленіи« то король въ 1556 году подарилъ ей городъ Кременецъ. На тѣхъ-же условіяхъ королева получила имѣніе Ровъ, построила въ немъ замокъ и, созвавъ жителей,

основала городъ Баръ*.—Въ 1579 году король Стефанъ разрѣшаетъ Замойскому основать на рѣкѣ Морафѣ городъ Шаргородъ, подъ условіемъ построить въ немъ замокъ и, для привлеченія народонаселенія, освобождаетъ жителей, которые въ немъ поселятся, отъ всякихъ податей на 20 лѣтъ**.—Въ 1574 году король Генрихъ розрѣшаетъ Кіевскому земянину, Яцку Бутовичу, въ имѣніи его Брусиловѣ »замокъ своимъ коштомъ и накладомъ заложити и збудовати и мѣсто осадити на шляхахъ татарскихъ, ку пожитку своему и иншимъ многимъ именамъ и селамъ господарскимъ, и тежъ иншимъ панамъ шляхетнымъ и вшему инному краю, ку великому а спокойному убеспеченю отъ непріятеля—поганства Татаръ«. Для поощренія же жителей будущаго города къ исправному содержанію крѣпости, король разрѣшаетъ имъ торговать горячими напитками и устанавливаетъ въ городѣ двѣ ярмарки***. Въ 1584 году король Стефанъ разрѣшаетъ шляхтичу Гербурту основать городъ Фельштынъ на томъ основаніи, что онъ уже выстроилъ въ названномъ имѣніи деревянный замокъ, и для того, чтобы привлечь горожанъ, король жалуетъ будущему городу Магдебурское право и освобождаетъ его отъ податей на 4 года****.—Сигизмундъ III жалуетъ многимъ городамъ Магдебурское право, торговыя преимущества и льготы отъ уплаты податей, а также разрѣшаетъ многимъ владѣльцамъ основывать новые города съ цѣлью вызвать постройку новыхъ укрѣпленій и замковъ. Грамоты, выданныя этимъ королемъ городамъ: Чигрину, Горохову, Уланову, Сальницѣ, Вербовцу, Барку, Крылову, Лысянкѣ, Копайгроду и другимъ указываютъ на постоянную

---

* См. № IX стр. 40 и 42. Starożytna Polska т. II, стр. 1035.

** Starożytna Polska, т. II, стр. 1053.

*** См. № XXII, стр. 78.

**** Starożytna Polska т. II ст. 961.

заботу правительства объ умноженіи количества крѣпостей и о привлеченіи въ города свободнаго промышленнаго народонаселенія, которое могло-бы нести повинности, необходимыя для вооруженія и содержанія этихъ крѣпостей.—Такъ напримѣръ въ грамотѣ, выданной Лысянкѣ, сказано: »Мы разрѣшили на грунтѣ нашемъ украинномъ, названномъ Лысянка... место осадить людьми добрыми и честными. А, дабы усилить ихъ защиту и безопасность, необходимыя въ странѣ Украинной, лежащей по сосѣдству съ непріятелями креста святого и на самомъ пути ихъ, желая также усилить ихъ рвеніе, мы жалуемъ имъ Магдебурское право.... за то они должны будутъ палисадъ устраивать и окружать себя стѣнами и башнями... а каждый изъ мѣщанъ обязанъ запастись рушницею доброю, двумя фунтами пороху и копою пуль; каждый-же, не запасшійся или не желающій имѣть у себя вышеозначенныхъ предметовъ, необходимыхъ для постоянной защиты города, будетъ подлежать наказанію, назначенному замковымъ нашимъ урядомъ*«.—Въ грамотѣ, выданной городу Горохову сказано: »для лучшаго порядка въ городѣ Гороховѣ, а именно для защиты и укрѣпленія его.... мы жалуемъ этому городу Магдебурское право.... всѣ вообще мѣщане будутъ обязаны: кругомъ города валъ въ порядкѣ высыпать, высоко его воздвигнуть и дерномъ покрыть; потомъ палисадъ и башни укрѣпить; также огнестрѣльное оружіе—большого и малаго калибра, порохъ, пули и все прочее, для защиты необходимое, на свои средства и издержки, сообразно съ нашими указаніями, приобрѣсти; также плотину у города подчинять и содержать, по прежнему обычаю**«.

* См. №: XXXV, стр. 136—137.

** См. № XXV, стр. 92—94; также грамоты, данныя другимъ городамъ, въ которыхъ высказаны причины основанія городовъ, подобныя приведеннымъ: №№: XXIV, стр. 85; XXXII, стр. 127; CXV, стр. 282; Starożotna Polska, т. II, стр, 962, 974, 1012—1013, 1014, 1017, 1043, 1045. 1049 и т. д.

Во всѣхъ грамотахъ, выданныхъ городамъ, на Магдебурское право, тщательно оговорена обязанность ихъ не уклоняться отъ подчинки укрѣпленій, а, при перечисленіи городскихъ доходовъ, выдѣляются извѣстныя статьи специяльно на содержаніе крѣпости; къ такимъ доходамъ относились: *помѣрное* и *мостовое*, т. е. пошлина, сбираемая за каждую мѣру, проданнаго на городскомъ рынкѣ хлѣба и пошлина, сбираемая за переѣздъ черезъ городскіе мосты и вообще за въѣздъ въ городъ и за право прогона черезъ городъ скота—эти два рода пошлинъ въ Владимірѣ назначались специяльно »на дела (пушки), ручницы, пороха, салетру и на жалованіе пушкарямъ«, въ Ковлѣ на содержаніе палисада и т. д.*.—Далѣе *Сошь*, т. е. подать отъ каждаго застроеннаго двора, она употреблялась на подчинку укрѣпленій подъ надзоромъ старосты **. Въ послѣдствіи »на оборону города« отнесены были пошлины сбираемыя съ всѣхъ важнѣйшихъ статей городского производства: съ заводовъ и складовъ шерстяныхъ издѣлій, съ выдѣлки воску, съ мясного промыслу, съ куренія вина и пива, пошлины съ купеческихъ лавокъ и лабазовъ, съ привозимой въ городъ соли и воску (т. е. *восковое* и *соляничое*) и т. п.—Наконецъ въ городахъ болѣе значительныхъ доходъ, получаемый городомъ отъ крестьянъ, поселенныхъ на городской землѣ, также назначался на содержаніе городскихъ укрѣпленій ***.—Сверхъ перечисленныхъ денежныхъ взносовъ мѣщане должны были нести и натуральныя повинности для поддержанія городскихъ укрѣпленій. Они обязаны

---

* См. №№: VI, стр. 31, XXXIX, стр. 110—111.—Starożytna Polska, т. II, стр. 1034.

** См. № VII, стр. 35.

*** См. №№ XXXVIII, стр. 145, XL стр. 152 и LXXXIII, стр. 228. Акты Южной и Зап. Россіи, т. II, № 115. Starożytna Polska, т. II, стр. 519, 540, 1034, Акты Запад. Россіи т. I № 120.

были строить мосты и плотины, городить палисадъ, возводить башни, крѣпостныя ворота и городскія стѣны, устраивать въ нихъ амбразуры, поддерживать крѣпостные рвы и валы, передѣлывать существовавшія раньше укрѣпленія по плану, начертанному старостою или владѣльцемъ замка, надзирать надъ работниками, нанятыми для построекъ и т. п. *.— Надзоръ за правильностью взноса всѣхъ вышеозначенныхъ даней и за точнымъ исполненіемъ натуральныхъ повинностей лежалъ на владѣльцѣ замка или на старостѣ и такимъ образомъ расширялъ его власть надъ горожанами; притомъ послѣдніе, кромѣ повинностей, уплачиваемыхъ ими собственно въ пользу замка, должны были давать содержаніе и его начальнику—старостѣ. Содержаніе это въ началѣ незначительное и имѣвшее значеніе добровольнаго подарка (коляды), со временемъ возросло подъ постояннымъ натискомъ старостинской власти до довольно тягостныхъ размѣровъ.—Подъ предлогомъ личнаго своего содержанія, старосты обложили мѣщанъ самыми многоразличными сборами, смотря потому на сколько въ каждомъ городѣ успѣли они водворить обычай извѣстной дани или обратить въ личную пользу доходъ, сбираемый ими первоначально въ пользу государства. Такъ въ актахъ мы встрѣчаемъ слѣды, что въ разныхъ городахъ и въ различное время мѣщане платили въ пользу старосты: *капщину*, т. е. пошлину за право продажи напитковъ, сверхъ которой старосты вымагали еще дѣсятину отъ солода за право выдѣлки тѣхъже напитковъ; особенную подать съ огородовъ, гуменъ и дворовъ, извѣстную подъ названіемъ *верховщины*; особенную сумму денегъ, подъ названіемъ жалованія, коли-

* См. №№: V, стр. 29; VI, стр. 32; XXV, стр. 94; XXXV, стр. 136. XLI, стр. 154; LV стр. 178—179; CXV, стр. 283 и CCXII, стр. 531. Также Акты Юж. и Зап. Россіи. т. I № 160; Акты Зап. Россіи т. I № 120 и Starożytna Polska, т. II, стр. 519 и 540.

чество которой до того постепенно возвысилось, что, по словамъ жалобы Львовскихъ мѣщанъ, оно равнялось почти суммѣ всѣхъ платовъ, даваемыхъ въ пользу замка; далѣе старосты установили особый налогъ, подъ названіемъ *квитовое,* который сбирали съ иногородныхъ купцовъ, привозившихъ товары для продажи въ городъ. Сверхъ того они получали доходъ съ городскихъ мельницъ и *мыто* т. е. десятину съ продаваемыхъ въ городѣ товаровъ и т. п. **.— Кромѣ этихъ денежныхъ поборовъ, старосты требовали также отъ мѣщанъ въ свою пользу, подъ видомъ замковой послуги, натуральныхъ повинностей, размѣръ которыхъ они усиливали постепенно до того, что, наконецъ, въ число ихъ включили и полевыя работы и такимъ образомъ поставили мѣщанъ въ положеніе близкое къ положенію крестьянъ, населявшихъ земянскія села. Въ этомъ отношеніи частные владѣльцы, устроившіе въ своихъ имѣніяхъ замки и поселившіе вокругъ нихъ города, опередили старостъ королевскихъ городовъ и подали имъ заманчивый примѣръ. Такъ старосты требовали отъ мѣщанъ: чтобы они приставляли стражу къ старостинской казнѣ и къ тюрмѣ, въ которой содержались преступники, подлежавшіе старостинскому суду; чтобы являлись на облаву и помогали старостѣ во время охоты и чтобы давали кормъ его сокольничимъ; чтобы доставляли въ домахъ своихъ квартиры старостинскимъ слугамъ **.—Далѣе ремесленники должны были, каждый по своему промыслу, доставлять въ замокъ извѣстное количество даровой работы, какъ въ пользу старосты, такъ и его слугъ и челяди: мясники и мельники давали въ замокъ съѣстные припасы натурою; сапожники доставляли обувь старостинскимъ слугамъ; портные, кузнецы,

---

** См. №№ V, стр. 22; VI, стр. 32; XLI, стр. 155; CCXII, стр. 531—533. Акты Южной и Зап. Россіи т. II № 115. Акты Зап. Россіи т. II № 115. Акты Зап. Россіи т. I № 120.

* Акты Зап. Россіи, т. I, № 120; также № V, стр. 21.

цырульники, золотыхъ дѣлъ мастера, лучники и оружейники, кушнеры и т. д. должны были даромъ производить всѣ работы по заказу старосты и жертвовать замку, въ видѣ ежегоднаго подарка, извѣстное количество луковъ, топоровъ, сапогъ и т. п. *.

Наконецъ, не ограничиваясь всѣми вышеупомянутыми повинностями, старосты стали требовать отъ мѣщанъ въ свою пользу и полевыхъ работъ, не уступая въ этомъ отношеніи частнымъ владѣльцамъ городовъ, съ тою только разницею, что въ королевскихъ городахъ барщина была въ большей части случаевъ отмѣнена впослѣдствіи, между тѣмъ какъ во владѣльческихъ городахъ она продолжалась до конца XVIII столѣтія. Такъ въ Кіевѣ мѣщане обязаны были въ пользу замка косить и возить сѣно а также топить замковую баню. Въ Житомирѣ староста принуждалъ ихъ къ различнымъ работамъ и натуральнымъ повинностямъ, а когда они выхлопотали у короля охранный листъ, то староста Загоровскій разорвалъ послѣдній и не отступилъ отъ своихъ требованій; мѣщане, кромѣ платимыхъ старостѣ: чинша, осепа и коляды, должны были убирать сѣно и являться на толоки. Въ Овручѣ мѣщане также убирали замковое сѣно и хлѣбъ во время жатвы. Въ Межировѣ и Гороховѣ они пахали землю въ пользу замка, убирали хлѣбъ, сѣно и т. д.—Въ Гайсынѣ барщина, отбываемая мѣщанами въ пользу замка, составляла еще болѣе тягостную повинность и не была отмѣнена до конца XVIII столѣтія и т. п. **

---

* См. №№: XVIII, стр. 59; XXIX, стр. 110; XXXVIII, стр. 144; VI, стр. 33; Starożytna Polska, т. II, стр. 540; Сборникъ Муханова, стр. 147; Акты Западной Россіи, т. I, № 170.

** Акты Запад. Россіи, т. I, № 120. Starożytna Polska, т. I стр. 529—530, 540, 1041. также см. № XXV стр. 96 и CCXI, стр. 528.

Такимъ образомъ отношеніе старостъ къ жителямъ городовъ, должно было раньше или позже поставить послѣднихъ въ полную отъ нихъ зависимость. Въ качествѣ сборщиковъ государственныхъ податей и начальниковъ, наблюдавшихъ за правильнымъ исполненіемъ повинностей въ пользу замка, старосты имѣли полную возможность вліять на городское самоуправленіе и мало—малу завладѣть имъ. Полицейское значеніе ихъ власти давало имъ возможность усиливать это вліяніе и расширять кругъ своей судебной власти въ ущербъ самосуду общины; наконецъ взиманіе натуральныхъ повинностей въ пользу замка вело къ закрѣпощенію горожанъ, къ лишенію ихъ личной свободы, словомъ—къ совершмнному уничтоженію городского сословія и вмѣстѣ съ нимъ послѣднихъ слѣдовъ общинной жизни въ Южной Руси. Грамоты, пожалованныя различнымъ городамъ на Магдебурское право, возстановлявшія до извѣстной степени самостоятельность городовъ и предоставлявшія имъ, въ видѣ особенной, вновь даруемой милости, нѣкоторую долю утраченныхъ правъ, указываютъ ясно ту степень зависимости, въ которую стали городскія общины къ старостинской власти до того времени, пока правительство сочло удобнымъ охранить ихъ отъ дальнѣйшаго разложенія. Такъ мы находимъ, что судебная власть почти всецѣло перешла уже къ старостамъ. Почти каждая грамота, надѣляющая городъ Магдебурскимъ правомъ, начинается, заявленіемъ великаго князя или короля о томъ, что онъ освобождаетъ городъ отъ суда: воеводъ, кастеляновъ, старостъ и другихъ земскихъ чиновниковъ »въ справахъ такъ великихъ, якъ и поточныхъ«. Такъ, въ грамотѣ, данной Луцку въ 1552 году Сигизмундомъ-Августомъ сказано: »а староста Луцкій теперишній и наслѣдники его, Луцкіе старосты, которые впредъ отъ насъ Луцкъ держать будутъ... не должны будутъ ни сами, ни посредствомъ урядниковъ своихъ судить Луцкихъ мѣщанъ«.

Въ листѣ, данномъ Сигизмундомъ первымъ на имя Владимірскаго старосты, король заявляетъ, что къ нему поступила жалоба отъ Владимірскихъ мѣщанъ на старостъ о томъ, что послѣдніе, не смотря на существованіе въ городѣ Магдебурскаго права, »мещанъ сами судите и вины на нихъ берете и слугамъ ихъ судить приказываете«. Король Стефанъ предписываетъ въ 1576 г. Хмѣльницкому старостѣ, чтобы онъ не вмѣшивался въ городской судъ и не требовалъ мѣщанъ къ отвѣту передъ замковымъ урядомъ. Въ грамотѣ, пожалованной тѣмъ-же королемъ городу Пинску въ 1581 году, сказано: »Выймаючи того места обывателей.:.. въ вѣчные часы отъ зверхностей.... врядниковъ и наместниковъ всякихъ, такъ, ижъ передъ ними, або передъ которымъ колвекъ зъ нихъ зособно, о речи такъ великіе, яко и малые и о выступъ якій—колвекъ стояти албо отповедати и для нестанья а приказанья которого-колвекъ правного жадныхъ винъ платити не будутъ повинны«.* и т. п.—Въ присвоенномъ старостами правѣ суда надъ мѣщанами очевидно раньше другихъ захвачено было право суда уголовнаго, старосты упорнѣе его отстаивали, и общественное мнѣніе вѣроятно поддерживало ихъ сильнѣе въ этомъ отношеніи, потому что короли находятъ необходимымъ, при освобожденіи мѣщанъ отъ старостинскаго суда, поименовать отдѣльно четыре важнѣйшія уголовныя преступленія:« квалты, рану шляхетскую, всильство, а похвальную пожогу« передавая магистратамъ право судить ихъ, а въ нѣкоторыхъ городахъ, какъ напримѣръ во Владимірѣ, исключаютъ перечисленныя преступленія изъ числа дѣлъ подсудныхъ магистрату и оставляютъ по прежнему въ вѣдомствѣ старостинскаго суда**. Впрочемъ старосты до

---

* См. №№ V, стр. 22; VI, стр. 32; Starożytna Polska, т. II, стр. 1020.—Акты Западной Россіи, т. III, № 125.

** См. № VI, стр. 33.

того упрочили свое право на судебную власть въ городахъ, что короли, жалуя магдебурское право, не рѣшаются ее совершенно отстранить, за исключеніемъ нѣсколькихъ болѣе важныхъ и многолюдныхъ городовъ. Въ огромномъ большинствѣ случаевъ право суда старосты было оставлено въ дѣлахъ смѣшанныхъ между мѣщанами съ одной стороны и землянами и ихъ слугами—съ другой; * или, еще чаще, судъ старостинскій былъ признанъ высшею инстанціею, въ которой должны были рѣшаться дѣла, по апеляціи отъ магистрата или перерѣшаться по личному усмотрѣнію старосты. Такой порядокъ судопроизводства, подчиняющій городской самосудъ, пожалованный магдебурскимъ правомъ, прежнему произволу старосты мы встрѣчаемъ даже въ значительныхъ городахъ: Кременцѣ, Ковлѣ, Овручѣ, Житомирѣ, Пинскѣ и т. д., не говоря уже о томъ, что онъ составлялъ постоянное явленіе во всѣхъ городахъ мѣнѣе значительныхъ, а тѣмъ болѣе въ городахъ владѣльческихъ, надѣленныхъ Магдебурскимъ правомъ, при чемъ конечно высшую инстанцію суда составлялъ самъ владѣлецъ, или, въ его отсутствіи, управляющій (губернаторъ или экономъ).—Даже въ южной Украинѣ, гдѣ до XVII вѣка общинное начало сохраняется въ большей силѣ, мы видимъ попытки со стороны старостинской власти захватить судъ въ свои руки; намѣстники королевскіе съ этою цѣлью стараются получить отъ королей грамоты, въ силу которыхъ должность старосты соединялась-бы навсегда съ должностью войта и давала бы имъ возможность вліять, въ качествѣ предсѣдателя, на ходъ общиннаго суда;** только развитіе козачества помѣшало въ этой полосѣ осуществить то поглощеніе административною властью общинныхъ правъ, которое произошло на пространствѣ остальной территоріи Южно-Русскаго края.

* См. № XVII, стр. 59 и № XXXV, стр. 137.
** См. № XXIV, стр. 85.

Переходъ къ старостамъ судебной власти въ городахъ, далъ имъ возможность ускорить стремленіе къ закрѣпощенію обывателей, развивавшееся уже путемъ розширенія натуральныхъ повинностей въ пользу замка. Старосты, пользуясь присвоеннымъ себѣ правомъ суда, вводятъ юридическія обычаи, нарушавшія личныя права горожанъ: такъ старосты отказываютъ мѣщанамъ въ правѣ совершать духовныя завѣщанія и, послѣ смерти горожанина, отбираютъ его имущество на замокъ, даже въ такомъ случаѣ, если покойный оставилъ прямыхъ наслѣдниковъ: жену и дѣтей. Только болѣе значительные города, какъ напримѣръ Кіевъ и Владиміръ успѣвали выхлопотать у великихъ князей особенныя грамоты, запрещавшія замковому уряду отбирать »отъумерлыя речи« и признававшія за горожанами право отказывать имущество по завѣщанію *.—Далѣе замковый урядъ установилъ новый сборъ: »свадебную куницу« и такимъ образомъ поставилъ мѣщанъ въ необходимость испрашивать у себя право на вступленіе въ бракъ **.

Чрезмѣрное разширеніе старостинской власти и стѣсненіе ею городского самоуправленія должны были отозваться не выгодно и на матерьяльномъ благосостояніи городовъ.—Не смотря на всѣ старанія верховной власти, клонившіяся къ поддержанію въ городахъ торговой и ремесленной дѣятельности, послѣдняя быстро падаетъ; благосостояніе мѣщанъ, подверженныхъ въ неопредѣленной степени поборамъ замка, постоянно уменьшается; энергія труда, котораго производительность не гарантирована закономъ—ослабѣваетъ, мѣщане бѣднѣютъ, переходятъ постепенно къ сельско-хозяйственнымъ занятіямъ или расходятся; вслѣдствіе того количество податей, платимыхъ въ пользу казны, уменьшается. Обстоятель-

---

* См. № VI, стр. 32; также акты западной Россіи, т. I, стр. 145.

** См. № XXXVIII, стр. 144; также акты Зап. Россіи стр. 145.

ства эти и заставляютъ правительство гарантировать городаотъ произвола старостъ, на сколько это возможно было при общемъ строѣ государства. Но единственная прочная гарантія—возстановленіе прежней общинной самостоятельности—была невозможна—для этого не доставало съ одной стороны выработанной юридической нормы, на которую правительство моглобы указать какъ на образецъ устройства, съ другой стороны возстановленіе общины въ прежнемъ видѣ повлекло-бы къ умаленію и ограниченію военнаго сословія, которымъ дорожило само правительство и которое умѣло уже пріобрѣсти столько силы, что отнять у него разъ имъ присвоенныя права и владѣнія было немыслимо. Потому правительство и рѣшилось примѣнить къ Южно-Русскимъ городамъ другую мѣру. Пользуясь примѣромъ Польши, въ которой, вслѣдствіе колонизаціи многочисленныхъ нѣмецкихъ выходцевъ и болѣе близкихъ сношеній съ Германіею, многія области и почти всѣ города управлялись нѣмецкимъ правомъ, великіе Литовскіе князья стали выдавать Литовскимъ и Южно-Русскимъ городамъ грамоты, жалующія имъ самосудъ и отчасти самоуправленіе по Нѣмецкому или Магдебурскому праву.—Если обратить вниманіе на время выдачи этихъ грамотъ, то замѣтимъ, что чѣмъ раньше и полнѣе городъ утратилъ прежнія общинныя черты быта, чѣмъ болѣе прочно развилось въ немъ преобладаніе военнаго сословія и произволъ старосты, тѣмъ скорѣе князья принуждены были спасти городскую общину отъ окончательнаго исчезновенія грамотою, жалующею Магдебурское право. Такимъ образомъ города, лежавшіе болѣе къ сѣверо-западу или составлявшіе центры, въ которыхъ сосредоточивалась администрація края, гдѣ, слѣдовательно, власть княжескихъ намѣстниковъ была сильнѣе и давленіе ея на городскія общины рѣшительнѣе—получаютъ Магдебурское право раньше; напротивъ того города, удаленные отъ административныхъ центровъ, или лежавшіе далѣе къ юго-востоку, гдѣ общинная

жизнь края сохранилась полнѣе,—гораздо позже. Такъ раньше другихъ, еще во второй половинѣ XIV вѣка, получили Магдебурское право города Червоной Руси, перешедшей въ это время во власть Польши, и, слѣдовательно, потерявшей раньше другихъ частей Руси отличительныя черты древне русскаго быта. Въ великомъ княжествѣ Литовскомъ, столица его, Вильна, получаетъ Магдебурское право раньше другихъ городовъ – въ 1387 году—Въ южной Руси, города Подольской земли, составлявшей предметъ спора между Литвою и Польшею и уже въ половинѣ XV столѣтія оттянутой послѣднею, первые получили Магдебурское право, Каменцу оно было пожаловано еще князьями Коріятовичами въ концѣ XIV столѣтія, вслѣдъ за тѣмъ въ XV в. оно было пожаловано почти всѣмъ второстепеннымъ подольскимъ городамъ, такъ въ одномъ 1448 году мы встрѣчаемъ 3, дошедшія до насъ, грамоты на Магдебурское право, данныя городамъ: Смотричу; Хмѣльнику и Червоногроду, въ 1458 такую же грамоту получаетъ городъ Зиньковъ и т. д. съ начала XVI вѣка Магдебурское право уже существовало во всѣхъ древнихъ Подольскихъ городахъ и короли жалуютъ его только вновь основываемымъ городамъ. Вслѣдъ за Подоліемъ Магдебурское право распространяется на Волыни. Значительные города, служившіе центромъ административной власти и здѣсь получаютъ Магдебурское право раньше,—именно въ XV столѣтіи; второстепенные города позже,—въ XVI; такъ Луцку оно пожаловано въ 1432 году, Кремянцу въ 1431, Владиміру въ концѣ XV столѣтія; затѣмъ въ XVI столѣтіи получаютъ его: Ковель 1518 г. Торчинъ—1540, Олыка—1564, Ляховцы 1583 и т. д., за тѣмъ въ XVII столѣтіи короли жалуютъ Магдебурское право только тѣмъ городамъ, которые вновь возникаютъ, подобно Горохову, Тыхомлю, Константинову и т. п.—Въ бывшемъ Кіевскомъ княжествѣ только два важнѣйшіе города: Кіевъ—резиденція великокняжескаго воеводы

и Житомиръ—важнѣйшій замокъ и центръ административный, получаютъ Магдебурское право около половины XV столѣтія, второстепенные-же города остаются на русскомъ правѣ до конца XVI столѣтія, только въ это время, послѣ того какъ король Стефанъ Баторій вознамѣрился нанести рѣшительный ударъ общинному порядку посредствомъ извѣстной реформы украиннаго козачества, королевскія грамоты начинаютъ жаловать Магдебурское право украиннымъ городамъ Кіевщины и Брацлавщины *. Изъ дошедшихъ до насъ грамотъ, относящихся къ этимъ областямъ, древнѣйшая, пожалованная городу Корсуню, дана въ 1584 году, за тѣмъ слѣдуютъ грамоты на Магдебурское право, данныя городамъ: Чигрину—1592 г., Каневу—около 1600, Крылову—1616, Лысянкѣ—1622 Винницѣ—около 1630 и т. д.

Такимъ образомъ время пожалованія Магдебурскаго права совпадало съ временемъ упадка общиннаго строя жизни въ каждой области. Раздача городамъ этого права имѣла цѣлью, предотвратить окончательное подавленіе городского сословія военнымъ и предъупредить исчезновеніе и закрѣпощеніе перваго вслѣдствіе давленія старостинской власти—представительницы второго изъ этихъ сословій. Но цѣль эта не могла быть вполнѣ достигнута Магдебурскимъ правомъ, явившимся на дѣлѣ съ характеромъ мало существенной полумѣры; оно замѣдлило только паденіе городовъ, и предъотвратило полное ихъ исчезновеніе, но не могло сообщить имъ жизненности и основъ для прочнаго существованія и развитія. Ни городское самоуправленіе, ни развитіе торговой и промышленной дѣятельности не нашли въ Магдебурскомъ правѣ незы-

---

* Въ Брацлавщинѣ только одинъ городъ Брацлавль, мѣсто, гдѣ сосредоточивалась вся военная администрація края и гдѣ былъ значительный замокъ,—резиденція намѣстника, получилъ нѣсколько раньше Магдебурское право—именно въ 1564 году,

блемой гарантіи. Города, южной Руси, охраненные имъ отъ скорой смерти, продолжали чахнуть, одолеваемые медленнымъ хроническимъ недугомъ, и не только не выработали въ себѣ силы и политическаго значенія, но все болѣе и болѣе отступали въ государственной жизни на задній планъ, падали въ отношеніи матерьяльнаго благосостоянія, подвергались запустѣнію и уступали встрѣчавшейся въ промышленномъ отношеніи конкуренціи. Причины упадка городовъ, не смотря на огражденіе ихъ Магдебурскимъ правомъ, заключались какъ въ томъ обстоятельствѣ, что право это было пожаловано городамъ съ болѣе или менѣе значительными ограниченіями, сохранившими даже въ болѣе значительныхъ городахъ въ довольно сильной степени вліяніе замка на городскую общину и оставившими старостамъ и частнымъ владѣльцамъ полное преобладаніе въ городахъ второстепенныхъ, такъ еще болѣе въ томъ условіи, что пожалованное право, выработанное на чужой почвѣ, при другихъ условіяхъ быта и въ довольно отдаленное время, не могло быть усвоено жителями южно-русскихъ городовъ, съ юридическими понятіями и историческими преданіями которыхъ оно не только не совпадало, но весьма часто расходилось въ противуположномъ направленіи.—Великіе князья Литовскіе, а потомъ короли Польскіе не могли дать городамъ такой гарантіи самоуправленія, которая-бы совершенно устраняла старостинскую власть, а тѣмъ болѣе вліяніе частныхъ владѣльцевъ на подвластные имъ города. Они въ началѣ не находили возможнымъ нарушать военную организацію края изъ за защиты городовъ, а въ послѣдствіи шляхетское сословіе приобрѣло такую силу и до такой степени ограничило власть самихъ королей, что принятіе любой мѣры, клонящейся къ ущербу дворянскихъ привилегій было для послѣднихъ немыслимо.—Такимъ образомъ великіе князья и короли, жалуя Магдебурское право,

не старались въ самихъ грамотахъ устранять совершенно старостинскую власть, а пытались только ограничить предѣлы ея и, по мѣрѣ возможности, примирить ее съ городскимъ самоуправленіемъ; но поставленныя ими границы оказывались на практикѣ шаткими, не точными, давали широкій просторъ взаимнымъ недоразумѣніямъ и притязаніямъ и почти всегда позволяли старостѣ, хотя съ извѣстными затрудненіями, захватить полное преобладаніе надъ городскою общиною. Если сравнимъ многочисленныя грамоты, пожалованныя разнымъ городамъ на Магдебурское право, то первое, что насъ поражаетъ въ нихъ, это ихъ неоднородность, почти въ каждой изъ нихъ, помимо разрѣшенія, жалуемаго городу—управляться и судиться по Магдебурскому праву, короли, смотря по мѣстнымъ обстоятельствамъ, подробно исчисляютъ какъ случаи зависимости отъ старосты, такъ и стараются разграничить доходы городового магистрата и городской общественной казны отъ доходовъ, получаемыхъ съ города старостою, а также отъ государственныхъ податей. Какъ тѣ такъ и другія границы почти въ каждомъ отдѣльномъ городѣ не совпадаютъ другъ съ другомъ.—Такимъ образомъ съ разу устраняется какъ возможность полной городской самостоятельности, такъ и однородной нормы для городского развитія; каждый городъ находится какъ-бы замкнутымъ въ отдѣльной, къ нему исключительно относящейся привилегіи, и не находитъ общей почвы, на которой могъ-бы, собща съ другими общинами, составить одно тѣло и вступить въ борьбу за свои права, съ преобладающимъ шляхетскимъ сословіемъ.—Между тѣмъ на пространствѣ всего южно-русскаго края ни одинъ городъ не пользуется достаточною автономіею для того, чтобы принять на себя иниціятиву развитія городскихъ свободъ, или, по крайней мѣрѣ для того, чтобы онъ могъ служить образцомъ и примѣромъ для другихъ городовъ.—Каменецъ, пользовавшійся болѣе чѣмъ другіе города широкою привилегіею

и раньше другихъ получившій Магдебурское право, далеко не обладалъ полною независимостью какъ въ судебномъ такъ и въ административномъ отношеніи. Замковой старостинскій урядъ и бурграбій (комендантъ крѣпости и начальникъ гарнизона) удерживаютъ значительную долю прежняго значенія княжескихъ намѣстниковъ. Такъ староста продолжаетъ судить тяжбы, возникавшія между горожанами и шляхтичами, а также тяжбы, между магистратомъ и мѣщанами, если послѣдніе обращались къ его суду; притомъ онъ пользуется значительными сборами съ городскихъ промысловъ: онъ получаетъ ⅔ дохода съ мельницъ, пошлину отъ продажи напитковъ, дань въ натурѣ отъ цеховыхъ ремесленниковъ и т. д. Рѣшеніемъ королевскихъ коммиссаровъ за нимъ признано право повѣрять городскіе доходы и правильное ихъ употребленіе, вслѣдствіе чего магистратъ обязанъ представлять старостѣ годичные отчеты, а, въ случаѣ непредставленія, онъ долженъ отвѣчать передъ гродскимъ судомъ, предсѣдателемъ котораго былъ тотъ-же староста*. Старостинскій урядъ устанавливаетъ таксу, по которой товары должны быть продаваемы въ городѣ; старосты, пользуясь сбивчивостью распредѣленія податей и повинностей, расширяютъ количество, сбираемыхъ въ ихъ пользу, даней, устанавляютъ новые источники замкового дохода, такъ называемые »выдеркафы«, отдаютъ на откупъ евреямъ сборъ старостинскихъ доходовъ, поощряютъ захватъ арендаторами или обложеніе ими данью всѣхъ городскихъ промысловъ** и т. п.—Съ другой стороны Каменецкій бурграбій удерживаетъ въ своихъ рукахъ полицейскую власть въ городѣ и судъ за проступки противъ благочинія; онъ, по своему усмотрѣнію, запрещаетъ городскія гулянія и увеселенія, не дозво-

---

* См. №№: LVI стр. 181; LXXXIII, стр. 228, LXXXVI, стр. 232; CLVIII, стр. 417.

** См. №№: XCVI, стр. 249; CXXI, стр. 323; CXXII, стр. 325; CXXXIV стр. 329.

ляетъ мѣщанамъ выѣзжать изъ города безъ выданнаго имъ паспорта, заключаетъ самопроизвольно въ тюрму не только мѣщанъ, но и членовъ магистрата: войта, президента, бурмистровъ; требуетъ, чтобы мѣщане караулили отсылаемыхъ имъ подъ арестъ преступниковъ, въ случаѣ-же неисполненія требованія, помѣщаетъ послѣднихъ въ домѣ войта. Мѣщане должны доставлять гарнизону на свой счетъ топливо, освѣщеніе, говядину и возить въ замокъ воду, они обязаны строить, подчинять и сохранять городскія укрѣпленія, гауптвахты и т. п. Сверхъ того солдаты, составлявшіе гарнизонъ, захватываютъ въ свою пользу городскія земли, заставляютъ мѣщанъ принимать при разсчетахъ фальшивую монету, сбираютъ самопроизвольно десятину съ привозимыхъ въ городъ припасовъ, занимаются торговлею и ремеслами, не оплачивая повинностей городскихъ и цеховыхъ, и такимъ образомъ ставятъ мѣщанъ въ невозможность конкурировать съ ними и т. д.*.—Сверхъ зависимости отъ старосты и бургграбія, городъ подлежалъ еще распоряженіямъ сеймиковъ шляхты Подольскаго воеводства, облагавшихъ произвольно городъ налогами подъ предлогомъ удовлетворенія потребностямъ защиты воеводства, подати эти, взымаемыя единовременно подъ названіями: чопового, шеляжнаго, погловнаго и т. п. были иногда страшно обременительны для города. Такъ напримѣръ въ 1702 году мѣщане рѣшились на отчаянную мѣру: они постановили не вносить требуемыхъ съ нихъ сеймикомъ налоговъ и отказаться отъ производства всѣхъ промысловъ и торговли, въ случаѣ, если сборщики сеймика опечатаютъ ихъ лавки и заводы **.

---

* См. №№: CX, стр. 272; CLII, стр. 396; CLV, стр. 406; CLVI, стр. 410; CLX, стр. 421 и CLXVI, стр. 432.

** См. №№: LXVII, стр. 205; CLV, стр. 406; CXCV, стр. 488.

Если въ городѣ, надѣленномъ Магдебурскимъ правомъ въ размѣрѣ гораздо болѣе широкомъ, чѣмъ всѣ остальные, въ городѣ, который сеймовою конституцiею былъ уравненъ »во всѣхъ правахъ, свободахъ и привилегiяхъ« со Львомъ, считавшимся въ свою очередь важнѣйшимъ изъ Русскихъ городовъ, принадлежавшихъ речипосполитой и равноправнымъ съ Краковомъ и Вильною—если въ Каменцѣ Магдебурское право столь недѣйствительно охраняло городскую общину отъ подчиненiя старостинской власти и шляхетскому сословiю, то подчиненiе это должно было быть гораздо сильнѣе во всѣхъ другихъ, менѣе значительныхъ городахъ. Дѣйствительно, пересматривая акты, относящiеся къ этимъ послѣднимъ, мы убѣждаемся, что фраза, которою начинается почти каждая жалованная грамота на Магдебурское право: »даемъ городу право нѣмецкое, и освобождаемъ его отъ всякого суда, власти и обычая польскаго, литовскаго и русскаго, и намѣстникамъ, урядникамъ и судьямъ нашимъ запрещаемъ на всегда въ это право вступаться и мѣщанъ къ своему суду призывать« —оставалась только фразою на бумагѣ, примѣнявшеюся далеко не въ полномъ размѣрѣ на дѣлѣ. Такъ во Владимiрѣ староста удержалъ право верховнаго суда по важнѣйшимъ уголовнымъ преступленiямъ; въ Луцкѣ, Кременцѣ, Ковлѣ, Овручѣ, Выжвѣ и т. д. старостѣ предоставлено было право влiять на городскiе выборы, утверждать кандидатовъ, предложенныхъ мѣщанами на должности бурмистровъ, ляндвойтовъ и лавниковъ. Далѣе старосты, а въ ихъ отсутствiи ихъ намѣстники и старостинскiе экономы, были признаны высшею судебною инстанцiею, къ которой можно было аппелировать отъ рѣшенiя магистрата во всѣхъ, какъ уголовныхъ, такъ и гражданскихъ дѣлахъ, »великихъ и поточныхъ«. Въ городахъ этихъ староста могъ кассировать своею властью приговоръ, постановленный магистратомъ, или возвратить его, по своему усмотрѣ-

нію, для перерѣшенія, могъ предписать магистрату заняться тѣмъ или другимъ дѣломъ, освободить безъ отношенія къ магистрату преступниковъ, заключенныхъ послѣднимъ въ тюрму и т. п.

Количество даней, платимыхъ мѣщанами этихъ городовъ въ пользу старосты и замка, было тоже гораздо значительнѣе налоговъ, возложенныхъ на каменецкихъ мѣщанъ. Въ второстепенныхъ городахъ всѣ статьи городскаго производства: винокурни, мельницы, заводы, лавки, шинки, лабазы и т. д. были обложены данью въ пользу старосты, сверхъ того мѣщане платили замку чиншъ. т. е. ренту съ занимаемыхъ ими домовъ, а въ нѣкоторыхъ городахъ (напримѣръ въ Гайсынѣ, Овручѣ и т. д.) отбывали барщину въ пользу замка, не смотря на грамоты, которыми пожаловано имъ было Магдебурское право *.

Положеніе городовъ владѣльческихъ, надѣленныхъ Магдебурскимъ правомъ было еще болѣе стѣснено доминіяльною властью частнаго лица. Такъ какъ грамоты жаловались этимъ городамъ по большей части самимъ-же владѣльцемъ, въ рѣдкихъ только случаяхъ королемъ и то по прозьбѣ владѣльца и въ размѣрѣ имъ предложенномъ, то послѣдній всегда старался включить въ грамоту ограниченія, которыя-бы позволили ему сохранить полную власть надъ городскою общиною, и предоставить ей только ту необходимую мѣру самостоятельности, которая по усмотрѣнію владѣльца была полезна для поощренія торговли и ремесленной дѣятельности усиленія такимъ образомъ его доходовъ сборомъ съ этихъ мромысловъ. Судебная власть въ владѣльческихъ городахъ, хотя и вручалась магистрату, но

---

* См. №№: XVI, стр. 57; XXIX, стр. 109; LI, стр. 170; LXXXIX, стр. 240; XCIII, стр. 245; XCVII, стр. 252; CXXXVII стр. 353; CXCIV, стр. 484; CXCVI, стр. 490; CXCVIII, стр. 494; CC, стр. 497 и CCXI, стр. 527.

тѣмъ не менѣе находилась въ полной зависимости и подъ ближайшимъ контролемъ владѣльца; къ его суду, по аппеляціи, поступали дѣла, обсужденныя уже магистратомъ; притомъ владѣлецъ вліялъ на выборъ членовъ городского управленія; онъ утверждалъ въ должности кандидатовъ, избранныхъ магистратомъ, но имѣлъ право и вовсе ихъ не утвердить и назначить другихъ лицъ по своему усмотрѣнію; въ нѣкоторыхъ городахъ сами выборы городскіе не могли происходить иначе, какъ послѣ предварительнаго разрѣшенія владѣльца. Послѣдній имѣлъ право строгаго контроля надъ дѣйствіями магистрата и, въ иныхъ случаяхъ, для исполненія этой обязанности назначалъ особаго экономическаго урядника, носившаго титулъ владѣльческаго старосты. Наблюденіе надъ благочиніемъ въ городѣ и полицейская власть всецѣло принадлежали владѣльцу и городскіе урядники играли въ этомъ отношеніи исключительно пассивную роль исполнителей инструкцій, данныхъ владѣльцемъ, который за уклоненіе отъ нихъ могъ арестовать и держать въ тюрмѣ войта и бурмистровъ. Въ инструкціяхъ своихъ владѣльцы до малѣйшихъ подробностей ограничивали и регулировали не только общественный городской порядокъ, но и частную жизнь мѣщанъ: они запрещали послѣднимъ, подъ опасеніемъ конфискаціи имущества, проживать внѣ города, заставляли ихъ въ указанные сроки строить, принадлежавшіе самимъ-же мѣщанамъ, дома и другія постройки, мостить улицы, подчинять мосты и плотины, возводить и укрѣплять городскія фортификаціи. Инструкціями владѣльцевъ опредѣлялась величина мѣръ и вѣсовъ и изъ замка выдавались образцы ихъ, отмѣченные клеймами владѣльца, за исключеніемъ которыхъ всѣ другія мѣры и вѣсы изганялись изъ обращенія. Владѣлецъ устанавливалъ таксу на продаваемые въ городѣ продукты,—онъ предписывалъ въ какіе праздники мѣщане должны были воздерживаться отъ работъ, въ какіе дни они должны ходить въ баню и т. п. Поборы, взымаемые съ мѣщанъ частными владѣльцами превышали еще количес-

твомъ и разнообразіемъ тѣ налоги, которые старосты брали съ подвѣдомственныхъ имъ королевскихъ городовъ. Владѣльцы получали съ мѣщанъ денежные чинши и подати подъ всевозможными наименованіями, часть судебныхъ пошлинъ, взымаемыхъ магистратовъ, и штрафы, имъ налагаемые, дань натурою отъ всѣхъ ремесленниковъ, десятину съ солода, меду, скота, лошадей, пошлину съ права продажи напитковъ, которую нерѣдко владѣльцы удерживали совершенно въ своихъ рукахъ, въ качествѣ доминіялнаго монополя; сверхъ того они взыскивали съ мѣщанъ барщину для исполненія полевыхъ работъ, подводы для перевозки своихъ продуктовъ въ отдаленные города и т. п. Урядники городскіе должны были, вступая въ должность, давать присягу владѣльцу или довѣренному отъ него лицу въ томъ, что они не утаятъ городскихъ доходовъ и вѣрно отдадутъ въ экономію, слѣдующую владѣльцу изъ нихъ долю, и, по истеченіи кождаго года, должны были представлять ему подробный отчетъ о городскихъ доходахъ и ихъ употребленій *.

Такимъ образомъ въ владѣльческихъ и второстепенныхъ королевскихъ городахъ Магдебурское право въ ничтожной только степени гарантировало самостоятельность городской общины, и освобождало ее далеко не совершенно отъ посторонняго вліянія даже въ городахъ первокласныхъ.—Магистраты не были самостоятельны въ судебномъ отношеніи и находились почти вполнѣ въ подчиненномъ положеніи въ отношеніи административномъ. Если стѣсненіе городской самостостоятельности сохраненіемъ значительной доли старостинской власти, служило внѣшнею преградою для развитія

См. №№: XXV, стр. 90; LV, стр. 177; LXIII, стр. 197, CII, стр. 258; CXI, стр. 273; CXXV, стр. 282. CXIV, стр. 305. CXXVIII, стр. 317; CL, стр. 388; CLXIII, стр. 426; CLXXVIII, стр. 451; CLXXX, стр. 456; CLXXXV, стр. 426; CCXV, стр. 547 и CLXII стр. 424.

городовъ, то не менѣе значительное препятствіе это развитіе встрѣчало и въ внутреннемъ быту городовъ вслѣдствіе не возможности со стороны мѣщанъ усвоить себѣ юридическія понятія и пріемы, выработанные Магдебурскимъ правомъ, совершенно чуждые духу и понятіямъ Южно-Русскаго народа, и во многихъ случаяхъ противурѣчившіе общимъ Русскимъ преданіямъ. Послѣднія, не смотря на преобладаніе старостъ, владѣльцевъ и шляхты, не смотря потомъ на грамоты, обязывавшія судиться по Магдебурскому праву, оставались въ полной силѣ въ убѣжденіи какъ горожанъ, такъ и крестьянъ южнорусскихъ и составляли единственную понятную для нихъ юридическую норму. Не смотря на всевозможныя стѣсненія, стремленіе къ удержанію древнихъ общиныхъ формъ быта проявляется въ городахъ, надѣленныхъ Магдебурскимъ правомъ равно какъ и во всѣхъ другихъ туземныхъ сословіяхъ Южно-Русскаго края: у крестьянъ, казаковъ, околичной шляхты. Въ городахъ стремленіе это, смотря по обстоятельствамъ мѣста и времени, проявляется или въ полномъ отреченіи ихъ отъ Магдебурскаго права или въ такомъ его примѣненіи къ практикѣ, при которомъ древніе, народные, общинные обычаи имѣли бы возможность замѣнить собою постановленія Саксонскаго закона. Первый исходъ — т. е. отреченіе отъ Магдебурскаго права — имѣлъ мѣсто въ городахъ украинныхъ, гдѣ города, при первой возможности, слились съ козачествомъ, оставивъ въ сторонѣ всякую сословную особенность. Но въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ общинное начало было болѣе подавлено, народонаселеніе городовъ, удерживая Магдебурское право, смотритъ на послѣднее не какъ на сводъ обязательныхъ для себя законовъ, а только какъ на хартію, гарантирующую ему ту долю самостоятельности, при которой возможно было до извѣстной степени примѣненіе собственныхъ народныхъ юридическихъ воззрѣній. Магдебурское право—въ значеніи кодекса законоположеній—остается

въ городахъ мертвою буквою—изъ постановленій его заимствуется только организація городскихъ властей и коллегій, но и та въ такой степени не точно и не ясно усвоивается мѣщанами, что мы не находимъ двухъ городовъ на пространствѣ Южной Руси, которыхъ устройство, основанное якобы на Магдебурскомъ правѣ, было-бы сходно въ подробностяхъ другъ съ другомъ или отвѣчало-бы нормѣ установленной нѣмецкимъ закономъ. Еще болѣе сбивчивыя понятія существовали въ отношеніи предметовъ вѣдомства каждой изъ городскихъ коллегій. По смыслу Магдебурскаго права городомъ должны были управлять двѣ коллегіи, составлявшіеся изъ выборныхъ урядниковъ: 1) Рада, предсѣдателемъ которой былъ бурмистръ, завѣдывала судомъ по гражданскимъ искамъ, городскою полиціею, городскими имуществами и надзоромъ за производствомъ торговли. 2) Лавничій судъ, состоявшій изъ 12 присяжныхъ подъ предсѣдательствомъ войта, судилъ уголовныя преступленія. На дѣлѣ въ Южно-Русскихъ городахъ ни число выборныхъ членовъ, ни разграниченіе вѣдомствъ обѣихъ коллегій не соблюдалось. Количество лавниковъ (присяжныхъ) и райцевъ въ разныхъ городахъ и даже въ разное время въ одномъ и томъ-же городѣ—бывало различно. Войтъ предсѣдательствуетъ въ обѣихъ коллегіяхъ; иногда онѣ обѣ сливаются въ одну. Бурмистры выбираются по нѣсколько на разъ и отправляютъ должность лавниковъ, иногда райцевъ; обѣ коллегіи завѣдываютъ одними и тѣми-же дѣлами безразлично. Наконецъ образуется третяя коллегія—совѣтъ 40 (въ иныхъ городахъ 30) мужей, который, представляя интересы общины, »поспольства«, состоитъ изъ выборныхъ отъ цеховъ, пополняется по своему усмотрѣнію, занимается контролемъ магистрата въ отношеніи управленія городскими финансами и городскимъ благоустройствомъ и наконецъ совершенно перетягиваетъ къ себѣ распоряженіе городскимъ хозяйствомъ, отъ котораго впрочемъ не желаютъ отказаться ни лавники, ни

райцы, ни бурмистры, ни войтъ. Всѣ эти урядники и коллегіи препираются другъ съ другомъ взаимно и не могутъ основать своихъ притязаній на власть на какомъ-бы то ни было положительномъ законѣ. Магдебурское право, на основаніи котораго по видимому всѣ они желаютъ дѣйствовать, извѣстно имъ только по имени, дошедшемъ до нихъ изъ жалованной королевской грамоты. Самъ сводъ какъ Саксонскихъ законовъ вообще (Speculum Saxonicum), такъ и городского Магдебурскаго уложенія въ частности (Weichbild) положительно не были извѣстны и даже никогда не доходили до южно-русскихъ горожанъ. То, на что они по временамъ ссылаются подъ именемъ »Saxon« это, хранившіяся въ нѣкоторыхъ магистратахъ, польскія редакціи Магдебурскаго права, которыя скорѣе представляютъ юридическіе трактаты и разсужденія, составленныя Краковскими и Львовскими юристами XV и XVI столѣтій, чѣмъ сборники статей обязательнаго законоположенія. Послѣднія до того завалены въ нихъ комментаріями и глоссами историческаго, богословскаго и философскаго содержанія, что становится невозможнымъ отдѣлить положительный законъ отъ толкованій составителя трактата. Впрочемъ мѣщане не изучали и этихъ редакцій Магдебурскаго права и члены магистрата, только въ весьма важныхъ случаяхъ (почти исключительно въ нѣкоторыхъ приговорахъ смертной казни) старались цитировать статью изъ Саксона или Магдебурскаго права, на которой они основывали свое рѣшеніе; но и эти цитаты дѣлались исключительно для формы, на обумъ; такъ для примѣра сравнимъ 3 приговора, постановленные ковельскимъ магистратомъ на незначительномъ другъ отъ друга разстояніи времени по одному и тому-же дѣлу: именно приговоры, по дѣламъ о дѣтоубійствѣ 1704, 1713 и 1718 годовъ. За одно и тоже преступленіе магистратъ, состоявшій почти изъ однихъ и тѣхъ-же членовъ, 2 раза приговариваетъ обвиненныхъ къ зарытію живыми въ землю, а третій разъ только къ выставкѣ у по-

зорнаго столба и къ изгнанію изъ города. Притомъ во всѣхъ трехъ приговорахъ приводится въ основаніе одна и таже статья Магдебурскаго права (съ варіянтами въ цитатахъ) и всѣ три раза приведенныя въ приговорахъ ссылки не сходятся ни другъ съ другомъ, ни съ порядкомъ статей Магдебурскаго права: такъ разъ ссылка указываетъ на страницу 227, другой разъ на 69, третій на 67, параграфъ 80; въ самомъ-же сводѣ Магдебурскаго права § 80 трактуетъ о договорахъ слугъ съ хозяевами и о неустойкахъ при неисполненіи этихъ договоровъ * и не заключаетъ въ себѣ даже намека на дѣтоубійство.

Уже такое отношеніе магистратовъ къ дѣйствовавшему въ городахъ, въ силу королевскихъ грамотъ, законодательству ясно указываетъ, что это чуждое законодательство не привилось къ быту и къ юридическимъ понятіямъ южно-русскихъ мѣщанъ. Изъученіе статей Магдебурскаго права было, по общественному мнѣнію мѣщанъ, лишнее. По всѣмъ встрѣчавшимся имъ вопросамъ они находили отвѣтъ въ обычномъ мѣстномъ правѣ, которое сохранилось по преданію или истекало изъ внутреннихъ понятій о справедливости судящихъ въ каждомъ даномъ случаѣ, между тѣмъ какъ постановленія »Саксона« по большей части не совпадали съ чувствомъ справедливости и практическими соображеніями, основанными на преданіяхъ, завѣщанныхъ минувшею общинную жизнью края. Преданія эти и невозможность согласить ихъ съ постановленіями новаго городскаго порядка и были поводомъ выше указанной невозможности установить правильное городское управленіе По Магдебурскому праву управленіе это должно было сосредоточиваться въ выборныхъ коллегіяхъ, между тѣмъ какъ по

* См. №№: LXXIII, стр. 212; CIII, стр, 260 и CXII, стр. 274. Saxon, seu prawa Polskie Maydeburskie — изданіе Щербича, Львовъ, 1581 г.

смыслу общиннаго устройства, народное мнѣніе признавало право верховной власти только за сходкою всѣхъ членовъ общины. Выборные магистратскіе чиновники и сами недовѣряли существу ввѣренной имъ власти и чувствовали, что общественное мнѣніе довѣряетъ ему еще менѣе. Вслѣдствіе такого отношенія безпрестанно встрѣчаются такія явленія: что выборные магистратскіе чиновники, или упорно отказываются отъ исполненія возлагаемой на нихъ должности, или, принявъ ее, не могутъ дать себѣ отчета объ ея существѣ и предѣлахъ, захватываютъ управленіе дѣлами, ихъ должностямъ не подвѣдомственными, превышаютъ свою власть на каждомъ шагу и никогда не соединяютъ съ исполненіемъ ея понятія о долгѣ совѣсти. Наконецъ, во всѣхъ болѣе рѣшительныхъ случаяхъ, они какъ-бы сознаютъ некомпетентность своей власти и созываютъ для рѣшенія дѣла громаду, т. е., по старинному обычаю, сходку всѣхъ членовъ общины.

Стараніе уклониться отъ выбора въ магистратскую должность встрѣчается въ приведенныхъ актахъ, какъ одно изъ явленій весьма обыкновенныхъ. Такъ въ Ковлѣ магистратъ приговариваетъ къ лишенію чести мѣщанина Долинскаго, за то, что онъ бѣжалъ изъ города, уклоняясь отъ исполненія возложенныхъ на него по выбору должностей: лавника и шафаря. Въ г. Выжвѣ весь магистратъ жалуется на ляндвойта Зданя, о томъ, что онъ уклоняется отъ исполненія своей должности подъ предлогомъ личнаго занятія по ремеслу и является въ магистратъ только въ пьяномъ видѣ, при чемъ оскорбляетъ и бьетъ бурмистровъ. Въ Оклыѣ въ 1780 году мѣщане не желаютъ даже собираться для производства выборовъ, не смотря на усиленныя приглашенія войта, а потомъ, когда выборы наконецъ состоялись, выбранныя въ разныя должности лица отказываются отъ ихъ исполненія подъ разными предлогами: райца Заблоцкій отказывается отъ должности шафаря, поставляя на видъ свои преклонныя лѣта и упре-

кая притомъ согражданъ въ томъ, что они навязали ему должность руководясь чувстомъ зависти и желая разорить скопленное имъ имущество; мѣщанинъ Кулишикъ отклоняетъ отъ себя подъ предлогомъ болѣзни должность сборщика, и изъ рѣчи, сказанной при этомъ случаѣ койтомъ, можно усмотрѣть что сборщики вообще не испоняли возложенной на нихъ обязанности. Четыре года спустя, въ томъ-же городѣ сходка 30 мужей должна была постановить значительный штрафъ на тѣхъ гражданъ, которые уклонялись отъ присутствія на городскихъ выборахъ, и опять тотъ-же Кулишикъ отказался отъ должности сборщика, предложивъ вмѣсто занятія ея дать выкупъ въ пользу церкви, * и т. д.

Еще чаще, чѣмъ отклоненіе отъ себя должности, встрѣчается фактъ превышенія власти выборными магистратскими урядниками; это превышеніе ими власти зависитъ отъ полнаго непониманія предѣловъ и атрибутовъ ея, или отъ глубокой увѣренности въ томъ, что ни общественное мнѣніе ни контролирующія урядниковъ сходки 40 мужей не въ силахъ основать свое неодобреніе на чуждомъ для нихъ и совершенно неизвѣстномъ законоположеніи. Довольно пересмотрѣть жалобы и нареканія каменецкаго поспольства на дѣйствія членовъ своего магистрата, чтобы убѣдиться въ существованіи того хаоса безурядицы и безправности, который прикрывался названіемъ Магдебурскаго права. Войтъ, райцы, бурмистры и т. д. по мѣрѣ возможности захватываютъ городскіе доходы и распоряжаются ими самопроизвольно или обращаютъ ихъ въ свою пользу; райцы расширяютъ предѣлы полицейской, принадлежавшей имъ, власти до полнаго произвола надъ личностью и имуществомъ мѣщанъ съ одной стороны и до захвата судебной власти съ другой; разтрата об-

---

* См. №№: LII, стр. 171; CXVI, стр. 285; CLXXI, стр. 440, CLXXV, стр. 447; CLXXVI, стр. 448 и CLXXXIX, стр. 469.

щественныхъ суммъ и отсутствіе отчетности встрѣчаются на каждомъ шагу. Контролирующая магистратъ коллегія 40 мужей взываетъ о справедливости, но возгласы ея, не основанные на положительномъ законѣ и не поддержанные сознательнымъ общественнымъ мнѣніемъ, остаются по большей части безъ послѣдствій. Иногда городское управленіе при взаимныхъ пререкаціяхъ доходитъ до такой степени запутанности, что короли находятся въ необходимости поручать приведеніе въ порядокъ городскихъ дѣлъ особымъ коммиссіямъ; но дѣйствія коммиссій тянутся цѣлые годы и обыкновенно не приходятъ ни къ какому окончательному результату. За то болѣе безпокойные или болѣе другихъ виновные въ безпорядкахъ члены магистрата успѣваютъ найти поддержку со стороны коммиссаровъ и не рѣдко угрожаютъ своимъ согражданамъ тѣмъ, что подчинятъ городъ шляхетскому суду. Въ другихъ городахъ, стоявшихъ еще на низшей степени развитія чѣмъ Каменецъ, неопредѣленность въ отношеніяхъ властей между собою, небрежность въ исполненіи должностей и злоупотребленія урядниковъ, встрѣчаются не менѣе часто. Такъ, напримѣръ, одинъ изъ бурмистровъ города Ковля, Теодоровичъ, захватываетъ городскую, землю обращаетъ ее въ свою личную собственность и возвращаетъ городу только вслѣдствіе рѣшенія замковаго уряда. Въ томъ-же городѣ ляндвойтъ Семеновичъ распоряжается самопроизвольно городскими доходами и расходами, помимо бурмистровъ, 30 мужей и выбраныхъ послѣдними шафарей, къ вѣдомству которыхъ собственно и относились сборъ, управленіе и контроль надъ расходомъ городской казны, притомъ онъ присвоиваетъ себѣ право суда, помимо войта и лавниковъ, и взыскиваетъ въ свою пользу судебныя пошлины и штрафы. Въ Олыкѣ шафари городскіе въ теченіи 15 лѣтъ (1767—1782) не даютъ никому отчета въ употребленіи городскихъ доходовъ и т п. *

* См. №№: LIV, стр. 174; LXXII, стр. 241; CXXIV стр. 305;

Отсутвіе признанія и поддержки со стороны общественнаго мнѣнія сознавали достаточно сами члены магистрата— во всѣхъ болѣе важныхъ случаяхъ, при желаніи весши новую мѣру въ управленіи, при установленіи новой подати, при несогласіяхъ, возникавшихъ въ средѣ самаго магистрата и т п., члены его, желая упрочить предлагаемую мѣру или вызвать рѣшительное осужденіе извѣстнаго поступка, прибѣгаютъ къ совѣту 40 мужей, какъ къ представителю общины, несмотря на постоянную борьбу магистрата съ этою коллегіею, или, еще чаще, созываютъ поголовную сходку всѣхъ мѣщанъ и представляютъ на ея обсужденіе всякое дѣло, серьезнымъ исходомъ котораго дорожилъ какъ самъ магистратъ, такъ и вообще все народонаселеніе города. Такъ, въ 1633 году, Владимірскій магистратъ, желая установить постоянную складчину которая давала-бы средства для составленія собственно городской казны, (помимо остальныхъ, якобы городскихъ, доходовъ, которые магистратъ обязанъ былъ подъ наблюденіемъ старосты расходовать на содержаніе крѣпости) созываетъ сходку всѣхъ жителей города и представляетъ свой проектъ на ея усмотрѣніе. Сходка разрѣшаетъ введеніе новой подати и въ протоколѣ своего засѣданія указываетъ на то, что она признаетъ себя верховною и вполнѣ самостоятельною властью. Протоколъ этотъ начинается словами: »Мы, бурмистръ и райцы, ляндвойтъ, присяжные лавники, цехмистры, ключники и вся цеховая братія, вмѣстѣ со всѣми мѣщанами,—*рѣчь посполитая Владимірская*«. *

Въ Каменцѣ ормянскій магистратъ, желая усилить значеніе войта, постановляетъ, что онъ будетъ избираться не магистратомъ, а сходкою 40 мужей и 50 мѣщанъ домовла-

---

CXLVI, стр. 374; CLVII, стр. 412; CLXVIII, стр. 435; CLXXXI, стр. 457 и CLXXXII, стр. 459.

* См. № XXXVIII, стр. 147.

дѣльцевъ. Въ Ковлѣ старостинскій урядъ обязываетъ бурмистровъ и шафарей давать отчетъ въ управленіи городскими финансами передъ ляндвойтомъ и всѣмъ посполъствомъ.— Въ Выжвѣ магистратъ собираетъ общую сходку и передъ ея лицемъ приноситъ жалобу на злоупотребленія и обиды, причиняемыя бурмистрамъ ляндвойтомъ Зданемъ. Въ Олыкѣ магистратъ представляетъ на судъ совѣта 30 мужей поступки мѣщанина Яблонскаго, обижавшаго магистратъ и желавшаго осрамить и принести вредъ всему городу и т. д.*. Наконецъ въ Каменцѣ магистратъ, утомленный безпрерывною безъурядицею и отсутствіемъ положительнаго закона, созываетъ въ 1785 году коллегію 40 мужей и предлагаетъ ей установить, вмѣстѣ съ обѣими коллегіями магистрата, правила, на основаніи которыхъ моглобы установиться городское управленіе. Вотъ, что сказано въ заявленіи магистрата относительно запутанности законоположеній, относившихся къ городу: »Городъ нашъ управляется различными законами: относительно суда онъ пользуется правомъ, извѣстнымъ подъ именемъ Саксонскаго и Магдебурскаго, но, въ случаѣ недостатка въ этомъ правѣ, прибѣгаетъ къ законодательствамъ: церковному и коронному; относительно управленія своего и благоустройства, онъ руководится различными конституціями, привилегіями и постановленіями бывшихъ королевскихъ коммиссій, а также примѣрами учрежденій, заимствованными отъ другихъ городовъ.« Потому магистратъ и предлагаетъ составить собща всѣмъ коллегіямъ новыя точныя постановленія, и важнѣйшія изъ нихъ, для всеобщего свѣденія и руководства, читать публично на ратушѣ разъ въ годъ, передъ выборами**.

* См. №№: XXXIX, стр. 150, XLV, стр. 163; CXVI, стр. 285; CLXXIX, стр. 453.
** См. № CXCI, стр. 471.

Отчуждение мѣщанъ отъ Магдебурскаго права и существованіе понятій юридическихъ, заимствованныхъ изъ общиннаго быта, проявлялось не только въ неумѣніи устроить коллегіяльное, выборное городское управленіе и въ наклонности считать гораздо болѣе авторитетнымъ управленіе посредствомъ общихъ сходокъ.—Въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ общинное начало болѣе сохранилось, если городъ и получалъ Магдебурское право, то въ общественномъ мнѣніи жителей, оно не было достояніемъ одного города, а составляло гарантію самоуправленія цѣлой околицы или округа, тянувшаго къ городу какъ къ общинному центру.—Магистраты судили уголовныя и гражданскія дѣла крестьянъ цѣлой околицы, и принимали въ свои книги документы, являемые послѣдними. Если даже въ чертѣ земель, тянувшихъ къ извѣстному городу, возникалъ другой, новый городъ, то послѣдній становился къ первому въ отношенія древняго пригорода къ главному городу. Мѣщане ходили на сходки и участвовали въ выборахъ главнаго города, и считали свой магистратъ, если они и были надѣлены Магдебурскимъ правомъ, подвѣдомственнымъ магистрату старшаго города. Магдебурское право, принималось тутъ только какъ символъ мѣстной автономіи, дозволявшій прочнѣе утвердить подъ его покровомъ общинное устройство.—Явленія эти мы встрѣчаемъ почти повсемѣстно въ украинныхъ городахъ, надѣленныхъ Магдебурскимъ правомъ. Такъ въ Каневскомъ магистратѣ судятся крестьяне всего сосѣдняго округа и книги Каневскаго Магистрата до самого конца XVIII в. завалены актами, явленными въ нихъ крестьянами*.—Въ Винницкомъ, Летичевскомъ и друг. магистратахъ судятся дѣла и являются акты крестьянъ изъ сосѣднихъ селъ. Городъ Соколь удержалъ право, даже приз-

* Напримѣръ книга Каневская магистратская 1774—1786 года, № 3,535.

нанное за нимъ шляхтичами соседями, судить уголовныя преступленія крестьянъ своего округа, помимо владѣльческаго суда помѣщиковъ *. На землѣ, составлявшей территорію города Черкассъ, возникли со временемъ два новые города: Бѣлозоръ и Ломоватое, но города эти управлялись Черкасскимъ магистратомъ, мѣщане изъ нихъ являлись на сходки въ Черкассы и участвовали тамъ въ выборахъ до самаго конца XVIII вѣка **. На территоріи Брацлавля населенъ былъ новый городъ Мацоха, на территоріи Чигрина, Звенигородки и Бѣлой Церкви возникли новые города: Медведовка, Калниболота и Таборовъ, но города эти управлялись магистратами старѣйшихъ городовъ или, если получали грамоту на отдѣльное существованіе, то считали себя зависимыми въ территоріяльномъ и административномъ отношеніяхъ отъ первыхъ ***.

Если пересмотримъ приговоры, постановленные разными магистратами по уголовнымъ дѣламъ, то убѣдимся еще болѣе въ томъ, что духъ Магдебурскаго права былъ чуждъ народонаселенію Южно-Русскихъ городовъ. Такъ одинъ изъ отличительныхъ характеровъ Магдебурскаго права состоялъ въ томъ, что оно весьма щедро надѣляло магистраты правомъ карать смертью даже за маловажныя преступленія (малозначительныя кражи, блудную жизнь и т. п.).—Но магистраты южно-русскихъ городовъ пользовались этимъ правомъ весьма умѣренно и общественное мнѣніе очевидно не было согласно съ строгимъ духомъ нѣмецкаго законодательства. Въ одномъ только Каменцѣ магистратъ содержалъ палача, въ другихъ городахъ не только его не было, но часто приходилось отказаться отъ исполненія смертнаго приговора за

* См. № LXI, стр. 195.

** См. № CCX, стр. 525.

*** См. №№: CCXII, стр. 534; CCXVI, стр. 551—555; CCXVII, стр. 558 и CCXVIII, стр, 565.

невозможностью найти его исполнителя. Такъ въ числѣ приведенныхъ актовъ встрѣчаемъ двѣ росписки, данныя Каменецкому магистрату депутатами магистратовъ Чорткова и Баворова, прiѣзжавшими въ Каменецъ съ цѣлью занять палача для исполненiя своихъ приговоровъ и получившими его не иначе, какъ съ оставленiемъ въ городѣ, въ видѣ залога, нѣкоторыхъ членовъ депутацiи *.—Въ Кременцѣ въ 1710 году смертный приговоръ, постановленный магистратомъ, не былъ исполненъ за недостаткомъ палача какъ въ самомъ городѣ, такъ и во всѣхъ городахъ Волыни и даже въ сосѣднихъ городахъ ближайшихъ воеводствъ**.—Въ такихъ даже случаяхъ, гдѣ смертный приговоръ могъ быть исполненъ, при малѣйшемъ заявленiи общественнаго мнѣнiя въ пользу отмѣненiя его, магистраты весьма легко отказывались отъ исполненiя казни и совершенно освобождали преступника или замѣняли казнь его болѣе легкимъ наказанiемъ. Обыкновенно въ такихъ случаяхъ духовенство, иногда почетные граждане города, принимали на себя инициятиву заявленiя магистрату общественнаго мнѣнiя. Такъ въ Каменцѣ, въ 1748 году, казнь двухъ преступниковъ была отмѣнена вслѣдствiе протеста унiятскаго эпископа о томъ, что магистратъ назначилъ время для исполненiя ея—въ праздникъ Св. Iоанна Богослова.—Въ Ковлѣ въ 1697 году магистратъ замѣнилъ наказанiе преступницы, приговоренной къ смертной казни, штрафомъ въ пользу церквей, вслѣдствiе заявленiя магистрату прозьбы о помилованiи »отъ велебнаго отца Луки Куреневича, пресвитера соборной церкви«. Въ томъ-же городѣ, въ 1704 г. отмѣненъ былъ смертный приговоръ »ad instantiam почтенныхъ особъ, а именно: ксендза Тржеснiовскаго, настоятеля приходского Ковельского костела, а также велебныхъ отцевъ

* См. №№: LXX, стр. 209 и LXXXIV стр. 229.
** См. № XC., стр. 240.

настоятелей: церкви Благовещенской, и церкви соборной— отца Луки, и отца Василія; также пана Зелинскаго и многихъ, собравшихся въ ратушѣ людей, достойныхъ уваженія*«.

Въ значительномъ большинствѣ другихъ приговоровъ, постановленныхъ магистратами, замѣчается тоже отчужденіе отъ магдебурскаго права и таже наклонность руководствоваться, взамѣнъ его постановленій, воззрѣніями права обычнаго. Такъ, назначеніе магистратомъ опекуна для сиротъ и опредѣленіе его обязанностей, производится по воззрѣніямъ обычнаго права, причемъ магистратъ не обращаетъ ровно никакого вниманія на постановленія права Магдебурскаго **. Магистраты входятъ въ разсмотрѣніе дѣлъ и столкновеній, возникавшихъ изъ чисто мѣстныхъ отношеній, на которые напрасно было-бы искать отвѣта въ Магдебурскомъ правѣ; такъ они обсуждаютъ: дѣла о разводѣ супруговъ на основаніи обычая разлуки; несогласія между товарищами »парубоцкихъ братствъ«, возникавшія вслѣдствіе нарушенія братскихъ обычаевъ; тяжбы по обвиненію въ бесчестіи за убьеніе членомъ цеха собаки; жалобы на членовъ магистрата, о томъ, что они роняютъ значеніе своей должности, не отращивая усовъ во время ея исполненія; обвиненія мѣщанъ въ наклонности къ изяществу костюма и къ щегольству и т. п. ***.

Такимъ образомъ Магдебурское право, не доставляя достаточной внѣшней гарантіи для самостоятельности городовъ, не давало и внутреннихъ прочныхъ основъ для ея развитія. Мѣщане Южно-Русскихъ городовъ не сроднились съ нимъ, не примѣнили его къ житейскимъ отношеніямъ и постоянно относились къ этому праву, какъ къ своду законовъ

---

* См. №№: L, стр. 169; LXXIII, стр. 212; CXL, стр. 358.

** См. № CLIX, стр. 419. Starożytna Polska, т. II, стр. 975.

*** См. №№: LXXVIII, стр. 220; XCI, стр. 241; XCIII, стр. 245; XCIV, стр. 246; XCVII, стр. 251; CLXXXIII, стр. 460.

для них чуждыхъ и неумѣстныхъ; они смотрѣли на Саксонскій кодексъ какъ на нѣчто внѣшнее, доставшееся имъ въ силу случайнаго стеченія обстоятельствъ, какъ на гарантію единственную для нихъ возможную, но тѣмъ не менѣе весьма недостаточную и несообразную съ ихъ обычаями и понятіями. Конечно при такомъ отношеніи право это не могло служить исходною точкою для развитія городской самостоятельности, слѣдовательно и не могло достигнуть той цѣли, для которой было назначено правительствомъ—т. е. развитія торговой и промышленной дѣятельности, основанной на сознаніи прочности установленного порядка и силы мѣщанскаго сословія. Потому и не удивительно, что, не смотря на всевозможныя заботы правительства объ усиленіи торговли и промышленной дѣятельности, послѣдняя не могла развиться въ Южно-русскихъ городахъ при существованіи выше-указаннаго преобладанія шляхетскаго сословія и при той огромной массѣ повинностей и платежей, которые взыскивали съ мѣщанъ старосты и владѣльцы городовъ, и которые въ самомъ корнѣ уничтожали всякую возможность дальнѣйшаго промышленнаго развитія.

Между тѣмъ правительство, не находя возможности доставить городамъ твердую опору въ установленіи прочной городской автономіи, старалось поддержать ихъ благосостояніе безчисленными частными торговыми льготами и привилегіями, щедро раздаваемыми каждому городу порознь. Но эта искуственная поддержка еще менѣе достигала цѣли, чѣмъ неудачная попытка установить городскую самостоятельность посредствомъ жалованныхъ грамотъ на Магдебурское право. Отдѣльныя привилегіи, розданныя различнымъ городамъ носили постоянно характеръ привилегій монопольныхъ, и потому или взаимно другъ друга уничтожали, или, направленныя къ развитію торговли и промышленности въ извѣстномъ городѣ, не достигали цѣли, устраняя возможность всякой

конкуренціи и истребляя всѣ зачатки промышленной дѣятельности въ мѣстности, окружавшей привилигированный городъ.—Пересматривая эти многочисленныя привилегіи, мы можемъ ихъ отнести къ тремъ различнымъ групамъ: 1) Привилегіи на особенныя льготы и преимущества при производствѣ торговли. 2) Привилегіи, устанавливающія торговые рынки и 3) привилегіи на право устройства ремесленныхъ корпорацій.

Изъ числа торговыхъ льготъ, предоставляемыхъ правительствомъ важнѣйшія были: 1) освобожденіе отъ платы »мыта« т. е. пошлины за право провоза товара. 2) Предоставленіе права свободной торговли горячими напитками и 3) устройство *складовъ*, т. е. обязательная продажа въ городѣ товаровъ, привозимыхъ изъ за границы.—»Мыто« составляло одну изъ важнѣйшихъ статей государственнаго дохода; внутреннія таможни: »мытницы« или »мытныя коморы« были разсѣяны на пространствѣ всего великаго княжества Литовскаго, а потомъ всей речипосполитой, вдоль всѣхъ важнѣйшихъ торговыхъ путей; онѣ обыкновенно отдавались за значительныя суммы на откупъ; иногда мыто сбиралось прямо въ казну особыми къ тому приставленными чиновниками. Всѣ купцы, провозившіе товары, должны были въ первой, случившейся имъ на пути, мытной коморѣ объявить, подъ опасеніемъ конфискаціи, количество, стоимость и мѣсто назначенія товара и уплатить за право провоза причитавшуюся пошлину; выданная квитанція обеспечивала для нихъ свободный проѣздъ по королевскимъ землямъ, городамъ и староствамъ до объявленнаго мѣста назначенія; впрочемъ уплаченное мыто въ госсударственную казну не освобождало еще вполнѣ отъ пошлинъ провозимый товаръ. По дорогѣ въ каждомъ городѣ приходилось еще уплачивать за проѣздъ черезъ оный »мостовое«, а въ случаѣ, если городъ выхлопоталъ себѣ на то привилегію, и особенное мыто въ пользу

городской казны. Сверхъ того, владѣлецъ каждаго села, лежавшаго на торговой дорогѣ, бралъ еще мыто и мостовое въ свою пользу. Такимъ образомъ стоимость товаровъ страшно возрастала; товары громоздкіе, мало цѣнные или привозимые изъ болѣе отдаленныхъ мѣстностей не могли выдерживать путевыхъ расходовъ и переставали составлять предметъ торговли; остальные товары сильно дорожали; вслѣдствіе того запросъ на нихъ уменьшался, и торговые обороты ослабѣвали—мыто скудѣло отъ собственной тяжести и доходъ казны уменьшался. Чтобы поддержать послѣдній правительство стало допускать извѣстныя ограниченія собственной системы сбора этой пошлины, но ограниченія эти не касались общихъ основаній, на которыхъ существовалъ сборъ мыта, а являлись въ видѣ исключеній въ пользу отдѣльныхъ городовъ.

Желая поддержать торговлю, правительство избрало вдоль главныхъ торговыхъ путей * нѣсколько болѣе важныхъ городовъ и дало ихъ жителямъ грамоты на право безпошлинной торговли; руководящій при этомъ разсчетъ состоялъ въ томъ предположеніи, что жители привилигированныхъ городовъ найдутъ для себя выгоднымъ привезти иноземный товаръ, а потомъ, при дальнѣйшей развозкѣ его во второстепенные торговые центры, мыто будетъ съ него получено. Притомъ и главнымъ городамъ привилегіи на освобожденіе отъ мыта да-

---

* Вся иностранная торговля направлялась черезъ Южно-Русскій край отъ запада къ востоку; товары, привозимые въ Польшу изъ Германіи, главнымъ образомъ черезъ Торнъ и Вроцлавъ и изъ Венгріи черезъ Краковъ, направлялись черезъ Львовъ и Люблинъ въ Русь, далѣе они шли черезъ Волынь въ Кіевъ, гдѣ встрѣчались съ товарами, привозимыми изъ Москвы черезъ Сѣверщину и изъ Крыма по Днѣпру. Торговля съ Турціею и Валахіею сосредоточивалась въ Каменцѣ и Могилевѣ и оттуда направлялась также на Волынь, гдѣ и встрѣчалась съ главною линіею торговыхъ дорогъ.

вались весьма рѣдко полныя и безъусловныя; въ большей части случаевъ льготы были частныя: онѣ относились или къ извѣстному только роду товаровъ, или давались на извѣстное, опредѣленное время, или отдѣльнымъ только городскимъ корпораціямъ, или, наконецъ, освобождали отъ уплаты мыта на извѣстномъ только пространствѣ: въ предѣлахъ одного воеводства, по одному только направленію и. т. п. Въ тѣхъ даже рѣдкихъ случаяхъ, когда городъ освобождался, по словамъ грамоты, безусловно отъ мыта, льгота не продолжалась долго на дѣлѣ; какъ откупщики казенныхъ таможень, такъ и частные владѣльцы находили возможность весьма скоро нарушить ее и предать забвенію и городу приходилось отъ времени до времени хлопотать о возобновленіи грамотъ, не отмѣненныхъ законнымъ путемъ. Такимъ образомъ льготы, даваемыя важнѣйшимъ городамъ* на право безпошлиннаго провоза товаровъ, съ одной стороны должны были вознаграждаться сборомъ мыта съ городовъ второстепенныхъ, которые, не будучи въ состояніи соперничать съ городами надѣленными привилегіями, должны были все болѣе и болѣе падать въ торговомъ отношеніи; съ другой стороны даже для болѣе важныхъ городовъ онѣ имѣли значеніе только временной поддержки, роздыха, дозволявшаго скопить незначительный запасъ, но не дававшаго возможности установить правильныя торговыя операціи.—Если пересмотримъ грамоты, жалующія нѣкоторымъ городамъ право на безпошлинную торговлю, то убѣдимся, что всѣ онѣ носятъ вышеуказанный характеръ: такъ Кіевскіе купцы были освобождены отъ уплаты мыта еще великимъ княземъ Александромъ, но въ теченіи столѣтія наслѣдники его должны были 3 раза возобновлять льготу—въ 1506, 1545 и 1606 годахъ, а въ 1615 новая грамота должна была ее возобновить и расширить въ отношеніи къ цеховымъ ремесленникамъ.* Луцкіе мѣщане

* Акты Западной Россіи т. I, № 3; Акты Юж. и Зап. Россіи

были освобождены въ 1498 году отъ уплаты мыта только въ извѣстныхъ таможняхъ, а въ 1552—на всемъ пространствѣ великаго княжества Литовскаго, »подобно мѣщанамъ виленскимъ и кіевскимъ« за исключеніемъ однако мыта отъ соли и воска.—Владимірскіе мѣщане освобождены были въ 1509 году отъ уплаты мыта только въ повѣтахъ Владимірскомъ и Луцкомъ, и то за исключеніемъ города Луцка. Жители Острожца освобождены были отъ уплаты мыта, только въ такихъ городахъ »панскихъ и князьскихъ, гдѣбы новыи мыта были встановлены«. Мѣщане Канева и Черкассъ были увольнены въ 1558 г. отъ уплаты мыта исключительно отъ съѣстныхъ товаровъ и т. д. Еще чаще встрѣчается освобожденіе города отъ мыта на срокъ; такую льготу получаетъ напримѣръ Бѣлая Церковь въ 1571 г. на 10 лѣтъ, Крыловъ въ 1616—на 30, Винница въ 1558 г. и т. д.*.

Другая важная льгота, которою правительство старалось поддержать въ городахъ развитіе торговли, состояла въ привилегіяхъ, жалуемыхъ городамъ, каждому порознь, на право производства и торговли горячими напитками и другими товарами, представлявшими предметъ всеобщаго потребленія. Сообразно со взглядомъ, установившимся въ великомъ княжествѣ Литовскомъ, владѣлецъ земли имѣлъ право на исключительное право торговли, въ принадлежавшей ему заселенной мѣстности, продажа всякаго товара другими лицами могла производиться только съ его разрѣшенія и вѣдома или въ силу данной имъ привилегіи. На этомъ основаніи какъ короли, такъ и частные владѣльцы, раздавали жителямъ, принадлежавшихъ имъ городовъ, съ цѣлью развить въ нихъ

т. I, № 113; Сборникъ Муханова стр. 169; также см. № XXXI, стр. 123.

** Акты Юж. Рос., т. I, № 160; т. II, №№: 131, 132, 133; также см. №№: V, стр. 19 и 22; VI, стр. 33, VIII, стр. 37; XXXII, стр. 127.

промышленную дѣятельность, привилегіи на продажу различныхъ товаровъ, которые и перечисляли въ своихъ грамотахъ, обозначая тутъ-же и количество пошлинъ, которыми облагали право торговли ими въ свою пользу. Между исчисляемыми товарами первое мѣсто занимаютъ горячіе напитки. »Свободно держать корчмы и въ нихъ горѣлки, меды и вина продавать« разрѣшается съ большими или меньшими ограниченіями или льготами всѣмъ городамъ, даже тѣмъ, которые были лишены самостоятельности во всѣхъ другивъ отношеніяхъ и не были надѣлены Магдебурскимъ правомъ *. Иногда въ грамотѣ присовокуплялось условіе, въ силу котораго никто, за исключеніемъ мѣщанъ, не имѣлъ права открывать корчемъ на извѣстномъ разстояніи отъ города или брать на откупъ продажу питей въ самомъ городѣ. Иногда не только продажа но и производство напитковъ предоставлено было, въ качествѣ монополя, мѣщанамъ. Въ городахъ владѣльческихъ помѣщики иногда оставляли за собою право разрѣшать лично каждому мѣщанину право продажи питей **.— Во всякомъ случаѣ, какъ-бы широка или ограничена ни была эта льгота, ее всегда сопровождало обязательство вносить въ казну государственную или владѣльческую значительныя пошлины ***, которыя, усиливаясь постепенно, стремились на дѣлѣ гораздо болѣе къ обогащенію казны, чѣмъ къ развитію богатства и благосостоянія мѣщанъ. Впрочемъ, не смотря на высокія пошлины, эта отрасль торговли доставляла вѣроятно торгующимъ нѣкоторыя выгоды, такъ какъ она удерживалась въ городахъ болѣе постоянно чѣмъ другія от-

---

* См. №№: XXII, стр. 79; XXIII, стр. 81; XXVI, стр. 97; XXVIII, стр. 106; XXXII, стр. 128 и т. д.

** См №№: V, стр. 22; XXI, стр. 74. Сборникъ Муханова, стр. 442. Starożytna Polska, т. II, стр: 1042, 1043, 1351. и т. д.

*** Слодовая, варовая, котловая за право производства; чоповая и капщизна за право продажи напитковъ.

расли и никогда не была оставляема мѣщанами по причинѣ ея непроизводительности.—Кромѣ горячихъ напитковъ, торговля всѣми другими болѣе употребительными товарами, составляла также предметъ монополя со стороны правительства и владѣльцевъ и изъятія изъ него предоставлялись городамъ въ видѣ особенныхъ льготъ.—Такъ напримѣръ въ Ковлѣ королевская грамота розрѣшаетъ мѣщанамъ покупать въ ближайшей около города мѣстности скотъ, воскъ, медъ и хмѣль; въ Луцкѣ мѣщане получаютъ льготу на извѣстный срокъ продавать »на ратушѣ« смолу, деготь и сѣно и обращать поплину съ продажи этихъ предметовъ въ городскую казну. Богуславскимъ мѣщанамъ разрѣшено было продавать: сукна, хлѣбъ, мясо и рыбу и поплину съ продажи этихъ товаровъ обращать на городскую »армату«.—Въ Хмѣльникѣ мѣщане получили право торговать мясомъ, хлѣбомъ, свѣчами, саломъ и дегтемъ и т. п. *. Всѣ эти льготы, нося на себѣ характеръ исключительности и монополя, стремились къ развитію торговли въ извѣстныхъ привилигированныхъ пунктахъ, стѣсняли и затрудняли общее движеніе торговли въ цѣлой странѣ, а налоги, обременявшіе продажу каждаго продукта въ отдѣльности, уничтожали и то мѣстное сосредоточеніе торговой дѣятельности въ привилигированныхъ городахъ, на которое, по видимому, разсчитывало и правительство, и частные владѣльцы.

Третій, наконецъ, родъ торговыхъ льготъ, стремившійся къ развитію торговли въ извѣстныхъ городахъ, и еще болѣе чѣмъ два предъидущіе носившій характеръ исключительности, состоялъ въ правѣ, жалуемомъ нѣкоторымъ городамъ, на устройство складовъ извѣстныхъ товаровъ.—Такое право получилъ Луцкъ въ 1558 году, и, по словамъ грамоты, оно состояло въ томъ, что пріѣзжіе купцы не имѣли права про-

* См. №№: XXIX, стр. 109; XXXIII стр. 133. Starożytna Polska, т. II, стр. 519, 897, 1023 и т. д.

давать товара въ городѣ въ раздробь, а обязаны были сбывать его оптомъ луцкимъ мѣщанамъ, которые одни имѣли право продавать его непосредственнымъ потребителямъ. Въ Луцкѣ также устроенъ былъ складъ соли, т. е. право мѣлочной продажи принадлежало исключительно луцкимъ мѣщанамъ, платившимъ за эту льготу особенныя подати—*сольницу* и *побарышнов*. На такомъ-же основанiи устроены были склады соли въ Кременцѣ, Новомъ Константиновѣ, Шаргородѣ и т. д.; склады вина въ Каменцѣ, Могилевѣ и Чечельникѣ; склады дубленой кожи, вяленой рыбы, воска и т. п. въ другихъ городахъ. Право складовъ распространялось иногда до того, что превращалось въ цѣлый рядъ принудительныхъ мѣръ, крайне стѣснительныхъ для внѣшней торговли. Такъ грамота 1558 г. предписываетъ всѣмъ купцамъ, слѣдующимъ изъ Валахiи съ транспортами восточныхъ товаровъ, непремѣнно останавливаться и продавать ихъ въ Шаргородѣ въ теченiи 2 дней, съ правомъ слѣдовать въ дальнѣйшiй путь не ранѣе 3-го дня; сеймовое постановленiе 1635 года предписываетъ всѣмъ купцамъ, торгующимъ волоскимъ виномъ, провозить его непремѣнно черезъ Чечельникъ, подъ опасенiемъ конфискацiи всего товара и уплаты штрафа въ случаѣ избранiя ими другой торговой дороги и т. д.*

Всѣ перечисленныя мѣры, употребленныя правительствомъ для поощренiя и развитiя торговли, вслѣдствiе характера исключительнаго и монопольнаго, а также вслѣдствiе значительныхъ налоговъ, сопровождавшихъ каждую льготу, клонились такимъ образомъ, противъ его желанiя, къ подавленiю торговой дѣятельности. Система сбора мыта и вызванныя ею внутреннiя таможни, а также исключительное право торговли различными товарами, жалуемое неравномѣр-

---

* См. № V, стр. 24—26; Starożytna Polska, т. II, стр. 897, 1025, 1053—1054, 1057, 1352 и т. д.

но и съ мѣлочными ограниченіями различнымъ городамъ, не дозволяли развиться до сколько нибудь серьезныхъ размѣровъ внутренней торговлѣ, внѣшняя-же была сверхъ того подавлена системою складовъ и указаніемъ обязательныхъ путей провоза и мѣстъ сбыта. Такимъ образомъ городское сословіе, потерявшее право самостоятельнаго существованія и самоуправленія въ юридическомъ отношеніи, не могло пріобрѣсти силы и путемъ экономическимъ. Съ половины XVII столѣтія торговая дѣятельность до того ослабѣваетъ во всѣхъ Южно-русскихъ городахъ, что и само правительство сознаетъ невозможность оживить ее, убѣдившись, что всѣ мѣры, принятыя имъ до того времени, не только не усилили промышленной дѣятельности, но, напротивъ того, дали результаты совершенно противуположные. Потому съ конца царствованія Сигизмунда III правительство оставляетъ всякое попеченіе о городахъ и предаетъ ихъ участь на волю судьбы. Короли ограничиваются изрѣдка подтвержденіемъ прежнихъ грамотъ, но новыхъ или вовсе не издаютъ или ограничиваютъ объемъ жалуемыхъ городамъ правъ болѣе скромными предѣлами. Практика указала, что только двѣ льготы, жалуемыя правительствомъ, находили примѣненіе на дѣлѣ и то въ размѣрѣ, ограниченномъ запросомъ на удовлетвореніе первыхъ потребностей жизни, и что онѣ только могли поддерживать сколько нибудь торговую дѣятельность: одна изъ этихъ льготъ—право свободной продажи горячихъ напитковъ, была уже выше указана; другая состояла въ привилегіяхъ, жалуемыхъ городамъ на »ярмарки и торги*«; При общемъ упадкѣ торговли въ государствѣ,

---

* *Торгомъ* въ тѣсномъ смыслѣ, принятомъ въ грамотахъ, называлось право привозить для продажи на гордскомъ базарѣ изъ сосѣднихъ деревень продукты сельско-хозяйственной промышленности, дни, назначенные для торговъ, обыкновенно разъ въ недѣлю, были всегда точно опредѣлены грамотами.

ярмарки имѣли значенiе рынка для весьма ограниченной мѣстности и никогда не достигали сколько нибудь значительныхъ размѣровъ. На нихъ продавались почти исключительно предметы сельско-хозяйственной промышленности: хлѣбъ, овощи, лошади, скотъ, воскъ, медъ, ткани домашняго производства и т. п.—Предметы, сколько нибудь выходившiе изъ этаго круга, шляхтичи привозили для своего употребленiя или изъ городовъ, пользовавшихся правомъ склада, или прямо изъ заграницы, такъ какъ товары, купленные шляхтичемъ для собственнаго употребленiя, не подлежали ни при переѣздѣ границы, ни на внутреннихъ таможняхъ уплатѣ пошлины; въ случаѣ сомнѣнiя, слуга, провожавшiй шляхетскiй транспортъ, долженъ былъ въ ближайшемъ гродѣ на дорогѣ присягнуть, что проводимый имъ товаръ купленъ его паномъ для собственнаго его употребленiя, и свидѣтельство, выданное ему гродомъ о принесенiи присяги, освобождало транспортъ отъ требованiй всякихъ пошлинъ. Конечно, что при такихъ условiяхъ трудно и предполагать, чтобы купцы были въ состоянiи доставлять товары на ярмарки, оплачивая по дорогѣ обременительныя пошлины и чтобы они могли разсчитывать на сбытъ товара.—Дѣйствительно по актамъ видно, что на ярмарки являлись почти исключительно жители ближайшей мѣстности, для того, чтобы обмѣняться продуктами сельского хозяйства. — При этомъ староста или владѣлецъ города, въ которомъ происходили ярмарки, получалъ подать съ каждаго привезеннаго товара—торговое и процентъ съ каждаго товара проданнаго—вагове, померное и т. д. Получая такимъ образомъ довольно значительный доходъ съ ярмарокъ, этаго единственнаго вида торговой дѣятельности, возможнаго при всеобщемъ упадкѣ промышленности и вызываемаго необходимостью обмѣна сырыхъ произведенiй, владѣльцы королевскихъ старостствъ и частныхъ селъ стараются, на перерывъ другъ передъ другомъ,

выхлопотать у королей грамоты на переименованіе селъ въ города и мѣстечка, и о разрѣшеніи собирать въ нихъ ярмарки. Послѣднія мало по малу начинаютъ составлять почти единственный признакъ, отличающій городское поселеніе отъ сельского и сосредоточиваютъ въ себѣ все понятіе о городѣ. Съ половины XVII столѣтія почти всѣ грамоты, устанавливающія новые города, ограничиваются только тѣмъ, что жалуютъ имъ право собирать ярмарки, въ нѣкоторыхъ также случаяхъ открывать шинки, и не упоминаютъ вовсе объ особенныхъ правахъ жителей, о городскомъ самоуправленіи, даже о другихъ торговыхъ льготахъ. Такъ въ числѣ 19 грамотъ, помѣщенныхъ въ этомъ томѣ, учреждающихъ новые города въ теченіе времени съ конца XVII по конецъ XVIII столѣтія, только 3 надѣляютъ города Магдебурскимъ правомъ, которое еще въ первой четверти XVII в. считалось неотемлемою принадлежностью всякого города, остальныя 16 жалуютъ только право на учрежденіе ярмарокъ, присовокупляя иногда и право торговли горячими напитками, и въ силу этихъ двухъ льготъ причисляютъ данныя имѣнія къ числу городскихъ поселеній *.

Такимъ образомъ понятіе о городѣ въ Южной Руси, исходя изъ древне-славянскаго понятія общиннаго центра, попеременно, съ теченіемъ времени, переходитъ въ понятіе крѣпости и мѣста пребыванія старосты, далѣе является понятіемъ о торговой общинѣ, надѣленной особыми правами и торговыми льготами и, наконецъ, значеніе города ограничивается понятіемъ рынка для сельскихъ произведеній.

Подобно тому какъ вышеприведенными мѣрами правительство и частные владѣльцы старались, хотя безъуспѣшно,

---

* см. №№ XLVII, LVII, LVIII, LX, CVII, CXV, CXXXVIII, CXLI, CXLIX, CLIII, CLIV, CLXI CLXIII, CLXIV, CLXV, CLXVII, CXC, CXCII и CCVII.

развить въ своихъ городахъ торговлю, они принимали мѣры и для усиленія ремесленной промышленности такимъ же искуственнымъ и исключительнымъ путемъ. Затрудняя вышеисчисленными мѣрами привозъ въ города и сырыхъ продуктовъ изъ сколько нибудь отдаленныхъ мѣстностей и обработанныхъ иноземныхъ и иногородныхъ произведеній, правительство старалось поднять ремесленную производительность, закрѣпляя ее, въ качествѣ монополя, за немногими лицами; мѣра, служившая для этого, состояла въ утвержденіи и учрежденіи цеховыхъ братствъ въ Южно-Русскихъ городахъ. Уже съ начала XVI вѣка встрѣчаемъ королевскія грамоты, учреждающія цеховыя братства по примѣру польскихъ городовъ, куда онѣ были занесены нѣмецкими колонистами. Такъ въ грамотѣ, данной Кременцу въ 1536 году, сказано: »портные, кушнѣры, сапожники, рѣзники, хлѣбники, кожевельники и другіе ремесленники будутъ имѣть свои отдѣльныя товарищества или цехи, по обычаю другихъ городовъ нашихъ, особенно-же Кракова и Варшавы *».—Учрежденные такимъ образомъ цехи составляли для себя уставы, которые представляли потомъ на утвержденіе магистрата; при составленіи уставовъ главное вниманіе было обращено на то, чтобы гарантировать братчиковъ цеха отъ всякой возможной конкуренціи какъ со стороны постороннихъ ремесленниковъ и торговцевъ, такъ и со стороны мастеровъ другихъ цеховъ, а равно и о томъ, чтобы предъотвратить соперничество мастеровъ одного цеха по отношенію другъ къ другу; усовершенствованіе ремеслъ и стараніе о развитіи техническихъ пріемовъ было совершенно оставлено въ сторонѣ цеховыми уставами, полное же устраненіе всякаго соперничества исключало и всякое въ этомъ отношеніи побужденіе. На какой низкой степени совершенства находились издѣлія цеховыхъ

* См. №№: IX, стр. 41; XVII, стр. 58.

11

мастеровъ, видно уже изъ того обстоятельства, что они не находятъ возможнымъ выдержать конкуренцію со стороны ремесленниковъ не принадлежавшихъ къ цехамъ, постороннихъ самоучекъ, (такъ называемыхъ партачевъ т. е. ремесленниковъ, стоявшихъ a parte отъ цеха) и должны безпрестанно прибѣгать къ насильственнымъ мѣрамъ, чтобы удалить ихъ изъ городовъ или ближайшихъ отъ города мѣстностей, или, по крайней мѣрѣ, запретить имъ работу или обложить ее тяжелыми пошлинами и штрафами. Такъ въ Каменцѣ цехъ имѣлъ право конфисковать всякое издѣліе посторонняго ремесленника, если-же во время ярмарки и дозволялось продавать ихъ въ городѣ, то не иначе, какъ съ разрѣшенія цеха и по внесеніи въ цеховую кассу извѣстной пошлины; каждый цеховой мастеръ, удѣляющій часть своей работы не цеховому ремесленнику или потворствующій его пребыванію въ городѣ, подвергался сильному штрафу. Посторонніе ремесленники подлежали притомъ суду самаго цехового братства и потому не могли надѣяться на пощаду, въ случаѣ нарушенія ими привилегій цеха *. Оградившись такимъ образомъ отъ посторонняго соперничества, цехи старались точно разграничить области своихъ спеціяльностей и даже въ одномъ и томъ-же ремеслѣ отдѣльныя отрасли распредѣлить между отдѣльными мастерами. Такъ въ уставѣ цеха портныхъ въ Каменцѣ постановлено было, чтобы мастера, шьющіе гусарскіе костюмы, не осмѣливались поставлять женскую одежду и обратно, притомъ особые мастера имѣли право подшивать шляпы, »кавалерскія и капланскія« и т, д.—Металическія издѣлія были распредѣлены между 8 различными цехами: мастера одного дѣлали исключительно оловянные сосуды, другого—котлы, третяго—жестяныя издѣлія, четвертаго—из-

* См. №№: CXV, стр. 248. CXXV, стр. 309—311, пункты: 8, 9, 11 и 13 и № CXXIX, стр. 320.

дѣлія изъ желтой мѣди и т. п.*.—Устранивъ такимъ образомъ до возможныхъ предѣловъ соревнованіе, цеховые уставы позаботились о томъ, чтобы затруднить, по мѣрѣ возможности, доступъ въ цеховое братство и такимъ образомъ поставить потребителей въ необходимость прибѣгать къ немногочисленнымъ мастерамъ, независимо отъ качества ихъ издѣлій Такъ мастеръ не имѣлъ права брать одновременно въ науку болѣе одного мальчика и двухъ подмастерьевъ. Но и эти немногочисленные ученики не легко могли достигнуть званія мастера. Чтобы поступить въ число учениковъ мальчикъ долженъ былъ представить свидѣтельство о томъ, что онъ принадлежитъ къ мѣщанскому сословію, ибо въ противномъ случаѣ магистратъ могъ его во всякое время изгнать изъ цеха, а также свидѣтельство о происхожденіи отъ законнаго брака; далѣе мальчикъ долженъ былъ состоять въ наукѣ, смотря по ремеслу, отъ 3 до 7 лѣтъ; по истеченіи этого срока онъ долженъ былъ служить нѣсколько недѣль у мастера и потомъ, въ качествѣ подмастерья (товарища) отправлялся на нѣсколько лѣтъ странствовать, т. е. работать въ другихъ городахъ; затѣмъ, возвратившись, онъ представлялъ въ цехъ свидѣтельства иногородныхъ цеховъ и, для полученія званія мастера, долженъ былъ сдѣлать пробную работу (»штука, misterium«) подъ надзоромъ мастеровъ; если пробная работа была одобрена цехомъ, то представившій ее обязанъ былъ еще уплотить въ цеховую кассу вступное, т. е. пошлину за пріемъ, иногда довольно значительную (въ цехѣ портныхъ въ Каменцѣ 120 злотыхъ) и дать пиръ братчикамъ (collatio) стоимостью не свыше 50 злотыхъ. Только послѣ исполненія всѣхъ указанныхъ условій, ремесленникъ становился масте-

---

* См. №№: CXV, стр. 247 и CXXV, стр. 311, пункты 13 и 14.

ромъ, имѣлъ право выставить вывѣску и участвовать въ цеховыхъ привилегіяхъ *.

Такимъ образомъ и внутри цеха устранялось соперничество, такъ какъ количество мастеровъ въ каждомъ цехѣ было весьма ограничено и нерѣдко, за малочисленностью ихъ, приходилось нѣсколькимъ цехамъ смыкаться временно въ одно братство **. Такъ полное устраненіе соперничества и исключительность права на ремесленный трудъ, далеко не способствовали развитію послѣдняго. Мѣщане, не принятые въ цехи, и крестьяне, не имѣвшіе права поступать въ оные, должны были поневолѣ оставлять ремесла и обращать свой трудъ къ другимъ занятіямъ. Многіе изъ не цеховыхъ ремесленниковъ старались водвориться въ маленькихъ городахъ и въ селахъ, но они уносили съ собою то понятіе о цеховой исключительности, жертвою которой были сами, и немедленно заботились о томъ, чтобы выхлопотать у владѣльцевъ мѣстечекъ, куда они переходили на жительство, право на цеховое устройство, подобное тому, какое первоначально было пожаловано королевскими грамотами болѣе значительнымъ городамъ, и такимъ образомъ они, въ свою очередь, заслоняли дорогу къ ремесленному труду дальнѣйшимъ соискателямъ ***.—Понятіе объ исключительности и монополѣ, со-

* См. №№: CXV, стр. 248; CXXV: стр. 307—310, пункты 1 и 10 и C, ст. 256.

** Такъ, напримѣръ, около 1700 года, въ Каменцѣ кузнецы, слесари и мечники сомкнулись въ одно братство, а въ 1703 году должны были къ своему цеху причислить временно шорниковъ и сѣдельщиковъ, такъ какъ послѣдніе два цеха не были въ состояніи существовать отдѣльно; мастеровъ въ обоихъ упомянутыхъ цехахъ, соединившихся еще раньше въ одинъ, оказалось въ 1703 году итого 2 человѣка. См. книгу Каменецъ-Подольскаго магистрата № 4437, листъ 394.

*** См. №№: CXXIX, стр. 320; CXXXVI, стр. 351; CXLII, стр. 361; CLXX, стр. 438; CLXXXVI, стр. 463; CLXXXVII, стр. 464; CCIII, стр. 501.

провождавшемъ право на ремесленный трудъ, сдѣлалось до того общимъ, что даже отдѣльные ремесленники, жившіе въ селахъ, считали себя въ правѣ не дозволять постороннимъ лицамъ заниматься ремесломъ на мѣстѣ своего жительства безъ своего разрѣшенія и безъ уплаты пошлины въ свою пользу* Съ другой стороны, зависѣвшее отъ монополя несовершенство ремесленныхъ издѣлій, заставляло потребителей (эти послѣдніе состояли почти исключительно изъ шляхтичей, такъ какъ крестьяне исключительно потребляли произведенія выработываемыя въ кругу домашнего хозяйства) прибѣгать прямо къ ремесленникамъ и фабрикамъ иностраннымъ, обращаясь къ туземнымъ ремесленникамъ исключительно съ заказами черной работы.

Такимъ образомъ подобно торговлѣ и ремесленная дѣятельность находилась въ речипосполитой въ состояніи полнаго упадка, не смотря на покровительство, которымъ она пользовалась со стороны правительства, и, главнымъ образомъ, именно вслѣдствіе тѣхъ исключительныхъ мѣръ, которыми проявлялось это покровительство.—Но и тотъ ограниченный кругъ торговыхъ и ремесленныхъ занятій, который, при строѣ речипосполитой, былъ доступенъ жителямъ городовъ, долженъ былъ ускользнуть изъ рукъ ихъ при соперничествѣ съ первою встрѣтившеюся группою людей, поставленныхъ въ болѣе выгодное юридическое и общественное положеніе и успѣвшихъ пріобрѣсти болѣе значительную степень экономическаго развитія. Соперничество такого рода встрѣтили мѣщане польскихъ и въ особенности южно-русскихъ городовъ въ еврейскомъ народонаселеніи. Замѣчательно то явленіе, что Евреи не только не пользовались покровительствомъ со стороны правительства, и владѣльцевъ горо-

* См. №№: LXXVI, стр. 215 и LXXVII, стр. 218.

довъ, но, напротивъ того, всегда исключались изъ пользованія льготами, предоставляемыми мѣщанамъ христіянамъ, а иногда даже подвергались особеннымъ стѣснительнымъ мѣрамъ со стороны властей. Такъ королевскою грамотою 1619 года, запрещено имъ было приобрѣтать осѣдлость или заниматься торговлею въ Кіевѣ, подъ опасеніемъ конфискаціи какъ домовъ, ими купленныхъ, такъ и привезеннаго для продажи товара, далѣе, тою-же грамотою, имъ воспрещалось останавливаться въ городѣ долѣе одного дня и внѣ особеннаго указаннаго для нихъ подворія. Въ Каменцѣ и его окрестности на разстояніи 3 миль Евреямъ также воспрещено было селиться или вести какую бы то ни было торговлю и запрещеніе это возобновлялось королями и сеймами 6 разъ разновременно, сопровождаясь конфискаціею домовъ и имущества, насильнымъ изгнаніемъ изъ города въ 24 часа и разрушеніемъ синагоги. Въ Кременцѣ евреи лишены были права заниматься производствомъ вина, пива, меду и т. д., равно какъ и торговать этими напитками. Въ Ковлѣ они имѣли право селиться только на одной, отведенной для нихъ, улицѣ, и за то обязаны были, наравнѣ съ Дубномъ и большею частью другихъ волынскихъ городовъ, уплачивать 2/3 денежныхъ налоговъ, взымаемыхъ со всего города и притомъ нести наравнѣ съ христіянами всѣ замковыя натуральныя повинности. Помимо этихъ мѣстныхъ стѣсненій, отъ времени до времени, сеймовыя постановленія старались провести общія мѣры, стѣснительныя для Евреевъ: сеймы постановляли то взымать съ нихъ подать въ двойномъ количествѣ противъ той, которую платили христіянскія податныя сословія, то облагали ихъ единовременными подушными налогами, то, подъ угрозою смертной казни, воспрещали Евреямъ торговать лошадьми, то требовали, чтобы они сдавали въ монетный дворъ по низкой цѣнѣ принадлежавшее имъ серебро, то заставляли ихъ испрашивать или покупать у ка-

толическихъ епископовъ право на постройку синагогъ, то запрещали, подъ опасенiемъ штрафа, держать прислугу изъ христiянъ, продавать съѣстные припасы, ходить вмѣстѣ съ христiянами въ баню и т. п. *.

Не смотря однако на всѣ исчисленныя постановленiя Евреи оказались въ гораздо болѣе выгодномъ экономическомъ положенiи, чѣмъ покровительствуемые правительствомъ городскiе обыватели христiяне; они успѣли завладѣть всѣми почти промыслами и торговыми предпрiятiями, оттѣснили послѣднихъ на заднiй планъ и заставили ихъ по большей части обратиться къ земледѣльческимъ занятiямъ, оставивъ всякую попытку соперничать съ еврейскимъ народонаселенiемъ въ торговый и промышленной дѣятельности. Всѣ города Южно-Русскiе безпрестанно жалуются, наперерывъ одинъ передъ другимъ, на то, что Евреи, не взирая на постановленiя стѣснявшiя и ограничившiя ихъ, захватываютъ всю торговлю и промыслы въ свои руки и вытѣсняютъ совершенно христiянъ изъ рынковъ. Такъ въ 1647 году львовскiе мѣщане жаловались на сеймѣ, черезъ посредство епископа, что Евреи захватили всю городскую торговлю, и поставили мѣщанъ въ невозможность не только обеспечивать собственное благосостоянiе, но и уплачивать государственныя и городскiя повинности.—О томъ-же безпрестанно приносятъ жалобы жители Каменца, Кiева, Ковля, Винницы, Кременца, Хмѣльника, Дубна и т. д. **.

Это экономическое преобладанiе Евреевъ, не смотря на исключенiе ихъ изъ пользованiя льготами, пожалованными

* Сборникъ Муханова стр. 192. Starożytna Polska, т. II, стр. 897, 944—945; Starożytności Polskie т. II, стр. 781; также см. №№: XV, стр. 56; LXIII, стр. 197; XCII, стр. 242; CII, стр. 259.

** См. №№: XXXIV, стр. 134; XLI, стр. 156; CXXI, стр. 323. Starożytna Polska т. II, стр. 1023, 1369. Сборникъ Муханова стр. 192.

правительствомъ христіянскимъ обывателямъ городовъ, и на стѣсненіе ихъ особыми сеймовыми постановленіями, объясняется слѣдующими причинами: 1) Евреи въ польскихъ и южно-русскихъ городахъ обладаютъ гораздо болѣе значительною степенью экономическаго развитія, чѣмъ туземные мѣщане; они прочно сознаютъ пользу солидарности въ дѣйствіяхъ и пользу ассоціяціи въ промышленныхъ предпріятіяхъ; они знаютъ все непреодолимое значеніе капитала и успѣваютъ всегда составить его путемъ ассоціяціи и кредита. 2) Евреи имѣютъ полную свободу и возможность удержать и организировать отдѣльное свое самоуправленіе и сплотить еще болѣе на его основаніи ту солидарность, которая и безъ того сильно была у нихъ развита вслѣдствіе единства происхожденія и вѣры. 3) Наконецъ, Евреи сознаютъ себя постоянно племенемъ пришлымъ, чуждымъ мѣстному народонаселенію и его интересамъ; они не считаютъ себя обязанными къ соблюденію въ отношеніи къ туземцамъ тѣхъ нравственныхъ правилъ, которыя они соблюдаютъ въ сношеніяхъ между собою; они считаютъ себя въ непріятельской землѣ, но, какъ слабѣйшіе, избѣгаютъ открытой борьбы, и, пользуясь единственнымъ оружіемъ, въ которомъ они сознаютъ свое превосходство—экономическимъ своимъ развитіемъ, они изъучаютъ всѣ слабыя стороны развитія и общественнаго строя туземцевъ, эксплуатируютъ ихъ въ свою пользу и, такимъ образомъ, подавляютъ на его собственной территоріи гораздо болѣе многочисленное и болѣе полноправное туземное населеніе.

Пересматривая приложенные акты, мы замѣчаемъ въ дѣйствіяхъ Евреевъ всѣ вышеуказанныя черты: исключенные повсемѣстно изъ участія въ городскомъ самоуправленіи по Магдебурскому праву, они находятся непосредственно подъ властью воеводы, но воевода обыкновенно бывалъ въ отсутствіи и потому власть его перешла къ особому чиновнику—

его намѣстнику (подвоеводію). Послѣдній смотрѣлъ на свою должность какъ на обильный источникъ доходовъ и ограничивался судомъ надъ Евреями въ дѣлахъ уголовныхъ и надзоромъ надъ употребляемыми ими въ торговлѣ мѣрами и вѣсами, внутреннее же устройство еврейскихъ общинъ, раскладка и сборъ податей, судъ по гражданскимъ дѣламъ—были предоставлены имъ самимъ. * Такимъ образомъ Евреи успѣли организовать самостоятельное свое управленіе, избѣгнуть тѣхъ поборовъ, стѣсненій и разрозненности, которые были слѣдствіемъ неравномѣрно распредѣленнаго и сильно ограниченнаго устройства городовъ по Магдебурскому праву; напротивъ того, они сплотились, составили вполнѣ солидарную, признанную закономъ корпорацію, съ которою не была въ состояніи бороться ни одна, взятая порознь, городская община. Устройство, выработанное Евреями состояло въ слѣдующемъ: каждый городъ, заключавшій въ себѣ болѣе значительное еврейское народонаселеніе, составлялъ отдѣльный *кагалъ;* онъ подлежалъ суду и управленію коллегіи, состоявшей изъ выборныхъ лицъ, называемыхъ »старшіе жидовскіе, кагальные, судіи, школьники« подъ предсѣдательствомъ рабина, послѣдняго утверждалъ въ должности замковый урядъ или владѣлецъ города, получая конечно за утвержденіе извѣстную сумму денегъ; всѣ Евреи, населявшіе болѣе мелкіе города, составляли *прикагалки,* зависѣвшіе отъ главнаго кагала; наконецъ Евреи, разсѣяные по селамъ, были также приписаны въ число членовъ ближайшихъ кагаловъ. Кагальные судьи судили и управляли по талмуду и по обычаямъ и преданіемъ еврейскимъ, и потому пользовались неограниченнымъ довѣріемъ со стороны еврейскаго народонаселенія; въ актахъ мы не встрѣчаемъ случая, чтобы Евреи аппелировали отъ кагальнаго суда къ суду подвоеводы. Для принятія общихъ мѣръ, для раскладки пода-

---

* Starożytności Polskie т. II, стр. 257.

тей и т. п. депутаты отъ кагаловъ съѣзжались ежегодно въ каждомъ воеводствѣ, поочередно въ кагальные города, составляли, такъ называемые „жидовскіе сеймики“ издавали на нихъ постановленія, обязательныя для всѣхъ Евреевъ воеводства, и избирали особенное должностное лице—генеральнаго жидовскаго писаря воеводства, который завѣдывалъ сборомъ податей и сносился съ коронныхъ подскарбіемъ. * Короли и сеймы, находя эти учрежденія выгодными въ финансовомъ отношеніи, подтверждали грамотами и постановленіями кагальное устройство и даже старались о поддержаніи и возстановленіи ихъ въ случаѣ, если устройство это временно было нарушено внѣшними событіями: войнами, бѣгствомъ Евревъ во время козацкихъ возстаній и т. п. * Обезпечивъ себѣ такимъ образомъ внутреннее самоуправленіе и судъ по собственнымъ обычаямъ, находя въ такомъ устройствѣ полную гарантію солидарности и кредита, опираясь на превосходство экономическаго развитія и капитала, Евреи смѣло выдерживали борьбу съ городскими общинами подавили окончательно послѣднія; они пользовались безъурядицею и неопредѣленностью положенія городовъ, упадкомъ ихъ благосостоянія, преобладаніемъ шляхетскаго сословія и старостинской власти и всѣ эти обстоятельства обращали въ свою пользу. Входя въ денежныя сдѣлки со старостами, они селились въ городахъ, изъ которыхъ были исключены сеймовыми конституціями, торговали товарами, недозволенными имъ по закону, брали на откупъ отъ старостъ и даже отъ магистратовъ сборъ го-

* Въ приведенныхъ актахъ исчислены слѣдующіе кагалы въ Волынскомъ воеводствѣ, посылавшіе депутатовъ на сеймики и поочередно, служившіе мѣстомъ ихъ съѣзда: Луцкій, Владимірскій, Кременецкій, Олыцкій, Полонскій, Гороховскій, Острожскій, Ковельскій Клеванскій и Дубенскій.

* См. №№: LXVIII, стр. 206; LXXIX, стр. 221; CI, стр. 257; CXIII, стр. 276; XCVIII стр. 252.

родскихъ доходовъ и подъ его видомъ облагали поборами промыслы горожанъ; въ качествѣ откупщиковъ королевскаго мыта захватили въ свои руки надзоръ за внутреннею и заграничною торговлею всего края; селились въ городахъ на земляхъ, принадлежавшихъ замку или духовенству, и, не неся городскихъ повинностей, подавляли своимъ соперничествомъ промыслы мѣщанъ, обложенные замковыми поборами; въ случаѣ юридическихъ исковъ со стороны мѣщанъ, затягивали дѣло на цѣлые десятки лѣтъ, или входили въ сношенія съ мѣстными властями, которыя отказывались приводить въ исполненіе декреты королевскаго суда, повсемѣстно употребляли въ торговлѣ фальшивые мѣры и вѣсы и т. п. *

Соперничество Евреевъ довершило такимъ образомъ тотъ упадокъ городовъ, который былъ естественнымъ послѣдствіемъ паденія общиннаго городскаго начала и преобладанія въ краѣ военнаго сословія; упадка, который не могъ быть предъотвращенъ правительствомъ ни введеніемъ Магдебурскаго права, ни исключительными мѣрами, покровительствовавшими торговлѣ и ремесламъ. Въ послѣдніе годы существованія речипосполитой упадокъ городовъ дошелъ до крайнихъ возможныхъ предѣловъ; городское сословіе, за исключеніемъ немногихъ центровъ, или исчезло совершенно, перемѣстившись въ другія сословія, или обратилось исключительно къ земледѣльческимъ занятіямъ, составляя сословіе, только условіями найма земли отличавшееся отъ крѣпостныхъ крестьянъ. Евреи наполнили собою тотъ огромный промежутокъ, который отдѣлялъ въ речипосполитой полновластную шляхту отъ безправныхъ хлоповъ и, такимъ образомъ, исчезла всякая возможность разсчитывать въ будущемъ на образованіе средняго сословія, которое было бы въ состояніи положить съ одной стороны преграду шляхетскому

---

* См. №№: XXX ст. 117; XLI, стр. 156; LXII, стр. 196; CXVII, стр. 286; CXXXI; стр. 323; CCXXVIII, стр. 588 и т. д.

господству, съ другой оказать помощь крестьянамъ для выхода ихъ изъ тяжелаго положенія. Отсутствіе средняго сословія было однимъ изъ болѣе выдающихся знаменій неизбѣжнаго паденія речипосполитой; въ послѣднія минуты ея существованія небольшая только группа политическихъ дѣятелей поняла его значеніе и, при составленіи конституціи 1789—1792 года, употребила всевозможныя усилія для того, чтобы возстановить политическое значеніе городского сословія. Результатомъ этихъ усилій былъ законъ »о вольныхъ королевскихъ городахъ въ речипосполитой«, изданный 18 Апрѣля 1791 года. * Подъ непосредственнымъ его впечатлѣніемъ города какъ-бы пробудились на время изъ оцѣпененія, тяготѣвшаго надъ ними въ продолженіи цѣлыхъ столѣтій — мѣщане какъ-будто сознали возможность своего участія въ политической жизни края; уцѣлевшіе еще магистраты спѣшили преобразоваться, поселенія, утратившія уже давно всякіе признаки городской самостоятельности, бросились отъискивать въ коронной метрикѣ старыя грамоты и, на ихъ основаніи, хлопотали о принятіи ихъ въ число городовъ; въ староствахъ мѣщане заговорили о возвратѣ отнятыхъ у нихъ земель и угодій, объ освобожденіи отъ барщины; въ областные центры съѣзжались выборные отъ городовъ, избирали депутатовъ для посылки на сеймъ, снабжали ихъ инструкціями, въ которыхъ старались высказать нужды и потребности своего сословія ** и т. п.

Вскорѣ однако событія доказали, что это увлеченіе было только слѣдствіемъ миража. Въ исторіи цѣлаго народа

---

* См. № CCIV, стр. 504.

** См. №№: CCV, стр. 512; CCVI, стр. 513; CCVIII, стр. 517; CCIX, стр. 521; CCX, стр. 525; CCXI, стр. 527; CCXII, стр. 529; CCXIII, стр. 538; CCXIV, стр. 546; CCXVI, стр. 549; CCXVII, стр. 558; CCXVIII, стр. 565.

скачки не возможны; такъ законъ »о вольныхъ королевскихъ городахъ« который могъ-бы оказать благотворное вліяніе, еслибы не опоздалъ на два столѣтія, подъ конецъ XVIII вѣка могъ имѣть для речипосполитой значеніе только предсмертной и то весьма неполной исповѣди въ историческихъ ея грѣхахъ. Ни масса шляхты не была расположена къ добровольнымъ уступкамъ захваченной ею власти и значенія въ пользу какого-бы то ни было другого сословія, такъ что составители закона успѣли провести его на сеймѣ не только помимо желанія, но и безъ вѣдома какъ большинства своего сословія, такъ и сеймовыхъ депутатовъ, ни ничтожные остатки городского сословія не имѣли малѣйшей доли той силы и значенія, которыя были-бы необходимы для защиты разъ полученнаго права. Законъ 18 Апрѣля 1791 года обрѣченъ былъ на ефемерное существованіе впредь до появленія первой шляхетской реакціи. Реакція-же не заставила ждать себя долго. Не прошло и года со времени изданія закона, какъ поднялась враждебная ему шляхетская конфедерація; послѣдняя, опираясь на сочуствіе огромнаго большинства своего сословія, вскорѣ восторжествовала. Новый городской законъ былъ уничтоженъ постановленіемъ генеральной конфедераціи 29 Октября 1792 года и вслѣдъ затѣмъ королевскій ассесорскій судъ возстановилъ прежнія права старостъ и владѣльцевъ. * Впрочемъ Южно-Русскіе города не дождались провозглашенія этаго послѣдняго шляхетскаго торжества; раньше, чѣмъ оно имъ было объявлено, они управлялись уже Русскимъ городскимъ уложеніемъ—они въ это время вошли въ составъ Россіи, разставшись на всегда съ шляхетскою речью посполитою. Нѣсколько столѣтій назадъ они оставили русскій міръ полные силы, правившіе сами со-

---

* См. №№: CCXIX, стр. 569 и CCXX, стр. 572.

бою и тянувшими къ нимъ землями, богатые гражданскими правами, равноправностью и благосостоянiемъ жителей; теперь онѣ возвращались истощенные, съ полукрѣпостнымъ населенiемъ, оторванные отъ земли и переполненные иноплеменнымъ, враждебнымъ и эксплуатирующимъ ихъ жизнь еврейскимъ народонаселенiемъ.

Владимiръ Антоновичъ.

I.

Грамота короля Владислава (Ягелла), пожалованная жителямъ Луцкой земли. Король уравниваетъ права дворянъ этой земли съ правами дворянъ польскихъ, жалуетъ горожанамъ Магдебурское право, освобождаетъ кметей отъ податей и повинностей въ пользу старостъ и обязывается хранить права и свободу Православной церкви. 1432. Октября 31 дня.

Copia ex originali pargameneo, in archivo regni conservato, sub titulo— Palatinatus Volhynia, № 5.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter humanae naturae commoda nihil dignius habetur memoria, opportunum existit, ut actus hominum literarum apicibus ac testium annotatione pertinentur, ne lapsu temporis evanescant. Proinde Nos, Vladislaus, Dei gratia rex Poloniae, nec non Cracoviae, Sandomiriae, Syradiae, Lanciciae, Cujaviae, Lithuaniaeque princeps, supremus Pomeraniae, Russiaeque dominus et haeres, etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus et futuris, notitiam praesentium habituris. Quomodo, recolentes grata obsequiorum merita, quibus duces, praelati, boiari, milites, nobiles, caeterique indigenae terrae Luczensis, maxime ex eorum assistentia nobis et coronae regni nostri Poloniae, in praesentiarum per eos spontanee facta, celsitudini nostrae gratos (sese) reddiderunt et acceptos; horum et aliorum meritorum intuitu, praelatis, bojaris, militibus et nobilibus terrae praedictae Luczensis, tam in fide sanctae romanae eclesiae, quam etiam orientalis, seu graecae constitutis, omnia jura, libertates, immunitates et gratias, tales quales habent, eis gaudent et fruuntur praelati, barones et nobiles regni nostri Poloniae, praedictis civibus autem, utpote: polonis, theutonicis et ruthenis jus theutonicum; judaeis vero et armenis tale, quale habent judaei et armeni, in civitatibus nostris Cracoviensi aut Leopoliensi degentes, damus,

donamus et largimur gratiose, exceptis theloneis, solvi solitis, quae pro nobis et successoribus nostris reservamus. Promittimus insuper per praesentes, quod praefatam terram Luczensem et ipsius incolas non alienabimus a corona nostra regni Poloniae neque alicui extraneo dabimus seu concedemus ad tenendum; ecclesias quoque ruthenicas seu ritus graeci, nec demoliri, nec in ecclesias romanae ecclesiae converti faciemus seu permittemus, neque aliquem hominem ritus graeci praedicti cujuscunque sexus seu status ad fidem romanae ecclesiae violenter compellemus. Praeterea cupientes praefatorum terrigenarum nostrorum Luczensium homines seu kmethones a gravaminibus relevare, eosdem ex nunc absolvimus atque liberamus a solutione et exactione necessariorum, quae capitanei, pro tempore existentes, exigere consueverunt, salvo nostro et nostrorum successorum personali adventu, in quo hujusmodi stationes necessariae solito more dare tenebuntur. In cujus rei testimonium, nostrum, nec non praeclari principis domini Semoviti, ducis Mazoviae, reverendorum in Christo patrum dominorum: Johannis, archiepiscopi Leopoliensis; Johannis, episcopi Chelmensis, magnificorumque: Johannis de Lichin, palatini Brestensis, Vladislai de Opporov, decretorum doctoris, decani Cracoviensis, sedis apostolicae prothonotarii, regni nostri Poloniae vicecancellarii, Laurentii Zaremba, Siradiensis, Alberti Molski, Lanciciensis, Dubkonis de Olisnicza, Voiniciensis, Domarathi de Cobilani, Biecensis castellanorum; Johannis de Olesnicza, regni nostri Poloniae marschalci, Stanislai de Dobrzelino, Lanciciensis, Andreae de Luben, Dobrinensis, subcamerariorum; Johannis de Sprawa, judicis Sandomiriensis, Żegothae de Maykonicze, vegsilliferis Syradiensis, Johannis Thaschka de Coniecpole, Stanislai Ebermuth, subpincernae Kalisiensis, Mscivois de Skrzyno, Petri de Chelm, Nicolai de Visnicze et Petri Potoczki—sigilla sunt appensa. Datum et actum in Leopoli, feria quinta, proxima ante festum omnium Sanctorum, anno Domini 1432. (Loci sigillorum).

Копія этого акта внесена въ книгу мѣстскую Луцкую, хранящуюся въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 329; листъ 3—4.

II.

Грамота В. Князя Свидригайла, жалующая Магдебурское право городу Кременцу и опредѣляющая въ должность Кременецкаго войта Нѣмчина Юрка изъ Буска. При семъ исчисляются права и доходы, которыми предоставляется пользоваться войту. 1438. Мая 9.

Wypis z xiąg grodzkich, krzemienieckich.

Roku tysąc siedmset osmdziesiąt piątego, miesiąca Octobris osmego dnia.

W roczki sądowe, grodzkie, krzemienieckie, od dnia dwudziestego drugiego miesiąca Septembris, roku teraz idącego, wyż, na akcie wyrażonego, przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną, Janem Kondrackim, podstarostą grodzkim, krzemienieckim y aktami niniejszémi, grodzkiemi, krzemienieckiemi osobisto stanowszy urodzony Jan Sankowski, ten extrakt, z akt koronnych autentycznie wydany, zawierający w sobie przywiley od Xięcia Swidrygała, Jurkowi na wojtostwo krzemienieckie służący, dla zapisania do xiąg grodzkich, starościńskich powiatu krzemienieckiego podał w tym wyrażeniu: Stanislaus Augustus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae et Czernichoviae significamus presentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis reperiri in archivo regni, inter documenta, Cracoviae transportata, privilegium pargameneum cum appenso sigillo, ruthenico charactere scriptum, in tenore sequenti: Miłostiu Bożeju, my, Wełykij Kniaź Swidrygałł Litowski, Ruski, y innych, czynim znamienito sim naszym listom koždomu, niñesznym y potom buduszczym, chto nań wezryt, ili, cztuczy ieho, usłyszyt, komuż toho koli budet potrebno, iż pożadał na nas iz Buska Niemec Jurek w Kremianeć woytostwa z nemeckimy prawy, kak iz Marborga prawa wydaiut na wsia krolewskije mista polskoje koruny, i my, poradywsze z naszymi kniazi, i z pany, i z-naszeju radoju, podłuh ieho proszenia, dali ieśmo iemu woytostwo u Kremiancy so wsimy tymy prawy marborskiemy, ni odnoho członka ne wyjmaja ani ustawlaja, i majet on u swojey hranicy sudyty o wełykoj riczi i o małoj Rusina, i Lacha, i Niemca, i Wołoszyna, i Armenina, i Żydowina, i Tataryna, a lubo kotoromu jazykom woznanomu (sic); a koho koli on osudit u Kremieneckom mieste, tym miestczanom ne

nadobije nikotoraja tiahost, a nikotoryi popłaty, ni podwody z mesta dawaty, ani k paszniam ni pri komu chodyty, ani na tołoku ne poyty, odno, koli komu taja wolnaja leta wyidut, tohdy tot imaiet z łanu daty nam poł hrywny, a tomu istomu woytu z toho płata—szosty pieniaz; a jeszcze jemu płat: z każdych kramow i z każdych jatok: rezniczych, y z pekarskich, y sweckich, niczoho na nas ne wyjmenaja; a szto koli młynow pryprawit na rece, na Ikwi, a lubo pod horodom, ba indi hde ubuduiet u mestskoi hranicy, to jeśmo jemu wsie dali i jeho pozytku, także na nas niczoho ne wymienaja (sic); a jeszcze tych młynow mełnyki, kotoraja na nich recz pryjdet, ne imaiet ich nasz starosta ani kotory nasz uradnik sudyty ni za kotoraja dieła, niżli sam tot predreczony woyt imaiet ich sudyty u nemeckom prawie; a jeszcze wolno jemu w rekach, y w lesiech, y w senożatach, i ku budowaniu sieno sieczy, i derewo rubity, i pastwa towaru; i miesto ku budowaniu wo wsei naszei hranicy, ku Kremencu prypadajuszczei; a jeszcze szto lud sudyty w nemeckim prawe od wsiakoie winy: ot wełykoie i ot małoie, nam dwa piniazy, a woytu treti; horodowu i z mesta nihdo indei ne westy mołoty, nizli na woytowy młyny; a jeszcze strela wolna—łowity i strelaty wsiakije zweryny, odnoho ne odżenaja; a łazniu jemu mety w mestie a ieszcze tomu werchu reczonemu woytu, Jurku, dali jeśmo seło Podlescy i z sady i so wsiemi wchody i prychody, szto k tym Podlescom prysłuchaiet; a otmieryli y dali iesmo łanow k mestu ot horoda: z odnoi storony do Bełoi Krynicy i do reki Ikwy pola, y senożati, i lesy, i dubrowy, na druhuju storonu do Manewskoie dorohi, szto od Zołoba k Manemu doroha, to wse k mestu: lesy, dubrowy, y senożaty, i seliszcza; i wsi wchody i prychody; ot jeszcze dali jeśmo tomu istomu, predreczonomu woytu, Jurku, ku jeho woytostwu sełо Deniatyn so wsimy pożytki, i z myty, i stawy, i stawiszczy, i z polami, i z paszniami, i z sienożatmi, i z lesy, i z dubrowami, i z rekami, i z potoki, i z krynicami, i z łowy, i z łowiszczy, i z bobrowymi hony, i szeremany, niczoho na nas nie wymienaja; weczno i neporuszno jemu, żenie jeho, i dietom jeho, i bliznim jeho, a po jeho żywotie, acz nebudet żony jeho i detey, ino jeho bliznemu; a z teho imienia imajet nam woyt Jurek służyty z dwiema strelci, hdyby koli nam buło potreba. A pritom była nasza rada, kniazi y panowie: kniaź Iwan Putiata; kniaź Iwan Romanowicz; kniaź Andrey Wasylewicz; marszałok nasz, pan Moniwid, starosta podolski y Kremenecki; pan Jurkij, marszałek nasz; pan Iwan Wołotowicz; pan Masko Hulewicz. A na twerdost toje naszei i zwerchu pisanoje reczy i peczat naszu weliłi jeśmo prywesyty ktomu naszomu listu. Dan w Kremency, pod lety rożdestwą Isus Chrystowa tysiacz let i czterysta

trytciat osm leta, maia dewiatoho dnia, indikta perwoho. Pan Moniwid, starosta podolski i kremenecki (locus sigilli appensi). Quod ejusmodi privilegium, prout in suo originali ob vetustatem in aliquibus locis putrefactum, per idque certas voces disparentes habens, nos polonicis literis rescribi et parti requirenti authentice extradi permisimus; in quorum fidem sigillum regni praesentibus est appressum. Datum Varsaviae, die quarta mensis Decembris, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo, regni vero nostri decimo septimo. U tey oblaty extraktu podpis ręki przy pieczęci koronney, na massie czerwoney wyciśnionej, jaśnie wielmożnego kanclerza koronnego temi jest wyrażony słowy: Antoni Olięcki, E. P. supremus regni cancelarius (locus sigilli). Na drugiey zaś stronie pieczęci relacya jaśnie wielmożnego kanclerza koronnego temi jest odnotowana słowy, wraz z podpisem wielmożnego Słomińskiego M. R. Sekretarza: Relatio illustrissimi, excellentissimi et reverendissimi domini Antonii Onuphrii de Olienca Olięcki, episcopi Poznaniensis et Varsoviensis, supremi regni cancellarii. Ioannes Słomiński, praefecturae R. majestątis secretarius. A tak ta oblata extraktu, za podaniem i prożbą wyż wyrażonego, podawaiącego, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka zupełnie, tak jak się w sobie pisana ma, do xiąg ninieyszych, grodzkich, starościńskich powiatu krzemienieckiego jest zapisana; z których y ten wypis

На оборотѣ надпись: Z akt metryki koronnej autentycznie wydanego, zawierającego w sobie przywilej, od xięcia Swidrygała Jurkowi na wojtostwo Krzemienieckie dany i służący, extraktu oblata; anno 1785, die 8 Octobris w grodzie Krzemienieckim.

Подлинникъ хранится въ собраніи актовъ, принадлежащихъ временной Коммисіи для разбора древнихъ актовъ, № 4.

III.

Жалованная грамота короля Казимира III городу Смотричу на Магдебурское право. 1448 Августа 15.

Подтвержденіе правъ и привилегій города Смотрича королемъ Станиславомъ-Августомъ. 1792. Іюля 5.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca Lipca dnia siodmego podług dawnego, a ośmnastego podług nowego stylu.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego imperatorskiéj mości Żytomierzu przedemną, Józefem Roszkowskim, viceregentem pszysięgłym grodzkim

województwa i powiatu kijowskiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, kijowskiemi osobiście stawający urodzony Maciej Gogolewski, dyploma, od najjaśniejszego Stanisława-Augusta, króla polskiego, miastu Smotryczowi wydane, prawa i przywileje tegoż miasta, w dawniejszym czasie wyszłe, potwierdzające, podpisem jego królewskiéj mości i sekretarza, przy pieczęci, w puszce na massie czerwonéj wybitéj i na sznurku czerwonym zawieszonej, umocnione, na pargaminie ceny trzech czerwonych złotych spisane, do akt grodzkich, kijowskich w oblatę podał w ten sposób: W Imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Stanisław-August, z Bożéj łaski i woli narodu król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czerniechowski, Oznajmujem ninieyszym dyplomatem naszym renowacyjnym i konfirmacyjnym wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzić należy, tak terazniejszego, jako i potomnego wieku ludziom. Przełożono nam jest przez panów rady naszéj, przy boku naszym będącéj, w imieniu i na rzecz szlachetnych: wójta, burmistrza, radnych, sędziów, ławników, majstratu i wszelkiego ludu miasta wolnego Smotrycza, w województwie Podolskiem, ziemi Kamienieckiéj położonego, i pokładano przed nami: naprzód przywiléj najjaśniejszego Kazimierza trzeciego, króla polskiego, w Kamieńcu, we czwartek, w dzień wniebowzięcia Panny Maryi, roku tysiąc czterechset czterdziestego ósmego, na rzecz, już dawniéj zalokowanego i granicami wkoło lokalnego teritorium tegoż miasta Smotrycza wraz z przybyłym przedmieściem ubezpieczonego, wydany, prawo niemieckie, majdeburskie temuż miastu konferujący, extraktem autentycznym z ksiąg metryki koronnéj wypisany, słowo w słowo przepisując, taka onego osnowa. Stanisław-August, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazowiae, Samogitiae, Kijoviae, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis: reperiri in archivo metrices regni librum actorum cancellariae majoris regni, regnante olim serenissimo Casimiro, rege Poloniae, praedecessore nostro, litera G signatum, in eoque contineri folio trigesimo privilegium juris theutonici super oppidum Smotrycz, in nonnullis locis ob vetustatem et desolationem illegibile, in tenore sequenti: In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam Ne error oblivionis gestis sub tempore versantibus in posterum pariat detrimentum, alta regum et principum decreverunt consilia ex literarum apicibus et testium annotationibus perennari, ne lapsu temporis evanescant. Proinde nos, Casimirus tertius, Dei gratia rex Poloniae, nec non terrarum: Cameneciae, Sandomiriae, Sie-

radiae, Lenciciae, Cujaviae, magnus dux Lithuaniae et haeres Russiae. Significamus praesentium tenore, quibus expedit, universis, praesentibus et futuris, quomodo pro parte oppidanorum de Smotrycz petitio nostrae majestati humiliter continebat, quatenus praedictum oppidum Smotrycz, una cum sibi adjacente totali suburbio, de jure polonico in jus theutonicum transferre dignaremur gratiose. Nos etc. hujusmodi ipsorum petitionibus, tanquam justis, benigniter acclinati, cupientesque dicti nostri oppidi conditionem facere meliorem, ut tempore nostri felicis regiminis sentiat se incrementa recepisse, atque gentium multitudine valeat abundari, ipsum oppidum, cum totali ejus suburbio, in terris Podoliae et districtu Camenecensi situm, prout in suis methis et limitibus antiquis longe, late et circumferentionaliter est limitatum et distinctum, et ex jure polonico in jus theutonicum et quovis alio transtulimus, perpetuo duraturum, removentes ibidem jura polonicalia, modos et consuetudines universas, quae ipsum jus theutonicum plerumque consueverunt perturbare; eximimus insuper et perpetuo liberamus omnes et singulos oppidanos et incolas oppidi praedicti et ejus suburbii ab omni jurisdictione et potestate omnium regni nostri palatinorum, castellanorum, capitaneorum, judicum, subjudicum, camerariorum ac aliorum dignitariorum et ministerialium eorundem, ut coram ipsis aut ipsorum aliquo, pro causis magnis, sive parvis, factis furti, incendii et mutilationis membrorum ac aliis quibusvis enormibus citati, minime respondebunt, nec aliquas paenas solvere tenebuntur; sed oppidani praedicti coram suo advocato, pro tempore existenti, advocatus vero coram nobis aut nostro judicio generali, dum per nostram literam, sigillo nostro sigilatam, advocatus fuerit adcitatus, et hoc, si in reddenda justitia fuerit negligens et remissus, tunc non aliter, quam jure suo theutonico praedicto, omnibus de se querulantibus respondere sit adstrictus; in causis autem criminalibus, sive capitalibus, superius expressis, advocato oppidi praedicti, qui pro tempore fuerit, judicandi, sententiandi, puniendi, corrigendi, plectendi, plenam damus et omnimodam concedimus tenore praesentium facultatem, prout hac ipsa in jus theutonicum, in omnibus suis conditionibus, articulis, punctis et clausulis postulat et requirit, juribus semper salvis. Actum in Kamieniec, feria quinta, die Assumptionis Mariae Virginis gloriosae, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, praesentibus magnificis ac generosis: Johanne de Cyrów, castellano et capitaneo Cracoviensi; Petro de Shamotuli, Calisiensi; Dobrogosto de Ostrog, Camenecensi; Hinco de Rogovo, Raspiriensi— castellanis; Bartholomeo de Bon, judice; Johanne Beyhradh de Mokrsko, vexillifere—Cracoviensis et aliis multis, fide dignis testibus ad praemissa,

Datum per manus magnificorum: Johannis de Koniecpole, cancellarii; Petri de Szczecotino, vicecancellarii regni Poloniae, sincere nobis dilectorum. Relatio magnifici Johannis de Koniecpole, regni Poloniae cancellarii et capitanei Sieradiensis. Quod ejusmodi privilegium nos ex praefato libro fideliter rescribi et parti postulanti authentice extradi permisimus; in quorum fidem sigillum regni praesentibus est apressum. Datum Varsaviae, die duodecima mensis Februarii, anno Domini millesimo septingentesimo nanagesimo secundo, regni vero nostri vigesimo octavo. Hugo Kołłontay, regni Poloniae procancellarius. Relatio excelentissimi, illustrissimi et reverendissimi domini Hugonis a Sztumberg Kołłontay, procancellarii regni, canonici cathedralis Cracoviensis. Stanislaus Benedictus Kuczewsky, metrices regni praefectus. Locus sigilli maioris cancelariae regni. Powtóre tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartego roku rewizią, za panowania niegdyś najjaśniejszego Zygmunta-Augusta sporządzoną, s tych że xiąg autentycznie wyjętą, miasto Smotrycz, w województwie Podolskiem, nad rzeką Smotryczem, w Kamienieckim starostwie leżące, w nim domów siedmdziesiąt, z których każdego dawano czynszu dorocznego po groszy dwanaście, zaś ci, którzy rok orali, siali—także po groszy dwanaście; czynszu osobno z każdéj roli po dwa trzecieniki owsa, w walorze każdy po groszy sześć, a takowych, role posiadających, iż się znajdowało pięćdziesiąt—w ogóle czynszu z domów złotych dwadzieścia i owsa trzecieników sto, także w walorze złotych dwudziestu oszacowanych; nadto innych, którzy roli nie orali, tylko czynsz po groszy dwanaście opłacali, znajdowało się pod ten czas dwudziestu. Winnicy zaś od szynkowania gorzałki i karczmarze gorzałczany osóbno czynsz płacili; w browarze zaś i słodowni, zwanej pańskiej, mieszczanie słody robili i piwo warzyli—po szesnaście litewskich (sic), to jest po groszy dziesięć i po dwa szelągi płacili; które to słodowe, z warowym, sześćdziesiąt warów do roku czynić mogące, złotych dwadzieścia jeden i groszy dziesięć czyniło, opisującą; o żadnych zaś wsiach, do tego starostwa należących, nie zmiankującą, lecz że miasto to miało wolną propinacią za opłatą słodowego z warowym, dowodzącą. Potrzecie tysiąc pięćset ośmdziesiąt piątego roku, w środę, w wigilią święta świętego Jakóba apostoła, w Krakowie, między szlachetnym Maciejem Nadolskim, wójtem dziedzicznym miasta Smotrycza, a urodzonym Mikołajem Brzeskim, starostą kamienieckim, w sądach asessorskich koronnych ostateczny, względem przywłaszczenia juryzdykcyi starościńskiéj nad mieszczanami Smotryckiemi i wszelkich dochodów, od tych że mieszczan wymaganych, z sprzeciwieniem się dekretowi kommisarskiemu, tudzież o zabranie młyna, do wojtowstwa Smotryckiego należącego, a przez urodzonego starostę na użytek swój

onego obrócenie, zapadły dekret, , wójta i mieszczan Smotryckich, przy dekrecie kommisarskim, w téj mierze zapadłym, utrzymujący, a urodzonemu staroście przeszkody, tak w juryzdykcyi, jako i dochodach wójtowskich i miejskich czynić zabraniający, z tychże xiąg autentycznie wydany. Tysiąc sześćset szesnastego i tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego roku lustracie z archyvum skarbu koronnego wypisane, że miasto Smotrycz, przedtem do starostwa Kamienieckiego należące, natenczas w posessyi wielmożnego Mikołaja Potockiego, wojewodzica bracławskiego, będące; dawniéj osiadłe, w ten czas tylko pięćdziesiąt domów po spustoszeniu tatarskiem liczące, robot żadnych nie odprawowało, opisujące; tudzież tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątego roku lustracią, żadnych powinności z tego miasta nie wyszczególniającą i toż miasto być miastem naszym królewskim określającą. Nakoniec tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, dnia czternastego miesiąca lutego, w Warszawie, w sądach kommisyi rzeczy-pospolitéj skarbu koronnego, między urodzonemi officialistami skarbu koronnego, a wielmożnym Teodorem Potockim, wojewodą Bełżskim, ostatecznie zapadły dekret, dziedzictwo na starostwo Smotryckie, z zamiany za Jarugę, z mocy konstytucyi roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt ósmego, przez tegoż uzyskane, a prawem seymu terazniéjszego, zamiany na seymach tysiąc siedmset sześćdziesiąt ósmego i tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego pozyskane, uchylającym, kasujący, i toż miasto, wraz z całem starostwem Smotryckiem, być miastem natury rzeczy-pospolitéj uznający. Zaczem suplikowano nam jest, abyśmy, z mocy najwyższéj naszéj zwierzchności, która nam prawami krajowemi dozwolona jest, i na fundamencie konstytucyi, na séjmie teraźniéjszym pod osóbnemi tytułami: primo, »miasta nasze królewskie wolne w państwach rzeczy-pospolitéj«; secundò, »urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczy-pospolitéj«; tertio, »kommisya policyi«; quarto, »ostrzeżenie względem ekzekucyi prawa o miastach naszych, dawniéj królewskich, a teraz wolnych rzeczy-pospolitéj« postanowionych, którémi, nie tylko dawnym miastom przywileja, jeżeliby onym zaginęły, odnowić, ale nawet, gdyby jakowa osada, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, onéj nowy przywiléj lokacyjny z nadaniem ziemi i praw miejskich wydać nam, królowi, moc zostawiona. Miasto zaś Smotrycz, gdy nie tylko znaczną osadę, z ludu wolnego złożoną, ale i starożytną swoją lokalną byłość i własność dziedziczną owéj lokacyjnéj ziemi miejskiéj wraz z przyległym przedmieściem dowodu i przywilejami powyższemi okazuje, które to miasto Smotrycz, chociaż przez konstytucią roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt ósmego za inne dobra ziemskie, Jaruga zwane, w dziedzictwo

było obrócone, lecz przywileja i nadanie onego tąż konstytucią, roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt osmego, pod tytułem: »ostrzeżenie dóbr idących w zamianę w koronie i wielkiem xięztwie litewskiem« z zachowaniem forum sądów naszych, asessorskich, koronnych zabespieczone zostały; tym bardziéj zaś, gdy rzeczoną konstytucią zamiana starostwa Smotryckiego, z uwag prawa i dekretu kommisyi skarbu koronnego, wyżéj wzmiankowanych, ustała, i miasto uprzywilejowane, Smotrycz, z swym całym obrębem lokacyjnym, w naturę miast wolnych rzeczy-pospolitéj, pod najwyższy rząd nasz królewski zwrócone zostało, przeto, abyśmy prawa rzeczone, o miastach wolnych zaszłe, y szczególne tegoż miasta przywileja odnowić i od ciężarów, lustraciami niesłusznie na też miasta włożonych, wyzwolić, do wolności i prerogatyw, innym miastom wolnym właściwych, przywrócić one raczyli. Do któréj prośby, ile na prawie zagruntowanéj, my, król, łaskawie się skłoniwszy, a do zwyż wzmiankowanych konstytucyi i szczególnych tego miasta przywilejów stosując się, chcąc przerzeczone miasto wolne Smotrycz do pierwszéj zwrócić byłości i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawiającym, pomnożyć, ztąd też miasto do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażające się z czasem dochody rzeczy-pospolitéj zwiększyć, od ciężarów z przywilejami onego niezgodnych, jako miasto wolne wyzwolić, przerzeczone miasto Smotrycz za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tem mieście tak teraz osiadłych, jako i napotem osiadać mogących, i do prawa się miejskiego wcielających, za ludzi wolnych; ziemię lokacyjną, w obrębie tegoż miasta położoną, przez mieszczan, przedmieszczan i obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, lasy, niwy, futory, łąki i wszelkie osady, w gruntach starożytnych, lokacyjnych tegoż miasta, znajdujące się, nie naruszając bynajmniéj spraw o granice, z kim kolwiek by mieć mogło, i całe tegoż miasta territorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan chrześcian być uznajemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Smotrycza, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handel lub rzemiosła, rolnictwem bądź szynkiem bawiących się, lub z jakiego kolwiek przemysłu żyjących, i w tym mieście tak teraz posessią mających, jako i napotem nabyć one mogących, jakiego kolwiek byliby dostojeństwa, urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcyi miejskiéj i magistratowi miejscowemu, oraz równym podatkom i wolnościom podległych mieć chcemy. Nie mniéj przerzeczone miasto Smotrycz od wszelkich juryzdykcyi ziemiańskich i zamkowéj, starościnskiéj, smotryckiéj, na mocy prawa, swieżo o miastach zapadłego, wyjmujemy; i, że żaden z obywateli tegoż miasta, w żadnéj sprawie przed

innym sądem obcym, ani zamkowym, starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych w tem mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowimy: A gdyby kto kolwiek dekretem sądów miejskich miasta Smotrycza mniemał się być uciążonym, tedy do sądów appelacyjnych, w mieście stołecznem, w wojewodztwie Kamieniec-podolskiem, prawem seymu terazniejszego, dla miast wolnych województwa podolskiego za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych asessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appelować będzie mocen. Magistrat zaś, sądy i urzędy miejskie z urzędów i sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Smotrycz nigdzie indziéj, jak tylko przed nami i sądem naszym asessorskim, koronnym lub kommissją policyi obojga narodów w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno. Żeby zaś, tak sam magistrat, jako i sąd miejski miejscowy znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mogły, i oddzielnym też miasto szczyciło się herbem, nadajemy onemu za herb świętego Jerzego, jaki się tu wymalowany widzieć daje. Jakie zaś daniny z lokalnego obrębu gróntów miéjskich miasta Smotrycza, podług prawa należeć okażą się, i te wyrokiem sądów naszych asessorskich, koronnych w exekucyi prawa, w téj mierze na seymie teraźniejszym postanowionego, w opłacie pieniężnéj zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli miasta wybirać i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie.—Oprócz zaś takowych danin gróntowych, jakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasto wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczy-pospolitéj wnosić też miasto będzie obowiązane. Wszelkich religii i wyznań chrześciańskich ludziom wolnym, tak krajowym, jako i zagranicznym, wolność w tem mieście osiadania, cerkwi i kościołów budowania, i prerogatiw miejskich używania dozwalamy. Innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakie prawami krajowemi miastom wolnym dozwolone są, i jakowemu zarządzeniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz jakowe prerogatywy, tak z praw krajowych, jako i prawa miejskiego magdeburskiego wynikające, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Smotrycz i jego obywateli uczęstnikami mieć chcemy. Wolnego obierania magistratu, podług prawa, temuż miastu dozwalamy i onemu rząd i sąd wolny, w tem mieście sprawować winny, poruczamy, i, aby w tem od nikogo żadnéj nie miało przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszéj wiary, przywiléj niniéjszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną ztwierdzić roz-

kazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia piątego miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwódziestego ósmego roku. Stanisław August, król. Dyploma, prawa i przywileja miasta wolnego Smotrycza, w województwie Podolskiem, ziemi Kamienieckiej leżącego, odnawiające. Ignacy Janiszewski, pieczęci wielkiéj koronnéj sekretarz (locus sigilli) cancellariae majoris regni. Cancellariatu illustrissimi, excelentissimi Domini, Domini Hyacinthi, comitis Nałęcz a Małachowice Małachowski, supremi regni. cancellarii, radoszycensis, grodecensis, sannicensis etc. capitanei, sigillatum est actis. Które że to dyploma, prawa potwierdzające, słowo w słowo jak się w sobie ma, do ksiąg niniejszych, grodzkich, kijowskich jest zapisane.

Книга кіевская, гродская, записовая, годъ 1794, № 129. Листъ 626 на оборотъ.

IV.

Грамота, пожалованная городу Луцку великимъ княземъ Литовскимъ, Александромъ, на Магдебургское право; въ той-же грамотѣ: опредѣляются доходы войта; разрѣшаются 3 годичныя ярмарки; предоставляется городу право учредить собственные вѣсы и мѣры, построить ратушу, воскобойню, баню; опредѣляется порядокъ выбора городскихъ чиновниковъ и порядокъ судопроизводства; мѣщане освобождаются отъ зависимости отъ городскихъ судовъ и возлагается на нихъ обязанность военной службы. 1497. Іюля 31.

Подтвержденіе всѣхъ правъ города Луцка королемъ Александромъ 1503. Февраля 23.

Подтвержденіе двухъ предъидущихъ грамотъ королемъ Сигизмундомъ Августомъ 1560, Іюля 15, и королемъ Стефаномъ 1576. Октября 22.

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kiioviae, Volhyniae, Podlachiae etc, nec non Transsylvaniae princeps. Significamus his litteris nostris, quorum interest, universis et singulis: Exhibitas et reproductas esse coram nobis litteras pargameneas confirmationum, nomine famatorum: proconsulis, consulum, totiusque communitatis oppidi nostri Luceoriensis, sub titulo, sigillo, ac subscriptione manus propriae serenissimi Sigismundi Augusti, regis Poloniae, antecessoris nostri, sanas, salvas, omnique suspicionis nota carentes. Sup-

plicatumque esse nobis per certos consiliarios nostros, ut easdem authoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor sequitur ejusmodi: Sigismundus Augustus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae et Livoniae etc. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis, tam praesentibus quam futuris: quod exhibitae sunt nobis, nomine proconsulis, consulum et totius communitatis civitatis nostrae, Łuczko, in terra et ditione Voliniae sitae, binae litterae pergamineae serenissimi olim principis, domini Alexandri, regis Poloniae, magni ducis Lituaniae etc. patrui nostri, tenoris infra scripti, utraeque quidem—latina lingua scriptae; sed harum alterae, cum adhuc magno ducatu Lituaniae tantum praeesset, alterae, cum jam regni gubernacula accepisset, datae sunt, ac utraeque sigillo magni ducatus Lituaniae appenso communitae; supplicatumque est nobis eorundem civium, ut cum terra et ditio Volyniae, per nos regno Poloniae restituta, et tamquam membrum, a suo vero et naturali corpore avulsum, sic illa, denuo eidem regno adjuncta et incorporata sit, eas utrasque litteras describere et, sigillo regni nostri communitas, authoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Ex quibus litteris priorum tenor ad verbum est talis: In nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos, Alexander, Dei gratia magnus dux Lituaniae, Russiae, Samogitiae etc. dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quomodo volentes, civitatis nostrae Łuczko conditionem fieri meliorem, ut homines, illam inhabitantes, ordine certo recti, uberiora queant capere incrementa, ipsam de jure Ruthenico seu Wolinskie, aut alio quocunque, prius tento, in jus Theutonicum, quod Maydeburgense dicitur, transferimus, perpetuis temporibus duraturum, removentes ibidem omnia jura, moda et consuetudines universas, quae ipsum jus Maydeburgense plerumque perturbare consueverunt, juxta quod quidem jus Maydeburgense in civitate dicta advocatiam de novo instituimus et praesentibus dotamus, limitantes pro eadem duas tabernas, liberas ab omni nostra exactione, cum quarto denario ex omnibus proventibus, donatiis, judiciis, poenis juris et obventionibus quibuscunque, prout Vilnae etiam per predecessores nostros est fundata et instituta, ac per alias civitates, jure eodem dotatas. Cui in causis criminalibus et capitalibus quibuscunque judicandi, sententiandi, corrigendi et puniendi damus et conferimus plenam et omnimodam facultatem, prout hoc jus Maydemburgense in omnibus suis articulis et clausulis postulat et requirit. Volumus itaque, ut omnes et singuli civitatis praefatae incolae et circum,

ubilibet, locati, jure praefato mediante, nulla habita excusatione, advocato et consulibus, qui pro tempore fuerint, in omnibus, quae jus dictat, parere sint astricti. Concedimus etiam civitati eidem ter in anno nundinas celebrare pro commodo ipsorum, juxta solitum peragendas: primum pro dominica proxima ante festum Ascensionis Domini; secundum pro festo sancti Michaelis; tertium vero pro festo sanctae Agnetis; unumquodque per unius hebdomadae (sic) spatium duraturum. Preter quas nundinas nullus ex mercatoribus adventitus absque consulum consensu vendendi aut emendi ibidem poterit habere libertatem, Vilnensibus duntaxat et Trocensibus exceptis, qui id a predecessoribus nostris habent ex admisso speciali. Damus demum et admittimus cameram ponderum, alias ważnice, et ibidem cameram cerae liquefactoriam construere et ceram liquefactam signo eorum notare, ex quibus advocatus nulla percipiet commoda. Volumus etiam, ut nullus ex adventitiis seu extraneis mercatoribus aut negotiatoribus quibuscunque minus quatuor lapides cerae in una portione ibidem comparare praesumat. Habebit item advocatus mensuram frugum, alias kłodę, cum quartali et aliam mensuram melis, quibus omnes, ibidem vendentes et ementes, tenebuntur mensurare et sibi ab eisdem mensuris persolvere, juxta civitatis nostrae Vilnensis consuetudinem. Committimus etiam sibi per praesentes omnes et singulos quorumcunque potuum pincernas, ut inter eos una certa et justa habeatur mensura; quod, si quispiam ex dictis pincernis diminutam habere fuerit convictus, talem poenabit advocatus secundum multitudinem excessus. Eliget vero aequam partem mediam consulum singulis annis, communitas autem medietatem alteram; quamlibet etiam appellationem consules ad advocatum admittant; ab advocato vero nulla sit appellatio, nisi ad nostri praesentiam. Damus insuper consulibus et senioribus civitatis ejusdem omnia et singula vacua seu deserta loca in civitate et circum pro locatione hominum et augmentatione incolarum, loca videlicet deserta Judeorum et, si necessitas fuerit, circum civitatem in locis dignioribus eorundem incolarum locationem admittimus, juxta seniorum, consulum et proconsulum voluntatem seu arbitrium. Construent item pretorium in loco digniori, sub quo cameram rasoriam panni et aliqua macella pistorum, carnificum et sutorum pro sua utilitate habebunt. Poterint etiam pro commodo civitatis et communitatis publicum locare balneum, ubi locus fuerit competentior, nemine prohibente. Concedimus demum dictae civitati pecudes, sues et pecora, circum in pratis ad latus civitatis, libere, juxta consuetudinem priorem, pascere, nullo impediente. Eximimus insuper et absolvimus, ac perpetue liberamus, tenore praesentium omnes incolas civitatis praedictae a judiciis et jurisdictionibus

castri, ac quorumcunque officialium ibidem; ita, quod coram eis eorumque aliquo, pro causis tam magnis quam parvis citati, non respondebunt, nec aliquas poenas solvere debebunt, sed tantum coram suo advocato, secundum juris formam, parere tenebuntur. Advocatus vero et consules civitatis dictae, si cuipiam in aliquo minus justi videbuntur, coram nobis tantum obligantur respondere, per litteras nostras evocati. Tempore vero hostilitatis, qnamvis dicti incolae moenia civitatis defendere obligantur, si tamen necessitas immineret, hoste prevalente, omnes ad castrum nostrum congregari debent, at ibi constanter, una cum terrigenis, perseverare ad hostem propulsandum. In quorum omnium testimonium et evidentius robur, sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum in castris campestribus circa Zaslaw, feria sexta post festum sancti Jacobi, anno a natali Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, praesentibus ibidem magnificis, generosis et nobilibus: Nicolao Radziwiłowicz, palatino Vilnensi et magni ducatus Lituaniae cancelario; Ioanne de Zabrzezin, castellano Trocensi; Gregorio Osthykowicz, curiae nostrae mareschalco et Nicolao Tylinicz, mareschalco; per manus magnifici Erasmi, secretarii nostri, qui praesentia habuit in commissis. Posteriorum tenor est talis: In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Majestatum mundanarum auspicia felicissima semper nominari debent, dum, quod sacris suis proferunt oraculis, ut successores itidem reliquisse comperiant pro jure et justitia, consolationesque fidelium suorum tenendum, id litteris etiam perpetuis firmarent et posteriorum notitiae commendarent, tamquae aevo duraturum sempiterno. Proinde Nos, Alexander, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiaeque etc. dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus et futuris, harum notitiam habituris: Quia licet in magno ducatu Lituaniae, quibuslibet petentibus, confirmationem privilegiorum, ab antecessoribus nostris habitorum, dare consuevimus, tunc, in sola ducali sede constituti, sic tandem, cum ad regiam, Dei optimi favente clementia, pervenimus, omnibus confirmationes similes, pro majori quadam certitudine, dandas duximus. Nunc vero providorum: advocati, proconsulis et consulum, totjusque communitatis ac universorum incolarum Lucensium privilegia, inscriptiones, libertates, concessiones, exemptiones, praerogativas, indulta et alia munimenta, per quoscunque reges et principes, predecessores nostros, et per noviter jus Maydemburgense, eisdem Lucensibus oppidanis data et concessa, datasque et concessas, justa et ligitima — justas et legitimas, quorum quarumque tenores perinde esse et valere volumus, tamquam iis nostris de verbo ad verbum inserta insertaeque essent,

in omnibus eorum earumque tenoribus, passibus, capitulis, conditionibus, clausulis et articulis, speciali gratia et munificentia regia, confirmavimus, approbavimus et roboravimus; confirmamusque, innovamus, approbamus et roboramus, decernentes, ea et eas perpetui roboris vim habituras, tenore praesentium mediante in aevum. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio litterarum. Actum et datum Vilnae, feria secunda post dominicam Oculi, anno a natali Domini millesimo quingentesimo tertio, regni nostri secundo, praesentibus: reverendo in Christo patre, domino Alberto, episcopo Vilnensi, nec magnificis: Nicolao Radziwiłowicz, palatino Vilnensis et magni ducatus Lituaniae cancellario, Ioanne de Zabrzezie, palatino Trocense et magni ducatus Lituaniae mareschalco, Michaele duce Hlinensi, in Merecz et Uczizana tenutario, curiae Lituaniae mareschalco, Georgio Ilinicz—in Lida, Ioanne Mikołaiowicz—in Wilkrza, Stanislao et Ioanne Zabrzeziński, tenutariis et mareschalcis nostris, sincere et fideliter dilectis, per manus venerabilis Erasmi Vitelii, praepositi Vilnensis, sedis apostolicae protonotarii, Vratislaviensis, Posnaniensis et Vladislaviensis ecclesiarum canonici, secretarii nostri, qui praesentia habuit in commissis. Nos itaque, Sigismundus Augustus, rex praenominatus, supplicationi ejusmodi civium Lucensium, uti justae, benigne annuentes, litteras utrasque praeinsertas describi in pergameno, ac sigillo regni nostri communiri fecimus, easque in omnibus earum clausulis, articulis et conditionibus approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, quemadmodam approbamus, ratificamus et confirmamus, decernentes, eas et omnia in eis contenta robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. Datae Lublini, in conventione regni generali, die decima quinta mensis Julii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo, regni vero nostri quadragesimo. Sigismundus Augustus rex (scatula). Nos itaque, Stephanus, rex praenominatus, supplicationi ejusmodi ..... annuentes, praeinsertas litteras in omnibus earum clausilis, articulis et conditionibus approbandas, ratificandas et confirmandas duximus et confirmamus per presentes, decernentes, eas et omnia, in eis contenta .... vim et robur debitae ac perpetuae firmitatis obtinere debere; in ejusque rei fidem et evidentius testimonium, hasce, manu nostra subscriptas et sigillo regni .... in conventione generali regni, die vigesima secunda mensis octobris, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, regni .... Stephanus rex m. p.

На сторонѣ помѣчено: Anno 1775, die 8 februarii.... Jozef Piotrowicz, burmistrz miasta Jego Królewskiej mości, Łucka, ten przywilej, dla mieszczan łuckich od najjaśniejszego króla jegomości polskiego, Stefana, na

rzecz w nim wyrażoną dany i służący, z podpisem ręki tegoż najjaśniejszego króla jegomości, przy pieczęci zawiesistej, na wosku, na sznurkach jedwabnych wiszącym, wyciśniętej, ad acta praesentia Luceoriensia per oblatam podał. Przyjąłem—Tomasz Feliński, namieśnik przysięgły grodzki burgrabstwa Łuckiego.

Подлинникъ, во многихъ мѣстахъ поврежденный, писанный на пергаментѣ, съ привѣшенною восковою печатью, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 96.

V.

Грамота короля Александра, освобождающая, на основаніи болѣе древней грамоты короля Казимира, луцкихъ мѣщанъ отъ излишнихъ торговыхъ пошлинъ, отъ подводной повинности и отъ обязанности содержать плотину, 1498, февраля 6 дня.

Грамота короля Александра, разрѣшающая, на основаніи болѣе древней грамоты В. К. Свидригайла, луцкимъ мѣщанамъ право пользоваться строевымъ лѣсомъ и пастбищами въ королевскихъ и иныхъ имѣніяхъ въ окрестности Луцка 1502, іюля 24.

Грамота короля Сигизмунда I, освобождающая, на основаніи болѣе древней грамоты короля Александра, луцкихъ мѣщанъ отъ обязанности постоя для старостинскихъ слугъ, 1507, генваря 16,

Грамота короля Сигизмунда-Августа, освобождающая луцкихъ мѣщанъ отъ уплаты торговыхъ пошлинъ, обеспечивающая городской судъ и городскіе доходы, устанавливающая ярмарки и торги въ городѣ Луцкѣ и т. д. 1552, декабря 29.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, подтверждающая права, пожалованныя городу Луцку 4-мя предъидущими грамотами, 1569, іюля 16.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, утверждающая въ пользу луцкихъ мѣщанъ право исключительной гуртовой купли товаровъ у пріѣзжихъ купцовъ, 1558, марта 28.

Грамота короля Стефана, подтверждающая права, пожалованныя городу Луцку всѣми предъидущими грамотами 1576, октября 22.

Грамота короля Стефана, подтверждающая городу Луцку магдебурское право, также право постановлять вилькиры и обеспечивающая разные городскіе доходы, 1576, октября 26.

Stanisław-August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Oznajmujemy niniéjszym listem naszym wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, iż znajduje się w archyvum metryki koronnéj, pomiędzy aktami ruskiemi koronnymi, do województw: kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czerniechowskiego ściągającemi się, książka tychże aktów, literą C. oznaczona, a w niéj następujące przywileja, to jest: na karcie 52 osnowy takowéj:

Stefan etc. W Imie Pańskie amen. Ku wiecznéj pamięci, gdyż wszystkie sprawy na świecie z pamięci ludzkiéj spłynąć i w niewiadomość przechodzić muszą, jeśliby, według wynalazku rostropności rozumu, na czasy potomne pismem objaśnione i zostawione nie były; przeto my, Stefan, z łaski Bożéj król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podlaski, inflantski, k'temu xiąże siedmiogrodzki i innych. Oznajmujemy tym naszym listem wszem w obec i każdemu z osobna, terazniéjszego i na potem będącego wieku ludziom, komu to wiedzieć należy: Iż pokładano i ukazano przed nami, imieniem sławetnych: burmistrza z radą, także mieszczan i wszego pospólstwa miasta naszego Łucka, przywiléj króla jegomości świętobliwéj pamięci Zygmunta-Augusta, przodka naszego, pod pieczęcią koronną i z podpisem ręki jego królewskiéj mości, którym jego krolewska mość cztéry przywileje na wolność tego miasta, mianowicie tam wyrażone, im konfirmować i przy nich wiecznie zostawić raczył. Przytem też jest nam pokazany list papierowy, ruskiem pismem pisany, za pieczęcią wielkiego xięstwa litewskiego, na wszelakie kupie, czego oni wszystkiego w spokojnem używaniu jako przedtem z starodawna byli, tak i na ten czas są. Zatem proszono nas, abychmy ten przywiléj i wszystkie rzeczy, w nim opisane, mocą zwierzchności naszéj królewskiéj w całości zachowali i utwierdzili, którego My oglądawszy, bacząc być we wszém cały i nienaruszony, rozkazaliśmy go od słowa do słowa w ten nasz list wpisać i tak się w sobie ma:

Zygmunt-August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, kijowski, ruski, wołyński, pruski, mazowiecki, podlaski, żmudzki, inflatcki. Oznajmujemy tym listem naszym wszystkim i każdemu z osobna, tak terazniéjszym, jako i napotem będącym, którym to wiedzieć należy: Iż ukazano przed nami, imieniem burmistrza z radą i wszego pospólstwa miasta naszego Łucka w ziemi Wołyńskiéj, cztéry przywileje pargaminowe, ruskiém

pismem napisane: dwa króla jegomości Alexandra, stryja naszego, a drugie dwa nasze, pod pieczęciami tak tegoż stryja naszego, jako też i naszymi wielkiego xięztwa litewskiego i z podpisem ręki naszéj własnéj, całe i niwczym nie naruszone. A iż tym czasem ziemia Wołyńska do korony polskiéj jest przez nas przywrócona, jesteśmy proszeni tychże mieszczan łuckich imieniem, abyśmy te wszystkie listy, przełożywszy je z ruskiego języka na polski, przepisać i za koronną pieczęcią one wydać i mocą naszą królewską we wszystkiém potwierdzić i umocnić raczyli. Z których listów pierwszy, od słowa do słowa w polski język z ruskiego właśnie przełożony, tak się ma:

Sam Alexander, z łaski Bożéj wielki xiąże litewski, ruski, żmudzki i innych. Prosili nas: woit miasta łuckiego i burmistrz z radą i wszystcy mieszczanie, jako ojciec nasz król jegomość zasiadał na tem z kniazi, pany, i bojary, i z ziemiany Wołyńskiéj ziemi o nowe myta, gdzie na nich nowe myta bierano, i ociec nasz od tych nowych myt ich wolne uczynił, niżli kazał im myta płacić, gdzie z wieku oni myta płaciwali; i list ojca naszego na to przed nami ukazywali. Też prosili nas, jako dzierżał od ojca naszego, króla jegomości, Łucko nieboszczyk pan Iwan Chotkiewicz, i ustawił nowinę, gdy jeżdżał na wojnę, iż bierał u nich z miasta podwody z wozy,—i ojciec nasz od tego też je wolne uczynił,—i list ojca naszego na to przed nami ukazywali. A daléj prosili nas, jako dzierżał od ojca naszego, króla jegomości, Łucko nieboszczyk pan Olizar Szyłowicz i ustawił im nowinę, kazawszy im staw sypać i gacić na Styru, i ojciec nasz od tego wolne je uczynił; i na to list ojca naszego przed nami ukazywali. I prosili nas, abyśmy im to odpuścili, co w liściech ojca naszego wypisano jest i list abyśmy im nasz na to dali. I my im te nowiny odpuścili, co w liściech ojca naszego wypisano i listeśmy ten nasz na to dali, iż nie potrzeba im nigdzie nowych myt płacić, gdzie było poczęto na nich nowe myta brać, jedno mają oni myto płacić, gdzie oni z wieku myta płaciwali, i podwód im nie trzeba pod starostę łuckiego z wozy z miasta dawać, a stawu też im nie trzeba sypać i gacić na Styru. I potwierdzamy to im tym listem naszym, według listów ojca naszego, króla jegomości, wiecznie. A na umocnienie tego pieczęć naszą kazaliśmy przyłożyć k temu naszemu listu. Pisan w Grodnie, roku siódmego tysiąca i szóstego, miesiąca lutego szóstego dnia, indikta pierwszego.

Wtóry list od słowa do słowa tak się ma: Sam Alexander, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, xiąże pruski i innych. Staroście łuckiemu, marszałkowi Wołyńskiéj ziemi, namieśnikowi kamienieckiemu,

kniaziu Siemienu Jurewiczu i innym starostom naszym, kto i na potem będzie od nas Łuck dzierżał. Prosili nas wójt miasta łuckiego, i burmistrz z radą, i wszyscy mieszczanie,—i położyli przed nami przywiléj wielkiego xięcia Świtryhajła na to, iż on im dozwolił na wszystkie strony około miasta Łuckiego w swych dąbrowach, i w lesiech, i w borech drewa brać na oprawę miejską, i na budowani e domów ich, i na drwa, krom drewa bartnego, i też trawę kosić, i bydło wszelakie pastwić, krom sianożęci. I prosili nas, abyśmy im takoż dozwolili, wedle przywileju wielkiego xięcia Świtryhajła, w dąbrowach naszych, i we władysznych, i w archymandryckich, i kniazkich, pańskich, i ziemiańskich, w daninie przodków naszych i ojca naszego, króla jegomości, i naszéj drewa brać na oprawę miejskę, i na budowanie domów, i na drwa, i trawę kosić, i bydło wszelakie pastwić. A tak My, wysłuchawszy prywila wielkiego xięcia Switryhajła, na to dali im ten nasz list i potwierdzamy im tym listem naszym na wieczność. Niechaj oni na wszystkie strony, około miasta Łuckiego, w naszych dąbrowach, i w lesiech, i w borach, we władysznych, i archymandryckich, i kniazkich, pańskich, i ziemiańskich drewa biorą na oprawę miejską ich i na drwa, krom drewa bartnego, i też trawę koszą, i bydło wszelakie pastwią, krom sianożęci w daninie przodka naszego i ojca naszego, króla jegomości, i naszéj, według tego, jak jest opisano w przywileju wielkiego kniazia Switryhajła. A co się tycze ich imion ojczyznych, które nie są danina przodków naszych, i ojca naszego, króla jegomości, i naszą, w tych dąbrowach, i lesiech, i w borach nie mają oni drewa brać, i trawy kosić, i bydła pastwić. Pisan i dan w Kamieńcu, roku siedm tysięcy dziesiątego, Czerwca dnia dwudziestego czwartego, indikta piątego.

Trzeci list od słowa do słowa tak się w sobie ma: Zygmunt August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiądz litewski, ruski, pruski, żmudzki, mazowiecki i innych. Oznajmujemy tym listem naszym: prosili nas wójt, burmistrz i z radą i wszyscy mieszczanie miasta naszego Łuckiego i powiedzieli przed nami, że oni mają te wolność od przodkuw naszych, sławnéj pamięci królów ich mości i wielkich xiążąt litewskich, iż słudzy starost naszych łuckich w ich domach, w mieście Łuckiem, gospodami stanowić się nie mają, aż ktorzy by z nich, mieszczanie tameczni, sami, swą dobrą wolą chcieli w domiech swych stanowić, te, ktore by z nimi uczynili umowę od stania im płacić, ci się mogą, wedle umowy swéj, w ich domiech stanowić. Na co oni list sławnéj pamięci ojca naszego, króla jegomości i wielkiego kniazia Żygmunta, przed nami pokładali. Którym listem jegomość ich przy téj wolności, wedle starodawnego obyczaju, zachować raczył. I prosili nas,

abyśmy im w tym łaskę naszą uczynili i na to dali im nasz list, i to im naszym listem potwierdzili. A tak my, tego listu króla jegomości, ojca naszego, oglądawszy i wysłuchawszy, kazali jego słowo od słowa w ten list nasz wpisać, który tak się w sobie ma: Zygmunt, z Bożéj łaski król polski, wielki xiądz litewski, ruski, pruski, żmudski i innych. Staroście łuckiemu, marszałkowi Wołyńskiéj ziemi, panu Fiedoru Janusiewiczu i innym starostom naszym, kto potem od nas starostwo Łuckie dzierżeć będzie. Prosili nas wójt, i burmistrz, i rajcy, i wszyscy mieszczanie łuccy, i pokładali przed nami list brata naszego, sławnéj pamięci Alexandra, króla i wielkiego xiędza jegomości, w którym liście wypisano, iż pan Piotr Janowicz, wojewoda trocki, zeznawał przed bratem naszym jegomością, iż słudzy żadnego starosty łuckiego, ktorzy za jego pamięci Łuck trzymali, w mieście Łuckiem nie stawali, ale wszystcy w zamku stawali. I o swych sługach zeznawał, iż słudzy jego wszyscy na on czas, jako on starostą łuckim był, w zamku stawali i nie w mieście. I prosili nas, abychmy im na to dali nasz list, aby sług swych starostowie Łuccy w domiech ich nigdy nie stawiali. A tak, gdyż takowy wielmożny pan o tém zeznawał przed bratem naszym, które świadectwo w liście brata naszego wypisano, Alexandra, króla jegomości, i My, według tegoż, je wolne od tego czynimy, iż słudzy starost łuckich nigdy nie mają się stanowić w mieście Łuckim, ażby którzy mieszczanie sami swą dobrą wolą chcieli w domiech swoich stanowić tych, którzy by z nimi umowę uczynili na miesiąc albo na pół roka, od stania w domiech ich zapłacić według zmowy swéj, jaką kto z którym umowę uczyni. I na tośmy im dali ten nasz list z naszą pieczęcią. Pisan w Radomiu, roku śiódmego tysiąca pietnastego, miesiąca Stycznia szesnastego, indykta dziesiątego. Przy tem był pan trocki, starosta żmudzki, pan Stanisław Janowicz; sprawa i podpis marszałka i sekretarza, Iwaszka Sopiehi. I z łaski naszéj, na ich prośbę, tośmy uczynili, przy téj wolności ich, wedle listu jego królewskiéj mości i obyczaju dawnego, zostawili, i tym listem naszym zostawujemy, iż starostowie nasi, tameczni, łuccy służebników swych po domiech ich gospodami stanowić nie mają, jedno, jeśli by sami mieszczanie ci dopuścili im w domiech swych za umową ich stanie mieć, tedy się oni mogą stanowić i od stania im płacić według umowy. I natośmy dali mieszczanom łuckim ten nasz list pod naszą pieczęcią. Pisan w Piotrkowie, roku od Bożego narodzenią tysiącznego pięćsetnego czterechdziesiątego dziewiątego, miesiąca Stycznia dziewiątego dnia, indikta siódmego. Sigismundus Augustus Rex. Waleryan, dziekan wileński, pisarz.

Czwarty list od słowa do słowa tak się ma: w imię Boże stań się,

Iż wszelakie rzeczy cnotliwe, które z obyczajów ludzkich pochodzą i bywają w zachowałościach zwyczaju chrześciańskiego, godno jest, aby byli jawnie wszystkim pospolicie oznajmione i na piśmie wyłożone, żeby to czasu przyszłego z pamięci ludzkiéj nie zchodziło. Przeto My, Zygmunt August, Bożą miłością król polski, wielki xiądz litewski, ruski, pruski, żmudzki, mazowiecki i innych. Czynim jawno tym naszym listem, kto go widzieć albo czytać będzie, niniejszym i napotem będącym, komu będzie potrzeba tego wiedzieć. Iż My, mając zawsze wzgląd na wszystko pospolitego dobra w państwach naszych rozmnożenie i chcąc za szczęśliwego panowania naszego wszystkie wolności poddanych rozszerzyć i ich przyczynić, a zwłaszcza za prośbą wójta i wszystkich mieszczan miasta naszego Łuckiego, mając wolą to miasto nasze Łuckie w lepszéj opatrzności i dobréj sprawie i wolności zachować i tym lepsze zapomożenie tym poddanym naszym uczynić, będąc Nam na wielkim walnym seymie w Wilnie ze wszystkiemi pany radami naszymi, namówili i postanowiliśmy: Iż wszyscy poddani nasi, mieszczanie łuccy, myta starego po wszem państwie naszym, wielkiem xięstwie litewskiém, suchą drogą i wodą z towary swemy jeżdżąc, i tam w Łucku, i w powiecie łuckim, i po wszem Wołyniu, nie mają płacić, ale mają wszystkich wolności w tym używać potemu, jako też mieszczanie wileńscy i kijowscy, jedno okrom solnego i woskowego, to oni będą powinni płacić. Mają też oni w tém mieście naszem Łuckiém mieć na każdy rok trzy jarmarki wolne, to jest: jarmark na dzień świętego Ili, ruskiego święta; a drugi jarmark na święty Siemion, także ruskiego święta; a trzeci jarmarek na trzy króle, rzymskiego święta; i każdy jarmark ma tam stać dwie niedzieli. W te jarmarki wszyscy kupcy nasi hospodarscy, tuteczni i też goście i mieszczanie tameczni, mają tam wolny targ mieć i, czym chto chce, targować, a myta im nie trzeba nam dawać. Karczmy też za pół milę od Łucka na wsze strony nie ma nikt dzierżać. Zostawiamy też przy tem mieście naszém wagę na wieczność, która waga i jatki, aby im były wolne od myta każdego tydnia w niedzielę, a starosta łucki terazniéjszy i wszystcy potomkowie jego, starostowie łuccy, kto i napotém od nas Łuck trzymać będzie, aby wszystkich mieszczan łuckich i wszystkich kupców przyjezdnych sami i urzędnicy jego nie sądzili. A słodu kniaziu staroście mieszczanie łuccy—karczmicy, nie mają dawać i potomkom jego dla tego, iż z nich kapczyznę bierze na każdy rok; a przysąd jarmareczny wojtowi z radą mieską na poły. A jeśli by się w czym która krzywda stała szlachcicowi od mieszczanina, tedy niechaj mieszczanina wzywa prawem przed wòjtem i radą miejską w prawie ich majdeburskiém, a prawu ziemskiemu nie mają się

stanowić, a podwód też mieszczanie łuccy nie mają dawać więcéj, jeno podwodę jedną a powodnika na konie pod gońca naszego, kiedy tam przez Łucko gońcy w sprawach naszych od nas, hospodara, i do nas za listy naszymi i panów rad naszych będą jeździć. Niźli mają mieszczanie parkan i most miejski sami na zwyczajnych miéjscach i dzielnicach swoich budować przez dworaninę, jedno z wiadomością wójta tamecznego łuckiego. A ktorzy kniazi, i panowie, i duchowni zakonu rzymskiego i greckiego, i też żydowie domy swe w mieście Łuckim mają, ci będą powinni z domów swych parkan i most miéjski robić, według roskazania naszego królewskiego; a przymostek na Styrzycy mieszczanie mają ku miastu dzierżeć i sami to robić zawżdy będą powinni. I tych oni wszystkich rzeczy i wolności swych, od nas, hospodara, im nadanych, na tym liście naszym opisanych, mają zawsze dobrowolnie używać, ni wczym z tego listu i ustawy naszéj nie występując, wiecznie i nieporusznie, a nikt im w tém krzywdy i przekazy czynić nie ma. A na umocnienie tego pieczęć naszą kazaliśmy przywiesić k temu naszemu listu. A przy tem byli panowie rada nasi, ichmość: xiądz Paweł, biskup wileński; xiądz Waleryjan, biskup łucki i brzeski; xiądz Wacław, biskup żmudzki; xiądz Jan Androszewicz, biskup kijowski; wojewoda wileński, marszałek ziemski, kanclerz nasz, starosta brzeski, dzierżawca borysowski i sawleński, pan Mikołaj Radziwił; pan wileński, dzierżawca upicki, pan Hrihorej Hryhorewicz Oscikowicz; wojewoda trocki, dzierżawca lidski i bielicki, pan Mikołaj Jurowicz Radziwił; pan trocki, starosta żomojdski, dzierżawca płocielski, wilkiejski i cilszowski, pan Jaronim Alexandrowicz Chodkiewicz; wojewoda kijowski, dzierżawca czornobylski, kniaź Frydrych Hlebowicz Proński; wojewoda połocki, pan Stanisław Stanisławowicz Dowojna; wojewoda nowogrodzki, marszałek dworny, podskarbi ziemski, starosta słonimski i mścibuhowski, pan Iwan Hornostaj; wojewoda witebski, pan Stanisław Piotrowicz Kiszka; a wojewoda podlaski, dzierżawca krewski i mozyrski, Pan Mikołay Wojciechowicz Narburt. Pisan w Wilnie, roku Bożego Narodzenia tysiącznego pięćsetnego pięćdziesiątego wtorego, miesiąca Grudnia dwudziestego dziewiątego dnia, indikta dziesiątego. Sigismundus Augustus Rex. Jermohen Iwanowicz Hornostaj, pisarz.

A tak My, Zygmunt August, król przerzeczony, ku prosbie mieszczan naszych łuckich, jako słusznéj, przychylając się, te cztery przywileja pargaminowe, wyżéj w ten jeden list, albo przywiléj, włożone i wpisane, rozkazaliśmy, z ruskiego pisma na polskie przełożywszy, przepisać i pieczęć koronną do tegoż przywileju zawiesić, które wszystkie przywileje mocą naszą królewską potwierdzamy i umacniamy tym listem naszym, najdując to, iż

tych wszystkich rzeczy, ktore się w nim zamykają, używać spokojnie mają wiecznymi czasy. Dan i pisan w Lublinie, na seymie walnym koronnym' dnia szesnastego miesiąca lipca, roku od Narodzenia Bożego półtora tysiącznego sześćdziesiątego i dziewiątego, a królowania naszego roku czterdziestego. Sigismundus Augustus Rex.

Drugi list, ktory teraz przed nami położono i ukazano, od słowa do słowa tak się w sobie ma: Zygmunt August, z Bożej łaski król polski, wielki xiądz litewski, ruski, pruski, żmudzki, mazowiecki i innych. Oznajmujem tym naszym listem niniéjszym i na potem będącym, komu będzie potrzeba to wiedzieć, albo, czytając go, słyszeć: Prosili nas wojt, burmistrzowie, rajcy i wszystcy mieszczanie i żydowie miasta Łuckiego, i powiedzieli przed nami: iż ktorzy kupcy, jako z ziemi tureckiéj, wołoskiéj i inszych stron przyjeżdzają do Łucka z towary swemi, w takowych snać oni z dawnych czasów, za dozwoleniem i nadaniem wolności temu miastu od sławnéj i swiętéj pamięci przodków naszych, wielkich xiążąt litewskich, danych, wolność miewali i teraz mają wszelakie towary zdojmem (sic) a nie narożno, jak na wagę tak i na łokiéć, kupować; ani jeden snać z takowych kupców przyjeżdżych nie śmiał, ani wolen był nijakiemu inszemu kupcowi, ani gościowi przyjeżdżczemu towarów swych jako wzdoimem, tak i na rozdrob sprzedawać, okrom ich tylko samych, mieszczan łuckich. Jakoż oni i listy wolności przodków naszych, na to im dane, przed nami ukazywali. I prosili nas, abychmy ich w tem, wedle tych listów wolności ich, zachowali, i to im naszym listem potwierdzili. A tak my, obaczywszy w tem rzecz słuszną, z łaski naszéj, na prośbę ich tośmy uczynili, i przy tych wolnościach, od przodków naszych, wielkich xiążąt litewskich, im nadanych, icheśmy zostawili i tym listem naszym zostawujemy. Mają oni wszystkich takowych kupców i gości przyjeżdżych, ktobykolwiek jedno do Łucka z towarem swym przyjechał, zachowywając się w tem wedle dawnego a zwykłego obyczaju, towary wszelakie wzdojmem a nie na rozdrób kupować, a kupcy one nie mają i nie wolni będą towarów swych okrom ich nikomu innemu, jako wzdojmem, tak na łokieć, ani na jakąś kolwiek wagę przedawać; i we wszystkiém tém ci mieszczanie nasi mają wolności swych używać i ich dzierżeć potemu, jako z dawnych czasów, za nadaniem przodków naszych, mieli i używali. I na to temu miastu wyżéj rzeczonemu, Łucku, dali ten nasz list pod naszą pieczęcią. Pisan w Wilnie, roku Bożego Narodzenia tysiącznego pięćsetnego pięćdziesiątego osmego, miesiąca Marca dwódziestego ósmego dnia. Iwan Hornostaj.

My tedy, Stefan, król przerzeczony, uważywszy w tem być prośbę

mieszczan łuckich słuszną, i, przystawując ku niéj te przywileja króla Zygmunta Augusta i wszystkie rzeczy, wolności, w nich wyżéj opisane, i od jego królewskiéj mości confirmowane, zwłaszcza jeśli oni tego wszystkiego w używaniu byli, mocą naszą królewską potwierdzamy i umocniamy. Najdując to niniéjszym listem naszym, że tychże to wszystkich rzeczy i wolności swych, krom wszelakiego ubliżenia i przenagabania, oni wiecznymi czasy używać i w nich zachowani być maią. Ku któréj rzeczy lepszego świadectwa, ten nasz list ręką naszą podpisawszy, piéczęć koronną do niego zawiesić rozkazaliśmy. Dan i pisan w Toruniu, na walnym seymie koronnym, dnia dwudziestego wtórego miesiąca Pazdziernika, od Narodzenia Bożego roku tysiącznego pięćsetnego siedmdziesiątego szostego, panowania naszego roku pierwszego. Stephanus Rex. Lawrin Piesoczyński, pisarz.

Ną karcie zaś 60-tey przywiléj w słowach takowych: Stephan etc. Oznajmujemy tym naszym listem wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedziéć należy, tak terazniéjszego, jako i na potem będącego wieku ludziom. Iż ukazano i przekładano przed nami, imieniem burmistrza z radą i wszystkich mieszczan pospólstwa miasta naszego Łucka, w ziemi Wołyńskiéj leżącego, przywileja listy królów ichmości polskich, świętobliwéj pamięci przodków naszych, na prawa i wolności tego miasta, którym ni w czym na ten czas nie ubliżając, one z szczodrobliwości naszéj, mocą naszą królewską utwierdzili. Wszakże jestechmy proszeni, abychmy na osobliwym liście naszym niektóre artykuły, około tych że tu praw i wolności tego miasta Łuckiego, z onych że przywilejów wypisanych, objaśnili, a w inszych rzeczach, niżéj opisanych, dzierżania i używania ich starodawnego, czego i na ten czas w używaniu są, według prawa pospolitego potwierdzili. My tedy, bacząc być prośbę ich słuszną, na to łaskawie zezwoliwszy, niniéjszym listem naszym, rzeczy, niżéj w nim opisane, tak deklarujemy: Naprzód, iż mieszczanie miasta naszego Łucka prawa majdeburskiego i wolności mieskich używać i we wszystkiem sprawować i rządzić się mają, według przywilejów, od przodków naszych nadanych, a teraz już od nas samych umocnionych, jako też w innych mieściech głównych koronnych i wielkiem xięztwie litewskiem, w Wilnie i w Kiowie, do Litwy przed tem należącym, mieszczanie takich praw majdeburskich używają, i jémi się rządzą, a panowie rady, urzędnicy nasi, ani starostowie łuccy, także ludzie narodu szlacheckiego i nikt inszy za listy i komissiami naszymi, ani za pozwy mieszczan łuckich, mimo wolności mieskiej, z prawa ich należnego, majdeburskiego do żadnego prawa w rzeczach niezwykłych pozywać nie mają, jedno, komu by kolwiek od którego z mieszczan w rzeczach jego własnych dzieła się krzywda, abo

potrzeba jaka była, tedy przed urzędem miéjskim prawem zwykłem używać go będzie musiał i majdeburskiém, według przywilejów i wolności ich. Mieszczanie też łuccy, siedząc pod prawem majdeburskiém, używając wolności miejskich, nie mają się od urzędu miéjskiego, z prawa należnego, wyłamować, odzywać do nikogo, wyjmując to tylko, jeżeliby rozumieli sobie być od urzędu w czém z krzywdą, tedy, według biegu pospolitego, do nas, na dwór nasz, apellować będą mogli. A jeśliby z nich tak upornym był, a, krom żadnéj przyczyny, od prawa i sądu ich należnego wyłamował i posłusznym być nie chciał, przeciw takiemu oni według prawa swego zachowywać się mają. Przy tém powiedzieli przed nami mieszczanie łuccy, iż gdy prasołowie do Łucka z solą przyjeżdżają, tedy oni wolność z starodawna mają sol od nich kupą i porożno kupować i oną w mieście Łuckiem targować i szynkować, z tego oni solnicę do skarbu naszego płacą, a powinności znać inszéj żadnéj nie podlegli; ktoréj takiéj wolności jeśli w używaniu byli i teraz są, tedy ich przy tém zachowujemy, iż na potomne czasy, według zwyczaju starodawnego i przykładem już natenczas inszych miast naszych koronnych, solą w mieście Łuckiem targować i szynkować mają, nie nosząc żadnéj innéj powinności, jedno solnicę zwykle płacić do skarbu naszego będą powinni. Myto też, które nazywają *pobaryszne*, starodawny pożytek miéjski, to jest, kiedy kto u prasołów sol kupuje, tedy od każdéy telehi abo woza ten który kupi — jedne półgrosza litewskie, a ten ktory przeda — drugie półgrosza na ratusz płaci, tego oni, według starodawnego używania swego, a zwłaszcza jeśli na ten czas w używaniu są, wiecznie używać mają. Także postrzygalnią, albo sukiennicę i słodownię w mieście Łuckiem, jeśli tego przed tém w używaniu mieszczanie łuccy byli i teraz są, tedy ich przy tem używaniu i na potomne czasy zostawujemy i utwierdzamy, że, te zawżdy ku miastu dzierżąc, według zwykłości zachowywać się mają. A kto by z strony do miasta słody na przedaj przywozić i im przeszkadzać chciał, tedy oni, wedle prawa swego, którego jeśli kiedy w używaniu przed tém byli, żadnemu tego dopuścić nie mają, wyjmując w tem osady szlacheckie, abo ktoby z swego własnego zboża na swą własną potrzebę to czynić chciał. Jatki mięsne wolne, ktore, jako sprawę mamy, iż po pogorzeniu tego miasta Łucka mieszczanie na gruncie miéjskim kosztem swym zbudowali, których jeśli w używaniu byli i teraz są, tedy ich zostawujemy, iż, według starodawnego używania swego, one jatki ku miastu Łuckiemu trzymane być mają. A osobliwie, iż przerzeczeni mieszczanie łuccy z starodawna prawa majdeburskiego mają, wilkieru prawnego używają, tedy my, za prośbą ich, chcąc im tém więcéj łaskę naszą królewską

pokazać i z inszymi miasty naszemi, koronnemi, głównemi porównać, dopuszczamy i dozwalamy im tym listem naszym tego prawa i naprzód używać tym porządkiem i przykładem, jako inne miasta koronne używają i rządzą się z strony sprawiedliwości i porządku miéjskiego, nic nie ubliżając w rzeczach naszych. A urząd nasz zamkowy Łucki, tak też wójt i ich urzędnicy, teraz i na potém będący, w takie ich porządki wstępować, onych psować i najmniéj im przeszkadzać nie mają i nie będą mogli. W ktorych wszystkich rzeczach, prawach, swobodach i wolnościach, od przodków naszych nadanych, i od nas utwierdzonych, i wyżéj w tym liście naszym opisanych, mają oni być w swéj całości, niczem nie naruszając, zawżdy zachowani; a krzywdy i ubliżenia żadnego nikt im w tem czynić i przeszkadzać nie będzie mógł wiecznymi czasy. Dla ktoréj rzeczy lepszego świadectwa, ten nasz list ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą koronną zawiesić rozkazaliśmy. Pisan w Toruniu, na seymie walnym koronnym, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Oktobra, roku Pańskiego tysiącznego pięćsetnego siedmdziesiątego szóstego, królowania naszego roku pierwszego. Stephanus Rex. Ławrin Piesoczyński, pisarz.

Które te przywileja, jako się w przerzeczonéj xiążce znajdują, My wypisać i stronie żądającéj autentycznie wydać dozwoliliśmy. Na co, dla lepszéj wiary, pieczęć koronna jest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia szóstego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiącznego ośmdziesiątego ósmego, panowania naszego dwudziestego piątego.

Hyacynt Małachowski, kanclerz wielki koronny.

(M. P.) — Za sprawą jaśnie wielmożnego jegomości pana Hyacynta hrabi Nałęcz z Małachowic Małachowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, radoszyckiego, grudeckiego, sanickiego etc. starosty. Cypryjan Sowiński, kancelaryi większéj koronnéj metrykant.

Z roku 1576. Potwierdzenie wolności, miastu Łucku dawniej nadanych.

Подлинникъ внесенъ къ книгу луцкаго магистрата, хранящуюся въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 332.

VI.

Грамота короля Сигизмунда I, подтверждающая городу Владиміру, на основаніи болѣе древнихъ грамотъ, Магдебурское право, освобождающая Владимірскихъ мѣщанъ: отъ уплаты торговыхъ пошлинъ въ повѣтахъ Владимірскомъ и Луцкомъ, за исключеніемъ самого города Луцка; отъ обязанности слѣдовать за старостою въ военные походы и отъ старостинскаго суда въ тяжбахъ земянъ съ мѣщанами. Грамота разрѣшаетъ Владимірскимъ мѣщанамъ пользоваться строевымъ лѣсомъ въ окрестности 2 миль около города и предписываетъ имъ усиливать городское населеніе припискою въ число мѣщанъ свободныхъ, захожихъ людей. 1509. Іюля 17.

Грамота короля Сигизмунда I, установливающая городскіе доходы, назначенные на укрѣпленіе и содержаніе фортификацій города Владиміра. 1532. Іюня 20.

Грамота короля Сигизмунда I, предписывающая Владимірскимъ старостамъ: не присвоивать себѣ права суда надъ мѣщанами, не захватывать городскихъ доходовъ и прекратить всякія притѣсненія мѣщанъ. 1534. Марта 29.

Грамота короля Сигизмунда Августа, подтверждающая городу Владиміру права, пожалованныя тремя предъидущими грамотами 1560. Августа 6.

Жикгмонтъ Августъ, Божею милостію король Польскій, великій князь Литовскій, Рускій, Пруский, Жемойтскій, Мазовецкій и иншихъ.

Ознаменуемъ симъ листомъ нашимъ, хто на него посмотрить, або, чтучи его, услышить, нинешнимъ и напотомъ будучимъ, кому будеть потреба того ведати. Били намъ чоломъ: войтъ, бурмистры, радцы и вси мѣщане места нашего Володимерского, покладали передъ нами тры листы, на пергамене писаные, отца нашего, славное памяти Жикгмонта, короля его милости. Однимъ листомъ его королевская милость, водле наданія предковъ нашихъ, королей и великихъ князей, и ихъ листы, потвердити имъ рачилъ право магдебурское, ижъ маются они правомъ магдебурскимъ межи собою судити и радити, а старосты володимерскіе и иншие врадники въ тое право ихъ магдебурское вступоватися и силы-моцы судити, и заруки, которые бы земянинъ або слуга старостинъ, звазнившися на мещанина, положилъ, съ нихъ на себе брати не маютъ. И къ тому его пресветла

милость, отецъ нашъ, велелъ имъ людей вольныхъ прихожихъ въ месте тамошнемъ осаживати. А другимъ листомъ его милость король Жикгмонтъ, отецъ нашъ, дати и дозволити имъ рачилъ такъ у Володимири померное: отъ каждое мацы по пенезію, а мостовое зъ госьтя—одъ воза по полугрошку брати. И тые пенези на оборону местскую оборочати имъ велелъ. А на третемъ листѣ своемъ егожъ королевская милость, отецъ нашъ, писанымъ до маршалка земли волынское, князя Андрея Александровича Санкгушковича, и до старосты володимирского, князя Өедора, сына его, и до иншихъ, напотомъ будучихъ, старостъ володимерскихъ, уставу имъ дати рачилъ, которымъ обычаемъ они ку паномъ старостамъ тамошнимъ, а панове старосты и врадники ихъ противку имъ заховатися маютъ. А дядя нашъ, Александръ, король его милость, далъ имъ вольность, на листе его милости, у двухъ миляхъ отъ мѣста тамошнего Володимерскаго дерево на будовле и на дрова брати, кромъ гаевъ, бортного дерева, чого они и до сего часу спокойне вживаютъ. И били намъ челомъ, абыхмо на то дали имъ нашъ листъ и то все, што въ листехъ отца нашего описано, потвердили имъ нашимъ листомъ. Ино мы, оныхъ листовъ его королевское милости, отца нашего, черезъ нихъ передъ нами покладаныхъ, огледавши, велели есьмо ихъ слово отъ слова въ сесь нашъ листъ уписати, которыижъ такъ ся въ собе маютъ: Жикгмонтъ, Божію милостію король польскій, великій князь литовскій, рускій, княжа пруское, жемойтское и иныхъ. Чинимъ знаменито симъ нашимъ листомъ, хто на него посмотритъ, або, чтучи его, услышитъ, нинешнимъ и напотомъ будучимъ, кому будетъ потреба того ведити: Били намъ челомъ войтъ места володимерского, и бурмистры, радцы, и вси мещане володимерскіе, Ляхове и Русь; и покладали передъ нами привиля отца и брата нашего, счастное памяти королей ихъ милости. Въ тыхъ привильяхъ стоитъ: Штожъ ихъ милость дали имъ право немецкое, майдборское въ месте Володимерскомъ; и тыми привили своими потвердили, ижъ они маются въ месте Володимерскомъ тымъ правомъ майтборскимъ судити, радити такъ, якъ и по иншимъ местамъ нашимъ: въ Судомири, въ Люблине и въ Грубешове; а наместникомъ володимерскимъ и иншимъ врадникомъ въ тое право ихъ не вступатися. И тежъ въ

тихъ привиліяхъ выписано, што имъ вольно дерево брати на будованіе домовъ и на дрова около места у двухъ миляхъ, къ тому мыта имъ не давати у Володимери, и у володимерскомъ повете, и въ луцкомъ—только въ Луцку. И били намъ челомъ, абыхмо и мы имъ, ведле тихъ привилевъ отца и брата нашего, тое право потвердили нашимъ привильемъ. Ино мы, выслухавши тыхъ привильевъ отца и брата нашего, въ томъ есмо имъ ласку нашу вчинили. И тое право майтборское потверждаемъ тымъ то нашимъ привильемъ: маются они ныне въ томъ своемъ праве судити и радити, водле обычая права майтборского, какъ и по иншимъ местомъ нашимъ. А наместники володимерскіе и иные врадники наши не маются въ тое право вступовати безъ нашое воли. Также поведили передъ нами, штожъ, коли наместникъ володимерскій едеть на службу нашу, на войну, и онъ имъ велить съ собою на войну ходити, и отъ того въ нихъ себе челомъбитіе береть. А они поведили передъ нами, ижъ передъ тымъ, здавна, за продковъ нашихъ, за великого князя Витовта и Жикгимонта, и за отца и брата нашего, королей ихъ милости, николи на войну не хоживали. Ино коли они передъ тымъ здавна за продковъ нашихъ, и за отца, и брата нашего, королей ихъ милости, на войну не хоживали, и ныне имъ зъ намѣстникомъ володимерскимъ не надобе на войну ходити, только мають они платы местскіе платити и подводы давати по давному. А коли наместникъ володимерскій на войну поедеть, тогда они, безъ бытности его, мають на замку нашомъ зъ наместникомъ его для обороны быти, подлугъ давности. Тежъ поведали намъ, штожъ, коли земянинъ або служебникъ наместника володимерского, зваспившися на которого мещанина, заруки имъ заручають, тые заруки съ нихъ намѣстникъ собе береть, силы-моцы въ праве городскомъ судить. А того нигде по местомъ нашимъ нетъ; и гдѣ права майтборскіе суть, врадники наши силы-моцы не судять, и тыхъ зарукъ не беруть И били намъ челомъ, абыхмо и то имъ выложили. Ино, коли по иншимъ листомъ нашимъ, кгдѣ права майтборскіе, врадники силы-моцы не судять и таковыхъ зарукъ не беруть, ино и въ месте нашомъ Володимерскомъ наместнику не надобе силы-моцы судити и тыхъ зарукъ съ нихъ брать, нижли только онъ маеть судити въ

месте Володимерскомъ: кгвалты, шляхетскую рану, всилство (sic), похвальную пожогу. А о иншіе всякіе члонки, што въ майтборскихъ правехъ выписуются, судити то маеть войтъ съ бурмистры и радцы, судити, и радити, и карати такъ, йакъ и по иншимъ местомъ нашимъ, водле обычая и беглости права майтборского. Тежъ казали есмо имъ людей вольныхъ, прихожихъ у место наше звати и садити а отъчизныхъ имъ людей, невольныхъ, ничиихъ не пріймати, йакъ же то выписано и въ привиляхъ отца и брата нашего, королей ихъ милости. А на твердость тыхъ всихъ, вышей писаныхъ, речей, печать нашу казали есмо привесити къ сему нашему листу. Писанъ у Кракове, лета Божего тысяча пятисотъ девятаго, месяца Іюля семого-надцать дня, индикта второго-надцать. Жикгимонтъ, Божею милостію король польскій, великій князь литовскій, русскій, прускій, жемойтскій, мазовецкій и иныхъ. Били намъ челомъ: войтъ, бурмистры и радцы места нашего Володимерского о томъ, што есмо первей сего дали имъ въ сему месту нашему Володимерскому померное, такъ у Володимери брати, потому йакъ у въ иншихъ местахъ нашихъ, и въ Берестьи померное есть, отъ мацы по пенезю, а мостового зъ гостя — по полугрошку отъ воза. И зъ тыхъ платовъ росказали есмо имъ въ каждый годъ: дела, ручницы, порохъ, салетру и иншіе потребы справовати, и покуповати, и пушкара ку обороне тому месту нашему мети. И они били намъ челомъ, абыхмо при першой данине нашой ихъ заховали; и на то дали имъ нашъ листъ. Ино мы, зъ ласки нашое, на ихъ челомъбитіе то вчинили, на то дали имъ сесь нашъ листъ: мають они тое померное одъ мацы по пенезю, а мостовое — зъ гостя отъ воза по полугрошку тамъ, у Володимери, на себе брати. И тыхъ пенезей не мають они ни на которые потребы свои оборочати, одно мають съ того ку обороне местской дела и ручницы, пороха и салетру покуповати и пушкара ховати. А старостове тамошніе не мають въ тые доходы ихъ ничимъ ся уступовати. А на твердость того и печать нашу казали есмо приложити къ сему нашему листу. Писанъ у Кракове, подъ лѣтъ Божего Нароженя тисяча пятьсотъ тридцать второго, месяця Июня тридцатого дня, индикта пятого; справа пана Михайла, писаря. Жикгимонтъ, Божою милостію король польскій, великій князь

литовскій, русскій, пруській, жомойтскій, мазовецкій и иныхъ. Маршалку земли волынское, князю Андрею Александровичу Сангушковича и сыну его, князю Федору, старосте володимерскому, и инымъ старостамъ нашимъ, которые и напотомъ будуть отъ насъ тотъ замокъ нашъ Володимерскій держати. Жаловали намъ: войтъ места нашего Володимерского, Ивашко Детковичъ, бурмистры, радцы и вси мещане о тимъ, ижъ вы имъ крывды и тяжкости великіе чините, врадники и суди ваши ...... привилья ихъ, твердости отца и брата нашего и наши, въ ихъ право майтборское вступуете, и ихъ самихъ судите, и вины на нихъ берете и врадникомъ своимъ и слугамъ ихъ судити, не водлугъ правъ ихъ майтборскихъ, яко во всихъ другихъ местахъ, посажали; и суть тые мещане зъ домами местскими........ заложили, а иншіе на земляхъ ся местскихъ........... И тымъ дей слугамъ своимъ и мещаномъ......... сребщизнъ, и подводъ, и платовъ нашихъ господарскихъ и местскихъ подачокъ давати не кажете, и зъ огородовъ, и зъ гуменъ, и зъ изтебжъ ихъ, и дворыщъ пустыхъ—*верховщины* по пятнадцати грошей берете; вагу и воскобойню отъ места есте отняли; и што есмо имъ росказали паркань оправовати, и вы к тому паркану своихъ слугъ приставляете, и за то слуги ваши ихъ грабять, и децкують. И который мещанинъ замреть, а жону, дети и близкихъ по собе зоставить, вы, о то не дбаючи, тые спадки на себе берете, и вы сами, и слуги ваши силою у шевцовъ боты отнимають, пенезей не платячи. И тежъ новину имъ учинили, отъ кождого солоду по полъ корца кажете брати. И коли тежъ послы наши, або татарскіе, або иншіе чужоземцы ходять до насъ въ посельстве, вы имъ кажете тыхъ пословъ стацеями поднимати и слугъ своихъ приставами имъ даете И били намъ челомъ, абыхмо ихъ отъ тыхъ тяжкостей и новинъ вызволили, и при тыхъ привиляхъ отца и брата нашего и нашихъ ихъ заховали. Ино Мы, бачачи таковые ихъ крывды и тяжкости великіе, которые ся имъ отъ васъ, старостъ нашихъ, деють, въ томъ есмо имъ ласку нашу господарскую вчинили. И на томъ зоставуемъ, ижъ мають тые мещане наши володимерские въ томъ месте нашомъ справовати водле права своего майтборского. А вы, старосты наши, не маете ихъ судити, ани радити, и вижовъ

своихъ до права ихъ посылати, и децкихъ своихъ по нихъ давати, и винъ брати, кромѣ четырохъ членковъ: о кгвалты, а рану шляхецкую, всильство, о похвалную поджогу. И тежъ не маютъ па нихъ верховщины брати зъ огородовъ, зъ ыстебокъ, зъ гуменъ и зъ дворищъ пустыхъ. И которые мещане зъ домы своими до васъ ся приказали и слуги ваши, которые въ домехъ местскихъ мешкаютъ, и иншіе слуги ваши, которые на местскихъ земляхъ живутъ, тые вси повинны зъ местомъ платъ нашъ господарски, серебщизну и подводы, давати, и въ присуде права ихъ майтборского маютъ быти. И важницу и воскобойню зась абысте месту отдали и къ паркану черезъ то слугъ своихъ приставляти не масте, нижли они сами маютъ тотъ парканъ справовати. И который мещанинъ замретъ, вы тыхъ спадковъ, мимо жону, дети и близкихъ, къ своимъ рукамъ брати не маете; и въ шевцовъ силою ботовъ безъ пенезей не маете отнимать; и солоду по полкорцу брати не маете; и посломъ жадныхъ стацѣей давати не маютъ. И ото всихъ есмо ихъ крывдъ и новинъ вышей писаныхъ вызволили, и при тыхъ первшихъ привильяхъ отца и брата нашего и нашихъ ихъ заховали. И на то есмо имъ сесь нашъ листъ дали. И впередъ приказуемъ вамъ, подъ зарукою нашою, тремя тысячи копами грошей, ижбы есте имъ чрезъ то жадныхъ крывдъ и тяжкостей и новинъ вы сами и врадники и слуги ваши не чинили и заховали бы есте ихъ во всемъ водле права ихъ майтборского. Писанъ у Вильни, подъ леты Божего нароженя тысяча пятьсотъ тридцать четвертого, месяца Марта двадцать девятого дня, индикта семого. Подпись руки пана и брата нашего, а воеводы виленскаго. А такъ мы, зъ ласки нашое господарское, на челомъбитіе ихъ то вчинили, на то имъ даемъ сесь нашъ листъ, и потвержаемъ то все имъ симъ листомъ нашимъ: маются они, по давному обычаю, межи собою правомъ майтборскимъ, по звычаю того права, судити и радити. А старосты володимерскіе и врадники ихъ не маютъ въ тое право ихъ майтборское вступоватися и сильмоцы судити, и зарукъ, отъ земянъ и слугъ старостиныхъ положоныхъ на мещанехъ, на себе брати А мытъ они тамъ у Володимера и въ повете Володимерскомъ и въ Луцкомъ давати не будутъ повинни, только въ Луцку. И маютъ они люди прихожіе, волныи тамъ,

въ месте Володимерскомъ, осажпвати и померное—отъ кождое мацы по пенезю, и мостовое—зъ гостя по полгрошку беручи, па оборону местскую тые пенези и оборочати, и древо на будоване и па дрова, ведле надапя короля его милости, Александра, у двухъ миляхъ отъ места тамошнего Володимерского брати, кромѣ гаевъ и дерева бортного. И ув ынших всихъ члонкахъ и артикулехъ, водле листовъ и уставы отца нашего, короля его милости, выше въ семъ листе нашомъ уписаныхъ, и водле сего листу нашого, они захованы быти мають на вечные часы. А на твердость того и печать пашу казали есмо привесити къ сему пашему листу. Писанъ у Вильни. Лета Божого Нароженья тысяча пятьсотъ шестьдесятого, месяца Августа шостого дня. Sygismundus Augustus. Rex.

Подлинникъ, написанный на листѣ пергамента, съ привѣшенною къ нему на шелковомъ шнуркѣ восковою печатью, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ. № 78.

VII.

Грамота, выданная Сигизмундомъ I каменецкимъ мѣщанамъ, опредѣляющая раскладку вновь установленной подати, называемой „*Сошъ*", между Армянами, Русинами и Католиками и разрѣшающая мѣщанамъ употреблять эту подать, свѣдома каменецкаго старосты, на укрѣпленіе и починку города. 1519. Мая 22.

Sigismundus Dei gratia etc.

Significamus tenore praesentium universis, quia, considerantes civitatis nostrae Camenecensis, in confinibus diversorum hostium nostrorum sitae, scientesque, illam magna reparatione indigere pro securiori conservatione incolarum ejus et aliorum subditorum nostrorum illi finitimorum, ad eam, imminente necessitate, confugere mos (habentium), dandum et assignandum duximus, damusque et assignamus per praesentes iisdem incolis civitatis nostrae praedictae Camenecensis exactionem civilem, „sosz" lingua vernacula nuncupatam, in conventu generali Piotrkoviensi, proxime praeterito, institutam, quae ex ipsa civitate Camenecensi provenire et ad thesaurum regni

nostri, pro necessitate rei publicae dari et consignari deberet, ut videlicet incolae civitatis praefatae Camenecensis, composita invicem et collecta ipsa exactione civili anni praesentis, illam cum scientia et consilio generosi Stanislai Lanskoronski de Brzezie, pincernae sandomiriensis, pro reparatione et munitione illius civitatis et non ad aliquum alium usum convertant et expendant. Quia vero iidem ipsi cives Camenecenses, ex benignitate nostra regia at praedecessorum nostrorum, exactiones civiles ad thesaurum regni nostri diu non solvebant, nam illis in relevationem eorum remittebantur, nec taxam certam aliquam habent, secundum quam exactionem ipsam civilem, novissime institutam, contribuere debeant; nosque intelleximus, eos, propter crebras tartarorum incursiones, in eorum facultatibus nunc magis decrevisse, ideo, providere volentes, ne, in colligenda hujusmodi exactione civili, ob ejus taxae incertitudinem, ulla suboriatur difficultas, designavimus, ac harum serie litterarum designamus gratiose pro hac vice summam quadraginta quinque marcarum, pecuniae monetae et numeri communis regni nostri, per ipsos cives Camenecenses generaliter universos, ratione exactionis civilis praefatae, in conventu Piotrkoviensi, proxime praeterito, institutae, componendam hoc modo, scilicet: ut Armeni, taxatis inter se invicem bonis suis et facultatibus, viginti marcas pecuniae, monetae et numeri praedicti; Rutheni qnidem decem marcas; alii vero homines rithus Romani, illam civitatem Camenecensem incolentes, decem marcas, pro eadem civili exactione, nuper instituta, contribuant; et, cum fuerit collecta ea ipsa exactio, illam, ut praemissum est, cum scientia capitanei nostri Camenecensis, pro reparatione illius civitatis, cives ipsi convertant. Quocirca tibi, generoso Ambrosio Ormianczyk, exactorī Camenecensi, mandamus, ut de praefata exactione civili te non intromittas, sed de illa cives ipsos Camenecenses, juxta ordinationem nostram supradescriptam, libere disponere pro reparatione eorum civitatis permittas pro gratia nostri. Harum quidem sigillum nostrum est impressum testimonio litterrarum. Datum Cracoviae; sabatho proximo ante festum sancti Urbani, anno Domini millesimo quingentesimo decimo nono; regni nostri undecimo. Sigismundus rex. Relatio reverendissimi Petri Tomicki, episcopi Premysliensis, vice—cancelarii regni.

Книга Каменецъ-подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519 — 1798; листъ 1.

VIII.

Грамота Сигизмунда I, разрѣшающая князю Петру Михайловичу основать городъ въ его наслѣдственномъ имѣніи, селѣ Острожцѣ, въ земли Волынской; установляющая въ этомъ городѣ торги и ярмарки, жалующая ему Магдебурское право и освобождающая его жителей отъ пошлинъ въ пользу частныхъ лицъ за провозъ товаровъ. 1528. Іюня 29.

Жигкимонтъ, Божою милостю король польскій, великій князь литовскій, рускій, прускій, жомоитъскій, мазовецкій и иныхъ.

Чинимъ знаменито симъ нашимъ листомъ, хто на него посмотрить, або, чтучи его, вслышить, нинешнимъ и потомъ будучимъ, кому потреба будеть того ведати. Билъ намъ чоломъ городничій троцкій, князь Петръ Михайловичъ, о томъ, абыхъмо дозволили ему въ имепьи его отчизномъ и дедизномъ, на имя въ Острожцы, въ земли Волынской, место поднести и посадити, и торги встановити, и ярмаркъ врочный мети, и тымъ мещаномъ того места его право майтборское со всими потребами уставити. Ино мы, упамятовавши к намъ его верныи послуги, которыи онъ намъ звыкъ здавна чинити, изъ особливое ласки нашое на его чоломъбитье то вчинили есмо: ему въ томъ именьи его, Острожцы, место поднести и посадити всякими людми: Ляхи и Русью, Жиды и Оръмяны; въ которомъ-же месте допущаемъ *торгъ* мети и встановити въ неделю; и заклпкати по всимъ сторонамъ и явно выславити; и *ярмарки два* въ рокъ тамъ мети: одинъ на Вознесене Господне, а другій на день светого апостола и евангелиста Луки у въ осень; а тыи ярьмарки маютъ черезъ тыдень стояти и вси люди посполитыи маютъ въ нихъ добрую безпечность и доброволенство мети приехати, и отъехати, и торговати, водле правъ и звычаю иншихъ местъ нашихъ. И допустили есмо всимъ людемъ ихъ и ремесникомъ, хтобы-колвекъ по своей доброй воли до того места его пришелъ, доброволне сажатися. И вызволяемъ тое место его, яко ся на своихъ границахъ и межахъ долго и широко мастъ, зъ права руского и литовского и зъ иншихъ правъ посполитыхъ: мастъ ся тое место его— войтъ, и мещане, и вси люде, которыи будуть въ немъ мешкати,

тыхъ часовъ нынешнихъ и на вечность, всими тыми справами, и члонками, и выписами обычаевъ справовати и обыходити такъ, яко есть обычай права *майтборского*, и якъ ся въ ыншихъ местехъ нашихъ справують и радять. А жидова того места его Острожецкого мають ся у праве рядити и обыходити тымъ правомъ, которымъ жидов................ обходять, и справують, и бывають сужоны. А которы мещане и крамары, мешкаючи въ томъ месте, где колвекъ зъ коньми, и зъ быдломъ, и зъ ыншими речьми своими торговыми, до которыхъ местъ и местечокъ поедуть, тогды старыи мыта и солеиичое въ местехъ нашихъ маютъ давати, а где бы инде въ местехъ князьскихъ и панскихъ новыи *мыта* были встановлены, и они тамъ мыта и солепичое не мають платити. И кождый мещанинъ того места Острожецкого маеть отъ таковото платежа мыта вызволенъ быти. И тое место въ томъ именьи его, и торгъ и яръморки, и вси члонки и дѣла, яко выше въ томъ нашомъ листе стоить выписано, ишъ то къ праву маитборскому прислушить, потвержаемо симъ нашимъ привилемъ князю Петру самому, и его жоне, и ихъ детемъ, и напотомъ будучимъ ихъ счадкомъ вечно и на веки непорушно. А на твердость того, и печать нашу казали есмо привесити къ сему нашому листу. А при томъ были панове рада великого князства: Князь Янъ, бискупъ виленскій. Князь Павелъ, бискупъ луцкій и берестейскій. Воевода троцкій, гетманъ найвышшій, староста браславскій и винницкій, князь Костентинъ Ивановичъ Острозскій. Воевода виленскій, канцлеръ великого князства, староста белзкій и мозырскій, панъ Олбрахтъ Мартыновичъ Кгаштолдъ. Панъ виленскій, староста городенскій, маршалокъ дворный, державца лидскій и белицкій, панъ Юрьи Миколаевичъ Радивиловича. Маршалокъ земскій, воевода новгородскій, державца меречскій, ошмянскій и довитовскій, панъ Янъ Яновичъ Заберезинскій; и иные панове рада. Писанъ у Вилни, подъ леты Божего нарожения тысяча пятсоть 28, месяца іюня 29 дня. Индикта первого. Sigismundus rex m. p. Иванко Горностай, писаръ, наместникъ дорсунишскій.

Подлинникъ, написанный на пергаментномъ листѣ, съ привѣшенною восковою печатью, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 45.

IX.

Грамота короля Сигизмунда I, подтверждающая городу Кременцу Магдебурское право, обезпечивающая за мѣщанами право безпрепятственно заниматься торговлею и ремеслами, освобождающая ихъ отъ уплаты торговыхъ пошлинъ въ Польшѣ и Литвѣ и предоставляющая королевѣ Бонѣ, во владѣніе которой передается городъ, расширить новыми грамотами его права и привиллегіи. 1536, Марта 31.

Грамоту эту подтвердили короли: Сигизмундъ Августъ 1569 года, Іюля 7; Владиславъ IV—1642 г., Марта 9; Іоаннъ Казимиръ—1650 г., Генваря 20; Михаилъ — 1669 г., Ноября 20; Іоаннъ III—1681 г., Марта 8 и Августъ III—1748 г., Ноября 15.

August trzeci, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Cerniechowski, a dziedziczny xiąże Saski y elektor.

Oznajmujemy niniejszym listem naszym wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy: Iż produkowany był przed Nami list pargaminowy, ręką najjaśniejszego króla jegomości Jana trzeciego, predecessora naszego, podpisany i pieczęcią koronną stwierdzony, prawa i wolności, miastu Naszemu Krzemieńcu nadane, w sobie zawierający, dawnością czasu miejscami nadpsuty, żadnej jednak suspicyi niepodległy. Supplikowano nam oraz, abyśmy list pomieniony, tudziesz prawa i wolności, w nim zawierające, powagą naszą krolewską zmocnić, utwierdzić y approbować raczyli; którego text słowo w słowo tak się w sobie ma, jako nastempuie: Jan trzeci, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski. Oznajmujemy niniejszym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, iż publikowany był przed nami list pargaminowy, ręką najjaśniejszego krola jegomości Michała, antecessora Naszego, podpisany, i pieczęcią większą koronną zapieczętowany, prawo, miastu naszemu Krzemieńcowi nadane, w sobie zamykający, cały, pewny y żadnej suspicyi nie podległy; i supplikowano Nam, abyśmy tenże list powagą Naszą krolewską stwierdzić, zmocnić i approbować raczyli; który to list od słowa do słowa, tak się w sobie ma: Michał, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski &. Oznajmujemy tym przywilejem Naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu

to wiedzieć należy, iż produkowano przed Nami list pargaminowy, ręką najjaśniejszego antecessora Naszego, Jana Kazimierza, podpisany i pieczęcią mniejszą koronną zapieczętowany, prawa y przywileje miasta Krzemieńca, na Wołyniu, w sobie mający, zdrowy, cały y żadnego podejrzenia nie mający; supplikowano Nam przeto, abyśmy tenże list y inne prawa y wolności, osobliwie w lustracyi niżey mianowaney, temu miastu służące, powagą Naszą krolewską stwierdzić i umocnić raczyli; którego listu ten jest tenor: Jan Kazimierz, z Bożej łaski król Polski &. Oznajmujemy tym listem wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedzić należy: pokładany był przed Nami extrakt autentyczny, zapieczętowany, z xiąg łuckich grodzkich wyjęty, potwierdzenie czyli konfirmacyą ś p. króla jegomości Władysława, brata i antecessora Naszego, praw wszystkich, miastu Krzemieńcowi służących, pod datą w Warszawie, dnia dziewiątego miesiąca Marca, roku pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego wtórego, w sobie zawierający, namniej nienaruszony, cały i w niczym nie podejrzany; wniesiona jest na ten czas imieniem wszystkiego miasta Naszego, Krzemieńca (пробѣлъ въ подлинникѣ) proźba, a zwłaszcza pod terazniejszą dewastacyą i zniszczenie miasta Krzemieńca, wszystkie prawa i przywileje autentyczne, im służące, są zabrane i porabowane, jakośmy z manifestacyi naszej autentycznej, względem zabranych temuż miastu praw i przywilejów, do xiąg grodzkich, krzemienieckich zaniesionej, przed Nami pokładanej, dostatecznie wyrozumieli, abyśmy też prawa i przywileje ich powagą Naszą królewską stwierdzili i zmocnili, którego to przywileju konfirmacyi pomienionej króla jegomości w tymże extrakcie wyrażony, ten jest context słowo w słowo pisany: Władysław IV, z łaski Bożej król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Inflanski, Żmudzki, Smoleński, Czerniechowki, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny król. Oznajmujemy tym listem Naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, iż Nam pokazany był przywilej, na pargaminie po łacinie pisany, najjaśniejszego niegdy króla jegomości Zygmonta Augusta, miastu Krzemieńcowi dany, zamykaiący w sobie konfirmacyą praw i wolności pomienionemu miastu przez ś. p. króla jegomości Zygmonta pierwszego nadanych, supplikawano Nam imieniem pomienionych mieszczan, abyśmy ten przywilej, z łacińskiego po polsku, dla prędszego i snadniejszego zrozumienia ludu pospolitego miasta tamtego, przełożony, powagą Naszą królewską stwierdzili i approbowali; który się w sobie tak ma: Zygmont August, z Bożej łaski, król Polski, wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Inflantski &. pan i dziedzic. Oznajmujemy tym listem Naszym komu należy -- wszystkim. Pokazano przed

nami przez pewne konsyliarze nasze, imieniem sławetnych mieszczan miasta naszego Krzemieńca, przywilej pergaminowy, niżej wypisany, zdrowy, pełny, z żadnej miary niepodejrzany; supplikowano nam, abyśmy go, i w nim zawierające się punkta, według przywrócenia ziemi Wołyńskiej do królestwa polskiego, na terazniejszym sejmie walnym przez nas uczynionego, aby i sami Wołyńcy tesz wolności i prawa otrzymali, które korona ma i onych zażywa, oni także mieli i zażywali, powagą naszą królewską konfirmowali, approbowali i zmocnić raczyli; którego przywileju ten, który następuje, sens: w Imię Pańskie, Amen. Na wieczną pamiątkę. My Zygmont, z Bożej łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie etc. pan i dziedzic. Wiadomo czyniemy tym listem naszym każdemu, komu wiedzieć należy, terazniejszym i napotym będącym: iż, lubośmy byli lat przeszłych wielebnemu w Chrystusie ojcu, panu Janowi z xiążąt Litewskich, biskupowi Wileńskiemu, z łaski naszej królewskiej i xiążęcej, darowali własną i wieczną dziedziczność, dobra nasze xiążęce, tojest miasto i zamek, nazwane Krzemieniec, w ziemi naszej Wołyńskiej, w xięztwie Litewskim położone, ze wsiami, do niego należącemi i zdawna przyzwoitemi, który to zamek i miasto, Krzemieniec, pomieniony biskup, względem tej łaski i darowizny królewskiej i xiążęcej, osadzać, fortyfikować i większą osadę przy nim zakładać był począł;—potym jednak, gdyśmy go z biskupstwa Wileńskiego na biskupstwo Poznańskie w koronie promowali i darowizny nasze, zamek i miasto nasze Krzemieniec, od nas sobie dane, z temisz wsiami, znowu w ręce nasze puścił i przywilej, od nas na to sobie dany, oddał i w possesyą nasze podał. My zaś, chcąc te dobra nasze, Krzemeniec, w lepszą klubę, abo porządek, wprawić, gdyż w gembie prawie nieprzyjaciela krzyża świętego osadzone są, zaczętą osadę szczodrobliwością i łaską naszą królewską wesprzeć i pomnożyć chcąc, aby tym przędzej tam się ludzie i to miasto, które przez nieprzyjaciela krzyża świętego spustoszone było, zamódz mogło i osięść, miastu przerzeczonemu, Krzemieńcowi, i obywatelom jego, wszystkim i każdemu z nich, prawo saskie z wolnościami, prerogatywami wszystkiemi, jako inne miasta nasze korony Polskiej, jako osobliwie stołeczne miasto Kraków, mają i są fundowane i onych zażywają, także też we wszystkich akcyach i sprawach wielkich, między mieszczany i mieszczankami samemi krzemienieckiemi i inszemi któremi kolwiek, tam przychodzącemi, przypadających, kryminalnych i niekryminalnych, jakichkolwiek, pomienieni mieszczanie i ich potomkowie i także obywatele miasta naszego, Krzemieńca, terazniejszy i napotym będący, prawem tylko Maydeburskim sądzić się i przed nikim inym, tylko przed burmistrzem i rajcami odpowiadać

mają i będą powinni czasy wiecznemi; któremu to burmistrzowi i rajcom z władzy naszej królewkiej dajemy i pozwalamy wszelką moc i władzę wszystkie sprawy wielkie i małe sądzić i wszystkim obywatelom i przychodniom, według słuszności i sprawiedliwości, czynić; w sprawach zaś kryminalnych i nie kryminalnych, to jest: względem złodziejstwa, zabójstwa, spalenia i jakichkolwiek występmpków głównych, prawem samym maydeburskim wojtowi albo lantwojtowi krzemienieckiemu moc dajemy sentencyą ferować i na garło sądzić, według występków i jego okoliczności, bez żadnej przekazy jakichkolwiek poddanych naszych i jakiegokolwiek stanu i religii, tak rzymskiej, jako i greckiej; a do spraw takich rozsądni i mądrzy obojga religii mężowie obierani bydź mają, podług ugody, którą między sobą namówili, dla uprzątnienia miedzy sobą trudności. Wyjmując i wolnych czyniąc teraz i potomnych czasów wiecznie mieszczan przerzeczonych, krzemienieckich i wszystkich szczególnych obywatelów tegoż miasta, terazniejszych i napotym będących, od wszelakiej jurysdykciej i mocy wszelkich wojewodów, xiążąt, urzędników i szlachty, poddannych naszych, przed niemi, ani ich namiestnikami stawać i sprawiać się nie maią i nie powinni, tylko przed burmistrzami i rajcami także i wóytem krzemienieckim, a nie inszym, tylko majdeburskim prawem. A i ci, którzyby, do inakszego prawa pociągnieni, nie staneli, żadnej winy ani karaniu podpadać nie mają, ani ich ciążać, ani grabić, alias dzieckie brać, od urzędników naszych tenże urząd miejski dopuścić nie ma. Od uciążania, jeśliby jakie cisz mieszczanie, abo obywatele krzemienieccy od burmistrza, rajców i wojta w sądach ponosili, appellacye wszystkie swoje, w sprawach wzwyż mianowanych do miasta Lwowa, jako do prawa wyższego, abo do naszego królewskiego majestatu; i one według prawa majdeburskiego zwyczaju prosequować mają. Dajemy przytym i pozwalamy tym listem naszym pomienionym mieszczanom naszym, krzemienieckim w mieście Krzemieńcu: wagę, kramy, jatki mięsne, apteki, kupieckie, korzenne, szynkowne, solne, żelazne, krawieckie, szewskie, grabarskie, także i szmalcarnie do spuszczania łojów i woskobojnie i wszystkich innych rzeczy i rzemiosł, od prawa nie zakazanych, kramy i insze, jakie na korzyść i potrzebę, ozdobę, obronę i bezpieczeństwo miasta ich sposobne będą, osadzać i fundować Co zaś tknie ludzi jakiegokolwiek rzemiosła: krawcy, kusznirze, szewcy, rzeźnicy, piekarze, garbarze i inni—swoje osobliwe zgromadzenia albo cechy, według zwyczaju w innych miastach naszych, osobliwie w mieście Krakowie, Warszawie, według opisania swych praw mieć będą, bez krzywdy jednak i szkody pospolitej tego miasta. Co się zaś tknie wolności tym mieszczanom krzemienieckim, przez wyżej mianowanego wielebnego xiędza Jana, biskupa,

osobliwie burmistrom, rajcom i pisarzowi, względem ról, domów i ogrodów, od płacenia czynszów, tak naszych królewskich, jako i miastu należących, pozwolonych, tesz wolności tym mieszczanom do skończenia ich zachować i one trzymać chcemy i słowem naszym królewskim obiecujemy. Zaś szlachta, puszkarze, kupcy, w pomienionym mieście mieszkający, tych wolności zażywać i z nich się cieszyć będą, ponosząc ciężary miejskie i prawa maydeburskiego zażywając—w szynkowaniu zaś piwa na dwie mili od tego miasta odległe karczmy, tak xiążęce, jako i szlacheckie, przeszkodą bydź nie mają. Żydzi zaś, w mieście Krzemienieckim mieszkający, tych wolności zażywać, ani jakimkolwiek sposobem kupiectwa i targów względem tej wolności przeszkadzać i przerywać nie mają i nie będą powinni. Co się zaś dotycze inszych prerogatyw i wolności, a osobliwie ceł jakichkolwiek, tak grobelnych, jako i mostowych, od wszełakiej kupi albo towarów mieszczan naszych Krzemienieckich, to jest: od wołów, soli, wosków, skór, siana, ryb i innych, jakimkolwiek przezwiskiem nazwanych, które tak w koronie, jako i w xięstwie Litewskim wybierają, od tych wolnych mieć chcemy i deklarujemy na wieczne czasy. Na ostatek, że zamek i miasto nasze przerzeczone niedoskonale ieszcze ugruntowane i ufortyfikowane zostawa do wytrzymania wszystkich insultów nieprzyjacielskich—najjaśniejsza xiężna pani Bona, z łaski Bożej królowa Polska, wielka xiężna Litewska, małżonka nasza najmilsza, o obronie jego i municyej staranie na się przyjęła, chcąc potomności po sobie pamiątkę zostawić wieczną; tenże zamék i miasto nasze, Krzemieniec, ze wsiami, do niego należącemi, jako go nam niedawno ustąpiono, tejże najjaśniejszej krolewej zapisujemy, dajemy i pozwalamy, aby tym lepiej i bezpieczniej o tego zamku osadzie, miasta obronie i lepszym porządku, także pożytku radzić i myśleć mogła, dając moc i pozwalając jej królewskiej mości, dla pożytku i pomnożenia dalszego tegoż miasta, mieszczan i obywatelów miasta pomienionego prawy i większemi wolnościami i swobodami, będących teraz i napotym, pomnażać i rozszerzać, jarmarki doroczne i targi tygodniowe czasy i dni, króreby się sposobniejsze zdały, stanowić, publikować i odprawować i wszystkie inne rzeczy stanowić i ordynować, zwłaszcza co do praw i wolności pomienionego miasta ściągać się i należeć będzie, obiecując słowem naszym królewskim, za nas i sukcessorów naszych, iż przywileja jej królewskiej mości, tym mieszczanom dane na cokolwiek, i które będą dawane, mocno trzymać, obserwować i wiecznie potwierdzone i zachowane mieć, tak jakby przez nas samych dane były, będziemy. Co, dla lepszej wiary, pieczęcią naszą zawieszoną ten list stwierdzamy. Dan na sejmie wileńskim, we wtorek przed kwietną niedzielą, która była dnia piątego kwietnia, roku pańskiego

tysiąc pięcset trzydziestego szóstego —Zygmont król—Za sprawą wielmożnego wojciecha Gasztolda, wojewody wileńskiego, kanclerza wielkiego xięstwa Litewskiego. My tedy, Zygmont August, król przerzeczony, do prożby pomienionej, jako słusznej, się skłaniając, pomieniony list, we wszystkich punktach, artykułach i kondycyach konfirmować i ratyfikować umyśliliśmy; jakosz konfirmujemy i ratyfikujemy, deklarując, iż wszystkie punkta, ile się z prawem zgadzają, mieć wagę swoję wieczną będą za świadectwem tego listu, przy którym pieczęć nasza jest zawieszona. Dan na sejmie koronnym, walnym, Lubelskim, w poniedziałek po święcie nawiedzenia najświętszej Maryi Panny, roku Pańskiego M. D. L. XIX., królowania naszego rodu czterdziestego (sic). Za sprawą wielmożnego Walentego Dembińskiego z Dembian, kanclerza koronnego. My tedy, Władysław IV, król, pomienionej prożby abo suplikacyi łaskawie przesłuchawszy, a, jako słusznej, sprzyjając, pomieniony wszystek text, tak jako w sobie brzmi, i onego ciż mieszczanie krzemienieccy są w zażywaniu spokojnym, cale zachowując prawa wszystkie, aby onym wbrew nie było, approbujemy i zmacniamy, chcąc, aby te pónkta powinny swój walor miały; na co, dla lepszej wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęci koronnej appensem zmocnić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia IX miesiąca Marca, M. D. C. X. L. II., panowania królewstw naszych: Polskiego i Szwedzkiego X. Władysław król. My tedy, król, do słusznej prożby skłoniwszy się chętnie, wyżej opisane punkta i przywileje, tak, jako w tymże extrakcie autentycznym są wyrażone, stwierdzić umyśliliśmy; jakosz we wszystkich pónktach i paragrafach, klauzulach, wolnościach i wszelkich tychże przywilejów kontentach, ile prawo każe i w dawnym toż miasto jest tychże przywilejów używaniu, cale i nienaruszenie stwierdzamy i zmacniamy tym listem naszym. Do którego, dla lepszej wiary, rękę naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć kazaliśmy. Dan w Kapinosie, dnia dwódziestego miesiąca stycznia, roku pańskiego M. D. C. L., panowania królewstw naszych: Polskiego i Szwedzkiego 11 roku. Joannes Casimirus, Rex. Locus sigilli minoris regni. Albertus Kadzidłowski, secretarius regiae majestatis. My tedy, Michał król, do pomienionej suppliki skłaniając się, tak wzwyż inserowany od słowa do słowa przywilej, jako i insze prawa przerzeczonego miasta Krzemieńca, tu niespecyfikowane, które jednak, jakoby tu od słowa do słowa wpisane były, mieć chcemy, osobliwie wolności, w lustracyi w mieście, w roku 1664 odprawioney, autentycznej, przed nami pokładanej—do przywileju wżwyż opisanego, a przywilej też do niej referować się ma—wyrażone, we wszysthich punktach, klauzułach, artykułach i kondycyach powagą naszą królewską stwierdzić, zmocnić i ratifikować umyśliliśmy; jakosz stwierdzamy,

zmacniamy i ratyfikujemy tym listem przywilejem naszym, który, aby wieczną wagę i moc swoje, ile się z prawem zgadza i w używaniu jest, zawsze miał, deklarujemy i koniecznie po wszystkich, komu to należy, mieć chcemy i rozkazujemy, aby przy tych prawach i wolnościach, przez nas i najjaśniejszych antecessorów naszych zmocnionych, cale i nienaruszenie zachowani byli, dla łaski naszej. Na co, dla większej wagi, do tego przywileju, ręką naszą podpisanego, pieczeć koronną zawiesić rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, dnia dwódziestego miesiąca novembra, roku pańskiego tysiącznego sześćsetnego sześćdziesiątego dziewiątego, panowania królestwa naszego polskiego pierwszego roku. Michael Rex. Miejsce pieczęci koronnej. Hieronimus Pinoci, sacrae regiae majestatis secretarius. A przeto My, Jan król, do pomienionej suppliki, przez panów rad naszych, także przez urodzonego Franciszka Więckowskiego, wojskiego kruszwickiego, żołnierza dawno nam zasłużonego i w różnych okazyach wojennych doświadczonego, za tymże miastem naszym Krzemieńcem do nas wniesionej, łaskawie skłoniwszy się, ten list, tu wpisany, we wszystkich ponktach, klauzulach, artykułach i kondycyach approbować, konfirmować i ratyfikować umyśliliśmy; jakosz approbujemy, konfirmujemy i ratyfikujemy terazniejszym listem naszym, przydając mu wiecznego i nieodmiennego waloru, a oraz i wszystkie insze prawa, dekreta, przywileje, temuż miastu służące, lubo tu niespecyfikowane, które tu za specyfikowane mieć chcemy, a mianowicie: lustracyą, roku 1664 odprawioną, i w niej protestacyą względem prowentów gorzałczanych i browarów, od krzemienieckich mieszczan uczynioną, także dekret, od tychże lustratorów w roku 1664 między mieszczanami a żydamy krzemienieckiemi ferowany, (in quantum juris est.) approbujemy, i, jeżeliby mu się w czym niedosyć działo, exekucyą nieodwłoczną przez burgrabiego zamkowego nakazujemy. Czego urodzony woyt, jako tego miasta patron, przestrzegać prawa i zwyczaju dawnego, we wszystkich krzywdach, bezprawiach przy mieszczanach stawać, składki, abo raczej podatki od miasta wybierać, a tam, gdzie należy, oddawać i kwity odbierać powinien. Na co, dla lepszej wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną dać rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, na sejmie walnym, dnia VIII miesiąca Marca, roku Pańskiego M. D. C. L. XXXI., panowania naszego VII. Jan król. Konfirmacya prawa miastu Krzemieńcowi. Stanislaus Szczuka, S. R. Majestatis secretarius. Locus sigilli regni appensi. My tedy, August trzeci, król, pomienionej suppliki od mieszczan krzemienieckich, przez panów rad naszych do nas uczynionej, wysłuchawszy, i do niej się łaskawie nakłoniwszy, przywilej albo konfirmacyą inserowaną, tudziesz inne prawa, lustracye, wolności, od najjaśniejszych predecessorów naszych mieszczanom krzemienieckim na-

dane, powagą naszą krolewską stwierdzić, umocnić, ratyfikować i approbować umyśliliśmy; jakosz (jeżeli nie są w czym prawu pospolitemu przeciwne i w używaniu onych są) stwierdzamy, ratyfikujemy i approbujemy tym listem, przywilejem naszym; który, aby wieczną wagę i moc swoje miał, deklarujemy, i po wszystkich, komu to należy, mieć chcemy, aby pomienieni mieszczanie krzemienieccy, przy prawach i wolnościach swoich wcale i nienaruszenie zachowani byli, dla łaski naszej. Na co, dla większej wagi tego przywileju, ręką naszą podpisanego, pieczęć koronną zawiesić rozkazaliśmy. Dan w Warzawie, dnia XV miesiąca Listopada, roku pańskiego M. D. C. C. X. L. VIII, panowania naszego XVI roku. Augustus Rex. Konfirmacya praw i wolności, miastu Krzemieńcowi służących. Ignacy Ludwik Nowicki, jego królewskiej mości sekretarz.

Подлинникъ, написанный на четырехъ листахъ пергамента, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 289.

X.

Мѣновая запись, по которой королева Бона уступаетъ Луцкому старостѣ, князю Андрею Михайловичу Сангушковичу-Коширскому, пріобрѣтенное ею Луцкое войтовство, въ замѣнъ за имѣнія, находящіяся въ Мельницкой волости. 1544. Сентября 29.

Stanisław August, z Bożey łaski Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czerniechowski.

Oznajmujemy ninieyszym listem Naszym wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, iż znayduią się w archivum metryki koronney oryginały różnych dokumentów, za panowania niegdy nayiaśnieyszych poprzedników Naszych zapisane, do różnych woiewództw zciągające się, a między niemi pod tytułem: „Palatinatus Volhyniae“ w fascykale, literą B. oznaczonym, zamiana następuiąca.

Pona, Bożoju miłostiu korolewaia Polskaia, welikaia kniahina Litowskaia, Żomoytskaia, Mazowieckaja, i innych. Oznaymuiemy tym Naszym listom. Kotoroie woytowstwo Luczkoie kupili jeśmo u doczok woyta Łuczkoho,

Jana, a tak My znowu uczynili z starostoju Luczkim, marszałkom korola jeho miłosti, kniaziem Andrejem Michajłowiczem Sienguszkowicza Koszerskiem: kotoryi imenja wołosti Mielniczkoe: Brachowiczy, Kozliniczy y ostatok Czołowb z dawnych czasów tiahnuli ku Mielniczy, ino gdy weliki kniaź Sridrygaiło otdał był Mielnicz strelczu swoiemu, Łubu, tohdy tyi imenia zostali pry zamku korola jeho miłosti, Łuczku, a tak toie imenie Mielnicza pryszło w ruki Naszy, hdie jeśmo zamok zarobiti kazali, ino My tyi imenia wziali frymarkom y prywernuli k zamku naszomu, Mielniczy, a starostie Łuczkomu y jeho potomkom, starostam Łuczkim, protiw tych imeniech dali jeśmo woytowstwo Łuczkoie zo wsimi dochody, k woytowstwu prysłuchajuczymi, to iest: try domy woytowskich, dwie łazni, pomiernoje z medu priesnoho y z zboża, jatka, a k tomu płat z łazien mieszczańskich, kotoryi w domiech swoich mieszczanie maiut, a wino horiełoie, a kolada, y welikonocznoje, winy mały y weliki, a dom, hdie Grabiński mieszkał; kotoryi dochody starosta Łuczki tepereszny y potom buduczy maiet na sebe braty, z kotorych dochodów w każdy hod szło nam płatu sto trydciat kop hroszey; niżli kniaz starosta Łuczki y potomki ieho ne majut lant-woyta obiraty y ustanowliaty, lecz burmistrowie y radczy y wsie pospulstwo maiut sobie lant-woyta obirati y, kogo oni obierut, toho jemu pryniaty y nam dati znat, tohdy z woleju Naszeiu onoho lant-woyta im mieti; a kniaz starosta ne maiet mieszczan prawom zamkowym suditi, ale lant-woyt z burmistry y radczy maiut mieszczan suditi prawom ich matborskim, dla toho, iżby poddanym Naszym ot starosty obtiażenia nie było. I na to jeśmo jemu dali seś nasz list z Naszoiu peczatiu. Pisan w Bresti, pod let Bożoho narożenia tysiacza piatsot czotyrdesiat czetwertoho, miesiacza Septembra dwadcat dewiatoho dnia, indykta treteho. Bona regina. Iwan Szymkiewicz. Który to przywiley My wypisać y stronie żądaiącey autentycznie wydać dozwoliliśmy. Na co, dla większey wiary, pieczęć koronna jest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia trzynastego miesiąca Grudnia, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego pierwszego, panowania Naszego dwudziestego osmego roku. (M. P.) Za sprawą I. W. jego mości pana Hyacynta hrabi Nałęcz z Małachowic Małachowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, radoszyckiego, grodeckiego, sannickiego etc. starosty. Cyprian Sowiński, kancellaryi większey koronnej metrykant.

Zamiana dobr woytowstwa łuckiego, przez krolową Bonę uczyniona.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 55.

XI.

Жалованная грамота Сигизмунда Августа кіевскому воеводѣ, князю Фридриху Глебовичу Пронскому, на право переименовать въ городъ имѣніе его—Берестечко и устроить въ немъ 2 ярмарки и торги. 1547. Іюня 7.

Подтвержденіе той же грамоты королемъ Станиславомъ Августомъ, 1766. Генваря 17.

Stanisław August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, siewierski i czerniechowski.

Oznajmujemy niniéjszym listem naszym wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, iż produkowan był przed nami list, extrakt z akt metryki kancelaryi naszej wielkiego xięztwa litewskiego autentycznie wyjęty i pieczęcią wielkiego xięztwa litewskiego stwierdzony, zawierający w sobie przywiléj najjaśniéjszego świętéj pamięci Zygmunta Augusta, króla, antecessora naszego, na jarmarki dwa miastu, Beresteczko nazwanemu, w województwie Wołyńskiem leżącemu, wiecznemi czasy nadane i pozwolone, ruskim językiem pisany, żadnemu podejrzeniu nie podległy; i supplikowano nam, imieniem urodzonego Jana Zamojskiego, starosty naszego lubelskiego, pomienionego miasta Beresteczka dziedzica, abyśmy ten przywiléj powagą naszą stwierdzili, oraz namienione jarmarki odnowić i umocnić raczyli, którego słowa są następujące: Stanisław August, z Bożey łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czerniechowski. Oznajmujemy tym listem, extraktem naszym, komu o tem wiedzieć należy: iż w księgach metryki kancelaryi naszéj wielkiéj wielkiego xięztwa litewskiego znajduje się przywiléj, kniaziu Fredrychu Hlebowiczu Prońskomu, na pozwolenie w imieniu jego, Beresteczku, na Wołyniu, mesto saditi, torhi, jarmarki i korczmy meti, za najjaśniejszego predecessora naszego, króla jegomości polskiego i wielkiego xiążęcia litewskiego, Zygmunta Augusta, w roku tysiąc pięćset czterdziestym siódmym, miesiąca Junii siódmego dnia dany;—i supplikowano nam jest przez panów rad i urzędników, przy boku naszym rezydujących, abyśmy ten przywiléj z tych xiąg metryki kancellaryi naszéj wielkiéj wielkiego xięztwa litewskiego per extractum authentice wydać pozwolili; który, słowo do słowa z ruskiego wypisując, tak się w sobie ma: Żygimont Awhust, Bożeju miłostiu korol polski, wieliki kniaź litowski, ruski, pruski, żomojtski, mazowiecki i innych. Czynim znamenito sim naszym listom, chto na neho posmotryt, abo, cztuczy jeho,

usłyszyt, ninesznym i na potom buduczym, komu budet potreba toho wedati: bił nam czołom wojewoda kijewski, kniaź Fredrych Hlebowicz Proński, i prosił nas, abychmo łasku naszu hospodarskuju wczynili, i dozwolili jemu w imeniu jeho Beresteczku na Wołyni, kotoroje imenie dostałose jemu po żonie jeho, kniahini Fedore Bohuszowne Bohowitinowicza, mesto saditi i torh tam w deń w ponedełok kożdoje nedeli i dwa jarmarki na hodu: odin na światoho Ilii, a druhij na Filipowy zapusty, meti, i korczmy wolnyje medowyje, i piwnjie, i horełoho wina derżati; a powedił pered nami, iż toje imenie jeho poodal mest naszych hospodarskich jest, i tot torh i jarmarki jeho bez szkody torhom i jarmarkom naszym budut; ino my, na prośbu i i czołombitije jeho miłosti kniazia wojewody kijewskoho z łaski naszoje hospodarskoje to uczynili, dozwolili jemu i tym listom naszym dozwolajem i dajem jeho miłosti w tom imeniu jeho, Beresteczku, torh każdoje nedeli w deń w ponedełok i dwa jarmarki w kożdy hod: odin na światoho Ilii, a druhi na Filipowy zapusty, meti i mesto ludmi wolnymi, prychożymi osażywati, korczom wolnych, medowych, piwnych i horełoho wina tam derżati tylko, kolko on ich meti możet; i majet kniaź Fredrych Proński, wojewoda kijewski, i jeho żona, i ich miłosti deti i potomki, toho torhu i jarmarkow swoich w imeni swojém, Beresteczku, i mesta, i korczom tam używati, i braty kapszczyznye, i torhowye, i myta, i inszyie dochody, kotorye by kolwek z toho mesta, torhu i jarmarkow meli prychoditi, na sebe brati, na wiecznye czasy; i na to dali jeśmo kniaziu Frydrychu Hlebowiczu Prońskomu, wojewode kijewskomu, seś nasz list, do kotoroho i peczat naszu kazali prywesiti. Pisan u Wilni, pod leto Bożeho narożenia tysecza piatsot sorok semoje, meseca Iunia semoho dnia, indykta piatoho: Sigismundus Augustus Rex. My tedy, król, do pomienionéj supliki łaskawie się skłoniwszy, zwyż wyrażony przywiléj z ksiąg przerzeczonych metryki kancelaryi naszéj wielkiéj wielkiego xięztwa litewskiego extraktem stronie potrzebującéj wydać i, dla większéj wagi, pieczęć wielkiego xięztwa litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w kancelaryi naszéj wielkiego xięztwa litewskiego, dnia XIII miesąca Nowebra, roku Pańskiego MDCCLXVI, panowania naszego trzeciego roku. Antoni Przezdziecki, pisarz wielkiego xięztwa litewskiego, manu propria. Za sprawą jaśnie wielmożnego jegomości pana Antoniego Tadeusza na Zasławiu, Czarnym Ostrowiu i Dzwinkowie hrabi Przezdzieckiego, podkanclerzego wielkiego xięztwa litewskiego, sądowego pińskiego i dębskiego starosty, pułkownika petyhorskiego, kawalera orderu orła białego. Miejsce pieczęci wielkiego xięztwa litewskiego. Józef Mikłaszewicz, metrykant wielkiego xięztwa litewskiego. Extrakt przywileju kniaziu Fredrychu Hlebowiczu Proń-

skomu na pozwolenie w imeniu jeho, Beresteczku, na Wołyniu, mesto saditi, torhi, jarmarki i korczmy meti, w roku 1547 danego. My tedy, Stanisław August, król, do pomienionéj skłoniwszy się proźby, wyżéj wpisany przywiléj w wszelkich artykułach, punktach, kondycyach, związkach stwierdzić, odnowić i umocnić umyśliliśmy; jakoż niniéjszym listem naszym stwierdzamy i umacniamy, oraz, wyrażone w nim jarmarki dwa, miastu Beresteczkowi nadane i pozwolone, odnawiamy i za wiecznie trwałe mieć chcemy. Który to list, przywiléj nasz, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVII miesiąca Stycznia, roku Pańskiego MDCCLXVII, panowania naszego trzeciego roku. Stanisław August krul (Miejsce pieczęci).

Klemens Kozłowski, pieczęci wielkiéj koronnéj sekretarz (mn. pr.)

Potwierdzenie przywileju na jarmarki, miastu Beresteczkowi nadane, służącego.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ Временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 314.

XII.

Грамота королевы Боны, освобождающая евреевъ города Ковля отъ взноса всякихъ податей и даней, въ замѣнъ которыхъ они обязываются уплачивать ежегодный чиншъ—по одному червонцу отъ каждаго двора. 1547. Августа 14.

Року тысяча семьсотного, мѣсяца октобріа двадцятого дня.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego królewskjey mości Włodzimierskim, przedemną, Thomaszem Pałuskim, burgrabim zamku Włodzimirskiego, y xięgami ninieyszymi, grodzkimi, starościńskiemi, stanowszy oczewiście niewierny Irsz Ickowicz, żyd y mieszczanin kowelski, imieniem całey synagogi kowelskiey, przywiley najaśniejszey królewey jejmości Bony, rutenico idiomate pisany, a polskim językiem de verbo ad verbum przetłumaczony, jako prędko post tot hostilitates et injurias temporum do rąk pomienionych żydów przyszedł, y o tymże przywileju onym innotescere mogł, tenże praevia manifistatione, że anteriores żydzi, mieszczanie kowelscy, nie podali,

więc, postrzegaiąc teraznieyszych jako y na potym będących żydów całości, z podpisem przerzeczoney królewey jejmości, przy pieczęci, także z podpisem ręki kanclerskiey, ad acta praesentia per oblatam podał, tak się w sobie maiący: Bona, Bożą miłością królowa Polska, naywyszsza xiężna Litewska, Ruska, Pruska, Żmudska, Mazowiecka. Czynie znakomicie tym naszym listem, komu będzie tego trzeba i należało wiedzieć o tym: bili nam czołem poddani naszy, wszyscy żydowie miasta naszego Kowelskiego o tym, iż, co ktory płat roczny oni z domów swoich mieyskich, kowelskich, jako: pieprz, kolendy, wielkonocne, łaziebszczyzna y łuj, przed tym xiążęciu kowelskiemu y potym do skarbu naszego płacywali, iżbyśmy te płaty znich zdjeli, a na czynszu pewnym, roczystym, to iest na złotym czerwonym od każdego domu, ich osadzili; gdzie my, za przyczyną kasztelana chełmskiego, podkanclerzego korony polskiey, starosty lubomlskiego, pana Mikołaia Hrabi y też starosty naszego, Bohdana Michaiłowicza Siemaszka, to uczyniwszy: iże rożne płaty, co ci żydowie dotąd ku skarbu naszemu płacili, z nicheśmy zdieli y na tym płacie roczystym ich osadzili; już oni tych platów rocznych nam płacić nie maią, tylko z każdego domu, ile tam gospodarzów będzie, po iednemu złotemu czerwonemu; a komornicy ich, żydzi, po puł złotemu czerwonemu do skarbu naszego w dzień swiętego Piotra w każdy rok płacić powinni będą; tylko ieden dom, co rabini ich mieszkaią, od płacenia tego czynszu roczystego wolen bydź ma; k temu też, którzy powinności mieyskie żydowie kowelscy przed tym z miastem pospół naszym Kowelskim spełniowali, te i teraz spełniać powinni będą, y wszystkich wolności mieyskich, pospoł z mieszczany kowelskiemi, używać mają; y tak tych żydów naszych kowelskich zostawujem i po inszych miastach naszych, tameyszych litewskich. Y natośmy ten nasz list dali z naszą pieczęcią. Pisan w Piotrkowie, od lata Bożego narodzenia Christusowego tysiąc pięcset czterdziestego siodmego, miesiąca Augusta dnia czternastego, indikta piątego. U tego przywileiu, przy pieczęci przyciśnioney, podpisy rąk temi słowy: *Bona* Regina Im. M., kanclerz. Który że to przywiley, za podaniem y prośbą wyszrzeczoney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg ninieyszych iest wpisany.

Книга гродская, Владимірская, записовая, поточная и декретовая, 1700 г., № 1076; листъ 832 на оборотѣ.

XIII.

Рѣшеніе, постановленное королемъ Сигизмундомъ II Августомъ, признающее хутора, находящіеся въ лѣсу, называемомъ Згаръ, собственностью мѣщанъ города Летичева, не принадлежащею къ землямъ, лежащаго среди нихъ, села Осовы. 1548. Генваря 20.

Działo się w urzędzie jego królewskiej mości, Latyczowie, dnia trzynastego miesiąca Września, roku Pańskiego tysiąc siedmset ośmdziesiątego. etc. etc. etc.

Do urzędu i akt miejskich, latyczowskich przyszedłszy osobiście szlachetny Jan Kostiuk, lantwójt miasta Latyczowa, prosił o przyjęcie do xiąg niniejszych, wpisanie dekretu królewskiego, dla miasta Latyczowa służącego, którego wyraz jest takowy: Stanisław August, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijowiae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae et Czernichoviae. Significamus praesentibus literis nostris quorum interest, universis et singulis: reperiri in actis decretorum metrices regni approbationem decreti infrascriptam, tenoris sequentis: Sigismundus, Dei gratia rex etc etc. etc. Quia quemadmodum superiori tempore admiseramus et concesseramus villam, Ossova dictam, juxta oppidum nostrum Latyczów,..... fundum suum esse dixissent, in quo villa locari deberat, eamque in commodum illorum locari non posse afirmarent, deputaveramus certos revisores nostros ad faciendam ejus rei ex re, oculis subjecta, cognitionem. Qui quidam revisores, omnibus, quae per nos illis commissa erant, diligenter revisis partibus, ipsis certum terminum ad alteram revisionem hujusmodi declarari coram nobis praefixerant, in quo termino praefato, Leonardo Ciołkowski comparenti, oppidanis vero nostris non comparentibus, ex relatione praefatorum, in contumacia praefatorum oppidanorum laticzowiensium, decreveramus, donationem nostram effectum suum sortiri debere; verum cum iterum praefati oppidani questi essent: per talem villae locationem silvam, in qua sarreptas suas habent, sibi adimi, designaveramus itaque denuo cammissarios nostros ad decernendam inter partes de sarreptis controversiam; qui tandem commissarii, per nos, uti praemissum est, designati, oppidanos nostros praefatos circa sarreptas eorum, in silva Zhar, circumcirca villam Osowa locatas, jacentes, in quorum posessione existunt, conservaverant, praefatum vero Leonardum Ciołkowski villam Osowa, juxta privilegium originale, ei et successoribus

ejus a nobis desuper concessum, ac decretum nostrum, iam in ea causa prius lutum, absque incommodo oppidanorum praefatorum, posse locari pacificeque possidere perpetue, decreverant decreto suo moderno. A quo quidem decreto cum non sit appellatum, illud ipsum judicatum transigimus, decernimus atque, ratum ac gratum habentes, approbamus, ratificamus, per praesentes decernendo, robur perpetuae firmitatis habiturum. Datum Piotrcoviae, feria secunda ante festum conversionis sancti Pauli Apostoli, anno Domini 1548, regni XII. Relatio M. Nikolai Grabia, castelani chełmiensis, regni Poloniae vice-cancellarii, Lubomlensis capitanei. Quam ejusmodi approbationem decreti sic, prout in praefatis actis decretorum metrices regni continentur, nos ex ipsis fedeliter de verbo ad verbum describi et parti postulanti in forma authentica extradi permisimus. In quorum fidem praesentibus sigillum regni est appensum. Datum Varsaviae, die 13 mensis Decembris, anno Domini 1776, regni vero nostri XIII anno (L S.). Relatio illustrissimi, excellentissimi, reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka Młodziejowski, episcopi Posnaniensis et Warsaviensis, suppremi regni cancelarii. Antonius Rogalski, metrices regni praefectus, S. R. M. sekretarius. Którego oryginał, po zapisaniu w xięgę, podającemu jest wydany. Na co się podpisuję—burmistr Jan Kostiuk. †.

Книга Летичевскаго магистрата, годъ 1784—1795, № 5716; листъ 154 на оборотѣ.

XIV.

Грамота Сигизмунда Августа, подтверждающая продажу въ потомственное владѣніе Луцкаго войтовства королевою Боною Ивану Яцковичу Борзобогатому 1548. Генваря 23.

Stanisław August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czernichowski.

Oznajmujemy tym listem, extraktem naszym, komu o tem wiedzieć należy: iż w księgach metryki kancelaryi naszéj wielkiéj wielkiego xięstwa litewskiego znajduje się potwerżenie Iwanu Jackowiczu Borzobohatomu na wojtowstwo łuckoje, jemu od korolewoje jéje miłosti Bony puszczonoje, z

polem Karaimowskim, z horełkoju i z inszymi dochody, okrom seła Stawrowa, jemu i potomkom jeho na wecznost, w sumie penezéj szesti sot kopach hroszéj, wodle perwszych prywiliew, za najaśniéjszego predecessora naszego, króla jegomości polskiego, wielkiego xiążęcia litewskiego, Zygmunta Augusta, w roku tysiąc pięćset czterdziestym osmym, miesiąca Stycznia dwudziestego trzeciego dnia, indykta szostego dane; i supplikowano nam jest przez panów rad i urzędników, przy boku naszym rezydujących, abyśmy to potwierdzenie z tychże ksiąg metryki kancelaryi naszéj wielkiéj wielkiego xięstwa Litewskiego per extractum authentice wydać pozwolili; ktore, słowo do słowa wypisując, tak się w sobie ma: Żygimont Auhust, Božiu miłostiu korol y wielikij kniaź, czynim znamienito sim naszym listom niniésznym i napotom buduczym, komu budet potreb toho wedati: Mowiła nam korolewaja jéje miłost, nawyższaja knehini Bona, pani matka nasza, o tom: iż tož, kotoroje wojtowstwo w meste naszom Łuckom okupiła jéj miłost penezmi swoimi z dozwoleniem najjaśniéjszoho pana Zigimonta, korola jeho miłosti i nawyższoho welikoho kniazia, otca naszoho, u ziemianow zemli Wolynskoje: w Zofei Kotowskoje, a w Alżbety Zelezkowoje, a w Hanny Falibańskoje y w inszych zemiań, to jest: u Michayłowny Siemiaszkowicza, a w Bohdana, Petra, Hawryła i Wasilia, brati rożonoje, Siemiaszkow, i s polem Karaimowskim, y so wsimi dochody i pożytki, szto k tomu wojtowstwu zdawna prysłuchajet, y dała jej miłost im za to połpieta sta kop hroszey liczby i monety welikoho kniaztwa Litowskoho, na szto jéj miłost y list jeho korolewskiey miłosti, otca naszoho, dozwolenyi, i potwerżonyj, za kotorym jéj miłost toho woytowstwa w derżaniu y pożywaniu byti raczyła, pered nami okazywała, że jeje miłost raczyła wczyniti zmowu s poddanym naszym, Iwanom Jackowiczom Borzdobohatym, majuczy wolu toje wojtowstwo swoie w tom miestie naszom, Łuckom, jemu spustiti y prodati. Jakož jej miłost to jemu spustiła, y prodała, niczoho wżo tam prawa ani własnosti na sebe nic zostawujuczy, y tuju sumu penezey, połpieta sta kop hroszey litowskich, u kotorych jéje miłost wojtowstwo derżała, y nadto na zwysz toho połtorasta kop hroszey, szto jeje miłost, dochodeczy toho woytowstwa, nałożyti raczyła, toho wseho szest sot kop hroszey monety y liczby bolszoie welikoho kniaztwa Litowskoho, liczaczy po desieti penezew bolszych w hrosz, a w kopu po szestidesiat hroszey, ot neho za to wziała; prytom powiediła jeje krolewska miłost pered nami, iż, aczkolwiek w przywiliach hołownych toho woytowstwa łuckoho wina horełoho nie opisuiet, aby to mieło k dochodom woytowskim prysłuchati, niżli jéje miłost, derżaczy na sebe toie woytowstwo, sposobiti to raczyła, że toie wino horełoje ku inszym dochodom

woytowskim na jeje miłost deržano y birano, y do skarbu jeje miłosti otdawano było, hde jeje miłost y tuju horełku w tojže sumie penezey, wyszey menenoy, pospół z inszymi dochody jemu spustiła y prodała; lecz powiediła jeje miłost pered nami, iż, kotoroje seło Stawrowo opisuiet w prywiliach hołownych toho woytowstwa łuckoho, że jeje miłost o toje seło nikotoroje z nim zmowy nie czyniła, ani toho jemu spuskała; y żedała jeje miłost nas za to, abychmo na to pryzwolili y toje woytowstwo Łuckoje, wospułok z onoju sumoju, wyszey opisanoju, kotoruju on jeje miłosti za to dał, tak też y wino horełoje, kotoroho jeje miłost ku inszym dochodom woytowskim w deržaniu y w pożywaniu była, potwierdili jemu naszym listom; jakož y sam tot Iwan Borzdobohatyi, postanowiwszy się pered nami oblicznie, to soznał, że o toje woytowstwo Łuckoje takowuju wmowu, jako jest wyszey opisano, z jeje miłostiu pryniał, y tuju sumu penezey, szesti sot kop hroszey, jeje miłosti postupił, a z Stawrowa seła wiecznie się wyrek; ino my, na żadanie jeje korolewskoi miłosti, pani matki naszoje, to wczynili, toje woytowstwo w meste Łuckom tomu poddanomu naszomu Iwanu Borzdobohatomu y s polem Karaimowskim, w sumie wyszey opisanoy, w szesti sot kopach hroszey, spustiti y prodati dozwolili; y gdyż użo jeje miłost to jemu spustiła y prodała, my tomu Iwanu, z łaski naszoje hospodarskoie, toje woytowstwo mesta Łuckoho y tuju sumu szest sot kop hroszey liczby y monety litowskoie bolszoje, kotoruju on jeje miłosti za to dał, pospuł y z winom horełym, tamże w mestie Łuckom, kotoroie jeje miłost z inszymi dochody woytowskimi na sebe deržati raczyła, y s polem Karaimowskim, sim naszym listom potweržajem jemu samomu y jeho żonie y dietiem, y na potom buduczym ich szczadkom, okrom seła Stawrowa. Majet on, żona, dieti y potomki ich w tom meste naszom Łuckom wojtom byti, y toje woytowstwo s polem Karaimowskim, y so wsimi płaty, dochody tamosznymi woytowskimi, y z winom horełym na sebe deržati y toho wżywati y poddanymi naszymi tamosznymi mestskimi raditi y sprawowati wo wsem, podle prywilia swojeho woytowskoho, y prawa ich maytborskoho, ot predkow naszych, sławnoje pamieti koroley ich miłosti y welikich kniazey litowskich, woytu y mestu tamosznemu Łuckomu nadanoho, so wsim prawom y własnostiu, iako się toie woytowstwo s polmi Karaimowskimi y z winom horełym samo w sobie, w dochodiech y pożytkach swoich maiet, y potomu, jako to y perszyie woytowie tamosznije,, y korolewaja jeje miłost, pani matka nasza, na sebie, deržali y używali, okrom seła Stawrowa; y wolen budet tot Iwan Borzdobohaty, żona, dieti i potomki jeho takož z dozwoleniem naszym, toje wojtowstwo swoje łuckoie otdati y prodati, zameniti y komu chotia, zapisati, y

k ich lepszomu y użytocznomu obernuti, iako sami nalepei rezumeti budut; a my ich prytom zachowati maiem; y kotoryie prywilia, listy, twerdosti mieła korolewaja jeje miłost u sebie na toie woytowstwo, to iest: prywiley hołowny, łatynskij korola jeho miłosti Alexandra, diadi naszoho, kotorym jeho miłost toje woytowstwo naperwey dał Janu Sygnatoru, w kotorom jemu y, po niem buduczym, woytom tamosznym, łuckim prawo maitborskoje y dochody ich opisany jest. Druhyi prywiley także łatynskij otca naszoho, kotorym tomuż Sygnatoru, y, po niem buduczym, woytom toie woytowstwo, wodle nadania y opisania korola jeho miłosti Alexandra potwerżono. Tretyi prywiley tohoż diadi naszoho, korola jeho miłosti Alexandra, ruskij tymże woytom na pola Karaimowskije opisanyi. Czetwertyi list prodażnyi Zofei Signatorowoie, woytowoje łuckoje, y doczok jeje: Hanny y Marty, na pergamenie, pod peczatmi liudey dobrych, hde oni pola Karaimowskije y dworyszcza, y senożati prodali byli chorużomu wołynskoie zemli, Michaiłu Semiaszkiewiczu, y na to piatyi prywiley—potwierżenie korola jeho miłosti, pana otca naszoho, tomu Michayłu Semiaszku. Szostyi list, prywiley korola ieho miłosti Żygimonta, otca naszoho, za kotorym jeje korolewskaja miłost toje woytowstwo okupiła, y na sebie derżała. A dwa listy pargamenowych jehoż korolewskoje miłosti, otca naszoho, hde tyie, w kotorych jeje miłost toie woytowstwo okupiti raczyła, to pered ieho miłostiu soznali, że oni ot jeje miłosti za toje woytowstwo swoje y za pola Karaimowskie zapłatu dostatocznuju wziali, tyie wsi listy y twerdosti swoi, wyszey opisanyie, na toież woytowstwo prysłuchaiuczyie, raczył a jej korolewska miłost do ruk toho Iwana Barzdobohatoho otdati, wodle kotorych listow on y potomki jeho sprawowali się, y toho woytowstwa swoieho łuckoho, pospół z winom horełym, kotoroie my jemu na żadanie jeje korolewskoy miłosti, ku dochodom jeho woytowskim z łaski naszoje prydali y na sem listie naszom opisali, używati majut. Y na to jeśmo tomu Borzdobohatomu y potomkom jeho dali sei nasz list, do kotoroho y peczat naszu prywesiti kazali. Pisan u Petrkowie, pod let Bożeho Narożenia tysiecza piatsot sorok osmoho, mieseca Henwara dwadcat treteho dnia, indykt szostyi. My tedy, król, do pomienioney suppliki łaskawie się skłoniwszy, wyż wyrażone potwierdzenie z ksiąg przerzeczonych Metryki kancellaryi naszey wielkiey wielkiego xięstwa Litewskiego, extractem stronie potrzebującey wydać y, dla większey wagi, pieczęć wielkiego xięztwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w kancellaryi naszéy wielkiéy xięstwa Litewskiégo M. D. C. C. XC, panowania naszego XXVI roku.

Za sprawą jaśnie wielmożnego imć pana Joachima na Szczorsach,

Ziembinie y Wiszniéwie hrabi Littawora Chreptowicza, podkanclerzego wielkiego xięztwa Litewskiego, orzańskiégo, jasłyńskiego etc. starosty. Grzegorz Kaczanowski, metrykant wielkiego xięztwa litewskiégo (M. P.). Extrakt potwerženia Iwanu Jackowiczu Borzdobohatomu na woytowstwo łuckoie, jemu ot korolewoje jeje miłosti Bony puszczonoje, s polem Karaimowskim, z horełkoju i z inszymi dochody, okrom seła Stawrowa, jemu y potomkom jeho na wecznost, w sumi penezey szesti sot kopach hroszey, wodle perwszoho prywileju, w roku 1548 danoho.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ Временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ.

XV.

Грамота королевы Боны, предписывающая ковельскому старостѣ наблюдать за тѣмъ, чтобы евреи не селились въ городѣ Ковлѣ, внѣ отведенной для нихъ улицы и чтобы христіане не строили домовъ на этой улицѣ. 1556. Генваря 9.

Zygmont trzeci, z Bożej łaski król polski wielki xiąże litewski, ruski, mazowiecki, inflantski, a szwedski, gottski, wandalski dziedziczny król.

Oznajmujemy tym listem naszym każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć będzie należało, iż się uskarżali przed nami sławetni: Jan Czerwiński, burmistrz, także i Eustafij Semenowicz, imieniem wszystkich cechów Kowelskich, prezentując nam listy i przywileja królowéj jéjmości Bony, także i Zygmunta Augusta, przodka naszego, na papierze pisany, pod pieczęciami niepodejrzanemi, którym prawa i wolności, wszystkim cechom miasta naszego Kowelskiego nadane, a proszono nas, abyśmy onym te listy potwierdzili, ktore, słowo od słowa, tak się w sobie zamykają: Bona, z Bożej łaski królowa polska, najwyższa xiężna litewska, ruska, pruska, żmudzka, mazowiecka et cetera. Staroście naszemu kowelskiemu, panu Franciszku Falczewskiemu. Co, przy bytności swojej na ten czas przy dworze naszym, uskarżali się nam niektórzy mieszczanie kowelscy, imieniem wszystkiego pospólstwa kowelskiego, o tym, żebyśmy żydom tamecznym kowelskim ku budowaniu onym jedną ulicą na przedszkolu żydowskiem budować sie pozwolili, a w rynku im mieszkania, tak jako po inszych miastach ustawa jest, nie dali. Gdzie my, w tém rzecz słuszną na prośbę ich wyrozumiawszy,

jak to ustnie twojej łasce rozkazali, tak i tym listem naszym przykazujemy, żeby twoja wielmożność onym żydom kowelskim, ktorzy na rynku domy swoje mają, roskazał, żeby oni te domy swe w ulice żydowskie, gdzie insi żydowie mieszkają, przenieśli, aby ich do chrześcian słusznym obyczajem nie łączyli i w rynku nie mieszkali, ale sobie tu mieszkanie na tej ulicy żydowskiéj pomieścili, gdzie insi żydowie mieszkają; także tym sposobem i chrześcianie, jeśli by którzy na téj żydowskiéj ulicy mieszkali, żeby z ulicy ich żydowskiéj mieszkanie swoje precz znieśli i domów swych na tej ulicy nie mieli, tak, jako się po inszych miastach tamecznych zachowuje, koniecznie. Pisan w Warszawie, roku od narodzenia Pańskiego tysiąc pięćset pięćdziesiąt szóstego, miésiąca Stycznia dziewiątego dnia. Jan Makowiecki (m. p.).

Книга ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 91.

XVI.

Грамота королевы Боны, освобождающая бурмистровъ и писаря ковельскаго магистрата отъ уплаты чинша. 1556. Генваря 9.

Bona, z Bożej łaski królowa polska, wielka xiężna litewska, ruska, pruska, żmudzka, mazowiecka etc.

Staroście naszemu kowelskiemu, panu Franciszkowi Falczewskiemu. Jako przy bytności twojéj natenczas przy dworze naszym uskarżali się nam wójt i wszystkie pospólstwo miasta naszego Kowelskiego o tem, że burmistrze i pisarze tameczni, miejscy, którzy między nimi dla spraw miejskich na ten urząd postanowioni jest (sic), więc tych urzędów swoich trzymać nie chcą z tej okaziéj, że żadnego pożytku i opatrzeniaw pracach swoich nie mają, przez co sobie szkody i krzywdy wielkie być mianują; za czem upraszali nas, żeby i my onych, z łaski naszéj, na te urzędy wyżéj opisane wolnością jaką opatrzyli. A tak my, tę sprawę mając, ponieważ w mieście naszem Krzemieńcu burmistrze i pisarz, ktorzy na tych urzędach miéjskich bywają, dla tych urzędów swoich, czynszu do skarbu naszego z jednego domu, łanu, albo włoki, także i z ogrodu dawać nie są powinni, według tego, jakośmy to tobie sami ustnie rozkazali, tak i przez ten list nasz przykazujemy, żeby się ty na tych burmistrzach i pisarzu miejskim czynszu naszego żadnego, na każdą z nich osobę z jednego

domu, łanu i ogrodu nie brał, i we wszystkiem ich spokojnie przy tych wolnościach, według tego listu naszego, do woli i łaski naszéj zachował koniecznie. Pisan roku Pańskiego 1556, miesiąca Januaryi 9 dnia. Jan Makowiecki.

Книга ковельскаго магистрата, № 1477, годъ. 1646—1770. Листъ 92.

XVII.

Грамота королевы Боны, разрѣшающая ремесленникамъ города Ковля устроить цехи. 1556. Генваря 10.

Bona, z Bożéj łaski królowa polska, wielka xiężna litewska, ruska, pruska, żmudzka, mazowiecka etc.

Staroście naszemu Kowelskiemu, panu Franciszku Falczewskiemu. Jako przy bytnosci twéj na ten czas przy dworze naszym, upraszali nas niektórzy mieszczanie kowelscy, imienem całego pospólstwa miasta Kowelskiégo, żebyśmy dozwolili cechy rzemiosł ich różnych w mieście Kowlu, między rzemieślnikami tamecznemi, z pośrzodka siebie, za dozwoleniem i wiadomością twoją, jako urzędnika naszego starszego, sobie cechmistrza postanowić i w tych cechach swoich wszelakie porządki i artykuły, jako i w inszych miastach, tak się sprawować i zachowywać. A tak my, chcąc dobry porządek, który z postanowienia takowych cechów, jako i w inszych miastach wszelkich porządek znajduje się, takowy aby i w mieście Kowlu, między wszystkimi rzemieślnikami pozwalamy i tym listem naszym przykazujem, żeby twoja wielmożność z urzędem tamecznym miejskim, kowelskim, rzemieślnikom wszystkim takowe cechy i zwyczaje, w inszych miastach tamecznych w powiecie Wołyńskim zachowywane, postanowił, i z urzędem tamecznym zobopólnie wszelkie porządki między różnemi rzemiosłami stanowić dozwolił; według którego postanowienia, ci rzemieślnicy, każdy w cechu rzemiosła swego, mają się sprawować, i artykułów swoich pobożnych i słusznych pilnować tak, jako się w inszych miastach tamecznych zachowywa, nic nie ustępując. Pisan w Warszawie, roku 1556, miesiąca Januaryi 10 dnia. Jan Makowiecki.

Книга ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 93.

XVIII.

Приказъ короля Сигизмунда Августа старостѣ Ковельскому, Франциску Фальчевскому, о томъ, чтобы онъ удержалъ своихъ слугъ отъ притѣсненій ковельскихъ мѣщанъ и не нарушалъ правъ, пожалованныхъ городу Ковлю королевою Боною. 1556. іюля 4.

Подтвержденіе того же приказа Сигизмундомъ III. 1611. Ноября 25.

Zygmunt August, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, żmudzki, mazowiecki etc. etc.

Staroście naszemu kowelskiemu, Franciszku Falczewskiemu. Przyjeżdżali do nas wójt i wszystkie pospólstwo, mieszczanie i żydowie miasta naszego Kowelskiego, uskarżając się nam o tem: Iż te ustawę, którą na liście swoim pierwszym królowa jejmość i najwyższa xiężna Bona, pani matka nasza, do bywszego starosty kowelskiego, nieboszczyka pana Bohdana Michałowicza Siemaszka, na liście swoim, pisanym do nieboszczyka, i do ciebie osobliwy list jej królewskiéj mości pisany, żebyś sie podług tego listu z nimi zachowywał i nie więcéj nad tę ustawę i listy jéjmości nie wymyślał tak sam, jako i podstarości twój tameczny kowelski, na imie Stanisław Sabalinski, wielkie krzywdy im czyni i nowiny wymyśla, przez co oni nam się uskarżali i prosili, abyśmy list nasz o tych krzywdach do ciebie dali, iż wedle téj ustawy królowéj jejmości nie zachowuje się. Albowiem oni, list jéj królewskiej mości na to u siebie być powiadają. Przykazujemy jednak tobie, żebyś się według tej ustawy i listu jéj królewskiéj mości, pani matki naszéj, zachował. A gdy rzemieślnicy tameczni na potrzebę twoją abo sług twoich cokolwiek robić będą, aby słuczną i pobożną ceną onym płacił i sługom swoim płacić rozkazał, a gdy też rzeznicy kowelscy, w temże starostwie Kowelskiém jakie by to skopy, owce, kozy u poddanych tamecznych na rzeź kupują, tedy dziesiętnikom i wójtom żadnego myta i opowiednego brać u nich od tego nie kazał; ku czemu tak i około sądów i spraw miejskich i we wszystkich innych rzeczach, abyś się zachowywał sam z podstarościm i sługami swemi tak, jako na liście jej królewska mość postanowiła i rozkazała, i wedle tego wszystkiego sprawować się, jako za przodków twoich, pierwszych starostów tamecznych, bywało; a nadto żadnéj krzywdy i uciemiężenia im nie czynił, aby oni w żadnych swych krzywdach i dolegliwościach nam nie skarżyli. Pisan w Mohilewie, roku Bożego 1556, miesiąca Iula dnia 4. Eustafij, marszałek i pisarz. Które te listy, za przyczyną Szczęsnego Kryskiego, podkanclerzego koronnego, Zakro-

czymskiego, Kowelskiego starosty, we wszystkich punktach, clauzulach i kondyciach stwierdzamy i umacniamy wcale, bez naruszenia zachować chcemy wiecznego czasu; prawa jednak starosty naszego we wszystkiem cale zachowujemy; co, dla lepszéj wiary, ten list nasz ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Warszawie, 25 dnia miesiąca Nowembra, roku Bożego tysiąc sześć set jedynastego, panowania królewstw naszych: polskiego dwudziestego czwartego, a szwedzkiego ośmnastego. Sigismundus Rex. Ioan Marcinkiewicz.

Книга ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 94.

XIX

Грамота, данная городу Олыкѣ на Магдебурское право отъ князя Николая Радзивила, воеводы Виленскаго, великаго маршала и канцлера великаго княжества Литовскаго. 1564. Мая 31.

Подтвержденіе той-же грамоты его внуками, князьями: Николаемъ-Христофоромъ и Альбертомъ-Станиславомъ Радзивилами. 1612. Іюня 21.

Nicolaus Christophorus et Albertus Stanislaus Radziwił, Dei gratia duces in Olica et Nieswież etc. Significamus praesentibus litteris nostris quorum interest et intererit. Quomodo nobis, divina favente clementia paternum solum et titulum, jure haereditario concessis, tanquam veris et legitimis haeredibus et sucessoribus, feliciter occupantibus, ac protunc in arce nostra haereditaria Olicensi existentibus, coram praesentia nostra constituti personaliter: advocatus, consules, scabini ac tota congregatio civium civitatis nostrae Olicensis, subditi et fideles nostri dilecti, exhibuerunt ac praesentaverunt nobis certas litteras olim piae memoriae illustrissimorum principum ac dominorum: domini, domini Nicolai Radziwil, in Olica et Nieswież ducis, palatini Vilnensis, magni ducatus Lituaniae supremi marschalci et cancellarii, brestensis, covnensis, borisoviensis, szawliensisque capitanei, avi nostri colentissimi, et domini, domini Stanislai Radziwił, ducis in Olica et Nieswież, generalis Samogitiae capitanei, parentis nostri charissimi, latino idiomate in pargamenis scriptas, sigillisque suarum celsitudinum communitas, ac manibus propriis subscriptas, et per olim divum ac serenissimum principem et dominum, dominum Sigismundum Augustum, regem Poloniae ac magnum

ducem Litvaniae, piae memoriae, confirmatas, sigilloque sacrae ejusdem majestatis communitas, ac manu propria subscriptas, continentes in se erectionem ac fundationem opidi Olicae, nec non juris magdeburgensis eidem oppido collationem attributionemque omnium jurium immunitatum et libertatum eiusdem juris magdeburgensis. Quarum quidem literarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis: In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam quae perpetui duraturam esse volumus, ea literarum monumentis mandare habemus necesse, ideo nos, Nicolaus Radzivił, Dei gratia dux in Olica et Nieswież, dominus in Klecko et Grodek, palatinus Vilnensis, magni ducatus Litvaniae supremus marschalcus et cancellarius, brestensis, covnensis, borisoviensis et in magna Szavle capitaneus generalis etc. Significamus tenore praesentium, quorum interest vel postea interesse poterit, universis, quod cupientes, ut oppidum nostrum Olica, nunc recens a nobis erectum et fundatum, eo parvis initiis majora in dies caperet incrementa, atque ejus incolae meliori conditione vivere possint; quoniam omnium civitatum et populorum, veluti anima quaedam ac vita, lex est; nec meliores aut commodiores civitatibus in hoc magno ducatu Litvaniae leges ullas esse animadvertimus quam eas, quibus civitates Prussiae vivunt, quae saxonicae seu magdeburgenses vocantur, itaque has ipsas leges saxonicas et magdeburgenses oppido huic nostro Olyka attribuendas duximus; prout praesentibus attribuimus atque damus, concedimus, conferimus atque largimur eiusque incolis omnibus, publice et privatim, singulis, perpetuo et in aevum duraturas, in omnibus conditionibus, clausulis et articulis, sententiis tenendis, ad instar civitatis primariae Vilnensis, libertatem; de speciali consensu sacrae majestatis regiae, tanquam magni ducatus Litvaniae, domini nostri clementissimi, hoc ipsum oppidum nostrum Olika ac ejus incolas cuiuscunque status et ritus seu religionis ab omni alio jure terrestri instituto et scripto, et per consuetudines observato, ac a nostra etiam ipsorum et capitaneorum factorumque nostrorum, generaliterque ab omnium judicum et officialium quorumcunque jurisdictione excipientes, ita, quod coram illis aut coram aliquo, nec coram nobis etiam ipsis, pro causis, tam magnis quam parvis, civilibus et criminalibus, furti, sanguinis, caedis, homicidii, rixa, membrorum mutilatione aliarumque injuriarum realium et verbalium, incendii et quorum libet excessuum, quamtumvis enormium, evocati et citati vocali seu literali citatione, respondere et aliquas poenas seu mulctas occasione excessuum privatorum solvere ac luere minime teneantur aut sint astricti; sed tantum cives et incolae civitatis praedictae—Olyka coram advocato, a nobis vel successoribus nostris instituto vel instituendo, et de more ac

consuetudine praescripto, juris magdeburgensis jurato, pro tempore existenti, idque pro qualitate excessuum, sive in bannito ordinario, sive in privato iuditio, alias prout in civitate Vilnensi fieri deposcitur. Advocatus vero coram nobis duntaxat, dum per citationem literalem sigilloque nostro obsignatam evocatus fuerit, respondere et de objectis justificare tenebitur, quum in predictis causis judicandi, sententiandi, puniendi, corigendi, plectendi, rotandi, condemnandi damus eidem omnem jurisdictionem et potestatem, secundum tamen jus magdeburgense et consuetudinem civitatis Vilnensis eandem, quam nos ipsi in subditos nostros meri et mixti inperium habemus; in causis tamen mortis et sanguinis cum scitu et ortilegio consulatus et scabinorum, quorum eligendorum causa tota communitas ad festum sancti Petri Apostoli quotannis congregari debet, ac, pro exigentia, cum advocato et consulibus ex plebe, quos maxime idoneos putabunt eligere; qui quidem, secundum praescriptum juris magdeburgensis, habebunt et ipsi in sessione consulari iudicandi causas duntaxat civiles potestatem curamque civitatis sustineant, ut in ea ordo bonus per omnia teneatur. Ut vero munus suum, unde exequi facilius possint habeant, attribuimus eis publicam trituram, alias wage, in qua cera et alimenta pensitantur, et a singilis domibus annuam pensionem, quae *poworotne* vocatur, et panitonsoria et mercella, quae sunt, vel erunt, utilitatesque ex praedictae ad meliorationem civitatis et alendam familiam necessariam percipere ac in publico asservare debent, annis singulis, pro festo sancti Petri Apostoli, de perceptis communitati rationem reddituri. Concedimus etiam eis bis in anno annuale forum nundinas tenendas ac celebrandas, hoc est: feria quinta proxima post Pentecostes et pro festo Nativitatis Mariae, facultatem; ac rursus eisdem civibus nostris ad foralia et nundinas extra suum oppidum commeandi et negotiandi potestatem. In quorum omnium fidem et evidens testimonium praesentibus sigillum nostrum est appensum cum inscriptione manus nostrae propriae. Datum ex arce Brestensi, die ultima Mai, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto. Nos itaque, Nicolaus Chritophorus et Albertus Stanislaus Radziwił, duces supra nominati, humili ac justae petitioni praefatorum subditorum civitatis nostrae Olicensis annuendo et acquiescendo, praefatas, praeinsertas litteras ac omnia, in eis contenta, in omnibus earundem punctis, clausulis, articulis et conditionibus, praefatae civitati nostrae Ołyka et omnibus incolis super erectione fundationeque illius et in jus theutonicum magdeburgense insertione incorporationeque confirmandas, approbandas, ratificandas esse duximus; prout per praesentes confirmamus, approbamus et ratificamus, decernentes, eas debitae et perpetuae fermitatis, prout in suo tenore conti-

nentur, robur obtinere debere harum testimonio litterarum, quibus, in fidem praemissorum, sigillum nostrum est appensum manusque nostrae propriae sunt subscriptae. Data ex arce nostrae Olicensi, festo corporis Christi, die vigesima prima Junii, anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo. Nicolaus Christoforus Radziwił mp., Albertus Stanislaus Radziwił mp.

Подлинникъ, писанный на пергаментѣ, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 124.

XX.

Грамота Сигизмунда-Августа, освобождающая домъ дворянина Василія Коледы, находящійся въ городѣ Луцкѣ, отъ всякихъ податей, а также освобождающая потомственно владѣльца дома отъ зависимости отъ луцкаго магистрата и подчиняющая его луцкому, замковому уряду. 1568. Августа 8.

Жикгимонтъ-Августъ, Божою милостю король польский, великій князь литовский, руский, пруский, жомоитский, мазовецкий, ифлянтский и иныхъ.

Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ: Билъ намъ чоломъ дворянинъ нашъ Василей Коледа, абыхмо плацъ зъ домомъ его, въ месте Луцкомъ, въ рынку лежачий, межи домами подданыхъ нашихъ, мещанъ тамошнихъ луцкихъ, то есть: зъ одное стороны—Богуша, писаря местского, а зъ другое стороны—Чехны Максимовое, отъ присуду местского и всякихъ платовъ вызволили. А такъ мы, маючи ласкавый узглядъ на службы его, которыми онъ, мешкаючи при дворе нашомъ, и бываючи посыланъ зъ росказаня нашого на розные местца для потребъ нашихъ господарскихъ и земскихъ, ласку нашу намъ заслуговалъ, на чоломбитье его то вчинили и зъ присуду местского, также и отъ всякихъ платовъ нашихъ господарскихъ, и которые бы на врядъ замку тамошнего и тежъ на врядъ местскій приходили, оный плацъ зъ домомъ вызволили, а и прилучаемъ его подъ присудъ замку тамошнего и утвержаемъ то ему симъ нашимъ

листомъ И вжо Василій Коледа самъ, жона, дѣти и потомки его, зъ того пляцу и дому помененого не маютъ и не будутъ повинны николи и ни въ которыхъ речахъ передъ врядомъ местскимъ, то есть: войтомъ, бурмистромъ и райцами оного места Луцкого становити и никому въ отказе быти и усправедливятися, одно передъ замковымъ врядомъ тамошнимъ, и то не инымъ, толко земскимъ, шляхетскимъ правомъ, усправедливатися маетъ. Также и податковъ жадныхъ, которыебы до скарбу нашого и на врадъ замковый и местскій зъ того пляцу и дому приходили, не будетъ повиненъ давати. И тое волности, отъ насъ ему даное, маетъ онъ самъ, жона, дети и потомки его уживати вечно. И на то дали есмо ему сесь нашъ листъ зъ нашою печатью. Писанъ у Кнышине. Лета Божего нароженя тысяча пятьсотъ шестьдесятъ осмого, месяца Августа осмого дня. Sigismundus Augustus, rex. m. p. (М. П.) Базилиусъ Древиньskii, писаръ, m. p.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 85.

XXI.

Жалованная грамота Сигизмунда Августа городу Каневу на право владѣнія мельницами, лежащими въ чертѣ городскихъ земель 1571. Февраля 4.

Подтвержденіе предыдущей грамоты королемъ Стефаномъ 1676. Октября 20.

Охранная Грамота короля Стефана, предписывающая владѣльцамъ сосѣднихъ имѣній не захватывать земель, принадлежащихъ городу Каневу, и не препятствовать на своихъ земляхъ промысламъ каневскихъ мѣщанъ. 1676. Ноября 27.

Жалованная грамота короля Іоанна Казимира, городу Каневу на Магдебурское право, ярмарки, торги, откупъ питей, мельницъ, перевоза и т. д. 1661, іюля 20.

Подтвержденіе всѣхъ предыдущихъ грамотъ а также правъ и привилегій города Канева, значившихся въ другихъ грамотахъ и въ люстраціяхъ со времени основанія города В. К. Л. Гедиминомъ до конца XVIII вѣка,

съ прибавленіемъ новыхъ привилегій и льготъ, пожалованное королемъ Станиславомъ-Августомъ 1792. Іюля 9.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt osmego, miesiąca Marca siedmnastego dnia.

W roki sądowe, ziemskie powiatu Bohusławskiego, od dnia osmego Ianuarii, roku, na akcie wyrażonego, w Bohusławiu odprawować się zaczęte, przedemną, pisarzem ziemskim powiatu Bohusławskiego Pawłem Szumańskim, i xięgami niniejszemi, ziemskiemi, bohusławskiemi stawaiący osobiście urodzony Ignacy Iachimowicz, przywilej renowacyjny, od najiaśniejszego króla jegomości polskiego, Stanisława Augusta, miastu wolnemu, Kaniow zwanemu, na wolności mieszczanom tegoż miasta Kaniowa dany, na pargaminie napisany, stemplem szacunku czerwonych złotych trzech wybitym, polskim i złotemi literami, na intytułacii słów I. K. Mości wyrytemi, upoważniony, ręką najiaśniejszego Stanisława Augusta, króla polskiego, przy pieczęci wielkiej koronnej, zawiesistej, na sznurku amarantowym, jedwabnym, w puszce blaszanej, na massie czerwonej wyciśnionej, zatwierdzony, susceptą akt widziałowych żytomirskich zaświadczony, z dodanym arkuszem papieru stemplowanego ceny kopiiek dwudziestu, do akt ziemskich powiatu Bohusławskiego w oblatę podał w te słowa:--W Imie Pańskie Amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę My, Stanisław August, z Bożej Łaski i woli narodu król polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czernichowski, *(Numero siedmdziesiąt dwa, miejsce stemplu: trzy czerwone złote L.T.P. W. W. X. Litt.)* Oznajmuiemy niniejszem listem, dyplomatem naszym renowacyinym, wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, tak terazniejszego, iako i potomnego wieku ludziom. Przełożona nam iest przez panów rady naszej, przy boku naszym będącej, w imieniu i na rzecz urodzonych i szlachetnych: wojta, radnych, burmistrza, sędziów, magistratu i sądu urzędników, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego Kaniowa, w wojewodstwie Kiiowskim, nad rzeką pograniczną, Dnieprem, położonego, i pokładano przed Nami: najprzód tysiąc pięćset pięćdziesiąt drugiego roku, pod panowaniem najiaśniejszego poprzednika naszego, króla jego mości Polskiego, dziedzicznego wielkiego xiążęcia Litewskiego, Zygmunta Augusta, przed wcieleniem xięstwa Kiiowskiego do korony sporządzony, extraktem autentycznym z xiąg metryk W. X. Lit. wyięty, popis zamku Kaniowskiego, dowodzący, iż miasto Kaniow razem z miastem Czerkasami przez wielkiego xiążecia Litewskiego Giedymina, po zawoiowaniu przez niego

miasta Kaffi nad morzem i Czerkasów Piatyhorskich, lokowane zostało, i że mieszczanie Kaniowscy, jako ludzie wolni swe ziemie terrytorialne dziedziczący, żadnych powinności roboczych nie odbywali, ale równe z szlachtą, ziemianami i bojarami powiatu Kiiowskiego, służbę woienną, pod komendą starosty kaniowskiego czynili; trzy dni w roku na łowy z nim ieździli, podwody i stacie pod posłów i gońców królewskich przejeżdzaiąncych podejmowali; cały zaś dochód starosty kaniowskiego z miasta Kaniowa tylko był takowy: *Kolendy* z domu każdego po groszy sześć, *strożowszczyzny* po groszy dwa, *siana* po wozie iednym; która opłata nie tylko z ziem miejskich, ale i z dziedzictw ziemskich i boiarów z mieszczanami dawana była; kozacy zaś, ktorzy mieszkali w mieście,mieli swe powinności, którzy zaś u mieszczan lub ziemian, w mieście mieszkaiących, służyli, ci nie dawali, ani żadnych powinności zamkowi nie pełnili, grunta terrytoryalne miasta Kaniowa w polach, w około tegoż miasta ciągnących się, własnością dziedziczną iż do mieszczan kaniowskich należały i bez wszelkiej do zamku opłaty użytkowanemi były, a też grunta miejskie Kaniowskie na wszystkie strony obszernie się rozciągały, mianowicie: w iednym miejscu do rzeki Udoi, na której Pustowszczyzna miejska znajdowała się, której Pustowszczyzny starosta Kaniowski połowę pretendował, a zaś na rzece Sule uroczyszcze miejskie, Wojtowszczyzna zwane, znajdowało się. Przy złożeniu którego to popisu przekonywano, iż to miasto starożytne, ile nad rzeką portową położone, liczne przed Unią przywileja i nadania na wolności miejskie i własności ziem lokacyjnych od dziedzicznych xiążąt Litewskich, udzielnie dawniej panuiących, dane sobie miało, lecz, częstym ulegaiąc rewolucijom, one utraciło, atoli będąc pod rządem i panowaniem W. X-twa Lit., prawom i ustawom generalnym, na wszystkie miasta Litewskie postanowionym, podległo. Jakoż składano przed nami tysiąc pięćset piędziesiąt siódmego roku, dnia pierwszego miesiąca Kwietnia, w Wilnie, przez Najjaśniejszego Zygmunta Augusta, króla, na wszystkie dobra natury królewskiej: miasta i wsie, w wielkim xięstwie Litewskim i w województwach: Kiiowskim, Wołyńskim i Bracławskim pod ten czas znajduiące się, przepisaną ustawę, z tych że xiąg metryk Litewskich wyięte, w artykule dziewiątym: »O miastach i ich powinnościach« miasta uprzewileiowane przy przywileiach ich zachowuiące, a któreby od poniższych opłat wyzwolone nie były, tedy do opłaty z włoki gróntu przedniego—czynszu piędziesiąt groszy, z włoki gróntu sredniego—czterdzieście groszy, a z podłego—trzydzieście groszy, za tłoki po dwanaście groszy, a z domów: w rynku od pręta—pół ósma pieniędza, w ulicach od pręta—pięć pieniędzy, z ogrodów w mieście od pręta—po półtrzecia pieniądza, a z gumiennych placów na

przedmieściu od pręta jednego—pieniądz, to iest od morga trzy grosze obowiązuiącą, od wszelkich zaś innych powinności pełnienia, stacyi dawania, z listami królewskiemi i urzędników królewskich ieżdżenia, też miasta wyzwalaiącą; a w artykule dziesiątym »o kapszczyznie« kapszczyznę iednakową po całym wielkim xięstwie Litewskim od karczem czyli propinacyi w miastach: od karczmy miodowei—kopę groszy, od piwnej—kopę groszy, od gorzałczanej—trzydzieści groszy do skarbu królewskiego co rok opłacać powinno, przepisującą; zaś w artykule jedynastym »o rzeznikach i łopatkowych«, rzeźników wszystkich w miastach królewskich w regestr urzędu miejscowego wpisywanych mieć chcącą, od których w każdym roku za kamień łoiu na dochód królewski—po pietnaście groszy, a osobno na urząd za łopatkę od każdego bydlęcia pieniędzmi w dniu targowym, t. j.: za wołową i jałowiczą—grosz ieden, za wieprzową—pięć pieniędzy, za baranią, kozią i cielęcą - po trzy pieniądze opłacać przeznaczaiącą; wolnicę w tych że miastach w czasach opisanych przeznaczaiącą; znowu w artykule dwunastym porządek mieszkanców, w pokomornym w miastach mieszkaiących, przepisuiącą; a w artykule trzynastym karczem pokątnych we wsiach włościanom zakazuiącą, tylko one na pożytek królewski zachowuiącą; w artykule czternastym »o targach« targów nowych blisko miast królewskich bliżej w trzech milach, ku uszkodzeniu miastom i targom dawnym aby się nie znajdywały, okrom targów starych, które się po dawnemu zostać powinny, zabraniaiącą, w xięgach metryk koronnych dnia dwudziestego miesiąca Listopada, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego oblatowaną. Potym tysiąc piąćset sześćdziesiąt czwartego roku, dnia pierwszego miesiąca Lipca, w Bielsku podlaskim, na sejmie W. X. Lit., przez tegoż króla wydany przywilej, prawa przywilcie i nadania wszystkim stanom, tudzież statut ziemski dla W. X. Lit-go, ziem: Kiiowskiej, Wołyńskiej i innych, pod ten czas wielkie xięstwo Litewskie składaiących, a zaś prawo magdeburskie wszystkim miastom w W. X. Litewskim, w ten czas znajduiącym się, na wzór miasta stołecznego, Wilna, stwierdzaiący, z tych że xiąg wyięty, które to wszystkie przeduniiowe rozrządzenia najprzod prawem tak unii W. X. Lit., jako też inkorporacią xięstwa Kiiowskiego do korony, w roku tysiąc pięćset sześćdziesiąt dziewiątym, na sejmie Lubelskim zatwierdzone zostały, a zaś konstytucija roku tegoż, nakazuiąca lustracyą wszystkich dóbr królewskich w paragrafie pięćdziesiątym, jeśliby komu przywilej stary zaginął, ten opisać, i kancellaryi nowy, stosowny do starych, wydawać dozwoliła; iakoż, iż to miasto przed wcieleniem xięstwa Kiiowskiego do korony było miastem uprzywileiowanym, własność dzidziczną lokacyinych ziem maiącym, też prawa przed lustra-

torami, z mocy powyższej konstytucyi wyznaczonemi, okazywało; w dowód czego pod rokiem tysiąc pięćset siedmdziesiąt pierwszym, dnia czwartego miesiąca Lutego, w Warszawie, od najiaśniejszego króla iego mości, Zygmunta Augusta, przywilej na własność młynów, w gróntach miejskich na rzekach i rzeczkach, w koło miasta płynących, przez miesczan wystawionych, pozyskało. Który to przywilej przez najiaśniejszego króla iego mości, Stefana, w roku tysiąc pięćset siedmdziesiąt szóstym, dnia dwudziestego miesiąca Pazdziernika, w Toroniu, na sejmie walnym koronnym, potwierdzony, autentycznie z xiąg metryk koronnych wyięty, co do słowa przepisuiąc, taka onego osnowa. Stanisław August, z Bożej łaski król polski etc. etc. etc. oznajmuiemy niniejszym listem naszym wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, iż znajduie się w archivum metryki koronnej xiążka aktów ruskich, do woiewodstw: Kiiowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego i Czerniechowskiego sciągaiących się, literą C oznaczona, a w niej, na karcie czterdziestej osmej, potwierdzenie przywileju, mieszczanom Kaniowskim służącego, w osnowie następuiącej: Stefan etc. Oznajmuiem sim naszym listom w pospolitości i kożdomu z osobna, komu to wiedati należyt, teper i na potomnyie czasy: bili nam czołom wojt i wsi mieszczanie mesta naszeho Kaniewa, i pokładali pered nami list korola jeho miłosti swiatobliwoie pamieti Zyhmunta Auhusta, prodka naszoho, na pergamene pisany, za pieczatiu koronnoju, kotorym jeho korolewskaia miłost im młyniki, pobliżu i około mesta Kaniewskoho, pierwej do łaski jeho miłosti hospodarskoie i do inszoho zastanowienia danyie, jako to na listie z podpisom ruki jeho korolewskoie miłosti za pieczatiu wielikoiu oni i teper pokazuiut, z postanowienia rewizorskoho, ze wsim na wiecznost daty raczył; czoho dej oni, jako zdawna, tak i teper w spokojnom deržaniu i używaniu sut, i prosili nas, abychmo ich przy onych młynikach z pomienionoiu daninoju prodka naszoho zostawiwszy, to im listom naszym utwierdili, a tak my, onoho prywileiu ohledali i jeho wysłuchali, a widiaczy byty cely i w niczom nienaruszony, weliliśmo jeho od słowa do słowa w seś nasz list wpisaty, i tak sia w sobi maiet:—Zyhmut Auhust, z Bożoy łaski korol Polski, wieliki kniaź Litowski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żomojtski, Inflantski i innych pan i dedycz, oznajmuiem sim naszym listom wsim pospolitie i kożdomu z osobna, komu kolwiek budet potreba toho wedaty, albo słyszaty, niniesznym i na potym buduczym: bili nam czołom wojt i wsi poddanyie naszy, miesta naszeho Kaniewskoho, i pokładali pered nami list ruski, z podpisaniem ruki naszoie, za pieczatiu wielikoho kniaztwa Litowskoho, sprawy urożonoho Iana Mikołajewicza Hayka, marszałka i pisara naszoho, hdie piszet, iż to kotoryie

młyniki tam w Kaniewie, pobliż i około mesta tamosznoho pobudowanyie, kotorych oni z dawnych czasów używali, w pustie leżaczyie, z czoho nam, Hospodaru, tak i starostie tamosznomu płatu nikotoroho nie bywało, My, z łaski naszoie hospodarskoie, a za daniem nam około toho takowoież sprawy i przyczynoju w tom za niemi urożonoho kniazia Michała Wiszniowieckoho, starosty Czerkaskoho i Kaniewskoho, także za prozboiu ich samych, zo wsim na wsie im jeśmo do woli i łaski naszoie krolewskoie i do inszoho postanowienia, kotoroie tam w Kaniowie, za rozkazaniem naszym wdiełano byty miało, dali; i powiedili pered nami, iż dej oni, za tymto listom naszym, pomienenyie młyniki aż do sich czasów spokojnie derżały i używały; to pak tych czasów urożonyie: Mychajło Myszka Warkoski, sprawca wojewodstwa Kiiowskoho, starosta Homelski, Szczasny Harliński, chorużу Kiiewski, a Ian Bystrykowski, dworanin nasz, rewizory, na rewidowanie pożytków naszych i dla innych wszelakich spraw do zemli Kiiewskoie ot nas zosłanyie, buduczy na rewizyi w zamku naszom Kaniowskom, a czyniaczy poradok i postanowienie w miestie tamosznym, za okazaniem od nich toho listu naszoho, prawa ich na młyniki prereczonyie rewizorowie naszi ohladali, w czym wydiaczy byty recz słusznuiu i prystojnuiu, zwłaszcza wziawszy wedomost od kniazia starosty Czerkaskoho i Kaniewckoho, tak też i od inszych ludej o welikom ubostwie i zniszczenyiu tych mieszczan Kaniewskich, kotore od nepryiateli naszych, pogaństwa Tatar, czastokrot w ludiech, bydle i wo wsiakich żywnostiach prymaiut, wierchu opisanyie młyniki Kaniewskiie, na wieczność zo wsim pry nich zostawili, na szto im list za pieczatmy swoimy, wypisawszy na nim toie postanowienie swoie, dali; kotory oni pered nami pokładali, biuczy nam czołom, abychmo łasku naszuiu hospodarskuiu nad nimi pokazali, a to im na wiecznost listom naszym utwierdili; a tak my, z łaski naszoie hospodarskoie, na czołom (bitje) ich to jeśmo uczynili, a zachowuiuczy ich pry perwszoj daninie naszoj i baczuczy teper na takowoie ubostwo, zniszczenie i szkodu ich, kotoroie terpiat na toj Ukrainie od pogaństwa Tatarów, wodle postanowienia i listow wyżej pomienenych rewizorów naszych, tyie młyniki, pobliż i około mesta Kaniewskoho leżaczyie, tamosznym mieszczanom naszym utwierżaiuczy, to pry nich zostawuiem; maiet wojt i wsi mieszczanie naszy Kaniewskiie onyie młyniki, tam w Kaniewie zo wsim, iako sia zdawna i na seś czas w sobie maiut, derżaty i używaty wiecznymi czasy nieporuszno, a w tom im perekazy i szkody nikotoryie urjad nasz i nikto inny diełaty i niczym sia do toho najmniej wstupowaty nie majut wieczno, i na to dali jeśmo wojtu i wsim mieszczanom Kaniowskim seś nasz list; do kotoroho, na twerdość toie reczy, pieczat naszu

korony polskoie prywesyty iešmo rozkazali. Pisan w Warszawie, dnia czetwertoho, mesacza Fewrala, let Božoho Naroženya tysiacza piatsot semdesiat perwoho, panowania naszoho roku sorok perwoho, Franciscus Krasiński, regni Poloniae vice-cancellarius. Sprawa wielebnoho kniazia Franciszka Krasinskoho, proboszcza Płockoho, archidyakona Warszawskoho etc. a królestwa Polskoho podkancleroho. I z łaski naszoie hospodarskoie to im sim listom naszym potwierżaiem: maiut wojt i mieszczanie kaniowskiie prereczonyie młyniki zo wsim, wodle toie wyższej w sem listie naszom wpisanoie daniny korola jeho miłosti Zyhmunta Auhusta, spokojnie derżaty i używaty nieporuszono wiecznemi czasy, i na to dali jeśmo im seś nasz list; do kotoroho, na umocnienie reczy wyżej opisanoie, i peczat naszu prytisnuty jeśmo weleli. Pisan w Toruniu, na sejmie walnom koronnom, let Božoho narożenia tysiacza piatsot siemdiesiat szostoho, miesiaca Oktobra dwadcatoho dnia. Stephanus rex. Ławrin Piasoczyński pisarz. Który to przywilej My wypisać i stronie żądaiącej autentycznie wydać dozwolili, na co, dla lepszej wiary, pieczęć koronna jest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia osmego miesiąca Października, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, panowania naszego dwudziestego osmego roku Za sprawą i i przełożeniem I. W. I. X. Hugona Stomberg Kołłontaja, podkanclerzego koronnego, kanonika katedralnego krakowskiego (L. S.) Hugo Kołłontaj, P. Kor. m. p. Cypryan Sowiński, kancellaryi większej koronnej metrykant. Potem tysiąc pięćset siedmdziesiąt szóstego roku, dnia dwudziestego siodmego miesiąca Listopada, w Toruniu, przywilej króla jegomości Stefana na rzecz tegoż miasta wydany, przy posiadaniu dawnych własności terytorialnych też miasto zachować zalecaiący, w lustracyi roku tysiąc sześćset trzydziestego szóstego zaaktykowany; z której tenże przywilej przepisuiąc, takie onego brzmienie: Stefan etc. etc. Kniaziom, panom, wojewodom, kasztelanom, kniehiniom, starostom, dzierżawcom, namieśnikom i urzędnikom, wdowom, ziemianom i dworzanom naszym i inszym, tak duchownego, iako i świeckiego stanu ludziom, tym, którzy imiona i przyległości swoie ku Kaniowu maią. Tych czasów przysyłali do nas słudzy zamkowi, także wójt i wszyscy poddani nasi, mieszczanie Kaniowscy, obciąźliwie żałuiąc się nam o to, iż oni przed tym zdawna mieli wolności przy zamku i mieście naszym Kaniowskim, z iednej strony po Biało-Cerkiew, na drugą stronę ku Kijowie po *Tawan* i aż po *Puwoł* ziemie pachać, na wchody chodzić, pasiekami stać, zwierze wszelkie, ryby w rzekach i ieziorach łowić, nieziednoczone (sic); tam w gróntach naszych zawżdy w spokojnym używaniu byli, ale też i na gróntach waszych: xiężych, pańskich, szlachetskich wolne wchody maiąc, w lesiech

zwierz wszelki i w rzekach ryby włokiem, kudą (sic) ku pożywieniu swemu ławiali, a teraz, nie tylko na gróntach swoich, ale na własnych gróntach naszych i uroczyskach tym poddannym miasta naszego Kaniowskiego spokojnego używania ziemi, łowienia zwierza, ryb, pasiek i wszelkich pożytków zabraniacie, kunicę na nich bierzecie i inne krzywdy, grabieże ustawiczne, czynicie; i bili czołem, abyśmy im takowej krzywdy i uciśnienia czynić nie dopuścili, w tym ich podług dawnego zwyczaju i obyczaiu zachować kazali; i będzie li tak, jak oni nam żałowali, ieśli się tam takowe krzywdy od was dzicią, tedy my, iako własności naszej przestrzegaiąc, rozkazaliśmy staroście Czerkaskiemu i Kaniowskiemu, kniaziowi Michałowi Wiszniowieckiemu, tego bronić i od nas przestrzegać, iakoż i wam przykazuiemy, abyście, o tym wiedząc, w grónty i ziemie naszą własną Kaniowską niwczym się nie wstąpowali, i niiakich pożytków sobie z nich nie przywłaszczali, i kunic na nich nie brali; a osobliwie, będąli ci poddani nasi na gróntach waszych, iako się wyżej pomieniło, wchody wolne miewali, żeby i teraz takich wchodów, to iest: w lesiech—łowienia zwierza wszelkiego i w rzekach—ryb włokiem i kudą, dla pożywienia ich dobrowolnie dopuścili, i we wszystkim się ku nim według obyczaiu starodawnego zachowali, tak, iakoby oni tam więcej ukrzywdzenia z żadnej strony w grónciech naszych nie cierpieli i nam, hospodarowi, przez to żałobami swoiemi nabechnania żadnego nie działali koniecznie. Pisano w Toruniu, na sejmie walnym koronnym, lata Bożego narodzenia tysiąc pięćset siedmdziesiąt szóstego, miesiąca Nowembra dwudziestego dnia, panowania naszego pierwszego roku. Na własne ukazanie króla jego mości. Znowu tysiąc pięćset ośmdziesiąt pierwszego roku, dnia siedmnastego miesiąca Marca, w Warszawie, reskrypt tegoż króla do urodzonego Alexandra xięcia Wiszniowickiego, Czerkaskiego i Kaniowskiego starosty, wydany, aby mieszczanom kaniowskim w prawach i gróntach ich krzywdy nikomu czynić nie dopuszczał i insze grónta ich, których na pięć mil wkoło Kaniowa ab antiquo mieli, prawem a nullo jure occupatoribus windykował, także i w łowieniu ryb, zwierza, stawienia pasiek, według dawnej wolności nikomu przeszkody czynić nie pozwalał, zalecaiący, w lustracyi roku tysiąc sześćset trzydziestego szóstego w tejże treści opisany. Tysiąc szećset szesnastego roku lustracyą starostwa Kaniowskiego, z archiwum skarbu koronnego wyięto, okazuiącą, że toż miasto z całym starostwem przez Tatarów, Moskalów, Kozaków i wojsko kwarcianne było spustoszone, i że w tym mieście znajdowało się domów mieszczańskich sto sześćdziesiąt, żadnego podatku ani czynszu staroście nie opłacających, prócz służby woiennej i kolędy dla podstarościego—po groszy pietnaście na rok z domu iednego

daiących; zaś domów kozackich, w tymże mieście mieszkających i równo z mieszczanami futory posiadaiących, i grónta miejskie zarabiaiących, znajdowało się tysiąc trzysta czterdzieście; oraz że w ten czas żadne wsie do starostwa należące nie znajdowały się, oprócz futorów miejskich, zaświadczaiącą. Tysiąc sześćset dwudziestego drugiego roku podobnież lustracyą, toż miasto Kaniów, nad rzeką Dnieprem w miejscu górzystym położone, którego część iedna leży na górze, a druga na dole, w koło polami ostawione, domów osiadłych mieszczańskich sto czterdzieście, a kozackich tysiąc pięćset, krórzy powinności żadnych nie odbywali, maiące, pożytki zaś wszystkie, tak z gróntów jako rzek, że dla siebie obywatele miasta tego wynajdywali i z innych własności miejskich korzystali, wzmiankuiącą. Tysiąc sześćset dwudziestego osmego ieden i tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego roku drugi regestra sześciu poborów, z mocy konstytucyi roku tysiąc sześćset dwudziestego osmego uchwalonych, najprzód w grodzie Żytomirskim, potem w xięgach grodskich łuckich, w roku tysiąc sześćset trzydziestym pierwszym, dnia trzeciego miesiąca Maja, oblatowane; miasto Kaniow bydź miastem wolnym, królewskim, pobór łanowy i lasowy opłacaiącym ante hosticum, dowodzący. Tysiąc sześćset trzydziestego szóstego roku lustracyą ostatnią, ante hosticum sporządzoną, powyższe przywileia króla jego mości Stefana, miastu temu dane, zapisane, w sobie maiące, niemniej protestacią od tegoż miasta takowa, że xiążę Ianusz Ostrogski, kasztelan Krakowski, starosta Kaniowski, prawo oryginalne magdeburskie, jako i na własność gróntów od królów ich mościów nadane, temuż miastu gwałtownie odiął i zabrał, w akta lustratorskie zapisuią. Gdy zaś toż miasto przez wojnę w roku tysiąc sześćset czterdzieście osmym zaczętą, a dopiero przez traktat moskiewski, tysiąc sześćset ośmdziesiąt szóstego zawarty, ukończoną, zupełnie było zniszczone i różne swe przywileia i nadania, tak przed unią, jako i ante hosticum od poprzedników naszych, królów ich mościów, pozyskane utraciło, tedy, chcąc znowu do pierwszej wrócić się bytności, w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym dnia dwudziestego miesiąca Lipca, w Warszawie, od najiaśniejszego króla jegomości, Jana Kazimierza, przywilej pozyskało, który w słowo od słowa przepisuiąc, takie onego brzmienie. Stanisław August etc. Oznajmuiemy niniejszymm listem naszym wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, iż znajduie się w archywum metryki koronnej, pomiędzy aktami koronnemi, do województw: Kiiowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego i Czerniechowskiego sciągaiącemi się, po rusku pisanemi, xiążka tych że aktów koronnych, literami S. B. oznaczona, lat kilka w sobie zawieraiąca, częścią po rusku, częścią po polsku pisana, a w niej na karcie

setnej trzydziestej dziewiątej przywilej, miastu Kaniowu służący, pod aktem niżej wyrażonym zapisany, który tak się ma. Działo się w Warszawie, w poniedziałek, w dzień S. Piotra w okowach, to iest dnia pierwszego miesiąca Sierpnia, roku pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, za sprawą i przełożeniem JW 1. X. Mikołaia na Prażmowie Prażmowskiego, biskupa Łuckiego i Brzeskiego, najwyższego kanclerza koronnego, opata Sieciechowskiego. Jan Kazimierz etc. Oznajmuiemy etc. Należy i to do rządu naszego, królewskiego, aby wszystkie w państwie naszym miasta, iako w nailepszym porządku zostawały i wszyscy w nichże obywatele a poddani nasi za prawami swemi, od najiaśniejszych antecessorów naszych, i od nas samych onym nadanemi, bespiecznie żyli i mieszkali, a że po wszystkiej koronie naszej poddani nasi, w miastach, miasteczkach mieszkaiący, prawem magdeburskim szczycą się i sadzą, przez co i sprawiedliwość święta i między ludźmi różnego stanu, kondycyi, zgoda i miłość pomnażać się zwykła, chętnieśmy się do pokornej obywatelów miasta naszego ukrainnego, Kaniowa, suppliki i proźby przez szlachetnego Jana Lyzohuba, półkownika naszego kaniowskiego, do nas wyniesionej, skłonili, nadaiąc pomienionemu miastu i w nim teraz i na potym będącym obywatelom prawa Magdeburskie. Jakoż nadaiemy tym przywileiem naszym z dobroczynnej naszej łaski, odrzucamy przeto wszystkie, w tym mieście pod ten czas uzurpowane, prawa polskie i ruskie, tudzież zwyczaie, i inne wszystkie wymyślne wynalaski, któreby miały cokolwiek prawu Magdeburskiemu uwłaczać; odłączamy przytym wszystkich, w pomienionym mieście naszym Kaniowie, obywatelów i mieszkańców, teraz i na potym będących, od wszelkich innych sądów grodskich, ziemskich i ich sędziów juryzdykcyi, tak, że we wszystkich swoich sprawach kryminalnych i nie kryminalnych przed żadnemi sądami i sędziami pomienieni mieszczanie kaniowscy i ich sukcessorowie nie będą się powinni sprawować, ani stawać, tylko przed burmistrem, albo wojtem samym, s porządku sobie obranemi, według opisu prawa magdeburskiego; których my burmistrów, wojtów tym przywileiom naszym approbuiemy wiecznemi czasy. Chcąc tedy pomienionych obywatelów kaniowskich i sukcessorów ichże pełniejszą łaską naszą obdarzyć, postanowiamy okrom innych, które mają, dwa jarmarki w roku w pomienionym mieście odprawiać; ieden na Spasa, drugi na pilipowe zapusty, trzeci na Mikołaia świętego. Targi zaś, według zwyczaiu, w którykolwiek dzień wolno im mieć i odprawiać, tak iednak, aby było wolno wszelkiego stanu i kondycyi ludziom, jako na jarmarkach, tak na targi przyieżdżać i wszelkie swoie towary przedawać, odmieniać, inne kupować i różne rzeczy poczciwe i przez prawo pozwolone

czynić bez wszelkiej przeszkody teraz i potym będących dzierżawców, ich administratorów i namiestników. Chcemy przytym mieć po dzierżawcach naszych kaniowskich, teraz i na potym będących, aby żydom ani żadnym obcym ludziom młynów, gorzałki i przewozów nie arędowali, okrom samych obywatelów miasta Kaniowa; a ieżeliby się który takowy człowiek znalazł, żeby pomienionych mieszczan usiłował podkupić, albo też ten przewóz, młyny, gorzałkę chciał trzymać, tedy ten powinien będzie dać do skrzynki miejskiej tysiąc złotych wprzód, aniżeli jaki kontrakt z dzierżawcą terazniejszym i napotym będącym zamknie. Nadaiemy przytym temuż miastu naszemu na potrzeby miejskie młyn wojtowski, na krynicy, przez pośrodek miasta idącej, do którego młyna żaden dzierżawca tameczny należeć nie ma. Co do wiadomości wszystkim, a mianowicie urzędom grodzkim i miejskim, iako i wszystkim miasta naszego Kaniowa obywatelom, teraz i napotym będącym, podaiemy, rozkazuiąc, aby, iako inne urzędy i sędziowie ich żadnej do mieszczan pomienionych nie mieli juryzdykcyi, tak też pomienieni mieszczanie kaniowscy spokojnie pod prawem magdeburskim żyli i mieszkali, sądy swoie zawsze odprawowali, dekreta ferowali i one w xięgi wpisywali, appellacyi do Nas wszystkim nie zbraniali, według prawa i zwyczaiu, zachowałego w tamecznych miastach. Na co, dla lepszej wiary, ręką się naszą podpisaliśmy i pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Lipca, roku pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, panowania królestw naszych: polskiego czternastego, a szwedskiego trzynastego roku. Jan Kazimierz, król, (miejsce pieczęci zawieszonej wielkiej koronnej), Jan Ignacy Bąkowski, podkomorzy Chełmiński mp. Który to przywilej, jako się w rzeczonej xiążce znajduie, by wypisać i stronie potrzebuiącej autentycznie wydać, dozwoliliśmy. Na co dla lepszej wiary pieczęć koronna iest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia szóstego miesiąca Pazdziernika, roku pańskiego tysiąc siedmset siedmdziesiąt siódmego, panowania naszego czternastego roku. Jan Borch, podkanclerzy koronny. Za sprawą i przełożeniem J. W. imć pana Jana Hrabi Borcha, podkanclerzego koronnego, Człuchowskiego etc. starosty, Jan Słomiński, metrykant koronny, J. K. Mości sekretarz, (miejce pieczęci mniejszej koronnej). Których to wyżej wyrażonych przywileiów i nadań: naprzód przez konstytucią roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego, pod tytułem „wdzięczności najiaśniejszemu królowi jegomości"; powtóre przez konstytucie sejmu terazniejszego względem starostw Nam, królowi, w dziedzictwo powyższą konstytucią oddanych, zaszło potwierdzenie i forum w sądach assessorskich koronnych, w czasie tych że przywileiów naruszenia ostrzeżenie pozyskało; zaczym suplikowano nam iest,

abyśmy z mocy najwyższej naszej zwierzchności, która nam prawami kraiowemi dozwolona iest, i na fundamencie konstytucyi, na sejmie terazniejszym pod osobnemi tytułami: primo „miasta nasze królewskie wolne w państwach rzeczypospolitej“; secundo „urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczypospolitej“; tertio „kommissia policyi“ quarto: „ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych dawniej królewskich, a teraz wolnych rzeczypospolitej“ postanowionych, któremi nie tylko dawnym miastom przywileia, ieśliby one zagineły, odnowić, ale nawet, gdyby iakowa osada, z ludu złożona, dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, tedy onej nowy przywilej lokacyiny z nadaniem ziemi i praw miejskich wydać, Nam, królowi, moc zostawiona; miasto zaś wolne Kaniow, gdy nie tylko znaczną osadę, z ludu wolnego złożoną, ale i starożytną swoią lokalną byłość i własność dziedziczną swej lokacyjnej ziemi miejskiej i inne swobody miejskie, własności młynów, propinacyi, powyższemi przywilejami, popisem i lustraciami dowodzi; i aby prawa, o miastach zaszłe, tudzież szczególne tegoż miasta przywileja odnowić i od ciężarów lustracyami, niesłusznie na toż miasto włożonych, wyzwolić, do wolności i prerogatyw, innym miastom wolnym właściwych, przywrócić one raczyli; do której proźby, ile na prawie zagruntowanej, My, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżej wzmiankowanych konstytucyi i szczególnych tego miasta przywilejów stosuiąc się, chcąc przerzeczone miasto wolne, Kaniow, do pierwszej zwrócić byłości i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawuiącym, pomnożyć, ztąd toż miasto do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażające się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, od ciężarów, z przywileiami onego niezgodnych, jako miasto wolne wyzwolić, przerzeczone miasto Kaniow, za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywatelów w tym mieście, tak teraz osiadłych, jako i napotém osiadać maiących i do prawa się miéjskiego wcielających, za ludzi wolnych, ziemię lokacyiną, w obrębie tegoż miasta położoną, przez mieszczan, przedmieszczan i obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futory, zarośla, łąki i wszelkie osady w gruntach starożytnych, lokacyinych tegoż miasta znajduiące się, nienaruszaiąc bynajmniej, o granicę z kimkolwiek by mieć mogło, i całe tegoż miasta territorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan chrześcian być uznaiemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Kaniowa, bądź miejskiego urodzenia, ludzi prowadzących handle lub rzemiosła, rolnictwem bądź szynkiem bawiących się, lub z jakiego kolwiek przemysłu żyiących i w tym mieście tak teraz possessie maiących, jako i napotym nabydź one mogących, jakiego kolwiek byliby dostojeństwa, urodzenia, professyi,

lub kunsztu, juryzdykcyi miejskiej i magistratowi miejscowemu, oraz równym podatkom i wolnościom podległemi mieć chcemy; niemniej przerzeczone miasto Kaniów od wszelkiej juryzdykcyi: ziemiańskich i zamkowej, teraz starościńskiej, a potym przyszłych dziedziców starostwa Kaniowskiego, na mocy prawa, swieżo o miastach zapadłego, wyjmujemy; i że żaden z obywateli tegoż miasta w żadnej sprawie przed innym ani zamkowym starościńskim, czyli przyszłych dziedziców, odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych w tym mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowiemy. A gdyby ktokolwiek dekretem sądów miejskich miasta Kaniowa mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appellacyinych, w mieście stołecznym Żytomierzu prawem sejmu terazniejszego dla miast wolnych tegoż woiewodstwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych assessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appellować będzie mocen. Magistrat zaś, sądy i urzędy miejskie z urzędu i sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Kaniów nie gdzie indziej, iak tylko przed nami i sądem naszym, assessorskim, koronnym, lub komissyi policyi obojga narodów w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno. Żeby zaś tak sam magistrat, jako i sąd miejski miejscowy znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mógł i udzielonym toż miasto szczyciło się herbem, nadaiemy onemu, ile pogranicznemu, za herb męża zbrojnego, z kopią na górze stoiącego, jaki się tu odmalowany widzieć daie. Jakie zaś daniny z lokalnego obrębu grontów miejskich miasta Kaniowa podług prawa należeć okażą się, te wyrokiem sądów naszych, assessorskich, koronnych w exekucyi prawa, w tej mierze na sejmie terazniejszym postanowionego, w opłacie pieniężnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywali miasta wybierać, i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie; oprócz zaś takowych danin gruntowych, iakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczypospolitej wnosić też miasto będzie obowiązane. Wszelkich religij i wyznań chreściańskich ludziom wolnym, tak kraiowym, jako i zagranicznym, wolność w tym mieście osiadania, cerkwi i kościołów budowania i prerogatyw miejskich używania dozwolamy, innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakie prawami kraiowemi miastom wolnym dozwolone są i jakowemu zarządzaniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz jakowe prerogatywy, tak z praw kraiowych, iako i prawa miejskiego, magdeburskiego wynikaiące,

miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Kaniów i iego obywateli uczestnikami mięć chcemy, wolnego obierania magistratu podług prawa temuż miastu dozwalamy, i onemu rząd i sąd wolny w tym mieście sprawować winny poruczamy; i aby w tym od nikogo żadnej nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszéj wiary, przywilej niniejszy, ręką naszą własną podpisany, pieczęcią koronną ztwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dziewiątego miesiąca Czerwca, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego osmego roku. U tego przywileju, w oblatę podanego, podpis najiaśniejszego króla przy pieczęci wielkiej koronnej w te słowa: Stanisław August, król (L. S.) Dyploma prawa i przywileje miasta wolnego Kaniowa, w wojewodstwie Kiiowskim leżącego, odnawiające, Ignacy Janiszewski, pieczęci wielkiej koronnej sekretarz. Cancelariatu illustrissimi, excellentissimi domini, domini Hyacinthi comitis Nałęcz a Małachowce Małachowski, supremi regni cancellarii, Radoszycensis, Grodecensis, Sannicensis etc. capitanei. Sigillatum est in actis. Suscepta zaś akt wydziałowych żytomirskich takowa: roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, dnia trzydziestego Czerwca, osobiście stawaiący szlachetny Samuel Sokołowski, sędyk i obywatel miasta rzeczy pospolitej wolnego Kaniowa, przywilej renowacyjny, na miasto wolne Kaniow od najiaśniejszego monarchi, pana naszego, Stanisława Augusta, króla polskiego, na wolność dany, na piepierze pargaminowym ceny czerwonych złotych trzech steplowanym, pod numerem siedmdziesiąt drugim napisany, podpisem ręki najiaśniejszego pana, przy pieczęci, na massie czerwonej, w puszce blaszanej, na sznurku iedwabnym, karmazynowym zawieszonej, wyciśniony, zatwierdzony, w oprawie czerwonej, skurzanej, do akt sądu appelacyinego wydziału miasta Żytomierza dla zapisania podał. Przyiąłem Benedykt Niedobitek Poczętowski, SS. A. W. Z. W. W. W. K., przezydujący. Który to przywilej, słowo w słowo, iak się w sobie ma, do xiąg niniejszych ziemskich powiatu Bohusławskiego iest zapisany. — Jakub Kaleński podsędek.

Книга земская, записовая и поточная, Богуславскаго уѣзда, годъ 1798, №. 3533. Листъ 1071.—1087.

XXII.

Грамота короля Генриха, разрѣшающая земянину Яцку Бутовичу построить замокъ въ его имѣніи, Брусиловѣ, переименовать оное въ мѣстечко, установить въ немъ ярмарки и торги и. т. п. 1574, Марта 29.

Roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt osmego, miesiąca Września dwudziestego dziewiątego dnia.

W roki sądowe, ziemskie powiatu Radomyślskiego, na extrą kadencyą złożone, od dnia dwudziestego osmego miesiąca y roku, wyż na akcie wyrażonych, w Radomyślu sądzić się zaczęte, przedemną, Danielem Włochowiczem, podsędkiem ziemskim powiatu Radomyślskiego y xięgami ninieyszemi, ziemskimi, radomyślskiemi osobiście stawaiący wielmożny Erazm Dybowski, R. Z. P. R., przywiley, od nayjaśnieyszego Henryka, króla polskiego, wielmożnemu jego mości panu Jackowi Butowiczowi, na erygowanie zamku w mieście Brusyłowie y także jarmarki y targi dany, przez sekretarza koronnego podpisany, na pargaminie, w ruskim dialekcie ze sznurkiem iedwabnym, na którym pieczęć zawieszona znać była, z przyszytym arkuszem papieru stemplowanego, trzydziesto kopijkowego, do akt ziemskich powiatu Radomyślskiego w oblate podał w te słowa: Henryk, z łaski Bożey król Polskij, wielkiy kniaz Łytowskij, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żamoitskij, Kijewskij, Podolskij, Iuflandskij, pan y kniaża, Andewsky, Borbońsky, Kalwerneński, hrabia w Marchyi w Zorestewisty (sic), w Rowexenzu i Montefiorte, oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu to widaty nałeżyt, nyniesznym y napotom buduczym: powedał pered namy urożony Jacko Butowicz, zemenin powitu Kijewskoho, iż on na własnym hrunte swoim, w zemły Kijewskoy łeżaczom, menowyte Brusyłowe, nad rekoju Zdwiżdenem, na szlachach tatarskych, ku pożytku swojemu a inszym mnohym, imenam y sełam hospodarskym y też inszym panam szlachetnym y wszemu innomu kraju, ku wełykomu a spokoynomu ubespeczeniu ot nepryiatela, pohaństwa, tatar, choteczy założyty y zbudowaty nakładom y kosztom swoim zamok, y mesto osadyty, y bił nam czołom, abyśmo łasku naszu hospodarskuju wczynyły, iemu toho dozwoływszy, jarmarky y torhy wolnyie nadaty, korczmy budowaty y w nych szynki wszelakyie mety dozwołyły; a tak my, baczaczy, iż on ne dla pożytku swojeho, ałe dla oborony tomu kraju ony zamok swoiem kosztom zbudowaty choczet, tohdi na to

łaskawe pozwoływszy, dopuskajem także y tym łystom naszym pozwalajem, zamok na hrunte ieho własnym, Brusyłowe, nad rekoju Zdwyżdenem, zbudowaty y pry nem mesto ludmy wolnymy y innymi wsiakimy prychożymy osadyty, w kotorom meste nadajemo jarmarki dwa: odyn na deń narożenia Syna Bożeho, misiaca Dekabra dwadcat piatoho dnia, a druhy na deń Swiatoho Nykołaja, misiacia Maja dewiatoho dnia; kotoryje jarmarki imijut byty wolny od wsich podatków naszych czrez dwi nedili, a torh w każdy tyżdeń w ponedełok ustanowlajem; y dajem wolnosty w tom mesteczku korczmy budowaty y wszelakije trunki, ku pytyju należaszczyie, derżaty y pożytki wsiakije sobi ottol pryobszczaty, y prymnożaty; a kapszczyzn z tych korczom y meszczan do skarbu naszeho dawaty y żadnych powinnosty z nych połnyty ne majut; y tojey wołnosty, jemu ot nas, hospodara, dannoje, on sam, żona, dity y potomkowe ich wsy za tym łystom naszym majut wżywaty nyczym neporuszno wecznymy czasy, potomu, jako y inszyi kniazy, panowe, obywateły państwa naszeho, korony Polskoie y wełykoho kniazstwa Łytowskoho y stolicy zemły Kijowskoy takowyie wołnosty zdawna wżywajut. I na to jesmo dały Jacku Butowyczu toy nasz łyst, do kotoroho, na sredstwo (sic) y twerdost toje reczy, peczat naszu koronnuju prywesyty iesmo rozkazały. Dan w Krakowe, na soyme walnom koronacyi naszoy, dnia dwadcat dewiatoho misiaca Marca, roku ot narożenjia Syna Bożeho tysiacza piatsot semdesiat czetwertoho, a panowania naszeho roku perwoho, pry bytnosty panów rad naszych koronnych y wełykoho kniazstwa Łytowskoho, duchownych y świeckich: Jakuba Uchanskoho, arcy—byskupa Gnieznenskoho; Stanisława Sztomoskoho, arcy—byskupa Lwowskoho; Franciszka Krasinskoho, Krakowskoho; Stanisława Ternawskoho, Kijewskoho; Adama Konarskoho; Poznanskoho; Petra Myszkowskoho, Płockoho; Woytecha Starozrebskoho, Chołmskoho; Dyonyzyia Siżysnawskoho, Kameneckoho—byskupow; wielmożnych y urodżonych: Sebestyana z Melca, kasztelana Krakowskoho; Iana Żyrma z Dubrowicy, Krakowskoho, marszałka koronnoho; Mykołaja Radywyła, kniażaty na Dubnikach y Borsztach, Wyłenskoho, kanclera wełykoho kniazstwa Łytowskoho; Petra Zborowskoho, Sendomyrskoho; Kaspra Zebrydowskoho, Kamińskoho; Jana Chodkiewicza, starosty Zmoudskoho, hetmana y hubernatora zemly Inflandskoy; Jana Służewskoho, Bełskoho; Konstantyna kniażaty Ostrowskoho, Kijewskoho; Jana Kutowskoho, Inowrocławskoho; Jazłoweckoho z Buczacza, Ruskoho; Mykołaja Kiszky, Podlaskoho; Andreja Mostowskoho, Rawskoho; Jana Działynskoho, Chełminskoho; Stanisława Ławskoho, Mazoweckoho y wice generała; Fabiana Cemy, kasztelana Gdańskoho, Mahdeborskoho, Grudenskoho; Achaceho Cemy,

Pomorskoho y Genuwenskoho—wojewod y starost; y też: Petra Czarnkowskoho Poznańskoho; Jeronyma Osolinskoho, Sendomirskoho; Jana Stokyz (sic), Gneznenskoho, Jana Tenczynskoho, Woynickoho; Stanisława Herburta Gnidensztyna (sic), Lwowskoho, Droickoho y Samborskoho, żupnika ruskoho; Geronyma Seniawskoho, Sendomirskoho, Kameneckoho y Hałyckoho; Żykczy (sic) Konstowolskoho, Czyrskoho y Warszawskoho; Konstantyna Koryneborta, Gdanskoho, Pruskoho y Magdeburskoho—podskarbieho; Stanisława ze Tranca, Peszkowy Skały, Zborskoho, y Letowskoho; Jana Herborta z Hruszewyna, Sanockoho y Premyskoho; Stanisława z Tarnowa, Czechowskoho—kasztelanów y starost; Jana Firlija z Dubrowicy, królestwa Polskoho; Jana Chodkewycza, wełykoho kniazstwa Łytowskoho; Stanisława Opalinskoho, nadwornoho Polskoho; Krysztofa Radywyła, wełykoho kniażestwa Łytowskoho—dworu naszeho marszałkow; Walentoho Dembinskoho, kanclera koronnoho; Jeronyma Buzynskoho, podskarbeho koronnoho, żupnyka Krakowskoho; Jeroznusa (sic) Dembińskoho, dekana Krakowskoho, kantora Sendomirskoho: proboszcza Sendomirskoho—sekretarow naszych; y pry bytnosty mnohych innych dihnitaruw y posłów ziemskich, na soyme koronacyi naszey, pry nas buduszczych. Dan czrez ruki wyżey menowanoho Walentoho Dembińskoho z Dembin, kanclera korony Polskoy, starosty Wartembskoho. U tego przywileju podpis ręki takowy: Walenty Dembiński, kanclerz koronny. Ktoren to przywiley, co do słowa jak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych, kiewskich powiatu Radomyślskiego iest zapisany.

Книга земская, записовая, Радомысльскаго уѣзда, годъ 1798, № 3555; листъ 345.

XXIII.

Грамота короля Стефана, разрѣшающая Литинскому державцѣ, Станиславу Лащу, учредить мѣстечко въ имѣніи Литинѣ, устроить въ немъ свободную продажу питей и установить 2 ярмарки и торги 1578. Сентября 20.

Działo się w mieście iego królewkiej mości Winnicy, w sobotę, to jest dnia 7 miesiąca Maja, roku pańskiego 1791.

Do urzędu i xiąg niniejszych, radzieckich, wieczystych miasta Winnicy, dnia i roku w akcie wyrażonego, osobiście przyszedłszy sławetny Paweł Korecki, mieszczanin Lityński, temuż urzędowi przywilej, od naijśniejszego Stefana, króla Polskiego, urodzonemu Stanisławowi Łaszczowi dany, dla miasta Lityna służący, z akt koronnych autentycznie wydany, pieczęcią koronną przypieczętowany i podpisany, do wpisania w akta niniejsze podał, którego osnowa iest takowa: Stanisław August, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski—oznajmujemy niniejszym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy: Iż znajduie się w archiwum metryki koronnej, między aktami koronnemi, do województw: Kiiowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego i Czerniechowskiego sciągaiącemi się, po rusku pisanemi, książka tychże aktów, literą E oznaczona, a w niej, na karcie 113, przywilej w tymże ięzyku następuiący—Stefan etc. Oznajmuiem tym naszym listom wsim pospolite i koždomu zosobna, komu to wiedati należit, nynieszním i napotym buduczym: Iż my, rozmnażajuczi dobra wsi reczy pospolitoje panstw naszych, dla lepszoho pożytku skarbu naszoho i potužnejszoje potreby ot nepriiatela, a nabolej wziawszy wiedomost ot urożonoho Stanisława Łaszcza, deržawcy naszeho Letińskoho, że to na żadnoj szkodie i perekazi inszym mestam i pożytkom naszym, dozwalaiem mesto w imieniu Letinie ludmi wolnemi i remeśnikami osaditi i fundowati, i w tom imieniu Letinie jarmarki dwa w każdy hod: odyn na deń światoho Petra w okowach, miesieca Awhusta perwoho dnia, a drugi na światych Simona i Iudy, miesiaca Oktobra dwadciat osmoho dnia, a torh w każdy tydeń w poniedełok ustawlaiem; ktomu karczmy wolnyie: medowyie, piwnyie horełczanyie i inoho wsiakoho pitia tam mieti, także i wsiakimi kuplami, wedle zwykłoho obyczaju, bez szkody pożytków naszych, szynkowati, prodawati i kupowati dopuszczajem. I wżo na tyie jarmarki, do toho miesta Letyna, wolno budet wsim obywatelem państw naszych, chrestianom, żydom i kupcom cużoziemskim, zo wsiakimi zwykłymi kuplami i towary swoiemi, prijeżdżaiuczi, torhowati, prodawati i kupowati, płatiaczi zwykłoje myto torhowoie ot towarów swoich bez obtiażliwosti swojeje, okrom wsiakoie perekazy hołownoho myta naszeho korolewśkoho i pożytków naszych. W kotorom osażeniu mesteczka i takowoi wolnosti Stanisław Łaszcz i potom buduczyie deržawcy naszy tamosznyie wo wsiem podłuh prawa i zwyczaiu pospoliteho zachowati i sprawowati sia majut prikładom tym, jako sia w inszych takowych mestach naszych korolewskich i szlachetskich używanie takowoie wolnosti i poradok

słuszny zachowuiet. Dla czoho, na lepszoie świedectwo, tot nasz list, rukoiu naszeiu korolewskoiu podpisawszy, i pieczat naszu koronnuiu do neho pritisnuti ieśmo rozkazali. Pisan w Lwowie, leta Bożeho narożenia tisiecza piatsot semdesiat osmoho, miesieca Sentiabra osmoho dnia, panowania naszeho roku tretioho. Stephanus rex. Ławrin Piesoczyński, pisarz. Który to przywilej my z tejże książki polskiemi literami wypisać i stronie żądaiącej autentycznie wydać rozkazaliśmy. Na co, dla lepszej wiary, pieczęć koronna iest przyciśnona. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Września, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewiędziesiątego, panowania naszego dwudziestego siodmego. (Locus sigilli majoris cancellariae regni) M. G. Garnysz, B. L. H., podkanclerz koronny mp. Za sprawą IW. jegomości xiędza Macieja Grzegorza na Cudowie Poraj Garnysza, Lubelskiego, Helmskiego, Bełskiego biskupa, opata kommendantarialnego Lędzkiego, podkanclerzego koronnego. Cypryan Sowiński, kancellaryi większej koronnej metrykant. Z roku 1578, konsens fundowania miasta Letina, urodzonemu Stanisławowi Łaszczowi dany. Po którego to przywileju w xięgi niniejsze zaoblatowaniu, sławetny Paweł Korecki, podaiący do akt, oryginał onego napowrot do siebie odebrał i na to podpisał się, jako następuie—Paweł Korecki, pisać nieumiejący, kładzie znak krzyża Swiętego †.

Книга Винницкаго магистрата, годъ 1791—1799. № 5192, Листъ 15 на оборотѣ.

XXIV.

Грамота короля Сигизмунда III, разрѣшающая Черкасскому старостѣ, князю Александру Вишневецкому, основать городъ на пустомъ урочищѣ, называемомъ Чигринъ, опредѣляющая права и обязанности мѣщанъ, жалующая званіе чигиринскаго войта черкасскимъ старостамъ и опредѣляющая какъ доходы города и войта, такъ и границы городскихъ земель. 1589. Мая 1.

Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Чигрину Магдебургское право и устанавливающая 2 ярмарки и торги. 1592. Октября 15.

Грамота короля Станислава Августа, подтверждающая предъидущія права города Чигрина и расширяющая ихъ, согласно съ постановленіями позднѣйшихъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Апрѣля 16.

Przywilej renowacyjny miasta Czehryna.

W imie Pańskie amen. My, Stanisław August, z Bożéj łaski i woli na-

rodu król polski, wielki xiążę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kiiowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantcki, smoleński, i czernichowski.

Oznajmujemy niniejszym dyplomatem naszym renowacyjnym i konfirmacyjnym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tém wiedzieć należy, tak terazniéjszego jako i potomnego wieku ludziom Przełożono nam jest przez panów rady naszéj, przy boku naszym będącéj, w imieniu i na rzecz szlachetnych: wójta, burmistrzów, radnych, sędziów, ławników, magistratu i porządków, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego Czehryna, w wojewodstwie Kijowskiem, nad rzeką Taśminem, przy granicach rossyjskich: małorossyjskiéj i nowo-serbskiej położonego, i pokładano przed nami: najprzód prawa ogólne, którym miasta wielkiego xięstwa Litewskiego i w woiewództwach: Kijowskiem, Wołyńskiem i Bracławskiém położone, przed wcieleniem tychże do korony podlegały, jakoto: 1557 roku, dnia 1 miesiąca Kwietnia, w Wilnie, ustawę czyli ordynacją dóbr królewskich, w W. X. Litewskim położonych, przez najjaśniéjszego Zigmonta Augusta, króla, przed unią W. X. Litewskiego i wcieleniem xięstwa Kijowskiego, oraz wojewodstw: Wołyńskiego i Bracławskiego do korony: na wszystkie miasta i wsie królewskie, pod ten czas panowaniu i prawom W. X. Litewskiego podległe, urządzoną, z ksiąg metryk W. X. Litewskiego wyjętą, a dnia 20 miesiąca Listopada r. 1790 w księgach metryki koronnéj zaoblatowaną, w któréj, w artykule 9 »o miastach i ich powinnościach« przepisano jest: iż miasta uprzywilejowane przywilejów swych używać powinny, a które od opłat poniższych nie były wyzwolone, tedy płacić do skarbu królewskiego były obowiązane z gruntów swych lokacyjnych w rok: z włoki gruntu przedniego—czynszu 50 groszy, z średniego—40 groszy, z podłego—30 groszy; za tłoki na rok—po 12 groszy; z domów: w rynku—od pręta po półosma pieniądza, w ulicach—od pręta 5 pieniędzy, z ogrodów w mieście—od pręta półtrzecia pieniądza, a z gumiennych placów na przedmieściach—od pręta jeden pieniądz; to jest od morga—trzy grosze; a inszych powinności pełnić, i stacji dawać, i z listy królewskimi ani urzędników królewskich jeździć nie były powinne. Zaś w artykule 10, »o kapszczyźnie« wyrażono jest: iż we wszystkich tychże miastach, każdemu obywatelowi wolne swych karczem i szynków mienie było dozwolone, szczególnie tylko każdy, karczmę lub szynk mający w mieście, podatek »kapszczyzna« zwany, na skarb królewski opłacać był winien, to jest: od karczmy piwnéj—kopę groszy, od miodowéj—kopę groszy a od karczmy gorzałczanéj—pół kopy groszy monety i liczby litewskiéj na każdy rok; w innych zaś artykułach inne urządzenia względem włościan przepisującą.

1564 roku, dnia 1 miesiąca Lipca, w Bielsku, na séjmie W. X. Litewskiego, przez tegoż króla na rzecz wszystkich stanów i prowincij W. X. Litewskiego wydany z tychże ksiąg niniejszy przywiléj, statut ziemski dla ziem i powiatów, a zaś prawo magdeburskie dla wszystkich miast W. X. Litewskiego, wzorem miasta stołecznego Wilna, stwierdzający i potém prawa szczególne, na rzecz tegoż miasta Czehryna: na lokacyją, prawo magdeburskie i inne wolności nadane, jako to: pierwszy 1589 r., dnia 1 miesiąca Maja, w Warszawie, przywiléj najjaśniéjszego poprzednika naszego Zygmunta trzeciego, króla, na prośbę urodzonego starosty czerkaskiego, na rzecz tegoż miasta, uroczyszczem pod ten czas pustym w stepach pustych starostwa Czerkasskiego leżącego, wydany, rzeczone miasto Czehryn lokować pozwalający, i onemu ziemię pusto leżącą na lokaciją nadający. Drugi 1592 roku, dnia 15 miesiąca Pazdziernika, w Warszawie, na séjmie walnym koronnym przywiléj tegoż króla, także na prośbę urodzonego starosty i miasta Czehryńskiego wydany, nowo osadzonemu miastu Czehrynowi prawo magdeburskie i inne wolności nadający, obydwa extraktami z ksiąg metryki koronnéj wypisane, konstytuciją r. 1598, volumino 2, folio 1469, pod tytułem: »approbacia miasteczek nowych«—zatwierdzone. Które to przywileja, temuż miastu służące, z extraktów autentycznych przepisując, takowa onych osnowa: Stanisław August, z Bożéj łaski król polski, etc. etc. oznajmujemy niniéjszym listem naszym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu to wiedziéć należy, iż znajdują się w archiwum metryki koronnéj akta koronne, do województw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Brasławskiego i Czernichowskiego ściągające się, po rusku pisane, a w nich następujące dla miasta Czehryna przywileja, jako to: w księdze, literą J oznaczonéj, na karcie 48, brzmienia takowego: Żygimont tretij etc. Oznajmujem tym naszym listom, wsim wobec i każdomu zosobna, komukolwiek to wiedeti należyt: gdy nam urodzony kniaź Alexandro Wiszniowiecki, starosta Czerkaski, Kaniewski, Korsuński i Lubecki, sprawu dał, że w starostwie naszom Czerkaskom, wo wradie jeho, niżej Czer kas, uroczyszcze i horodiszcze, nazwanoje Czyhryn, nad rekoju Teśminom jest w takom dobrom położeniu na szlachach i perewozie tatarskom, kudy tot nepryjatel zwykł w państwa naszi wchoditi i szkody welikije czynyti, na kotorom gdyby sia twierdza zbudowała i mesto zasadiło, miało by to byt z dobrom wseje reczy pospolitoje i z pokojem onych krajew, nakoniec za czasom z pożytkom stołu i skarbu naszoho; my tyje pryczyny, nam od nieho, jako srarosty naszoho ukrainskoho, podane, za słuszne pryjmujuczy, umyślili jeśmo na to pozwolity. Jakoż pozwolajem tym listom naszym i zakładajem tam toje mesto tym sposobom: iż wolen budet

prereczony pan starosta Czerkaski na tom uroczyszczy, Czyhrynie, hde rozumietimiet, wedle potreby, zamok zbudowati i mesto ludmi wolnymi i kupcy i remeśnikamy fundowati, także i seła, na hruntach toho uroczyszcza, na mestach pohożych, saditi: I urad wojtowski onoho mesta tepereszny starosta i każdy, po nim buduczy, kotoroho im za wojta wiecznymi czasy dajem, z władnostju i prisudom, podłuh prawa pospolitoho, ziemskoho majet meti, a w sudie, w pożytkach i wo wsiakich poradkach sprawowati sia, prykładom inszych takowych mest naszych ukraińskych. A budut powynni tyje meszczanie naszy Czyhryńskije protiw neprijatelu każdomu naszomu koronnomu pry starostie, wojtie swojem tamoczniem, abo namiestniku jeho, konno, zbrojno zawdy stawati i zwierchnosti jeho, jako pod czasom pokoju tak i wojny ne wyłamywati sia. Kotoromu miestu, z łaski naszoje korolewskoje, hranicy tyje, jako od pana starosty Czerkaskoho nam podanyje, jeśliby to ne było z ubliżeniem prawa inszych miest i osad prylehłych, to iest: poczawszy od Taśmenia, wyszéj Czehryna w czotyroch milach, czerez pole w reku Dniepr, Dnieprom w niz do reczki Suły po reku Boh, a od Boha aż po hranicu Korsuńskuju, zo wsimi zemlami, hrunty, polmi, lesy, bory, hai, rekami, ozery i z stawiszczy, pasiekami, rybnymi, bobrowymi i innymi wsiakimi pożytkami. A żeby też wójt nasz Czehryński, starosta Czerkaski, za to iż tam miestce pustcie osadit, łasku naszu poznał, wolno jemu budet pożytki na siebie wynajdywati z uchodów rybnych, bobrowych i innoho wszelakoho zwiera i z pasieki, k tomu młyny tam budowati, a onych, także i korczmy horełczanyje, na siebie używati; a po wyśtiu wolnosti na osadu, kotoruju on wedle uważania swojeho tamtomo mestcu naznaczyt, pomeneny starosta nasz Czerkaski, tak jako i wsie starostowie Cerkaskije, od nas majet dożywotnoje tyje młyny i korczmu horełczanuju do żywota swojeho budut derżati, zachowuiuczy tolko nam i reczy pospolitoj moc, władnost i rewizory tam wysyłati, i szto budet z dobrom pospolitym stanowiti; osobliwo też to warujuczy—abysia tam biehunowie z miest i sioł naszch ne perenosili. i jeśliby pryszli,. perechowywani ne byli i wolnostéj żadnych z mieszczany tamosznymi ne używali. Meszczanie i ludi mesta onoho na pola choditi ne majut bez dozwolenja hetmana koronnoho, tak i nikoho wyprawowati i żywnosti dodawaty ne budut, czoho starosta i woit nasz tamoszny dohledati i posterehati majet. A dla lepszoje wiary i umocnienia toje reczy, séj list rukoju naszoju własnoju podpisawszy, peczat naszu koronnuju do neho prywesiti rozkazali. Pisan w Warszawie, dnia perwoho meseca Maja, roku od narożenia Chrystowa tysiacza piatsot ośmdesiat dewiatoho, a królewanja naszeho roku wtoroho. Sigismundus Rex. W księdze zaś, literą

G oznaczonéj, na karcie 34, przywilej prawa magdeburskiego dla tegoż miasta, w osnowie następującéj: —Zygimont treti etc. Oznajmujem tym listom naszym wsim wobec i każdomu zosobna, komu toho wiedati należyt, niniejszym i na potom buduczym: Dał nam sprawu urożony kniaź Alexander Wiszniewiecki, starosta nasz Czerkaski, Kaniewski, Lubecki i Korsuński, iż on na uroczyszczu Czyhrynie, prawie na szlachu tatarskom, nad rekoju Teśminom, na hruntie naszom, w starostwie Czerkaskomu, deržawie swojej, w zemli Kijowskoj leżaczom, dla ubespieczenia i zasłony państw koronnych, podłuh praw pospolitych, trwerżu, zamok potrebny, budujet i mesto sadit i zakładajet, a to za woleju i wiedomostju i pozwoleniem naszym; i proszeni jesteśmy, abyśmo tomu mestcu, nazwanomu Czyhryn, prawo magdeborskoje nadali i wsiaki poradok, jaki w innych mestach naszych hołownych jest, méti dozwolili, także jarmarki, torhi i korczmy nadali; kupiectwa, handlów i innych wsiakich obchodow dopustili. A tak my, uważywszy w tom byti proźbu słusznuju, z łaski naszoje korolewskoje, na pryczynu nekotorych panów rad naszych, prereczonomu mestu Czyhrynu i poddanym naszym, mieszczanom mesta toho tam, ludiam tam osełym i kotoryie potom prychoditi i osiedati budut, prawo majdeburskoje i swobody mestkije nadajem, dajuczy wolnosti im samym i potomkom ich: wolnoje obieranje sobie wojta, burmistra z rajcami, a sprawy sudowyje ne inszyie, odno tyje tolko samyje, w tom listie naszom niże pomienienyje, odprawowati i rozsużowati wrad mestki poradkom prawa majdeburskoho majet: o hołowszczynie, i zranenie, abo i o sromocenie, o fałsz wszelaki, a insze sprawy wsiakije, w tom listie naszom namenowanyje, staroste albo deržawcy naszemu rozsudkowi należati majut, do ktorych wojt miestki i burmistr z rajcami, oni sami i potomki ich, mieti niczeho ne majut i w to sia wstupowaty ne mohut na wsi potomnyje czasy. K temu dopuszczajem w miestie Czyhrynie ratusz zbudowąti, wahu, postryhalniu, jatki wsiakije, łaźniu pospolituju, i sztokolwiek do poradkow, obchodow i pożytkow mieskich należy, zbudowati majut, i remesła cehowyje sporadiwszy, poradkom inszych mest naszych uprywilejowanych wo wsiem sia sprawowaty majut. Także dozwolajem w tom miestie naszomu Czyhrynie, jarmarki dwa uroczystyje mieti, to jest: odin na deń..., a druhij na deń... a torhi na każdy deń..., dajuczy wolnost wecznymi czasy meszczanam czyhrynskim, poddannym naszym, kupiectwa, handli wsiakije i korczmy wolnyje deržati, pitiem wszelkim: medom, piwom i brahoju szynkowati, do kotoroho to miesta Czyhryna, podług zwyczaju, wolnost pospolituju na jarmarki i torhi tamosznije kupcam i wsim ludiam, obywatelam państw naszych i czużoziemcam, wolno z towary wsiakimi pryjeżdżajuczy, torhowati, prodawati, kupowati, towary za

towary mieniati, odno iżby ne było z ubliżeniem praw mest i mesteczok naszych prylehłych, bez wszelakoho hamowania i zaczepki dobrowolnie ludiem pryjeżdczym odjeżdżati, niżli aby takowyje też ludi ne byli, kotorych w mestech i mesteczkach naszych prechowywati i spraw jakich mieti prawa i prywileja koronnyje zaboroniajut. A torhowoje po obyczaju mest inszych wcale zostawujuczy i okrom perekazy myta naszoho hołownoho i inszych pożytków naszych; do toho też tomu miestu naszomu, Czyhrynu, sim że listom naszym do prawa ich nadajem peczat mestskuju, herb — try streły, kotoroje peczati do odprawowania praw mestkich meszczanie naszi czyhryńskije, oni sami i potomkowie ich, używati majut. Budut też powinni meszczanie naszi czyhryńskije protiw każdomu nepryjatelowi naszomu koronnomu, pry starostie naszym tamosznym, abo namiestnikom jeho, czasu pokoju i czasu wojny ne wyłomywati sia, a warujuczy i to, iż ludi mesta onoho na pole choditi ne majut, bez dozwolenia hetmana koronnoho, także wyprawowati i żywnosti druhim dodawati ne budut, czoho starosta nasz tamosznij dohladati i prestrehati majet. I nato jeśmo seś nasz list, rukoju naszoju hospodarskoju podpisawszy, dali meszczanam czyhryńskim; do kotoroho, dla lepszoje twerdosti, i peczat naszu koronnu prywesiti jeśmo kazali. Pisan w Warszawie, na seymie walnom koronnom, leta Bożeho narożenja 1592, meseca Oktebra 15 dnia, a królewania naszoho roku piatoho. Sigismundus Rex. Florian Olieszko.—Ktore to przywileje my z tych że ksiąg polskimi literami wypisać i stronie żądającéj autentycznie wydać dozwoliliśmy. Na co, dla lepszéj wiary, pieczęć koronna jest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia 27 miesiąca Września, roku pańskiego 1791, panowania naszego dwódziestego osmego. Za sprawą J. W. xiędza Hugona Stumberg Kołłątaja, podkanclerzego koronnego, kanonika katedralnego krakowskiego. (L. S.) X. Hugo Kołłątaj, pod. koron. m. p. Cyprian Sowiński, kancellaryi większéj koronnéj metrykant. Z lat 1589 i 1592 — przywiléj fundacyi miasta Czehryna i prawa magdeburskiego. W exekucyi których, za świadectwem lustracyi starostwa Korsuńskiego i Czehryńskiego, w latach 1616 i 1622 sporządzonych, toż miasto Czehryn, pod oddzielnym rządząc sie magistratem, obronną twierdzę i obszerne uformowało miasto, a częsty nieprzyjaciołom miasta odpor czyniąc, kilkakrotnie zniszczone zostało, i, jak przekonywa traktat moskiewski, w roku 1686 przez Grzymułtowskiego zawarty, w woluminie szóstym praw krajowych, na karcie 152-ej znajdujący się, rzekę Dniepr za granicę między Rossyją i Polską stanowiący, a miasto Czehryn pod ten czas miejscem znowu pustem być okazyjący, dopiero po traktatach, w latach 1768 i 1773 z Rossią zawartych, do prawdziwéj

postaci miasta pogranicznego przychodzić zacząwszy, właśnie nową osadę po częstych swych spustoszeniach uformowało; chociaż zaś lustracie i taryffy, końcem podatkowania do skarbu rzeczypocpolitéj sporządzone, też dawne uprzywilejowane miasto Czehryn miastem naszém krolewskiém opisały, lecz, nie mając przed sobą złożonych wyżéj wyrażonych przywilejów lokacyjnych, w powinnościach i daninach toż miasto uciężyły, wzrost onego w ludność, handle i rękodzieła zatrzymały, a przecież, opisawszy go miastem naszym królewskim, stosownie do ich opisu, też starożytne miasto Czehryn, lubo w swych gruntach i territorium lokacyinem uszczuplone zostało, atoli wszystkie podatki publiczne, na miasta wolne prawem postanowione, do skarbu rzeczypospolitéj, jako miasto wolne, opłacać obowiązane. Zaczym suplikowano nam jest, abyśmy, z mocy najwyższéj naszéj zwierzchności, która nam prawami krajowemi dozwolona jest, i na fundamencie konstytucyi na séjmie terazniéjszym pod osobnemi tytułami: 1-mo „miasta nasze królewskie wolne w państwach rzeczy-pospolitéj"; 2-do „urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczy pospolitéj"; 3-tio „kommissia policii"; 4-to „ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych dawniéj królewskich, a teraz wolnych rzeczy-pospolitéj" postanowionych, którymi nie tylko dawnym miastom przywileja, jeżeli by onym zaginęły, odnowić, ale nawet, gdyby jakowa osada, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystojną postać miasta tedy onéj nowy przywiléj lokacyjny z nadaniem ziemi i praw miéjskich wydać nam, królowi, moc zostawiona, miasto zaś Czehryn, gdy nie tylko znaczną osadę, z ludu wolnego złożoną, ale i starożytną swoję lokalną byłość i własność dziedziczną swoiéj lokacyjnéj ziemi miéjskiéj dowodzi, i konieczną potrzebę, ile na samém pograniczu nowoserbskiém i rossyjskiem położone, utrzymania tegoż miasta przy jego dawnych wolnościach, własnościach i swobodach, wyżéj ukazanymi przywilejami objętych, słusznie przekłada, i aby prawa, o miastach zaszłe, tudzież szczególne tegoż miasta przywileje odnowić, od ciężarów, lustracyjami niesłusznie na też miasto włożonych, wyzwolić, do wolności i prerogatyw, inszym miastom wolnym właściwych, przywrócić one raczyli, do której prośby, ile na prawie zagruntowanéj, my, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżéj wzmiankowanych konstitucyj i szczególnych tego miasta przywilejów stosując się, chcąc przekazane miasto wolne Czehryn do pierwszéj zwrocić byłości, i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawującym, pomnożyć, ztąd toż miasto do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażające się z czasem dochody rzeczy-pospolitéj zwiększyć, od ciężarów, z przywilejami onego niezgodnych, jako miasto wolne wyzwolić, przerzeczone miasto Czehryn za

miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli w tém mieście, tak teraz osiadłych, jako i napotem osiadać mających, do prawa się miejskiego wcielających, za ludzi wolnych, ziemię lokacyjną, w obrębie tego miasta położoną, przez mieszczan, przedmieszczan i obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futory łąki, zarośla i wszelkie osady, w wyżéj nadmienionych przywilejach specificowane, nadania od zakordonowania w państwach naszych pozostałe, w gruntach starożytnych lokacyjnych tegoż miasta znajdujące się, nie naruszając bynajmniéj spraw o granice, z kimkolwiek by mieć mogło, i całe tegoż miasta terytorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan chrześcian być uznajemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Czehryna, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handel lub rzemiosła, rolnictwem, bądź szynkiem bawiących się lub z jakiegokolwiek przemysłu żyjących i w tém mieście tak teraz posessią mających, jako i napotém nabyć one mogących, jakiegokolwiek byliby dostojeństwa, urodzenia, professii lub kunsztu, jurisdictii miéjskiéj i magistratowi miejscowemu, oraz równym podatkom i wolnościom, tak z praw ogólnych, jako i szczególnych wyżéj opisanych tego miasta przywilejów wynikających, podległemi mieć chcemy, niemniéj przerzeczone miasto Czehryn od wszelkich jurisdictii ziemiańskich i zamkowéj, starościńskiej, czehryńskiéj, na mocy prawa, świeżo o miastach zapadłego, wyjmujemy, i że żaden z obywateli tegoż miasta w żadnéj sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko pred sądem lub urzędem miéjskim, podług przepisu prawa terazniéjszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych w tem mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowimy; a gdyby kto dekretem sądów miejskich miasta Czehryna mniemał się być uciążonym, tedy do sądów appelacyjnych, w mieście stołeczném, prawem séjmu terazniejszego dla miast wolnych tegoż województwa za miasto wydziałowe postanowioném, lub do sądów naszych assessorskich koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appelować będzie mocen. Magistrat zaś, sądy i urzędy miéjskie z urzędów i sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Czehryn, nie gdzie indziéj, jak tylko przed nami i sądem naszym assesorskim koronnym, lub kommissii policii obojga narodów w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno. Jakie zaś daniny z lokalnego obrębu gruntów miéjskich miasta Czehryna podług prawa należeć okażą się i te wyrokiem sądów naszych assessorskich koronnych w exekucie prawa, w téj mierze na séjmie terazniéjszym pastanowionego, w opłacie pieniężnéj zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli

miastu wybierać i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i karty z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie; oprócz zaś należytości gruntownych, jakowe podatki publiczne na séjmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczy-pospolitej wnosić toż miasto będzie obowiązane. Wszelkich religii i wyznań chrześcijańskich ludziom wolnym, tak krajowym, jako i zagranicznym, wolność w tém mieście osiadania, kościołów i cerkwi budowania i prerogatyw miejskich używania dozwalamy. Innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakie prawami krajowémi miastom wolnym dozwolone są—i jakowemu zarządzaniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz, jakowe prerogatywy, tak z praw krajowych, jako i prawa miejskiego magdeburskiego wynikające, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Czehryn i jego obywali uczęstnikami mieć chcemy; wolnego obierania magistratu, podług prawa, temuż miastu dozwalamy i onemu rząd i sąd wolny w tém mieście sprawować winny poruczamy, i, aby w tym od nikogo żadnéj nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszéj wiary, przywiléj niniéjszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVI miesiąca Kwietnia, roku pańskiego M. DCCXCII, panowania naszego XXVIII roku. Stanisław August, król.

Roku 1792., dnia 13 Novembris, osobiście stawający urodzony Jan Stebłowski, dyploma prawa przywileju miasta wolnego Czehryna, w województwie Kijowskiem leżącego, odnawiające, od najjaśniéjszego Stanisława Augusta, króla polskiego, pana naszego miłościwego, temuż miastu Czehrynowi łaskawie konferowane, ręką tegoż najjaśniejszego pana i sekretarza pieczęci wielkiéj koronnéj, przy téjże pieczęci, na massie czerwonéj w puszce blaszanéj zawartéj, wyciśnionéj, podpisane, na papierze pargaminowym, ceny czerwonych złotych trzech pisane, do xiąg palatinatus Kijowiae w oblatę podał. Przyjąłem—Onufry Lubicz Sadowski.

Сообщено членомъ-сотрудникомъ коммиссіи, М. Грабовскимъ.

XXV.

Грамота князя Григорія Львовича Сангушка-Коширскаго и жены его, Софіи, жалующая городу Горохову магдебургское право, опредѣляю-

щая: доходы, права, привилегіи и обязанности городскія, государственныя и владѣльческія повинности и поземельную собственность мѣщанъ. 1600. Іюля 26.

Грамота короля Сигизмунда III, подтверждающая предъидущую грамоту и опредѣляющая порядокъ при избраніи войта. 1601. Марта 10.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt szóstego, miesiąca Augusta czwartego dnia.

Przed urzędem i aktami magistratu miasta Jej Imperatorskiej mości Żytomierza i przedemną, Jozefem Witwickim, pisarzem przysięgłym miasta Żytomierza, osobiście stawaiący urodzony Antoni Majewski, ten przywilej, od JO. xiążąt Sanguszków Koszyrskich, kasztelanów bracławskich, małżonków, mieszczanom horochowskim dany, rękami tychże xiążąt ich mościów, przy pieczęciach dwóch zawiesistych, na pargaminie, podpisany, przez naijaśniejszego Zygmunta trzeciego, króla polskiego, przy pieczęci koronnej, zatwierdzony, z oblatą grodu łuckiego, do akt radzieckich miasta Jej Imperatorskiej mości Żytomierza w oblatę podał, w te słowa: Kopia prawa miejskiego. Zygmunt trzeci, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Kiiowski, Wołyński, Podlaski, Inflanski, Siewierski i Czernihowski, Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny król. Oznajmuiemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć będzie należało, niniejszym i napotym będącym: przed nami mieszczanie miasta Horochowa, na imie: Sachno Nikiporowicz, German Fedorowicz, poddani wielmożnego xiążęcia Grzegorza Sanhuszka Koszyrskiego, kasztelana bracławskiego, list pargaminowy pod pieczęciami dwiema i podpisami rąk, na prawo majdeburskie od tegoż xiążęcia jegomości Koszyrskiego, pana swego, onym samym i potomstwom ich na wieczne czasy, za osobliwym przedtym pozwoleniem naszym, nadane i uprzywilejowane; bili nam czołem, abyśmy artykuły i kondycie tego prawa, w liście xiążęcia Koszyrskiego, pana i dobrodzieja, opisane, jako się w sobie zamyka, listem naszym potwierdzili; któren to list słowo w słowo tak wszystko w sobie ma: Ku wiecznej pamięci amen. Gdyż wszelakie sprawy, które wiecznie być maią, ieżeliby pismem ostrzeżone i potomstwu do rąk oddane nie było, z pamięci upływaią, a zatym w znieważenie przychodzą, a za starością i czasów krótkością ludzie w zapomnienie obracaią i nie długo trwałe bywaią; dla czego ludzie mądrzy wynaleźli, iż to, co wieczne i trwałe i moc mają, pospolicie pismem waruią i do rąk potomstwu swemu, iako zwierciadło iakie podaią i pamięci zostawuią; dla czego ja, Hrehory Lwo-

wicz Sanguszko Koszyrski, kasztelan bracławski, i ja, Zofia Hołowiczuwna Sanguszkowa Koszyrska, kasztelanowa bracławska, chcący dobrze poddannym swoim miasta Horochowa uczynić i onych w bezpieczeństwie od nieprzyiaciela, Tatarów, od którychby niepojednokroć razów zatrwożeni byli, w państwie koronnym niespodziewanym, przemyślić, iako o dobro, tak i o wolnościach ich poradzić, wszem wobec i każdemu zosobna, komuby to była potrzeba wiedzieć, niniejszym i napotym będącym zawżdy, oznajmujem z łaski i z dobroci swoiej, iako panowie naprzeciwko poddanych swoich, dla lepszego pomnożenia onych i sposobniejszego porządku w mieście Horochowie, a pogotowie dla opatrzenia i obwarowania miasta Horochowa przez nich samych wały, parkany, basztami, rysztunkami i inemi potrzebami, na obronienie miastu temuż naprzeciwko nieprzyiaciołom koronnym, a dla rozmnożenia pożytków, nam i onym samym należących, zwłaszcza iż też na to i obietnicę od przodków naszych mieli, miasto to nasze Horochów, w powiecie Łuckim leżące, przykładem innych miast wolnych koronnych, prawa majdeburskiego zażywaiących, wszelakiej wolności i swobody onemu daruiemy i prawo im saskie majdeburskie, iż odtąd zarazem dla sądu, praw, porządków wszelakich i innych następuiących potrzeb i przypadków nadaiemy, i upatruiemy, i oznajmuiemy; a z ucisków wszelakich, usług i urzędników swoich sądów i ich angarji, iako od posyłania z listy, tak i innych wrzelakich temu podobnych, mieszczan miasta Horochowa i ich potomków wyjmuiemy, wyzwalamy i nieodmiennie wypuszczamy, tylo całą swoią zwierzchność przy sobie zostawuiemy; tak, iż wszyscy mieszczanie nasze horochowscy i z potomkami swemi i żonami, starym zwyczaiem, zwłaszcza co się sądów prawnych i wolności ich tycze, podlegać winni —przez nas i potomków naszych na wieki; jako słudzy, réwizorowie i urzędnicy angaryc, winy żadnym sposobem i pod żaden pretext bydź nie może czasy wiecznemi (sic); i owszem, według prawa maideburskiego i iako urząd miejski: rządce, burmistrze, przysiężni, gromada, z porządku siebie tylko ludzi dobrych, cnotliwych, prawa wiadomych, w mieście Horochowskim osiadłych, według zwyczaiu i prawa majdeburskiego przysięgłych, na każdy rok obierać maią i powini będą; których przysięga przy rewizorze naszym wykonaną bydź ma; przed któremi zapisy wszelakie, zdania, przedaże rol, włok, domów, folwarków, ogrodów, sianożęci i innych majętności leżących, także opowiadanie protestacyi i sądów wszelakich i o krzywdy tak sami z sobą, iako i z postronnych ludzi stanu wszelakiego, na którego z mieszczanów horochowskich żałować się o cokolwiek, sprawiedliwości żądać będą, czynione i odprawowane bydź maią. Które prawo i według jego porządku zachowane bydź ma za mocą tego listu i przywileiu naszego, mieszczanom naszym horo-

chowskim i ich potomkom od nas danego, za gruntowne, i ważne, i mocne, i sprawiedliwe, i słuszne zawżdy i na wieki przez nas i potomki nasze dzierżane i przyimowane bydź ma i nieodmienne. Którzy sprawiedliwość, iako sami sobie, tak i każdemu z obcych toż nie prawem ziemskim, ani iakim inszym pańskim, od którego ich i potomki ich na wieki wolnemi czyniemy, tylko miejskim majdeburskim (wymierzać maią); winne i występne według tego prawa winami, nakoniec gardłem karać maią i będą powinni; ostawiwszy do nas od siebie i potomków swoich każdemu wolną appellacyą według prawą, któreby się sądem ich w czym z urzędu miejskiego uciążeni być mienili; które apellacią to my sami z potomkami naszemi (na) angaryc przez nich, kogobyśmy na wysłuchanie tej sprawy wysadzili i deputowali, sądzić i rostrychnąć i zaraz, nie omieszkaiąc, odprawować według prawa ich majdeburskiego mamy, z potomkami naszemi powinni będziemy, wyiąwszy sprawy małe sukcessorów do złotych dwudziestu, co albo długi i sprawy za zapisem, także karania krwawe i te podobne, o co gardłem ukarać, te na rozsądku urzędu ich samych miejskiego zostawaią i tam się bez dopuszczania appellacyi (sądzić) maią i będą wiecznemi czasy. Do tego, aby upewnione byli przerzeczeni mieszczanie nasi horochowscy, iaką siłą włok pola (miasto) od nas iest nadane i opatrzone i udarowane, tedy włok czterdzieście i ośm według liczby wszystkich, a niczego więcej, na wieczność wszystkim, w Horochowie mieszkaiącym, naznaczamy, oddaiemy i allegujemy samym i potomkom ich: pola z ogrodami, domy, folwarki z sianożęciami, zbożem i wszystką osadą i wydaniem, tak, iak które po rodzicach swoich za nabyciem prawa trzymali i do tego czasu zażywaią, z których włok, z każdej z osobna, na każdy rok na święto świętego Marcina rzymskiego po cztery kopy pieniędzy litewskich nam i potomkom naszym czynszu pewnego zawżdy, sami wybrawszy, płacić maią i powinni będą, A po śmierci rodziców dzieciom ich oboch narodow włoki i majętności ich wszelakie przez nas i potomki, sługi i urzędniki nasze onym, nigdy, oprocz podatków, odbierane bydź nie maią; i owszem maią i mocni będą sami i potomkowie ich każdy dom swój, albo ich wiele może bydź, sianożęci, ogrody, folwarki, komu chcąc przedać, zostawić, darować, na cerkiew i na kościoł religii wszelakiej zapisać i, iako chcąc, według woli i upodobania swego, każdemu z nich szafować, czyniąc sobie na to zapisy i zeznania przed urzędem miasta Horochowa w miejskie, tylko żeby się niczego pożytków, tam należących, nie umniejszywało; których czterdzieście ośm włok, dwie włoki na cerkiew i oberwy swiaszczennika w mieście Horochowie, a trzecią włokę na diaka, obracamy i wiecznie mieć chcemy; z których trzech włok żadnej płacy nam i potomkom naszym iść nigdy

nie ma. A mieszczanie nasi horochowscy, według wymiaru i cyrklu im ukazanego, miasto wszystkie i przedmieście do kopy zniesą się i sprowadzą; także folwarki wszystkie i ogrody z miasta wynieść i tam za miastem i przedmieściem budować,a domy w rynku wiecznie porządne bydź i mieć maią. A te, co za ogrodnikami nazwane byli, także i w ulicach to się budować maią; a spólnie zaś wszyscy miasto w koło porządnie wałem okopać i osypać i wysoko wystawić i odarnić a potym parkanem i basztami umocnić, także strzelbą wszelką, tak wielką iako i małą, prochami, i kulami, i innemi, do obrony należącemi, sami, kosztem i nakładem swoim, według ukazania naszego, opatrzyć maią, z potomkami swemi powinni będą. Do tego też sami z potomkami swemi powinni będą groblę pod miastem dzielnicami, według starodawnego zwyczaiu, warować i tak, iako przystoi, naprawować. Tak też czasu gwałtownej wody, albo iakiej przypadłej szkody, w upustach zepsowania bronić, i warować, i szarwarki naprawować w tejże grobli materią naszą; a i gwałty—te się według prawa swego majdeburskiego a nie inaczej odprawować maią, z potomkami swemi powinni będą; słudzy zamkowe i ludzie stanu szlacheckiego, gdyby który osiadłość swoią w mieście Horochowie mieli, albo tam, pośrzodku ich, przemieszkiwać chcieli, aby każdy takowy pod juryzdykcią miasta Horochowa wcale podległe były i od nas i potomków naszych libertacijami i listami naszemi nie zakładali się; które wszystkie od tego czasu wiecznie uśmierzamy i w niwec obracamy i za próżne i żadnej mocy nie maiące uznawamy i zneważamy. Swieszczeników do cerkwi miejskiej my sami i potomki nasze (?) i M. Horochow z tą naszą daniną daiemy nienaruszoną, tak w części i we wszystkim według prawa ich majdeburskiego i tego przywileju, im nadanego i pozwolonego i z potomkami ich zachować maią i z potomkami naszemi powinni będziemy. Rzeznicy miejskie, każdy z nich po dwa złote polskie do zamku naszego dawać maią, a postronne zaś, które w targi i w jarmarki do miasta przyieżdżaią, z przedarzami, będą łopatkami mięsa na zamek nasz dawać, powinni oddać bydlencia każdego pieczenie; od przepikania białego chleba na każdy rok z osobna na nas i potomkom naszym po groszy litewskich trzydziestu i dwoch płacić maią, a od chleba razowego po groszy dwanaście litewskich. Szewcy i inni rzemieśnicy, każdy z nich z rzemiosła swego w każdy rok po złotemu polskiemu płacić maią i powinni będą. Postrzegacz z postrzegalni to ieden tylko ratuszny bydź ma i miasto Horochow z postrycharzami i przychodzącemi należytościami bydź ma, ratusz i kramnice wszystkie z nich nie wyimuiąc, przy pożytkach miejskich, przychodzących na miasta; także słodownie i browary, ile ich sami zechcą mieć, porządek iakikolwiek w tym sami między sobą by uczynili i postanowienie.

Łaźnia także, także wagi, woskobojnia, oliiarnia, mostowe, to wszystko przy mieście zostawać powinno, i dla tego sami naprawiać będą powinni. Dla miary zboża wszelakiego, do miasta na przedaż przywiezionego, pułmiarki dla zboża mierzenia, sposobem miast koronnych z ratusza powinne dawane i stawione bydź maią; od którego pomiaru na ten czas po dwa bitych do skrzynki miejskiej iść ma, a na pożytek miejski i oprawe miasta to wszystko obracać się ma; z tego urząd miejski iako: wojt, burmistrze, rajcy, albo którym to będzie należało, każdego roku na święto Marcina świętego, święta rzymskiego, aby przed nami i potomkami, albo rewizorami naszemi, liczbę ze wszystkiego prawdziwą, słuszną, dostateczną czynili, tamże zaraz i inne rady—urząd miejski powinni mieć; wszak to być ma bez (sporu) z posrodku siebie obierać i postanawiać maią, i z potomkami swemi w każdy rok powinni będą; a co się tknie ludzi ubogich, którzy w parkanach pod wałem mieszkać będą, także przekupnice, które będą przedawać krupy i inne rzeczy drobniejsze, od tego wszystkiego urząd miejski powinien odbierać na siebie, albo komu chcący arędować. A co się tyczy poborów królewskich, tedy M. Horochów sami wybierać według uniwersału pod przysięgą, albo rewizorom naszym oddawać maią. Na przedmieściu horochowskim dla snadniejszego ludzi swawolnych karczmy i przykazaniu (sic) miejskiemu w wolnościach ich pożytków nie maią i przez nas i potomków naszych żadnemi daninami i pretextami zmogane bydź nie maią wiecznemi czasy, oprócz szynków tych, któreby bakłakami z miasta, także piwem i miodem brane od którego z nich by były, okrom wolności im warzenia, wolne piwa na nabożeństwa i wesela; a kapczyzny od każdego warzenia piwa groszy po trzydziestu i pięciu litewskich, od śledzianki miodu—złotych dwa, a od połbeczka miodu lwowskiego—złotych pułrzecia i od zmełcia słodu całego sześć miarek i od każdej słodowni po osmi mac słodu nam i potomkom naszym płacić maią i od onych dawać maią; w czym żadne uproszone i fortelne miejsca mieć nie maią, i owszem urząd każdy nowo obrany, tego w rocie przysiąg dokładać maią, iż ochraniać, ani taić, a pogotowiu żadnym przemysłem, radą i fortelem pożytkowi, stołu naszemu właśnie należącemu, nigdy nic ujmować nie maią, i owszem o pomnożenie ich starać się powinni będą. Ludzi niewolnych agrawować nie mają i takich zawsze wydawać powinni i do tego przestrzegać, żeby onych trudności nie było. Targi w mieście pomienionym Horochowie w każdy tydzień dwa: pierwszy we wtorek, a drugi w sobotę bywać maią; jarmarki maią bydź do roku dwa: jeden na Niebowstąpienie P. a drugi, iak bywał, na Ss. Piatiunki (sic), ruskie święto. Zagrodnicy, którzy włocęgami nazwane byli, w mieście Horochowie mieszkaiące, między któremi zaściankami, ile

ich może bydź podzieleni (bydź maią), także i place im na budowanie domów w ulicach i uliczkach; także i ogrody iednakie rozmierzone i rozdane bydź maią, z czego nam i potomkom naszym czynszu po groszy litewskich trzydziestu na każdy rok płacić powinni; a z tych pomiłków dziesięcina zboża na szpital wybierana powinna bydź. Dębina, przeciwko lasu leżąca, która przedtym Wojtowskim Zapustem zwana, to mieszczanom na wypust daruiemy; na wojnę, gdyby tego potrzeba było, woz, suknem pokryty, z dwoma końmi i z leguminami dać i cztery haubice ze wszystkim przywozić—wyprawione bydź powinny, a ieśliby pomienionym M. Horochowa co się ieszcze do tego przybywać albo uiąć była tego potrzeba, tedy, za doniesieniem proźby ich do nas, wszystko, co się słusznie ukaże, będzie, godziło uczynić i według proźby i żądania ich niczego się nie zbraniać z potomkami naszemi nie możemy. Żęców z miasta z każdego domu na żniwo ozime po trzy, a na jarzynę po trzy mieszczanie w każdy rok dawać powinni; także do grobli Peremylskiej w każdy rok, gdyby tego potrzeba była, na cztery dni z każdej włoki końmi z wozem, a z ogrodu powinni iechać, albo iść maią; dla pilnowania tych roboty, nad temi ludźmi urząd miejski bydź zawżdy maią; na stróża do zamku w każdy rok złotych dwadzieścia mieszczanie powinni dać. Od rzeczy strawnych: ryb swieżych i suchych, wionów, śledzi—myta żadnego nam dawać nie powinni dla pomnożenia strawnych rzeczy w mieście. Żydowie w mieście naszym Horochowskim, którzy będą pod juryzdykcią naszą, do których mieszczanie nic nie maią; którym żydom ulica im osobliwa, z rynku aż do szkoły wymierzona, i na jatki ich mięsne wedle szkoły miejsce ukazane być ma. A na tośmy dali mieszczanom naszym Horochowskim te nasze pisanie na wieczne czasy pod pieczęciami naszemi zwykłemi i podpisem rąk naszych własnych Pisano w Horochowie, od lata od narodzenia Syna Bożego tysiącznego sześćsetnego, miesiąca Iulii dwudziestego szóstego dnia. A u tego listu pieczęci zawiesistych dwie: xiążęcia Koszyrskiego iedna, a druga xiężnej Zofii, małżonki jego, i z podpisami rąk ich słowo w słowo: Hrehory Lwowicz, xiąże Sanguszko Koszyrski, kasztelan bracławski, ręką włąsną. Zofia z Hołowiczów Sanguszkowa, kasztelanowa bracławska, ręką własną. A tak my, król, za prośbą do nas przerzeczonych mieszczan horochowskich i przyczyną xięcia jegomości Koszyrskiego i xiężnej iejmości Zofii, małżonki jego, jako panów ich, za niemi do nas przyniesionej, miłościwie i łaskawie przychylaiąc się, artykuły prawa tego majdeburskiego, do nas przyniesione, iako się w sobie maią, we wszystkich ich punktach i kondycyach utwierdzić umyśliliśmy, iako też nie są przeciwne prawu pospolitemu, i one im potwierdzamy i umacniamy tym niniejszym listem naszym,

tak, iż przerzeczone mieszczanie horochowscy i potomki ich, według tego porządku i artykułów wyżej wyrażonych i za tą konfirmacią naszą, prawa majdeburskiego używać i we wszystkim według onego rządzić i sprawować się maią wiecznemi czasy; objaśniając przy tych artykułach obieranie wójta w tym mieście Horochowskim takim sposobem, iż niech to sami mieszczanie horochowscy i potomki ich przyobierają pięci radziec, a z nich jednego, którego z onych, cnotliwego i w prawie też majdeburskim biegłego, i uczonego, na wojtowstwo horochowskie obierać i stanowić maią. A ten wójt z tych pięci radziec, od przerzeczonych mieszczan horochowskich i potomków ich obrany, iako starszy, przypadaiące sądowe sprawy z owymi i w owym miejscu z rajcami odprawować maią. Której to elekcyi, tak radzieckiej jak i wojtowskiej, xiąże iegomość Koszyrski z małżąką iego, Zofią, według dobrowolnego terazniejszego pozwolenia swego, z potomkami swemi nie mamy przeszkadzać i nie będą wiecznemi czasy, prawa nasze królewskie i rzeczy pospolitej koronnej wcale zachowuiąc; której rzeczy na opatrzenie większe, podpisawszy ten list ręką naszą, pieczęć naszą koronną do niego przycisnąć kazali. Pisano w Warszawie, na sejmie walnym koronnym, lata Bożego od Narodzenia Bożego tysiącznego sześćsetnego pierwszego, miesiąca Marca dnia dziesiątego, a panowania klólewstwa naszego Polskiego czternastego, a Szwedskiego osmego roku. Oblata tego przywileju grodu łuckiego w te słowa: roku tysiąc siedmset dwudziestego siódmego, dnia dwudziestego siodmego miesiąca Maja szlachetny pan Jan Ostrowski, wójt horochowski, oczewiście per oblatam podał. Konstanty Chorosko, namiesnik podstarostwa łuckiego przyioł, susceptant mp. Wpysanyje w knyhi grodskie, łuckie i konfirmacya wydana mp. Któren to przywilej, słowo w słowo iak się w sobie ma, do akt magistrackich iest zapisany.

Книга Житомирскаго магистрата, годъ 1796 - 1799, № 312. Листъ 175.

XXVI.

Грамота короля Сигизмунда III, разрѣшающая кіевскому земянину, Ісааку Костюшковскому, основать мѣстечко въ его имѣніи Костюшковщинѣ и устанавливающая въ этомъ мѣстечкѣ 2 ярмарки, торги и свободную продажу питей 1601. Февраля 20.

Року тысеча шестьсотъ осьмдесятъ девятого, мѣсяца іюня шостого дня.

На уряде гродскомъ, въ месте его королевской милости Овручомъ, передомною, Казимиромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства кіевского и книгами, нынешними, кгродскими, кіевскими personaliter stanąwszy urodzony imć pan Hrehory na Kościukowszczyznie Kośtiukowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodskich, kijowskich, per oblatam podał przywilej, od nieśmiertelnej pamięci najjaśniejszego króla jegomości Żygmunta trzeciego na fundacyą miasta Kostiuszkowszczyzny niegdy godnej pamięci szlachetnemu imci panu Izaakowi Iakowowiczowi Kostiuszkowskiemu, ziemianinowi kijowskiemu, nadany, i z metryk koronnych z pieczęcią zawiesistą większej cancellaryej koronnej, z podpisami rąk kanclerskiej i sekretarskiej, łacińskim z ruskim pismem, wydany, o czym ten przywilej, niżej wpisany, szerzej w sobie opiewa, prosząc, aby przyjęty i w xięgi niniejsze, grodskie, kijowskie wpisany był; na którego affectatią ja, urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem i temi jest inserowany słowy: Ioannes tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviaeque: Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, contineri in actis ruthenicis metrices regni cancellariae minoris privilegium fundationis civitatis, Kostiuszkowszczyzna dictae, cujus tenor est talis: Жигмунтъ третій, милостію Божію король Полскій, великій князь Литовскій, Русскій, Прусскій, Мазовецкій, Жмудцкій, Инфлянтскій; дѣдичный король Шведскій, Кготскій, Вандальскій. Ознаймуемо тымъ листомъ нашимъ вшемъ вобецъ и каждому съ особна, кому о томъ ведати належитъ, нинѣшнимъ и напотомъ будучимъ: оповедалъ передъ нами шляхетный Исаакъ Яковович Костюшковскій, земянинъ воеводства кіевского, яко онъ на власной отчизне и грунте своимъ, въ имeню своемъ отчизномъ, дедичномъ, прозываемомъ Костюковщизна, въ земли Кіевской, надъ рекою Хрсансчовъскою (sic) лежачомъ, местечко садити и тоежъ ку заслоне панствъ нашихъ заложити хочетъ, и просилъ насъ, абысмо, ведлугъ волности и права посполитого, зъ ласки нашое, ему того позволили и въ ономъ местечку ярмарки, торги и корчмы волные надали. Также подданымъ его, въ томъ имeню Костюковщизне теперь мешкаючимъ и которые въ оное приходити и тамъ оседати будутъ, волность мейскую надали. А такъ мы, хотячи, абы ся добра вси речи-посполитое и под-

даныхъ нашихъ розмнажали, звлаща кгды то на перешкоде жаднымъ мѣстомъ и пожиткомъ нашимъ не будетъ, зъ ласки нашое королевское, за причиною пановъ радъ, урядниковъ нашихъ, и на просьбу преречоного Исаака Костюшковского то чинячи, дозволили есмо ему и тымъ листомъ нашимъ дозволяемъ въ помененомъ имению его, Костюковщизне, местечко людми волными и ремесниками садити; въ которомъ местечку два ярмарки на кожномъ року, то естъ: одинъ на завтрее свята Божого нароженя, а другій на святого Спаса, рускихъ святъ; которые по двѣ недѣли стояти будутъ могли; а торгъ въ каждый тыждень у середу. Также волность мескую подданымъ его, которые въ Костюковщизне теперъ суть и приходити потомъ тамъ которые будутъ и оседати будутъ, надаемо, яко въ иншихъ таковыхъ местехъ мещане маютъ; корчмы волные: медовые, пивные, горѣлченые и иншіе вшелякіе питья и речи, въ домехъ гостинныхъ къ живности потребные, а тежъ товары звыклые, купецкіе тамъ мети, торговати, куповати, продавати и шинковати допущаемъ; и вже на ярмарки, торги волно будетъ до тогожъ местечка всѣмъ обывателемъ панствъ нашихъ и купцомъ чужоземскимъ зе вшелякими звыклыми товарами ездити, платечи отъ того на Костюшковского и потомковъ его цло торговое звыклое. Которыхъ всихъ волностей мескихъ Изакъ Костюшковскій, жена и дети, потомки ихъ, съ поддаными своими, мещаны Костюшковскими, маютъ уживати, вшелякіе пожитки тамъ розмнажати собѣ во всѣмъ, потому, яко иншіе обыватели земли Кіевское стану духовного и свецкого такихъ волностей въ именяхъ своихъ слушне уживаютъ, вѣчными часы, окромъ уближеня права посполитого, також мѣстъ головныхъ и пожитковъ нашихъ королевскихъ и речи-посполитое. И, для лепшое вѣры и умоцненя тое речи, сей листъ рукою власною подписавши, печать коронную к нему притиснути росказали есмо— Писанъ у Варшаве, на соймѣ валномъ коронномъ, дня двадцатого февраля, року Божого нароженя тысеча шестсотъ первого, а панованя королевствъ нашихъ: польского чотырнадцатого, а шведского осьмого року: Sigismundus Rex. Zacharias Iełowicki. Quod suprascriptum privilegium fundationis Kościukowszczyzna Nos ex actis metrices regni de verbo ad verbum describi atque parti postulanti authentice extradi man-

davimus; in cujus rei fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Datum Varsaviae, sub tempus comitiorum regni generalium, feria quinta post dominicam judica quadragesimalem proxima, die vigesima septima mensis martii, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo primo, regni nostri anno septimo У того привилею фундацпописъ цивитатисъ Костюшковщизна, при печати большое канцеляріе коронное завесистой, подписи рукъ канцелярское и секретарское тыми словы: Ioannes Wielopolski, cancellarius regni. m. p Relatio illustrissimi domini, domini Ioannis comitis a Pieskowa Skała Wielopolski, supremi regni cancellarii, minoris Poloniae generalis, Krakowiensis, Neoforiensis, Bochnensis etc. capitanei. Nicolaus Szulc, regiae majestatis secretarius m. p. Ex actis metrices regni, privilegium anni millesimi sexcentesimi primi, fundationis civitatis, Kostiuszkowszczyzna dictae. Legit cum actis Twarowski. Который же то привилей, за поданемъ и просьбою вышъ менованое особы подаваючое, а за принятіемъ моимъ, урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, кіевскихъ увесь, слово въ слово, якося въ собѣ маетъ, есть уписанъ.

Книга кіевская, кгродская, записовая и поточная, № 4, годъ 1689—1690. Листъ 65 на оборотѣ.

XXVII.

Купчая крѣпость, выданная старостою луцкимъ, Николаемъ Семашкомъ, дворянину Яну Кашовскому на мѣстечко Острожецъ и принадлежащія къ нему села. 1602. Мая 15.

Я, Миколай Семашко на Хубъкове, староста и ключникъ луцкій, сознаю и явно чиню тымъ моимъ листомъ, добровольнымъ записомъ, кому бы о томъ ведати належало, теперъ и напотомъ завжды: ижъ я, маючи волность, ведле права посполитого добрами и маетностями моими яко хотечи шафовати, водлугъ уфалы сойму Берестейского, безъ жадного примушенья ани намовы, тылько по доброй воли моей, з доброго розмыслу и баченья моего, догожаючы потребамъ своимъ пилнымъ, маетность мою власную, мне одъ малжонъки моее перъшое, годъное намети урожоной Настазыи з

Малина, записаную, меновите местечко и дворъ Острожецъ, зъ селомъ, до него припалежачимъ, фолваркъ, названый на Заболотью, у воеводстве Волынъскомъ а повете Луцъкомъ лежачие, урожоному его милости пану Янови Кашовъскому зъ Высокого, ни кому не пенъные, ани передъ тымъ жадными записы не заведеные, зо всими прнпадлежпостями, ку той маетности преречоной здавна и теперъ прислухаючыми, такъ яко се тая маетность, местечко зъ селомъ и зъ фолварками, въ границахъ, межахъ и выходехъ своихъ въздолжъ и вширъ здавна и теперъ маетъ, и якомъ я тую маетность, местечко зъ селомъ и зъ фольварками, самъ держалъ и уживалъ, и яко мне палежать зо всимъ правомъ, з папъствомъ, з титуломъ дедичнымъ, власностью, близкостью, спадками, яко спалыми и напотомъ припадаючими, ничого на себе и на потомъки свое до тое маетности, права, папъства, власности, ближности, панованя, спадковъ ани титулу дедичного не заховуючи, зо всимъ въ посполитости и каждымъ в особливость, малыми и великими пожытками, доходами и приходами, з тыхъ маетностей приходячыми, з дворомъ, местечкомъ, селомъ Острожцомъ и фольварками, до него належачыми и будованьемъ ихъ: оборами, огородами, зъ садами, пасеками, борами, лесами, пущами, з ловами и островы зверинъными и пташими, зъ деревомъ бортнымъ и ихъ обходами, належностями и припалежностями, польми, сеножатми, зъ кгрунъты ореными и неореными, зъ пашнями, зъ засевками, зъ ставами, теразъ и напотомъ будучими, зъ погребельнымъ и мостами, спустами, млынами и ихъ вымелъками, зъ рудами и зъ порыбками, зъ сажовками, зъ кирницами, зъ реками и гоны бобровыми, болотами, бакшами, зъ бояри, подъдаными тяглыми, огородниками и подсуседками, мещаны и предмещаны, цинъшами, десетинами, данями медовыми, рыбными и всякими, роботами, подводами и зо всимъ ихъ подданъствомъ и повинностями, зъ церьквями, жадныхъ пожитковъ, доходовъ и приходовъ, з тыхъ выше менованыхъ маетностей приходящихъ, ничого на себе и потомъки мое не зоставуючы ани выймуючы, такъ, жебы менованое не менованому а неменованое менованому ничого не уближало, цале посполитостью все завераючи, въ вечное а никогды не одезваное дедицтво продаломъ за певную и готовую суму пенезей, за двадцать тисечей копъ

грошей литовскихъ, которую всю суму пенезей заразъ одъ его милости пана Яна Кашовского зъ Высокого отъличилъ и до рукъ своихъ взялъ есми; маетъ теды преречоный его милость панъ Янъ Кашовскій и по немъ потомкове его милости тые добра, одъ мене теперъ его милости проданые, правомъ вечнымъ, назадъ се неворочаючимъ, записаные, часы вечными держать, мети, опыхъ уживать, пожитковъ собе в нихъ причинять, прибавлять и опые розширать, новые осады чинить воленъ и моцонъ будетъ зъ потомъками своими; тотъ дворъ, местечко Острожецъ, зъ селомъ и зъ фольварками звышъ меноваными и зо всими ихъ приналежностями, теперъ и напотомъ приходячими и примножоными пожитки, такъ все огуломъ, яко и которую кольвекъ часть тое маетности, кому кольвекъ и коли всхочеть дать, даровать, продать, заменить, заставить и вшелякимъ титуломъ права записать и тыми добрами, водле воли и уподобанья своего, вечне зъ потомъками своими шафовать. Якоже южъ заразъ допущамъ и допустиломъ его милости пану Янови Кашовскому доброволне тыхъ всихъ маетностей, яко се выше поменило, зъ ихъ приналежностями всими уживанья и спокойного держанья, въеханья, войстья и увезанья урадовне презъ которого кольвекъ возного, хотяжъ безъ вшелякого урадового приданья, безъ стороны и шляхты; въ которыхъ же то добрахъ, на тотъ часъ презъ мене, Миколая Семашка на Хубъкове, его милости пану Янови Кашовъскому зъ Высокого вечне проданыхъ и записаныхъ, въ спокойномъ держанью и уживанью ихъ не буду могъ и потомъкове мои обоего рожаю его милости пану Кашовъскому и потомъкомъ его милости и каждому державочому тую маетность выше менованую я самъ черезъ себе, ани презъ иньшие, отъ мене на то направъные и способеные, особы, якое кольвекъ конъдицыи люди, жадное пересказы, перешкоды, вступу и нерегабанья, такъ правного яко и квитовного, чинити; и овшемъ я самъ а по мне потомъкове мои его милости пана Кашовского и потомъки его милости и кождого деръжачого тые добра и маетности, любъ вси, альбо часть ихъ якую, одъ вшелякихъ шкодъ, кривдъ и перепагабанья правного у вшелякого суду, враду, и права одъ вшелякихъ особъ кровныхъ, близкихъ и далекихъ и якогожъ кольвекъ стану, конъдицыи, достоенства и за-

волания якогожъ кольвекъ будучого, зъ правомъ дедичнымъ, заставнымъ, даровизною, вяновавьемъ и иньшими якими кольвекъ приповедаючими се, боронить, заступовать и тые добра помененные, звышъ одъ мене вечне проданые, одъ записовъ перьшихъ и послѣднихъ, якимъ кольвекъ титуломъ альбо презвискомъ пазваныхъ, па якие кольвекъ долги, такъ великіе яко и малые, а особливе одъ оправы вяна—альбо сумы, взглядомъ того записаное, и одъ иньшихъ записовъ, якимъ и которымъ кольвекъ особамъ учиненыхъ, на тые маетности внесеныхъ, такъ чрезъ мене даного, яко тожъ и презъ иньшие особы справъленыхъ и даныхъ, такъ ручныхъ, яко и на враде сознаныхъ, всихъ и кождыхъ, если бы которые теперъ и напотомъ показати се могли, одъ позвовъ, припозвовъ, которые теперъ и напотомъ одъ когожъ кольвекъ внесены были до суду которого кольвекъ: сеймового и задворъного короля его милости, такъ трибуналского, которого кольвекъ земъского и кгродского вшелякого..., того всего освобожати и вольными чинити у права, суду и враду вшелякого коштомъ и накгродомъ своимъ власнымъ одъ вшелякихъ трудностей и каждое особы боронити, заступовати, освобожати и тые маетности очищати самъ презъ особу свою маю з потомъками своими; на который то добровольне вношу тыле, иле кроть бы того потреба указовала, презъ вси давности земскіе, иле которой особе якая давность служитъ, такъ, жебы тые добра его милость панъ Янъ Кашовъскій и потомъкове его милости и каждый държачый одъ его милости одъ вшелякихъ перешкодъ и перенагабанья вольно държалъ, подъ закладомъ дванадцати тисечей копъ грошей литовскихъ, его милости и потомъкомъ его милости перепалымъ, и подъ шкодами голымъ словомъ его милости и потомъковъ его милости и каждого държачого тую маетность, кромъ доводу и присеги ошацованымъ, докладаючи тежъ того, ижъ гдебы, Боже уховай, коли тая маетность, звышъ менованая, презъ мене пану Кашовскому проданая, з рукъ его милости пана Кашовского альбо потомъковъ его милости, такъже държачыхъ по немъ, правомъ отошла, теды повиненъ буду па тое местъце иньшую маетность свою пустить и вечнымъ правомъ записать безъ вшелякое зволоки правное и неправъное, а меновите маетность мою дедичную, замокъ

и место Тучынъ, зъ передъместями, до него здавна, теперъ и на онъ часъ належачими, зъ фольварьками и всими селы, приселъками, до него прислухаючими, такъже фольварки и село Коростятинъ зъ инъшими приселками, до места Тучына и села Коростятина приналежачыми, зо всими и зуполными пожитъками, ничого собе и потомъкомъ моимъ не зоставуючи, такъ яко се въ околичностяхъ, границахъ, межахъ и обыходехъ своихъ замыкають; притомъ обовезую се тежъ я, Миколай Семашко на Хубъкове, староста и ключникъ луцкій, такъже и потомъки свое, особливе цоръки свое властные, зъ перъшою малъжонъкою моею, з зошлою урожоною Настазыею зъ Малина спложеными, панны: Катерину и Марушу, по постью за мужъ в пулъ рока надалей, до книгъ земскихъ луцкихъ з малъжонками ихъ привести и оставити до признанья того запису вечистого, иле бы зъ ихъ особъ и правъ належало, на рокахъ земскихъ луцкихъ. Которые же варунки и конъдицые вышей помененые, во всемъ и въ каждой части, повиненъ буду з потомъками своими выконати и выполънити подъ закладомъ дванадцати тисечей копъ грошей литовскихъ; такъже вси тежары и обовязки того запису моего на инъшие добра, именя мое вшелякие, лежачые и рухомые, где кольвекъ теперъ и на потомъ въ панъствахъ его королевское милости презъ мене и потомъки мое маючее, ойчистые, материстые, дедичные, заставъные и инъшимъ якимъ кольвекъ правомъ мне належачие, доброволне вношу и оные маетности и именя мое тымъ тежаромъ въ заступку и варунъку з потомъками моими объвежаю и и обовезую; о што все, яко се выше в томъ листе, записе моемъ доброволномъ, поменило и написало, за недосыть учиненьемъ и невыполненьемъ якое кольвекъ конъдицыи, въ томъ листе моемъ описаное, або за нарушеньемъ его, вольно будеть его милости, пану Кашовъскому, детемъ и потомъкомъ его милости, и кождому деръжачему мене самого а по мне дети и потомъство мое и каждого, деръжачого по мне добра и маетности мое, позвать до вшелякого суду, права, враду, повету, воеводства, такъ кгродъского, земъского, яко и трибунальского коронъного и великого князтва Литовского, яко и задворного короля его милости, рокомъ завитымъ, такъ долъгимъ яко и коротъкимъ, подъ которымъ кольвекъ воеводствомъ; за

которымъ позвомъ я самъ з потомъками моими, отступуючи своихъ власныхъ и належныхъ воеводствъ и поветовъ, а оному судови альбо урядови, до которого бымъ з потомъками моими позванъ былъ, зверхности, владзы добровольне поддаючи се, на першому року, яко на завитому, который собе и потомъкомъ моимъ завитый чыню, я самъ а по мне потомъкове мои, будуть повинъны стать и усправедливити се, не закладаючи се хоробою, большою справою, поветрьемъ моровымъ, листы, статуты, конъституцыями, рецесами—теперешними и новоурадеными, потомъ войною, послугою его королевъское милости и речи посполитой, екъземптами и давностями земъскими, до того апеляцый и до нихъ припозвовъ не заживаючи, малостью летъ потомъковъ, вторъгненьемъ, чого Боже уховай, до короны неприятеля, соймомъ вальнымъ и повѣтовымъ невымавяючи се; которыхъ всихъ, яко и вшелякихъ добродѣйствъ и вымовокъ правныхъ уживати з потомъками моими одъписую се и зрекаю тымъ листомъ, добровольнымъ записомъ моимъ, але заразъ на перъшомъ року, яко на завитомъ, который собе и потомъкомъ моимъ завше завитый чиню, шкоды, на голое реченое слово, кромъ телесное присеги, з потомъками моими нагородити маю. Которые, не порадкомъ статутовымъ, але заразъ предъ судъ кождый, до которого бымъ былъ позванъ, на вшелякихъ маетностяхъ моихъ мають быти сказаные и одправленые; которые заплативши, предъсе тому добровольному листови, записови моему, тыле кроть, иле кроть бы того потреба указовала, досыть чинити маю и буду повиненъ презъ вси и надъ вси давности земъскіе подъ тымъ же закладомъ—дванадцать тисечей копъ грошей литовскихъ и обовязками выше описанными. И на томъ далъ тотъ мой листъ, добровольный записъ, его милости пану Янови Кашовскому зъ Высокого, з печатью моею и зъ подъписомъ властное руки моее, до которого, за устною и очевистою прозбою моею, для лепшое вѣры и певности, будучи того добре сведоми, ихъ милость панове приятели мое, то естъ: его милость панъ Адамъ Боговитинъ з Козератъ, подкоморый Кременецкій; его милость панъ Иванъ Хрепницкій, подсудокъ земскій Луцъкій; его милость панъ Гавърило Гостъскій и его милость панъ Остафей Еловичъ—Малинъскій, судья кгродскій Луцъкій, печать приложити

и руки свое властные подписати рачили. Писанъ въ Люблине, лѣта отъ нароженья Iисуса Христа Сына Божого тисеча шестъ сотъ второго, месяца Мая пятогонадцать дня. Миколай Семашко, староста Луцъкій, власною рукою. Адамъ Боговитинъ з Козератъ, подкоморый Кременецкій, власною рукою. И. Хрепницкій, подсудокъ Луцкій, рукою. Аврило Гостъскій, рукою власною. Остафей Еловичъ Малинскій, власна рука.

Подлинникъ, написанный на листѣ пергамена, съ отверстіями для привѣшенія 5-и печатей, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 116.

XXVIII.

Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Межиричу, по прозьбѣ его владѣльца, князя Януша Острожскаго, магдебургское право, устанавливающая въ немъ 2 ярмарки, торги и свободную продажу питей. 1605. Февраля 18.

Подтвержденіе тѣхъ же правъ королемъ Владиславомъ IV. 1638. Марта 29.

Władisław IV, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, inflantski, smoleński, czernichowski; i szwedski, gotcki, wandalski dziedziczny król. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy: Pokazany nam jest list, na pergaminie pisany, ręką świętéj pamięci najjaśniéjszego króla, jego królewskiej mości pana ojca naszego, podpisany, pieczęcią mniéjszą koronną zapieczętowany, zawierający w sobie nadanie prawa majdeborskiego miasteczku Międzyrzeczowi, w województwie Wołyńskiem leżącemu, zdrowy, nienaruszony i żadnéj suspiciéj w sobie nie mający. I suplikowali nam, imieniem mieszczan Międzyrzeckich, abychmy list tenże powagą naszą approbowali i konfirmować raczyli; ktory list, słowo w słowo tak się w sobie zawiera: Zygmunt trzeci, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki. inflantcki, i szwedzki, gotski, wandalski dziedziczny król. Oznajmujemy tym listem naszym wszystkim wobec i każdemu z osobna, komu to więdzieć należy, dzisiejszym i napotém będącym.

Proszeni jestechmy w imieniu jaśnie wielmożnego Janusza, xięcia Ostrogskiego, kanclerza krakowskiego, włodzimierskiego, czerkaskiego, białocerkiewskiego, kaniowskiego i bohusławskiego starosty naszego, abyśmy w mieście jego Międzyrzeczu, w ziemi Wołyńskiéj w powiecie Łuckim leżącem, własnym, ojczystym, poddanym jego mieszczanom, ktorzy tak teraz mieszkają i potem osiadać będą, prawo majdeborskie nadali, także jarmarki, targi ustawili i oraz karczmy wolne, wino, miód, gorzałki i wszelkie trunki ku piciu i rzeczy w domach gościnnych ku żywności potrzebne dzierżeć, i niemi wolno szynkować dopuścili. Jeno gdy to wszystko na żadnéj przeszkodzie i przekazie miastom i pożytkom naszym królewskim i rzeczy pospolitéj i niczyjem nie będzie, My, za takową prośbą, z łaski naszéj królewskiéj to czyniąc, temu miastu Międzyrzyczowi i poddanym xięcia Ostrogskiego, mieszczanom w tém mieście, prawo majdeborskie nadajemy, ktore przez wójta, burmistrza, rajce i innych urzędników, za tą wolnością i listem naszym, w tém mieście uprzejmości jego ustanowionych, we wszystkiem sprawować i porządnie dzierżać będą; a mieszczanie w tém mieście przerzeczoném tego prawa majdeborskiego we wszystkich członkach i artykułach jego zażywać i jemi w rzeczach wielkich i małych zawżdy na wszystkie potomne wieczne czasy rządzić i sądzić tak sami między sobą, jako też i z gościami, ludźmi przyjeżdżającymi, nie przed kim innym, jeno przed wójtem albo przed burmistrzem, radą miéjską onego miasta, mają i powinni będą we wszstkiém tym przykładem, jako się w miastach naszych głównych, w Krakowie i indzie, obyczaj prawa maitborskiego znajduje. A my moc i władzę zupełną wojtom i burmistrzom tamecznym i radzie miejskiéj dajemy wszystkie sprawy, co ich urzędom prawnie z porządkiem zwykłym należeć będzie, tak między mieszczany tamecznymi, jako i między gościami, kupcami przyjezdnymi sprawiedliwość słuszną we wszystkich sprawach miejskich sądowych i w rzeczach krwawych prawem majdeburskiém, co komu z nich należy, czynić, sądzić, skazywać i winnych za występkiem ich, według artykułów, w tém prawie opisanych, wzdawać i karać. K temu dopuszczamy w mieście Międzyrzyczu, wedle zwyczaju prawa majdeburskiego, ratusz, jatki i łaznią zbudować i w tém się wszystkiém, przykładem i porządkiem inszych uprzywilejowanych miast, sprawować. Także dozwalamy tym listem naszym xięciu Ostrogskiemu w tém mieście Międzyrzyczu jarmarki i targi ustawić, to jest na każdy rok dwa: jeden na święto świętego Piotra, wedle starego kalendarza, a drugi na święto świętego Michała, święto greckie; a targ w dzień niedzielny na każdy tydzień, które jarmarki i targi xiąże Ostrogski ustawiwszy, po wszystkich miastach i

majętnościach naszych królewskich, xiążęcych, pańskich, duchòwnych i świeckich każe obwołać i wszystkim oznajmić, dając też wolność w tem mieście uprzejmości jego mieszczanom tamecznym karczmy wolne mieć, nie płacąc z nich kapczyzn do skarbu naszego i żadnych powinności nie pełniąc, wino, miód, piwo, gorzałkę i inne wszelkie trunki ku piciu i rzeczy w domach gościnnych ku żywności potrzebne dzierżeć i niemi szynkować. Także handel wszelakiemi towarami i kupiami tam w mieście targować; i wolno tam będzie na jarmarki i targi do tego miasta wszystkim obywatelom państw naszych i cudzoziemskim kupcom z towarami wszelkiemi przyjeżdżać, targować, przedawać i kupować, płacąc na przerzeczonego xięcia Ostrogskiego myto targowe od wszelkich towarów swoich, według obyczaju, jako się w innych mieściech takowych zachowuje, krom przekazy miastom i pożytkom naszym. A téj wolności przerzeczony xiążę Ostrogski, od nas nadanéj uprzejmości jego, sam, małżonka, dzieci i potomkowie ich, za tym listem naszym wiecznymi czasy używać, pomienione miasto Międzyrzycz we wszystkich tych wolnościach, od nas teraz nadanych i wyżéj na tym liście naszym opisanych, zachować każą. I na tośmy dali jaśnie wielmożnemu xiążęciu Januszowi Ostrogskiemu, kasztelanowi krakowskiemu, ten nasz list z podpisem ręki naszéj królewskiéj, do którego dla lepszéj wiary pieczęć naszą koronną przywiesić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, na seymie walnym koronnym, roku od narodzènia Jezusa Chrystusa Syna Bożego tysiąc sześćset piątego, miesiąca Lutego ośmnastego dnia, a panowania królestw naszych: polskiego siedmnastego, a szwedzkiego jedynastego roku. Sigismundus Rex. Zacharias Jełowicki: My tedy, Władisław król, do pomienionéj prośby łaskawie się skłaniając, tenże list we wszystkich punktach, rozdziałach, artykułach umocnić i potwierdzić umyśliliśmy; jakoż umacniamy, potwierdzamy ninieyszym listem naszym i chcemy mieć, aby wszystko, cokolwiek się w nim zamyka, miało moc i wagę powinną, ile to nie jest przeciwno prawu pospolitemu, i jest w używaniu. Na co, dla lepszéj wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXIX miesiąca Marca, roku pańskiego M. D. C. XXXVIII, panowania naszego polskiego i szwedskiego VI roku.

Confirmacia prawa majdeburskiego do miasteczka Międzyrzecza, na Wołyniu, w majętności pana koniuszego koronnego. Joannes Gębicki S.R. M. S.

Копія этого акта хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 754.

XXIX.

Грамота короля Сигизмунда III, возобновляющая городу Ковлю магдебургское право, устанавливающая отношенія магистрата къ старостѣ и опредѣляющая городскіе доходы. 1611. Ноября 28.

Подтвержденіе предъидущей грамоты королемъ Іоанномъ Казиміромъ. 1650. Іюля 14.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая городу Ковлю всѣ права и привилегіи, пожалованныя его предшественниками. 1635. Марта 22.

Грамота короля Михаила, подтверждающая всѣ предъидущія и устанавливающая въ Ковлѣ двѣ новыя ярмарки. 1670. Декабря 16.

Грамота короля Іоанна III, подтверждающая всѣ предъидущія, запрещающая судить Ковельскихъ мѣщанъ въ гродскихъ судахъ и умножающая статьи городскаго дохода. 1681. Апрѣля 30.

Jan Trzeci, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflantski, kijowski, wołhyński, podolski, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy: Iż produkowali przed nami prawo, na pargaminie pisane, własną ręką najjaśniejszego praedecessora naszego, świętej pamięci niegdyś króla jegomości Michała, podpisane i pieczęcią kancellaryi niniejszej stwierdzone, confirmacią prawa miasta naszego Kowla w sobie zawierające, ni w czem nie naruszone i żadnego podejrzenia nie mające; którego prawa sens i tenor od słowa do słowa takowy: Michał, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflantski, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, smoleński, siewierski i czerniechowski: Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy: produkowali przed nami sławetni: Marek Nifanowicz i Jan Szafranowicz, burmistrze miasta naszego Kowla, imieniem urzędu i wszystkiego tegoż miasta pospólstwa, prawa i przywileja swoje, pewne swobody, wolności i porządki, onym od najjaśniejszych antecessorów naszych nadane, w sobie zamykające: Pierwszy przywilej papierowy, po rusku pisany, najjaśniéjszéj królowéj Bony ręką podpisany, pewne wolności w sobie zawierający, mianowicie jednak, wolne przerzeczonym mieszczanom po wsiach, do starostwa Kowelskiego należących, wosków, chmielów, miodów i bydeł skupowania, dziesięcin od derewni i ryb inszych (sic.), które do pomienionego miasta Kowla na targ przywożone bywają, wybierania, de data w Piotrkowie, dnia dwunastego miesiąca Sierpnia, roku Pań-

skiego tysiącznego pięćsetnego czterdziestego siódmego. Drugi najjaśniéjszego Zygmunta trzeciego, pargaminowy, także po rusku pisany, też prawa starodawne, wolności i wszelkie pożytki przerzeczonemu miastu approbujący i przy nich cale i nienaruszenie pomienionych mieszczan zachowujący, pozwalając im: podużne, pomierne, ważne, woskobojne wybierać. Trzeci tegoż najjaśniejszego Zygmunta trzeciego, także po rusku pisany, tę powinność zawierający, aby żydzi równo z chrześcianami do naprawowania parkanów, grobel i wart odprawowania należeli. De data na séjmie walnym w Warszawie, dnia siedmnastego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiącznego sześcsetnego dziewiątego. Czwarty, najjaśniejszego Władysława, który tak jest słowo do słowa opisany: Władysław czwarty, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflantski, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, smoleński i czernichowski, a szwedzki, gottski i wandalski dziedziczny król. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tém wiedzieć należy, iż produkowano przed nami, sławetnych: burmistrza, radziec i wszystkiego pospólstwa miasta naszego Kowla imieniem, przywileja na wolności i porządki ich miejskie, onym od najjaśniejszych autecessorów naszych, królów, nadane: Pierwszy przywilej króla jegomości Zygmunta Augusta na wolne branie mostowego, od każdego wozu kupieckiego, nakładnego z towarem albo zbożem, przez most dwiema końmi przejeżdżającego, po cztery pieniądze; od wozu nakładnego jednym koniem—dwa pieniądze, od próżnego wozu, dwiema końmi przejeżdżającego, po dwa pieniądze, jednym koniem—po pieniądzu; od bydła zaś, na przedaż przez most pędzącego, od wołu po pieniądzu i od jałowice po pieniądzu; także od tych, co nazad zboże do domu, nie przedawszy, prowadzą, na poprawę parkanów miéjskich. Dany de data w Wilnie, roku tysiąc pięcset pięćdziesiątego piątego, Lipca dnia siedmnastego. Druga konfirmacia króla jegomości Zygmunta, pana ojca naszego, dwóch oryginalnych listów królowéj jéjmości Bony, do starostów Kowelskich wydanych: piérwszego, aby nie wybierał nadzwyczaj wpisnego, tylko po dwa pieniądze; drugiego, aby według zwyczaju dawnego zachowani byli i aby im krzywd żadnych sługom swoim czynić zakazał, aby u młynarzów pomiernego nie wybierali, u rzemieślników tameczych roboty darmo nie brali i żeby sprawy miéjskie wszystkie przez pisarza i wójta wpisywane były. A trzeciego listu Zygmunta Augusta na branie mostowego, tak jako się już wyżéj pomieniło, w oryginale tegoż króla jegomości Augusta. Czwartego, na pomierne, ważne, podużne, i woskobojne. Dan w Warszawie dnia piątego Nowembra, roku Pańskięgo M. DCXI. Trzecia konfirmacia czterech listów oryginalnych,

tak królowéj jéjmości Bony, jako i króla jegomości Zygmunta Augusta przez króla jegomości pana ojca naszego potwierdzona: Pierwszego, gdzie dopuszcza żydom mieszkać i budować się między chrześciany, ale na inszéj osobnéj ulicy. Drugiego, aby podatków od burmistrów nie brano dla ponoszenia prac ich. Trzeciego, żeby podług zwyczaju i innych miast wołhyńskich mieszczanie tameczni cechy i artikuły stanowili. Czwartego oryginału Zygmunta Augusta, także do starosty w rożnych krzywdach, aby tak mieszczan, jako i cechowych przy prawach ich i wolnościach zostawiał; w Warszawie dnia XXV Novembris, roku Pańskiego M. DCXI. Czwarta konfirmacia generalna, także świętej pamięci króla jegomości Zygmunta III, pana ojca naszego, przywilejów, wolności i praw wszystkich pogorzałych i nadanie znowu im prawa majdeburskiego, także targów w piątek i jarmarki dwa: jeden na podniesienie Świętego Krzyża, a drugi we cztery niedziele po Bożem Narodzeniu, dany. I aby kramarze wszyscy od komor swoich podatek dawali co rok tak, jako się w Brześciu zachowuje, a solarze od miejsc, na których sól sprzedają i ci, co winnice nad groblą mają, po piętnastu groszy dawać co rok powinni do skrzynki miejskiéj na oprawę miasta. Dan w Warszawie dnia XXVIII, Nowembra, roku MDCXI. Piąty oryginał od świętéj pamięci króla jegomości Zygmunta III, pod datą w Warszawie, na sejmie walnym koronnym; roku Pańskiego M. DC. XVIII, dnia XX Lutego dany, zamykający w sobie ustawę pomiaru zboża, to jest, żeby mieszczanom wolno było od każdéj ćwierci zboża po dwa pieniądze, od półmace—po półgroszku, od mace—po groszu, od tych, krórzy by na targ przywozili, wybierać, i te pieniądze na oprawę parkanu obracać. Szósty, także od króla jegomości pana ojca naszego, na oddawanie poboru do rąk samego poborcy, a nie żydom, którzy więc zwykli u poborcy na zniszczenie miasta i mieszczan pobory arendować. Dany w Warszawie, na séjmie walnym koronnym, dnia V miesiąca Marca, roku Pańskiego M. DCXIX. I proszono nas, abyśmy te wszystkie prawa i przywileje ich, krótko zebrane i dotknione, tak jak się w sobie od słowa do słowa mają, mocą i powagą naszą królewską ztwierdzili i umocnili. My tedy, Władysław król, słuszną pomienionych mieszczan naszych kowelskich w téj mierze prośbę upatrując, i życząc jako największego miastom naszym polepszenia, prawa i przywileje ich wszystkie, jakoby tu wpisane i wyrażone były, we wszystkich ich punktach, klauzulach, artykułach i kondyciach, ile prawu pospolitemu i zwyczajowi nie są przeciwne, powagą naszą stwierdzamy i zmaciamy, i, żeby napotem wszelką moc i władzę swoję na wieki mieli, deklarujemy. Na co się, dla lepszéj wiary, ręką naszą podpisujemy i pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, na

séjmie walnym koronnym, dnia XXII° miesiąca Marca, roku pańskiego M.DC.XXXV, panowania naszego polskiego III°, a szwedskiego IIII° roku. Vladislaus Rex. Locus sigilli. Ioannes Bederman. Piąty najjaśniéjszego Jana Kazimierza, ktory od słowa do słowa jest tak napisany: Jan Kazimierz, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflantski, kijowski, wołhyński, podolski, smoleński, siewierski i czerniechowski, a szwedzki, gottski i wandalski dziedzieczny król. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy: iż produkowano przed nami przywiléj pewny świętéj pamięci króla jegomości Zygmunta III°, pana ojca naszego, pomienionemu miastu Kowlu dany, w którym prawa pewne, które zdawna przed tem mieli, od tegoż jego królewskiéj mości, pana ojca naszego, temuż miastu są nadane, ktory to przywiléj i prawa, w nim opisane, abyśmy i my powagą naszą królewską approbowali i potwierdzili, o to do nas przerzeczone miasto pokornie supplikowało; ten tedy przewiléj tak jest opisany od słowa do słowa: Żygmunt trzeci, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflantski, kijowski, wołhyński, podolski, podlaski, smoleński, siewierski i czerniechowski, a szwedzki, gottski i wandalski dziedzieczny król. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy: iż nam jaśnie wielmożny Szczęsny Kryski na Dobryninie, podkanclerzy koronny, zakroczymski i kowelski starosta, imieniem mieszczan naszych kowelskich, przełożył, że im od dawnych czasów prawa ich miéjskie, któremi się miasto tamto rządziło i sądziło, wygorzały. Zaczem teraz to tam miasto bez rządu prawie zostawa, przyczyniając się pilnie za nimi, abyśmy im znowu prawa takie, jakie przed tem mieli, nadali. My tedy, przychylając się do jaśnie wielmożnego podkanclerzego koronnego przyczyny, za pomienionemi mieszczany do nas uczynionéj, a chcąc, aby nasze miasto Kowel w dobrym porządku pomnożenie brało, naprzód ono, ze wszystkiemi do niego należytościami, także mieszczany i obywatele jego, od wszelkiego prawa teutońskiego, ruskiego i którego kolwiek innego wyjęli i wyzwoliliśmy. Jakoż tym listem wyjmujemy i wyzwalamy, a prawo majdeburskie zupełnie onemu nadajemy wiecznemi czasy, znosząc wszystkie zwyczaje tamtego miasta, które by prawu majdeburskiemu przeciwne były; tak, aby odtąd, w żadnym inszym, w sprawach tak małych jako i wielkich, odpowiadać byli nie powinni, jeno przed sądem swoim, miéjskim, ktory niżéj opisanym sposobem obierany być ma, więc i win, z prawa majdeburskiego przychodzących, aby nikomu inszemu dawać nie byli powinni, jedno temuż sądowi miejskiemu. Mają tedy naprzód mieszczanie

nasi kowelscy z posrzodka siebie osob ośm, ludzi statecznych, cnotliwych, w rzeczach biegłych i uczonych, na urząd burmistrzowski i radziecki, co rok, w poniedziałek najbliższy po nowém lecie, obierać, i staroście naszemu kowelskiemu, natenczas i napotem będącemu, abo jego namieśnikowi mianować, z których on czterech na urząd radziecki potwierdzić, z tych zaś czterech rajców, jednego na urząd burmistrzowski naznaczać będzie powinien. Ci cztery przysięgę na swe urzędy, według prawa i zwyczaju miast naszych, przy mieście stanowić, potrzeby miejskie opatrować, i inne wszystkie rzeczy, według zwyczaju innych miast naszych królewskich, czynić będą. Burmistrz naznaczony miesiąc tylko jeden na urzędzie burmistrzowskim trwać ma, po wyjściu miesiąca—starszemu z radziec urząd ten burmistrzowski poda, ten zaś drugiemu i tak przez cały rok. Sąd zaś miéjski taki być ma: naprzód starosta nasz kowelski, teraz i napotem będący, jednego z mieszczan z cechu, cnotliwego, bogobojnego i w prawie biegłego za lantwójta, według upodobania swego, podać powinien będzie, a mieszczanie z pośrzodka siebie czterech ławników obiorą. Ci wszystcy przysięgę na urzędy swe przed burmistrzem i rajcami odprawić mają, trwać będą aż do śmierci na urzędach swych, chyba, żeby który z nich na radziectwo obrany był, co kiedy się trafi, inszy zaś na jego miejsce jako najprędzéj, i tak jako się pomieniło, obrany być ma. Ten tedy lantwójt z ławnikami będzie miał moc sądy, według opisania prawa majdeburskiego i zwyczaju innych miast, odprawować i sprawy wszystkie, tak wielkie jako i małe, sądzić, przed którym wszyscy mieszczanie zapozwani stawać i odpowiadać mają. Od dekretu ich, jeśli by się która strona ukrzywdzona być rozumiała, appelaciéj, a któréj by prawo majdeburskie nie broniło, do burmistrza i radziec, a od burmistrza i radziec do starosty naszego kowelskiego abo jego namiesnika, teraz i napotem będącego, ztamtąd zaś do nas i do sądu naszego iść ma. Toż się ma rozumieć o appelaciach od urzędu burmistrzowskiego i radzieckiego; winy, które będą według prawa majdeburskiego okazane, w sądzie lantwójtowskim i ławniczym mają być dzielone między nimi. Także winy dla nieposłuszeństwa, abo z jakiej inszéj miary urzędowi burmistrzowskiemu i radzieckiemu służące, między burmistrze a rajce mają się też dzielić. A że bardzo mały dochód pospolity miasto tamte ma na poprawę swoją, postanawiamy tym listem naszym, aby każdy kramarz, i który jedną kramicę albo klatkę na gruncie miejskim zbudowaną ma, albo mieć będzie, także i przekupień, którykolwiek na ławkach chleb i insze rzeczy przedaje, powinien będzie do skrzynki miéjskiéj na każdy rok dawać to, co w mieście naszem Brzeskiem ciż kramarze i przekupniowie dają. Także i solarze od miejsca

solnego—każdy z nich po groszy piętnaście. Więc ci, którzy winnice nad groblą na gruncie miejskiem mają, z każdéj winnicy także groszy piętnaście aby na każdy rok do téj skrzynki miéjskiéj płacili i oddawali, przykazujemy. A ten dochod ni na co inszego nie ma być obrócony, tylko na poprawę pomienionego miasta. Wszakże, jeśliby przedtém zdawna co staroście naszemu od pomienionych kramarzów, solarzów, i tych co powinni a mają płacić, z tego sposobu przychodziło, temu teraźniéjsze postanowienie nasze szkodzić nie ma. Pozwalamy nadto burmistrzowi i rajcom, za wiadomością i pozwoleniem całego pospólstwa, insze dochody na poprawę miasta, bez krzywdy ludskiej i ubliżenia prawa starożytnego, namawiać i stanowić; nadto, zachowujemy ich przy targach i jarmarkach zwykłych, to jest: przy targu tygodniowym, który bywa co piątek, co tydzień, i przy jarmarkach dwu: jednym, który bywa na dzień podniesienia Krzyża Świętego, drugi, który bywa we czwarty dzień po święcie Narodzenia Pańskiego, według starego kalendarza. Objaśniając ten zwyczaj, aby pomienione jarmarki po całym tygodniu stać i na nich ludzie wszelacy z towarami wszelakimi przyjeżdżać i nimi handlować, także w targ i w jarmarki rzeźnicy postronni zchadzki odprawować i mięso wolno, bez nagabania rzeźników i przeszkody wszelkiéj, przedawać mogli. Co do wiadomości wszech, którym to wiedzieć należy, a mianowicie: wielmożnego Szczęsnego Kryckiego na Dobryczynie, podkanclerzego koronnego, zakroczymskiego i kowelskiego starosty i jego namieśnika, teraz i napotem będącego, przywodziemy, napominając, aby mieszczan naszych kowelskich, przy tych prawach i wolnościach, od nas im tym listem naszym pozwolonych, wiecznemi czasy zachowywali i zachowywać raczyli; na co, dla lepszéj wiary, ten list własną podpisawszy ręką, pieczęcią go koronną umocnić i stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVIII Nowembra, roku Pańskiego tysiącznego sześćsetnego jedynastego, panowania królewstw naszych: polskiego—dwunastego, szwedzkiego ośmnastego. Sigismundus rex. Locus sigilli. Gregorius Czarniecki My tedy, Jan Kazimierz król, przychylając się miłościwie do supplikacyéj wzwyż mianowanéj, ile sprawiedliwéj, przywiléj ten, który od słowa do słowa tu jest opisany, we wszystkich punktach, klauzulach, artikułach i kondyciah, ile prawu pospolitemu i zwyczajowi nie są przeciwne, powagą naszą ztwierdzamy i umacniamy, i, żeby napotem wszelaką moc i władzę swoję na wieki mieli, deklarujemy; na co się, dla lepszéj wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia czternastego miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiącznego sześćsetnego pięćdziesiątego, panowania naszego polskiego i szwedzkiego szostego(?) roku. Jan Kazimierz król. Locus sigilli. Albertus Gorajski, praepositus poznaniensis, regens

cancellariae regni. Szusty urodzonego Wacława Leszczyńskiego, krajczego koronnego, starosty naszego kowelskiego, który im, dla spustoszenia miasta pomienionego, na restauracią ratusza, bram, mostów, nad dawne prawa, od każdego wozu kupieckiego, nakładnego, z towarem albo zbożem przez most dwiema końmi prowadzonego, po groszy dwa, od wozu koniem jednym—po groszu jednemu, od próżnego dwiema końmi—po groszu jednemu, od woza jednym koniem próżnego —dwa szelągi; także i od tych, kturzy zboże w mieście Kowlu kupują, po groszy trzy, co wszystko do prowentu miéjskiego należeć powinno. Od bydeł, na targ prowadzonych: od wołu po groszu, od jałowice, od skopu, od kozy, owcy i inszych drobiazgów, na targ przez most i groblę prowadzonych, po szelągu. A iż, przez skupienie gruntów miejskich od różnych stanów, tak szlachetskich, jako też i duchownych, miastu dzieje się zniszczenie, przeto, zabiegając temu, pozwala tenże pomieniony, urodzony Wacław Leszczyński, aby, którzykolwiek gruntów miejskich zażywają i na nich siedzą, na rynku targują, i jakimkolwiek sposobem i handlem sobie zarabiają w temże mieście, Kowlu, ci wszyscy, tak do cechów, jako i do wszelkich składek i podatków miéjskich, quocunque nomine nazwanych, zarównie należeli. I supplikowano nam, abyśmy te wszystkie prawa i przywileje, jedne tu krótko dotknione, drugie wcale przepisane, tak jako się w sobie od słowa do słowa mają, mocą i powagą naszą królewską ztwierdzili i umocnili. My tedy, Michał król, słuszną pomienionych mieszczan naszych kowelzkich w téj mierze supplikę uważywszy, i życząc jako najlepszego miastom naszym polepszenia, prawa i przywileje ich wszystkie, we wszystkich ich punktach, klauzulach, artikułach i kondyciach, ile prawu pospolitemu i zwyczajowi niesą przeciwne, powagą naszą stwierdzamy i, żeby napotem wszelaką moc i władzę swoię na wieki mieli, deklaruiemy i nadto, ażebyśmy tem większą łaskę naszą królewską do poratowania pomienionego miasta Kowla pokazali, tedy, pozwalamy im, nad zwyczajne dwa jarmarki, jeszcze drugie dwa, to jest: jeden, na Wniebowstąpienie ruskie, drugi na świętą Annę, odprawować. Na co się, dla lepszéj wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVI miesiąca Grudnia, roku Pańskiego MDCLXX, panowania naszego 2 roku. Michał król. Locus sigilli cancellariae regni minoris. Confirmacia praw miastu Kowlu. Stefan Hankiewicz, jego królewskiéj mości sekretarz i pisarz. Supplikowali nam tedy sławetni: Stefan Bobowski, lantwójt kowelski i Samuel Makarowicz, burmistrz kowelski, całego miasta naszego i pospólstwa kowelskiego imieniem, abyśmy te ich prawa i przywileje, od tylu najjaśniejszych antecessorów naszych, królów polskich., oynymże łaskawie nadane, powagą naszą królew-

ską, nie tylko approbowali, ztwierdzili i umocnili, ale też jeszcze, co do lepszego tégo miasta naszego Kowla porządku i pomnożenia należy, miłościwie przydać raczyli. My tedy, Jan król, słuszną pomienionych mieszczan kowelskich supplikę uważywszy, wniesioną oraz sa niemi do nas interpositią urodzonego Stefana Leszczyńskiego, starosty kowelskiego i półkownika naszego, w osobliwym respekcie mając, i życząc jako największego pomienionemu miastu Kowlu pożytku i pomnożenia, wzwyż wyrażone ich prawa i przywileje, iedne krótko dotknione, drugie zaś od słowa do słowa wpisane, we wszystkich ich punktach, klauzulach, artikułach i konditiach, ile prawu pospolitemu i zwyczajowi nie są przeciwne, powagą naszą królewską zmacniamy, stwierdzamy i approbujemy i, żeby napotem moc i władzę swoją na wieki miały, mieć chcemy i deklarujemy. Że zaś pomienionych mieszczan stan duchowny albo szlachecki do grodów wpadających się sprawek (sic) zwykł pociągać nad zwyczajne ich prawa i excepcie, częścią przywilejami najjaśniéjszych antecessorów naszych królów polskich, częścią przez konstytucyi tak wiele koronnych obwarowane, tedy surowo przykazujemy: tak tym, coby ich do sądu nienależytego ważyli się pociągać, jako też i onym samym, aby przed żaden sąd: grodzki, ziemski, duchowny, trybunalski, tylko przed majdeburski, ktory im właśnie należy, nie stawali, zkąd appelacia do starosty naszego, teraz i napotem będącego, abo też namieśnika jego, w zamku kowelskim rezydującego, pomienionym mieszczanom należy, a ztamtąd ultimarie do sądów naszych zadwornych assessorskich referować się będzie, pod karą evocationis extra forum incompetens na tych, którzy by gdzie indziéj, okrom prawa majdeburskiego, pozywać mieli; commissią przytem między wielebnym proboszczem kowelskim i jego poddanemi a między pomienionemi mieszczanami względem podatków i kontribucyi publicznych utwierdzamy i one, według umowy stron obudwu odprawioną, odprawujemy, przykazując, ażeby poddani plebańscy, na gruntach miéjskich siedzący albo ich zażywający, według proporciéj gruntów, wszystkie ciężary publiczne, składki i kontribucie ponosili, także którzykolwiek duchownego lub szlacheckiego stanu ludzie roli albo gruntów pomienionego miasta Kowla zażywają, ażeby ad proportionem zasiewków, do miejskich przykładali się podatków, rozkazujemy. Aby zaś miasto w należytym opatrzeniu zostawać mogło, a przytem bramy, mosty, groble naprawowane zawsze bywały, tedy od wszystkich ludzi, drwa do miasta Kowla, tak ze wsiów, do starostwa Kowelskiego należących, jako i z innych przyleglejszych, na przedaż wożących, od każdéj fury i wozu drew jedne polano na ten prowent naznaczamy; które artykuły, swieżo z woli naszej przydane, dla większej wagi

i wiary, własną ręką naszą podpisawszy, pięczęć wielką koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, po sejmie walnym koronnym, dnia XXX miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego M. D. C. L. XXXI., panowania naszego XV roku. Jan Król. Confirmatia praw miasta Kowla. Wojciech Stanisław Chrościński, jego królewskiej mości sekretarz. (Locus Sigilli).

Книга Ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 13.

XXX.

Грамота канцлера короннаго, Ковельскаго старосты, Щаснаго Крыскаго, подтверждающая евреямъ города Ковля, на основаніи привилегіи, пожалованной имъ королевою Боною, право отдѣльнаго, собственнаго суда и другія льготы. 1613. Августа 21.

Грамота короннаго гетмана, Ковельскаго старосты, Станислава Конецпольскаго, подтверждающая предъидущую грамоту, а также разрѣшающая евреямъ города Ковля посылать ассессоровъ въ смѣшанные суды и освобождающая отъ налоговъ ихъ кладбище. 1634. Октября 28.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая обѣ предъидущія грамоты. 1635. Марта 14.

Грамота Познанскаго воеводы, Ковельскаго старосты, Кристофа Опалинскаго, устанавливающая денежныя повинности евреевъ города Ковля. 1647. Мая 18.

Подтвержденіе предъидущихъ грамотъ королемъ Іоанномъ Казимиромъ. 1650. Марта 13.

Подтвержденіе всѣхъ предъидущихъ грамотъ, а также грамоты короля Сигизманда III, 1611-го года, разрѣшившей евреямъ города Ковля свободную продажу питей. Подтвердительныя грамоты пожалованы королями: Михаиломъ—1670. Декабря 5; Іоанномъ III—1679, Февраля 12 и Августомъ II—1699, Мая 21.

Року тисяча семъсотного, месеца Сентября двадцатого дня.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego królewskiey mości Włodzimirskim, przedemną, Thomaszem Pałuskim, burgrabim zamku Włodzimierskiego y xięgami niniejszemi, grodzskimi, włodzimirskiemi stanowszy oczewiście niewierny Irsz Irchowicz, żyd y mieszczanin miasta Kowla, con-

firmacją przywilejów od naijaśnieyszego króla imci Augusta wtórego, przy pieczęci koronney przywieszoney, z podpisem ręki tak samego króla też y sekretarskim, dla wpisania do xiąg ninieyszych per oblatam podał, tak się w sobie maiącą: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazowiae, Samogithiae, Kijowiae, Wolyniae, Podoliae, Padlasiae, Liwoniae, Smolensiae, Siveriae, Czernichowiae etc., nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: productas coram nobis esse litteras pargameneas, manu serenissimi olim Divae memoriae Joannis tertii, antecessoris nostri, subscriptas, et sigillo regni communitas, sanas, salvas et illesas omnique suspitionis nota carentes, continentes in se jura, privilegia et praerogativas, a serenissimis praedecessoribus nostris judaeis kovlensibus datas et confirmatas. Supplicatumque nobis est nomine eorundem judaeorum kovliensium, ut easque authoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Quarum litterarum tenor sequitur ejusmodi: Ioannes tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kijowiae, Volyniae, Podoliae, Podlassiae, Liwoniae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviaeque. Significamus presentibus literis nostris quorum interest universis et singulis: productas coram nobis esse litteras pargameneas autenticas, manu serenissimi regis Michaelis, praedecessoris nostri subscriptas, sigillo regni communitas, sanas, salvas, omnique suspitionis nota carentes, continentes in se jura, privilegia et prerogativas, a serenissimis antecessoribus nostris judaeis koweliensibus datas et confirmatas; supplicatumque nobis est eorundem judaeorum nomine, ut dictas litteras authoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur; quarum quoque litterarum tenor de verbo ad verbum sequitur ejusmodi. Michael, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volyniae, Podoliae, Podlasiae, Liwoniae, Smolensiae, Seweriae et Czernichoviae. Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: productas coram nobis trina esse privilegia, certas libertates, jura et prerogativa judaeis kovelensibus, a serenissimis praedecessoribus nostris benigne concessas et elargitas, in se continentia, sana, salva et illesa omnique suspitionis nota carentia. Et primum quodque serenissimi Sigismundi tertii, de data Varsaviae, in comitiis regni generalibus, die tertia mensis Novembris, anno Domini MDCXI, certas immunitates, praesertim tamen liberam cremati et liquorum, secundum antiquum usum et consuetudinem, venditionem et propinationem tum et liberam omni mercium genere mercaturam in se continens, quarum meliori ad ven-

dendum commoditate concessum est supranominatis judaeis kowelensibus tabernas, alias kramy, budy, kletki, intra ejusdem civitatis Kowlensis habere et extruere in illisque praedictas merces venum exponere. Secundum serenissimi Ioannis Casimiri, cujus tenor de verbo ad verbum sequitur estque talis: Ioannes Casimirus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazowiae, Samogitiae, Livoniae, Smolensiae, Czernichoviae, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum haereditarius rex. Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: productas coram nobis fuisse confirmationis litteras pergameneas, manu serenissimi et Divae memoriae Vladislai IV, fratris nostri desiderantissimi, subscriptas, sigilloque munitas, continentes in se certas libertates, jura et praerogativa judaeis Cowlensibus concessas, sanas, salvas, illesas omnique suspitionis nota carentes, supplicatumque nobis est eorundem judaeorum kowelensium nomine, ut easque confirmationis litteras authoritate quoque nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur, quarum litterarum tenor de verbo ad verbem sequitur talis: Vladislavus quartus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Sueccorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: exhibitas coram nobis esse litteras pargameneas binas, manu serenissimi et Divae memoriae parentis nostri desiderantissimi subscriptas, et sigillo regni cancellariae minoris communitas, continentes in se cofirmationem certorum jurium, judaeis kowelensibus servientium, utrasque sub una eademque data, Warsoviae, in comitiis regni generalibus, die tertia mensis Novembris, anno Domini MDCXI, emanatas, tum et literas quoque alias illustrissimi et magnifici Stanislai na Koniecpolu Koniecpolski, castellani Krakowiensis, supremi exercituum regni generalis, Buscensis, Barensis, Kowlensis capitanei, manu subscriptas sigilloque ejusdem communitas, praememoratis judaeis kowlensibus concessas, quarum eaque sequitur series: Stanisław na Koniecpolu Koniecpolski, kasztellan Krakowski, hetman wielki koronny, Buski, Barski, Kowelski etc. starosta, wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, wiadomo czynię: iż produkowali mi żydzi kowelscy sławney pamięci imć pana Szczęsnego Kryskiego, kanclerza koronnego, starosty Kowelskiego, także sławney pamięci imci pana Pawła Kryskiego, starosty także Kowelskiego, przywiley, rękami tychże podpisany, prosząc mnie, abym to władzą mają utwierdził y umocnił, który od słowa do słowa niżey iest inserowany: Szczęsny na Drobninie Kryski, kanclerz koronny, kowelski etc. starosta, wszem wobec y każdemu z

osobna, komu to wiedzieć należy, oznaymujemy: iż żydowle miasta Kowelskiego pokładali przedemną przywileja, prawa y wolności, sobie od świętey pamięci królowey jejmości Bony y króla jegomości nadane, prosząc, abym ich przy tych prawach zachował. Ja tedy, widząc rzecz słuszną, aby się oni z łaski krolów ichmości, panów swych cieszyli, za staraniem ich przy dawnych zwyczaiach y przywilejach, w których rzecz te maią, aby się według praw y wolności żydów wielkiego xięstwa Litewskiego sądzili, także y w szkole swey przed doktorami swemi, według zwyczaiów stawali y sądzili się; y to im wolno zachowuię; a iż też listy y pozwolenia niektóre od imci pana Radomskiego, praedecessora mego, produkowali, aby im wolna zawsze szkoła ich była na miejscu zwyczajnym, łaznia z swietlicą naprzeciwko nad wodą, za grobelką od wyjazdu Milanowskiego, wolność też oddawania łopatek. I przy tym wolnym używaniu szkoły, łazni y niedawaniu łopatek zachowuie. Na utwierdzenie tedy tych wszystkich rzeczy, w tym liście opisanych, sam ręką się swą podpisuię y pieczęć swą przycisnąć rozkazałem. Pisan w Warszawie, dnia XXI miesiąca sierpnia, roku pańskiego MDCXIII. Kryski z Drobnina, kanclerz koronny. (sigillum) Paweł na Drobninie Kryski—zachowuję przy dawnych przywilejach y zwyczajach żydów kowelskich także od dawania łopatek wolnymi czynię. Skłoniwszy się tedy do proźby żydów kowelskich, przywiley pomieniony w wszystkich jego punktach, klausulach y artykułach umacniam y stwierdzam; a, żeby tym większą łaskę moję znali, okopisko, gdzie się zwykli chować, uwalniam od wszelakich podatków y ciężarów, tak publicznych, jako miastu albo zamkowi należących; do tego, jeśliby się trafiła sprawa żydowska z Kowelaninem, a wyszła per apellationem do sądu zamkowego, także ieżeliby też żyd był pozwany przed podstarościego mego, tedy przy sądzie ma siedzić jeden z starszych żydowskich na ten czas, gdy sądzić będzie podstarości tameczny. Na co, dla lepszey wiary, przy podpisie ręki własney, pieczęć zwyczajna iest przyciśniona. Pisan we Lwowie, dnia XXVIII octobris, a. DCXXXIV. Stanisław Koniecpolski, kasztelan krakowski, H. w k. Supplicatumque nobis est, ut easque supramemoratas, pargameneas (litteras) authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur; cui quidem supplicationi nos benigne annuentes, in omnibus eorum punctis, clausulis et articulis ac conditionibus intra contentis approbare et confirmare duximus; uti quidem approbamus ac, in quantum juri communi non derogant, ususque eorum habetur, con firmamus et ratificamus, decernendo easque robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Warsowiae, die XV mensis martis, anno

Domini MDCXXXV, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae II anno. Vladislaus rex. (locus sigilli). Albrechtus Krzycki, sacrae regiae majestatis secretarius. Tertium de tenore tali: Joannes Casimirus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masowiae, Samogitiae, Livoniae, Smolensiae, Czernichowiaeque, nec non Suecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: productas fuisse coram nobis litteras papireas infrascriptas, manu magnifici Christofori Opaliński, palatini Posnaniensis capitanei nostri Kowelensis, subscriptas, sigilloque illius munitas, salvas, sanas, illaesas omnique suspitionis nota carentes; suplicatumque nobis est nomine judaeoram Kowelensium, ut easdem authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur; quarum litterarum tenor de verbo ad verbum sequitur talis: Krzysztof ze Bnina Opaliński, wojewoda Poznański, Strzeszowski, Osiecki, Miedzyżycki, Kowelski etc. starosta, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, wiadomo czynię, a mianowicie panom dzierżawcom, administratorom, podstarościm: iż ja, za instancyą y prożbą żydów kowelskich, przy czynszach dorocznych, jako z dawnego zwyczaiu antecessorów moich, tak y za teraźnieyszym trzymaniem moim starostwa Kowelskiego, mnie od I. K. M. konferowanego, onych przy tychże a nieodmiennych podatkach cale zachowuie; a cò się tknie żydów ubogich, ktorzy tylko z jałmużny y z skrzynki żyją, tych od czynszu czerwonnych (sic) uwalniamy.... mniey także, ktorzy na samym wale bez gruntów i ogrodów, tylko w samych chatach mieszkaią, dla obrony miasta czynsz doroczny dawać powinni po puł czerwonego złotego, iako zdawna płacili; oraz, co na iednymże chlebie w iednymże domu mieszkaią, jako to: ociec z synem, albo z zięciem, nie powinni czynszu dawać, tylko ociec sam z tego domu czerwony złoty jeden, do lat trzech. A to uczyniłem za gorącą prożbą y affektacią ich. Czego im potwierdzając, dla lepszey pewności ręką się własną podpisuię y pieczęć przycisnąć rozkazałem. Działo się w Kowlu, dnia ośmnastego maia, roku tysiąc sześćset czterdziestego siódmego. Krzysztof Opaliński, woiewoda Poznański m. p. Locus sigilli. Cui supplicationi nos, tanquam justae, benigne annuentes, praeinsertas litteras in omnibus earum punctis, clausulis, articulis conditionibusque, in quantum juris est, confirmamus, approbamus et ratificamus, decernendo, easdem vim et robur debitae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem, praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Warsowiae, die XII mensis Martii, anno Domini MDCL, regnorum nostrorum: Poloniae secundo, Suetiae tertio anno. Joannes Casimirus rex. (Locus sigilli). Albertus Krzycki, sacrae

regiae majestatis secretarius. Supplicatumque est nobis, nomine eorundem judaeorum cowelensium, ut supranominata privilegia authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, cui eorundem supplicationi nos benigne annuentes, in omnibus eorundem punctis, clausulis, conditionibusque, inquantum juris est, nexibus et ligamentis intracontentis, approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quorum et inquantum usus earum habetur, confirmamus, approbamus et ratificamus, decernendo, easdem vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In quorum fidem, praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Warsowiae, die quinta mensis Decembris, anno Domini MDCLXX, regni nostri secundo anno. Michael rex. (locus sigilli). Stanislaus Brzewski, Gr. W. C., regens cancellariae regni m. p. Nos itaque, Joannes rex, praememoratae supplicationi, uti justitiae et aequitati consonae, benigniter annuentes, praeinsertas litteras, in omnibus earum punctis, clausulis, contentis, conditionibus et articulis, approbandas, ratificandas et confirmandas censimus; per prout praesentium vigorem approbamus, ratificamus et, in quantum juris communis est et usus earum habetur, confirmamus, decernendo, easdem vim debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. In quorum fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni cammuniri mandavimus. Datum Grodnae, in generalibus Regni commitiis, die XII mensis Februarii, anno Domini MDCLXXIX, regni nostri V anno. Jan król. (Locus sigilli maioris cancellariae regni) Ioannes Olęcki, regiae majestatis secretarius. Approbatio privilegiorum, judaeis kowelensibus servientium. Nos itaque, Augustus rex, praefatorum judaeorum kowelensium supplicationi annuentes, suprascripta ipsorum jura, privilegia, immunitates, in omnibus eorum punctis, clausulis, conditionibus, authoritate nostra regia approbanda et confirmanda esse duximus; praesentibusque approbamus et confirmamus, decernentes, eadem vim et robur perpetuae firmatatis obtinere debere. In cuius rei fidem, praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsawiae, die XXI mensis Mai, anno Domini MDCXCIX, regni vero nostri III anno. Confirmatio privilegiorum, judaeis kowelensibus servientium. U tego przywileyu confirmationis pieczęć koronna iest przyciśniona; podpisy rąk témi słowy: Augustus Rex. Ioannes Casimirus Odolski, regiae majestatis secretarius. Ktoryże to przywiley, za podaniem y prośbą wyszrzeczoney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg ninieyszych jest wpisany.

Книга гродская, Владимірская, записовая, поточная и декретовая, 1700 г., № 1076; листъ 828.

XXXI.

Копія грамоты, выданной Сигизмундомъ III цеховымъ ремесленникамъ города Кіева на право безпошлинной торговли товарами: мѣховыми, красными, рыбою, солью, саломъ, воскомъ и кожами. 1615. Февраля 28.

Жикгимонтъ третій, Божію милостью король полскій, великій князь литовскій, рускій, пруcкій, мазовецкій, жомоитскій, инфляндскій, шведскій, кготскій, вандальскій дедичный король.

Ознаймуемъ тымъ листомъ нашимъ всѣмъ посполите и каждому зособна, нинешънымъ и напотомъ будучимъ: Покладали перед нами мещане кіевскіе, то есть люде ремесла кравецкого, швецъкого, кушънѣрского, слюсарского, ковалского, римарского, постригацкого и иншого вшелякого, подъданые наши присуду и послушенства замкового, привилей свой, с подписомъ руки нашое и с печатю коронною, на волное торговане такъ рыбами, солью, речами красными, косматыми и иными вшелякими; и просили насъ, абысмы имъ то право волного вшелякими купями торгованя, обычаемъ, способомъ иныхъ мещанъ нашихъ киевскихъ, права маидеборского уживаючихъ, особнымъ листомъ нашимъ потвердили, и оныхъ, водле права ихъ давного заховали. А такъ, ижъ тыето мещане, ремесники, подданые наши, вышъше менованые, яко маемъ справу, были и суть, за давнымъ правомъ своимъ, в уживаню тыхъ торговъ; такъ по короне, яко и великомъ княжстве Литовъскомъ, и на вшелякихъ мѣсцяхъ преречоное право ихъ тымъ листомъ нашимъ потвержаемо, и при тыхъ волныхъ торгахъ вшелякими купями косматыми, крамными, солью, рыбами, воскомъ, лоемъ, скурами, без даваня мытъ старыхъ и новоподвышоныхъ, шошовъ, поголовъщини и обестокъ, од самыхъ купцовъ и челяди ихъ, заховалисмы и заховуемъ, водле привилею нашого, имъ на то даного; што всѣмъ въ обецъ и каждому з особна, а злаща целникомъ, мытникомъ нашимъ и писаромъ ихъ на коморахъ и прикоморкахъ, такъ в короне, яко и великомъ князстве Литовскомъ будучимъ, до ведомости приводечи, росказуемъ, абысте, за показанемъ того листу, або препису его подъ печатю цеховою и с подписомъ подвоеводего або намѣстника кіевского

одъ которого подпису не болшей одно два полугроше (sic) бирати маетъ, выданого, такъ лядомъ и водою, всюди, без мытъ, целъ, обестокъ, поголовщизны и затрудненя вшелякого, гамованя, пропущали, подъ зарукою на насъ, господаря, в привилею ихъ давномъ менованою, и нагороженьемъ шкодъ. И на то дали есмо тотъ листъ нашъ с подписомъ руки нашое королевское, до которого, для лѣпшое вѣры, печать коронную притиснути казали есмо. Писано въ Варшаве, лѣта Божого нароженя тисяча шестъ сотъ пятогонадцятъ, мѣсяца Февраля двадцать осмого дня, а панованя королевствъ нашихъ: польского двадцать осмого и шведъского двадцать первшого року. У того листу, привилею его королевской милости, печатъ коронная канцеляри болшое есть притиснена. А подписъ руки его королевской милости тыми словы: Sigismundus rex. Подписъ руки писарское: Florian Oleszko, wojski wołodimierskij, sekretarz i pisarz kr. pr. m. Который листъ, правилей его королевской милости, мы, всѣ четыре цехмыстри, веспол з братиею нашою, ремесниками кіевскими, списавши с того привилею его королевской милости, тотъ преписъ далисмо брату нашому цеховому, на йме Корнѣю Федоровичу, чапнику, ремеснику, мещанину кіевскому, с печатю цеховою и с подписомъ руки его милости пана подвоеводего, который братъ нашъ, беручи тую волность, перед нами, в цеху, при въсей братии, присегу телесную выконалъ на томъ, яко, за тою волностью, жадныхъ ничиихъ обьчихъ чужихъ товаровъ през мыта его королевской милости провозити, крыти и втаивати не маетъ, подъ виною, въ привилею менованою, и под виною братерскою цеховою. Писанъ у Кіевѣ, 1615 г., мѣсяца Апрѣля 24 дня. Подписъ подвоеводы кіевского.

Копія этого акта хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ. По дополнительной описи № 23.

XXXII

Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Крылову магдебурское право, устанавливающая его доходы, поземельную собственность, ярмарки, торги и другія льготы. 1616, въ Іюнѣ.
Подтвержденіе тѣхъ-же правъ и разширеніе ихъ королемъ Станиславомъ Августомъ. 1792. Марта 30.

W imie Pańskie. Amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Stanisław August, z Bożey łaski y woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czernichowski.

Oznaymuiemy ninieyszym dyplomatem naszym renowacyinym y konfirmacyinym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, tak teraznieyszego, jako y potomnego wieku ludziom. Przełożono Nam iest przez panów rady Naszey, przy boku naszym będącey, w imieniu y na rzecz szlachetych: woyta, burmistrza, radnych, sędziów, ławników, magistratu y porządków, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego ukrainnego Kryłowa, dotąd w woiewodztwie Kijowskim nad rzekami Dnieprem y Taśminem, czyli raczey pomiędzy temiż rzekami, z obydwoch stron, nad pograniczem Małorossyiskim y Nowo-Serbskim, in corpore starostwa Czehryńskiego położonego; y pokładano przed Nami nayprzod prawa ogolne, którym miasta wielkiego xięstwa Litewskiego y w woiewodztwach: Kijowskim, Wołyńskim y Bracławskim położone, przed wcieleniem tychże do korony, podlegały, iako to: 1557 roku, dnia 1 miesiąca Kwietnia, w Wilnie—Ustawę czyli ordynacyą dobr królewskich, w wielkiem xięstwie Litewskiem położonych, przez nayjaśnieyszego Zygmunta Augusta, króla, przed unią wielkiego xięstwa Litewskiego y wcieleniem xięstwa Kijowskiego oraz wojewodstw: Wołyńskiego y Bracławskiego do korony, na wszystkie miasta y wsie krolewskie, pod ten czas panowaniu y prawom wielkiego xięstwa Litewskiego podległe, urządzoną, z ksiąg metryk wielkiego xięstwa Litewskiego wyiętą, a dnia 20 miesiąca Listopada, roku 1790, w księgach metryki koronney zaoblatowaną, w której, w artykule 9-tem, „o miastach y ich powinnościach", przepisano iest: iż miasta uprzywileiowane przywileiów swoich używać powinny, a ktore od opłat poniższych nie były wyzwolone, tedy płacić do skarbu królewskiego były obowiązane z gruntów swych lokacyinych, w rok, z włoki gruntu przedniego—czynszu 50 groszy, z srzedniego—40 groszy, z podłego — 30 groszy, za tłoki na rok — po 12 groszy. — Z domów w

rynku—od pręta po połósma pieniądza, w ulicach—od pręta 5 pieniędzy, z ogrodów w mieście—od pręta pułtrzecia pieniądza, a z gumiennych placów na przedmieściach — od pręta ieden pieniądz, to iest od morga — 3 grosze, a innych powinności pełnić, y stacyi dawać, y z listy krolewskiemy ani urzędników krolewskich jezdzić nie były powinne; zaś w artykule 1-ym „o kapszczyznie" wyrażono iest: iż we wszystkich tychże miastach każdemu obywatelowi wolne swych karczem y szynków mienie było dozwolone, szczególnie tylko każdy, karczmę lub szynk maiący, w mieście podatek, kapszczyzna zwany, na skarb krolewski opłacać był winien, to iest od karczmy piwney — kopę groszy, od miodowey — kopę groszy, a od karczmy gorzałczaney pułkopy groszy monety y liczby litewskiey na każdy rok; w innych zaś artykułach — inne urządzenia względem włościan przepisuiącą. I 1564 roku, dnia pierwszego miesiąca Lipca, w Bielsku, na seymie wielkiego xięstwa Litewskiego, przez tegoż króla, na rzecz wszystkich stanów y prowincyi wielkiego xięstwa Litewskiego wydany, z tychże xiąg wyięty przywiley: statut ziemski dla ziem y powiatów, a zaś prawo Magdeburskie dla wszystkich miast wielkiego xięstwa Litewskiego, wzorem miasta stołecznego Wilna, stwierdzaiący, potym prawo szczegulne, nadewszystko na rzecz miasta pryncypalnego, Czehryna, na lokacyą onegoż y inne wolności nadane. Na którego to miasta Czehryna ziemi lokacyiney miasto Kryłów pozniey zalokawane zostało, iako to: 1589 roku, dnia 1 miesiąca Maja, w Warszawie, przywiley nayjaśnieyszego Zygmunta III, króla, na prozbę urodzonego starosty Czerkaskiego y Czehryńskiego, na rzecz miasta Czehryna, uroczyszczem pod ten czas pustym w stepach pustych leżącego, wydany, rzeczone miasto Czehryn lokawać pozwalaiący, y onemu ziemię pusto leżącą na lokacyą nadaiący, w ograniczeniu takowym: kotoromu miestu, z łaski naszoie korolewskoie hranicy tyie, iako od pana starosty Czerkaskoho nam podanyie, to iest: poczawszy od Taśmenia wyszey Czyhryna, w czytyroch milach czerez pole w reku Dniepr, Dnieprom wniz do reczki Suły po reku Boh, a ot Bohu aż po hranicu Korsuńskuiu so wsimi zemlami, hrunty, polami, lasy, bory, hai, rekami, z stawiszczy, pasekami, z łowy zwierynnymi, rybnymi, bobrowymi i innemi wsiakimi pożytki. 1592 roku, dnia 15 miesiąca Października, w Warszawie, na seymie walnym, koronnym, przywiley tegoż króla na prozbę urodzonego starosty y miasta Czehryńskiego wydany, nowo-osadzonemu miastu Czehrynowi prawo Magdeburskie y inne wolności dozwalający, obydwa extraktami z xiąg metryki wypisane, konstytuciyą roku 1598, Vol. 2-go, fol. 1469, pod tytułem: „approbacya miasteczek nowych" zatwierdzone, z mocy ktorych lud wolny, w mieście Czehrynie osiadły, odle-

głęyszą od tegoż miasta na uroczyszczu Kryłowie osadę uformowawszy, oddzielne miasto Kryłów utworzył y na oddzielny od miasta Czehryna rząd y sąd, oraz na szczegulne municypalne wolności przywiley od tegoż króla w roku 1616 pozyskał, którego to, na rzecz miasta Kryłowa oddzielnie wydanego przywileju osnowa co do słowa, w extrakcie autentycznym przed nami złożonego, iest następuiąca.—Stanisław-August etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, iż znajduie się w archivum metryki koronney xiążka aktów koronnych kancellaryi większey, do województw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego y Czerniechowskiego sciągaiących się, za panowania niegdy nayjaśnieyszego Zygmunta trzeciego, poprzednika Naszego, po rusku pisanych, literą R oznaczona; a w niey, na karcie 141, przywiley fundacyi miasta Kryłowa, następuiący: Żykhimont treti etc. Oznaymuiem sim listom naszym wszem wobec i każdomu zosobna, komu to wiedati należit: dał nam sprawu wielmożny Jan Daniłowicz, wojewoda Ruski, starosta nasz Bełski, Korsuński, y Czyhryński: iż w powietie Czyhryńskom, w woiewodztwie Kijowskom, meży rekoju Dnieprom i Tiasminom, iest uroczyszcze, Kryłow nazwanoje, na szlaku tatarskom, khde tot neprijatel kriża swiatoho, Tatarin, zwykł w panstwa naszyie wchoditi i koronie, także panstwom naszim prilehłym szkody czyniti, na kotorom miestcu, ieśli bychmo miesto naszoje założiti rozkazali i pozwolili, mieło by to byti z dobrym reczypospolitoie i z pokoiem tamtoi Ukrainy i z pożytkom skarbu naszoho. My, to uważiwszy, iż osażaniem miesta panstwa naszyie ozdobu majut' i poddanyie naszyje w pokoiu żyti budut, a obywateiom tamtoi Ukrainy wsiakoho dobroho poradku i pożytku życzeczy, miłostiwe na osażenie i fundowanie tam miesta pozwolili esmo. Jakoż sim listom naszym pozwolaiem i zakładaiem tam miesto naszoie, Kriłow, tym sposobom: Że obywatelom toho miesta, kotoryie tam osiadut, daiem swobodu i wolnost ot wsiakich czynszów i podatków pieniężnych, ot desietin i koladok, bydła, pasiek i inszych podatków, myt y ceł, w panstwach naszych, z kuplami wsiakimi ieduczy do wyistia tridciati let ot daty toho listu naszoho, a k tomu ot poborow i czopowoho wolnych czynim mieszczan Kriłowskich do czotyroch hodow ot daty toho listu naszoho; a khruntow i pol nad rekoiu Dnieprom, na Bełobereżu, i na Zboinom, i na Pinnom za Dnieprom pozwolaiem obywatelom toho miesta Kriłowa używati tak, jako innyie miesta ukrainnyie; także futory obapoł reki Dniepra, aż pod Kremienczuk czasy wiecznymi mieti i wszelakiie pożitki wynaydowaty tak na Dniepru, iako i nad Dnieprom, młyny, stawy na rekach w koło Kryłowa wolno im budet sypati i pożytki na sebie obo-

roczati.—Ktomu perejezd czerez Dniepr pod miestom tymże mieszczanom nadaiem. Do toho tymże mieszczanom i obywatelem miesta Kryłowa nadajem prawo maideburskoie, kotoroho oni w tom miestie prereczonom, wo wsich członkach i artykułach ieho używati i ich w reczach weiikich i małych zawżdy na wsi potomnyie czasy raditi i suditi sia, tak sami meży soboiu, iako też i z hostmi, ludmi pryjeżdczymi, ni pred kim innym, odno pered woitom, abo pered burmistrom i radoju miestskoiu onoho miesta maiut i powinni budut wo wsiem, prikładom, iako w miestach naszych hołownych obyczay prawa pospolitoho zachowuiet. A my moc y władnost zupołnuju w tom burmistrom tamosznym i radi miestkoi daiem wsie sprawy, szto ich wradom prawnym poradkom zwykłym należati budet, tak meży mieszczany tamosznymi, iako i meży hostmi, kupcy pryieżdczymi sprawiedliwost słusznuiu wo wsich sprawach miestskich sudowych i w reczach krwawych prawom Maideborskim, szto komu z nich prawnie należit czyniti, suditi, skazywati i winnych, za wystupkom ich, wodle artykułów, w tom prawie opisanych, dawati karati; k tomu dopuszczaiem w tom miestie Kriłowie, wodle zwyczaiu prawa maideburskoho, ratusz, do kotoroho wahowoie i woskobojnoie nadaiem, iatki i łaźniu zbudowati i w tom sia prikładom i poradkom innych upriwilejowanych miest sprawowati pozwolaiem tymże mieszczanom Kriłowskim pry uradie i za widomostiu starosty Czyhirinskoho, tepereszneho i potom buduczych, czotyry osoby meży soboju na wojtowstwo miestskoe obirati i ich starosti swojemu podati, kotory odnoho z nich na toie woitowstwo stwierditi maiet. Także dozwolili eśmo i sim listom Naszim dozwolaiem w tom miestie jarmarki i torhi ustawiti, to iest na każdy tydeń torh odin u piatnicu, a druhi w nedelu, a iarmarki: odin w den Preczystoi Bohorodiczy, a druhi u den swietoho Michaiła Archanheła, a treti na nowoie leto; kotoroie ustawiwszy, po wsich miestach, miesteczkach naszych, także też kniazskich, panskich, duchownych i świeckich każut wyklikati i to wsiem oznaimiti. Daiuczy też wolnost w tom miestie mieszczanom korczmy wolnyie mieti, ne płateczi z nich kapczyzne do skarbu naszoho i żadnych powinnostei ne połniaczi, wino, med, piwo, horełku i inszyie wsiakie trunki ku pitju, i reczi, w domiech hostinnych ku żywnosti potrebnyie, derżati i szynkowati, także handel wsiakimi towary i kuplami tam, w mestie, torhowati; a na jarmarki i torhi wolno budet do toho miesta wsim obywatelem panstw naszych i czużoziemskim kupcom z towary wsiakimi, zwykłymi priieżdżaiuczy, torhowati, prodawati i kupowati, płateczi myto torhowoje ot wsiakich towarow swoich po zwykłomu obyczaiu, iako sia w inszych takowych miestach zachowuiet, i khdy sia trafit w jarmarki y torhi ludej priieżdżnych

suditi, tohdy meży ludmi sprawedliwost słuśnaja czynena byti maiet takowaia, kotoraia by zwyczaiu y prawu pospolitomu protiwna w niwczom ne była, prikładom używania słusznoje takowoje wolnosti inszych obywatelej panstw naszych. To odnak waruiem, aby kozaki, ludi swawolnyie i biehunowie, tam ne bywali i ne mieszkali, także żydowię aby w tom miestie domow swoich ne miewali, i żadnych handlów ne wieli wiecznymi czasy. A budut powinni tyie mieszczanie naszi kryłowskije protiw nepriiatelowi każdomu naszomu i koronnomu pri starosti swoim zawżdy stawati i z zwierchnosti ieho, iako pod czasom pokoiu, tak i woiny, ne wyłamowatisia. I na to dali eśmo sej nasz list z podpisom ruki naszoi i pod peczatiu koronnoiu. Pisan u Warszawie, dnia..... miesieca Iunia, roku tysiecza szestsot szestnadciatoho, panowania krolewstw naszych: Polskoho dwadciat dewiatoho a Szwedzkoho dwadciat treteho roku. Sigismundus rex. Ktory to przywiley my polskiemi literami wypisać y stronie żądającey autentycznie wydać dozwoliliśmy.—Na co, dla lepszey wiary, pieczęć koronna iest przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego osmego miesiąca września, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego pierwszego, panowania naszego XXVIII. Za sprawą jaśniewielmożnego iegomość xiądza Hugona Stumberg Kołłątaia, podkanclerzego koronnego, kanonika katedralnego krakowskiego. X. Hugo Kołłątay P. Kor. m. pr (L. S). Cypryan Sowiński, kancellaryi większey koronney metrykant. Z roku 1616 przywiley fundacyi miasta Kryłowa w woiewodztwie Kijowskim. Po którym to, oddzielnie dla siebie służącym, przywileiu, za świadectwem lustracyi starostwa Korsuńskiego y Czehryńskiego, w latach 1616 y 1622 sporządzonych, osobne miasto Kryłów, pod udzielnym magistratem rządzone, z obronną twierdzą uformowane zostało y, częsty nieprzyiaciołom kraju odpor czyniąc, kilkakrotnie zniszczone zostawszy, jak świadczy traktat Moskiewski, w roku 1686 przez Grzymułtowskiego zawarty, Vol 6 praw kraiowych, fol 152, znayduiący się, rzekę Dniepr za graniczną między Rossyą y Polską stanowiący, a miasto Kryłów pod ten czas miejscem pustym bydź okazuiący, które dopiero po traktatach, 1768 y 1773 z Rossią zawartych, do prawdziwey postaci miasta pogranicznego przychodzić zacząwszy, właśnie nową osadę po częstych swych spustoszeniach uformowało; chociaż zaś lustracye y taryffy, końcem podatkowania do skarbu rzeczy pospolitey sporządzone, toż dawne miasto uprzywilejewane, Kryłow, miastem naszym królewskim opisały, lecz nie stosownie do przywilejow lokacyinych w powinnościach y daninach toż miasto uciążyły, wzrost onego w ludnosć, handle y rękodzieła zatrzymały; a przecież, opisawszy go miastem naszym królewskim, stosownie do ich opisu, toż starożytne miasto

Kryłów, lubo w swych gruntach lokacyinych y osadach uszczuplone zostało, atoli wszystkie podatki publiczne, na miasta wolne prawem postanowione, do skarbu rzeczypospolitey, iako miasto wolne opłaca; zaczym supplikowano nam iest, abyśmy z mocy naywyższey naszey zwierzchności, która nam prawami kraiowemi dozwolona iest, y na fundamencie konstitucyi na seymie teraznieyszym pod osobnemi tytułami: 1-o »Miasta Nasze Królewskie wolne w Panstwach Rzeczy Pospolitey;« 2-do »urządzenie wewnętrzne miast wolnych Rzeczy Pospolitey; 3-io »Kommissya Policyi; 4-to »Ostrzeżenie względem executyi prawa o miastach naszych, dawniey królewskich a teraz wolnych Rzeczy Pospolitey,« postanowionych, którémi nie tylko dawnym miastom przywileia, jeżeliby onym zaginęły, odnowić, ale nawet, gdyby iakowa osada, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystoiną postać miasta, tedy oney nowy przywilei locacyiny z nadaniem ziemi y praw mieyskich wydać nam, królowi, moc zostawiona. Miasto zaś Kryłow, gdy nie tylko znaczną osadą, z ludu wolnego złożoną, ale starożytną swoię, localną byłość y własnosć dziedziczną swey lokacyiney ziemi mieyskiey dowodzi, y konieczną potrzebę, ile na samym pograniczu Mało-Rossyiskim y Nowo-Serbskim y nad rzeką portową położone, utrzymania tegoż miasta przy iego dawnych wolnościach y przywileiach słusznie przekłada, aby prawa, o miastach zaszłe, tudziesz szczegulne tegoż miasta przywileia odnowić y od ciężarów, lustracyami niesłusznie na toż miasto włożonych, wyzwolić, do wolności i prerogatyw, innym miastom wolnym właściwych, przywrócić one raczyli. Do którey proźby, ile na prawie zagruntowaney, My, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżey wzmiankowanych konstytucyi y szczegulnych tego miasta przywileiów stosuiąc się, chcąc przerzeczone miasto wolne, Kryłów, do pierwszey zwrócić byłości y one wolnym ludem, handle y rzemiosła sprawuiącym, pomnożyć, ztąd toż miasto do dobrego bytu y porządku przyprowadzić, a pomnażaiące się z czasem dochody Rzeczy Pospolitey zwiększyć, od ciężarów, z przywileiami onego niezgodnych, jako miasto wolne wyzwolić, przerzeczone miasto Kryłów za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tym mieście tak teraz osiadłych, iako y na potym osiadać maiących, y do prawa się mieyskiego wcielających, za ludzi wolnych, ziemią locacyiną; w obrembie tegoż miasta położoną, przez mieszczan, przedmieszczan y obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futory, łąki, zarośla y wszelkie osady, w wyżey nadmienionym przywileju specyficowane, nadania, od zakordonowania w państwach naszych pozostałe, w grontach starożytnych, locacyinych tegoż miasta znaidujące się, nie naruszając bynajmniey spraw o granicę, z kimkolwiek by

mieć mogło, y całe tegoż miasta territorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta y mieszczan chrześcian bydź uznaiemy; a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Kryłowa, bądź szlacheckiego, bądz mieyskiego urodzenia ludzi, prowadzących handle lub rzemiosła, rolnictwem, bądź szynkiem bawiących się, lub z jakiegożkolwiek przemysłu żyjących y w tym mieście, tak teraz posessye mających, iako y napotym nabydź one mogących, jakiegokolwiek byliby dostoieństwa, urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcyi mieyskiey y magistratowi mieyscowemu, oraz równym podatkom y wolnościom, tak praw ogólnych, iako i szczególnego, wyżey opisanego przywileju, temuż miastu służącego, podległemi mieć chcemy; niemniey przerzeczone miasto Kryłow od wszelkich juryzdykcyi ziemiańskich y zamkowey starościńskiey, Czehryńskiey y Kryłowskiey, na mocy prawa, świeżo o miastach zapadłego, wyjmujemy y, że żaden z obywateli tegoż miasta w żadney sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem mieyskim, podług przepisu prawa teraźnieyszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych w tym mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowiemy. A gdyby ktokolwiek decretem sądów mieyskich miasta Kryłowa mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appelacyinych w mieście stołecznym, prawem seymu teraznieyszego dla miast wolnych tegoż woiewodztwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych, assessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appellować będzie mocen; magistrat zaś, sądy y urzędy mieyskie z urzędów y sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Kryłow, nigdzie indziey, jak tylko przed nami y sądem naszym assessorskim, koronnym, lub kommissyi policyi oboyga narodów w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno. Żeby zaś tak sam magistrat, jako i sąd mieyski znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mógł y oddzielnym toż miasto szczyciło się herbem, podaiemy onemu za herb trzy karabiny, porządkiem mimo siebie staiących, jaki się tu wymalowany (мѣсто герба) widzieć daje; jakie zaś daniny z localnego obrembu grόntów mieyskich miasta Kryłowa, podług prawa należeć okażą się, y te wyrokiem sądów naszych, assessorskich, koronnych w execucyi prawa w tey mierze, na seymie teraznieyszym postanowionego, w opłacie pieniężney zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli miasta wyliczać y tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać, y kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie; oprócz zaś takowych danin grόntowych, jakowe podatki publiczne na seymach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione,

takowe do skarbu Rzeczy Pospolitej wnosić toż miasto będzie obowiązane. Wszelkich religii y wyznań chrześciańskich ludziom wolnym, tak krajowym jako y zagranicznym, wolność w tym mieście osiadania, cerkwi y kościołów budowania y prerogatyw mieyskich używania dozwolamy; innych oraz swobòd wolności y zaszczytów, jakie prawami kraiowemi miastom wolnym dozwolone są, y jakowemu zarządzaniu władzom naywyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz iakowe prerogatywy, tak z praw kraiowych, iako y prawa mieyskiego Magdeburskiego wynikające, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Kryłow y jego obywateli uczęstnikami mieć chcemy. Wolnego obierania magistratu, podług prawa, temuż miastu dozwolamy y onemu rząd y sąd wolny, w tym mieście prawować winny, powierzamy, y, aby w tym od nikogo żadney nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszey wiary, przywiley ninieyszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną stwierdzić roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXX miesiąca Marca, roku Pańskiego MDCCXCII, panowania naszego XXVIII roku. Stanisław August, król. Roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt drugiego, dnia trzynastego Nowembris, osobiście stawaiący, urodzony Jan Stebłewski, diploma prawa przywileju miasta wolnego Kryłowa, ukrainnego, w woiewodztwie Kijowskim dotąd leżącego, odnawiaiące, od nayiaśnieyszego Stanisława Augusta, króla polskiego, pana naszego miłościwego, temuż miastu Kryłowowi łaskawie konferowane, ręką tegoż nayjaśniejszego pana i sekretarza pieczęci wielkiey koronney, przy teyże pieczęci, na massie czerwoney, w puszce blaszaney zawartey, wyciśnioney, podpisane, z herbem, temuż miastu służącym, na papierze ceny czerwonych złotych trzech, pargaminowem, napisane, do aktów grodzkich, kijowskich w oblatę podał. Przyjołem—Onufry Lubicz Sadowski, regent grodzki kijowski m. pr. Do xiąg grodzkich kijowskich zapisano.

Dyploma prawa y przywileie miasta wolnego Kryłowa, ukrainnego, w woiewodztwie Kijowskim dotąd leżącego, odnawiaiące. Ignacy Janiszewski, pieczęci wielkiey koronney sekretarz.

(На оборотѣ): cancelariatu illustrissimi, excelentissimi domini, domini Hyacynthi Comitis Nałęcz a Małachowice Małachowski, supremi regni cancellarii, Radoszycensis, Grodecensis, Sannicensis etc. capitanei, sigillatum est in actis.

Подлинникъ, написанный на четырехъ пергаментныхъ листахъ, съ рисункомъ герба въ текстѣ и съ привѣшенною, въ желѣзномъ ящикѣ, великою коронною печатью, принадлежитъ г. предсѣдателю временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, М. В. Юзефовичу.

XXXIII.

Грамота, пожалованная Сигизмундомъ III городу Луцку. Король, желая вспомоществовать возстановленію благосостоянія города, сильно пострадавшаго отъ пожара, предоставляетъ въ распоряженіе магистрата доходы, получаемые съ продажи сѣна, смолы и дегтя. 1617. Октября 18.

Zygmunt trzeci, z łaski Bożey król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, inflantskie, a szwedzski, gottski, wandalski dziedziczny król.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: przełożono nam, imieniem burmistrza, radziec y wszystkiego pospolstwa miasta naszego, Łucka, że, za świeżym zgorzeniem onego, pożytków niemało, ratuszowi mieyskiemu należących, zgineło y mieszczanie tameysi do wielkiego ubostwa y nędzy przyszli; zaczem oni, obmyśliwaiąc poratowanie tego upadku swego, a upatruiąc to bydź z pożytkiem jakimkolwiek mieyskim, żądali po Nas, abyśmy siano, smołę y dziegieć ratuszowi miasta tamtego nadali, żeby urząd mieyski, przedawanie tego siana, smoły y dziegciu w zawiadowaniu swoim maiąc, pożytek ztąd miastu jakikolwiek przywłaszczyć mógł; czego, jako nam dano sprawę, oni y przedtym w używaniu byli. A tak My, na żądanie ich, aby tym prędzey ubostwa swego poratować mogli, przedawanie tego siana, smoły y dziegciu mianowanemu ratuszowi łuckiemu tym listem naszym nadaiemy, które urząd mieyski, w zawiadowaniu swoim maiąc, pożytek, jakiby naylepszy ztąd ratuszowi iść mógł, obmyśliwać y w porządku przedawania tego siana, smoły y dziegciu doglądać ma, prawu jednak niczyiemu słusznemu tym listem naszym nie deroguiąc; do którego, na większą wiarę, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Warszawie, dnia ośmnastego miesiąca Oktobra, roku pańskiego 1617, panowania królewstw naszych: polskiego 30-go, a szwedzkiego 24-go roku. Sigismundus Rex. (Locus sigilli). Christophorus Bakowiecki.

Копія этого акта внесена въ книгу мѣстскую, Луцкую, хранящуюся въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ № 329; страница 15—17.

XXXIV.

Наказъ короля Сигизмунда III членамъ коммиссіи, отправляемой въ городъ Ковель для обсужденія дѣла о притѣсненіяхъ ковельскихъ мѣщанъ евреями и для розграниченія земель ковельскихъ мѣщанъ отъ земель села Бѣленя. 1616. Марта. 4.

Жикгимонтъ третій, Божею милостію король польскій, великій князь литовскій, русскій, прусскій, мазовецкій, жомойтскій, инфлянскій; шведскій, годскій, вандальскій дедичный король.

Урожонымъ: Илоріанови Олешкови, войскому; Ерему Ладѣ, городничому володимерскому; Іанови Превлоцкому и Андрѣеви Зановичови, обивателямъ землѣ Волинское, вѣрне намъ мылымъ, ласка наша королевская. Урожоные, вѣрне намъ мылые! Жаловалися намъ обтежливе мещанѐ ковельские, подданіе наши, на невѣрныхъ жидовъ ковельскихъ, подданыхъ нашихъ, же они, приводечи до спустошенія мѣсто тое тамъ наше, дѣржави на тотъчасъ уроженого Павла Криского, противо праву ихъ, имъ отъ насъ наданого, домы шинковые и уличные у хрестьянъ скупаютъ и оныхъ зъ того тамъ мѣста нашого мѣсчанъ пречъ вытѣспяютъ и розгоняютъ, а позосталыхъ здерствомъ своимъ убожатъ; и въ порядкахъ мѣйскихъ до поправованя паркановъ и отправованя сторожи заровно зъ ними потягати не хочутъ. А, што большая. поборы, зъ сейму ухваление, и вшелякіе иншіе податки приватные, закупуючи што имъ не належитъ, зыски собѣ отътоль совитіе приводячи, тое мѣсто наше убожатъ; зачымъ, зголотившися, христіяне зъ того мѣста нашего пречъ розходятся. А такъ забѣгаючи мы, абы до таковего знищеня тое мѣсто наше не приходило, умыслилисьмо вѣрностямъ вашимъ тую справу злѣцити, яко и тымъ листомъ нашимъ злѣцаемъ, о которыхъ вѣрѣ, цноте, богобойности и въ правѣ посполитомъ бѣглости добре розумѣемъ и розказуемъ, абысте, обравши собѣ до того часъ певный и способный, тамъ до Ковля зъѣхали и тихъ крывдъ статечне послухали, и въ томъ всемъ, о што се ширей тые то мѣщане жаловать будутъ, справедливость скутечную зъ помененыхъ жидовъ, згажаючисе зъ правомъ посполитымъ, учинили, не отстреляючи се отъ насъ, отъ права и вольности

обѣхъ сторонъ, имъ отъ родичовъ нашихъ и отъ насъ самихъ наданихъ, и овшемъ оны при нихъ заховуючи и Бога и справедливость святую передъ очима своими маючи, розсудокъ слушный и справедливый межи ними учинили зъ вольною отъ васъ аппеляціею до насъ, господара, обоей стороны припозву, зложивши имъ рокъ отъ дати декрету своего за недѣль шесть. А ижъ межи грунтами тихъ же мѣщанъ нашихъ мескими—зъ одное зъ грунтами села нашего Бѣленя—зъ другое стороны великіе розницы и ростирки дѣются, злецаемъ вѣрностямъ вашимъ, абысте на тіе грунти виѣхали, концомъ и границамъ стародавнимъ межи тими грунтами присмотрѣвшися, тихъ то мѣщанъ нашихъ, водле ихъ стародавняго уживанія, за свѣдоцтвомъ людей добрыхъ, обаполныхъ и водлугъ правъ и привелеевъ, якіе передъ вѣрностью вашею показовани будутъ, заховали и сторонамъ обудвумъ тое постановленіе и ограниченіе моцно держати приказали; што вы вчините зъ повинности своей и для ласки нашое королевское. Писанъ въ Варшавѣ, на сейме вальномъ коронномъ, лѣта Божого Нароженя тысяча шестсотъ девятнадцатого, мѣсяца марца четвертого дня, а панованя королевствъ нашихъ: польского тридцать второго, а шведского двадцать шостого року. Sigismundus rex.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 106.

XXXV.

Грамота Сигизмунда III, разрѣшающая основать городъ на урочищѣ, называемомъ Лысянка, жалующая этому городу Магдебурское право и опредѣляющая права и обязанности мѣщанъ. 1622. Іюня 28.

Roku tysiąc siedmset piędziesiątego czwartego, miesiąca Junji dwudziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości, Żytomierzu, przedemną, Dominikiem Grzymajłą z Przyborowa Przyborowskim, subdelegatem, przysięgłym, namieśnikiem protunc grodzkim generału województwa Kjiowskiego, i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, kjiowskiemi, comparens

personaliter urodzony jegomość pan Jan Wołkowski, ten extrakt z metryki koronney, z wpisaniem w nim prawa, od nayjaśnieyszego króla jegomości Zygmunta trzeciego wielmożnemu Janowi Daniłowiczowi, wojewodzie ruskiemu, korsuńskiemu, czehryńskiemu etc. staroście, na osadzenie miasta Łysianki y w nim postanowienie Majdeburyi nadanego, ręką jaśniewielmożnego kanclerza koronnego, przy pieczęci wielkiey koronney stwierdzony, autentice wydany, ratione introcontentorum, ad acta castrensia, kjiowiensia per oblatam podał, tenoris sequentis: Sigismundus tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus presentibus litteris nostris, quorum interest universis et singulis, contineri in actis cancellariae nostrae majoris literas infrascriptas, supplicatumque nobis est, ut eas ex iisdem describi atque autentice extradi mandare dignaremur, quarum litterarum tenor sequitur talis: Żygmunt trzeci etc. Oznaymuiemy: Iż królom y panom przyzwoitszego nad to nic nie iest, jako poddanym swym nie tylko zdrowie y całość obmysłować, ale też pożytkom ich wszelakim, ile być może, usiłowaniem dopomagać, tedy niemniey chwały godna być ma chęć y wola ludziey tych, którzy mieysca, z przyrodzenia samego niepłodne y nieużyteczne, staraniem swym ku pożytkowi sposobne przywieść usiłują; przeto, za wniesioną do nas prośbą y przyczyną wielmożnego Jana Daniłowicza, woiewody Ruskiego, Buskiego, Korsuńskiego y Czeheryńskiego starosty naszego, pozwoliliśmy na gróncie naszym, krainnym, nazwanym Lisianka, w woiewodztwie Kjiowskim leżącym, imieniem takimże, Łysianka nazwane miasteczko, osadzić ludźmi dobremi, uczciwemi, w którym, aby była opatrzność, obrona y bezpieczęstwo, jako to na Ukrainie, nieprzyjacielowi krzyża świętego przyległey, y na samym szlaku będącej y chcąc ich mieć tym ochotnieyszych do wszystkiego, nadajemy im prawo Maydeburskie, jako insze miasta y miasteczka nasze na Ukrainie maią, daiąc im moc zupełną, aby się przy urzędzie starościm, wedle statutu prawa Maydeburskiego, sądzili; woyta, burmistrza y raycę z pośrodku siebie aby z wiadomością zamkową obierali, których urząd zamkowy godnych obaczywszy, ma potwierdzić; którzy winnego mają karać podług prawa i zasługi jego; z win krwawych pozwalamy kroczek (sic) dwa grosze do skrzynki radzieckiey, a trzeci woytowi; porządek wszelki—jako się zachowuje w miastach inszych, w kupiach wszelakich y obronach mieyskich, maią zachować od nieprzyjaciela krzyża świętego, parkany robić y basztami się obtoczyć będą powini; ratusz w pośrodku aby zbudowali y tam się sądzili y sprawy wszelakie y xięgi mieyskie aby na nim chowali; urząd

zaś zamkowy, teraz i napotym będący, sług tylko zamkowych sam sądzić ma; a co się dotycze w czymkolwiek appellacyi, tak od sług zamkowych, jako y od mieszczan, jeżeliby sobie obie stronie pozwolili tak o rzecz małą, jako y o wielką, tedy do starosty naszego maią być dopuszczone; też, jeżeliby się tym poddanym naszym, mieszczanom Łysiańskim, krzywda jaka działa, tedy starosta nasz sprawiedliwość nieodwłoczną powinien im uczynić, którym mieszczanom naszym wszystkim, tak teraznieyszym, jako y napotym przychodzącym do tego miasta naszego, Łysianki, daiemy, naznaczamy tym listem naszym woli do używania grôntu y rozwodzenia sobie pożytków wszelkich na lat dwadzieścia y cztery od daty listu tego; do tego pozwalamy im zwierz wszelaki łowić w lesiech wszelakich tamecznych, rybę, jaką kto może, wszelakiemi sieciami, teraz y po wysiedzeniu woli tey, w rzekach łowić; jednakże każdy Bołochowiec, z pol przyszedłszy z rybą, rybę dziesiątą do zamku staroście naszemu ma dawać, a insi Bołochowcy, jakąkolwiek maiąc zdobycz, jako w inszych miasteczkach naszych zachowuie się, urzędowi zamkowemu pokłon zwyczayny maią dawać; także y w stawach, które są w mieście własne nasze, aby byli ci mieszczanie do służb naszych ochotnieysi, więc, żeby dalej tym więcey przybywało, pozwalamy im ryb łowić w tych stawach naszych do lat czterech, a jeśliby nam ciż mieszczanie, y dalej potrzebuiąc tego łowienia, czołem bili, tedy będą powinni postompić z dymu, tak jako się o toż z starostą naszym zgodzą, którzy to mieszczanie miasteczka naszego Łysianki tych stawów od gwałtu y zerwania powinni ratować y bronić; a po wysiedzeniu tey woli każdy z nich, ktoby gorzałkę chciał palić, po złotemu polskiemu od kotła staroście naszemu powinien będzie płacić; także też, ktoby zażywał tego prawa magdeburskiego, z każdego domu taką powinność, jaką w Korsuniu y w Steblowie daią, powinni będą dawać; z tychże mieszczan naszych powinien mieć każdy rusznice dobrą, prochu funtów dwa y kul kopę; a ktoby tego dla obrony ustawiczney albo nie miał, albo mieć nie chciał, takowy zwierzchnością urzędu naszego zamkowego karany być ma; papir dla porządku mieyskiego urząd nasz tameyszy zamkowy iako y mieyski ma miewać; nieposłusznego w nim wedle zasługi karać pozwalamy; oni też stawki albo sadzawki na rudach y rzeczkach sypać, wyjmuiąc tylko na pożytek nasz rzyczek trzy, to iest: Tykicz, Łysiankę y Zubrą, jednak y to być może, że i na tych sypać będą mogli, tylko za pozwoleniem starosty naszego; takowy gdy usypie sobie staw na tych rzeczkach, ma na to mieć list nasz albo starosty naszego; do woyska na posługę rzeczypospolitey, za oznaymieniem starosty naszego, bez wszelkich wymówek, z podstarościm stawić się

mają na to mieysce, gdzie oboz nasz na ten czas będzie, albo gdzie tego potrzeba będzie pokazowała, tak jako zwyczay iest wszędzie po miastach naszych królewskich, a mianowicie w Ukrainie. Pozwolamy tymże mieszczanom naszym, jeśliby się kturemu niepodobało w tym miasteczku naszym mieszkać, że mu wolno będzie gdzie indziey wyniść y wolno każdemu będzie dom swoy y inne wszystkie maiętności tamże w mieście poprzedać, dać, darować y iako chcąc ku pożytkowi swemu obrocić, tylko nie na stronę, ani kozakom, dawszy sędziego (sic) woytowi groszy sześć luity, a groszy sześć urzędowi zamkowemu. Pojemszczyzny w tym miasteczku naszym każdy mieszczanin, biorąc za syny żony, dziwkę wydając, lub też sami się żeniąc, powinnni dawać kunice od dziewki y od wdowy, tak iak w miasteczkach naszych: Korsuniu y Steblowie, daią. Także pozwalamy też tymże mieszczanom odprawywanie targów w poniedziałek y piątek na każdy tydzień, na które ludziom y poddanym naszym wszystkim, pobliżu mieszkaiącym, dla przedaży y kupi wszelakiey przyieżdżać y odjeżdżać wolno być ma, krom bezprawia inszych jednak miasteczek naszych okolicznych. A dla lepszey pewności tego wszystkiego, ninieyszy list, ręką naszą podpisawszy, on pieczęcią koronną obwarować nakazaliśmy. Dan w Warszawie. Dnia XXVIII miesiąca Czerwca, roku pańskiego MDCXXII. Panowania krolewstw naszych: polskiego XXXI. Swedzkiego XXIX, Cui publicationi nos benigne annuendo, praeinsertas litteras, prout in actis continentur, describi atque ex eisdem autentice extradi mandavimus. In cujus rei fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Datum Varsoviae, die XIV mensis aprilis, anno Domini MDCXXII, regnorum nostrorum: Poloniae XXXI, Sueciae XXIX. U tego prawa, z metryki koronney autentice wydanego, podpis ręki jaśnie wielmożnego kanclerza, przy pieczęci wielkiey koronney, temi słowy: Jacobus Zadzik, episcopus Culmensis et Pomeraniensis, regni cancellarius (L. S). Przypisek zaś z drugiey strony pieczęci temi słowy: Rellatio reverendissimi in Christo patris, domini Jacobi Zadzik, episcopi Culmensis et Pomeraniensis, regni Poloniae supremi cancellarii. Przypisek zaś niżey pieczęci temi słowy: Jacobus Maximillianus Tresbrowski. Który że to extrakt, per oblatam podany, za podaniem y prośbą wyżmianowanego imci podawaiącego, a za moim urzędownym przyięciem, słowo w słowo, iak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych, grodzkich, kijowskich iest ingrossowany.

Книга гродская Кіевская, записовая и поточная, годъ 1754, № 64; листъ 246 на оборотъ.

XXXVI.

Мандатъ королевскій, требующій въ судъ урядниковъ магистратскихъ и мѣщанъ города Луцка за то что они схватили въ городѣ мѣщанъ, подданныхъ Богородицкой церкви, посадили въ тюрму и принудили ихъ внести лишнія деньги на уплату государственныхъ податей. 1625. Декабря 6.

Жикгимонтъ третий, Божою милостию корол полский, великий княз литовский, руский, пруский, жомоидский, мазовецкий, ифлянтский, а шведский, кготский, вандалский дедычный корол.

Славетным: Шимонови Злотаровичови, Александрови Бедермановп, Янови Косацкому, Нестерови Партиницови, бурмистом и райцом, Иванови Половковичови, писареви, и всим лавником и прысяжником, мещаном и передмещаномъ места нашего Луцкого, которых всих имена и прозвиска тут за выражоные мети хочемо. Прыказуем, абысте пред нами, королем, и паны радами нашыми, па тотчас при боку нашомъ будучыми, у Варшаве, або тамъ, где на тотчасъ щасливе з дворомъ нашымъ будемо, от подания вам того позву, мандату нашего, за недели шесть, сами обличие и завите стануди на жалобу и правное поларге превелебного в Бозе отца Іеремияша Почаповского, ексархи и епископа Луцкого и Острозского, яко подавцы, и пречесного отца Макария Созонскаго, игумена монастыра Луцкого заложения церкви Пресветое Чыстое Девицы Матки Божое, яко поссесора добр пререченое церкви, которые вас позывають о то, иж вы, ничого не дбаючи на право посполитое, права и волности церковные, которые поводове здавна и потом наданые и уфундованые мают, не маючи жадного права и претекстъту до кгрунтовъ и мещан, в месте нашом Луцкомъ на кгрунтах церковных мешкаючих, привлащчаючи собе юрисдикцию якуюсь неналежную над ними, оныхъ до себе безправне потегаете, грабите и везенемъ трапите; якож и дня двадцатого месяца Мая в року прошломъ, тысеча шестсот двадцат четвертом, в день торговый, понеделковый, без дания жадное причины, вы сами, зневажаючи право посполитое и покой правомъ обьварованый, обачывши подданыхъ

церковных на торгу, збройно: з стрелбою, з шаблями, кордами, з ощепами, з гайдуками албо слугами своими местъскими, чоловека около десеть, в месте нашомъ Луцком судовом, подчас торгу, где каждый, безпеченством покою права посполитого обварованый, потребы свое отправовати звыкли, вы, менованые бурмистрове, райцы и вси мещане, сами кгвалтечы покой и право посполитое, подданых, мещан церковных помененое церкви Светое Пречистое Богородицы, на Глушцу мешкаючых, одных в рынку, а другых по улицах, меновыте: Стефана Кушнера; Адрея Лесевича, кушнера; Кирила Будинеровича, слесара; Миколая Шевца; Леона Шевца; Грицка Кушнера; Яхима Косовича и Феодору Хоминую, вдову, кгвалтовне поймали и, поймавши, до везеня оных приватного посажали; о чем всем протестація и реляция возного, в кгроде Луцкомъ учиненая свежо, шире обмовяеть; до которое се поводове з тым позвом, мандатом, во всем реферуют; которыхъ то мещан, невинне поймапыхъ и до везеня повсажоных, през килка дни тримаючи их в везеню, не хотелисте их выпустыты, аж вам побор наш, на сейме прошлом, в року тисеча шестсот двадцат четвертом одправованом, уфаленый, помененые мещане и з другыми поддаными тогоже монастыра, з которых подданых завше поводове и их антецессорове побор до скарбу нашого давали и дают, будучы от васъ примушоными, вам отдали, всей сумою пятдесят золотыхъ полскихъ, над повинност их; о которое неслушное и неправное вытегане поборов, о поймане и всажане до везеня вашого людей волныхъ и вамъ ничого невинных, подданыхъ церковныхъ, яко о кгвалт и о вины правные за тымъ походячые, яко и о шкоды, которых собе на три тисечи золотыхъ полскихъ быти шацуют, хотечи о то все з вами перед нами правне мовити, вас сим позвом, мандатом нашимъ, отступивши всихъ поступков правных, в кгроде Луцкомъ зачатых, позывают, абысте перед нами и судом нашым королевским правне и завите станули, на то все, што вам часу права словы ширей задавано будет, судовне отповедали и в томъ се жалуючим усправедливыли. Дан и писан въ Цемерхилахъ (sic.) року Божего нарожения тисеча шестсот двадцат пятого, месяца Декабря шестого дня. (M. II.) V. Kilski.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 142.

XXXVII.

Грамота короля Владислава IV, которою онъ подтверждаетъ всѣ права и привилегіи, пожалованныя городу Луцку его предшественниками. 1633. Марта 5.

Władysław czwarty, z łaski Bożej król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, inflantskie, a szwedzki, gottski, wandalski dziedziczny król, obrany wielki car moskiewski. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż lubośmy przy szczęśliwej coronatiej naszej wszystkie prawa, swobody, wolności, daniny, przywileje, nadania, dekreta i listy wszelkie, stanom wszystkiem tej rzeczy-pospolitej i każdemu z nich priwatnemu człowiekowi od królów ichmości polskich, antecessorów naszych, nadane, żadnego prawie z nich nie wyjmując, poprzysiągszy je swiętobliwie chować, potwierdzili, i to skryptem, od nas danym, dostatecznie zmocnili; jednakże i na szczególną proźbę każdego z poddanych naszych, potrzebującego, toż zosobna każdemu proszącemu szczególnie pokazać jesteśmy gotowi. Dla czego, gdy z miasta naszego, Łucka, sławetni: Szymon Złotorowicz, burmistrz, Jan Matfiejewicz Kasacki, rajca tameczni i Błażej Sebastjanowicz z pospolstwa, od urzędu tamecznego, swoim i pospólstwa miejskiego imieniem, do nas wysłani będąc, tak od miasta, jako i sami od siebie, przysięgę wierności i poddaństwa swego przed osobą naszą wykonawszy, o potwierdzenie generalne wszystkich praw .... wolności, nadania, przywilejów, pożytków miejskich, praerogativ, wynalazków, dekretów, zwyczajów starodawnych i inszych wszystkich listów, tak pargaminowych, jako i papierowych, miastu temu przez krolów ichmości polskich i wielkich xiążąt litewskich rożnemi czasy i na różne pożytki nadanych, przez panów rad naszych supplikowali. My tedy, mając miłościwe baczenie na unižone proźby tych mieszczan łuckich, poddanych naszych, przy oddaniu nam powinnego posłuszeństwa i wiernego poddaństwa przez osoby, wyżej mianowane, z pośrzodka siebie na teraźniejszy sejm szczęśliwej coronacji naszej wysłane; także, mając przez niektórych panów rad naszych i posłów ziemskich zaleconą wiarę i posłuszeństwo pomienionych mieszczan łuckich, które świętej pamięci przodkom naszym.... zawsze statecznie i życzliwie oddawali, chętnie i łaskawie wszystkie prawa, przywileje, fundusze, wolności, swobody, nadania, praerogativy, pożytki i ustawy miejskie i listy tak pargaminowe, jako i papierowe, tak od swiątobliwych przodków naszych, krolów ichmości polskich i wielkich xiążąt

litewskich, jako i od świętej pamięci krola jegomości, pana ojca naszego....... so nadane i przezeń stwierdzone, tak, jakoby tu od słowa do słowa wpisane były, tym listem naszym approbować i utwierdzić umyśliliśmy; jakoż z osobliwej łaski naszej, życząc temu . . . miastu naszemu wszelakich ozdób i pomnożenia, te prawa ich, we wszystkich punktach, artykułach, clausulach i obowiązkach, tak jako w używaniu ich dotąd zostawali, i jeżeli prawu pospolitemu nie są....., approbujemy, umacniamy i, żeby czasy wiecznemi zupełną we wszystkim moc i powagę swą miały, deklarujemy. Co do wiadomości wszystkich, komuby to wiedzieć należało, donosząc, a mianowicie naszym: staroście, także wojtowi, terazniejszym i napotym będącym, łuckim, oznajmujemy, aby mianowane miasto nasze, Łucko, i urząd jego miestski przy prawach i przywilejach, zdawna nadanych, cale zachowywali, w rządy żadne i pożytki ich miejskie się nie wtrącali, ani ich w czim uciążali, i owszem aby też prawa ien. i od drugich cale chowane były..... pod łaską naszą Na co dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na sejmie walnym szczęśliwej coronatiej naszej, die V Marca, roku pańskiego MDCXXXIII, panowania królewstw naszych, polskiego i szwedzkiego, pierwszego roku. Vladislaus rex.

Подлинникъ, писанный на листѣ пергамента, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 146.

XXXVIII.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая права и привиллегіи, пожалованныя городу Владиміру королями: Сигизмундомъ I, Сигизмундомъ-Августомъ и Сигизмундомъ III. 1633. Марта 10.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая вилькиръ, постановленный на общей сходкѣ владимірскихъ мѣщанъ, о сборѣ и порядкѣ храненія подушной подати, взымаемой съ мѣщанъ владимірскихъ въ пользу города. 1633. Марта 20.

Подтвержденіе двухъ предъидущихъ грамотъ королемъ Іоанномъ Казиміромъ. 1652. Марта 7.

Jan Kazimierz, z łasky Bożei krol Polsky, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflanckie, Smolenskie, Czernihowskie, a Szwedzky, Gottski, Wandalsky dziedziczny król. Oznaymuiemy tym

listem, przywyleiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż produkowano przed nami przywyleiów dwa pargaminowych, ręką świętey pamięci króla jegomości Władysława czwartego, pana brata naszego, podpisane y pieczęciami większemi koronnemi potwierdzone: pierwszy, zawieraiący w sobie confirmacią generalną praw, przywileiów, nadania, wolności, rożnych dekretów y inszych swobód, miastu naszemu Włodzimierzowi służących, od krolów ich mościów, antecessorów naszych nadanych; a drugi przywiley potwierdzenia porządku pewnych podatków, niżey inserowanych, miastu temuż należących. I proszono nas, tychże mieszczan Włodzimierskich, poddanych naszych, imieniem, (ktorzy nam y pod rebellią swieżą kozacką wiary y przysięgi swey cale dotrzymali), abyśmy im prawa, przywileie, wolności, dekreta y porządki te, we wszystkim, tak iako się w sobie maią, mocą y powagą naszą zmocnili y potwierdzili; z których pierwszy przywiley tak się w sobie ma: Władysław czwarty, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż, lubośmy przy szczęśliwey koronaciey naszey wszystkie prawa, swobody, wolności, danie y przywileja, nadania, listy wszystkiego stanu—wszelakim (sic) tey rzeczy-pospolitey y każdemu z nich prywatnemu człowiekowi, od krolów ich mościów polskich, antecessorów naszych, nadane, żadnego prawie z nich nie wyjmując, poprzysięgszy ie świętobliwie chować, potwierdzili y to skryptem, od nas danym, dostatecznie zmocnili; iednakże y na sczegulną prośbe każdego z poddanych naszych potrzebuiącego, toż zosobna każdemu proszącemu pokazać iesteśmy gotowi: dla czego, gdy od miasta naszego Włodzimirza, imieniem burmistrzów, radziec y wszystkiego pospolstwa, o potwierdzenie generalne tak wszystkich praw, swobód, wolności, nadań, przywileiów, pożytków mieyskich, praerogativ, wynalazków, dekretów, zwyczaiów starodawnich y inszych wszystkich listów, tak pargaminowych, iako y papierowych, miastu temu od krolów ich mościów polskich y wielkich xiążąt litewskich nadanych, iako y tych, mianowicie niżey specifikowanych, nam supplikowano, mianowicie o potwierdzenie przywileju pierwszego —Zygmunta pierwszego, pod datą w Krakowie, roku tysiąc pięcset dziewiątego, miesiąca lipca siedmnastego dnia, indicta dwunastego, nadania prawa maydeburskiego, którym się miesczanie sądzić maią bez przeszkody od namiestników Włodzimierskich, y na wolne rąbanie drzewa na budowanie domowe we dwu milach około miasta, także uwalniaiąc od myt we Włodzimirskim y Łuckim powiatach y od chodzenia na woyne z namiestnikiem Włodzimirskim, tylko płaty zwyczayne y podwody maią dawać; w odjacha-

niu też namiestnika Włodzimirskiego na woyne na zamku dla obrony być maią, wyimuiąc ich od sądów starościńskich y zaruk od nich brania, które tylko woyt z burmistrzem y radą mieyską, według prawa maydeburskiego, brać y winnych, według występku, karać ma. Drugi tegoż Zygmunta pierwszego, pod datą w Krakowie, roku tysiąc pięćset trzydziestego wtorego, miesiąca Iunia trzydziestego dnia, indicta piątego, nadania pomiernego—od mace po pieniądzu, mostowego—z gościa po pułgroszku od woza, na strzelbę, prochi, y insze potrzeby mieyskie y na puszkarza dla obrony miasta; w które dochody starostowie Włodzimierscy wstępować się nie maią. Trzeci Zygmunta-Augusta, pod datą w Warszawie, roku pańskiego tysiąc pięćset siedmdziesiątego, miesiąca pazdziernika dwunastego dnia, pozwalaiący woytowi z pospolstwem burmistrza, radziec y ławników godnych, osiadłych y rozstropnych, według prawa maydeburskiego, ustawiać zawsze na każdy rok na nowe lato; nadając przytym dwie pieczęci raycom y ławnikom—S. Jerzego, ktoremi w sprawach mieyskich pieczętować się maią wiecznie; a ma woyt, burmistrz, rayce y ławnicy miasta tego, na sądach mieyskich zasiadaiąc, prawem maydeburskim mieszczan, goście wszelakie y przychodnie, krom stanu szlacheckiego, zawsze wszelakie rzeczy małe y wielkie, gorące, krwawe y o gwałty y o inne rzeczy, iakokolwiek nazwane być mogą y do sądu ich przytoczące się, sądzić y odprawować y winnych garłem, a innych podług ważności występków, karać y we wszystkich artikułach sądowych zachować się mają y wszelką opatrzność y porządek w mieście między krzestiany y żydy woyt y rayce stanowić y to wszystko, coby ku obronie miasta należało, sprawować na wieczne czasy maią, wyzwalaiąc też mieszczan Włodzimirskich od wszelakich sądów zamkowych włodzimirskich y inszych woiewodzych, że pomienionych woyta y rady mieyskiey y każdego z mieszczan włodzimierskich, pod prawem maydeburskim siedzących, o wszelakie rzeczy wielkie y małe, iako się nazwać mogą, nigdy sądzić y widzów do prawa ich posyłać ani dzieckich y win także y zaruk y kunic na nich brać wiecznie nie mają y w porządki ich nie wstępować się, krom zwierzchności naszey królewskiey y appellaciey do nas od sądu ich, ktoby appellował. Pozwalaiąc przytym radzie mieyskiey ratusz, iako sami zechcą, zbudować, a pod ratuszem wszelakie picie, krom dawania kupi y podważnego, dzierżeć y szynkować y też kramnice, jatki przy tymże ratuszu, na którym mieyscu będą chcieć, zbudować y porządek wszelaki y opatrzność mieć; a nie ma urząd zamkowy rzemieślników y komorników robotami zamkowemi przymuszać. Osobliwie wolność maią mieszczanie Włodzimierscy w puszczach kniazkich, pańskich y ziemiańskich, na mile ze wszystkich stron około miasta, wszelakie

drzewa na budowanie y na drwa y na inne potrzeby ich dobrowolnie rąbać wiecznie, krom gaiów starowiecznych y bartnych; k temu nadaiący wagę, woskoboynią, słodownie, browary, kramnice kupieckie, postrzygalnią y wszytkie jatki krom iatek woytowskich, co na obronę miastu dzierżeć mają, y cechi wszelakie mieć, w których wszyscy mieszczanie y żydowie, także y ludzie zamkowi y kniazkie, pańskie, duchowne y szlacheckie, w mieście Włodzimierzu mieszkaiące, być maią, y do swego cechu każdy należeć będzie y według praw miast koronnych w nich sprawować sie maią; k temu nadaiący miastu Włodzimierzowi wolnych iarmarków od myt wszelakich trzy w każdy rok: jeden—wstąpiwszy w post wielki w tydzień; drugi o świątkach zielonych; trzeci na S. Matheusza Apostoła, w które kupce cudzoziemscy państw koronych y wszystkie insze goście y ludzie pospolite ze wszytkiemi towary y kupiami swemi, nie daiąc myt królewskich y inszych drewnianych y mostowego, dwie niedzieli targować y, na kogo by iedno w mieście szło, targowego zamkowego; tak, iż wolno odiachać przed wyściem tych dwu niedziel każdemu kupcowi y gościowi bez hamowania od mytników y brania kwitów; pozwalaiący też na wieczne czasy w każdy tydzień targów dwa mieć: ieden w poniedziałek, a drugi w piątek; do tego wolne łowienie ryby w rzece Ługu wszelakiemi sieciami, czego urząd zamkowy y nikt inszy bronić nie ma; przytym nadaiący na wieczne czasy miastu temu Włodzimierzowi, grunty, pola, przeroble, zaroślė, sianożęci, nazwane Jurie pole y Kożde pole, y też ludzi z gruntami, polami, dąbrowami, sianożęciami, przez panów Włodzimierskich zabranych, także wszystkich poiezników z ich wszytkiemi gruntami, na których siedzą, y onych pod prawo maydeburskie wiecznie poddaiący; do tego pozwalaiący wolne robienie salitry, gdzie sami zechcą, dla obrony mieyskiey; wyzwalaiący też wszytkich mieszczan y żydów Włodzimierskich od wszelakich płacenia myt krom solaniczego y wōskowniczego, tak suchą drogą, jako y wodą, rzekami, w koronie polskiey y inszych wszelakich państwach naszych od wszelakich rzeczy wiecznemi czasy; ktorych myt od nich mytnikowie y ich pisarzowie brać nie maią pod winą sześciu tysięcy złotych polskich. Czwarty, tegoż Żygmunta Augusta, pod tąż datą, pozwalaiący ludzi wolnych, przychodzących, w mieście na placach pustych osadzać y, ieśli by kto swego pustego placu do roku y sześciu niedziel nie zbudował, takowe wszytkie na ratusz maią być odebrane y wiecznie trzymane; ku temu wolnemi czyniący od brania wszelakich spadków przez namiestnika Włodzimirskiego, które urząd mieyski ma w zawiadowaniu swoim mieć do nauki naszey królewskiey; pozwalaiący też urzędowi mieyskiemu grunty wszytkie na łany y folwarki pomie-

rzyć y między mieszczany podzielić; także y przyłączaiący ludzi wszelakieyj... jurisdikciey mieyskiey y czynienia powinności do cechów, szosów, składek mieyskich,.... dawania podwód y pieniędzy podwodnych do skarbu naszego, y do robienia wałów, przekopów, parkanów y do odprawowania straży mieyskiey, także y żydów—do wszytkiey powinności mieyskich; pozwalaiący też pomierne: od każdey mace—po pieniądzu, od miodu przasnego rączki—po pułgroszu, mostowego z gościa—od konia po pułgroszku brać; a starosta y iego namiestnik nie ma w żadne sądy y porządki mieyskie pod winą sześciu tysięcy złotych polskich wstępować. Piąty przywiley Żygmunta III, pod datą w Warszawie, na seymie, roku pańskiego tysiąc sześćset piętnastego, miesiąca Lutego piętnastego dnia, aby każdy, na gruncie mieyskim mieszkaiący, zarowno z mieszczanami powinność oddawał y wszyscy przekupnie, rzemieślnicy y solą targuiące, tak krześciane, iako y żydzi, szlacheckie y duchownych poddane, do cecha wszelakie powinności y pobory, na seymach uchwalone, oddawać powinni y provent, do ratusza należący, to iest od słodowni, browarów, klitek, od których maią dawać: od słodowni po groszy czterdziestu, a ieśliby w iedney słodowni dwa warstaty byli, tedy złotych dwa od każdey..... słodu po groszy iednemu, od browaru po złotemu, od iątek y lasek y każdego miesca w rynku y przed szkołą y gdziekolwiek targuiące według dawnego zwyczaju oddawać powinni, od łaźni mieyskiey po złotych dziesięciu do roku, a od żydowskiey po złotych piętnastu; iednak nic nie ubliżaiąc prawu, ktoby na te łaźnie miał, ani inszych łazień do tego przyłączaiąc; co powinni strzymać przekupnie pod straceniem handlu y przekupstwa swego, a nie targuiące pod zakładem trzech tysięcy złotych polskich. My tedy, maiąc miłościwe baczenie na unizoną prośbę tych mieszczan Włodzimierskich, poddanych naszych, a maiąc przez niektórych panów rad naszych y posłów ziemskich obwieszczone miasta tego zniszczenie, pomienionym mieszczanom Włodzimierskim chętnie y łaskawie te y wszystkie prawa, przywileie, fundusze, wolności, swobody, nadania, praerogatiwy, pożytki y ustawy mieyskie, tak stare iako y nowo teraz postanowione, dekreta y listy wszytkie, tak pargaminowe, iako y papierowe, tak od świątobliwych przodków naszych, królów ich mościów polskich y wielkich xiążąt litewskich, iako y od świętey pamięci króla jego mości pana oyca naszego, przywilejami ztwierdzone, tak, iakoby tu od słowa do słowa wpisane były, tym listem naszym approbować y utwierdzić umyśliliśmy; jakoż z osobliwey łaski naszey, życząc temu zubożonemu miastu naszemu, Włodzimierzowi, wszelakich ozdób y pomnożenia, te prawa ich we wszytkich punktach, clausulach y obowiązkach, tak iako w używaniu ich zosta-

wali y iako prawu pospolitemu nie są w czym przeciwne, approbuiemy, umacniamy y, żeby czasy wiecznemi zupełną we wszytkim moc y powagę swą miały, declarujemy. Co do wiadomości wszytkich, komu to wiedzieć należało, donosząc, a mianowicie urodzonym: staroście, także woytowi, teraznieyszym y na potym będącym, Włodzimierskim oznaymujemy, aby mianowane miasto nasze, Włodzimierz, y urząd iego mieyski przy prawach y przywilejach, im zdawna nadanych, cale zachowali, w urzędy żadne y pożytki ich mieyskie nie wtrącali ani ich uciążali, y owszem, aby też prawa im y od drugich cale chowane byli, starali się pod łaską naszą. Na co dla lepszey wiary, ręką naszą podpisuiemy się y pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym koronaciey naszey, dnia X. miesiąca marca, roku pańskiego MDCXXXIII, panowania królewstw naszych polskiego y szwedzkiego pierwszego roku. Wladislaus rex. Joannes Bederman. A drugi osobny przywiley confirmaciey pewnych podatków, miastu służących, tak się też w sobie ma: Władysław IV, z łaski Bożej król Polski, wielkie xiąże Litewskie etc. Oznaymujemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, iż, pokazany był przed nami list papierowy authenticzny, imieniem burmistrza, radziec, cechmistrzów y wszytkiego pospolstwa miasta naszego Włodzimierza, za wolą wielmożnego Romana Hojskiego, kasztellana Kijowskiego, starosty y woyta naszego Włodzimierskiego, sprawiony, zawieraiący w sobie porządek podatków pewnych od rzeczy, niżey w tym samym liście inserowanych, na podpore zniesionych procentów mieyskich włodzimirskich, przez mianowanego burmistrza, radziec, cechmistrzów y wszytkie tameczne pospolstwo spolnie, zgodnie, na czasy potomne na ratuszu tamecznym uczynione y postanowione, pieczęcią mieyską, radziecką y ławniczą miasta tegoż utwierdzone y rękami urzędu y cechmistrzów tamecznych, w originale mianowanych, podpisane. I proszono nas, abyśmy im ten list we wszytkich jego punktach, clausulach y artikułach na wieki stwierdzić y zmocnić raczyli, który od słowa do słowa tak się w sobie ma: Za wolą, wiadomością y dozwoleniem jaśnie wielmożnego jego mości pana Romana Hojskiego na Hosczy y Krupej, kasztelana Kijowskiego, starosty y woyta dziedzicznego Włodzimierskiego. My: Daniel Raiewicz, Mikołaj Miczkowicz, Chilimon Swiatohorowicz, Fedor Syczewicz, burmistrz y rajce; Paweł Stomicz, lentwoyt; Wasil Hordiewicz, Fedor Hrehorewicz, Joseph Homicki, Paweł Łasczyński, Thomasz Łuczkiewicz, Timofiey Ostapowicz, ławnicy przysięgłe; a Siemion Koszcyc - kowalskiego, Dimitr Suszkowicz—piekarskiego, Jan Piłkowicz—szwieckiego, Iwan Doroszewicz—kusznierskiego, Paweł

Łasczyński—krawieckiego, Łukasz Horodlenica—żduńskiego, Stephan Szomaka—słodownickiego, Łesko Makarożyc—rzeznickiego—cechmistrze miasta jego krolewskiey mości Włodzimirskiego; także kluczniki y wszytka bracia cechów mianowanych, wespoł ze wszytką rzeczą pospolitą, miesczany Włodzimierskiemi, tu na ratusz Włodzimierski dla uważenia przyczyn zniszczenia y spustoszenia miasta tego wezwanych y zebranych, uważywszy tedy przyczyny diminutiej miasta tego, że przy różnych plagach pańskich, niemniey przez niedawanie od lat kilkunastu powinności rzemieślników wszelakich względem rzemiosła swego do skarbu jego krolewskiey mości, ratusza tuteyszego y cechom, sobie należącym, te miasto ad calamitatem przyszło. A tak, zabiegaiąc dalszemu ostatniemu zniszczeniu tego miasta, a postrzegaiąc, aby według praw y przywilejów, od najaśnieyszych królów ich mościów świętey pamięci polskich, panów naszych miłościwych, temu miastu na stanowienie wszelakich porządków, tak iako y inszym miastom koronnym, nadanych, było chowane, za spolnym y zgodnym zezwoleniem na to wszytkich in genere cechów mianowanych y wszytkiey rzeczypospolitey, mieszczan Włodzimierskich, dla podpory y poratowania tego miasta Włodzimirskiego, uchwalili y postanowiliśmy na wieczne czasy: Aby każdy brat cechowy do cechu sobie należącego w tydzień po groszu iednemu polskiemu y nie cechowy każdy, śniedne rzeczy na rynku, przed szkołą y gdziekolwiek iedno przedawaiący, także y mieszczanie nie cechowi y ci, co do jurisditiey mieyskiey należą, y potym, da Pan Bóg, należeć będą y ich komornikowie y loźni, a bez służby przy mieście się bawiący wszyscy, każdy z osoby swey w tydzień po groszu iednemu polskiemu do rąk na to od rzeczypospolitey obranego, zawsze oddawać powinni, pod utraceniem cechu, przekupstwa y pożywienia swego. A cech każdy y ten, na to obrany, te wszytkie grosze, od każdego należącego w każdy tydzień wybrawszy, na każdą cwierć roku, y kiedy iedno tego potrzeba będzie, uczyniwszy liczbę rzeczy pospolitey, do skrzynki ratuszney wszystkie, bez żadnych turbacii y zwłok, pod winą sta kop groszy litewskich, wcale zawsze oddawać powinni, które na własną potrzebe rzeczypospolitey, to iest samych mieszczan tylko, a nikogo inszego, maią być obracane. A chcąc, aby, według praw y porządków inszych miast koronnych, w cechach tutecznych Włodzimierskich porządek był uczyniony, postanowili y uchwaliliśmy także, aby każdy brat cechowy, wstępuiąc do cechu swego, po uczynieniu dosyć za wszytko do skrzynki cechowey, na posłuszeństwo y oddawanie powinności do cechu przy schadzce cechowey jurament wykona, a potym wszelakie podaczki y pobory królewskiey mości, tak xiążęce, pańskie y duchowne,

iako y mieyskiej jurisdictiej, mieszczanie, rzemieślnicy, do rąk starszych swoich cechowych pełnić y oddawać powinni pod straceniem rzemiosła swego; z ktorych podaczek wszystkich, wyżei mianowanych, starsze cechowi zawsze na każdy rok przed urzędem mieyskim y wszystką gromadą liczbę dostateczną uczynić mają. Co wszystko do skutku przywodząc, te postanowienie pieczęciami urzędów mianowanych, mieyskich, Włodzimirskich y podpisami rąk własnych, niżey mianowicie wyrażonych, iest zmocnione y approbowane. Działo się na ratuszu Włodzimierskim, roku pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego wtorego, miesiąca Septembra trzynastego dnia. A podpis burmistrza y radziec starszych temi słowy: Daniel Raiewicz, burmistrz Włodzimierski, swoim y pana Mikołaja Miczkowicza, rayce Włodzimirskiego, pisać nie umiejącego, imieniem, ręką swą. Филимонъ Светогоровичъ, радца Володимерскій, своимъ и пана Федора Сущевича, радцы Володимерского, писати не умеючого, именемъ, рукою власною, Paweł Stomicz, lentwoyt Włodzimierski, swoim y panów ławników Włodzimierskich, pisać nie umieiących, imieniem, własną ręką. Wasilij Jarmoken, miasta Włodzimierza woytowsky pisarz. Mikołay Sel Skibicz pisarz mieyski Włodzimierski, mp., y insze w originale mianowani. My tedy, na unizoną prośbę od mieszczan tychże, przez panów rad naszych do nas wniesioną, porządek, albo ordinacią te ich, wyżey wpisaną, na pożytek mieyski uczynioną, we wszystkich iey punktach, clausulach y w artykułach, ile w czym prawu nie iest (przeciwną), zmocniamy, utwierdzamy y approbujemy, y, żeby we wszytkim na czasy wieczne zupełną moc y władzę swą miała, mieć chcemy. Na co się, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisuiemy, y pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym coronaciey naszey, dnia XX. miesiąca Marca, roku pańskiego MDC XXXIII, panowania naszego polskiego y szwedskiego pierwszego roku. Władislaus rex. Joannes Bederman. My tedy, Jan Kazimierz król, słuszną w tey mierze prośbe ich upatruiąc, na unizoną supplikacią ich, prawa, przywileje y porządki ich wszytkie, wyżey mianowane, tak iako originaliter im nadane są y iako tu, w tym przywileju, essentialiter są ingrossowane, ile w czym prawu pospolitemu nie są przeciwne, we wszytkich praw, przywilejów y porządków tychże clausulach, artykułach y paragrafach, mocą y powagą naszą stwierdzamy y zmacniamy, y, żeby we wszytkim na czasy potomne zupełną moc y władzę swoię mieli, mieć to chcemy, tak iednak, aby cisz mieszczanie Włodzimierscy, poddani nasi, strzeż Boże swowoli iakiey abo buntów kozackich, cale do końca nam y rzeczy pospolitey, iako powinni, wiary dotrzymawali, do żadnych buntów y sediciy kozackich nie wiązali się, y owszem, wszelaki im wstręt

dawali, a to pod straceniem praw tychże, im od nas pozwolonych; prawa nasze krolewskie, rzeczy pospolitey y kościelne wcale zachowawszy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisuiemy y pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia VII miesiąca Marca, roku pańskiego MDCLII., panowania krolewstw naszych: polskiego y szwedskiego, IIII roku. Jan Kazimierz, krol. Anno 1780, die 3 Augusti, stanowszy osobiście szlachetny Wiktorin Nowicki, burmistrz miasta jego krolewskiey mości Włodzimierza, ten przywiley, od nayiaśnieyszego Jana Kazimierza, króla polskiego, dawnieysze przywileja od najaśnieyszych monarchów polskich miastu Włodzimierzowi nadane, utwierdzaiący, w Warszawie, na pargaminie wydany, ręką własną nayiaśnieyszego króla podpisany, w xięgi ninieysze, grodzkie, Włodzimierskie do oblaty podał. Przyiołem H. Paszyński, regens cancelariae. Jozef Koriatowicz-Kurciewicz, namiestnik grodzki burgrabstwa Włodzimirskiego. Inductum ad eadem acta.

Подлинникъ, писанный на трехъ листахъ паргамена, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 177.

Примѣчаніе. Въ собраніи коммиссіи находится подъ № 286 подлинный документъ, заключающій въ себѣ потверждение настоящей грамоты, королями: Іоанномъ III 1680 г. и Августомъ III 1744 года.—Въ книгу Житомирскаго магистра 1796—1799 года, № 312, внесенъ также вышеприведенный документъ и приложены къ нему подтвердительныя грамоты королей: Іоанна III—1680 г. марта 12; Августа III—1744, августа 24 и Станислава-Августа 1778, февраля 20.

XXXIX.

Рѣшеніе, постановленное совѣтомъ сорока мужей Каменецкаго армянскаго магистрата, устанавливающее порядокъ избранія войта совѣтомъ сорока мужей и депутатами отъ посполитыхъ мѣщанъ, а также запрещающее одному лицу занимать одновременно двѣ магистратскія должности. 1634. Декабря 7. Подтвержденіе этого рѣшенія королемъ Владиславомъ IV. 1635. Марта 22.

Vladislaus quartus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum Vandalorumque haeres et rex. Significamus praesentibus litteris

nostris quorum interest universis et singulis: productas coram nobis fuisse litteras authenticas, ex actis consularibus civitatis nostrae Camenecensis in Podolia emanatas, suplicatumque nobis esse, ut easdem autoritate nostra confirmare et approbare dignaremur. Quarum tenor sequitur et est talis. Działo się w Kamieńcu Podolskim, roku pańskiego tysiąc sześćsetnego trzydziestego czwartego, dnia siodmego miesiąc grudnia. Sławetny Łukasz Hryckiewicz, namiesnik woit y panowie radni ormięscy, na imie: Kirkosza Hołubowicz, Mikłosz Jakubowicz, Isay Derabrahamowicz, Kirkor Jakubowicz, Karyło Bergoszowicz, Jakub Bartoszewicz, Stefan Hołubowicz, Marat Popowicz, także też Aswadur Jarosz, marszałek rokowy—Carzyk Kszysztofowicz, Iwanis Zachariaszewicz, Joseph Toroszowicz, Zachariasz y insi, imieniem drugich braciy swoich zasiadszy, spolnie wzieli przed się świętobliwy dekret króla jegomości, pana naszego miłościwego, którym nakazać raczył magistratowi ormięskiemu z pospulstwem przywileie y dokumęta wszystkie względem electy woytowskiey we dwuch miesiącach od daty dekretu swego wniść to do sądu swego świątobliwego, aby na przyszłe lata sposób y ordynatią podać raczył, jakim by sposobem mogła odprawować się elekcia woytowska; dla tego my, radni ze cztyrdziestu mężów, wziowszy to przed się, a chcąc temu zabieżyć, aby elekcie woytowskie spokoynie odprawowały się, takowe postanowienie, przychilaiąc się do przywilegiów, przez nayiaśnieyszych ich mościów królów polskich, panów naszych miłościwych, względem elekciey szczodrobliwie nadanych, uczyniliśmy, aby od dzisieyszego dnia elekcia woytowska na każdy rok dniem wprzud świętym Maciem odprawowała się, to iest przez marszałka ze cztyrdziestą mężów, a pięćdziesiąt osób s pospulstwa aby przybrani byli; których dwiema albo trzema dniami wprzud, zasiadszy marszałek ze cztyrdziestą mężów, maią spisać dobrych, utściwych y dobrze osiadłych ludzi y z pospolitego; a nieosiedli ludzie aby do elekcyi nie należeli y tak spisanych panu woytowi y panom radnym na regestrze oddać do uważenia, których, ieśli się im zasłuszać będzie zdało, wyzywać maią, albo iako będzie zdanie p. woyta z pany; a, gdy zaś p. woyt przez sługę uiezdowego obeszle ich do elekty, powinni będą iako nayskromniy y nayprzystoyniy zachować się, aby było z powagą publicznego ratusza y radnych sądowych; tamże, po złożeniu przez p. woyta urzędu swego woytowskiego, powinna będzie communitas, wyszedszy z izby, na gorę dla namowy iść, podziękowawszy panu woytowi za iego pracę; a potym, zasiadszy, przez zdania miłością y zgodą, kogoby Pan Bóg z radnych godnym uczynił y większa strona kąkludowała, obrawszy z między radnych, mianować. I to waruiemy: ponieważ y

wedle prawa y samey słuszności żaden nie może na dwóch urzędach bydź, aby od tego czasu namieśnicy, którzy by kolwiek byli, na urząd woytowski nie byli obrani, tylko namiesnik aby swoy urząd przestrzegał, a woyt zaś swoy; także y pan radny dwa urzędy na sobie nie ponosił; aby y radnym y pisarzem nie był, tylko by się iednym urzędem kątętował. Które takowe postanowienie, zgodnie uczynione, na wieczne czasy zostawuiemy, aby nienaruszenie zachowane było; y wedle tego porządku tak teraznieyszy iako y napotym będący zachowali się. Łukasz Hryczkowicz. Ex actorum protocollo jurisarmenici camenecensis extraditum. Cui supplicationi nos benigne annuentes, litteras praeinsertas in omnibus earum punctis et clausulis approbandum et confirmandum esse duximus; prout praesentibus litteris nostris, in quantum iuris est, approbamus et confirmamus, decernentes perpetuum fiirmitatis robur habere debere; in cuius rei fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communire iussimus. Datum Varsaviae, die XXII mensis Martii, anno Domini MDCXXXV, regnorum nostrorum Poloniae et Suetiae II. Vladislaus rex.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4442, годъ 1712—1719; листъ 476 на оборотѣ.

XL.

Приказъ короля Владислава IV членамъ Каменецкаго магистрата о томъ, чтобы они обращали доходы, получаемыя съ села Кормильча на содержаніе городского хлѣбного магазина и городской артиллеріи. 1647. Мая 30.

Feria sexta, in crastino octavae festi Sacratissimi Corporis Christi, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo.

Spectabilis et famatus Florianus Sebastianowicz, advocatus et judex ordinarius juris civilis, teutonici, magdeburgensis civitatis Camenecensis in Podolia, ad judicium praesens, necessarium, bannitum et acta ejusque judicii veniens et personaliter comparens, obtulit ad acticandum mandatum sacrae regiae maiestatis, domini nostri clementissimi, manu propria ipsius sacrae regiae majestatis subscriptum, et sigillo majoris cancellariae munitum et obsigillatum, praecipue praecavendo indemnitati officii sui advocatialis et scabinorum suorum, tum et boni publici civitatis praesentis Camenecensis atque utilitati totius universitatis providendo et hoc maxime in animadver-

sione habendo, ne ex aliqua negligentia in officio ipsius advocatialio fungenti, vigore prioris mandati sacrae regiae majestatis, acticati coram judicio necessario bannito, de actu ipsius sabatho post dominicam conductus Paschae proximo, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo, respectu villae Kormilec, per olim famatum Gasparum Gulowicz, advocatum et judicem ordinarium civitatis praesentis Camenecensis, aliquod damnum et jacturam universa civitas Camenecensis patiatur, supraspecificatum mandatum sacrae regiae majestatis salvum, illaesum omnique suspitionis nota vacuum, ingrossavit, de tenore, prout sequitur, ejus modi: Władysław czwarty, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czernichowskie; Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny król. Sławetnym burmistrzom, raycom miasta naszego Kamieńca Podolskiego, wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Sławetni, wiernie nam mili! Acześmy czasu niedawnego mandat z kancelaryi naszey dali, ażeby ze wsi Kormilcza, zdawna do miasta należącey, wszystek prowent na szpiklerz mieyski y poprawę armaty obracał się; dotąd, jako nam dano dostateczną informacyą, żadnego nie odnosi roskazanie nasze skutku, co nas niepomału obchodzi, gdy, za prywatami i fakcyami malevolorum et factiosorum ludzi, dobre pospolite wątlącemi, idąc, miasto pograniczne niszczeie, a coraz do większego upadku y ucisku ubogich incolarum naszych przychodzi; abyśmy więcey takowych skarg na niedbalstwo, które nam panowie radni nasi donieśli, we złym urzędzie y nieobmyślawaniu dobra pospolitego nie odnosili, tym powtórnym mandatem naszym godnościom waszym roskazuiemy, abyście, skłoniwszy się do woli y tego roskazania naszego, prowent ten z Kormilcza, vigore prioris mandati, na szpiklerz mieyski, pro antiquo more, y poprawe armaty obrócili; chcąc y to mieć po wierności waszey, ażeby in administratione et dispositione sławetnego woyta prawa polskiego z przysiengłymi, teraz i napotym będącemy, zostawał; a sławetny woyt te wieś per arendam civibus dwiema lub trzema possesionatis, prout melius visum fuerit in rem civitatis, puścił, y tèn prowent kormilecki, za dyspozycią pomienionego sławetnego woyta y przysięgłych, co rok na szpiklerz y poprawe armaty obrocny bydź ma, czyniąc to dla łaski naszey y z powinności urzędów swoich. Dan w Warszawie, die 30 miesiąca Maia, roku pańskiego tysiącznego sześćsetnego czterdziestego siodmego, panowania królestwa naszego polskiego y szwedzkiego pietnastego. Vladislaus rex. Locus sigilli majoris cancellariae. Albertus Krzycki mp. Quod quidem mandatum sacrae regiae majestatis, instar privilegii, per offerentem ad acta praesentia porrectum, ut ad notitiam omnibus civibus camenecensibus et

præsertim famatis: proconsuli, consulibus, totique communitati civitatis præsentis Camenecensis deducatur, actis præsentibus admitendum, præsenti judicio est insertum et ingrossatum. Ex actis advocatialis scabinatus Camenecensis Podoliae extraditum.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 43.

XLI.

Жалобы и желанія мѣщанъ города Львова, поручаемыя ими ходатайству каменецкаго епископа на предстоящемъ сеймѣ. Мѣщане жалуются о томъ: что городскія укрѣпленія и постройки разорены; они просятъ, чтобы на починку ихъ возвращена была сумма, отказанная на этотъ предметъ Русскимъ воеводою Матчинскимъ и захваченная въ государственную казну, а также о назначеніи въ пособіе мѣщанамъ чоповой подати. Они просятъ возвратить городу хотя часть суммъ, на которыя выданы обязательства государственнымъ казначействомъ; мѣщане жалуются притомъ на крайній упадокъ торговли вслѣдствіе того, что начальство Львовскаго замка присвоило себѣ право взимать подати отъ привозимыхъ товаровъ, что оно подчинило, вопреки городскому праву, своему суду пріѣзжихъ купцовъ и отняло у магистрата надзоръ за ними и кромѣ того взыскиваетъ съ мѣщанъ незаконную подать въ пользу воеводы. Наконецъ, мѣщане жалуются на противузаконный захватъ евреями городскихъ промысловъ и торговли и на неповиновеніе ихъ королевскимъ предписаніямъ. 1647. (Іюня 27).

Anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo.

Praejudicia civitatis Leopoliensis, illustrissimo, excellentissimo et reverendissimo domino, episcopo Camenecensi debita cum veneratione offerenda.

1. Mury mieyskie y baszty, przez te nieszczęśliwe lata bez żadney reparacyey y pokrycia stoiąc, codziennie ruiną grożą; fossy zamulone; nietylko kamienic mieyskich piwnice, lecz y same groby kościelne pozabierały; y sam nawet ratusz, starością, y ogniem, y zepsowaniem bez wszelkiego pokrycia zdezolowany, prędkim upadkiem grozi; tym reparacyom egestas publica miasta tego nie wydoła, lecz iest na to legatum jaśnie wielmożnego imć pana Matczyńskiego, woiewody ruskiego, które skarb koronny na inną

potrzebę obrócił, na seymie iednak lubelskim miastu assekurował wypłacić. Poważa się miasto supplikować jego królewskiey mości, pana swego miłościwego y rzeczypospolitey o realne od skarbu takowey summy wypłacenie y o przydanie czopowego, ad hunc usum w mieście y po przedmieściach constituciami expresse pro necessitate fortificacyey lwowskiey originalirer uchwalonego.

2. Długi wielkie y nieznośne summy, kilkakroć sto tysięcy wynoszące, na różne okupy, sustentacye garnizonów, wydawanie prowiantów y inne, codzienne prawie, nad inne miasta koronne poniesione impetycye y angarye, oprocz prowizyi od summ kościelnych przez lat te kilkanaście niepłaconych, więcey niżeli na dwadzieścia tysięcy wynoszących, miasto to pozaciągało, których długów y prowizyey zapłaceniu penitus nie wydoła, chyba przystąpi miłosierdzie y compassya całey rzeczypospolitey nad tym miastem, że nam summy dawne in lucra publica na satisfakcye woyskom zkonfederowanym y inne główne potrzeby publiczne całey korony od miasta naszego wygodzone, na siedmkroć sto tysięcy liquidowane, nie tylko assecuracyami hetmańskiemi, lecz y constitucyami stwierdzone, ze skarbu koronnego przynaymniey in parte upłacić rozkażą.

3. Depositorium miasta privilegiatum et constitutionibus regni firmatum, które jurisdikcya zamkowa, według praw y dekretów królewskich, utrzymywać y transgressores onego sequestrować iest obligowana, teraz y owszem przez duże gabelle nieznośne zruinowane zostaie. Naprzod przez zamek, który, maiąc od królewskich mościów darowaną na puł z miastem exactionem samych tylko victualium albo foraliorum y distincte opisano przez dekret nayjaśnieyszego Władysława czwartego, anno 1634, co od kogo brać ma, teraz takową exaccyą in immensum auxit, y nie tylko a victualibus, lecz od towarów y wozów kupieckich po kilka y kilkadziesiąt złotych wyciąga, a co większa, że nie tylko cudzy ludzie, lecz y mieszczanie sami, przeciw prawom y wolnościom swoim, zarówno opprimuntur, którym, pro usu suo nawet kupione, rzeczy w bramie hamuią y puścić do miasta nie chcą, poki gabelli ad libitum żyda arendarza nie opłacą; accedit do tey opressiey prasołku od miodów przasnych po złotemu od każdego pułbeczka, pułtrzecia wora słodu od każdego słodu, na war piwa nagotowanego; co, nad wszelkie prawo, dopiero od lat kilka w instruktarz zamkowy wniesiono, tenże arendarz potenter od ubogich mieszczan wyciska. Druga gabella albo pensya na jaśnie wielmożnego imci pana woiewodę y podpensya na wielmożnego imć pana podwoiewodzego, żadnego z prawa fundamentu nie maiąca, ad libitum postanowiono y tych złych czasów, accedente potentia, tak

wysoko wyniesiona, że się ledwie zamkowey nie równa; accedunt do tego szarpaniny sług, na tych skarbach służących, a bramy mieyskie ustawicznie opanujących, qwitowych y niewiedzieć iakich angaryi wymyślnych wyciąganie, powłuczenie y poniewieranie kupców, tak dalece, że kupcy dla tych oppressyi o kilka mil, iako zapowietrzone, miasto to mijaią, po miasteczkach okolicznych szlacheckich depositoria towarów sobie formuią, a we Lwowie handel wszystek zruinowany de toto upadł z ostatnią mieszczan ruiną.

4. Nie mnieyszą miastu temu y ludziom kupieckim inferunt ruinę żydzi, tak bardzo rozmnożeni, że ledwie nie większa ich niżeli chrześcian liczba znayduie się, z temi lubo miasto ma prawa dawne, aby tylko czterema rzeczami, to iest: wołami, skórami, miodami przasnemi y woskiem, y to sub certa quantitate, handlowali, y tandytą tylko bawili się, teraz iednak sub protectione magnatum wszystkie in genere handle bławatne, sukienne, korzenne mieszczanom odieli, sklepy publicznie otwieraią, y w nich liberrime towary swoie przedaią. Przedmieyscy także żydzi browary, słodownie, gorzelnie y całe prawie miasteczka albo colonie na jurisdikcyach szlacheckich pozakładawszy, w nich wszystkie szynki ad ducendi victus rationes chszęścianom odieli. Nadto eo licentiae devenerunt, osobliwie na gruntach zamkowych mieszkaiący żydzi, że publicas officinas, które fidei civitatis od królów ich mościów powierzone, et in publicas necessitates jego łaskawie darowane, zruinowali, kiedy na przedmieściu w domach swoich wagę do ważenia towarów y woskoboinie na kilku mieyscach wystawili, w których woski łoiami y inną podłą materyą zaprawiaią y fałszuią z wielką szkodą publiczną et jactura sławy mieyskiey. O te nieznośne krzywdy y oppressyie poważyło się ubogie miasto z ostatnim prawie krwie wyciśnieniem jure experiri z niemi w sądach jego królewskiey mości, lecz nic nie wskórało, bo, trzy dekreta contumacialne na nich otrzymawszy y na kilkadziesiąt tysięcy na nich straciwszy, żadney dotychczas execucyey dostąpić nie może, a coraz ad egestatem przychodząc, daley in statu nie będzie, aby się ratować mogło y succumbere temu pogaństwu, przykładem inszych miast, musi, w czym gratia principis requiritur, aby decreta in executionem efficac remedio deducantur.

5. Nad orientalnemi y innemi kupcami cudzoziemskiemi jurisdiccya, według praw miastu należąca, do zamku totaliter oderwana, przez co ciż kupcy jurisdictioni ordinariae miastu recalcitrant, towary swoie contra jura depositorii libere po całym królestwie, a nawet za granice niemieckie rozwożą, tu zaś, w mieście, rezyduiąc, towary swoie w otwartych sklepach nie

mieszczanom, jako według prawa powinni, lecz wszelakiey condycy.... (продолженія въ подлинникѣ не достаетъ).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 45.

XLII.

Приказъ короля Іоанна-Казимира коммиссарамъ, отправленнымъ въ Каменецъ для повѣрки отчетовъ, представленныхъ магистратомъ, о томъ, чтобы они не судили никакихъ тяжбъ между мѣщанами и не препятствовали имъ подавать апелляцій въ королевскій судъ. 1655. Сентября 26.

Feria secunda in vigilia festi sanctorum Petri et Pauli Apostolorum, anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto.

Coram judicio necessario, bannito personaliter comparens spectabilis Joannes Mniszkiewicz, proconsul, et Thomas Zagurski, consul, suo et suorum collegarum nominibus agentes et procurantes, reinhibitionem caventes, obtulerunt eidem judicio mandatum sacrae regiae majestatis e majori cancellaria emanatum, sigilloque regni communitum et manu propria serenissimi principis subscriptum, salvum et illaesum, petens ad acta eiusdem judicii suscipi et ingrossari; quorum affectationi (siquidem acta nemini denegantur) judicium praesens annuendo, illud ipsum mandatum, aut potius inhibitionem, suscepit et actis suis publicis ingrossari curavit, de tenore tali: Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflandzkie, Smoleńskie, Czerniechowskie; a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny król. Wielmożnemu, wielebnym, urodzonym commissarzom naszym, do calculacyey miasta Kamieńca Podolskiego naznaczonym, uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielmożny, wielebni, urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Lubośmy teraz powtórnym razem do całculatiey y wysłuchania rachunków urzędu polskiego kamienieckiego uprzeymości y wierności wasze naznaczyli y deputowali, y nie wątpiemy, że uprzeymości y wierności wasze w tym sobie według prawa y zwyczaiu postąpić zechcecie, iż iednak urząd polski kamieniecki, praecavendo indemnitati suae et jurium civitatis, nam supplicował, abyśmy się, w to powagą naszą włożywszy, uprzeymości y wierności wasze napomnieli,

abyście, lubo te functią calculationis odprawować będziecie, spraw privatarum iniurjarum et personarum przed sąd swój commissarski nie pociągali y onych względem tego nie aggrawowali. My tedy uważywszy, iż by to z wielkim osób, tak sądowych iako y innych, w jurisdictiey polskiey zostaiących, uciążeniem, a tudzież z iawnym miąstu tego praw y przywilegiów naruszeniem bydź musiało, dla tego mieć to po wiernościach y uprzeymościach waszych chcemy y rozkazuiemy, abyście uprzeymości wasze in cognitionem, a daleko mniey in decisionem spraw takowych, które do szczególnych sciągaią się ossób y inney podlegaią jurisdictiey, nie udawali się, ale tak tylko te swoie odprawowali functię, iako commissia z cancellariey naszey uprzeymości y wierności W. W. do calculatiey opisuie, tego oraz przestrzegaiąc, aby uciążonym decretami uprzeymości W. W. bydź się czuiącym a definitiva sententia appellatia do nas y sądu naszego była dopuszczona; inaczey tedy uprzeymości y wierności W. W. nie uczynią dla łaski naszey y z powinności swoich. Dan w Warszawie, dnia XXVI miesiąca Września, roku pańskiego MDCLV. Panowania królestw naszych: polskiego VI roku, a szwedzkiego VI. Jan-Kazimierz król (sigillum cancellariae majoris regni) Albertus Swiatowicz, judex ordinarius judicii civitatis Camenecensis. Albrych Koryciński, kanonik Krakowski, regent cancellariey wielkiey koronney. Ex actis protocolorum judicii ordinarii Camenecensis in Podolia extraditum.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4562, годъ 1519—1794; листъ* 55

XLIII.

Грамота короля Михаила, подтверждающая грамоту, пожалованную городу Каменцу Сигизмундомъ III, по смыслу которой Каменецъ уравнивался въ правахъ со Львовомъ, а также присоединяющая къ городу предмѣстіе, называемое Подгродзіе. 1670. Марта 16.

Die 16 Octobris, anno millesimo (sexcentesimo) septingentesimo.

Michæl, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ. Samogitiæ, Livoniæ, Kiioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czernihoviæque. Significamus præsentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis; quod, cum ad conservandum diuturni

regiminis nostri vigorem firmandasque imperii bases nihil esse efficatius arbitremur, quam regalem clementiam nostram in omnes contestare; etenim nusquam beatiorem et tranquilliorem fore rempublicam, quam cum munifica principum regunt manus, nullumque imperium esse tutum, nisi communitum munificentia; nam sæpe fit, ut, quod plurima bella non possunt, una regii pectoris benignitas praestiterit; ita inter praecipuas regales nostras curas in eo vel maxime sollicitos geramus conatus, ut subditos, juri nostro regio subjectos, singularibus munificentiæ nostrae favoribus quam maxime complectamur, eosdemque circa jura, privilegia, immunitates et libertates, per serenissimos antecessores nostros, reges Poloniae, benigne collatas, gratiose conservemus et manuteneamus; quapropter gratissimo prosequemur affectu singularia civitatis nostrae Camenecensis in Podolia, cum notabili fortunarum suarum dispendio, contestata merita, expertamque habens, uti anteactis bellorum calamitatibus, quibus universum regnum Poloniæ dominiaque, eidem annexa, ab insolentissimo rebellium Cosacorum colluvio fidifragorum, Moschorum insultibus, quam et Hungarorum ac Suecorum violenta in hocce regnum irruptione infestata ac penitus devastata soloque adaequata sunt, ita ad praesens, nondum in toto sopita eorundem Cosacorum rebellione, constantem sæpe et illabatam integre nobis et reipublicae servatam fidem probatamque longo bellandi usu excultam in reprimendis hostilis potentiae impetibus ejusdem civitatis nostræ Camenecensis dexteritatem et prudentiam promtumque de nobis et reipublicae bene merentem studium, rem justo æquiorem esse censuimus, ut praedictam civitatem nostram Camenecensem, per serenissimos olim prædecessores nostros, reges Poloniæ, præcipue vero per serenissimum Sigismundum tertium, prædecessorem nostrum, Cracoviæ, die secunda mensis novembris, anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, juribus, privilegiis et libertatibus civitate nostrae Lembergensi ceu Leopoliensi adæquatam et aequiparatam, circa jura sua, privilegia, libertates et immunitates conservaremus et manuteneremus; prout quum conservamus et manutenemus, praesentibus litteris nostris declaramus et decernemus, ut, juxta consuetudinem, tum et proxime continuam in civitate nostra Leopoliensi observari solitam, advocatus civitatis nostrae Camenecensis non per electiones totius civitatis sed per senium, beneficio tam praenotati privilegii serenissimi olim Sigismundi tertii, quam praesenti nostra declaratione, eligatur, eidemque munetur, ex qua citate meritorum civitati praesentorum praeficiatur (sic) causæque omnes, quaecunque ex scripto legis ad judicium suum pertinent, iudicet, exceptis nihilominus consulibus eiusdem civitatis nostrae Camenecensis, quos hisce declaratoriis litteris nos-

tris ab jurisdictione advocati Camenecensis eximimus, ita, ut in nullis causis et actionibus (fundi tantum et contractus exceptis) coram memorato judicio advocalitali residere valeant, judicatumque seu quamcunque executionem pati teneantur; verum ipsi sese in praesentia sui judicent. Quo autem maiorem adhuc gratiam nostram regiam (cives) praetactae civitatis nostrae Camenecensis illiusque consules experiantur, faciendum nobis esse duximus, quatenus incolæ fundum, Podgrodzie dictum, civitati Camenecensi adiacens, inhabitantur et, juxta antiqua privilegia et decreta, consulibus praenominatae civitatis Camenecensis adjudicatur, ab omibus laboribus, oneribus et exactionibus privatis, laudatis sive in posterum laudandis, superiorum seu montanicorum civium Camenecensium eximeremus et liberos ac immunes faceremus, uti quam eximimus, liberos immunesque facimus, ita, ut ad nulla alia onera et privata contributiones, preter solum operas publicas, vulgo *szarvarki* dictas, glaciei per totam hyemem circa utrasque portas sub craticulis sectionis, excubiarumque peractionis pertinere et obstricti esse debeant...... vero praemissorum nulli cuipiam alteri jurisdictioni, et regimini, preterque consulari Camenecensi, juxta antiqua privilegia et decreta consecrata, parebunt et subjacebunt. Quod omnibus, quorum interest, presertim vero capitaneis nostris Camenecensibus, nunc et postea existentibus, nec non universis ejusdem civitatis nationibus notum esse volumus, ut predictam civitatem nostram Camenecensem circa praesens privilegium nostrum integre conservent et manuteneant, pro gratia nostra. In cujus rei fidem, praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus Datum Varsoviae, die XVI mensis martii, anno Domini MDCLXX; regni nostri II anno. Conservatio civitatis Camenecensis in Podolia circa libertates, per serenissimum olim Sigismundum tertium graciose collatas.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 37 на оборотѣ.

XLIV.

Подтвержденіе королемъ Михаиломъ всѣхъ правъ и привилегій, пожалованныхъ городу Луцку его предшественниками. 1670. Сентября 17.

Подтвержденіе тѣхъ-же правъ и привилегій королемъ Станиславомъ Августомъ. 1775. Августа 8.

Stanislaus Augustus, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podla-

chiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czernihoviæque. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis, exhibitas nobis esse litteras pargameneas, manu serenissimi olim Michaelis regis, praedecessoris nostri, subscriptas, sigillo, ob vetustatem, pensili (prout cernitur) carentes, continentes in se confirmationem privilegiorum, civitati nostrae Luceoriensi servientium, sanas et illesas, supplicatumque est nobis per certos consiliarios nostros, tum humillimas preces nobilium: Joannis Chronowicz, consulis, et Pauli Daszkiewicz, civis, a civitate Luceoriensi ad nos deputatos, nomine et pro parte ejusdemmet civitatis Luceoriensis, totiusque communitatis, ut easdem authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor est talis: Michał, z Bożej łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, wołyńskie, kijowskie, inflantskie, podolskie, smoleńskie, siewierskie i czernihowskie. Oznajmujemy niniejszym listem naszym wszem wobec i każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, iż pokładane są przed nami przez sławetnych: Jana Nargacza i Jana Nestorowicza, mieszczan i ablegatów miasta naszego Łucka, prawa i przywileja niżej opisane, od najjaśniejszych antecessorów, pomienionemu miastu Łucku nadane; i suplikowano nam jest tegoż miasta naszego, Łucka, imieniem, abyśmy im te prawa i przywileje ich powagą naszą stwierdzić i umocnić raczyli, którychto przywilejów series abo context porządkiem niżej opisanym, jest taki: A naprzód: przywilej, ręką najjaśniejszego Zygmunta-Augusta podpisany i pieczęcią koronną stwierdzony, stylem łacińskim pisany, zawierający w sobie potwierdzenie przywileju króla jegomości Alexandra, natenczas jeszcze xiążęcia litewskiego, super jus theutonicum, temuż miastu nadanego, którego jest series takowa: (*Слѣдуетъ текстъ грамотъ Сигизмунда-Августа и Александра, помѣщенныхъ подъ* № V). Drugi zaś przywilej tegoż najjaśniejszego Zygmunta-Augusta, antecessora naszego, po rusku pisany, którym przywilejem uwalnia miasto Łucko od płacenia myta starego od wszelakich towarów po wszystkim Wołyniu i wielkim xięstwie Litewskim, porównywając je w tym do miasta Wilna i Kijowa, pieczęć, przez nieprzyjaciół koronnych oderwaną mający, in contextu jednak et verborum serie cały i ni wczym nienaruszony, który od słowa do słowa tak się w sobie ma: (*Слѣдуетъ текстъ грамоты Сигизмунда Августа, помѣщенный подъ* № IV). Trzeci zaś list króla jegomości, Zygmunta trzeciego, cały i ni wczym nie naruszony, takowy: (*Слѣдуетъ текстъ грамоты Сигизмунда III, помѣщенный подъ* № XXXIII). Na ostatek przywileje dwa: Jeden najjaśniejszego Władysława czwartego, pod datą w Krakowie, na sejmie walnym coronationis, dnia pietnastego miesiąca

marca, roku pańskiego 1633, a drugi najjaśniejszego antecessora naszego, Jana Kazimierza, króla jegomości polskiego i szwedzkiego, pod datą także w Krakowie, na sejmie coronationis, dnia 8 miesiąca Lutego, roku pańskiego 1649, zawierające w sobie generalną konfirmacją wszystkich praw, przywilejów i wolności, temuż miastu Łuckiemu, od najjaśniejszych antecessorów naszych, królów polskich i wielkich xiążąt litewskich miłościwie nadanych; które tu obadwa, lubo inserowane nie są, pro insertis jednak censeri debent. My tedy, Michał, król wyżej pomieniony, przychylając się do pomienionej supplikacji przerzeczonych mieszczan naszych łuckich, wyżej opisane prawa i przywileja, a nadto wszystkie inne nadania, wolności, swobody, reskrypta, dekreta, exemty i postanowienia, jakiekolwiek pomienionemu miasta Łucku i jego obywatelom od najjaśniejszych antecessorów naszych, królów polskich i wielkich xiążąt litewskich, nadane, nie inaczej, jakby tu słowo w słowo wpisane i inserowane były, we wszystkich ich punktach, klauzulach, artykułach, kondycjach i obowiązkach stwierdzić i umocnić umyśliliśmy; jakoż nietylko stwierdzamy i umacniamy, ale też, którekolwiek, lubo dawnością, lubo jakąkolwiek wojen postronnych i domowych calamitate zepsowane i naruszone są, one odnawiamy i defecta wszystkie, którekolwiek by się w nich znajdować mogły, mocą i powagą naszą królewską nadgradzamy i wypełniamy terazniejszym listem naszym, deklarując i mieć to koniecznie chcąc, aby moc i powagę swoją należytą (in quantum prawu pospolitemu nie są przeciwne) miały czasy wiecznemi. Co do wiadomości wszystkich, komu to wiedzieć należy, osobliwie jednak urodzonego starosty naszego, także i urodzonego wójta naszego Łuckich, teraz i napotym będących, donosząc, mieć chcemy i rozkazujemy, aby pomienionych mieszczan naszych łuckich przy wszystkich prawach i wolnościach, nadaniach i wolnym ich używaniu nienaruszenie zachowali dla łaski naszej i pod winami, przeciwko gwałtownikom przywilejów naszych w prawie opisanymi. Na co, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 17 miesiąca września, roku pańskiego 1670, panowania naszego polskiego roku wtórego. Michał król. (Znak pieczęci na pargaminie wiszącej). Stanislaus Buzluski, generalis regens cancellariae regni. Konfirmacja przywilejów, miastu Łucku służących. Nos itaque, Stanislaus-Augustus rex, praedictae supplicationi benigne annuentes, suprainserta jura, privilegia, litteras, in omnibus earum punctis, articulis, clausulis, facultatibus, libertatibus, approbanda et confirmanda esse duximus. Prout quidem praesentibus litteris, inquantum juris est et usus earum habetur, authoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus, decernentes, eas ro-

bur perpetuae firmitatis obtinere debere. In quorum fidem, praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo pensili regni communiri jussimus. Datum Varsaviae, die 8 mensis Augusti, anno Domini 1775, regni vero nostri 11 anno. Stanislaus-Augustus rex. Procancellariatu illustrissimi ac excellentissimi Domini Joannis in Winklany Prele, comitis a Borch, procancellarii regni, Sztumensis etc. capitanei, sigillatum est in actis. (L. S). Confirmatio jurium et privilegiorum, civitati Luceoriensi servientium. Joannes Karnicki, praefectus arcium ducatus Livoniae, S. R. M. et minoris sigilli regni secretarius

Копія этого документа внесена въ книгу Луцкаго магистрата, хранящуюся въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 329.

XLV.

Постановленіе Ковельскаго магистрата о томъ, чтобы члены магистрата обязаны были впредь записывать въ особую книгу городскіе доходы и расходы и представлять о нихъ отчетъ на сходкѣ всѣхъ обывателей городскихъ или-же лицамъ, уполномоченнымъ на то сходкою. 1677. Февраля 4.

Xięgi de novo uczynione porządku mieyskiego i spraw wieczystych, to jest testamentów i zapisów na grónty, także i rachunków wszelakich przychodów i rozchodów, to jest prowentu i iskopi miastu należytych.

Od kramic i winnic, na grobli stojących, z których podatek płacą po groszy piętnastu i stołkowego, od każdego stołka—po groszy półósma, i z włok, które chłopi ze wsiów trzymają, z których powinni co rok płacić do miasta według dekretu starościńskiego, z tego wszystkiego powinni co rok będą panowie burmistrzowie i szafarze rachunek przed lentwójtem, i pospólstwem uczynić; także i skarbowych uchwalonych podatków, jako i hibern i wszelakich podatków potocznych, na potrzebę miejską uczynionych, z tych wszystkich powinni rachunki czynić, a uczyniwszy, w tejże xiędze będzie to wpisano tak przez burmistrzów, jako i szafarzów i poborców, na ten czas będących, przy pospólstwie albo wysadzonych osobach. A to za urzędu sławetnych panów: Jana Supranowicza, lentwójta, Awdeja Olichwierowicza,

Hrehorego Panasewicza, Jana Guiewskiego, Hrehorego Juchimowicza. Które to wzwysz mianowane osoby ten porządek uważali i postanowili, aby i po nich następujące osoby tego porządku przestrzegali i zażywali; co się stało w roku 1677, dnia 4 miesiąca Februaryi.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 3.

XLVI.

Грамота воеводы Подляскаго, старосты Ковельскаго, графа Вячеслава Лещинскаго, устраивающая »выбранецкую слободу« въ селѣ Красная-Воля. Жители слободы обязаны будутъ, въ замѣнъ данной имъ земли, отправляться въ военные походы и составлять городскую стражу въ городѣ Ковлѣ, получая жалованіе отъ старосты и денежное и вещественное пособіе отъ города Ковля, мѣстечекъ: Выжвы и Миляновичъ, и отъ двухъ сосѣднихъ селъ. 1681. Іюня 23.

Actum die 10 Aprilis, anno 1698.

Wacław, hrabia z Leszna na Gołuchowie Leszczyński, wojewoda ziem podlaskich, kowelski, kamieniecki starosta, wojsk jego królewskiej mości pułkownik.

Czynię wiadomo, komu to wiedzieć należy, iż, uczyniwszy zasłonę wałami i palisady miastu Kowlowi, na zaszczyt starostwa, jako i w okolicy mieszkających ludzi, pod incursie tatarskie, aby, oprócz obywatelów, z innych zabiegających ludzi rożmaitego stanu tym więcéj służałych i wojskowych ludzi bydź mogło, wioskę, zwanę Krasna Wola, do prowentów moich starościńskich należącą, wydzieliłem. Na któréj wsi i gróntach, wybranych ze starostwa ludzi, dwunastu gospodarzów, osadziłem, dawszy im pomienionéj wsi włók ośmnaście z ogrodami, sianożęciami i ze wszystką przyległością, tak jako ta wieś, z gruntami swemi do prowentów moich należąc, używała, pomienionym wybrańcom dwunastom wydzieliłem i oddaję, wolnych czyniąc od wszelkich zamkowych podatków i od wszelakich poddańskich robocizn należących, deklaruję. Którzy to wybrańcy, aby exercycję woiennę nabierali, będą powinni, za uchwałą rzeczy pospolitéj, pod chorągwią województwa Lubelskiego i Bełskiego wybraniecką, po czterech, w barwie należytéj hajduckiéj, z rysztunkiem moderownym i prowiantem, od samych siebie należytym, na każdą usługę rzeczy pospo-

litéj, aby tak trzy kolei po cztyry osób odprawili. A z każdéj okazyi swéj wojennéj od przydanego sobie jegomości pana rotmistrza aby dobrego zachowania swego atestacią przynosili. Pozostali żaś w domu, koleją po jednemu, w zamku Kowelskim posługę odprawować powinni. Na solenniejsze święta, jako to: Boże Narodzenie, Wielkiej Nocy, Świątek Zielonych, pod czas procesyi Bożego Ciała, pod jarmarki, w Kowlu odprawujące się, pod bytność moją starościńską, wszystcy w barwie monderowni stawać powinni. Którym to wybrańcom, na ten czas, gdy się ich czterech wyprawować będzie na usługę rzeczypospolitéj, dawać ordynuję ze skarbu mego starościńskiego złotych sześćdziesiąt currenti moneta; od Kowla miasta, Milanowicz, Wyżwy, miasteczek, powinni im wydawać co rok na konia złotych dwadzieścia i pięć alternatą; która tak być ma: Miasto Kowel dwa razy raz poraz, Milanowicze trzeci raz, Wyżwa czwarty raz, znowu Kowel dwa razy, et sic consequenter alternato; osobliwie woz nowy i na okow onego pułtrzecia złotego powinni im dawać wsi zarzeczne, to jest: wieś Bylin jednego roku wóz i półtrzecia złotego, drugiego roku Skulin z Steblami wóz i półtrzecia złotego, znowu Bylin i tak ustawnie, aby wóz kosztował z żelazem złotych pięć. Na proch każdego roku złotych trzydzieści z Kowla miasta dawać im powinni, aby tak wszystka wyprawa złotych sto dwadzieścia polskich wynosiła od zamku i od miasta. A oni, ostatek osady z gruntów swoich przykładając, wyprawować się porządnie powinni i powinnościom, wyżéj opisanym, dosyć czynić mają. Na większą pewność i wagę tego, niniéjszy skrypt, onym dany, ręką własną, przy przyciśnieniu pieczęci mojéj, podpisuję. Działo się w Kowlu, Dnia 23 miesiąca Czerwca, 1681 roku. Wacław Leszczyński, wojewoda ziem podlaskich, manu propria. (L. S).

Книга ковельскаго магистрата, № 1451, годъ 1697—1700. Листъ 97 на оборотѣ.

XLVII.

Грамота короля Іоанна III, разрѣшающая установить двѣ годичныя ярмарки въ городѣ Степанѣ. 1682. Мая 17.

Jan III, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czernichowski. Oznaymuiemy ninieyszym

listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, iż My w każdych okazyach wszystkich poddanych, w państwach naszych od Boga pod zwierzchność nam powierzonych, z miłościwey łaski naszey królewskiey, tak pożądanym pokojem wspierać, jako też wszelkie należyte y pomocne, teraz y w późnieysze czasy, dla pożytków a desolatii ich dawnych restaurowania, prowidować clementią naszą usilnie żądamy. Przeto, gdy nam supplikuiących mieszczan miasta Stepania, dziedzicznych wielmożney Katarzyny xiężney Radziwiłowey, podkanclerzyny y hetmanowey polney, przełożona iest pokorna supplika, abyśmy im, dla wygody tamecznych okolicznych ludzi i miasta pomienionego poratowania, jarmarki pozwolili y postanowili. Tedy z wielu przyczyn miłościwie się do tey, jako słuszney, suppliki skłoniwszy, a chcąc, aby w każdym mieyscu y w proźbach poddani, do nas uciekaiący się, pocieszny skutek odnieśli, umyśliliśmy pozwolić y postanowić jarmarki dwuniedzielne: ieden poczynaiący się w piątek dziesiąty po wielkiey nocy ruskiey, a drugi w niedzielę szóstą po trzech królach, także kalendarza ruskiego, aby każdego roku, czasów wzwysz naznaczonych w potomne czasy też jarmarki (bez przeszkody iednak inszych miast y miasteczek) odprawowały się, pozwalamy, postanowiamy y ordinuiemy tym przywileiem naszym. Tak, aby y dziedziczny possessor miasta tego, Stepania, y miasto z ordinaciey jego mogli mieć wygodę y prowenta. Na które to jarmarki wolność wszelką każdego stanu y kondyciey oboicy płci ludziom, także kupcom, kramarzom, przekupniom z swoiemi towarami, jakimkolwiek imieniem nazwanemi, tudziesz z końmi y innemi in universum dobytkami, zbożami y innemi rzeczami, tak do żywności ludzkiey y używania, jako do kupiectwa y handlów kupieckich należącemi, przytym rzemieśnikom wszelkiego kunsztu z robotą rąk swoich luboż z przekupną zieżdzać y zchadzać się y w tymże mieście handle, podług swoich pożytków y wygody, prowadzić, kupować, przedawać, zamieniać, y inne zwyczayne przy jarmarkach kupiectwa contraktować, obligi czynić, stanowić y sporządzać wzwysz pomienionymi czasami na takowe jarmarki, corocznie w potomne czasy w tym czasie postanowione y ugruntowane, daiemy y pozwalamy, z tym bezpieczeństwem, jakoby każdy tak przyieżdżaiący y przychodzący y z nich powracaiący osobliwym gleytem naszym królewskim obwarowany zostawał y z takowym pokoiem, jaki na każdych jarmarkach jest z prawa pospolitego ugruntowany, krom iednak osób tych, których y prawo żadne bronić nie może y conwersatiey z rządzącemi się dobrze nie pozwala. Co do wiadomości wszystkich, osobliwie tego miasta dziedzicom, także okolicznych miast y miasteczek magistratom y każdego stanu ludziom donosząc, mieć chcemy,

ażeby żadney przeszkody w odprawowaniu się tych jarmarków nie czynili pod winami, w prawie pospolitym opisanemi; ale przerzeczone miasto Stepań, mieszczan y ludzi, na te jarmarki zgromadzaiących się, przy tym przywileju naszym cale y nienaruszenie zachowywali. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Jaworowie, dnia 17 miesiąca Maia, roku pańskiego MDCLXXXII, panowania naszego VIII roku. Joannes Rex. Jarmarki, miastu Stepaniowi służące.

Stanisław Szczuka, podczaszy wiski, J. K. Mości sekretarz, mp.

Подлинникъ, писанный на пергаменѣ, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной Коммиссіи для разбора древнихъ актовъ. № 203.

XLVIII.

Разрѣшеніе, выданное ковельскимъ мѣщанамъ старостою ковельскимъ, Степаномъ Лещинскимъ, дозволяющее имъ хлопотать у короля какъ о подтвержденіи прежнихъ городскихъ привилегій, такъ и о расширеніи ихъ. 1683 (?).

Ja, niżéj podpisany, daję pozwolenie obywatelom miasta Kowla, starostwa mego, aby sobie u pańskiéj jego łaski confirmationem priwilegiorum, od antecessorów świętéj pamięci króla jegomości, pana mego miłościwego, nadanych, otrzymać mogli; tudzież i niżéj specifikowane desideria, za consensem moim, starościńskim, ad effectum pańskiego podpisu przywiedli. Suplika ich jest takowa.

1 Aby nie stawali przed sądem grodzkim, tylko przed sądem magdeburskiego prawa, zkąd ma być appelacja przed sąd starościński, albo namiestnika, w zamku będącego, salva jednak appellatione do starosty od namiestnika, a ztamtąd aby była wytoczona za dworem, i aby to było obszerniéj dołożono w przywilejach.

2 O komissią z xiędzem proboszczem kowelskim uprasza, aby należyte podatki od poddanych plebańskich do miasta Kowla oddawane były.

3. Aby ci, którzy wożą drwa do miasta Kowla na przedaż, tak ze wsiów okolicznych, jako i w starostwie Kowelskiem znajdujących się, do prowentu miejskiego dawali polano jedne od wozu drew, który dochód się obraca na oprawę mostów, bram, grobel miasta Kowla.

4. Aby tkacze należeli do cechu krawieckiego.

Stefan z Leszna Leszczyński, starosta Kowelski, półkownik jego królewskiéj mości.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770. Листъ 12.

XLIX.

Привилегія, выданная королемъ Іоанномъ III полковнику Максимиліяну Булыгѣ на пожизненное право пользованія Овруцкимъ войтовствомъ. 1683. Іюня 21.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца іюля двадцать четвертого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости Овруцъкомъ, передомною, Теодоромъ Левъковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства Овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy urodzony jegomość pan Maximilian Bułyha, połkownik jego królewskiej mości, przywilej na wójtowstwo Owruckie, sobie od jego królewskiej mości konfirmowane, dla wpisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, z susceptą grodu łuckiego, per oblatam podał; którego podawszy, prosił, aby przyjęty y do xiąg niniejszych wpisany był; ja tedy, urząd, dla wpisania do xiąg przyimując, czytałem, który tak się w sobie ma: Jan trzeci, z Bożey łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski y czernihowski, oznajmujemy tym listem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu wiedzieć będzie należało: doświadczoną mając, jako za panowania najaśniejszych antecessorów naszych: Jana Kazimierza y Michała, królów, tak y naszego stateczność wiary y w ocasiach wojennych nieodmienną ochotę y dzielność urodzonego Maximiliana Bułyhy, a nagradzając onę łaską naszą szczodrobliwą, umyśliliśmy, należące do dispositiej naszej królewskiej, wójtowstwo w miasteczku naszym Owruczu, na ten czas spustoszałe, temuż urodzonemu Bułyże, prawem dożywotnim dać y konferować, jakoż konferujemy tym przywilejem naszym, za którym pomienione wojtowstwo, od należytych jakichkolwiek onego possessorów urzędownie a niegwałtownie eliberowawszy, pomieniony donatariusz, z jurisdictią wojtowską, także budynkami, polami,

gruntami, pasiekami, łąkami, lasami y wszystkiemi dochodami y pożytkami, w oryginalnym przywileju, osobliwie króla, Władysława, opisanemi y z dawna do tegoż wojtowstwa należącemi, trzymać y zażywać będzie dożywotnie, obiecując naszym y najaśniejszych następców naszych imieniem, iż onego od possessiej tegoż wojtowstwa y dochodów należących nie oddalemy ani oddalenia mocy nikomu nie damy, lecz przy prawie y possessiej dożywotnéj onego zachowamy, po zejściu zaś onego z świata, nie pierwej successorowie jego z tegoż wojtowstwa ustąpić mają, aże summa, na tym wojtowstwie zdawna zapisana, lubo też wedle taxy commisarskiej przynależąca, onym powrócona będzie, prawa przy tym nasze krolewskie y rzeczypospolitej y kościoła katolickiego rzymskiego wcale zachowując, na co, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronna przyciśniona. Dan w Warszawie, dnia XXI miesiąca czerwca, roku pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, panowania naszego dziewiątego roku. Wojtowstwo w miasteczku ukraińskim Owruczu puste urodzonemu Bułyzie. У того привилею его королевской милости, при печати притисненой, подписъ его королевской милости и секретарскій, тыми словы: Jan król. Jan Zakrzewski, jego królewskiej mości secretarz m. p.; a сусцепта на тыле того привилею кгроду луцъкого, тыми словы писана: anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, dnia siódmego iulii, comparens personaliter urodzony jego mość pan Konstanty Sitniewicz, nomine urodzonego jego mości pana Maximiliana Bułyhy, półkownika jego krolewskiej mości, ten przywilej na wójtowstwo owruckie, od jego królewskiej mości konferowany, ad acta praesentia, castrensia, luceoriensia per oblatam podał; suscepi Mikołaj Wereszczaka, namiestnik burgrabstwa łuckiego. Который же то привилей, за поданемъ и прозьбою звыш мяноване особы подаваючого, а за принятіемъ моимъ, урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, овруцкихъ есть уписаный.

Книга гродская, овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 211.

L.

Приговоръ Ковельскаго магистрата, замѣняющій законное наказаніе преступницы штрафомъ въ пользу церквей, вслѣдствіе представительства за нее духовнаго лица. 1697. Октября 12.

Actum die 12 Octobris, anno 1697.

Przed nami, Alexandrem Semenowiczem, lentwójtem miasta jedo kró-

lewskiéj mości Kowla, Hrehorym Zacharyaszewiczem, burmistrzem kwartalnym, Pawłem Klukowiczem, Kondratem Ławrynowiczem, Gabryelem Alexandrowiczem, raycami, Prochorem Hrehorowiczem, Piotrem Siołkowiczem, ławnikami i urzędem jego królewskiéj mości kowelskim.

Ad instantiam w Bogu wielebnego ojca Łukasza Kurzeniewicza, presbitera cerkwi sobornéj, który swoją poważną wnosił instantią za sławetną Gabryelową, wdową, cechmistrzową bywszą, ratione popełnienia grzechu przeciwko przykazaniu Boskiemu, którego dopuściła się, nie pamiętając na nic, my, urząd miasta jego królewskiéj mości Kowla, naradziwszy się z sobą, poważając poważną instancią wielebnego ojca Łukasza Kurzeniewicza i wielu innych poważnych osób, swoją instancią za mianowaną Gabryelową wnoszących, nie dopuszczając do wysłuchania dekretu oněy, wynaleźliśmy takową decyzją naszą: aby za ten exces występku swego, którego popełniła, aby naprzód dała na cerkiew soborną złotych piętnaście, które ma dać do rąk ktytorskich, także na te wszystkie trzy cerkwie aby dała po złotych pięciu, to jest: Błahowieszczeńską, Czesnochrestską, Wowedenowską, warując to: iż aby od tych czas miało by się to pokazać na mianowanéj Gabryelowéj, żeby miała w swoim domu Mikołaja, popowicza Drozdenskiego, chować, lub na jakiemkolwiek miejscu, w karczmie lub gdzie indziéj, z nim konwersowała, na jarmarki jeździła, wtedy ma pod dekret podpadać artykułów prawa maydeburskiego nieopustnie w niepoprawieniu żywota swego. Co jest do xiąg connotatum.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1451, годъ 1667—1700. Листъ 49.

LI.

Записка управляющаго Ковельскимъ староствомъ, дворянина Архиповича, которою онъ назначаетъ исправляющимъ должность ландвойта мѣщанина Захаріяшевича. 1697. Ноября 10.

Actum die 13 miesiąca Nowembris, anno 1697.

Oblata karty, od zwierzchności zamkowéj, to jest od urodzonego jegomości pana Jana Archypowicza, administratora starostwa Kowelskiego, danéj szlachetnemu panu Hrehoremu Zachariaszewiczowi, burmistrzowi protunc będącemu, na funkcią namieśnikowstwa lentwójtowskiego, któréj karty takowy tenor jest.

Panie Zachariaszewicz! Ponieważ pan Semenowicz, rozgniewawszy się na mnie, za urząd lentwójtowski podziękował mi, zaczem ja, na miejscu onego, do dalszéj woli i ordynacyi wielmożnego jegomości pana starosty, waszmość dobrodzieja za substytuta ordynuję i podaję; który to odebrawszy urząd, racz waszmość xięgi aktowe odebrać, także krucyfix; miejsce zaś do sądzenia sądów miejskich naznaczam w Bobowskiéj domu, któréj za to trzeba będzie pofolgować w podatkach; miejsce waszeć upatrz porządne dla złożenia xiąg, żeby tam za miastem u waszeci nie były. To tedy waszmości zleciwszy, proszę i zalecam porządek wszelki i sprawiedliwość zachować w mieście. Datum w zamku Kowelskim, dnia dziesiątego novembris, anno 1697. Waszmości życzliwy. Jan Archypowicz, administrator starostwa Kowelskiego mn. pr.

Книга ковельскаго магистрата, № 1451, годъ 1697—1700. Листъ 63 на оборотъ.

LII.

Приговоръ, состоявшійся на сходкѣ всѣхъ урядниковъ и граждапъ города Ковля, по которому мѣщанинъ Павелъ Долинскій объявляется лишеннымъ чести, потомки-же его недостойными занимать городскіе уряды, за то, что Долинскій, нарушивъ присягу, сбѣжалъ изъ города во время исполненія имъ должности лавника. Приговоръ этотъ опредѣлено публиковать въ городѣ и предмѣстьяхъ. 1698. Февраля 3.

Actum die 3 februaryi, anno 1698.

Przed nami: Hrehorym Zachariaszewiczem, namieśnikiem lentwójtowskim, Gabryelem Alexandrowiczem, burmistrzem kwartalnym, Pawłem Klukowiczem, Kondratym Ławrynowiczem, rajcami, Prochorem Hrehorowiczem, Piotrem Siołkowiczem, ławnikami, także przy bytności panów cechmistrzów: Jacentego Oxentowicza, cechmistrza szapowalskiego, Jacentego Słaboszewskiego, cechmistrza rymarskiego, Michała Tymoszewicza, cechmistrza rzeźnickiego, Karpa Hrehorowicza, cechmistrza garbarskiego i przy zupełnéj braci cechów wyż mianowanych jako i całego pospólstwa, zebranego na elekcią panów burmistrzów, także sławetnego Teodora Turka, cechmistrza piwowarskiego, z bracią cechu tego. Pod którym to aktem byli zebrani sławetni panowie cechmistrze, wyż w akcie mianowani, z zupełnymi cechami

swojemi, także i całe pospólstwo, którym to panom cechmistrzom, jako i braci, także i pospólstwu urząd miasta jego królewskiéj mości Kowla, w akcie mianowany, oznajmił zdradę, całemu miastu uczynioną przez Pawła Dolińskiego, który, będąc wezwany za uproszeniem swoim do miasta za mieszczanina, na czem i przysiągł miastu być we wszystkiem wiernym i posłusznym, nie rewelując żadnych sekretów miejskich, na którego przysięgę dana mu była wiara i uczczony był urzędem szafarstwa, który otrzymał był, zaprzysiągł być wiernym, po którym urzędzie nazwany był ktytorstwa urzędem cerkwie Wowedenia, na co i tam poprzysiągł być wiernym cerkwie Bożéj. Po czem czwartym razem, z decyzyi urzędu miejskiego jego królewskiéj mości Kowla, jako i panów cechmistrzów, otrzymał urząd ławniczy, na który przysięgał dotrzymać urzędu swego, podług przysięgi artykułów należących ławnika, w prawie majdeburskiem opisanych, nie dotrzymał i posponował. Zaczem, my, urząd miasta, w akcie mianowany, naradziwszy się z panami cechmistrzami, i za konsensem braci cechowéj także i pospólstwa, mianowanego Pawła Dolińskiego, który posponowawszy tak wiele przysiąg na różne urzędy, od wszelkich godności urzędów, jako zbiega, zdrajce miasta, kasujemy i annihilujemy, aby tak on, jako i jego potomstwo w wiecznéj infamii zostawali i żadnego uzędu oddalone powinni będą (sic). Co dla lepszego dokumentu, nakazaliśmy wywołać—na rynku w trzech rogach miasta słudze miejskiemu, uczciwemu Chopickiemu, także i we wszystkich ulicach przedmieścia. Co jest dla lepszéj wiary i pewności do tychże xiąg miejskich, Kowelskich zapisano.

Книга ковельскаго магистрата № 1451, годъ 1697—1700. Листъ 75.

LIII.

Контрактъ, по которому магистратъ города Ковля отдаетъ на годъ на откупъ мѣщанину Андрею Дробничу городскіе доходы. Доходы эти перечисляются подробно; притомъ постановлено подвергать взысканію штрафа тѣхъ мѣщанъ, которые будутъ уклоняться отъ ихъ взноса. 1698. Февраля 11.

Actum die 11 miesiąca Februaryi, anno 1698.

My, urząd tegoroczny miasta jego królewskiéj mości Kowla, także i cechmistrze, imieniem całego pospólstwa, wiadomo czynimy tym kontrak-

tem i dobrowolnym zapisem naszym, iż podług praw i przywilejów, od najaśniejszych królów ichmości, panów naszych miłościwych, miastu naszemu nadanych, i starozakonnego zwyczaju, arendowaliśmy prowent miejski sławetnemu Andrzejowi Drobniczowi, bywszemu cechmistrzowi, za summę pewną monety i liczby złotych polskich sto ośmdziesiąt, z której to summy wyż mianowany arędarz wyliczył złotych sto na potrzebę miejską, a złotych ośmdziesiąt ma zupełnie wyliczyć na podniesienie Świętego krzyża, jarmarek Kowelski, nic téj raty i terminu nie uchybiając pod sowitością drugiéj takowéjże summy w nieoddaniu; którego to prowentu takowe należytości i kądycyie opisują się: naprzód, dziesięcina od ryb suchych i derewni różnéj, podużne, pomierne, ważne, woskobojne, mostowe, od każdego wozu kupieckiego, nakładnego towarem, abo zbożem, dwiema końmi prowadzącego—po groszy trzy; od wozu jednym koniem z nakładnym towarem—po groszy dwa, od wozu próżnego jednym koniem—po groszu jednym, a dwiema—po groszy dwa. Także i od tych, którzy zboże w mieście Kowlu kupują—od wozu po groszy trzy. Od bydeł, na targ pędzących: od wołu i jałowice—po groszu jednym; od skopa, owce, kozy, i inszych drobiazgów, na targ przez mosty i groble prowadzących - po dwa szelągi. Także i od terazniéjszego, de novo przydanego, prowentu, za konsensem wielmożnego jegomości pana starosty kowelskiego, a przywilejem jego królewskiéj mości, pana naszego miłościwego, konfirmowanego, na oprawę mostów i grobel, aby ci wszystcy, krórzy drwa wożą na przedaż do miasta, tak z starostwa Kowelskiego, jako i okolicznych wsi, od woza drew, co najlepsze polano dawali (co wszystko do arędarza prowentowego oddawano być ma, za wolną grabieżą). Termin wybierania tego prowentu poczynać się ma od środopościa ruskiego, a kończyć się ma w tymże terminie środopościa, w roku tysiąc sześćset dziewiędziesiąt dziewiątym; co się zaś tycze, że nie opisany datek od niektórych należytości, jako się wyżéj namieniło, tedy tu opisują się: od pomieszanego zboża macy—groszy cztyry, od wagi kamienia—groszy dwa, woskobojne—według zwyczaju tego miasta ma być oddawane, jako i przedtem bywało. A potem miało by się pokazać, iż miałby kto jaki podstępku exces czynić arędarzowi, jako to: w spuszczeniu wosków, w potajemnych wagach, tedy takowe osoby, za przeświadczeniem pewnym przez arędarza abo jego posłuszników, nieodpustnie mają podpadać w winy kup trzech litewskich na urząd miejski, drugich takowychże na zwierzchność zamkową i na arędarza samego. Dokładając to, iż którzyby mieli potajemnie u kupca, gościa postronnego, ryby, albo jakie insze towary przekupować, tedy takowy, nie tylko pod winy wyrażone podpadać ma, ale

podług prawa, w Saxonie opisanego o przekupniach, tak ma być karany. Co wszystko wyraziwszy i opisawszy w niniéjszym kontrakcie, dla większéj wagi i dania wiary, rozkazaliśmy, aby to było do xiąg miejskich kowelskich wpisano, i z tychże xiąg extraktem, przy zwykłéj pieczęci miasta Kowla, wydano z potwierdzeniem podpisu rąk naszych, die et anno ut supra.

Книга ковельскаго магистрата, 1451, годъ 1697—1700. Листъ 78. на оборотѣ.

LIV.

Приговоръ Ковельскаго магистрата, присуждающій взыскать съ бывшаго ландвойта, Александра Семеновича, истраченныя имъ городскія деньги и штрафъ за вмѣшательство его въ судебныя дѣла, а также подвергнуть его тюремному заключенію за оскорбленіе бурмистра и за превышеніе власти. 1698. Марта 13.

Actum die 13 Martii, anno 1698.

Podług protestacyi, uczynionéj przez sławetnych panów: pana Kondratego Ławrynowicza, burmistrza miasta jego królewskiéj mości Kowla, także i pana Andrzeja Makarowicza, cechmistrza bywszego, którzy uskarżali się naprzeciwko sławetnego pana Alexandra Semenowicza, lentwójta bywszego miasta tego jego królewskiéj mości Kowla, specifikując zniewagi i krzywdy przez pana Alexandra Semenowicza tak miastu, jako i pomienionym aktorom wyrządzone i popełnione, jako obszerniéj protestacya wyż opisana wyraża, podług któréj protestacyi wyż mianowani aktorowie z pozwanego u sądu rekwirowali sprawiedliwości. Pozwany, stanąwszy na terminie sądowym, nie wdawał się we wszystkie punkta, przez aktorów produkowane, excepto tych punktów, niżej opisanych, na które swoją replikę dawał i z onych justyfikował się, to jest: naprzód ratione tych dziewięciu mac żyta, odebranych od wielmożnego jegomości pana starosty a dobrodzieja naszego, na które produkował kwit przed urzędem, z podpisem lentwójtowskim i panów burmistrzów, ławników i cechmistrzów, imieniem całego pospólstwa; także ratione odebrania summy złotych dwudziestu i pięciu od poborcy, (od) sławetnego pana Martyna Zacharyaszewicza złotych dziesięciu, a od Jana Kondratowicza, szafarza, złotych piętnastu, na które odebrania dawał replikę: że te w potrzebach i pretensiach miejskich, w sprawie z niewiernym ży-

dem Hirszem wydał, z których miał libero tempore dać calculatią. Ratione zaś odebrania złotych pięćdziesiąt, excepto złotych sta, podług assekuracyi na siebie danéj, dawał takową z siebie excusatią, że to wyszło dla panien zakonnych katedry Łuckiéj, zakonu świętéj Brygitty, w Kowlu będących przez kilka dni, wydał na wikt. Ratione nieoddania iskopy z pól miéjskich przez lat dwie, na którą produkował libertacią, daną od urzędu z podpisem urzędowym Strony zaś zniewagi pana Kondratego, alias iuris latora, tedy wymawiał się, że to musiał uczynić za daną okazią przez actora; także i strony pięćdziesiąt złotych, straconych w sprawie z wielebnymi ojcami, tedy o tych citatus nie wiedział i nie znał; nieboszczyk pan Stephan Bobowski, burmistrz na ten czas będący, miał w swojéj władzy, także i szafarz, Jan Kondratowicz, natenczas będący, onymi szafował A do tego, że aktor, sławetny pan Kondrat Ławrynowicz, już po kontrowersiach opowiedzianych i opisanych, zadał pozwanemu, że przeciwko prawu, ujmując powagę sędziom urzędowym, nie mając przełożeństwa do sądzenia, sądził i od dekretu wziął groszy sześć; na to dawał takową odpowiedź, że tego nie było i nie widział żadnych ludzi w domu swoim i nie sądził i nie brał nic od skargi, w którym punkcie uczciwe swoje tracił w popełnieniu tego postępku.

Sąd tedy, wysłuchawszy stron obojga kontrowersyi, przychylając się do saméj słuszności i prawa pospolitego, tudzież do prawa majdeburskiego, w porządku opisanego na liście 145, w części trzeciéj, gdzie pisze: »Gdy powód gołymi słowy żałuje, obwiniony i za sobą jego przysięga się wybije«; tedy nakazujemy tym dekretem naszym, aby pozwany, sławetny pan Alexander Semenowicz, na te żyta dziewięć mac poprzysiął dnia trzeciego in eam iuramenti rotham: jako ten kwit prawdziwy dany jest od miasta na te żyto, a nie na inszą jaką summę i dług. Ratione zaś złotych dwudziestu i pięciu, wziętych przez pozwanego u poborcy i szafarza, wysz mianowanych osób, które pokazali się efective przez przysięgłych, na ten czas będących, rellacią przy ferowaniu dekretu, że wziął pożyczanym sposobem, tedy, aby one do rąk szafarskich oddał. Także strony złotych dziewięćdziesiąt, wziętych przy wykupieniu ewangelii, nie należących od jegomości pana Jarmolińskiego, na któréj wykupienie dał na siebie assekuracią, że tylko za oddaniem złotych sta od miasta miał wykupić ewangelią, tedy nie dotrzymał assekuracyi i podpisu ręki swojéj; tedy aby tę summę oddał per medium, to jest złotych dwadzieścia i pięć, a złotych dwadzieścia i pięć odcinamy, ratione wydania na wikt pannom zakonnym. Także, aby iskopy, któréj niedawał przez lat dwie, tedy aby dał kop sześć, któréj pokazało się kop sześć; co zaś produkował libertacią, z podpisem urzędu miéjskiego,

tedy na inne pole, nie na te, z ktorego iskop należał do miasta. A że się ważył aktora, sławetnego pana Kondratego, burmistrza, posponując przywileja królów ichmości, także parvi aestimando powagę urzędu burmistrzowskiego, w domu sądowym, częstokroć słowa nieuczciwe zadawać publice, podczas sądów, przy zebranych urzędowych i wielce kalumniował, tedy, aby za tę postpozycią pozwanego aktora w domu jegoż z ludźmi godnemi przeprosił, żeby, siedziawszy tydzień wieży, którą ma zasieść skoro przyjechawszy z jarmarku Włodzimierskiego, zboru blizko przyszłego. Także i ratione tego, że ważył się postponować przysięgłe sędzie i na tym rezydujące, nie mając władzy rozsądzać żadnych spraw: co, dla lepszego dokumentu tego punktu, zesłany był sławetny pan ławnik przysięgły, pan Łukasz Zachariaszewicz, dla odebrania relacyi prawdziwego świadectwa od sławetnego pana Semena Makarowicza, burmistrza bywszego, który to pan Semen sub conscientia sua zeznał w te słowa: Iż przyszedł do mnie człowiek z Bytnia, kupuiąc sobie chleba, tedy począł mi powiadać: że stała mi się szkoda, którą niewiasta tutejsza była znalazła; tedy udałem się był do lentwójta, rymarza, i przysądził mi oddać onéj moją zgubę; i ja od dekretu onemu za to dałem szostaczek. Któremu to począł pan Makarowicz mówić: »patrzaj że człowiecze, żeby to prawda była.« Na co zaprzysiągł się ten człowiek, jako prawda jest. Także i do sławetnéj Romanowéj Honczarowéj, która była to radno znalazła, która była vocowana do sądu i była examinowana, i pod sumieniem swoiem zeznała: że mię był zapozwał człowiek z Bytnia o radno do Alexandra, bywszego lentwójta, który przykazał mi, abym temu człowiekowi oddała radno, przezemnie nalezione, a mnie dał szostaczek znaleznego, tedy za tę odwagę, na którą, nie mając żadnéj władzy do rozsądzenia, śmiał i ważył się, postponowawszy naprzód prawa i przywileje królów ichmościów i władze przysięgłych sędziów, na tym urzędzie zostających, sądzić, a co większa, produkowawszy za urząd lentwójtowski, a do tego, że sam zapozwany uczciwe swoje stawił, inkwantum mogło by się to pokazać. A że strona powodowa tego dowiodła judicialiter, tak przez relatię, jako i postanowioną osobę, tedy my, zachowując uczciwą, przysądzamy, aby za takową rezolucią swoją zapłacił grzywien pięć urzędowi, drugie, to jest takież, zwierzchności zamkowéj, trzecie pięć stronie powodowéj. Co się tycze punktu, ratione przedania ogrodu Razkowskiego, tedy od tego pozwanego liberum czyniemy, referując się do testamentu, w księgach opisanego ob hanc causam, że za wiadomości ktytorów cerkwie sobornéj, ktorzy zważyli potrzebę do restaurowania cerkwie Czesnochrestskiéj, przedany jest. Co to wszystko tak summą, opisaną w dekrecie,

gotową, jako iskopu kop sześć, każdą kopę rachuiąc po złotych dziewięciu, co wszystko summy generalnéj czyni złotych sto i cztery. Tedy aby oddał na środopoście ruskie, blisko przyszłe, miastu. Co też się tycze pola, wziętego przez aktora u sławetnego Andrzeja Makarowicza, przeciwko któremu pozwany żadnego responsu nie dał, tedy, aby, podług szacunku przez ławników przysięgłych, zapłacił pozwanemu złotych siedm i wykład prawny aktorom aby powrócił. Ratione punctów udania przez pozwanego, tak przed duchownymi kowelskimi, jako i przed jegomością xiędzem mitropolitą, tedy téj sprawy salve conserwujemy do przyjazdu jegomości xiędza mitropolity. Mocą tego dekretu oboja strona, nie kontentując się dekretem sądu miejskiego, appelluje do zwierzchności zamkowéj; co sąd dopuszcza, składając termin na dzień trzeci.

Книга ковельскаго магистрата, 1451, годъ 1697—1770; листъ 87. на оборотъ.

LV.

Распоряженіе княгини Любомирской, въ которомъ она исчисляетъ повинности и права дубенскихъ мѣщанъ и указываетъ мѣры городского благоустройства. 1699. Мая 26.

Dispozicią i porządek w mieście moim, Dubnie, takowy zostawuję, który ogłoszony ma bydź podczas targów dnia poniedziałkowego, lub w piątek, w mieście przez bęben i woźnego, w szkole zaś żydowskiéj przez szkolnika; wszystkie te punkta niżej wyrażone:

1. Wójtowi, i lantwójtowi, i burmistrzowi etc. przykazuję, aby należyty porządek w mieście był i sprawiedliwość w sądach zachowana, jako też i miara kłodna w mieście na zboża cechowana zostawała, której, pod surowym karaniem, ani przyczyniać, ani umniejszać pod winą, w prawie Majdeburskim opisaną, nie godzi się.

2. Szynkarzom, którzy miód i piwo szynkują, pod winą kóp litewskich trzech, niecechowanym garcem nie pozwala się szynkować, ale każdy szynkarz, tak na piwo, jako i na miód, cechowany powinien mieć garniec od wójta. Wójt zaś co tydzień z burmistrzami rewizją garców czynić powinien w domach szynkowanych i niecechowane garce palić; takowego zaś, który niecechowanym garcem szynkować by miał, dla kary donieść pod winą zwierzchności zamkowej; zwierzchność tedy zamkowa ma skarać turmą od godziny do godziny.

3. Trunków zaś, stosując się do samej słuszności, mając w respekcie drogość zboża, teraz takowa się postanawia cena do dalszej dispozitiej i stawienia zbóż: Gorzałki aquawitej, miary sprawiedliwej kwarta—po groszy dwadzieścia i cztery, kwaterka—po groszy sześć. Piwo proste po groszy sześć, dwurazne po groszy ośm. Miodu garniec dobrego i najlepszego po groszy czterdziestu, podlejszy i po złotemu, i po szostaku.

4. Zboża po domach, browarach, winnicach aby nie mierżono, tylko w kłodzie, pod winą trzech kóp litewskich, czego miernicy powinni przestrzegać pod karaniem.

5. Arędarzom przytym przykazuje się, aby zdzierstwa w mytach, przemytach i targowym nie było, ale, według słuszności i dawnego zwyczaju, wszystko się działo.

6. Kramarze żeby wagi sprawiedliwe mieli, także cechowane zamkową cechą, in quantum by prawdziwych Gdańskich nie mieli; kto zaś łokciem mierzy, aby sprawiedliwy i cechowany był, na co żelazny, cechowany zostawuje się; rewizja wolna jest tak zwierzchności zamkowej, jako i wójtowskiej zawsze pod surową karą tak corporalną, jako i pieniężną na sprzeciwiających się temu, albo szalbirskim ludzi sposobem oszukujących.

7. Rozkazuję też pod gardłem: wojtowi, burmistrzom, ławnikom etc., aby żadnemu nie dopuszczono w aktach miejskich zapisywać sub titulo donatii, albo zastawy, naięcia bez wiadomości zamkowej gróntów i domów iakichkolwiek, tu, w mieście, albo i na przedmieściu, szlachcicowi żadnemu. A inquantum antecedenter takowe zaszły donatie, jako według prawa nie mogły bydź bez mego wyraźnego consensu, tak pro nullis habendae. A że zaleciłam, przy punktach podanych ich mość panom komisarzom moim, lustratią domów szlacheckich tutecznych, o to proszę i zalecam powtórnie, aby w tym dobry porządek czynili, jakie i od kogo prawa na nie mają, aby ich mość panom produkowali.

8. W tym też wola moja jest: fortecę reperować, a że muszę szańce dać według abrysa przed młynem i groble podnosić, gdzie będą domki pacholskie, most zaś będzie się zaczynał od młyna do ulicy żydowskiej, przez staw, gdzie szkoła, i tam będzie brama miejska, dla tego podczas zimy aby palów na ten most nawozili i postawili, według dispozitiej pana gubernatora mego, a stary rozebrać mogą i pale z niego się przydadzą, aby czasu zimiego skończyć podczas lodu, a inquantum nie będą się hyżo około tego mieli, każę moim stawić kosztem i mostowe do zamkowego prowentu in posterum należeć będzie.

9. Waga miejska jest oddana na czas miastu, aby poprawowali ulice,

a że z tego nic nie masz, tylko na pijatykę się obraca, ordinuję, aby ulica od Łucka burkowana wszystka była. Niech tedy każdy swoim domem tylo z gór wywozi kamienia, jako z pomiarkowania może bydź na niego, w czym pan gubernator mój w tym czynić ma porządek; pieniędzmi zaś wągowemi mularzom zapłacić od roboty, żeby tak zbytnego błota nie było; i w tym nie mała jest przyczyna, że piwnice obalone, co na ulicę wychodzą; ordynuję tedy, aby żadna piwnica nie była pod ulicą publiczną, ale za domem swoim, ku ogrodowi.

10. Surmiczanie także, którzy prawem miejskim dubieńskim się sądzą, za osobliwem przyłączeniem świętej pamięci jaśnie oświeconego xięcia jegomości, ojca i dobrodzieja mego, z tą kondycją, aby się fortyfikowali słusznie, zostawuję, żeby tę fortifikatią Surmicką pan gubernator mój exnunc do exekutiej przyprowadził względem wałów, fossy i bramy. Co zaś tycze się tak niecnotliwego przejazdu z okaziej niedbalstwa i wyrzucania gnojów na ulice, aby w zimie most dobry, jak zdawna bywał, od bramy do miasta koniecznie dali, i według działów domów swoich każdy, jako proportia każe, do tego mostu materią przysposobiwszy, publicznym kosztem przez Surmicę stanął.

11. A że jest ustawiczna kłótnia z jego mością xiędzem proboszczem moim i z kahałem, żeby nie sprzedawano towarów w dni niedzielne i świąteczne nasze, aby i dzień święty miał swoją od dni powszechnych różnicę, i przypadkowe potrzeby ludzkie—swoje jakąkolwiek wygodę, takie w tej mierze niechaj będzie postanowienie: w święta większe, jakie są: Wielkanoc, Wniebowstąpienie Pańskie, Świątki, Boże ciało, Narodzenie Pańskie, Nowe lato i święta Najświętszej Panny uroczyste, także i Apostolskie i świętych patronów polskich, mają bydź kramy cale zamknione; w niedziele zaś i inne święta mniejsze mogą bydź poniekąd przywarte i poniekąd otworzone; a to tak dla podróżnych, jako i dla ubogich ludzi, o których takie jest doktorów, których kościół święty naukę przyjmuje, zdanie: »Licet festo emere et vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur«. (Godzi się w święto kupić i przedać chłopom i ubogim ludziom, którzy inszych dni do tego mają przeszkodę); w której to nauce i zwyczaj jaki jest, w której prowinciej i jarmarki wolne, które się we dnie święte odprawują, wedle zwyczaiu, mają swój w Kościele Bożym respekt.

12. Zaleca się też wójtowi, burmistrzom i cechom wszystkim, jako i przedmieszczanom, żeby wszyscy dzielnice swoje, zdawna każdemu wydzielone po wale, koło bramy murowanej, jako i slaki na przedmieściu Łuckim, palami porządnie ostawili dębowemi, nie sosnowemi, mosty, drogi porządnie

ponaprawiali, pod winą na każdy cech kóp dziesięć. A jeśliby przez niedozor wojta, burmistrzów dziać się miał nieporządek, takowy tedy w winę wójt popadać ma—kop dwudziestu, burmistrz—kop dziesięć i siedzenie w turmie.

13. Do tego porządku należeć mają i żydzi, żeby, według pomiarkowania, każdy, nemine excepto, materne przysposabiał w zimie, na co zaleca się panu gubernatorowi animadversią, żedy jeden na drugiego nie oglądał się, ale każdy pro bono publico ten ciężar podejmował.

14. W łasach moich około Dubna ten nieporządek był, że pustoszą ustawnie, wożąc drwa podczas drogi dobrej, ich mość panowie szlachta, i mieszczanie Surmiczanie, i gospodarze, mieszkający pod wałami, składając one i czyniąc sobie podczas złej drogi pożytki cum praejudicio lasów moich i z krzywdą ludzi ubogich. Ordynuję tedy, aby mieszczanie i Surmiczanie dwa razy tylko mieli na tydzień wolnego wrębu w łasach moich na opał z leżącego drzewa, albo krzywego, to jest: we wtorek i piątek w każdym tygodniu, jednym wozem; co zalecam leśniczemu memu, aby pod utratą urzędu swojego pilnie a pilnie tego pilnował, żeby się inaczej nie działo. Jeżeliby zaś znajdował się takowy nieposłuszny, takowemu na moście kijów dać pięćdziesiąt in instanti i drwa do zamku zabrać kazać.

Chłopom zaś z folwarków moich także się pozwala, niech wożą drwa, jako i mieszczanie, dwa razy w tygodniu: we środę i w sobotę, wolno jednak z swego jednego woza drwa przywieźć do miasta i przedać, a soli kupić na swoją potrzebę. Gospodarze zaś po dworach, jeżeli będą sobie po dwa wozy wozili, jako i mieszczanie będą należeli ad onera civilia, alias mają bydź prowidowani od ich mościów panów slachty, którzy sami z swoich lasów na swoją potrzebę drwa niech każą wozić sobie, leśniczemu osobliwą animadversią zalecam, żeby lasów nie opustoszali. Co wszystko, dla lepszej wiary i większego waloru, ręką moją własną, przy zwykłej pieczęci, podpisuję—Datum w zamku Dubieńskim, roku tysiącznego sześćsetnego dziewięćdziesiątego dziewiątego, dnia dwudziestego szostego miesiąca Maja. Dispozitią tę moję do xiąg miejskich actikować rozkazuję. (Locus sigilli).

Книга Дубенскаго магистрата, № 1337, годъ 1695—1703; листъ 96 на оборотѣ.

LVI.

Рѣшеніе коммиссіи, отправленной въ Каменецъ послѣ возвращенія этого города отъ Турціи къ речипосполитой. Коммиссары повѣряютъ права и привилегіи городскія, опредѣляютъ статьи доходовъ Каменецкаго старосты, смѣжныя съ доходами городскими; находятъ необходимымъ произвести повѣрку правъ на недвижимую собственность въ цѣломъ городѣ и рѣшаютъ нѣсколько частныхъ исковъ, возникшихъ между жителями города. 1700. Сентября 7.

Feria secunda ante festum S. Michaelis Archangeli proxima, anno Domini 1700.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Henricus Sakin, vexillifer regiminis illustris et magnifici palatini Kiiowiae, Podoliae et artilleriae regni generalis, loci praesentis et Latyczowiensis capitanei, obtulit actum certum introcontentum infra specificatum, ratione proventuum, ad idem capitaneatum spectantium, conscriptum, atque variarum differentiarum, inter incolas civitatis praesentis intervenientium, per generosos deputatos, ad id specialiter designatos, expeditum, manibus eorundem subscriptum, cuius tenor sequitur estque talis. Actum Cameneci, feria tertia in vigilia festi Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae, videlicet die septima Septembris, anno Domini millesimo septingentesimo. Nos, infrascripti, per illustrem et magnificum Martinum Kontski, palatinum Kiioviae, Podoliae et artilleriae regni generalem, Camenecensem, Latyczoviensem, Urzendoviensem capitaneum, ad investigandum debitum, qui est anima rerum humanarum, ordinem, tum ad videndas, intervenientibus querimoniis, respectu variarum, qua per cives civitatis Camenecensis contra potentiores concives ejusdem civitatis, qua per administratores proventuum capitanealium, mutuo et ab invicem, praetensiarum injuriarumque, causas et actiones, designati subdelegati commissarii, justitiae et rationis ac documentorum fundamenta prae oculis habere volentes, siquidem nulla nobis notitia praxium usitatarum, per viginti octo aut plus annos othomanico libitu et imperio abolitarum, constare potest; jam autem majores civitatis Camenecensis per ambitum, tam minores, feliciter eandem desertam coloniam inhabitare volentes, precurere, quam fructus et commoda utilitati suae congruo, ut praesumitur indebite, usurpare volunt. Idcirco, ad cognoscendam rei veritatem, ante omnia omnibus in universum civibus camene-

censibus, quamcunque jurisdictionem, libertatem et usus fructus pretendentibus, jura et privilegia, quovis nomine vocitata, ante dimidium annum, juxta suas obligationes, ad reproducendum facta, reponere et demonstrare mandavimus. Et quoniam iidem cives camenecenses omnium rituum, personaliter comparentes, tantummodo aliquot privilegia et documenta penes se existere inferendo, ac nonnulla in deposito civitatis Leopoliensis, nonnulla autem apud varias personas in conservatione habita esse, firmiter allegando, petierunt productionis eorundem interstitium temporis, succubitionem in se, in casu non satisfactionis, assumendo, sibi concedi. Idcirco nos, subdelegati commissarii, nullum praejuditium partibus controvertentibus inferendo, conditionibus nihilominus, ex aliis documentis litteratoriis resultantibus, infrascriptum, praecustoditis eisdem civibus camenecensibus, interstitium producendorum privilegiorum et documentorum ad feriam secundam post circumcisionem Christi Domini in anno futuro, millesimo septingentesimo primo, proxime incidenti, prorogamus et deferimus, iniungendo, quatenus iidem cives camenecenses coram judicio capitaneali causarum privatarum pro tempore suprascripto jura sua omnia et privilegia demonstrent ac de suis quibusvis praetensis, hactenus perceptis, utilitatibus doceant; idque sub carentia praetensarum utilitatum et paena bannitionis, ibidem, coram judicio capitaneali causarum privatarum, ad instantiam instigatoris capitanealis, publicanda. Et quoniam reproductio privilegiorum ad expostulationem eorundem civium camenecensium pro tempore suprascripto est determinata, idcirco affectatum per eosdem super jurisdictionem civilem juramentum, quod superficialiter sui privilegiis innititur, ad eundem terminum productionis jurium suspendimus, cum suis solenitatibus praestandum. Quibus, taliter ut supra, controversiis ad interim sopitis, inductam per cives camenecenses, tam Armenos, quam ritus graeci, respectu tertiae mensurae ex molendinis binis, distincto a sepositis, propositionem discutiendo; licet quidem spectabiles et honorati Armeni privilegium, a serenissimo olim Sigismundo tertio, rege Poloniae, Varsaviae, conventu generali, die trigesima Martii, anno millesimo quingentesimo nonagesimo octavo collatum, reproduxerunt et mensuram tertiam ex uno molendino antecedaneis suis competere debere demonstrarunt; tum quoque similiter spectabiles et honorati cives ritus graeci privilegio, ab olim serenissimo Joanne Casimiro, cuius data dignosci nequit, competentiam sibi tertiae mensurae ex molendino altero allegarunt; nihilominus, quoniam per lustratores capitaneatus Camenecensis, in actu lustrationis anni millesimi sexcentesimi sexagesimi quinti, posteriori tempore, prae suis seu suorum antecedaneorum reproductis pri-

vilegiis, tam respectu contumatiae, quam non reparationis molendinorum necessitatumque non subministrationis ac molendinatoribus debitae mercedis denegationis, tertia sorte earundem mensurarum sunt abiudicati et pro paenis ad conventum generalem, respectu renitentiae, remissi, eadem lustratione praemissa fusius enarrante, cujus remissionis nulla per cives producitur resolutio, tum quod manifeste elicitur praefata molendina, praecipue armenicum, per Turcas noviter exstructum esse, nec non illustrem et magnificum capitaneum loci tempore instantia sua integritatem dictorum molendinorum efflagitasse et a ruina conservasse, ideo cives eosdem non posse praetendere tertiam mensuram ad resolutionem supradictae remissionis post abjudicationem, respectu contumaciae factae, tum extractione supra allata, decernendum duximus. Verum quoniam illustris magnificus generalis, capitaneus Camenecensis, per suum mandatarium, tantisper ad reproductionem ulteriorum privilegiorum, tertiam mensuram eisdem civibus percipere non denegarit, salvo sibi iure lustrationis et molendini secundarii, regione sub ponte Camenecensis arcis locati, reservato, proinde nos, infrascripti, adhaerendo illustris magnifici capitanei per suum mandatarium declarationi, suprascriptos cives circa tertias mensuras percipiendas ad terminum reproductionis privilegiorum conservaodos esse arbitramur. Ea speciali pro conservatione tam proventuum capitanealium quam pro commoditate totius civitatis adjecta cautione, quatenus cives utriusque ritus quisque suum molendinum proprio sumptu reparent, necessaria ferraria, lapidea et lignea cuiusque speciei suppeditent, molendinatoribusque decima mensura ex suis sortibus tertiis, quisque pro suo interesse, conservent, ex officina, dicta stępy, mensuras ad molitores in praejudicium proventuum capitanealium, non regulando debitum ordinem, provident, spiritualibus ex communi et universo proventu molendinorum satisfactionem, videlicet decimam mensuram, partiantur, excepto grano fermentato, alias słodu, a quo, juxta posteriorem lustrationem, nulla mensura pendi debet, idque sub paenis arbitrariis, in judiciis capitanealibus causarum privatarum, ab actu praesenti in futurum vindicandis. Nihilominus, adhaerendo constitutioni millesimi sexcentesimi trigesimi primi, tytulo »rachunek miast«, coram nobis reproductae, tum quoque privilegio serenissimi Sigismundi Augusti, Petricoviae, in conventione generali, feria sexta post festum Visitationis Beatissimae Virginis Mariae, anno MDL dato, quo specialiter de reddenda ratione coram capitaneo cautum est, insistendo, sententiamus, ut memorati cives camenecenses de omnibus perceptis poventribus, in reparationem Camenecíae ordinatis, ex regestris bene compositis, in termino compor-

tationis privilegiorum, superius assignato, calculationem sufficientem coram illustri et magnifico capitaneo seu eius judicio causarum privatarum facient et debite peragant, idque sub refusione eorundem proventuum et paena bannitionis, in ibidem publicanda. Quoniam autem nobis relatum est, nonnullos cives camenecenses ad varias personas, tam per testamenta, quam per alias transactiones, fundos et domos, contra expressam constitutionem millesimi sexcentesimi septuagesimi sexti, titulo »o testamentach«, alienasse et impignorasse, ideo, ne aliquod exinde oriatur proventus regali ac directis fundorum haeredibus detrimentum, serio inhibemus, ne quispiam civium camenecensium eiusmodi alienationes facere audeat et praesumat, quousque certa proprietatum non constabit ratio, idque sub nullitate alienationum, ut itaque certior fiat proprietatum fundorum notitia et vastationi structurarum imponatur finis. Perinde necessariam esse revisionem totius civitatis fundorum et arcarum cum indagatione jurium, per quemlibet praetensorum, adinvenimus; ad eandemque revisionem nos processuros captato opportuno tempore, declaravimus. Postmodum ad discutiendas praetensiones administratorum et arendatorum illustris et magnifici capitanei contra cives Camenecenses, tam in communi, quam particulari, coram nobis illatas, progrediendo, et quidem primo, quantum attinet foralia, ad proventum capitanealem spectantia, videlicet a bobus, vaccis et quocunque pecore, per civitatem Camenecensem ad disvendendum transeuntibus, insistente decreto serenissimi olim Sigismundi regis Poloniae, Cracoviae, sabbatho in vigilia festi Pentecosten, anno Domini MDXIV, inter capitaneum, protunc existentem, et cives camenecenses prolato, eo in consideratione habito, quod pretia rerum et cursus monetae augeantur, exindeque auxesis foraliorum esse debet, sic duximus statuentes: Quatenus omnes mercatores, tam civitatis Camenecensis, quam extranei, ducta proportione valoris boum et pecorum pellendorum, a quolibet floreno per unum grossum solvant sine ulla contradictione, exceptis solismet lanionibus, in cecho existentibus, iis, qui ad necandum pro usu civitatis Camenecensis pecora quaevis appulerint, a quibus nulla solutio exigi debet, salvo censu annuo, per eos iuxta lustrationes pendendo, tumque exactione, »sochaczka« dicta, in robore reservata, idque hanc libertatem iisque lanionibus in tantum concedendam esse statuimus, inquantum reperienda documenta contrarium non probaverint. Iidemque laniones quotannis, quisque ex persona sui, per lapidem sebi, alias po kamieniu łoju, ad arcem Camenecensem dare tenebuntur; ne vero sub praetextu eiusmodi libertatis praedicti laniones alios mercatores protegant, serio inhibemus, idque sub amissione propriorum pecorum, arci

Camenecensi applicandorum; demum, quo spectat foralia quorumvis mertium et tritici siliginis et cuiusvis grani, ex Valachia proficiscentis, similiter, ducta proportione valoris, a quolibet floreno unus grossus pendatur in rem thelonei pro parte illustris ac magnifici capitanei, quam exactionem per arendatores nemo impedire, multo magis sibi usurpare, audebit sub paena bannitionis perpetuae, in judicio capitaneali causarum privatarum vindicandae; quo vero ad exactionem a cremato, cerevisia et vinis Valachicis, quoniam ex lustratione, superius allegata, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi quinti, manifeste patet, proventum exinde capitaneis, protunc existentibus, cessisse, ideo et ad praesens cedere debere declaramus tali distinctione, quod a quolibet dolio vini Valachici—floreni decem, a mensura, quarta dicta, cremati—grossi duo; od piwa waru wielkiego per florenos sex, nemine excepto mercante, pendi debet; nihilominus a cremati kwarta, per cives Camenecenses hic, Cameneci, disvendendo,—unus grossus persolvi tantum debebit. Ad extremum querimoniam arendatorum illustris ac magnifici capitanei contra spectabilem et honoratum Bernat, civem Camenecensem, in particulari occasione impedimenti per importunam exactionem thelonei a rebus minutioribus, victualibus annonae, extra regnum non proficiscentis, resolvendo, decernimus: quatenus suprascriptus spectabilis Bernat juxta instructorium se conservet, idemque instructorium ad mentem legis camerae affigere curet in instanti, ita, ut quilibet mercatorum, praecipue extraneorum, habeat notitiam pendendi thelonei et ne per depactationem commerciis praecludatur via; custodes suos non ex militibus, verum personis civitatensibus ordinet, proventum capitanealem impedire non praesumet, facturus praemissa sub paena bannitionis perpetuae, coram officio castrensi, camenecensi, uti foro, respectu inique extorsi thelonei, per legem præfixi, ad instantiam instigatoris publicanda. Postmodum exortam coram nobis mutuam, tam civium Armenorum, quam et Turcarum mercatorum: Hadzi-Musztafa, Deli-Musztafa, Kara-Hasan dictorum, respectu indebite actæ eorundem Turcarum commansionis et per libras mertium disvenditionis, controversiam decidendo: Quando quidem praefati Turcae, instantanee se cessuros, si cives merces emerint, se declararunt, jam vero cives, se nolle easdem merces coëmere, allegarunt; idcirco, ex praemissa ratione, ne valores mercium in immensum extollantur, praefatos Turcas conservandos esse arbitramur et liberam ipsis mercaturam concedimus, ita tamen, ut se modeste gerant, neminem confundere audeant, sed potius inferentibus sibi injuriam jure experiantur, idque sub instantanea sui relegatione et seria animadversione. Et quoniam Deli-Musztafa contra honoratum Bernat, camerae

superintendentem, conquestus est respectu indebitae affectatae exactionis thelonei a rebus illis, quas circa evacuationem Cameneciae secum pro comoditate ementium reliquit et quae, nec ad evectam, nec ad inductam regulari possunt; ideo suprafatum Deli-Musztafa a solutione thelonei respectu earundem mercium, circa evacuationem Cameneciae derelictarum, tantum liberum esse pronuntiamus; ne autem sua eiusmodi libertate alias merces cum prejudicio camerae et defraudatione thelonei fovere audeat, injungimus, quatenus praedictus Deli-Musztafa juramentum, apud Turcas observata solenitate, praestet, in eam rotham, quia circa evacuationem Cameneciae triginta novem paki nicotianae penes se detinuit, nec noviter advectam eidem adjunxit, nec per alium quempiam adjungi procuravit; nihilominus ab aliis omnibus, post evacuationem Cameneciae advectis, mercibus teneri eundem ad solutionem thelonei, prout et caeteros, adinvenimus praesentis decisionis vigore. Tandem feria quinta, in crastino festi Beatissimae Virginis Mariae, intervenientem actoratum nobilis Joannis Rzeszotarski, personaliter comparentis, actoris, contra famatum Lucam Tulenco, olim Ivani Tula filium, respectu summae ducentorum octuaginta imperialium leonicorum, inscriptione civili camenecensi feria quinta post dominicam Laetare quadragesimalem, millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo anno assecuratorum, institutum; disjudicando, quando quidem prefatus actor firmissime allegat, fundum obligatum cum structuris et toto suppellectili, ante ingressum Turcarum Cameneciam, parenti citati moderni de integro restituisse et post modum ad rationem ejusdem summae a parente citati quinquaginta imperiales tantum accepisse, in cujus allegationis maiorem fidem testem hominem, senio confectum, premissa conformiter attestantem, statuit; idcirco, propiorem actorem ad comprobationem juratoriam adinveniendo, decernimus: quatenus idem actor, nobilis Joannes Rrzeszotarski, comprobet in eam juramenti rotham: quia famatus olim Iwan Tula, tam fundos cum structuribus et lebetibus et universa suppellectili in suam habuit ante Turcarum ingressum possessionem, non restituta pecunia, quam etiam ab eodem Iwan Tula, ad rationem ducatorum octuaginta imperialium leonicorum, quinquaginta tantum imperiales et non plus percepit ad restitutionemque restantis summae ducentorum triginta leonicorum Lucas Tula, bonorum et onerum successor, sibi tenetur, Dei et Jesu Christi passione ita ipsum adjuvante. Quod juramentum siquidem praefatus actor in praesentia nostri, observata juramentorum solennitate, praestitit, idcirco decernimus, quatenus citatus, Lucas Tulenco, summam ducentorum triginta imperialium leonicorum actori, ab actu decreti praesentis in duabus septi-

manis sine quibusvis dilationibus et offerenda in fundos, inscriptioni subactos, intromissione, solvat et realiter enumeret, seu, in defectu solutionis bona correspondentia, quae sibi actor elegerit, in praesentia duorum civium cum inventario conscribendo, dimittat; facturus est praemissa citatus sub paena bannitionis, quae nunc super ipsum, in casu contraventionis, decernitur et terminus publicandae judicio capiteneali causarum privatarum praefigitur et conservatur peremptorius. Demum querimoniam famatae Magdalenae Boguszewiczowa contra infidelem Leyzor Szajowicz et consortem eius, respectu viginti novem hungaricalium, in commansione ipsorum deperditorum, propositam, resolvendo, propriorem judaeum cum consorte et filio ad evasionem juratoriam adinveniendo, statuimus, quatenus evadant rotha, in statuto descripta, super rodale judaicum, quia praemissae inculpationis, tam per se, quam domesticos suos, non sunt rei. Et quoniam injunctum juramentum, praesente actrice, prestiterunt, proinde eosdem a causa et impetitione ejusdem famatae Magdalena Boguszewiczowa liberos absolutosque pronuntiamus. Adamus Deregowski, pincerna Żytomiriensis, notarius castrensis Camenecensis Podoliae, manu propria; Paweł Stubicz, major artilleriae regni, manu propria. Post cujus actus ingrossationem, originale circa acta remansit.

Книга гродская, Каменецъ-Подольская, записовая и поточная, № 3954, годъ 1699—1700. Листъ 181.

LVII.

Грамота короля Августа II, устанавливающая 4 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Тлустe. 1701. Iюня 12.

Sabbato post festum sancti Bartolomei Apostoli proximo, anno Domini millesimo septingentesimo primo.

Ad officium et acta præsentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliæ personaliter veniens Michael Jastrembowski, obtulit et officio præsenti ad acticandum porrexit privilegium S. R. majestatis, super nundinas in occursu cuiquelibet anni quatuor, tum theloneum in bonis oppidi Tłuste in personam generosi Łoś, subdapiferis terræ Leopoliensis collatum, per generosum vero Michaelem Jastrzębowski ad acticandum porrectum, de te-

nore sequenti: Augustus Secundus, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhiniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Seweriæ, Crernichowiæ, hereditarius dux Saxoniæ et princeps elector. Significamus præsentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis. Non tantum nos publicarum curarum importantia fuisse implicatos, quod etiam privatis civium nostrorum desideriis respondere nequeamus. Quamobrem suplicationi generosi Łoś, subdapiferi terræ Leopoliensis, ex palatinatu Russiæ terræ ejusdem ad comitia presentia regni generalia nuntii, benigne annuendo, in bonis ipsius hæreditariis, oppido videlicet Tłuste, in palatinatu Podoliæ, districtu Camenecensi consistenti, de nova ad presens radice post rehabitum, divina favente gratia, ab hostibus regno Podoliæ cum aliis provinciis, consurgenti, nundinas in decursu cuiuslibet anni quatuor: primas videlicet post festum Epiphaniarum Domini secundas post festum Ascensionis Domini, tertias in festo Salvatoris, vulgo na świętego Spasa, quartas post festum sancti Michaelis. Omnes has in tempore festivitatum præcensitarum, juxta calendarium græco-ruthenicum incidentium, computando. Tum quoque foralia, alias targi, septimanatim, qualibet feria secunda, idque quo meliori eorundem bonorum locatio et conditio effici possit, celebranda et expedienda, constituendum esse duximus; prout quidem jam ex nunc, citra quarumvis personarum impedimentum, in perpetuum constituimus et ordinamus, ita, ut prefatus generosus, oppidi præfati hæres, suis cum successoribus per suos delegatos, proconsules, consules, juxta bene placitum suum creandos, atque nunc, ac post tempore existentes, omnes utilitates, proventus et exactiones a quibusvis mercibus, pecoribus, equis ac rebus quæcumque advehentibus, advenientibus, venum exposcetur: cendia (sic), vulgo targowe, in præsentatis nundinis et foralibus, extra denique nundinas et dies forenses—theloneum solitum aggerale, pontale, pascuale a bobus, equis, vecturis, salis et quorumvis mercimoniorum curribus, in fundo memorati oppidi Tłuste cum ejus adjacentiis percipiendi, exigendi ac pro usu et commodo suo conservationeque prædicti oppidi convertendi præsentis privilegii vigore, sine ulla a quibuscunque personis præpeditione, plenariam temporibus æviternis habebit facultatem. Pro quibus liberum esse volumus omnibus in universum hominibus, cujuscunque status, sexus, conditionis existentibus, tum etiam quibusvis mercatoribus, negotiatoribus cum suis mercibus, equis, pecoribus, frumentis, ac in genere cum quibusvis aliis mercibus cujuscunque generis, tituli et nominis, tam ad victum, quam vestitum et usum hominum pertinentibus, nec non et artificibus omnibus, quocunque nomine vocatis, cum rebus, manu sua factis, et elabo-

ratis, venire, ibidemque, quæquæ illis usui forent, emere, vendere, res pro rebus, ac merces pro mercibus commutare, aliaque omnia negotia licita et honesta peragere et tradere perpetuo et in ævum, ejusmodi securitate, ac si quilibet, pro iisdem nundinis euntes, ibidem commorantes et rursus inde redeuntes, salvo conductu nostro muniti esset, ea pace, quæ nundinis aliorum locorum ex lege publica servit et competit, quod omnibus, quorum interest, præsertim vero hæredibus, possessoribus et tenutariis vicinarum ejusdem oppidi civitatum, tum etiam magistratibus et villarum adiacentium incolis, aliisque in universum omnibus, cuiuscunque præeminentiæ et conditionis hominibus, notum esse volentes, mandamus, ut nulla ratione et respectu celebrationes earundem nundinarum ac foralium in præfato oppido temporibus suprapositis impediant, nec, pro iisdem nundinis euntibus et redeuntibus vim ullam et aggravationem, sub gravissimis paenis, in legibus regni descriptis, inferre audeant, sed circa usum eorum praesens privilegium nostrum memoratum oppidum, Tłuste nuncupatum, conservent, pro gratia nostra regia In cujus rei fidem, præsentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni muniri iussimus. Datum Varsaviæ, in conventione regni generali, die XII mensis Junii, anno Domini MDCCI, regni vero nostri anno IV.—Augustu rex. Locus sigilli majoris cancellariae regni. Nundinarum, et foralium ad oppidum Tłuste, in palatinatu Podoliae, generoso Łoś, subdapiferi terrae Leopoliensis, collatio. Maximilianus de Tęczyn Ossoliński, vexilifer Drohiciensis W. B., sigilli majoris cancelariae regni secretarius, manu propria.

Книга гродская, Каменецъ-Подольская, записовая и поточная, № 3,955, годъ 1701. Листъ 124 на оборотъ.

LVIII.

Жалоба житомирскаго городничего Ивана Вигуры на старосту, магистратъ и посполъство города Олыки о томъ, что они отказались выдать Олыцкихъ мѣщанъ, приговоренныхъ трибуналомъ къ безчестію и тюремному заключенію, за составленіе пасквиля на Вигуру. 1701. Декабря 15.

Roku tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca decembris piętnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiéj mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego,

i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy osobiście urodzony imć pan Jan Wigura, horodniczy żytomirski, żałośnie skarżył i protestował się przeciwko urodzonemu imć panu Andrzejowi Długopolskiemu, staroście miasta Ołyki, także sławetnemu panu, cujuscunque nominis, Kuryłowiczowi, wójtowi, panom burmistrzom i całemu magistratowi i pospolstwu miasta Ołyki, w ten sposób i o to: iż obżałowani: imć pan starosta, pan wojt, magistrat, wszystko pospólstwo miasta Ołyki, ex reproducto przed ichmościami decreto infraspecyficato wiedząc, że sławetni: Michał ojciec, Mikołaj (syn) Olszewscy, ratione concipowania i pisania pisma, paszkwilu, na protestanta pisanego, decretem sądu głównego trybunału koronnego Lubelskiego, roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca nowembris ośmnastego dnia ferowanym, pro infamibus et execrandis są osądzeni, captivandi i przed każdym sądem i urzędem grodzkim, mieskim i wiejskim executioni subesse deklarowani; na drugich zaś, jako: jegomości Łaszkiewiczu, dawniejszym wojcie, Alexandrze Kotlarzu, także dawniejszym burmistrzu, Pawle Potapowiczu, Janie Swięcichowskim, Stephanie Niklewiczu, temere od sądu recedentes, paenam infamiae sąd trybunalski wskazał, jednak obżałowani, sprzeciwiając się wyżej specificowanemu decretowi sądu głownego trybunału koronnego Lubelskiego, gdy protestans, z godnemi ludźmi, przyjaciołmi swemi, urodzonemi ichmościami panami: Michałem Piaskowskim, Franciszkiem Rozwodowskim, Janem z Wołumina Wołyńskim, skarbnikiem Dobrzyńskim, mając przy sobie woźnego generała, szlachetnego Samuela Lipnickiego, ze wsi Łysca, roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca decembris piątego dnia, w mieście i zamku Ołyce wydania winowajców i exekucyej nad niemi dekretu affektował i żądał, nietylko tychże winowajców protestanti nie wydali, exekuciej z nich, dekretem nakazanej, nie uczynili, decret tenże za nic prawie sobie poczytając, owszem, tymże winowajcom, jure convictis, captivationi et executioni na każdym miejscu subjectis, protekcyą zamkową, miejską, naostatek samego jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości, miasta Ołyki dziedzica, obiecali; przez co decret pomieniony convulserunt, rigorem ejusdem decreti succubuerunt, cum personis infamibus, execrandis, executioni subjectis, complicitatem inierunt, a zatym winy prawne na się zaciągneli, o które protestans prawnie czynić obiecując, salvam ejusdem protestationis meliorationem sobie zachowując, o terazniejszej przyjęcie prosił, co i otrzymał. Jan z Wigurzyc Wigura, h. ż. m. p.—A natychmiast stanowszy oczywiście woźny generał wojewodztw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego, Czernichowskiego i innych, roboczy Samuel Lipnicki ze wsi Łysca, w moc wiernej, prawdziwej i sku-

tecznej relacyej swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca decembris piątego dnia, na urzędową affektacyą urodzonego imć pana Jana Wiguřy, horodniczego Żytomirskiego, przy bytności urodzonych ichmość panów: Michała Piaskowskiego, Franciszka Rozwodowskiego, Jana z Wołumina Wołyńskiego, skarbnika Dobrzyńskiego, był w zamku Ołyckim, gdzie wprzód przed urodzonym imć panem Andrzeiem Długopolskim, starostą Ołyckim, potym na ratuszu, przed panem Kuryłowiczem, wójtem, panami burmistrzami, magistratem i wielą ludzi pospólstwa zgromadzonego dekret trybunału koronnego, Lubelskiego, roku tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca nowembris ośmnastego dnia ferowany, pokładał i pokazywał; vigore tegoż dekretu wydania albo executii z Michała, ojca, i Mikołaja, syna, — Olszewskich, tymże dakretem sądu trybunalskiego pro infamibus, execrandis, captivandis, executioni subjectis ac subiciendis, na inszych, niżej specificandos, executiey należytej dekretem nakazanej, jako infames, temere a juditio recedentes, imieniem imć pana Wigury, horodniczego Żytomirskiego, prosił i domawiał się; lecz tak w zamku od imć pana starosty, jako i na ratuszu od pana wójta, burmistrzów, rady i pospólstwa takową odniósł odpowiedź: »Że ci ludzie, których wydania i z nich exekuciej imć pan horodniczy Żytomirski prosi, są w zamkowej i całego miasta Ołyki protekcyej; wydawać ich, exekuciej z nich czynić, ani zamek, ani miasto chce i nie może, i owszem jaśnie oświecony xiążę jegomość, pan i dziedzic nasz, ma ich w protekcyej swojej. Zaczym tenże woźny wyżej pomienionych: Michała, ojca, i Mikołaja, syna, Olszewskich, Jana Łaszkiewicza, Alexandra Kotlarza, wójta i burmistrza dawniejszych, Pawła Potapowicza, Jana Swięcichowskiego, Stephana, Niklewicza, Karabana i innych wszystkich, tegoż paszkwilu authores et complices, tak w zamku u pana starosty, jako i na ratuszu u całego miasta, do dotrzymania ich do dalszej z nich exekuciej, każdego zosobna w taksie trzech tysięcy grzywien, jako in causa criminalissima, arestował i zaręczył. O tym relatią swoją zeznał, o przyjęcie jej prosił; co i otrzymał. Imieniem woźnego, pisać nie umiejącego, podpisuje się. Stanisław Borowski. m. p.

Книга гродская, Луцкая, поточная, годъ 1701, № 2580. Листъ 840.

LIX.

Грамота короля, Августа II, разрѣшающая учредить 3 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Новомъ Мыльскѣ, имѣніи дворянина Лаврентія Пепловскаго. 1702. Февраля 18.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtórego, miesiąca kwietnia dwudziestego czwartego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego, y xięgami ninieyszemi, grodzkimi, łuckiemi comparens personaliter urodzony jegomość pan Albrecht Nieświastowski, nomine wielmożnego jegomości pana Pepłowskiego, woyskiego ziemskiego, pisarza grodzkiego łuckiego, tę oblatę przywileiu od najaśniejszego króla jego mości, Augusta wtorego, z podpisem ręki króla jego mości y z podpisem I. M. P. Odolskiego, sekretarza króla jegomości, y z pieczęcią większą koronną podał per oblatam na wolne jarmarki y targi miastu Nowo-Mylsku, wielmożnego jego mości pana pisarza grodzkiego łuckiego dziedzicznemu, danego y służącego, o czym ten przywiley, niżey inserowany, fusius in se sonat, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego y do akt wpisanie; a tak ja, urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem, y tak się w sobie pisany ma: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazowiæ, Samogitiæ, Kiowiæ, Wołhiniæ, Podoliæ, Podlachiae, Liwoniae, Smolensciae, Severiae, Czernihowiae, nec non haereditarius Saxoniae dux et princeps elector. Significamus praesentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: ad suplicationem generosi Laurentii Pepłowski, tribuni terrestris et notarii castrensis luceoriensis, nobis factam, justisque permoti rationibus, libenter faciendum esse duximus, ut in bonis oppidi, Nowe-Mylsko dictis, in palatinatu Wołhiniae et districtu Luceoriensi sitis, possessionis ipsjus hareditariae, nundinas et foralia septimanalia daremus et conservemus, prout damus et concedimus per praesentes; haec igitur nundinae: primae quidem pro festo circumcisionis Jesu Christi Domini russico, alterae pro festo sacri Pentecosten russico, tertiae pro festo S. Salvatoris, Spasso russico, celebrentur; foralia vero absolventur qualibet feria tertia et feria sexta, bis nimirum in septimana qualibet; pro quibus nundinis et foralibus liberum erit omnibus cuiuscunque conditionis hominibus et mercatoribus ire, transire, merces vendere,

commutare, pacisci et alios quosvis contractus licitos et honestos facere et expedire, illos tantum ad consortium non admittendo, quos jura publica admittere vetant et prohibent. In quorum fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni comuniri mandavimus. Dabantur (sic) Varsaviae, in comitiis regni generalibus, die XVIII mensis februarii, anno Domini MDCCII, regni vero nostri anno quinto. U tego przywileju, per oblatam podanego, podpisy rąk w te słowa: Augustus Rex. Nundinae et foralia oppido, Nowe-Mylsko dicto, generosi Pepłowski, tribuni terrestris et notarii castrensis luceoriensis, haereditario, conceduntur. A podpis sekretarza króla jegomości w te słowa: Joannes Carimirus Odolski, sacrae regiae majestatis secretarius, m. p. Któryże to przywiley, per oblatam podany, za podaniem y prozbą wysz mianowaney osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek, z poczontku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg ninieyszych, grodzkich, łuckich jest ingrosowany.

Книга гродская, Луцкая, записовая, г. 1702, № 2238; листъ 622.

LX.

Грамота короля Августа II, разрѣшающая учредить 3 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Тайкурахъ, имѣніи дворянина Лаврентія Пепловскаго, 1702, Февраля 18.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtorego, miesiąca aprilis dwudziestego czwartego.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego, y xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi comparens personaliter urodzony jego mość pan Albrecht Nieświatowski, nomine wielmożnego jego mości pana Pepłowskiego, wojskiego ziemskiego, pisarza grodzkiego łuckiego, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, łuckich, podał per oblatam przywiley, od najjaśnieyszego króla jegomości miastu wielmożnego jego mości pana Pepłowskiego, woyskiego ziemskiego y pisarza grodzkiego łuckiego, Tajkurom,—w woiewodztwie Wołhyńskim a w powiecie łuckim leżącemu, na wolne odprawowanie targów niedzielnych, czwartkowyhc y jarmarków;

o czym ten przywiley szerzey w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego y do akt wpisanie; a tak ja, urząd, annuendo proźbie y affektacyey, ten przywiley do xiąg przymując, czytałem, y tak się pisany w sobie ma: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiæ, Prussiæ, Masowiæ, Samogitiæ, Kijowiæ, Wołhiniæ, Podlachiæ, Liwoniæ, Smolensciæ, Seweriæ, Czernihowiaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elektor etc. Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis: ad suplicationem generosi Laurentii Pepłowski, tribuni terrestris (et notarii) castrensis luceoriensis, nobis factam, justisque permoti rationibus, libenter faciendum esse duximus, ut in bonis, oppido, Tajkury dictis, in palatinatu Wołhyniæ et districtu Luceoriensi sitis, possessionis ipsius haereditariæ, nundinas et foralia septimanalia daremus et conferemus; prout damus et concedimus per presentes; haec igitur nundinae: primae quidem pro festo sancti Georgii Russiæ; alteræ pro festo sancti Laurentii Poloniæ; tertiæ pro festo sanctæ Pocrovae Russiæ celebrabuntur; foralia vero absolventur quolibet die dominico et feria quinta, bis nimirum in septimana qualibet; pro quibus nundinis et foralibus liberum erit omnibus cuiuscunque conditionis hominibus et mercatoribus ire, transire, merces vendere, commutare, pacisci et alios quosvis contractus licitos et honestos facere et expedire, illos tantum ad consortium non admittendo, quos jura publica admittere vetant et prohibent; in quorum fidem presentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri mandavimus. Datum Varsaviæ, in comitiis regni generalibus, die XVIII mensis februarii, anno Domini MDCCII, regni vero nostri anno quinto. U tego przywileju, per oblatam podanego, przy pieczęci przyciśnionéj mniejszej koronnej kancellarii, podpis najaśniejszego króla jego mości w te słowa: Augustus rex . . . . . Subscriptio de tenore tali: . . . . nundinae et foralia oppido, Tajkury dicto, generosi Pepłowski, tribuni terrestris et notarii terrestris luceoriensis, haereditario, conceduntur. Potym podpis . . . . jego mości pana Odolskiego, sekretarza jego krolewskiey mości iest takowy: Joannes Kasimirus Odolski, sacrae regiae majestatis secretarius. Ktoryże to przywiley, za podaniem i proźbą wysz mianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek, aż do końca, de verbo ad verbum, tak jako się w sobie pisany ma, do xiąg ninieyszych, grodzkich iest ingrossowany.

Книга гродская, Луцкая, записовая, г. 1702, № 2238; листъ 623.

LXI.

Жалоба дворянина Владислава-Александра Юшкевича на дворянина Дмитрія Еловицкаго о томъ, что онъ отказался выдать своего крестьянина, Кондрата, для исполненія надъ нимъ приговора за убіеніе отчима Юшкевича; между тѣмъ какъ приговоръ былъ постановленъ магистратомъ города Соколя, которому подсудны окрестныя селенія. 1702. Марта 16.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtorego, miesiąca Marca szesnastego dnia.

W roczki sądowe, grodzkie, łuckie, od dnia wtórego miesiąca y roku, teraz idących, wysz na akcie mianowanych, przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną, Woyciechem Stanisławem Czermińskim. podczaszym Wołhyńskim, podstarościm grodzkim łuckim, y xięgami ninieyszemi, grodzkimi, łuckimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Władysław-Aleksander Juszkiewicz, swoim y urodzoney jey mości paniey Heleny Wolnerownej, primi voti Janowej Fundantowey, secundi Juszkiewiczowey, matki swoiey, jako też et minorennium, z zeszłym pomienionym jego mością panem Fundantem procreatorum, imieniem, solenniter et gravi cum querella świadczył i protestował się naprzeciwko urodzonemu imć panu Dymitrowi na Sokolu Jełowickiemu, porucznikowi chorongwie pancerney wielmożnego jego mości pana Bogusza, podkomorzego Podolskiego, w ten niżey opisany sposob y o to: iż jego mość pan Jełowicki, bendąc multoties requisitus o uczynienie sprawiedliwości z poddanego swego, Kondrata, y o wydanie onego pro exequenda justitia na nim, vigore dekretu maydeburskiego miasta Sokola y innych wsiów, w roku tysiącznym sześćsetnym dziewięćdziesiątym osmym, dnia pierwszego Augusta, w Holużycach, za zabuystwo pomienionego jego mości pana Fundanta ferowanego, nie tylko onego pro sumendis na nim paenis nie wydaie y sam exequi na osobie tegoż Kodrata, według dekretu, nie dopuszcza, ale jeszcze, onego w dobrach swych przechowuiąc, utaja y o nim gromadom swoim, że iest w dobrach obwinionego, powiadać zakazuje y o uspokojenie zabitey przez swego poddannego szlachetskiey głowy non procurat; de quibus itaque premissis memoratus comparens iterum atque iterum świadczy y protestuje się, ofiarując się o to jure vindicaturum velle, salva manente melioratione presentis, hanc actis connotari prosił; co y otrzymał Władisław-Alexander Juszkiewicz.

Книга гро ская, Луцкая, поточная, годъ 1702, № 2581. Листъ 649

LXII.

Контрактъ заключенный магистратомъ и посольствомъ города Ковля съ евреемъ Гиршемъ Ицковичемъ, по которому послѣдній беретъ на годъ на откупъ городскіе доходы; послѣдніе исчисляются въ контрактѣ. 1702, Мая 14.

Actum die 14 mai, anno 1702.

My, urząd miasta jego królewskiej mości Kowla tegoroczny, w akcie mianowany, tak też i cechmistrze, imieniem całego pospólstwa, wiadomo czynimy tym kontraktem i dobrowolnym zapisem naszym: Iż, podług praw i przywilejów, od najjaśniejszych królów ichmościów, panów naszych miłościwych, miastu naszemu nadanych, i starożytnego zwyczaju, arendowaliśmy prowent miejski starozakonnemu Hirszowi Ickowiczowi za summę pewną, monetą i liczbą złotych polskich sto pięćdziesiąt, z którėj summy wyż mianowany arendarz wyliczył złotych pięćdziesiąt in instanti, a złotych sto ma oddać dwiema ratami, to jest: złotych pięćdziesiąt powinien oddać na Święty Michał, jarmarek Sokalski, drugą ratę na nowe lato, jarmarek Kowelski, w roku tysiąc siedemsetnym trzecim, nic terminu tego nie uchybiając, pod sowitością drugiej takowėjże summy w nieoddaniu. Termin wybierania tego prowentu poczynać się ma w niedzielę po Wniebowstąpieniu Pańskim, jarmarek Kowelski, greckiego kalendarza, a konczyć się ma w tęż niedzielę po Wniebowstąpieniu Pańskiem, w roku przyszłym, tysiąc siedmsetnym trzecim. Którego to prowentu takowe opisują się należytości i kondycyie: naprzód dziesięcina od ryb suchych i derewni różnėj, podużne, pomierne, ważne, woskobojne, mostowe: od każdego wozu kupieckiego, nakładzionego towarem albo zbożem, dwiema końmi prowadzącego, po groszy trzy; od wozu, jednym koniem, z nakładnym towarem, po groszy dwa, od wozu próżnego, jednym koniem, po groszu jednym, a dwiema—po groszy dwa; także i od tych, którzy zboże w mieście Kowlu kupują, od wozu po groszy trzy, od bydeł, na targ ieżdżących (sic) albo prowadzących: od wołu, jałowice, po groszu jednym, od skopa, owcy, kozy i innych drobiazgów, przez mosty i groble prowadzących, po dwa szelągi. Co się zaś tycze nie opisany datek niektórych należytości, jako się wyżej namieniło, tedy tu opisują się: od pomiernego macy zboża po groszy cztery; od wagi kamienia po groszy dwa; woskobojne tak ma być oddawano, jako i przed tem bywało; a potem, jeśli miało by się pokazać, iż miał by kto jaki exces arendarzowi czynić, jako to: w spuszczeniu wosków, potajemnych

wagach, tedy takowe osoby, za przeświadczeniem prawnym przez arędarza albo jego posłuszników, nieodpustnie podpadać mają pod wine kop trzech litewskich na urząd miejski, drugich takowychże na zwierzchność zamkową i na arędarza samego, dokładając i to, iż którzy by mieli potajemnie u kupca gościa ryby albo inne towary kupować, tedy takowy, nie tylko pod winy, wyżéj wyrażone, podpadać ma, ale, podług prawa, w Saksonie opisanego, ma być karany; co wszystko opisawszy i wyraziwszy, dla lepszej wagi i dania wiary, do xiąg miéjskich, kowelskich jest wpisano i z tychże xiąg, przy zwykłéj pieczęci M. K. extraktem wydano. Die et anno ut supra.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1452, годъ 1700—1703. Листъ 162, на оборотъ.

LXIII.

Универсалъ канцлера великаго литовскаго, князя Карла-Станислава Радзивила къ жителямъ, принадлежавшаго ему мѣстечка Олыки, воспрещающій евреямъ нанимать слугъ христіанокъ. Князь Радзивилъ возлагаетъ на Олыцкій магистратъ обязанность слѣдить за исполненіемъ сего распоряженія и подвергать виновныхъ: въ первый разъ шестинедѣльному тюремному заключенію, а во второй разъ позорному изгнанію изъ города. 1702. Мая 24.

Karol-Stanisław Radziwiłł, xiążę na Ołyce, Nieświżu, Birżach, Dubinkach, Słucku i Kopylu, hrabia na Mirze, Szydłowcu i Krożach, kanclerz wielki wielkiego xięstwa litewskiego, przemyski, bracławski, członchowski, chojnicki, kamieniecki, krzyczewski, owłuczycki, ostrski, niżyński etc. starosta.

Oznajmujemy tym listem, uniwersałem naszym, komu by o tem wiedzieć należało, osobliwie jednak sławetnemu wójtowi, burmistrzom i całemu magistratowi miasta naszego Ołyki: iż lubośmy, stosując się do prawa pospolitego, constitucyi seymowych, chwalebnego postanowienia xiążąt ichmości antecessorów naszych, et ex dictamine własnego sumienia, wydali byli uniwersał nasz do wszystkich miast naszych, dziedzicznych, żeby żydzi nie ważyli się chować u siebie czeladzi utriusque sexus chrześciańskiéj, więc

że te nasze rozkazanie w tutéjszem mieście, za niedbałością magistratu nie było w należytéj exekucyéj, tedy powtórnym terazniejszym uniwersałem naszym, lubo pozwalamy żydom ołyckim mieć i chować chrześcian męczyzn za podzienników, browarników, winników i innych dla posługi swojéj, białychgłów zaś, widząc tak wielkie pochodzące ztąd scandala, ani mężatek, ani wdów, ani dziewek, za szynkarki, służebne, niańki, mamki, na rok, na miesiąc, ani na dzień jeden, pod srogiemi winami, tak w mieście, na przedmieściach i po wsiach całego xięztwa naszgo Ołyckiego zakazujemy chować. Co, aby tem prędzéj do skutku swego przyszło, naprzód przykazujemy, aby ten uniwersał nasz przy zgromadzeniu wszystkiego pospólstwa chrześcian i żydów na ratuszu był czytany. Powtóre obliguję sub consciencia i pod straceniem urzędu sławetnego wojta i burmistrzów ołyckich, terazniéjszych et successores onych, aby przez przysięgłych co miesiąc rewizią po całym mieście i przedmieściach czynili, a jeśliby się który żyd znalazł przeciwny uniwersałowi naszemu i chował po publikacyéj chrześciankę, tedy zaraz, bez żadnego sądu i appelacyjéj do nas, choćby był i arendarzem, ma w zamku ołyckim sześć niedziel w kajdanach za to siedzieć, a białogłowa w miéjskiéj turmie w kajdanach, także sześć niedziel, żeby zaś po téj karze albo żyd, nie upamiętawszy się, chował chrześciankę, albo chrześcianka znowu żydowi służyła, mają być z miasta przez mistrza wywiedzeni i wypędzeni, żeby zaś poddani nasi albo insi niewiadomością tego uniwersału naszego nie wymawiali się, raz w tydzień pod czas targu i na jarmarkach ma być przez woźnego wywołano, że taka jest wola nasza Który to uniwersał, dla lepszéj wiary, ręką własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Ołyce, die 24 mai, 1702. Karol-Stanisław xiąże Radziwiłł, kanclerz wielki wielkiego xięztwa Litewskiego. (L. S.).

Uniwersał do miasta Ołyki, żeby żydzi nie chowali chrześcianek.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 213.

LXIV.

Контрактъ, по которому нѣкоторые изъ каменецкихъ мѣщанъ берутъ на откупъ у магистрата городскіе доходы. 1702. Августа 2.

Feria tertia, proxima post festum sancti Ignatii, anno Domini 1702.

Stało się pewne nieodmienne postanowienie między zacnie sławetnymi: panem Jendrzeiem Zwolińskim, burmistrzem miasta Kamieńca-Podolskiego, y sławetnym panem Mikołaiem Pawliczem, Jendrzeiem Wilczkiem, Jędrzeiem Wasieckim, raycami, tudzież y zacnie sławetnym panem Adamem Swiatowiczem, woytem Kamienieckim y Jendrzeiem Pawliczem, Michałem Wasilowskim, Stefanem Ihnatowiczem, Bazilem Chwostikiem, Janem Opuskiem, Janem Zielińskim, Szymonem Busiewiczem, ławnikami, z iedney, z drugiey zaś strony uczciwemi: panem Michałem Węgrzynowiczem, Chwedorem Filipowiczem i Janem Sołtowskim, względem doroczney arendy, w ten niżey opisany sposób: naprzud trzecią miarę we młynie tak polskim jak y ruskim, gorzałkę przywozną, dziegieć, wagę mieyską y do niey sklep, pod ratuszem polskim będący, sztukowe od wszelkiego towaru przywiezionego, także też miare zwyczayną mieyską, cycha, na piwo należąca, cum omnibus eorum proventibus et emolumentis, na rok teraznieyszy, tysiączny siedmsetny drugi, za summe złotych polskich siedmset jego mość pan burmistrz, rayce y woyt z drugiemi ich mościami, wyżey specificowanemi, panom arędarzom ninieyszym contractem arędują; która to proventuum supraspecificatorum arenda et tempus possessionis ode dnia drugiego Augusta, to iest Sierpnia, poczynać się ma w roku wyżey wyrażonym, a konczyć się zaś y expirować, in anno sequenti, w roku tysiącznym siedmsetnym trzecim, dnia drugiego Sierpnia, post festum Sancti Ignatii będzie; pieniędzy, gdzie będzie potrzeba na expensa, aby panowie arendarze za kwitem zacnie sławetnego jego mości pana burmistrza dawali; to dokłada, jeżeliby wielka jaka potrzeba była iego mości panu burmistrzowi na mieyską potrzebę, ile będą mogli panowie arendarze pieniędzy, powinni dać; his conditionibus praecustoditis, aby iegomość pan burmistrz z pomienionemi panami, in casu, czego Boże uchoway, powietrza y ognia, albo też znaczney na groble młyńską powodzi, dla którey by młyn niedzil dwie wakować musiał, takowe casus fortuitos, za wynalaskiem przyiacielskim, w defalkate przyjęli; a ieżeliby co znacznego do młyna przybudowali, za wiadomością iego mości pana burmistrza, y na to ma bydź defalkata y z summy ma być odtrącono,—oprocz stali, łoju y łotoków naprawienia; ieżeliby zaś gdzie miara prywatna między lud się znaydowała, tedy ten powinien będzie dać cztyrnaście grzywien, z których per medium officio, a per medium parti instiganti należeć będzie; ośmaczek jeżeliby więcey na potrzebe panowie arendarze przykupili, tedy y to w defalkate ma być przyjęto, to iednak iego mość pan burmistrz cum supra specificatos sobie u panow arędarzów praecustodit, aby młyny wszędzie opatrzone byli, do których mliwo panów miesczan

przystąp prętszy nad innych mieć ma, y aby słody w żadnym młynie, ciż panowie arędarze tego przestrzegaiąc, nie dopuszczali mleć, prócz we młynie lackim; a sprzeciwiaiący się tey wyrazney woli y contractowi ninieyszemu podpadać będzie powinien grzywien czternaście, któremu to kontraktowi we wszystkich punktach y clausulach, wyżey opisanych, obydwie strony, sub vadio similis summae, dosyć czynić obiecnią y tu actami roborują y dla lepszey pewności y większey wagi wpisać w akta swoie rozkazali; in cuius rei fidem sigillum officii consularis camenecensis praesentibus est adimpraessum.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4437*, *годъ 1700—1713. Листъ 314*

LXV.

Тяжба между мѣщанами каменецкими: Зелинскимъ и Киріякевичемъ, за оскорбленія, нанесенныя другъ другу во время отправленія ими обязанности членовъ городской милиціи, въ которой Зелинскій занималъ должность сотника, а Киріякевичъ числился рядовымъ. 1702. Декабря 13, 16 и 18.

Feria quarta, ipso die festi Sanctae Luciae virginis, anno Domini 1702.

Honoratus Ioannes Zielinski, actor. Ioannes Kiriakiewicz, citatus.

Proponit actor: że onegdayszego dnia na warcie zneważył pozwany actora, słowa mu nienależyte muwiąc, potym z dzidą się na aktora porwał; petens puniri.

Citatus respondit: że nie znieważał, ani się z dzidą porywał.

Judicium decernit inquisitionem.

Sabbatho post festum s. Luciae virginis proximo, anno Domini 1702.

Honoratus Ioannes Zielinski, aktor. Famatus Ioannes Kiriakewicz, citatus.

Citatus statuit testes, videlicet Martinum Nawrocki, qui sic recognovit: »nie wiem z czego się P. Zielinski z P. Kiriakiewiczem powadził, tom tylko słyszał, że P. Zieliński P. Kiriakiewiczowi mówił: »ty, taki synu, łbie!« na

to P. Kiriakiewicz odpowiedział: »ty sam taki;« a potym P. Zieliński żekł: »ty chłystku, drysiu, fleytuchu, ja tobie nosa utrę;«, a potym się oba do siebie porwali: P. Zieliński do bardy, a P. Kiriakiewicz do dzidy; ale nie wiem który pierwey z nich się do którego porwał«.

2. *Testis Paweł Kudlik:* »niewiem z czego poswarka powstała między P. Zielińskim a P. Kiriakiewiczem, tom tylko słyszał, że P. Zieliński mówił P. Kiriakiewiczowi: »ty chłystku, h..., łbie;« a P. Kiriakiewicz na to odpowiedział: »niepoczciwie to mówisz, tyś taki sam;« porywał się potym P. Zieliński do P. Kiriakiewicza, a P. Kiriakiewicz się nie porywał.

3. *Testis famatus Simon Domagalski,* chirurgus civitatis Camenecensis, sic recognovit: »nie byłem przy początku, słyszałem to iednak, że P. Zieliński mówił P. Kiriakiewiczowi: »ty murwy synu, łbie, chłystku, ultaiu«; a P. Kiriakiewicz na to odpowiedział: »ty sam taki;« potym się P. Zieliński do dzidy porwał na Kiriakiewicza y chciał go pchnąć, ażem ia nie dopuszczał. Kiriakewicz się nie porywał do P. Zielińskiego«.

Comprobaverunt per erectionem digitorum.

Actor provocavit super testes ad proximum.

Feria secunda ante festum S. Thomae Apostoli proxima, anno Domini 1702.

Honoratus Ioannes Zieliński, actor. Famatus Ioannes Kiriakiewicz, citatus.

Actor statuit testes: famatum Bogdanum Łukaszewicz, armenum, qui sic recognovit: »tom tylko słyszał, że P. Zieliński, jako setnik, roskazywał dziesiątnikowi, P. Domagalskiemu, żeby poszedł z swoim dziesiątkiem pod skałę, a Kiriakiewicz z tegoż dziesiątku odezwał się: »byliśmy my pod skałą tamtego tydnia, nie póydziemy teraz;« y poczeli się wodzić; ale co sobie mówili, nie wiem, bom zaraz odszedł«.

Nicolaus Sokołowski, miles ...... sic recognovit: »iż w tamtę sobotę, maiąc ordynans ludzi, na warcie będących, rosporządzać, byłem gdy P. Zieliński, jako setnik, rozkazywał dziesiątku P. Domagalskiego, aby pod skałę szedł; syn Nastasego z tegoż dziesiątka wzbraniał się póść pod skałę y mówił P. Zielińskiemu: »a ty czemu nie masz iść, aboś ty wielki pan;« y mówił P. Zielińskiemu: »włóczyłeś się po Ukrainie;« y odchodząc rzekł temuż P. Zielińskiemu: »cyt murwy synu, dokażę ia tobie«. P. Zieliński, nic na to nie mówiwszy, poszedł«.

Citatus indulsit juramentum famati Łukaszewicz; Nicolaus vero in præsentia domini advocati praesentis juramentum (prestitit). Tandem actor petit ferri decretum. Judicium deliberat ad proximum.

Honoratus Joannes Zieliński, actor. Famatus Ioannes Kiriakiewicz, citatus. W sprawie y akciey między sławetnym Janem Zielińskim, ławnikiem kamienieckim, actorem, z iedney, a uczciwym Janem Kiriakiewiczem, pozwanym, z drugiey strony o znieważenie actora na warcie, sąd teraznieyszy, wysłuchawszy inquiziciey, z obu stron wywiedzioney, z którey poniewasz się pokazało, że pozwany zelżywości, w inquizyciey wyrażonych, okazyą y początkiem był, kiedy na ordynans actora, jako na ten czas sotnika, panu Szymonowi Domagalskiemu, dziesiątnikowi, w którego dziesiątku zapozwany był, nienależycie odezwał się, co do niego, pod zwierzchnością swego dziesiątnika będącego, nie należało, ale raczey dziesiątnikowi, ieżeli w czym krzywda dziesiątkowi jego była, o to mówić przystało, y na aktora słowy urarzaiącymi powstał, a, uważywszy, że z takowych okazyi inter concives, zwłaszcza in armis zostaiących, mogłyby wyniknąć iakie nienależytości y do oręża porywania się, czemu jeżeli kiedy, tedy podczas teraznieyszych niebezpieczeństw, gdy unanimitas civium, zgoda między sobą y posłuszeństwo starzyznie powinno bydź, zabiegać potrzeba, dla tego tenże sąd, zabiegaiąc, aby napotym takoweż nieposłuszeństwa, dissensie między innymi nie bywały, pozwanemu, aby za ten postempek więzienie przez dzień y noc siedział, dardę na ratusz swym kosztem sprawił, y aktora przez ludzi godnych przeprosił, nakazuie; a że y aktor, uwiodszy się rankorem, mogąc innym sposobem swoiey zniewagi dochodzić, pozwanemu słowa niegodziwe mówił, dla tego, aby za to dwie grzywien in officio præsens sub paena...... et alienationis ab officio zapłacił, przykazuie dekretu swego teraznieyszego powagą.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713. Листы: 331, 332, 334, 335 на оборотъ.

LXVI.

Инструкція, данная мѣщанину Андрею Зволенскому, отправляемому въ качествѣ депутата отъ польскаго магистрата и посполъства города Каменца хлопотать на сеймѣ объ интересахъ города. Между прочими дѣлами, ему поручено хлопотать объ окончательномъ подчиненіи русскихъ мѣщанъ польскому магистрату. 1702. Декабря 22.

Feria secunda post festum Trium Regum proxima, anno Domini 1703.

Ich mość panowie ławnicy z mężami y collegami swemi de unanimi consilio mutuoque consensu unanimiter sławetnego pana Andrzeia Zwolińskiego, ławnika prawa polskiego Kamienieckiego, w pilnych sprawach miasta wszytkiego na seym deputowali y użyli, któremu tak na drogę, na honoraria atque na victualia, na potrzeby do kancellariey zaciągają dług u przewielebnego xiędza prezydenta oycow Karmelitów bosych, złotych polskich trzysta, y membrane z podpisem wszystkich, niżey specifikowanych, dają do rąk pomienionemu panu Zwoleńskiemu, gdzie obiecał pieniądze przewielebny ociec przeor we Lwowie dać y zostawić, jeżeli sam na ten czas praesens nie miałby bydź, któremu instrukcia taka podana. Instrukcia podana panu deputatowi na seym warszawski, anno Domini 1702, postanowiona na dniu dwudziestym wtorym miesiąca grudnia, obranemu od prześwietnego magistratu miasta Kamïęca-Podolskiego tudzież y od całego pospolstwa; punkta, jemu podane, y informacia, czego się ma trzymać y o co się starać.

Primo: aby pan deputat, wziowszy złotych trzysta we Lwowie od jegomości xiędza prezydenta tuteyszego, niemi się skromnie obchodził na victualia osobliwie; co na expensa, ieżeliby tego potrzeba wyciągneła, na kancellarią, pieczęci y inne rzeczy, dajemy moc y dozwalamy zaciągać długu złotych ze sto ieszcze do tamtey summy; a, ieżeli się może obeyść, aby dał pokoy.

2-do zlecamy y to pomienionemu jegomości, aby, szczęśliwie do Warszawy przyjechawszy, dokuczał ich mościom panom posłom Podoskim, aby się domawiali, co maią w instrukciey, żeby to w konstytucie weszło.

3. Aby do metryki naypilniey we wszystkich xięgach przejrzeć się y prawa strony panów ormian szukać, jako w rynku polskim osiadać nie maią według prawa dawnego, w tejże metryce starać się y o inne przywileja, od najaśniejszych królów wolności naszych nam nadanych, te przy-

wileia, z metryki wyiowszy, jegomość pan deputat wyiąć y pieczencią należytą stwierdzić powinien będzie; a to z teyże summy pomienioney.

4. O dystrybute namienić ich mościom panom posłom, aby mogła ze Lwowa tu się przenieść przez constytucią, przez coby miasto Kamieniec, będąc zruinowane, wspomuc się mogło; obowiążemy y o to zwyż pomienionego jegomości, aby o reskrypt starał się od najaśniejszego króla jego mości (пробѣлъ въ подлинникѣ) przeciwko dekretu od (пробѣлъ въ подлинникѣ) postanowionego z jaśnie wielmożnym jegomością panem starostą przeszłym, y przeciwko kaduków świeżych y dawnych, otrzymanych na dobra mieyskie, przez co miasto ma krzywdę wielką.

5. Zlecamy y to, aby Ruś według konstytuciy terazniejszey, byli prawu polskiemu posłuszni; to przywilejem teraznieyszym confirmatur

6. Przypominamy y to, aby z panami ormiany sobie ostrożnie poczynał we wszystkim.

Daiemy y to jego mości panu deputatowi w moc, aby ten dekret po jegomości xiędza Kszysztofa Liwczewicza, kanonika tuteyszego, z xiąg konsystorskich wyioł, postanowiony przez jaśnie wielmożnego jego mości xiędza Czyżowskiego, biskupa Kamienieckiego, między raycami y między jegomością panem starosto, tudzież y pospulstwem y nami, aby na ratuszu był prezentowany.

7. O wieś Kormilec ma się starać jegomość pau deputat, aby, jako ante należała do jurysdikciey polskiey, tak y teraz powinna należeć. Jego mość pan deputat nie ma się swoiemi prywatami bawić, tylko o to się starać, w czym go obowiązuie miasto.

8. Starać się o to ma jegomość pan deputat, aby wywiedzieć się, co jako się pan Zarugowicz (?) łożył na te prawa, które z metryki warszawskiej nam podał, aby potym na miasto jakiego ciężaru nie było. O konfirmacją praw dawnych na terazniejszym sejmie starać się ma.

9. U wielmożnego jegomości hetmana starać się ma o to, aby żołnierze na naszych gruntach nie siewali y nam nie przeszkadzali; a ieżeli chorągwie na praesidium ordinowane będą, w uniwersałach dokładał, żeby się budowali, jeżeli by im stancia nie wystarczyła.

10. Obowiązuiemy y tym jegomości pana deputata, aby na żaden respekt, ani faworem nie uwodził się, ani boiaznią, tylko to sprawił y starał się, co iest dobro całemu miastu, w czym my przy nim całe miasto stawać gotowiśmy.

Też grunta aby się dopominał, żeby włożono w instructią ich mość panom posłom, które jaśnie wielmożny jego mość pan starosta oddał oycom Karmelitom bosym, aby od rzeczypospolitey nagroda była.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 97.

LXVII.

Согласіе, изъявленное всѣми мѣщанами города Каменца, въ томъ, чтобы протестовать противъ постановленія сеймика дворянъ подольскихъ, обложившаго податью городъ Каменецъ. Мѣщане обязываются подати не платить, а, въ случаѣ если шляхетскіе сборщики наложатъ свои печати на ихъ лавки, прекратить всякую торговлю, производство и продажу горячихъ напитковъ и т. п. При этомъ опредѣлено взыскать штрафъ съ тѣхъ мѣщанъ, которые бы не захотѣли повиноваться общему рѣшенію. 1702. Декабря 30.

Actum Cameneci, sabbatho ante festum circumcisionis Christi Domini proximo, anno Domini 1702.

Poniewasz woiewodztwo Podolskie, nie respektuiąc na constitucyą seymu walnego warszawskiego, roku pańskiego tysiącznego sześćsetnego dziewięćdziesiątego dziewiątego, titulo: »libertacya woiewodztwa y miasta Kamieńca Podolskiego«, którą to constitucyą, iako całe Podole, tak y miasto Kamieniec, od pogłownego, podymnego, poborów, czopowego, szelężnego y innych podatków, quocunque nomine et titulo nazwanych, do lat dziesięciu uwolnione iest, na priwatney swoiey sessiey, tu, w Kamiéńcu, odprawioney, na toż miasto Kamieniec, dość zruinowane y w fortunach swoich szczupłe, podatek pogłownego, szelężnego y czopowego włożyło; dla tego tedy omnes ordines et nationes tego miasta, de unanimi suo consensu et consilio, sobie przyrzekają, sposobami jak nayskuteczknieyszymi o to się starać, aby przy wspomnioney konstytuciey zachowani byli y pozwalają z supplikami w tey materiey ad proceres regni, sumptem szynkarzów y cechów, według proporciey, kogo z panów mieszczan expediować. Tudzież, jeżeliby ich mość panowie exaktorowie ziemscy, do wybierania tego podatku naznaczeni, chcieli, in vim executionis, sklepy, piwnice z trunkami pieczętować, albo iaką inną execucyą, jako kolwiek nazwaną, czynić, iidem ordi-

nes et nationes swymi y całego pospolstwa swego imionami, przyobiecują sobie, że się u tychże ich mościów panów exaktorów, albo u inszych osób status equestris o odpieczętowanie starać nie będą, ani sami odpieczętować będą, ani trunków szynkować pozwolą, nawet y na kotłach swoich miodów, piw robić, ani gorzałek kurzyć y palić, ani u innych osob kupować y palić, ani u innych osób kupować bez wyraźnego konsensu magistratu nikomu nie dadzą. Przeciwko ktoremu magistratowi ktorey kolwiek naciey ciż ich mość panowie exaktorowie ieżeli by co chcieli czynić, tedy całe miasto przy nim stawać obowiązują się, Ktoby zaś z pp. mieszczan teraznieyszemu konsensowi y uchwale zgodney sprzeciwić się w którym punkcie ważył, więzienie przez tydzień siedzić będzie y grzywien dwadzieścia cztery irremissibiliter podpadnie, z których połowa na ratusz polski, druga połowa na ormiański obracać się będzie. A żeby teraznieyszy konsens większy walor miał, rękami się swymi podpisuią.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 336.

LXVIII.

Протестъ еврейскаго кагала города Олыки противъ Фишеля Лейбовича, генеральнаго писаря еврейскаго въ Польскомъ королевствѣ, также противъ депутатовъ, назначенныхъ въ еврейскіе суды, о томъ, что они, вопреки законоположеніямъ, не созываютъ еврейскихъ сеймиковъ въ Олыкѣ, когда на очереди приходится этотъ городъ, стараются избѣгнуть присутствія въ судахъ депутатовъ отъ олыцкаго кагала и безъ ихъ согласія распредѣляютъ подати, слѣдующіе отъ евреевъ этаго города. 1703. Апрѣля 17.

Roku tysiącznego siedemsetnego trzeciego, miesiąca Aprilis siedmnastego dnia.

Przed urzędem i aktami ninieyszemi, grodzkiemi, Krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem Drogickim, burgrabią grodzkim Krzemienieckim, stanowszy personaliter niewierny Michel Moszkowicz, sendyk kahału Ołyckiego i mieszczanin Ołycki, nomine całej synagogi Ołyckiej i kahału Ołyckiego, praecavendo indemnitati et integritati tejże synagogi Ołyckiej, ne in posterum damni aliquid patientur, ex speciali commisso, sibi illato, od tejże synagogi Ołyckiej daną, manifestował

się i protestował przeciwko niewiernemu Fiszelowi Lejbowiczowi, pisarzowi generalnemu żydów wszystkich tak koronnych jako i wołyńskich, tak rabinom, jako i starszym, którzy naznaczeni do sądów żydowskich, w ten niżej opisany sposób i o to: Iż pomienione: Fiszel i Rabinowicz, także naznaczeni do sądów żydowskich, przepomniawszy prawa pospolitego i win, w niem eo nomine na defraudatorów opisanych, postanowionych, a najwięcej sprzeciwiając się prawom nadanym synagodze Ołyckiej i kahałowi Ołyckiemu tak od antecessora, krola jegomości Jana trzeciego, jako i terazniejszego, Augusta drugiego, krola jegomości, interpozycyą w tych prawach założonych dziesięciu tysięcy grzywien polskich, aby ni w czym nie była contrawenientia prawu i prerogatywie, którzy, zaszczycając się tymże prawem, jako i insze synagogi i kahały: Łucki, Włodzimirski, Krzemieniecki i Ostrogski, że u nich sejmiki bywają według ich praw nadanych, też mając prawo synagoga i kahał Ołycki, aby co trzy lata był sejmik złożony w Ołyce, w dobrach jaśnie oświeconego xięcia jegomości Radziwiłła, kanclerza W. W. Xięstwa Litewskiego, i ciż kahałowi wyżpomianowani z rabinami i sędziami swemi, e medio sui obrani na tenże sejmik, z rabinem ołyckim i sędziami, obranemi z synagogi i kahału Ołyckiego, w Ołyce odprawującym sejmiku obrade koło dobra pospolitego czynili, i na inne sejmiki, któreby następowali, bez rabina i starszych sędziów ołyckich nic czynić nie powinni, ani żadnych contrybucyi assygnaty wydawać ani czynić nie mają, ani będą mogli, pod tąż winą, wysz specyfikowaną, ratione contraventionis prawom nadanym synagodze i kahałowi Ołyckiemu, przy którym prawie, i powtórnie otrzymanym od terazniejszego krola jegomości, wtórego Augusta, tenże pomieniony kahał Ołycki wydał i mandat z kancellaryej koronnej, mniejszej kancellaryej, że się sprzeciwił pomieniony Fiszel, także rabinowie i którzy kolwiek do sądu żydowskiego należą, prawu nadanemu synagodze ołyckiej i praejuditia onym uczynił, że sejmiku w Ołyce nie złożył i nie odprawuje się dotąd; którzy już preveniunt i terazniejszy, blizko następujący in majo, jako jaśnie wielmożny pan krakowski kazał, aby się odprawował sejmik w Ołyce, a jeżeliby ten nie doszedł, tedy pod też winę wpada pomieniony Fiszel wespół z rabinami i sędziami, do tychże sejmików i sądów żydowskich należącemi. Coż czyniąc obwiniony, przecie szukając sposobu, fraudulenter uczyniwszy complanatią i extorsive wyciągnowszy script od tejże synagogi i kahału Ołyckiego, in personam sui służącego, w którym, jakoby się submitując synagodze i kahałowi Ołyckiemu wszelkie życzliwość swiadczyć, obiecując sejmik w Ołyce złożyć i bez rabina synagogi Ołyckiey i kahału Ołyckiego z sędziami ołyckiemi strony obrady wszystkich

żydów i kahałowi Ołyckiemu dobrze czynić, i kalkulatią przychodów i roschodu, ile zkąd przyjdzie, i za wiadomością synagogi Ołyckiej uczynić, i żadnych contrybucyi assygnatyi wydawać bez synagogi Ołyckiej nie ma, ani listów żadnych pisać do innych kahałowych nie obiecywał i nie powinni; w czym pomieniona synagoga, kahał Ołycki, będąc ubezpieczony i assekuracyą utwierdzony, spodziewając się sejmiku, w Ołyce złożonego, jako prawo opiewa, na który rabinów swoich i sędziów obrali, rozumiejąc, że słowa dotrzymają, pomienieni Fiszel Lejbowicz tudzież rabinowie i sędziowie sądów żydowskich; aliści on roku teraźniejszego, tysiącznego siedmsetnego trzeciego, dnia trzeciego presentis, naprzód uniwersałem obesłał od jaśnie wielmożnego jego mości pana Krakowskiego, aby contrybucyę składali, a, nie składając sejmiku, potym i deputatów zesłał i assygnacyę wydał na kilkanaście set złotych, aby synagoga Ołycka wydała, a przeto nie mało kosztuje synagoge Ołycką, panów deputatów sustentując, onych na kilka set złotych do szkody przywiodł i innemi aggravatiami, assygnacyami miasto Ołykę jaśnie oświeconego xięcia jegomości Radziwiłła, kanclerza W. W. X. L., synagogę i żydów ołyckich, rujnuje i w niwec obraca (w czym pomienieni Fiszel Lejbowicz, pisarz żydowski, tak i rabinowie, wespół z sędziami sądów żydowskich i sejmików, prawo pospolite zgwałcił i w winy dziesięć tysięcy grzywien polskich popadł; przeto, że nie składa sejmiku w Ołyce, jako prawo opiewa) bo to, unikając tego Fiszel wespół z rabinami i sędziami żydowskiemi, aby pomieniona synagoga i kahał Ołycki nie reassumował swey sprawy, z nim zaczętej w assesorii; (tak cale xiąże jegomość pan dobrodziej nasz one reassumować chce i będzie, aby winy zapłacił, które są w prawie opisane) de nullitate et invaliditate et cassatione tego skryptu, co u kahału obwiniony wymógł, czyni protestacyą, którą invalijduje toż swoją protestacyą pomieniony script, salvam meliorationem tej swoje protestatiej seu per citationem, si id necessitas juris synagodze Ołyckiej expostulaverit, zostawiwszy, a teraz prosił, aby to wszystko do akt przyjęto i zapisano było; quid effecit. Na tej protestatiej podpis wysz rzeczonego Michela Moszkowicza ręki, textem żydowskim podpisany.

Книга гродская, кременецкая, поточная, записовая и декретовая, № 1612, г 1703; листъ 139.

LXIX.

Протестъ регента Каменецкаго, Казимира Гуминскаго, противъ православныхъ райцевъ: Ивана Опученка, Федора Филиповича и Василія Фостика, о томъ, что они отдѣлились отъ польскаго магистрата и собириются на отдѣльныя совѣщанія, заставляющія опасаться съ ихъ стороны измѣны и сочувствія крестьянскому возстанію. 1703. Мая 26.

Sabbatho post Dominicam exaudi proxima, anno Domini 1703.

Ad offiicium et acta præsentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliæ personaliter veniens famatus regens, Casimirus Humiński, nomine totius civitatis soleniter in et contra spectabiles: Ioannem Opuczeńko, Theodorum Philipowicz, Basilium Fostyk, consules ritus graeci, (protestatus est): Iż oni contemnunt et contempserunt privilegia et constitutiones, a serenissimis regibus civitati suae donata, które onych do jednéjże jurisdikcyi przyłączyło i, na radziectwo obrani będąc, sami się dobrowolnie odłączyli, przez co ingratitudinem reipublicae pokazali; ab ingratis vero beneficia tolli debent. Druga, iż zdradliwie consilia po domach czynią sine scitu consulum polonorum, zwłaszcza w pogranicznym mieście, przez co obawiać się potrzeba, aby się jaka zdrada w tym mieście nie pokazała, zwłaszcza podczas terazniéjszych buntów, różnego zamieszania; de quo iterum atque iterum soleniter protestatur f. Kazimirz Humiński.

Книга гродская Каменецъ-Подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703. Листъ 166.

LXX.

Росписка, данная каменецкому магистрату Александромъ Злотницкимъ, бурмистромъ, и Антоніемъ, лавникомъ города Чорткова, въ томъ, что они занимаютъ у каменецкаго магистрата палача и мечь для исполненія судебнаго приговора въ Чортковѣ, и обязываются, впредъ до возвращенія занятаго ими, остаться въ качествѣ заложниковъ въ Каменцѣ. 1703. Іюня 12.

Feria tertia intra octavas Sancti Corporis Christi, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

My: Alexander Złotnicki, burmistrz miasta Czortkowa, y Antoni, ławnik, będąc deputowani do miasta Kamieńca-Podolskiego, upraszaiąc o mistrza, ratione dóbr, kradzionych w kościele naszym, czortkowskim, Dominikanskim, na executią mistrza uproszamy, za którego my się sami, dla pewnego dokumentu, ręczymy, zostaiemy w zastawie mieszczanie czortkowscy do powrotu mistrza, aby nam był oddany, jako iest odebrany od slachetnego magistratu kamienieckiego; któremu kredytuiemy miecz osobliwie na zastawe tych ludzi: pana Alexandra Złotnickiego, burmistrza czortkowskiego, y Antoniego, ławnika, ktory miecz iest swieżo wyrobiony y doświadczony; za którego my mistrza, niżey podpisani, się zastawuiemy, a z panem Janem Gliniańskim mistrza posyłamy, aby według decretu executio czynił y nam się do miasta przywrócił.—Alexander Złotnicki, nie umieiący pisać, kładę znak krzyża †. Antoni, ławnik, nie umieiący pisać, kładę znak krzyża †,

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 393.

LXXI.

Грамота воеводы краковскаго, генерала Подольскаго, Мартына Контскаго возстанавляющая прежде бывшія годичныя 3 ярмарки въ городѣ Каменцѣ. 1783, сентября 19.

Actum Cameneci in Podolia, feria secunda post festum sancti Michaelis Archangeli proxima, anno Domini millesimo septingintesimo tertio.

Marcin Kątski, wojewoda krakowski, podolski y artyleryi koronnéj, generał kamieniecki, latyczowski, urzędowski, marianowski, baliński etc. starosta.

Wiadomo czynię, komu o tem będzie należało, mianowicie: panom obywatelom województwa Podolskiego, tudzież y wszelkiey konditiej ludziom, po miastach, miasteczkach i wsiach w tymże województwie znajdującym się, iż ja, przykładem antecessorów moich, w possesii starostwo Kamienieckie mających, oraz według rzeczypospolitey całey dispositii, uznałem za rzecz potrzebną jarmarki w Kamieńcu, y dla tego, nil praejudicendo sąsiednim miastom, ale się dawnego i świeżego, per constitutionem anni 1699, prawa i zwyczaju trzymając, które trzy w rok jarmarki w Kamieńcu podolskim

mieć chce, i naznaczam: pierwszy na święto świętego Wojciecha, 24 aprilis przypadaiące, a ten powinien stać niedziel pięć; drugi na narodzenie najświętszéj Panny, octava septembris—ten powinien stać niedziel pułtory, trzeci na święto świętego Jędrzeja, trigesima nowembris—ten powinien stać niedziel cztyry; dla tego tym moim uniwersałem obwieszczam i do wiadomości donosze, zachęcając wszystkich, tak w ojczyznie rezydujących, jako i w państwach sąsiedzkich, że należą do starodawnéj ochoty, upewniwszy każdego zosobna o bespieczeństwie wszelakim, tak jadącego, jako i powracającego. Na co, dla lepszego dokumentu, ten mój uniwersał, prawo dawne jego królewskiéj mości, pana naszego miłościwego y rzeczy-pospolitey ponawiający, ręką moją własną, przy zwykłéy pieczęci podpisawszy, po miastach y wsiach, podczas jarmarków y targów publikować i głosić roskazałem. Dan w Kamieńcu podolskim, dnia 19 września, 1703 roku.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4438. Листъ 15.

LXXII.

Протестъ отъ имени магистрата и сорока мужей города Каменца противъ райцы Андрея Павлича о томъ, что онъ превысилъ свою власть, угрожалъ городу уничтоженіемъ его привилегій и отдачею подъ управленіе шляхтичей, и старался повредить городу въ запискѣ, сообщенной имъ королевскому коммисару. 1703. Октября 10.

Feria quarta, anno Domini 1703, die decima octobris.

Ad officium et acta civilia, camenecensia, maydeburjensia, veniens personaliter f. Casimirus Humiński, regens civitatis praesentis, nomine quadraginta virorum et totius communitatis solenniter protestatus est in et contra f: Andream Pawlicz, consulem Camenecensem: iż un, będąc raycą przysięgłym miasta tego, a nie respectuiąc y nie pomnąc na to, że przysiąg, aby ku dobremu pospolitemu rzeczy dirigował, ale y owszem, na wszelkie złe y ruinę miasta tego nie tylko podwodził ludzi, daiąc im informacie na karteczkach, ręką swą pisanych, ku złemu, ale y sam ważył się dla większego uciemiężenia ubogich ludzi, bez wiadomości urzędu tutejszego, arędować czopowe y szelężne, grożąc do tego, iż na ostatek żydom puszczę te arędę, a sam na cmyntarz puydę; co większa iż posłowi, od najjaśnieyszego K. I. P. N. miłościwego ordinowanemu do miasta tu-

tuteyszego dla pewnych przyczyn y potrzeby mieyskiey, on, bez wiadomości wszystkich ich mościów panów rayców kartkę, po łacinie pisaną, włożył w papiry podpisane, w którey to karteczce popisał wszelkie złe, dzieiące się przeciw prawom mieyskim, y tykające praw ormiańskich kamienieckich; a nie dosyć na tym, ale y z tym się odzywał publice: iż dokaże tego, że będzie tu szlachcic uczył, a burmistrza będzie zamek sądził; o co iterum atque iterum solenniter protestatur f: Kazimirz Humiński, regent kamieniecki, imieniem panów rayców, manu propria y imieniem całego pospulstwa.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 202 на оборотѣ.

LXXIII.

Приговоръ, постановленный ковельскимъ магистратомъ, осуждающій крестьянку Палагею на смертную казнь за дѣтоубійство. Послѣ объявленія подсудимой, приговоръ былъ смягченъ по прозьбѣ духовенства и другихъ почетныхъ лицъ и замѣненъ тѣлеснымъ наказаніемъ у позорнаго столба и изгнаніемъ изъ города. 1704. Апрѣля 10.

Actum die 10 aprilis, anno 1704.

Przed nami: Janem Wasdeniczem, burmistrzem kwartalnym, Alexandrem Semenowiczem, Pawłem Klukowiczem, Hrehorem Zacharyaszewiczem, raycami, Danielem Jackowiczem, Theodorem Sluboszewskim, Kondratem Alexandrowiczem, ławnikami, także y sławetną radą, to iest sławetnymi panami: Andrejem Olichfirowiczem, Łukaszem Zachariaszewiczem, miasta jego królewskiej mości, Kowla.

Wnosił skargę pan Jan Fedorowicz na obżałowaną, Pałachję, poddankę jey mości pani Jarmochowskiey dobrodzieyki w ten sposob y o to: iż w majętności jej stała się excessu (winna) cudzołostwa z Iwanem pastuchem we dworze wyż mianowaney dobrodzieyki, która iey mość pani Jarmochowska przysłała do sądu miasta Kowla, mandeburyi iego królewskiej mości. Obżałowana, stanowszy na terminie sądowym, zna się do wczynku cudzołostwa z Iwanem pastuchem tegoż dwora; które to dziecie, przed sądem mandeburyi miasta jego królewskiej mości Kowla, ławnicy oglądali y relatyą swoje zeznali, że dziecie w kobiałce zaduszone przyniosła y zna się: »żem zadusiła y naległam z umysłu«. Sąd, po wysłuchaniu obojej strony

kontrowersji y przychilaiąc się do samey słuszności prawa pospolitego, tudziesz referując się do porządku y artykułu prawa mandeburskiego, gdzie pisze na liście 69: »Biała głowa, jeżeliby która płód swoy, który-by iuż żywy był, a członki na nim rozeznać, zabiła, ta, według obyczaiu, ma żywo być wkopana, a palem przebita; wszakosz, przestrzegaiąc tego, żeby druga, za strogością takowego skarania, w desperacyą nie przyszła, może być utopiona; ale gdy-by takowy okrutny uczynek w którey ziemi abo w mieście przygodził sie, dla większego strachu y przykładu drugim złym białogłowom, maią być według wyszey opisanego obyczaju karane, abo takowa białogłowa ma w ogniu rospalonemi kleszczami być targana, według nauki a rady ludzi, w prawie biegłych; jeżeliby ktora dziecie porodziła żywe, a martwe potem naleziono, a ona je skryła, a potem ukazało się to, za wywiadowaniem z pewnych znaków, ktore w takowey mierze bywają obserwowane, że niedawno porodziła, ma być przypuszczana ku wywodowi, a ku ukazaniu niewinności swoiey słusznemi przyczynami a dowody; ale bez słusznych wywodów a świadectw nie ma jey w tym wiara dana być, bo, gdzieby takowa wymowa mieysce miała, chciała by bez pochyby każda się wymowić, a z swego złego a okrutnego uczynku oczyścić. Przeciw czemu wielki to dowod jest, że, czując sią być brzemienną, tego kryła, a krycie a potajemnie porodziła, nie wezwawszy nikogo do tego, a umyślnie tego kryła. Także y w Saxonie opisano na liście 56, gdzie pisze: że na cudzołostwie poymany ma być ścięt. »Nakazujem dekretem naszym, aby, według artykułów prawa maydeburskiego, była mieczem karana dnia dzisiejszego; dziecie to aby podwodnik za miastem pod figurą pochował, które iest nie kszczone. Vigore decreti presentis.

Po przeczytaniu tego dekretu kryminalnego, na instancyą poważnych osób: jako to, imci xiędza Trzęsniowskiego, komendarza fary kościoła kowelskiego, tudziesz y wielebnych oyców: Błahowisczeńskiego, y oyca Łukasza cerkwi katedralnej, y Oyca Bazylego, tudziesz y urodzonego pana Jana Zelińskiego, także y w domu sądowym zgromadzenia ludzi wiary godnych y też instygatora, proźby onego, tedy od śmierci uwalniamy, jednak inszą naznaczamy karę, to iest, aby miotłami u pręgierza wzieła plag sto piendziesiąt i z miasta aby była wygnana; a jeżeliby się miała znać do pierwszego uczynku, tedy ma podpadać pod miecz.

Execucya. Przeświętey exekucyi sławetni panowie ławnicy relacyą, dając, zeznali do xiąg mieyskich kowelskich: Iż według dekretu stało się

tey białogłowie zadosyć. Która exekucya jest do xiąg miejskich kowelskych zapisana.

Книга ковельскаго магистрата, № 1453, годъ 1704—1712 листъ 2.

LXXIV.

Приговоръ каменецкаго радзецкаго суда, присуждающій членовъ мясницкаго цеха къ штрафу въ пользу костела и къ тюремному заключенію за неявку ихъ на католическій крестный ходъ. 1704. Мая 26.

Actum Cameneci in Podolia, die sabbatho post festum Corporis Christi, anno 1704.

Instigator przeciwko cechi rzeznickiey podaie na pismie: iż nieposłuszni byli według roskazania pana burmistrza, iż nie stawali na processią z swicami y pod chorągiew.

Cech powiada: »iż pokażcie nam prawo, bośmy jedni ze Lwowa, z Buska, z Glinian etc.«. Z różnych miast są y nie wiedzą tego.

Sąd ninieyszy K. R., zrozumiawszy z propositiey instigatora całey cechi, że nieposłuszni są według roskazania pana burmistrza y całego magistratu y jeszcze całemu magistratu upominają się praw; przeto już przysięgaliśmy, (sic), iako poprzysięgali, aby byli posłusznemi panom raycom y roskazanie pana burmistrza czynili, przeto màią dać wosku funtów dziesięć do kościoła katedralnego nieopustnie, a między sobą szukali winnego, okrom p. Jędzeia Wilczka; więzienie siedzieć dotąd, puki nie uspokoią. P. S. In quantum by nie mieli być na oktawę Bożego Ciała wszyscy, tedy maią dać siedm grzywien każdy. B. P. K.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 510.

LXXV.

Жалоба депутатовъ Каменецкаго магистрата на Казиміра Гуминскаго, регента городскаго поспольства, о томъ, что онъ, несмотря на многократныя требовонія бурмистра, не прислалъ депутатовъ отъ сорока мужей для повѣрки городскихъ доходовъ, между тѣмъ какъ онъ самъ требовалъ этой повѣрки отъ имени поспольства, 1704. Сентября 15.

Sabbatho ante festum S. Mathiae Apostoli, anno 1704.

Do urzędu y akt manifestuią się: pan arędarz, sławetny pam Michał Wengrzynowicz, sławetny pan Feodor Filipowicz, a utściwy pan Jan Sołtowski na utściwego Kazimirza Humińskiego, regenta mieyskiego, który od pospolstwa tego affektował y punkta podał, między któremi punktami znaydowali się, aby ich mość panowie raycy rachunki pozwolili czynić; w tym będąc urząd nieospały, widząc pana regenta z pospulstwem słuszne requizita, naznaczył ex brachio sui osob dwóch, a pan regent miał z panów mężów naznaczyć cztyrech według upodobania; gdzie pan burmistrz obsyłał pana regenta razy siedm, aby z ramienia swego był przysłał na ratusz cztyrech osob naznaczonych, z ramienia zaś imć pana burmistrza czekali dwuch na ratuszu bez kilka dni; że pan regent, nie wiem iakim instinktem, do rachunku osób naznaczonych nie przysyłał, ani sam przychodził; na co się manifestuiemy.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713. Листъ 484 на оборотѣ.

LXXVI.

Жалоба управляющаго частью села Смыкова, дворянина Михаила Целескаго, на дворянина Александра-Трояна Петровскаго о томъ, что онъ зазвалъ къ себѣ, въ село Смыковъ, на работу странствующихъ цыганъ-кузнецовъ; когда же мѣстный кузнецъ, Хвесько, сталъ требовать отъ нихъ, по обычаю, вознагражденія за право заниматься его ремесломъ, что Петровскій съ своими пріятелями нападалъ съ оружьемъ въ рукахъ на Целескаго. 1704. Октября 11.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, miesiąca oktobra jedynastego dnia.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego krulewskiey mości łuckim, przedemną, Adamem Niemierowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego y xięgami ninieyszemi, grodzkimi, łuckiemi comparens personaliter urodzony jego mość pan Michał Cieleski, sługa i administrator dóbr wielmożnych ich mościów panów Adama y Katharzyny z Zahorowia Olizarów, podkomorzych kijowskich, małżonków, nazywaiących Boremla y wsi Smykowa, części pewney tychże wielmożnych ich mościów panów podkomorzych, nomine suo i tychże ich mościów, panów swoich, jak skoro dla przechodów

woyskowych w domu ulatwić się mógł, tak zaraz soleniter et gravi cum querella ludzi pospolitych, osobliwie kowala, nazywaiącego się Chweśka, in lecto aegritudinis do tych czas decumbentis, extremis prawie laborantis, in Deo tylko spes una vitae jego, świadczył y protestował się na przeciwko urodzonym ich mościom panom: Alexandrowi Troianowi Piotrowskiemu z Krzywokoł, skarbnikowi Mścisławskiemu, części pewney w teyże wsi Smykowie possessorowi, y Andrzeiowi Piotruszewskiemu, iego mości, vigore jurium sibi servientium czylito haeredi, czyli posessorowi zastawnemu, w ten sposób y o to, iż obwiniony et primum jego mość pan Piotrowski, łamiąc prawa sąsiedskie, które nietylko sobie samemu nad ludźmi cudzemi, poddannemi, sprawiedliwości nie każe petere, modo, gdy roku terazniejszego, diebus primis octobris, jakowiś ludzie, unde nie wiedzieć, tylko że nationis Hungaricae, vulgo Cyganie, do dóbr, wsi Smykowa, przyjechawszy, stanowszy y rostaszowawszy się, rzemiosło kowalskie robić, nie dozwoliwszy się wysz namienionego Chweśka kowala, ut moris est, rzemieśnika w tey wsi zasłużonego, poczeli; któren, dowiedziawszy się Chweśko, powinności swojey upominając się bonis, poszedszy do tych tam Cyganów, modis; qui ipsi, lubo atenter verba mowił y o nienależność robienia rzemiosła upominał się, zaraz, affidati podobno już rozkazowi jego mości pana Piotrowskiego, rzuciwszy się do niego, his fermalibus mowili: »że ty nie możesz być lepszym nademnie rzemieśnikiem!« w gębe uderzył, potym go za łeb porwawszy, sam wprzód y poki mu się podobało bił, tłukł, kaliczył; a potym sam jego mość obwiniony, za daniem sobie znać, przypadszy, tak dalece zbić kazał, że zaledwie na tymże mieyscu z tym się nie pożegnał światem y ledwie do tych czas co żyje; za którą obelge gdy manifestans, dowiedziawszy się, czeladzi swoiey Cyganom, jako vagabundis et certam ullam possesionem in Polonia nie maiącym, koni kilkoro zagrabić kazał, jego mość pan Piotrowski, nec hanc permisit uczynić sobie justitiam, aby się za czym chłop prokurować miał; czeladzi swoiej y żołnierzom, na załodze tamże protunc będącym, odbić y też konie poodbierać kazał; samą czeladź jego mości manifestantis pobili y mało nie pozabijali; pewnieby któren kolwiek od wyuzdanego na swewole był zabity człowieka, gdyby citiorem pedum nie zażyli passum; potym manifestans modernus, coby za takowa przeciwko wielmożnym ich mościom panom podkomorzym kijowskim jego mości inculpati była ansa? sam do wsi Smykowa poiachawszy, imć pana Juszkowskiego, w teyże wsi mieszkającego, modo amicitiae do jego mości upraszać chciał; y co tylko materiem jego mości panu Juszkowskiemu do jego mości obwinionego promovere począł, tantisper jegomość...............

obwiniony, przyjachawszy do tegoż jego mości pana Juszkowskiego y ujrzawszy manifestantem, w te słowa przemowiwszy, do szable się zaraz porwawszy, manifestantem ciąć chciał y pewnieby zacioł, gdyby manifestans modernus, uchyliwszy się na koniu, nie odskoczył; a potym jegomość pan Juszkowski za ręke onego nie uchwycił; z którego także impetu zamachu swego rękę zarznoł; potym jego mość pan Piotruszewski, nie maiąc żadney do manifestanta ansy y okazji, przybiegszy na koniu, z pistoletu do jego mości strzelać chciał y pewnieby strzelił, bo, rozumieiąc, że manifestans na cylu jego mości stał, do jego mości pana Choteckiego, towarzysza jego mości pana podkanclerzego koronnego, na załodze u jego mości pana Juszkowskiego, części wielmożnych ich mościów panów podkomorzych kijowskich, będącego, strzelić usiłował był, gdyby go jegomość pan Juszkowski, podpadszy, za ręke nie uchwycił y pistoletu z ręki nie wyrwał; a potym, non his contenti, z jego mością panem Piotrowskim na zdrowie manifestantis ultro machinantur, dla czego et securus salutis suae bydź nie może; przez który takowy swoy niesłuszny y nieprawny postępek, jegomość inculpatus, tak ratione non administratae justitiae, jak ratione perpatrati excessus et facti, winy prawne na siebie zawzieli y zaciągneli, pro quibus extendendis na osobach ich mościów, tak panów swoich, wielmożnych ich mościów panów podkomorzych kijowskich, iako y manifestans modernus sam z osoby swoiey y za konfuzią y laesio swoią ofiarował o to jure nie zaniechać agere, salvam tey protestatiey zostawiwszy wielmożnym ich mościom panom podkomorzym meliorationem augendi et minuendi; a natychmiast stawił tenże manifestans woźnego generała, szlachetnego Mikołaia Czyżewskiego, który, in vim suæ veræ ralationis, zeznał: iż on, ad affectationem wyszpomienionych wielmożnych ich mościów panów podkomorzych kijowskich, był we wsi Smykowie, na części tychże ich mościów u pomienionego Chweśka kowala, okrutnie y niemiłosierdnie zbitego y skaleczonego, y tam onego zsiniałego, spuchłego y prawie co żyiącego, widział; które zbicie y skaleczenie tak od samego słyszał, jako y od postronnych ludzi, iż częścią od Cyganów tameyszych, częścią od samego iegomości pana Piotrowskiego, kołem, z płotu wydartym. Co widziawszy, szlachtą, przy sobie pro meliori argumento użytymi, ich mościami panami: Andrzeiem Życzewskim y Pawłem Brzezickim, oświadczywszy, ztamtąd był z tąż szlachtą u wysz mianowanego jego mości pana Piotrowskiego, y, tam będąc z tąż szlachtą, Cyganów do rozprawy prawney, de nominibus jego mości lepiey wiadomych, (ponieważ imion swoich powiedzieć nikomu nie chcieli), we trzech tysiącach złotych polskich aresztował; któren areszt jego mość

pan Piotrowski, przyjowszy, tychże Cyganów dotrzymać deklarował; o którym dobrowolnym areszcie ich mościami pany szlachtą oświadczywszy się, tu, przed urzędem ninieyszym relacią obdukciey aresztu zeznał, prosząc comparens totum actis connotari; co y otrzymał Michał Cieleski.

Книга гродская, Луцкая, поточная, годъ 1704, № 2586; листъ 539 на оборотѣ.

LXXVII.

Жалоба дворянина Александра-Трояна Петровскаго на дворянина Михаила Целескаго о томъ, что кузнецъ, Хвесько, крестьянинъ изъ части села Смыкова, находящейся подъ властью Целескаго, требовалъ отъ странствующихъ кузнецовъ, получившихъ заказъ въ домѣ Петровского, платы за право заниматься своимъ ремесломъ въ селѣ Смыковѣ; не получивъ-же требуемаго, онъ билъ кузнецовъ и самаго Петровскаго и принесъ жалобу Целескому, который приказалъ арестовать лошадей кузнецовъ, и держалъ въ осадѣ домъ Петровскаго. 1704. Октября 13.

Roku tysiąc siedmsetnego czwartego, miesiąca Octobra trzynastego dnia.

Na urzendzie grodzkim, w zamku iego królewskiey mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego, y xięgami ninieyszemi, grodzkimi, Łuckiemi, comparens personaliter urodzony iego mość pan Alexander Trojan z Krzywokoł Piotrowski, skarbnik Mścisławski, quam primum mógł się dowiedzieć o zaniesioney przeciwko sobie od niżey mianowanego obwinionego, nomine wielmożnych ich mościów panów Adama y Katharzyny z Zahorowa Czackiey, secundo ad præsens voto Wołczkiewiczów Olizarów, podkomorzych generału woiewodstwa Kijowskiego, małżonków, tak zaraz solenniter et magna cum querimonia skarżył się naprzeciwko tymże wielmożnym ich mościom panom podkomorzym Kyowskim, małżonkom, dóbr części wsi Smykowa possessorom, oraz z protestantem (sic), tudzież urodzonemu jego mości panu Michałowi Cieleskiemu, podstarościemu czyli administratorowi dóbr wsi Boremla, tychże wielmożnych ich mościów panów podkomornych Kijowskich, w ten sposob y o to: iż iego mość pan Cieleski, obwiniony, nie wiedzieć, czyli jussu wielmożnych ich mościów panów podkomorzych, czyli propria authoritate, in vicinitate jego mości protestanta, bo w jedneyże wsi, Smykowie, zostaiącego,

gdy ludzie rzemieśnicy, kowale, będąc zaciągnieni od protestanta na robote, robić na części protestanta zaczeli na potrzebe dworską et commodum protestanta, pierwey roboczy Chweśko, kowal, praetendując sobie jakowąś danine czyli questum od ludzi pomienionych, pierwej dobrze zachmieliwszy sobie głowe trunkiem, onych bić z innymi poddannymi począł y tłuc, a potym uciekaiących aż do dworu protestantis gnał; gdy jego mość protestans, stoiąc we wrotach, dowiadywał się, coby za tumult był, ile podczas teraznieyszych woysk różnych przechodów, pomieniony kowal pierwey verbis lascivis et scommaticis honor szachetski protestantu lżył, a potym, a verbis ad verbera udawszy się, protestanta za piersi uchwyciwszy, ferociam rusticalem na protestanta wywierał, y pewnieby na ten czas był o szwank jakowy protestanta przyprowadził, gdyby ludzie adstantes onego nie obronili; a widząc potym, że swoiey zawziętości dopiąć nie mógł, temuż jego mości panu Cieleskiemu znać dawszy, y onego z złości swoiey informowawszy, do tego przywiodł, że tenże jego mość obwiniony, pan Cieleski, z ludźmi wielmożnych ich mościów panów podkomorzych kijowskych, małżonków, dragonami y innemi ludźmi, do osub dwudziestu, cum magno strepitu et tumultu napadszy na dwor protestantis, we wsi Smykowie, konie, tak ludziom pomienionym, jako y poddanemu protestantis czworo wzieli vi et violento modo; którzy ludzie z jego mością obwinionym invasores, tym się nie kontentuiąc, aż dotychczas jeszcze sub custodia w oblenżeniu protestanta cum tota familia domestica trzymaiąc, że ledwie protestans tu, do grodu, wyjechać mógł, będąc inclusi, jakoby in carcere, we dworze; białogłowy, to jest urodzoną jej mość panią Katharzynę Tylickiego, Piotrowską, rodzicielkę, y urodzonego Stanisława Piotrowskiego, syna, dziecie małe, swoim tumultem tak dalece przestraszyli, że, in lecto aegritudinis decumbentes laethaliter, niewiedzieć jeżeli do pierwszego zdrowia przydą; a jego mość obwiniony, pan Cieleski, involvendo simulationibus veritatem, ustawicznie na zdrowie y życie diffiduiąc y w oblenżeniu niemal dwor protestantis trzymając, niesłusznych y nigdy nie dowiedzionych per inquisitionem nakładszy w protestatiey pretensii, sua facinora pokrywaiąc, nienależytą uczynił protestacją, przez co ich mość obwinieni prawo pospolite zgwałcili, winy prawne na dobra swoie zawzieli i zaciągnęli, protestanta do szkod nie małych przywiedli, o ktore winy y szkody idem protestans iterum iterumque protestowawszy się, offert se jure acturum po powrocie, da Bóg szczęśliwym, z kompaniey; de premissis, salvam zostawiwszy sobie praesentis meliorationem, o teraznieyszey przyjęcie prosił, co y otrzymał. Alexander Trojan Piotrowski.

Книга гродская, Луцкая, поточная, годъ 1704, №. 2586; листъ 544

LXXVIII.

Тяжба между ковельскими мѣщанами по поводу исключенія одного изъ нихъ изъ цеха, вслѣдствіе распространенія о немъ клеветы, якобы онъ убилъ собаку. 1705 Марта 26.

Actum die 26 Martii, anno 1705.

Przed nami, Danielem Jackowiczem, burmistrzem kwartalnym, Prochorem Hrehorowiczem, Łukaszem Zacharyaszewiczem, Andrzejem Drobniczem, raycami; Fedorem Słaboszewskim, Kondratem Alexandrowiczem, Romanem Wasilewiczem, ławnikami i urzędem J. K. mości Kowla. Tudziesz przy assystencyi sławetnego pana Thomasza Stefanowicza, burmistrza bywszego, i przed actami miejskiemi J. K. mości kowelskiemi.

Uskarżał się sławetny Iwan Horbaczyk na sławetnego pana Pawła Klukowicza, burmistrza bywszego w ten sposób i o to: Iż mi uczciwość odjeli i udał mie przed panem cechmistrzem, żem ja psa zabił, ale cechmistrz mi kazał cech zaręczyć i pytam młodszych: »za co mi zaręczają cech?« Oni odpowiedzieli: »za to, żeś psa zabił«. I potém poszedłem do pana cechmistrza i pytam się: »Za co mi waszeć kazał zaręczyć cech?«. Pan cechmistrz odpowiedział: »za psa, coś go zabił«. I pytałem się: »gdzie mi sprawiedliwość będzie?« On mie odesłał do urzędu; z którego u sądu requirował sprawiedliwości. Stanowszy tedy, wydałem pozew za przeszłych panów burmistrzów i, sprawiedliwości mi nie uczyniwszy, rzemiosło mi (nie) pozwolili robić, przez co, wakancem się bawiąc, nie mało utraciłem, z którego u sądu requirował sprawiedliwości. Pozwany, stanowszy na terminie sądowym, taką obronę wnosił: nie wdając się w żadne controwersyę, iżem ja słyszałem od pana cechmistrza na nabożeństwie w cerkwi Czesnochreskicy, iż Iwan Horbaczyk psa zabił, i potym drugim razem, podczas jarmarku, pytałem się, że który z naszej braci psa zabił i, posłyszawszy pan cechmistrz i rayca, posłali młodszych cech mu zaręczać i mówią: »jeżeliby kto to uczynił, powinien będzie kare otrzymać w cechu«; a ja mu nic nie zadawałem, ani wiem o tym. Sąd, po wysłuchaniu obojej strony controwersyi, i przychylając się do samej słuszności i prawa pospolitego, tudziesz stosując się do ralacyi ławniczej i świadectwa stawionego ex parte actora, nakazujem tym dekretem: Poniewasz się nie pokazało na pana Klukowicza, tedy wolnym czyniemy i salve zachowujemy actorowi z panem Łukaszem, którego odsyłamy do zwierzchności zamkowey, poniewasz nie chciał się wdawać w żadne controwersyę na urzędzie.

Книга ковельскаго магистрата, годъ 1704—1712, № 1453; листъ 66.

LXXX.

Грамота, выданная еврею Фишелю Лейбовичу на званіе еврейскаго писаря воеводства Волынскаго вслѣдствіе выбора его на эту должность депутатами еврейскихъ кагаловъ, собравшимися на сеймикъ, въ городъ Полонное. Грамота содержитъ указанія объ отношеніи большихъ кагаловъ къ второстепеннымъ и устанавливаетъ гарантіи безъопасности для писаря. 1705. Сентября 10.

Roku tysiąc siedmset szóstego, miesiąca februarii trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, skarbnikiem Sanockim, namiesnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, personaliter comparens sławetny Gerszon Morduchowicz, żyd i mieszczanin łucki, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich, te elekcyą na pisarstwo województwa Wołyńskiego sławetnego pana Fiszela Lejbowicza, przez sławetnych żydów wszystkich kahałów Wyłyńskich, w Połonnej postanowioną, z podpisami rąk starszych kahalnych wszystkich, una cum assecuratione na pewne kondycye, w niejże wyrażone, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onej i zapisanie ad acta. A tak ja, urząd, te elekcyą ad acticandum przyjmując, czytałem z paragrafami dwiema i przydaniem słów na pułtora wiersza, przy dacie tej assekuracyej inszą ręką napisanych, tenoris sequentis. My, niżej podpisani, starsi żydzi i deputaci głównych kahałów i miast wojewodztwa Wołyńskiego, przybywszy na sejmik do Połonnej dla uczynienia rachunków i porządków między sobą, a uznawszy przez samą experiencyą, żeśmy przez te czasy, jak pan Fiszel Lejbowicz, pisarz generalny żydów koronnych, wyrok swój uczynił, i z pisarstwa województwa naszego Wołyńskiego był sam dobrowolnie złożony, dla różnych invidii panów, przez niesłuszne udanie samychże żydów, osobliwie przed jaśnie wielmożnym imć panem podskarbim wielkim koronnym i innych panów dziedzicznych i assygnatorów, cierpiąc od nich różne dla sprawiedliwości prześladowania, nie będąc nawet i w zdrowiu swoim bezpieczny, dla czego musiał ten to urząd swój pisarski porzucić i zaniechać. My jednak teraz, widząc to na oko, że przez to jego urzędu odstąpienie do wielkiej szkody i ruiny kahały nasze przyszły, przeto onegoż znowu uprosiliśmy, aby on, zmiłowawszy się nad tymi to kahałami naszymi, de nowo ten ciężar pisarstwa wojewodstwa Wołyńskiego przyjął, warując mu to terazniejszą assekuracyą naszą, jako i w dawniejszych naszych jest spe-

cyfikowane na sejmiku Horochowskim, przy podpisie ręki pana Kazimirza Mierzwińskiego, natenczas kommisarza skarbowego, w roku tysiąc siedmsetnym, dnia dziesiątego miesiąca Lutego, gdzieśmy jego ze wszystkich pretensyi kwitowali i teraz generaliter kwitujemy, przyznając mu to i posetnie, że dobrze i poczciwie na tym urzędzie swoim z województwem naszym Wołyńskim i z głównemi kahałami obchodził się i dalej obchodzić będzie chciał, będąc od nas samych uproszony; i dla tego, jako sam tego affektował, onemu to poprzysięgliśmy, że do żadnych partykularzów nie należy i nie powinien będzie rozdziałów wydawać na partykularze, tylko na same główne kahały z partykularzami wraz i miasta województwa naszego Wołyńskiego, podając na każdą rathę do skarbu; a skarb wydać ma do głównych kahałów z partykularzami i miast, a kahały zaś, każdy zosobna, ma do swoich partykularzów wydawać; dla czego już żaden z ich mościów panów assygnatorów tegosz Fiszela turbować ani w niwczym aggrawować nie powinien będzie, ale tylko tam szukać satysfakcyey i należytości swojej, gdzie będzie miał rozdział i do jakiego miasta; i to też osobliwie panu temusz Fiszelowi warujemy, iż jeżeliby miał który kahał, albo jaki żyd, tej naszej assekuracyey bydź przeciwny, tedy my poprzysięgamy na to i obowiązujemy, iż powinniśmy na to wszyscy powstać i taki kahał, albo takiego żyda, bez żadnego respektu sądzić i z starszeństwa rugować; i to także przydajemy, jeżeliby który kahał, lub z starszych, lub z młodszych jakichkolwiek censitiej żyd, miał tegoż pana Fiszela niesłusznie i opacznie z jakiej inwidii udać przed kim, osobliwie przed jaśnie wielmożnych ich mość panów hetmanów, lub przed jaśnie wielmożnym jego mością panem podskarbim wielkim koronnym, albo li też przed jakim panem swoim dziedzicznym, tedy takowy za winą dać będzie powinien naprzód do skarbu czerwonych złotych sto, dla inszych zaś panów, także drugie sto, a in deffectu tego, inszym karaniem, według winy swojej, karany ma być. Dla czego my też terazniejszą tą naszą assekuratią panu Fiszelowi daną, wszyscy, jak z największą pokorą i uniżonością naszą, do nóg jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów, tudziesz i do jaśnie wielmożnego jego mości pana podskarbiego wielkiego koronnego upadamy, supplikując jaśnie wielmożnych ich mościów, aby te assekuratią naszę, z łaski swojej pańskiej, raczyli potwierdzić i pod protekcyę swoją pańską tegosz pana Fiszela wziąć, aby, tym sposobem, lepiej i bezpieczniej swój urząd pisarski odprawować mógł; którą to assekuracyą naszą, w każdym i w najmniejszym punkcie wszyscy pod przysięgą naszą dotrzymać powinnismy, pozwalając jeszcze temusz panu Fiszelowi, pisarzowi naszemu,

niniejszą assekuracyę naszą do xiąg grodzkich per oblatam podać i ingrosować. Na co, dla lepszej wiary i wagi rękoma własnemi podpisujemy się. Datum w Połonnej, die decima septembris, anno millesimo septingentesimo quinto. Dopisane słowa między wierszami: »z partykularzami, że się omyłka stała, że się wraz nie napisało, żeby wiara była dana«. Na co się podpisujemy. U tej elekcyej i assekuracycj, per oblatam podanej, podpisy rąk panów starszych żydów i deputatów głównych kahałów i miast województwa Wołyńskiego w te słowa: Hersz Ickowicz Jazłowiecki, łucki; Szmujło Jakobowicz, ostrogski, na części xiężnej jej mości Lubomirskiej; Szloma Judkowicz, ostrogski, na części jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody Ruskiego; Morduchaj Enechowicz, włodzimirski; Morduchaj Naftalowicz, włodzimirski; Chil Gecowicz, łucki; Lejba Manahowicz, krzemieniecki; Łazor Moszkowicz, krzemieniecki; Wolf Jakubowicz, kowelski; Majer Morduchajowicz, kowelski; Berko Majerowicz, dubieński; Hirsz Lejzorowicz. Któraże to elekcja pisarstwa, cum assecuratione, za podaniem i prośbą wyż mianowanego podawającego, a za urzędowym moim przyjęciem, wszystka, s początku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg niniejszych jest ingrossowana.

Книга гродская, луцкая, записовая, № 2242, годъ 1706; листъ 44 на обороть

LXXX.

Жалоба дворянина Михаила-Казимира Ольшовскаго, на войта города Олыки, дворянина Юрія Соколовскаго, о томъ, что онъ, встрѣтивши на городскихъ выборахъ, гдѣ оба они добивались должности войта, соперничество со стороны истца, мстилъ потомъ послѣднему разными оскорбленіями, обидами и притѣсненіями. 1706. Марта 29.

Roku tysiąc siedmset szostego, miesiąca Martii dwudziestego dziewiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiéj mości łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, skarbnikiem sanockim, namieśnikiem burgrabstwa i zamku łuckiego i księgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi stanąwszy personaliter urodzony jegomość pan Michał Kazimierz Olszowski, plenipotent jaśnie wielmożnego jego mości xiędza Dyonizego na Żabokrzy-

kach Żabokrzyckiego, episkopa łuckiego i ostrogskiego, exarchi metropoliéj kijowskiéj, archymandryty owruckiego, quam primum trocha do conwalescenciéj przychodzić począł, tak zaraz, adeundo acta praesentia, soleniter na przeciwko urodzonemu jegomości panu Jerzemu Sokołowskiemu, wójtowi ołyckiemu, świadczy i manifestuje się w ten sposob i o to: iż modernus manifestans, nullam prebendo do znieznasek occasionem pomienionemu wyżéj jegomości panu Sokołowskiemu, omnes ansas, ile mogł, uchodził i chronił się; ale obwiniony, zawziąwszy szczególnie dla tego przeciwko manifestantowi manifestum aliquod odium, że był rite ac legitime publice in loco solito soleniter electus na wójtowstwo Ołyckie, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątym, diebus mediis Martii, czego zazdroszcząc obwiniony moderno manifestanti tacite, nie bywszy obranym, manifestanta uprzedziwszy, na co się sadził, otrzymał i wójtem na rok był jeden został i manifestanta hucusque odio innocenter prosequi non cessat; a gdy tenże obwiniony powtóre wojtowstwo, w roku tysiąc siedmset trzecim, od świętego Jana, osiadł, majori quam prius odio manifestanta prosekwować nie zaniechał i dotąd prześladować nie przestaje, tak dalece, że różne sposoby niesłuszne do prześladowania i uwięzienia wynajdował, pachołków, dragunów, kozaków i różne służebne osoby na dworek manifestanta, wolny ab omnibus angariis, nawet od samego jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości, pana kanclerza wielkiego xięztwa litewskiego, pana miłościwego i osobliwego dobrodzieja, dispensowany, infestować i aggrawować nasyłał umyślnie, godząc na to, aby był i z ostatniego dworku manifestanta wyzuł. O co, gdy nieraz modernus manifestans querellabatur u nieboszczyka jegomości pana Długopolskiego, jako starosty na tenczas, nic z pomienionym obwinionym wskurać nie mógł, bo się jakiemiś libertaciami od sądu należytego excypował i sądzić się nie dał; więc gdy manifestanti moderno obwiniony dokuczać i onego gravissime opprymować nie przestał, musiał idem modernus manifestans u jaśnie wielmożnego jegomości xiędza episkopa łuckiego i ostrogskiego, rad nie rad, do czasu służbę przyjąć, a to consulto, unikając niesłusznej jegomości pana Sokołowskiego nienawiści i niepohamowanej zawziętości. Tandem manifestans, odjeżdżając z jaśnie wielmożnym jegomością xiędzem episkopem łuckim, panem swoim, na roczki do Łucka, w roku tysiąc siedmset trzecim, chcąc dosyć uczynić według dekretu jaśnie oświeconego xięcia jegomości, pana kanclerza wielkiego xięztwa litewskiego, pana miłościwego i dobrodzieja, pewne dobra swoje, zastawą do rosprawy egomości panu Wacławowi Kunickiemu rezygnował, wynoszące na złotych pięćset et officiose coram actis zeznał i zapisał personaliter, obwiniony,

chcąc do ostatka manifestanta zrujnować i zniszczyć, sub personali eadem resignatione manifestantis śmiał i ważył się kazać w xięgach miéjskich Ołyckich pofałszować, extrakt fałszywy wydać i zapieczętować; ćwierć włoki pola, zastawne z zasiewkiem w złotych czterdziestu, na tymże polu obligowane, fałszywie pisarzowi, inscio manifastante, przypisać kazał i przez ten fałsz, tak szkaradny, obwiniony manifestanta do niemałéj ruiny, szkody i trudności przywiodł i przyprawił, czyniąc to przeciwko swemu sumieniu i przysiędze, którą wykonał na swój urząd wójtowski i wszystkiéj słuszności; a to wszystko czyniąc dla zawziętości, nie mając Boga przed swemi oczyma, i nie pamiętając na ostatni sąd jego, byleby tylko manifestanta, jak z razu, tak i do końca, tak sam przez się, jako i per subordinatas na to consulto personas, niszczył, gubił i rujnował, nie czyniąc manifestanti według prawa z dłużnikami jego należytéj sprawiedliwości, procreando tylko rixas, lites et odia różne a debitoribus pochodzące przeciwko manifestantowi; na ostatek, widząc manifestanta in servitio zostającego, obwiniony, nie mając o co innego wexować, o dokończenie xiąg angaryzować zaocznie począł, których przedtem przez kilka lat, gdy manifestans wolny od wszelkiéj służby trudności zostawał, do pisania nie dawał i wydawać z skarbu nie kazał; i lubo w roku tysiąc siedmset czwartym manifestans od jegomości dobrodzieja, pana swego, diebus julii, dimissus do Ołyki, presse dla kończenia xiąg zjechał był, poczuwając się w swojéj powinności, a upominając się suplementu na dołączenie do xiąg według urzędowéj assekuracyi, w roku tysiąc sześćset dziewiędziesiąt dziewiątym danéj, żadnéj słusznéj, cathegorycznéj, inszéj deklaracyéj, tylko generaliter złotych dwieście, non exprimendo na jaki to suplement na ten czas, aż potem, już w pół roku, deklarując, przemienił obwiniony, że to nie na suplement, ale, znosząc dług manifestantis, którego sobie pretendował na złotych pięćset dziewięćdziesiąt siedm, który dług do żadnego suplementu nie należy, ale osobliwie dekretami różnemi, per approbationem przysądzony. Manifestans, pertinacem widząc obwinionego, chcąc xięgami proprio aere kończyć, u dłużników, in re swoje dłużki repetere począł był, nic wskurać perfekte nie mógł; księgi, lubo obwiniony samże rezydentowi, panu Kazimierzowi Szymanowiczowi, z skarbu wydać kazał, potem się zaparł, że wydawać nie kazał, a samże obwiniony, ad rationem supplementu, ryzę papieru do dworku manifestanti przez pana Jacentego Szawułę, rezydenta natenczas, deklarowawszy, przysłać kazał; owo zgoła niewypowiedzianemi sposobami opprimit manifestantem modernum. W czym wszystkim, wszelkiego uchodząc opacznego obwinionego tłumaczenia i versiéj, teraz się z tym deklarując manifestans, że jako

przedtem, ab anno millesimo septingentesimo secundo usque ad praesentem, zawsze gotów był akta konczyć, tak i teraz, bynajmniej nie unikając, paratissimus ad scribenda et praeficienda acta, byleby żadnéj nie miał od obwinionego persekucyi, a co długów jest, żeby to było na debitorach jure executum et satisfactum, i według assekuracyi suplementowania; poczynione zaś krzywdy, które poniósł i dotąd manifestans od obwinionego ponosi, wolne prawo in foro competenti do tegoż obwinionego zachowuje praesenti manifestatione ostrzega, ejusdem poprawienie, si id juris necessitas expostulaverit, zostawuje, prosząc eam actis connotari; co i otrzymał. Michał Kazimierz Olszewski.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2588, годъ 1706. Листъ 454 на оборотъ.

LXXXI.

Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ церковнаго братства, составленнаго подмастерьями и челядью кушнирскаго цеха. 1706. Мая 22.

Actum Cameneci in Podolia, sabbatho ante dominicam Spiritus Sancti, anno Domini 1706.

Z władzy urzędu naszego, widząc my przychylność braciey rzemiosła kuśnirskiego, którzy, zebrawszy się do kągregatiey cechi, żądali sobie po nas, aby onymże utwierdzić w rzemiosle ich czeladź do rzemiosła y gospode, jako ab antiquo bywała, do schadzki; co my, z powagi naszey, nadaiemy, postanawiamy: aby, obebrawszy z między siebie młodziana, starszego towarzysza, tak y powtórnego, y skrzynkowych, chcieli między sobą y innemi towarzyszami porządek zwyczayny czynić y posłuszeństwo, jako to ku chwale B żey y całemu miastu: naprzód, aby w kościele Swiętego Antoniego, jako bracia cechi starsi, podczas Bożego Ciała z rysztunkem stawali, świąt y processiey zawsze z swicami posłusznemi byli teyże cesze; 2-do podczas świąt Bożego Ciała na procesię z rysztunkiem stawali zwyczainie, wespuł z tąż cechą; y porządek wszędzie mieli, jako y zdawna bywał, tak y teraz y na zawsze aby zostawał, zakładając winy na onychże, in quantum by porządku y posłuszeństwa tego nie mieli y nie czynili, jako punkta wysz opisane są, do kościoła świętego, do kaplicy teyże ce-

chi kusznirskiey wosku kamieni dwa y do cerkwi Ś. Jana kamień jeden. I dla lepszey wiary pieczęcią zwykłą, radziecką ztwierdzamy.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 954.

LXXXII.

Правила о городскомъ порядкѣ, постановленныя въ Каменцѣ-Подольскомъ соединенными магистратами: польскимъ и армянскимъ. 1706. Iюля 1.

Actum Cameneci in Podolia, in vigilia visitationis beatissimæ Mariae Virginis proxima, coram composito judicio Polonicae et nationis Armenicae jurisdictionis magistratus. (Anno 1706).

1. Stetit laudum ejusdem magistratus unanimi veterum consensu, aby kramiki, ducta proportione, ab antiquo zostawały y szły swoim porządkiem.

2. Jeżeliby w tych kramikach liquory jakie, alias gorzałki, mieli szynkować, tacy rigorose sądzeni będą.

3. Przy tychże kramikach ognie nie maią być rozniecane, ani jeść gotować, y w nocy aby światła nie było, ile prochy maiących, praecustoditur.

4. Aby w tych kramikach, podczas niedzieli y świąt żadne targi nie bywały sub poenis descriptis grzywien dziesięciu.

5. Muzyka podczas teraznieyszych mizernych czasów jeżeliby miała się odbywać, grać każdy w tym terminie gospodarz winny.

6. Wody każdy pan gospodarz powinien mieć u siebie beczkę, tosz się mówi o kramikach.

7. Siana aby na górach nie miewali, ale extra złożenie mieć.

8. Warta nocna aby była każdemu wiadoma dla wszelkiey miasta ostrożności, którym stipendia z budek, sklepów i kamienic.

Strzelba według dawnych zwyczaiów, prochy, kule—według przepomożenia gotowe mieli.

Cechy zaś, każdy seorsivo modo, porządek swoy mieć powinny, jako ab antiquo bywały.

Które to laudum, de unanimi votorum consensu utrjusque jurisdictionis, approbatur.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4440, годъ 7105—1712. Листъ 245.

LXXXIII.

Объявленіе генерала Подольской земли, Мартына Контского, о томъ, что онъ назначилъ коммиссію для разбирательства обоюдныхъ жалобъ: магистрата и мѣщанъ каменецкихъ, а также для повѣрки тѣхъ городскихъ доходовъ, которые магистратъ долженъ былъ употребить на усиленіе городскихъ укрѣпленій. 1707. Генваря 15.

Feria secunda post festum S. Agnetis virginis et martyris proxima, anno Domini 1707.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens nobilis Thomas Suchodolski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit, litteras commissionis infraspecificatas, de tenore sequenti: Marcin z Kątów Kątski, kasztellan krakowski, podolski y artylleryi koronney generał, kamieniecki, latyczowski, urzędowski, marienhauski, koliński etc. starosta. Wiadomo czynie komu o tym wiedzieć będzie należało, osobliwie urzędom mieyskim kamienieckim, tak polskiey, jako y ormiańskiey jurysdykcyi, iż miawszy, tak z supplik ustawicznych, iako też y inne pewne relacye o niejakich rozterkach, niechęciach między obywatelami miasta tego; osobliwie, iż urzędom niektorzy posłusznemi być nie chcą y onych sądem postponuią, jako też y obywatele na urząd utyskuią—aggrawacyę y uciemiężenia przez niesłuszne zawziętości y więzienia, zabiegaiąc tedy ztąd dalszym inconvenientiom, skłaniam się do affektacyi y prożby ludzi ukrzywdzonych, wydaię tę moią kommissię (nie mogąc się dla oyczystych rewolucii teraznieyszych o podobne u króla jego mości postarać) naznaczając za kommissarzów: jego mości xiędza Woyciecha Słomińskiego, tudzież ich mość panów: Jana Pruszeckiego, cześnika y sędziego kamienieckiego; Karola-Maximiliana Kruzera, podstolego latyczowskiego, burgrabiego grodzkiego kamienieckiego; Bazylego Maszkiewicza, regenta grodzkiego kamienieckiego, ktorych dexteritas in rebus agendis et rectitudo iest mi probata, zlecaiąc ich mościom, aby, gdziekolwiek jurysdykcją swoją ufundowawszy, unjus duorumve absentia non obstante, kazali stronom przed sąd swoy comparere, stawających zaś raczyli krzywdy należycie wyexaminować, wyexaminowawszy secundum justitiam et aequitatam finaliter decidować, winnych skarać, niewinnych zaś od persekucyi uwolnić; tymże ich mościom panom kommissarzom zlecam y onych że obliguie, aby umowiwszy y naznaczywszy czas, rozkazali magistratowi komportować przed siebie regestra prowentowej expensy, a to z tey racyi naywięcey, że mam

relacyą, iż tenże magistrat znaczne summy za grunta mieyskie, od niektórych ludzi pobrał, a żadney, ani na ratuszu, ani na basztach, solita praxi, nie widze reperacyi; do tego biorą znaczny prowent jako to: od piw, czynsze, myta y to gdzie obracaią, jako mei juris est wiedzieć, tak chce o tym mieć zupełną informacyą; żebym zaś ustawicznego uszedł od obywatelów turbowania, mocą y powagą moią tymże ich mość panom kommissarzom moc y władzę daię, tą kommissią moją, do zupełnego w oyczyznie uspokoienia, wszystkie kłótnie przez decyzyią swoię uspokoić. Datum w Kamieńcu, die decima quinta januarii, anno Domini 1707. Marcin Kątski, kasztellan krakowski, generał podolski y artylleryi koronney. Locus sigilli eiusdem usitati. Post cuius commissionis ingrossationem, originale idem offerens ad se recepit, et de recepto, sibique restituto officium praesens quietavit.

Книга гродская, Каменецъ-Подольская, записовая и поточная, № 3961, годъ 1707; листъ 36.

LXXXIV.

Росписка, данная мѣщанами мѣстечка Баворова Каменецкому магистрату въ томъ, что они останутся въ Каменцѣ въ качествѣ заложниковъ, впредъ до возвращенія изъ Баворова палача, занятаго этимъ мѣстечкомъ для исполненія казни у Каменецкаго магистрата. 1707. Сентября 6.

Sabbatho ante festum beatissimæ M. V. nativitatis proximo, anno 1707.

My, magistrat miasta Kamieńca podolskiego, ad affectationem jego mości pana Szymona Baworowskiego, podczaszego Halieckiego, tudziesz Wasila Iwaszowskiego, Matyasza Pierchały, mieszczan baworowskich, Dołchania, przysiężnego smoleńskiego, posyłamy Michała, mistrza tuteyszego, na exekucyą do Baworowa, za którego w zastawie odbieramy y przytrzymuiemy: Matyasza Perchałe y Dołchana, przysiężnego smoleńskiego, przy którym przytrzymaniu dla stawienia nazad mistrza, podpisuiemy się. Na co dla lepszey wiary, pisma nieumieiący, kładziemy znaki krzyża świętego: Bazyli Straszewski †, Matyasz Perchała †, Paweł Dołchan †.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713. Листъ 685.

LXXXV.

Передаточная запись на Овруцкое войтовство, выданная съ королевскаго разрѣшенія двоpяниномъ Вацлавомъ Мнисевскимъ дворянину Антону Срапольскому. 1708. Іюня 12.

Року тисеча семъсотъ осмого, месяца Септебря дванадцатого дня.

На уpаде кгродскомъ, в замку его королевское милости Житомирскомъ, przedemną Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namieśnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Stephan Wiszniowski, sługa wielmożnego imć pana Antoniego Trypolskiego, chorążego owruckiego, cessyą na woytowstwo owruckie, od urodzonego imć pana Wacława Mnisiewskiego panu swemu służącą, z podpisem ręki zeznawaiącego y z podpisami rąk ich mości panów przyiacioł, także z susceptą grodu łuckiego, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomirskich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do akt grodu tuteyszego przyięta y wpisana była; którego affektacyey ia, urząd, odhaerendo, inserowaney cessyey oryginał ad acticandum przymuiąc, czytałem, która iest tenoris sequentis: Ja, Wacław Mnisiewski, zdrowy będąc na ciele y umyśle, odstąpiwszy swey własney, mnie, dobrom, potomkom y successorom moim należney, ziemskiey jurisdictiey, prawa, forum, powiatu y woiewodztwa, a pod tuteyszy list, dobrowolny zapis moy cessionis, cale się z dobrami, potomkami y successorami moiemi poddaiąc y incorporuiąc, iawno czynie, dobrowolnie zeznawam y każdemu, komu by o tym wiedzieć należało, teraz y na potym zawżdy oznaymuię, iż co ia, zeznawaiący, ex clementia świętey pamięci najiaśnieyszego króla iego mości, Jana trzeciego, pana naszego miłościwego, miałem przywiley benigne dany y conferowany, de actu et data w sobie wyrażony, na woytowstwo owruckie, w woiewodztwie Kyowskim a powiecie Owruckim będące, y prawem mnie służącym w possessyey onego zostawałem, tedy ja teraz, maiąc consens od najiaśnieyszego króla jegomości, Stanisława pierwszego, pana naszego miłościwego szczęśliwie nam panuiącego, roku taraznieyszego, tysiąc siedmset ośmego, miesiąca Maia dwudziestego osmego dnia, in castris ad Soły conferowany y dany ad cedendum tegoż woytowstwa owruckiego, umyśliłem pomienione woytowstwo ze wszystkiemi dworami, dworzyszczami, budynkami, polami,

rolami oranymi y nieoranymi, zasianymi y niezasianymi, sianożęciami, ogrodami, gruntami, pastewnikami, stawami, stawiszczami, błotami, jeziorami, rzekami, młynami y ich wymiołkiem, karczmami y ich podsusiedkami, zgoła cum omnibus attinentiis et pertinentiis, do tegoż woytowstwa owruckiego należącymi, nic na siebie samego, potomków y successorów moich nie wymuiąc ani excypuiąc, ale wszystko ogułem urodzonemu iego mości panu Antoniemu Dedowiczowi z Trypola Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, ustąpić, cedować y transfundować; jakoż ninieyszym zapisem moim temuż imć panu Antoniemu Dedowiczowi z Trypola Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, prawem y consensem, od jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, danym y conferowanym, ceduje, ustępuje y transfunduję, do tegoż prawa mnie in antecessum żadnego prawa, państwa y tytułu, vigore juris primitivi, sobie nie zostawuiąc ani excypuiąc, cum omni pleno jure na osobę wysz mianowanego mości wlewam, przelewam, zlecam, przelecam et ex nunc wolney dopuszczam possessiey; wolno tedy już jest y będzie wysz pomienione woytowstwo cum omnibus attinentiis w possessyą swoią, vigore consensu sobie danego, odebrać, onego, juxta obloquentiam ejusdem consensus, używać y wszelakich pożytków, in genere et specie z tych dóbr pochodzących, przymnażać, a ia, zeznawaiący, z potomkami y successorami moimi, ex re et persona mei, żadnego impedymentu prawnego y nieprawnego, lub sam przez się, lub przez subordynowane osoby czynić y zadawać nie mam y nie powinien będę, ale y owszem paratum jus et interesse do pomienionego woytowstwa transfundowawszy, wiecznie się zrzekam, wyrzekam y wieczne wkładam o upomnienie się wysz rzeczonego woytowstwa owruckiego milczenie; co wszystko ziścić, strzymać y wypełnić mam z potomkami y successorami memi i powinien będę pod szkodami ziemskiemi słownie, krom przysięgi cielesnéj, oszacowanemi; o które szkody, in casu contraventionis, forum sobie w grodzie owruckim, kijowskim, generału woiewodztwa, trybunalskim, koronnym, lubelskim, na woiewodztwach: Kijowskim, Wołyńskim, Bracławskim, Czernihowskim y ich conserwatach, także assessorskim et in casu interregni tedy w sądzie kapturowym lub innym jakimkolwiek, na ten czas od rzeczy pospolitey uchwalonym, amputatis omnibus, quotquot sunt, juris beneficiis, naznaczam y na to daię ten moy list, dobrowolny zapis cessionis, z podpisem ręki moiey własney, tudzież z podpisami rąk ich mościów panów przyiaciół, ustnie ode mnie do podpisu uproszonych. Działo się w Łucku, roku tysiąc siedmset osmego, miesiąca iunii dwunastego dnia U tego zapisu cessionis podpisy rąk temi słowy: Wacław Mnisiewski, M. Ż. Ustnie proszony do

podpisu przyiaciel podpisuie się—Andrzey Olesza. Ustnie proszony od imć pana miecznika żytomirskiego do podpisu tego zapisu przyiaciel podpisuie się—Krzysztof Stanisław Masłowski mp.. Suscepta zaś grodu łuckiego iest tenoris talis: anno millesimo septingentesimo octavo, die decima quarta iunii, personaliter comparens urodzony imć pan Wacław Mnisiewski, miecznik żytomirski, ten zapis cessionis, ratione introcontentorum, ad acta podawszy, zeznał. Suscepi Adam-Antoni Niemirowski, skarbnik sanocki, namieśnik burgrabstwa y zamku łuckiego. Któryże to zapis cessionis, wraz z susceptą grodu łuckiego, za podaniem i proźbą wysz mianowaney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem, słowo w słowo z początku aż do końca, iak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych iest ingrossowany.

Книга житомирская, гродская, записовая, № 209. годъ 1701—1713. Листъ 166

LXXXVI.

Приговоръ Каменецкаго гродскаго суда, по которому Каменецкіе магистраты: польско-русскій и армянскій, присуждаются къ уплатѣ штрафа за нерядѣніе о соблюденіи городскими торговцами таксы, постановленной подольскимъ подвоеводіемъ. 1708. Октября 10.

Actum in castro Camenecensi Podoliae in judiciis terminorum tactorum, sub cursu iudiciorum violatae securitatis, lege publica concessis, feria sexta ante festum Sanctae Hedvigis viduae electae Dei proxima, anno 1708.

Inter generosum Joannem Łucki, surrogatorem vicepalatinalem, actorem .... contra spectabiles: Nicolaum Pawlicz, advocatum jurisdictionis polonicae, Basilium Chmielik, proconsulem magistratus poloni, Basilium Chwostik, Stanislaum Swiatowicz, consules, Alexandrum Dąbrowski, Michaelem Węgrzynowicz, consules, casimirum Bednarz, regentem, et alios, ac totam communitatem, consules, scabinos, termino tacto citatos, Stephanum Milkiewicz, advocatum, Nicolaum Owaniszewicz, consulem, Joannem Krzysztofowicz, Gregorium et Nicolaum Axentowicze totamque nationem armaenicam, consules et scabinos, citatos, ratione per ipsos justitiae de propinatoribus, lanionibus et aliis, utensilia disvendentibus, non administrationis, exinde taxae et constitioni regni contraventionis et rigoris appositi

succubitionis, propositione oretenus factae, de premissis latiori existente, citatos, judicium castrense partium utrarum: actoreae personaliter, citatae vero—magistratus polonici et ruthenici per Andream Pawlicz, magistratus armaenici per honoratum Joannem Krzysztofowicz, personaliter, suo coram officio comparentium, factis exauditis; judicium siquidem magistratus, toties ab actore moniti, tam ante inchoationem judiciorum, quam et sub cursu eorundem, extra taxam, sibi a magnifico vicepalatino et officio castrensi datam, sese gerentes, eandem observare minime curant. Idcirco, regestro causae huic et termino competentibus adinventibus, partibus causam prosequi judicium praesens mandat In prosecutione denique judicium, foro adinvento, respondere parti citatae injungit; in respondendo autem, quoniam judicio praesenti sufficienter deductum est: magistratus utrosque, licet toties admoniti erant, propinantes, vendentes omnia utensilia, juxta taxam non continuisse, nec ipsos juxta constitutionem anni 1633 pro ejusmodi progressu coercuisse, idcirco decernit officium, ut uterque magistratus, tam polonoruthenus, quam et armenicalis, eluendo praemissum progressum, centum marcas polonicales, videlicet quinquaginta actoreae parti, judicio vero suo alias quinquaginta marcas, solvant in instanti, sub paena banitionis perpetuae, quae ex nunc decernitur itidem et remittitur. Nihilominus injungit hocce judicium, ut modo propinantes, extra taxam excedentes, judicent et paena, eadem constitutione descripta, puniant sub seorsiva paena banitionis perpetuae, eadem constitutione descripta, quae ex nunc decernitur et terminus publicandae in proxima, post contraventionem juditiorum, cadentia consumatur peremptorius, luita ad praesens per partem citatam 14 marcarum polonicalium paena parti actoreae et juditio suo, toties in instanti solvenda. Publicavit apparitor.

Книга гродская, Каменецъ-Подольская, декретовая, № 4033, годъ 1700—1714. Листъ. 266 на оборотѣ.

LXXXVII.

Объявленіе, подтвержденное присягою мѣщанъ города Ляховецъ, о томъ, что городъ этотъ окончательно разоренъ войсками: козацкими, шведскими, русскими, польскими и литовскими, квартировавшими въ немъ въ теченіе четырехъ лѣтъ и собиравшими съ жителей контрибуціи. 1708. Декабря 5.

Roku tysiąc siedmset osmego, miesiąca decembris piątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi y przedemną, Bazylim Sieszyckim, namiesnikiem burgrabstwa Krzemienieckiego, personaliter stanowszy sławetny Juchim Stepanowicz, mieszczanin przysiężny miasta Lachowiec, dóbr dziedzicznych jaśnie wielmożnego jego mości pana Alexandra na Jabłonowie Jabłonowskiego, chorążego wielkiego koronnego, swym y wszystkich mieszczan y przedmieszczan Lachowieckich imieniem, tudzież niewierny Icko Gecewicz, żyd, mieszczanin y obywatel tegoż miasta Lachowiec, swym y całey sinagogi oraz całego zboru rabińskiego Lachowieckiego imieniem, przestrzegaiąc całości dobr wspomnianego jaśnie wielmożnego jego mości pana swego, iako też y swojey, także y całego klucza Lachowieckiego, manifestowali się w tym urzędowi ninieyszemu: iż co w roku tysiąc siedmset piątym, in Maio, wielmożny jego mość pan Apostolenko, pułkownik Mirhorodzki, z dywyzyą woyska swego kozackiego stanoł był w Lachowcach y wsiach, do niego należących, gdzie stanowszy, rożne excessa y exorbitancye w tymże mieście Lachowcach y wsiach, do niego należących, których exprimować niepodobna, z temiż ludźmi swemi naczynił, którey tak znaczney ruiny y uciemiężenia mieszczanie y obywatele tameysi, tak chrześcianie, jako y żydzi, ullatenus znieść nie mogąc, różnie się tułać musieli y niektórzy przecz z ostatkiem chudoby swoiey pouchodziwszy, do tych czas nie wiedzieć gdzie obracają się; po ustąpieniu zaś pomienionego jego mości pana Apostolenka, pułkownika Mirhorodzkiego, nastąpił jaśnie wielmożny jego mość pan Mazepa, hetman woysk Zaporoskich z woyskiem swoim formalnym y w tychże dobrach, wyżey mianowanych, y innych, woyska, pod komendo swoią będące, rozłożywszy, różnemi kontrybucyami pieniężnemi y wymyślnemi extorsyami tož miasto Lachowce y ludzi, w nim mieszkających, ciemiężyli, domy żydowskie, szynkowne y wiezdne, y chałupy chrześciańskie porozbierali, one popalili; tandem, gdy tenże jego mość pan Mazepa z wojskiem, pod komendą swoją będącym, z pomienionych dobr ustąpił, tedy mieszczanie, tak żydowskiey, jako y chrześciańskiej wiary, do - domòw swoich zgromadzać się poczeli, gdzie jedni z nichże tylko mieysca gołe domów swoich, drudzy zaś domy swoje funditus zruynowane zastali y dla takowej ruiny mianowicie żydzi żadnych szynków ani handlów swoich mieć nie mogli, gdyż, nie mając domów swoich, musieli po inszych tułać się y przemieszkiwać mieyscach; po którego ustąpieniu, w roku tysiąc siedmset szostym, wojska najjaśnieyszego króla jego mości Szwedzkiego, w Wołyńskie wkroczywszy kraje, nie tylko kontrybucyami ciężkiemi wysz mianowane dobra aggrawowali, ale y ludzi, nie mogących wypłacić nieznośnych kontrybucyi, na siebie włożonych, z chu-

doby wyzuli; w roku tymże, tysiąc siedmset szóstym, po żniwach, gdy woyska Szwedzkie z tych krajów nazad do Polski reyterowali się, tedy woyska najjaśnieyszego Cara jego mości Moskiewskiego, w wojewodztwie Wołyńskim naciągnowszy, na kwatyrach po całym woiewodztwie staneło, w który czas y w mieście Lachowcach nie mała kwota tychże ludzi stanowszy, różne kontrybucye, tak pieniężne, jako y chlebowe z tegoż miasta Lachowiec y wsiów, do niego należących, extorquebant y nietylko na mieyscu stojąc ad victum prowianty brali, ale aż do magazynu Brzeskiego prowadzić kazali, przez którą ruine ludzi, tak chrześcian, jako y żydów do znaczney szkody przyprowadzili y, aż w roku tysiąc siedmset siodmym in Maio ruszywszy się, do krajów Litewskich ustąpili; w tymże roku chorągwie różne woyska koronnego, a mianowicie jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana Witepskiego chorągiew, do miasta Lachowiec przyszedszy, po stu złotych ustawy na koń wydać roskazali y, wybrawszy pieniądze, na ostatek przy wychodzie swoim w tymże mieście wszystkie trunki powypijali, drugie z sobą pozabierali y innych szkód niemało w tymże mieście naczynili; w tymże roku, tysiąc siedmset siódmym, in declivio anni, w jesieni, jaśnie wielmożny jego mość pan Ogiński, hetman woyska Litewskiego y innego cudzoziemskiego, pod komendo swoią będącego, przyszedszy do Brodów y tam resydencyą sobie założywszy, a partye woyska swego circum circa około Lachowiec rozłożył y prowianty różne, tak wiktualne, jako y pieniężne ciż ludzie woyskowi, stoiąc przez czas niemały, roku teraznieyszego, tysiąc siedmset osmego, prawie bez cały rok, brali. Mieszczanie Lachowieccy, tak żydzi jako y chrześcianie, nie mogąc iuż wystarczyć tak cięszkiey kontrybucyey, chcąc providere całości swoiey, żeby do ostatniey nie przyszli ruiny, załogę z wielkim kosztem u tegoż pomienionego jego mości, pana Ogińskiego, do miasta swego wyprosili, którzy załoga, co by miał miasto Lachowce ex munere officii sui ochraniać, owszem go zdesolował, bo gdyż niemal codziennie, consulto czyniąc na ruine y ostatnią zgubę obywatelów Lachowieckich, ludzi woyskowych do siebie konwokuiąc, y, tak sobie, jako y onym różnych trunków y wiktualnych rzeczy bezbożnie dawać kazał y, co się im podobało, jako to: sukna s kramów, płutna, materye różne, per vim brali bez żadney rękompensy, dla którey tak znaczney oppressyey y ruiny, toż miasto Lachowce radicitus zruynowane zostało, dla których ruin, opprææssji y wiolencii żaden podatek do skarbu rzeczy pospolitey, jako: szelężnego, czopowego, podymnego y inny z tych dóbr płacony y oddawany być nie może. In verificationem quorum omnium præmissorum wysz rzeczeni comparentes prosili mnie, urzędu, o przydanie sobie woznego do

wydania rothy super realitatem, których affektacyey ja, urząd, annuendo, onym woznego generała woiewodztwa Wołyńskiego, szlachetnego Stanisława Leszczyńskiego, przydałem; quo rothisante ministeriali, naprzód sławetny Juchim Stepanowicz, przysiężny mieszczanin y obywatel Lachowiecki, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi Domini genibus, jurament in eam præstitit rotam: ja, Juchim, przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Tróycy świętey Jedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, ruiny, opressye y wiolencye, wyżey w tey manifestacyey wyrażone, nam y obywatelom Lachowieckim przez wysz rzeczone woyska poczynione, prawdziwie są spisane; dla których ruin podatek, tak szelężnego, czopowego y podymnego do skarbu rzeczy pospolitey płacony być nie może; na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże dopomóż y niewinna męka Chrystusa Pana. A po juramęcie, przez chrześcianina wykonanym, niewierny żyd, Icko Gecewicz, jurament, in statuto sibi descriptum, w te wykonał słowa: ja, Icko Gecewicz, przysięgam Panu Bogu żywemu, który stworzył niebo y ziemie, rosę, pagórki, kwiatki y wszystkie żywioła, iż te szkody y ruiny, w manifestacyey exprimowane, prawdziwie, nic nie przykładaiąc, ani umnieyszaiąc, są spisane, dla których ruin y desolacyey, podatek tych dóbr tak szelężnego, czopowego y podymnego y inny do skarbu rzeczy pospolitey płacony być nie może; na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże dopomóż; a jeśli niesprawiedliwie przysięgam, niech mie ogień niebieski spali y kaduk popadnie y płynienie krwie; a jeślim niesprawiedliwie przysiągł niech mie to potka, co żonę Lotowę, która przemieniona w słup solny, kiedy się zapaliła Sodoma y Gomora; a jeśli moia przysięga nie iest sprawiedliwa, niech mie wezmo wszyscy zli duchowie y doprowadzą na wieczne potępienie na wieki wieków. Po którym wykonanym juramencie, iidem comparentes prosili hoc totum actis connotari, co y otrzymali: Imieniem sławetnego Iuchima Stepanowicza, mieszczanina Lachowieckiego, manifestanta, pisać nie umieiącego, podpisuje się—Jan Gognikiewicz, a żydowski podpis, żydowskim stylem pisany,—Icko Gecewicz.

Книга Кременецкая, гродская, записовая и поточная, 1708—1709 года, № 1617; листъ 556 на оборотъ.

Примѣчаніе. Въ ту-же книгу внесены акты, свидѣтельствующіе о подобномъ-же разореніи войсками: польскими, литовскими, козацкими, русскими и шведскими городовъ: Ляховецъ лист 950, Старыхъ и Новыхъ Залосицъ—л. 480 на оборотѣ и 1200, Ямполя—л. 567, Заславля—л. 919 и 1214, Полоннаго—л. 1243 на оборотѣ, Выш-

гродка—л. 1266, Кунева—л. 1290 на оборотѣ, Збаража—л. 963 на оборотѣ, Кременца—л. 977 и 982, Лешнева—л. 983 на оборотѣ, Славуты—л. 1019, Лабуня—№ 1019 на оборотѣ и Судылкова —л. 1056 на оборотѣ.

LXXXVIII.

Изъявленіе согласія со стороны Каменецкаго армянскаго магистрата на зачисленіе Гаврила Варторешовича въ число мѣщанъ, а также въ число сорока мужей. Магистратъ даетъ свое согласіе, вслѣдствіе ходатайства за Варторешовича сорока мужей, заявляя притомъ, что этотъ исключительный случай не долженъ служить въ примѣръ другимъ. 1710. Марта 14.

Actum Cameneci in Podolia, anno Domini 1710, Die 14 Martii.

Do urzędu y akt ninieyszych, wójtowskich, ormiańskich, kamienieckich przyszedłszy personaliter sławetny pan Mikołaj Axentowicz, marszałek 40 mężów, pospołu z wszystkiemi ichmościami panami mężami, upraszali, ażeby sławetny pan Gabryel Wartoreszowicz, jako godny człowiek, y ab antiquo nasz mieszczanin, mógł z różnych respektów mieć promotią, na mieskie przysiądz, oraz y na męstwo. Urząd tedy ninieyszy, wojtowski, ormeński, kamieniecki, zważywszy słuszne i potrzebne (a to dla defectu ludzi między nimi) proźby, pozwolił, ażeby tenże pomieniony P. Gabryel Wartoreszowicz, na tak godne zalecenie pana marszałka 40 mężów, na miejskie przysiąg, oraz y na męstwo; a to tylko na ten raz szczególny akt ten takowy zapisuje się. Na potym zaś więcey sequenciey takowey być nie powinno, nic nie derogując prawom, zapisuje się. A tym dla większéj wagi rękami swojemy podpisują się.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4441, годъ 1709—1712. Листъ 22.

LXXXIX.

Слѣдствіе, произведенное магистратомъ города Выжвы по дѣлу о подозрѣніи мѣщанки Опраски Волчыхи въ дѣтоубійствѣ; также приговоръ, постановленный магистратомъ и всею громадою города Выжвы и подтвержденный подстаростою, которымъ обвиненная приговорена къ выставкѣ у позорнаго столба въ продолженіи нѣсколькихъ дней, къ наказанію розгами и къ позорному изгнанію изъ города. 1710. Апрѣля 21 и Мая 10.

Roku 1710, miesiąca Kwietnia 24 dnia.

W sprawie kryminalnéj, ratione znalezionego dziecięcia nieżywego, które pies wyniosł Kiryka Szumilika z trzciny przeciwko ogrodu Fedorychi Wołczychi, wyniosłszy do synów Kiryka Szumilika, orających na ogrodzie téjże Wołczychi, wywod pierwszy dobrowolnéj inquisitii, na ratuszu, przy obecności jegomości pana Jana Pułkowskiego, podstarościego wyżowskiego i na zupełnym urzędzie miejskim wyżoskim, to jest: sławetnym Hrehorym Borzeckim, Filipem Lebedenkiem, Jackiem Potapowiczem, burmistrzami; Maksymem Facykiem i Pawłem Olifirczukiem ławnikami przysięgłymi. Dnia 21 Kwietnia 1710 roku.

1. Naprzód zesłane stare białogłowy z wiadomością zamkową i przykazem całego urzędu, nie tylko same będące matkami dzieci swoich i babami wnuków i wnuczek swoich, ale też i białogłowom do brania dzieci pomagające, poszedłszy, mianowicie: Katarzyna Pawlicha, Małaszka Prokopicha, Oryna Windiuczycha do Opraski Fedorowéj Wołczychi, podejrzanéj uczynku tego i zabójstwa dziecięcia, będąc na umyśle i ciele zdrowe, jaśnie, jawnie, przed zupełnym urzędem na ratuszu, a wprzód w zamku, rewizyi swojéj dosyć uczynili i zeznali: iż, przyszedłszy do Wołczychi, widzieli z piersi mleko ciekące i dziecię miało pokarm ten do karmienia zgodny, dla większego zaś dowodu też białogłowy posłane były do opatrzenia dziewek i żonek, od pół roku za mąż wydanych, które zrewidowawszy, żadnéj między temi z znakami takiego uczynku podeyrzanego (nie folgując i córkom swoim) nie znaleźli.

2. Przywołana córka winnéj Wołczychi, lat czternaście mająca, i pytana pilno na ratuszu, jeżeliby nie wiedziała i nie widziała, z kim by matka jéj uczynek miewała? bez wszelkiej bojaźni śmiało powiedziała, że nigdy nie postrzegła, to tylko bezpiecznie, nie zająkając się, wyznała, iż, miesz-

kając już z matką swoją u Iwana Smolarza, mieszczanina wyżowskiego, pewnego dnia matka téj dziewczyny, wychodząc z domu Iwana Smolarza, powiedziała swojéj córce: że na robotę do ludzi idzie; tegoż dnia dziewczyna poszła do komorki swojéj matki, na mieście stojącéj, wedle Jaśka Pawłowicza, na tenże sam czas, kiedy otworzy komórkę, aż matka jej leży konająca, blizko porodzenia dziecięcia; w tym momęcie rodzi dziecko przy dziewczynie, córce swéy, która dziewczyna pytana wzięła dziecię już nieżywe; przez dwie niedziele w komórce leżało, gdzie się ztamtąd podziało, córka jéj, jako przyznaje, o tem nie wie.

3. Przywołana, z ratusznego wywiedziona więzienia, przed urząd i osoby wyżéj wyrażone Opraska Wołczycha pytana była z kim był ten grzech i z jaką osobą popełniła, czyli z ludzi i obywatelów miasteczka naszego nie był który winowajcą uczynku tego? Na żadnego nie składając, powiedziała wyraźnie: podczas bytności ludzi litewskich w roku 1709, to jest majora hetmana W. X. L-go, który kontrybucyją z całego starostwa Kowelskiego wybierał, z tych żołnierzów (jeden), zastawszy Opraskę Wołczychę samą w jéj komorze iedną, uczynek z nią popełnił, trwając od tego czasu w brzemieniu, urodziła, jako wyżéj opisano, w trzecim tygodniu wstąpiwszy w post wielki, roku terazniejszego, 1710.

Roku 1710, miesiąca maja. 10 dnia.

Przed nami, sławetnemi: Hrehorym Borzeckim, Filipem, Jackiem Potapowiczem, burmistrzami; Maxymem Paszkowiczem, Pawłem Olifirczukiem, przysięznemi urzędu terazniéjszéj rady, Łukaszem Paszkiewiczem, Ostapem Markiewiczem, Kirykiem Pakułą, Sapronem Chiływetskim, Klimętym Owdziewiczem, Hawryłkiem Romanenkiem, Jackiem Wierem, Tymoszem Wierem, Mykitą Wierem, Kirikiem Iwanikiem, Iwanem Saniczepą, burmistrzami naszéj rady, i całą gromadą, na tenczas na ratuszu do sprawy kryminalnéj, ratione zabicia dziecięcia Fedorychi Wołczychi, zebranemi, która, gdy stanęła przed nami wtórnie, przyznała się być matką tego dziecięcia; ratione zabicia powiedziała: że jeszcze przed porodzeniem tego dziecięcia, już było we mnie nieżywe. Którą mowę do uwagi podajemy. W któréj sprawie naprzód z niższego stolca gromadzkiego takowe jest dano votum: aby od dnia dzisiéjszego u słupa stała do niedzieli przyszłéj, stała i w niedzielę, aby u tego słupa rózgami dano; z przedniego zaś stolca takowe podano votum: aby także u słupa do niedzieli stała, a w nocy, aby do turmy prowadzona, a w niedzielę, oberznowszy koszulę, aby rozgami dano i precz z miasta wypędzono, aby w mieście już żaden krewny jéj nie przechowywał, z wyższego zaś stolca i oraz według wszystkiéj gromadskiéy naszéj rady, stosując się jeden do drugiego i

uważając, że niemasz słusznego dowodu, jeżeli żywe, abo nieżywe to dziecię Fedorycha Wołczycha urodziła, a przedtem żadnego podobieństwa do takowego uczynku na pomienionéj Fedorysie Wołczysie nie było, tedy takową decyzyję czynimy i tym dekretem naszym nakazujemy, aby u słupa do niedzieli w dzień stała, a na noc do turmy wsadzać, a w niedzielę u tego słupa ma być, związawszy, rózgami karana, a potem dość temu uczyniwszy, ma być jéj koszula oberznięta i precz z miasta wygnana, aby w dalszy czas swawoli nie było i turbacia miastu z kosztem nie przychodziła; za którym dekretem i do zwierzchności zamkowéj. I gdzie jegomość pan podstarości, nie kasując tego dekretu, i owszém akceptując, do téjże woli gromadzkiéj stosował się.

Книга магистрата города Выжвы, годъ 1710—1725, № 1294. Листъ 9 и 11.

XC.

Объявленіе членовъ Кременецкаго магистрата о томъ, что они не могли исполнить постановленнаго магистратомъ смертнаго приговора, вслѣдствіе невозможности, не смотря на ихъ старанія, найти палача во всѣхъ сосѣднихъ городахъ. 1710, мая 9.

Roku tysiąc siedmset dziesiątego, miesiąca maja dziewiątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi y przedemną, Bazylim Sieszyckim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparentes personaliter sławetni: Wasyl Mielniczek, burmistrz, y Choma Puzyrkowicz, przysiężni mieszczanie, obywatele miasta jego krolewskiey mości Krzemieńca, postrzegaiąc całości swoiey y całego miasta, świadczyli, opowiadali y manifestowali się przed urzędem ninieyszym w ten niżey opisany sposob y o to: iż, co sąd grodzki, krzemieniecki, dekretem swoym, de actu ejus die septima aprilis, anno millesimo septingentesimo decimo, miedzy szlachetnym Bazylim Sieriednickim, urzędnikiem Okmińskim, aktorem, a roboczemi: Doroszem i Naumem, zaboycami, y Chymą, małżonką zabitego Chomy, pozwanemi, ferowanym, propoziciey y justyficaciey wysłuchawszy, sprawę całą o zabicie pomienionego Chomy do sądu woytowskiego y mieyskiego, maydeburskiego, Krzemienieckiego, tak dla wysłuchania dobrowolnych konfessat y inquisiciey, iako y decyzyey finalney, odesłał y termin tamże natychmiast, jako w sprawie ullam moram non patienti, złożył y

zachował, tedy pomieniony sąd woytowski, mieyski, maydeburski, stosując się do pomienionego dekretu grodzkiego, krzemienieckiego, wprzód observatis solenitatibus juris, pomienionych zaboyców, obwinionych, y wyżrzeczoną Chymę, małżonkę zabitego, według prawa magdeburskiego y saxonu, na gardło osądziwszy, onych pod strażą cechom Krzemienieckim oddał; a tym czasem, chcąc dekret swóy ad executionem przywieść, usiłując mistrza ad exequendum sprowadzić, po tegoż mistrza do miast: Brodów, Dubna, Ołyki y innych miast, z których by mistrza zaciągnąć mogli, posyłali; więc, iż w żadnym mieście na całym Wołyniu, a nawet po pogranicznych, mistrza dostać nie mogli, a tym czasem, za nastąpieniem jarmarku Brodzkiego, różni kupcy przez miasto Krzemieniec przejeżdżali, y przerzeczona Chyma, żona zabitego, w same pierwospy ze dnia trzeciego na czwarty dzień maya, niewiedzieć jakim kształtem, będąc w kaydany okowana, uciekła, tedy ninieysi comparentes, iż gotowi byli jak nayprędzey dekret swóy do exekuciey przywieść, ale, ob defectum mistrza, nie mogli, postrzegaiąc całości swoiey y całego miasta, ratione omnium premissorum, iterum atque iterum manifestantur; którey manifestaciey salvam meliorationem zachowawszy, o przyięcie iidem comparentes mnie, urzędu, prosili, co y otrzymali. Imieniem całego magistratu krzemienieckiego y manifestantów, pisać nie umiejących, na miejscu onych podpisuię się, Stanisław Malinowski, woyt Krzemieniecki.

Книга кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1618, годъ 1710; листъ 185.

XCI.

Искъ, заявленный отъ имени сорока мужей на судью армянскаго Каменецкаго магистрата, Ѳому Богдановича, о томъ, чтобы онъ уплатилъ штрафъ, согласно выданной имъ при поступленіи на должность, роспискѣ, по которой онъ обязывался отростить усы до истеченія года. 1710. Іюня 21.

Actum Cameneci in Podolia, anno 1710, die 21 Iunii.

Sławetny imć pan Mikołaj Axentowicz, marszałek 40 mężów, imieniem wszystkich ichmościów panów 40 mężów, aktor proponit: iż zacnie

sławetny pan Tomasz Bogdanowicz, sędzia naciey Ormiańskiej kamieniecki, podczas przysięgi na sędztwo tą konditią przysięgał, iż miał wąsy zapuścić do roku, a inquantum nie, tedy miał dać za to grzywien sto, albo inaczey nie miał być rajcą, jako jest zapisano o tym obszerniéj; prosi, ażeby, według zapisu pan pozwany albo dał grzywien sto, albo nie był raycą. Pozwany zacnie sławetny pan Tomasz Bohdanowicz, sędzia naciey ormiańskiej kamieniecki, odpowiedział: iż ja na wszystko pozwolę y podpadnę pod winy; proszę tylko o produkowaniu zapisu tego, o którym wspomina pan aktor. Sąd nánieyszy, wójtowski, ormiański, kamieniecki, wysłuchawszy obojga stron kontrowersie i dobrze wyrozumiawszy, ponieważ aktor dokumentu tego probować obiecuje, o czem proposuit pozwany, też chętnie, według dokumentu, deklaruje się, iż we wszystkim ma zadosyć uczynić, przykazuje stronie aktorowey, ażeby na przyszłey kadenciey sądów produkował dokumenta, co pamiętnym urzędowi utwierdzono jest.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4441*, *годъ 1709—1712. Листъ 34*

XCII.

Рѣшеніе Ковельскаго старосты, графа Степана Лещинскаго, по дѣлу о притѣсненіяхъ ковельскихъ мѣщанъ (христіянъ) евреями. Староста старается оградить христіянъ отъ обидъ, претерпѣваемыхъ ими отъ евреевъ и уравномѣрить повинности обѣихъ тяжущихся сторонъ. 1710. Октября 15.

Działo się w zamku kowelskim, w sam dzień świętych Jadwigi i Teressy, dnia piętnastego miesiąca Pazdziernika, roku Pańskiego 1710.

Przedemną, Stefanem hrabią z Leszna na Raszkowie i Czarnéj Leszczyńskim, ostrzeszowskim, kowelskim etc. starostą, i sądem moim starościńskim, stanąwszy oczewiście sławetni panowie burmistrze, ławnicy i całe pospólstwo miasta jego królewskiéj mości Kowla z strony chrześciańskiéj, z jednéj, a niewierni starsi żydowscy, swym i całego kahału kowelskiego imieniem, z drugiéj strony, a to z appelacyi do sądu mego starościńskiego od dekretu urodzonego pana Stanisława Rokickiego, ekonoma mego gene-

ralnego tegoż starostwa kowelskiego, die 9 Grudnia, roku Pańskiego 1707-go, w zamku kowelskim ferowanego, przez obiedwie strony, w niektórych punktach prosili mię, abym ich prawnie w ich kontrowersyach, tak w dekrecie pomienionego pana ekonoma mego wyrażonych, jako i innych, które dnia dzisiéjszego oboja strona do sądu mego podała, rozstrzygnął i rozsądził. Sąd mój tedy starościński, czyniąc dosyć ich affektacyi, oraz obudwu stron kontrowersyi należycie wysłuchawszy, i one dobrze roztrząsnąwszy, rezolwując tychże stron appelacye, do sądu mego odesłane, tak dekretuje.

1. A naprzód dekret urodzonego pana Stanisława Rokickiego, ekonoma generalnego starostwa mego kowelskiego, roku 1707, dnia 9 Grudnia, w zamku kowelskim, jako wyżéj jest wyrażono, ferowany, we wszystkich punktach i klauzulach approbuję i ratifikuję.

2. Ponieważ oczewiście pokazało się i w saméj rzeczy tak jest, że w mieście Kowlu, przez wielkie rozmnożenie się i prowadzenie różnych handlów, tak w granicach polskich, jako i w cudzoziemskich państwach, część żydowska część chrześcijańską tak w ludziach jako i zarobkach znacznie przewyższa, nakazuję, mocą niniejszego dekretu, aby we wszystkich publicznych podatkach, ktore tak od rzeczy pospolitéj, jako i od województwa Wołyńskiego, na miasto Kowel wkładane bywają, część chrześcjańska—część jedną, część zaś żydowska—dwie części wypłacała.

3. Hyberna z gruntów, i to zasianych, na dobra jego królewskiéj mości corocznie wkładaną bywa; przy dawnych zwyczajach, sąd mój starościński, tak chrzescianów, jako i żydów zachowuje, aby włożoną na miasto kwotę, tak ta, jako i druga część, każda po połowie, tęż hybernę, gdzie należy, oddawała; co się zaś tknie trzydniówki, którą zwyczajnie, lub niesłusznie ichmoście panowie wojskowi corocznie z dóbr królewskich, jako skoro przyjdą na konsystencią, wymagają; ponieważ żydzi wszelki handel trunkowy chrześcianom odebrali, że żaden z chrześcjan już nie szynkuje żadnego trunku, chrześcianie téj trzydniówki jedną część, żydzi zaś dwie części zastępować będą powinni.

4. A że ci żydzi kowelscy, place na grobli rzeki Turji, tak rozprzestrzenieniem budynków przy winnicach pozastępowali, że, gdzie teraz jedna winnica, to by ich mogło być kilka, a to unikając czynszu, z tychże placów do miasta należącego. Sąd mój rozkazuje urodzonemu panu Stanisławowi Rokickiemu, ekonomowi memu kowelskiemu, aby, wziąwszy proporcją szerokości wygodnéj winnicy, te tam place na grobli pomierzył, aby koniecznie czynsz należyty, tam gdzie należy, od żydów był oddawany.

5. Ponieważ się tak pokazało, że ciż żydzi mnostwem dobytków, to jest: krów, koni i wozów furmańskich, groblę nader znacznie psują, tedy sąd mój starościński uznał, aby wyżej mianowany pan ekonom kowelski, dymęsią tych grobel uczyniwszy, jedną część chrześcianom, dwie zaś części żydom naprawować rozkazał. Mosty jednak, ponieważ cło mostowe od nich sami chrześcianie wybierają, sami też chrześcianie naprawować będą powinni.

6. Za nader niesłuszną rzecz sąd mój starościński sądząc, że żydzi wygodę sobie czynią we młynach kowelskich, sami tylko mielą, chrześciaństwu zaś, abo rzadko kiedy w nich mleć pozwalają, abo lub z małem mlewem do młynów hujszyńskich jeździć wskazują, rozkazuję, aby, kiedy najmniéj trzy koła mielą, aby jedne koło na wygodę chrześcianów zawsze wolne było, i już tam żydzi nie powinni mleć, chyba na ten czas, kiedy od chrześcjan nawozu nie będzie. Kiedy zaś, ob defectum wody, dwa tylko koła na grobli kowelskiéj mleć będą, toż na ten czas, aby aręda przeszkody nie miała, do młynów hujszyńskich część chrześciańska swoje mlewo, lub do Kołodnic wozić będzie powinna.

7. Place przy parkanach miéjskich miejskie wolne od wszelakich podatków, gdzie przed tem chrześcianie mieszkali, dla posłuszeństwa miejskiego, to jest dla odprawowania wart i exekucyi różnych, ponieważ temi czasy, czyli ob conniventiam przeszłych urzędów miéjskich, czyli też ob incuriam, od żydów do jurisdictiéy miejskiéj chrześciańskiéj należały, i jeżeli miasto zechce, aby były zniesione, to niech będą zniesione, jeżeli zaś zechce, aby od nich mieszkający w tamtych domkach czynszowali, to niech należyty czynsz od nich chrześcianom płacą.

W inszych punktach, kiedy teraźniejszych czasów nieszczęśliwości nie pozwalają należytego we wszystkiem uczynić pomiarkowania, jako to: względem kramnic i klitek żydowskich, co cały niemal rynek zabudowali kowelski i miejsce te, gdzie niegdyś bywał ratusz, zastąpili, sąd mój ulteriorem tych rzeczy cognitionem i finalną w nich decyzią do uspokojenia, daj Boże jako najprędszego, całéj rzeczy pospolitéj zawiesza

Книга ковельскаго магистрата, № 1477, годъ 1646—1770 Листъ 139.

XCIII.

Приговоръ, постановленный магистратомъ города Выжвы, присуждающій мѣщанина этого города, Семена Гулика, къ штрафу въ пользу церкви за то, что онъ требовалъ отъ своего зятя, магистратскаго писаря Бѣляцкаго, разлуки съ женою, вслѣдствіе дурного съ нею обращенія. 1711. Генваря 9.

Anno 1711, dnia 9 Januaryi.

Przed nami: Hrehorym Berżeckim, Filipem Lebedynkiem, Jackiem Potapowiczem, burmistrzami, Maximem Paszkowiczem, Pawłem Sylczykiem, ł. ł. p., stanąwszy pan Alexander Bielacki, pisarz miéjski, skarżył się i protestował się na Semena Hulika, teścia swego, iż on, pomieniony Hulik, córki swéj, a żony jego, nie chciał mu wydać, dla tego, żem ją pobił— bo jako mąż żonę; chcąc czynić *rozłukę* z nimi. Pozwany zaś, Hulik, ż żoną swą odpowiada: iż łaskawi panowie, iż jak począł pisarz żonę bić, dano nam znać, my tedy przybiegłszy, około chaty chodząc, nie śmieliśmy wniść do niego, gdzie tedy poszedłszy do Iwana Merczuka, prosiliśmy Hulany Merczukowéj i Opiaski Bakuniaszki z sobą. Gdzie tedy, stanąwszy świadek, Olexa Kleszczyk, pod sumieniem zeznał: iż łaskawi panowie! przyszedłszy do mnie do domu Semen Hulik, prosił mnie do siebie, gdzie tedy przy mnie prosił i mówił Semen Hulik na pisarza: »daj mi rękę i kartę, żeby moja córka wolną była i żebyś od méj córki, gdzie chciał, poszedł«. Na co pisarz tylko rękę dawał, ale w ten czas pijany był, com słyszał, tom zeznał. My tedy, urząd ninieyszy, przychylając się do saméj słuszności i wyrozumiawszy obudwoch i świadka pomienionego, nakazujemy tym dekretem naszym: aby pomieniony Hulik z żoną swą, wziąwszy córkę swą z dziecięciem, w dom pisarza odprowadził: za tę zaś winę, gdzie wykonywał Semen Hulik przy świadku pomienionemu, aby mu dał rękę na rozłukę pisarz, nie mając tego w mocy, aby miał rozłączyć, żeby na cerkiew dał trzy funty wosku pomieniony Hulik za tę winę, a waszeć, panie pisarzu! powinien się wstrzymywać od téj zapalczywości, żebyś tak nie kaleczył żony, po ludzku skarać, jak za co będzie, pod zakładem dziesiątka kop winy na zamek a dziesiątka kop winy urzędowi, ratione tego, żeby obiedwie strony nie powstawali na siebie. Którym dekretem strona pozwana, Semen Hulik, nie kontentując się, do zwierzchności zamkowéj appelowała.

Книга магистрата города Выжвы, годъ 1710—1725, № 1294. Листъ 27 на оборотъ.

XCIV.

Приговоръ Каменецкаго магистрата, присуждающій нѣкоего Гаврышка къ штрафу, и, въ случаѣ неуплаты его, къ тюремному заключенію за то, что онъ, проживая долгое время въ городѣ, не пріобрѣлъ ни собственности, ни званія мѣщанина и притомъ, частыми перемѣнами костюма и роскошью онаго, позоритъ мѣщанъ въ глазахъ постороннихъ людей. 1711. Апрѣля 29.

Feria quarta post Dominicam jubilate, anno 1711.

Teodor Kopystyński, aktor, instigator całego miasta. Hawryszko, pozwany.

Aktor proponuje y uskarża: 1 iż pozwany tak dawno w Kamięcu, a mieyskiego niema. 2: iż na wzgarde całego miasta na ieden dzień po trzy razy sią przebiera, co iest miastu całemu kąfuzją, iż ich mość panowie officerowie z tego się narągają y nas, ubogich ludzi, przed wielmożnym jego mościem panem generałem udają, iż tak są bogaci, gdy w takie suknie bogate się po trzy razy na dzień przebierają. Co upraszam sądu W. M. P. o św. sprawiedliwość, (a possessiey nie maiąc).

Pozwany odpowiada: iż po drogach zawsze bywaiąc nie miałem czasu, a to nie iest, abym się przebierał po trzy razy na dzień; o possessią nie starałem się tak długo, bo czekałem aże mi się trafi tanio.

Sąd ninieyszy, kamieniecki, woytowski, wyrozumiawszy z propositiey stron oboch; a ponieważ pozwany, nie maiąc mieyskiego, y nie starał się o to, ani o possessią; do tego, na zgarde całego miasta y na kąfuzyą, iż nie tylko od całego woiewodztwa Podolskiego, ale y od ich mość panów officerów maią ubodzy ludzie uciemiężenie y kąfuzją z przyczyny, że strojąc się bogato y nienależycie, przez co miasto od ludzi różnych wymówkę maiąc y nagane; przeto ma dać grzywien 50 nieopustnych do lunariey mieyskiey, na repparatią kordygardy dodać y trzech. Inquantum by nie miał zadosyć uczynić dekretowi, ma więzienie zasieść y nie wyniść, aż zadosyć uczyni y odtąd nie ma się tak bogato stroić. B. P. V.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листъ 888 на оборотѣ.

XCV.

Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ цеховъ металическихъ издѣлій мастеровъ, заключающее въ себѣ исчисленіе правъ и обязанностей цеховыхъ членовъ и правила цеховаго устройства. 1712.

W imie Pańskie Amen.

Ku wiekuistey pamięci, gdyż ludzkiego narodu sprawy, gdzieby nie były, umocnione świadectwem iakiem słownym, albo świadectwem listownym, za czasem prędko upływaią y z pamięci ludzkiey wychodzą, a dla tego my: Stanisław Swiatowicz, na ten czas burmistrz, y Mikołay Pawlicz, woyt na ten czas zostaiący, spolnie z inszemi collegami swemi, raycy Kamieńca Podolskiego: P. Michałem Węgrzynowiczem, P. Bazilem Fostykiem, P. Janem Oputczenkiem, P. Fedorem Brodakiewiczem, wszem w obec y każdemu z osobna, wszelkiego stanu y godności ludziom, osobliwie komuby to wiedzieć należało y do wiadomości przyszło, iako teraznieyszym, tak y na potym będącym ludziom, listem tym do wiadomości przywodziemy: isz, przyszedszy osobiście przed zupełną rezydencyą naszę radziecką, na ratusz prawa maydeburskiego, miasta J. K mości Kamieńca-Podolskiego sławetny Kazimierz Radwankiewicz, złotnik, y Karol Peryn y Jan Marlin, konwisarze, imieniem magistrów konsztów: złotnickiego, konwisarskiego, kotlarskiego, haftarskiego, ludwisarskiego, mosiążnego, blachowskiego, guślagurskiego (sic) mieszczanie nasi kamienieccy, affektując y o to usilnie prosząc, abyśmy onych takowe artykuły, a naprzod ku czci y chwale Panu Bogu Wszechmogącemu, potym kościołowi świętemu, tudziesz y miastu temu pogranicznemu ku ozdobie y dobremu porządkowi pomienionych konsztów y ugrontowaniu dobrey sławie, władzą naszą radziecką potwierdzili, y umocnili, y dostatecznie pod pieczęcią mieyską postanowili; które artykuły są takowe: naprzód, aby rzemiosła złotnickiego, iako to w srebrze, złocie, wadze y próbie nie czynili fałszu, ale w swey robocie każdy aby słusznie y należycie wykonywali, konwisarze zaś w konscie swym, aby podług proby należytey, iako to: pierwsza próba dziesiąta, a druga proba ośma, stosując się do prob lwowskich, waga aby nie była fałszywa. Także kotlarze, haftarze y insze konszte zwysz opisane, mają się sprawować według należytości konsztów swoich. W tychże postanowionych konsztach wszystkich, gdyby miał z iakiego kolwiek konszta magister zostawać, tedy powinien ukazać list urodzenia swego, tudziesz y wyzwolenia, gdzie się wyzwalał, w którym mieście, aby tylko nie na partykularzu był wyzwolony i

naprzod na mieskie przysiądz y tamże uczciwe swoie, iako urodzenia y wyzwolenia, pokazać, a ktoby kolwiek tu był wyzwolony u magistra swego, tedypo winien pierwey wędrować, y, nazad powrociwszy się, powinien będzie u magistra swego robić y misteryą ma sobie przeprawić, z tym iednak dokładem, aby te testimonium pokazał, gdzie y na którym mieyscu, u którego magistra robił y iak się sprawował. W kunście złotnickim chłopiec ma terminować lat siedm, a, wyterminowawszy, ma bydź wyzwolony y zaraz zostawać towarzyszem, ktory powinien także wędrować; w konście konwisarskim ma chłopiec terminować lat trzy, po wyzwoleniu ma wendrować, przerobiwszy niedziel dwie u magistra swego, tedy powinien towarzyszkie, gdzie zostawał y w którym mieście towarzyskie przeprawiał, pokazać, po których magistrach y towarzyszach. W konście kotlarskim, ma chłopiec terminować lat pięć, który po wyzwoleniu ma robić na mieyscu niedziel sześć, a potym ma wendrować, powróciwszy powinien testimonium pokazać, gdzie zostawał, w którym mieście y przy których magistrach y towarzyszach zostawał. Wszystkie zaś konszty, zwysz mianowane, do tychże punktów zwysz opisanych maią się stosować: Postanowiamy wszystkie kunszta, każdy swego kunsztu, pierwey niżeli ma zostawać magistrem, powinien sztukę zrobić u cechmistsza swoiego, własnemi rękami, y żeby co trzeci dzień dwoch magistrów doglądało, ieżeli on właśnie swoiemi rękami tę sztukę robi, żeby nie zaciągnoł inszego. Które sztuki, aby onemu przyznane było za sztukę należycie robioną. Przy prezentowaniu zaś sztuk dokończonych ma dać wstępne i konsolacyą należytą sprawić braciom; którego po zadosyć uczynieniu, ma zostawać bratem. I to postanowiamy, ktoby z braci nie był posłuszny iakową do kościoła świętego na obsequie, processye rożne, tak też y do cechu y inne posłuszeństwa, tedy powinni onego sądzić między sobą należycie. Partacze, żydzi aby się nie znachodzili w mieście rzemiosł zwysz mianowanych, których pilnie maią, za wiadomością urzędu tuteyszego kamienieckiego, doglądać y zabierać. Z przywoznemi towary do miasta maią się do cechy skłaniać y oddawać należytość cechową; chłopcy zwysz opisanych konsztow, ktoryby miał się uczyć rzemiosła zwysz mianowanego na partykularzu, dokładaiąc o mil siedm, tedy maią tu się w Kamięcu wyzwalać y wykonywać punkta zwysz opisane we wszystkim, jako należy; schacki powinny bydź w niedziel cztery, przy których schackach maią panowie bracia do skrzynki cechowey oddawać tydniowe z należytością, iako też suchedniowe; na msze swięte maią się składać. Czeladzi aby magister od magistra nie odmawiał pod grzywnami, w prawie opisanemi. Czeladź aby bywała na schadzkach, czego panowie

magistrowie pilnie doglądać maią y karanie onym dawać nieposłusznym. Tak tedy my, urząd pomieniony, widząc żądanie wyżey opisanych magistrów rzemiosł bydź słuszne, onych takowe artykuły, wyżey opisane, te in toto potwierdzamy, umocniamy, a dla lepszey wiary y wagi pieczecią naszą mieyską utwierdzamy. Datum w Kamiencu Podolskim, roku tysiącznego siedmset dwunastego.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4442, годъ 1712—1719. Листъ 29.

XCVI.

Инструкція, данная польско-русскимъ и армянскимъ магистратами города Каменца депутатамъ, отправляемымъ на сеймъ съ цѣлью снискать подтвержденіе и расширеніе городскихъ правъ. 1712. Марта 19.

Actum Cameneci in Podolia, sabbatho ante dominicam Ramis Palmarum proxima, anno Domini. 1712.

Za zgodą wszystkich jurysdyktiey: tak polskiey, ruskiey, iako y ormiańskiey, ratione punktów, na seym wielki warszawski, roku tysiącznego siedmsetnego dwunastego, dnia piątego Kwietnia przypadaiący, podane zacnie sławetnym ich mościom panom: Mikołaiowi Pawliczowi, woytowi na ten czas jurysdykcyey polskiey, Tomaszowi Bogdanowiczowi, sędziemu natiey ormiańskiey kamienieckiey, którym na to ich mościom daie się wszelka władza około starania punktów niżey opisanych, według instrukcyey, preterea nihil, tak iednak, aby żadna strona nic prywatnego, szkodzącego jurysdykcijej któreykolwiek nie wyprawiali, tak u króla jegomości, iako rzeczypospolitey; ale y owszem o całość y pożytek miasta wszystkie swoie siły na to zgodnie łożyli, którym podaią się te punkta:

1. Approbatią praw wszystkich, od najiaśnieyszych królów y rzeczypospolitey, miastu Kamięcowi nadanéj.

2. O uwolnienie miasta tegoż od wszelkich podatków, ceł jego królewskiey mości y rzeczypospolitey y quocunque titulo nazwanych: indukty, ewekty, czopowego, ad instar miasta Sieniawy roku 1616.

3. O cassatio kadukow, których się wiele zagęściło w Kamięcu nie bez krzywdy interessantów, ubogich mieszczan, także o cassatią przywileju,

który otrzymał, cum praeiudicio miasta, ad mallam informationem, na łanów sześć gruntów mieyskich jegomość pan Holsbrynk, generał poczty jego królewskiey mości.

4. O uwolnienie wyderkafów ieszcze od lat dziesięciu, ponieważ przez przeszłe dziesięć lat y roku wolnego do spokoynego zarobku y budowania się, dla różnych przeszkód woiennych mieszczanie nie mogli się budować, osobliwie aby puste grunta, pozostałe po Turkach, wiecznemi byli czasy uwolnione od wyderkafów, według bulli oyca świętego, Pii quinti.

5. Jarmarki, aby iuxta usitatam praxim na dzień narodzenia Najświętszey Panny per novam constitutionem preficiantur.

6. Aby mieszczanie nie byli pociągani do żadnych sądów szlacheckich, quocunque titulo nazwanych, etiam fiskalnych, na co są przywilegije, constytucye, decreta zadworne, o żadną rzecz naymnieyszą, nic nie excypując, bo sub titulo violatae securitatis, etiam causas, do sądu miasta należących, sądzą ich mość, a pro executione do miasta odsyłaią.

7. O wolny wrąb w lasach jego królewskiey mości, do starostwa Kamienieckiego należących, aby mieszczanom wolno było na wszelką potrzebę budynków y opału bez żadnych zaborów iezdzić y posyłać do lasu.

8. Aby składy wszelkich towarów cudzoziemskich, według dawnego zwyczaiu y constytucijej, daley nad Kamieniec przez cudzoziemców nie byli zaprowadzone; ale żeby, nie sprzedane towary w Kamięcu przez naszych ludzi, w Polske byli wprowadzone y przedane.

9. A ponieważ od wielu ich mościów zachodzą miastu temu krzywdy, których by tu opisać wiele, więc, dla łatwieyszego uspokoienia y osiadłości lepszey miasta tego, powinni będą ich mość pomienieni panowie ablegaci starać się u nayjaśnieyszego króla jego mości y całey rzeczypospolitey, aby przez konstytucią naznaczeni byli ich mość panowie kommissarze na weyzdrzenie krzywd wszelkich, dzieiących się w prawach, miastu temu nadanych

Co wszystko ich mościom pilnie się zaleca y do naylepszey dyspozycyey oddaie. Na co się, dla lepszey pewności y wagi, wszystkie jurysdykcye rękami własnemi podpisuią. Stanisław Swiatowicz B. M. K. P. mp. Zachariasz Hryckiewicz, W. O. Kam. Michał Węgrzynowicz, R. M. K. P. Базили Фосникъ. Jan Oputczenko, R. M. K. P. Grzegorz Axentowicz, R. O. K. mp. Jan Krzysztofowicz, R. O. Kamieniecki mp. Awgustyn Pirzadowicz mp. Stefan Jan Melkonewicz mp.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4442, годъ 1712—1719. Листъ 4.

XCVII.

Приговоръ, постановленный магистратомъ города Выжвы по дѣлу, возникшему между членами »парубоцкаго братства«. Братчики жаловались на одного изъ среды своей—Юська Посполитака, о томъ, что онъ, получивъ отказъ отъ дѣвицы, не хотѣлъ уплотить братчикамъ, установленнаго обычаемъ, выкупа на братскую свѣчу; когда-же братчики въ наказаніе, слѣдуя обычаю, бросили его въ воду, то онъ нанесъ нѣкоторымъ изъ нихъ побои, а другихъ обругалъ. Магистратъ постановилъ взыскать съ обвиненнаго штрафъ въ пользу церкви и предписалъ тяжущимся взаимно извиниться другъ передъ другомъ въ нанесенныхъ оскорбленіяхъ. 1712. Мая 8.

Anno 1712, Maja 8 dnia.

Przed nami: Jackiem Potapowiczem, lantwojtem, Hrehorym Zdaniewiczem, Kirykiem Wierem, Maxymem Paszkowiczem—burmistrzami, Stephanem Audijewiczem, Fedorem Serbinowiczem—ławnikami, stanąwszy Kirył Jewczuk, Jacko Radkiewicz i drudzy mołoycy, uskarżali się na Juśka Pospolitaka, także mołojca, który będąc młodzieńcem, posyławszy się do pewnéj panny w zaloty, nie wziął jéj, tedy mołodcy, według zwyczaju dawnego, gdy się nie chciał do puszki młodzieckiéj na świecę cerkiewną dać, zkompali go, a on, nim jeszcze zkompali, trzech młodzieńców pobił, a drugich znieważył: szelmami i drugiemi słowami nieuczciwemi sromocił. Zatém upraszali nas, urzędu, o sprawiedliwość sądu. Na dowód jeszcze wałek, u tegoż Juśka z za cholewy wyrwali, którego był nagotował bić młodzieńców.

Żałoba Juśka Pospolitaka na mołodców w ten sposób: Iż oni, panowie młodzieńcy, podczas dnia Swiętego Jerzego, jak wyszliśmy z cerkwi, trafiło się nam z młodzieńcami zejść się, (więc, żem) do panny posyłał upominali się powinności wykupienia, tedy ia kwartę gorzałki kupiłem, a zatem poczęli się u mnie jeszcze na świce, że nie chodził z nami na świce zbierać, i za to mnie w wodę wrzucili, i za mną czapkę także rzucili, za co musiałem ich znieważać, za co upraszam panów o sprawiedliwość świętą. Wzajemnie ciż młodzieńcy, według pierwszéj żałoby, upraszali nas urzędu: »ponieważ nas znieważa i powinności młodzieńczéj czynić nie chce, upraszali, aby już ten młodzieniec, według dawnego zwyczaju, z nami nie przestawał, ani też w zalotach między nami nie przestawał«.

Świadek od Juśka Pospolitaka, stanąwszy Szymko Jakubowski, w te słowa wyznał: Że, moi łaskawi panowie! wiem dobrze, że młodzieńców za zaloty pogodził, a potem za inszą rzecz młodziecką, jak go porwali z komory, to go stursami prowadzili i w wodę wrzucili. Drugi świadek, przysiężny nasz, Fedor Kaleniczek, z urzędu od nas posłany do szynkarza, jak się tam co działo, aż jak go prowadzić zaczęli, wpadłszy do komory, rzeczy swoje pokładł, a wałek za cholawę zachował dla obrony. W któréj sprawie my, urząd, wysłuchawszy obudwóch stron i świadków, a bardziéj zchylając się do saméj słuszności, ponieważ młodzieńcy, lubo według zwyczaju swego dawnego, za powinność, za nieposłuszeństwo młodzieńskie, z odzieżą wrzucili, pomienionego Juśka przeprosić i wykład prawny wrócić, a Juśko wzajemnie, za swój występek, że według świadków i swego przyznania się, że wałek za cholewą (miał) bić młodzieńców, nie uczyniwszy powinności do należytości młodzieńskiéj, i ich szarpał, powinien młodzieńców za to przeprosić; a że młodzieńców dwóch uderzył, tedy my urząd, uważając że za cerkiewną młodzieńską rzecz pobił, ... za to nakazujemy tym dekretem naszym, aby winy na cerkiew Bożą funt wosku dał Tym dekretem nie kontentując się, appelowali się młodzieńcy.

Tegoż dnia stanąwszy młodzieńcy z Juśkiem Pospolitakiem, zgodę uczynili po approbacyi urzędowego dekretu przez zwierzchność zamkową i takową, że ma dać Juśko wykładu złotych 3 i funt wosku. Za rewokacię powinien przeprosić.

Книга магистрата города Выжвы, 1710—1725, № 1294. Листъ 72 на оборотъ—73 на оборотъ.

XCVIII.

Жалоба еврея Литмана Шлёмовича на новогродскаго стольника, Ивана-Якова Погрошевскаго, о томъ, что онъ насиліемъ и арестомъ жены принудилъ зятя истца, Симона Вольфовича, занять должность рабина въ городѣ Сатановѣ, а потомъ, взявши деньги съ другого еврея, предоставилъ послѣднему должность рабина, а Вольфовича удалилъ безъ повода. 1712. Іюня 8.

Roku tysiąc siedmset dwunastego, miesiąca Junii dnia osmego.

Przed urzędem i aktami niniejszymi, grodzkimi, krzemienieckimi i przedemną, Bazylim Sieszyckim, namieśnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter niewierny Litman Szlomowicz, żyd, i obywatel, i aręndarz miasta Załoziec, dóbr jaśnie oświeconych xiążąt ichmościów Wiszniowieckich, swoim i niewiernej Chali, córki swojej własnej, i Szymona Wolfowicza, rabina Smotrzyckiego, zięcia swego, imieniem, naprzeciwko wielmożnemu imć panu Janowi Jakóbowi z wielkiego Pogroszowa Pogroszewskiemu, stolnikowi Nowogrodzkiemu, kommisarzowi dóbr jaśnie oświeconego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, soleniter świadczył i manifestował się, w ten niżej opisany sposób i o to: Iż, gdy niewierny Szymon Wolfowicz, zięć ninieyszego comparenta, za przywilejem, sobie danym od jaśnie oświeconego dziedzica dóbr miasta Satanowa, rabinem kahału satanowskiego in antecessum przez lat dziesięć w tymże mieście Satanowie zostawał i tam, in offitio suo będąc, sprawy, do urzędu swego należące, przez też lat dziesięć w kahale tamecznym żydowskim odprawował; i interea niewierny Moszko Abramowicz, drugi rabin, usiłując zięciā comparentis z rabinowstwa Satanowskiego rugować, u tegoż jaśnie oświeconego imci pana kasztelana krakowskiego przywilej na benefitium rabinowstwa Satanowskiego otrzymał, tedy zięć comparentis, nie przecząc woli pańskiej, z miasta Satanowa ustąpiwszy, do miasta Smotrzyczy na tenże urząd rabinowstwa przeniosł się, i tam, na tym urzędzie przez rok cały zostając, commorabatur, tandem wysz rzeczony wielmożny imć pan Pogroszewski, stolnik nowogrodzki, zostawszy kommisarzem do włości Satanowskiej od jaśnie oświeconego imci pana kasztelana krakowskiego, nie daleko mieszkając od miasteczka Smotrzyczy, do tegoż miasteczka przyjechał, zięcia comparentis do stancyej swojej wokował i, aby się na rabinostwo do Satanowa wrócił, onemu perswadował; który persuasus od jegomości obżałowanego, gdy się (nie) naradziwszy z ninieyszym comparentem, jako ojcem żony swojej, powrócić do Satanowa przyobiecał, a potym, za naradzeniem się z comparentem, (który mu nie życzył wracać się do Satanowa), list swój do jegomości obżałowanego, dziękując za tę promocyę, odpisał; tedy jegomość pan Pogroszewski, stolnik Nowogrodzki, ductus ira przeciwko zięciowi comparentis, a goniąc na ruinę onego i niniejszego comparenta, mimo wolą i wiadomość jaśnie oświeconego jegomości pana kasztelana krakowskiego, pana i pryncypała swego, rajtaryą z miasta Satanowa do miasteczka Smotryczy posłał, zięcia comparentis, rabina tamecznego, albo żonę jego, córkę comparentis, do siebie przyprowadzić kazał; która rajtarya, ex mandato obżałowanego przyjechawszy do miasta Smotrzyczy, i nie zastawszy samego ra-

bina, zięcia comparentis, violenter (żonę) z sobą wzięli i do miasta Satanowa, do obżałowanego, zaprowadzili; a tak obżałowany wprzód ją pod areszt żydom tamecznym dał. O czem gdy się dowiedział ninieyszy comparens, jako ojciec o córce swojej, pojechał do Satanowa i o takiej opressyi onej pytał się, gdzie jegomość obżałowany, żadnej tego nie dając ratiej, tak niniejszego comparenta, jak i córkę onego, z pod aresztu wziowszy od żydów tamecznych, w turmę wrzucić złodziejską kazał i na nogi comparentowi dyby włożyć injunxit, w których dybach i więzieniu dotąd comparenta trzymał, dokąd za siebie poręki nie stawił, et eo usque nie wypuścił z pod poręki, aż dokąd mu comparens niniejszy summy swojej własnej twardą monetą, sześćnastuset złotych polskich, a zięć jego pułtoraset złotych polskich nie zapłacił. Tandem przerzeczonego zięcia comparentis na rabieństwie obżałowany osadził i onemu na to przywilej swój, de actu ejus w zamku Satanowskim, die prima Januarii, anno millesimo septingentesimo undecimo, z podpisem ręki swojej własnej, dał; quibus stantibus niewierny Moszko Abrahamowicz, rabin, ten który się na rabińustwo po ustąpieniu zięcia comparentis promował, snać podawszy temuż obżałowanemu pewną quotę, zaraz na rabińustwo we trzy niedziele nastąpił; a zięć comparentis ex hoc benefitio ustąpić musiał; żona jednak jego in detentione obżałowanego w mieście Satanowie przez pułtora lat pod aresztem u krewnych swoich zostawać musiała, którą przez ten czas z dziećmi niniejszy comparens non modico sumptu sustentować musiał i przez to do szkód na pułtora tysiąca złotych polskich przyprowadzony jest; a, obawiając się większej nad córką swoją pomsty, niniejszy comparens dotąd się nie protestował, którą to córkę swoję, jako prędko teże comparens z dziećmy z miasta Satanowa eliberował, tak zaraz naprzeciwko imci panu Pogroszewskiemu, stolnikowi Nowogródzkiemu, ratione omnium praemissorum, iterum atque iterum protestatur; której protestacyi salvam sobie i dzieciom swoim augendi vel minuendi, jeśli tego potrzeba prawna będzie pokazywała, etiam per citationes zachowawszy, prosił comparens praesentem actis connotari—co i otrzymał.

Книга гродская, Кременецкая, поточная, № 1621, годъ 1712. Листъ 596.

XCIX.

Опредѣленіе количества судебныхъ пошлинъ въ пользу членовъ магистрата, установленное въ городѣ Дубнѣ на основаніи съ издавна существовавшаго обычая. 1713. Февраля 9.

Porządek dochodów urzędu miéjskiego dubieńskiego, z dawności uchwalony, w roku terazniéjszym, 1713 dnia, 9 Februaryi opisany, dla dalszéj pamięci.

Od żałoby, to jest od pozwu, jegomości panu wojtowi—co kto położy; z téj accidencyi zaraz pisarzowi od pozwu pisania—groszy 6, ktory ma termin zapisować, albo na poniedziałek, albo na środę, czyli na piątek, według zezwolenia jegomości pana wójta i affektacyi uskarżającego się, i wszystkie sprawy, tak znaczne, jako i nieznaczne do jednéj kadencyi odkładać się powinny, w którą, za daniem znać burmistrzom przez sługę miejskiego, przy obecności wszystkich sprawy agitować się mają.

Od odniesienia pozwu słudze miejskiemu uskarżający się ma dać groszy trzy.

Od dochodów z sądu jegomości panu wójtowi część trzecia—dwie części na burmistrzów i pisarza, jednak większa cząstka z tych dwóch pisarzowi ma być na ten czas, kiedy dekret pisze, (a to ztąd, że więcéj pracuje jak porządek w saxonie ma w sobie). Jeżeli zaś dekret ustny w małéj sprawie, tedy równą cząstką z burmistrzami kontentować się ma. W inkwizycyi, od każdego świadka—półósma grosza sądowi, półósma grosza pisarzowi i extrakt dekretu do pisarza. Dochód od otworzenia xiąg ku zeznaniu—należy złoty jeden; od przyjęcia do xiąg, od wpisu i wypisu według proporcyi rzeczy przedajnéj i kwoty, za nie wziętéj, co można być. Z tego dochodu od zeznania, jedna część jegomości panu wójtowi, pisarzowi od wpisu i wypisu, także burmistrzom po półósma grosza od podpisu. Panu lantwójtowi od pieczęci, u którego być zawsze powinna, i od podpisu jego groszy 15. Atestacyje i za nie dochód presse do jegomości pana wójta i pisarza należy; od pieczęci panu lantwójtowi taż sama kwota groszy 15.

Книга магистрата города Дубна, годъ 1712—1731, № 1340. Листъ 20 на оборотѣ.

C.

Приговоръ, постановленный Каменецкимъ магистратомъ, присуждающій цехмистровъ къ штрафу и тюремному заключенію за допущеніе ими въ цехи людей, не принадлежащихъ къ числу Каменецкихъ мѣщанъ, и предписывающій удалить ихъ немедленно изъ цехохъ, подъ опасеніемъ двойного наказанія 1713. Марта 13.

Feria secunda post dominicam Reminiscere proxima, anno 1713.

Instigator Jacubus Dadarmowicz contra contubernia Camenecensia.

Proposuit instigator judicii praesentis in et contra contubernia eiusdem civitatis Camenecensis: Isz sobie sławetne cechy, przeciwko prawu postępuiąc, in postpositionem praw, nadanych od nayjaśnieyszych królów, sobie przyimuiąc do cechu mieyskiego nie przeprawiwszy . . . . . . , co czynią in praejudicium magistratus et contemptum panowie cechmistrze, pozwalaiąc magistrować, mieyską nie maiącym.

Sąd ninieyszy, burmistrzowski, radziecki, kamieniecki, wysłuchawszy propozycyą i strony, jako to: pana instigatora, aktorowey; tudziesz y pozwanych, panów cechmistrzów wszystkich konsztów; a poniewarz panowie cechmistrzów wszystkich konsztów; a poniewarz panowie cechmistrze, z których powinien bydź porządek y zachowanie całości prawa; a pomienieni panowie cechmistrze, nie według całości praw y porządku sprawowali się, iż maiąc tak wiele razy przy elekcyi całego magistratu napomnienia, ażeby braci konsztów swoich żadnym sposobem do cechów nie przyjmowali, i ani onym wolności cechowey naymowali puty, puki każdy, pierwey pokazawszy list legitimi ortus, do tego ażby przysiąg miastu; a poniewarz cisz pomienieni panowie cechmistrze przeciwko napomnieniu całego magistratu tudziesz y porządku postąpili sobie, dla tego onych winnych uznaie i za takowy występek na każdego konsztu cechmistrza, jeżeli jednego przyjeli do cechu, zakłada się grzywna jedna nieopusnych y więzienie trzydniowe y tak każdego konsztu panowie cechmistrze, jak wiele braci poprzymowali do cechu, tak wiele razy po trzy grzywny y trzy dni więzienia, które więzienie powinni będą zasieść w przyszłą srodę sub paena contraventionis V. P. B., nihilominus nakazuiemy panom cechmistrzom, który nie mają mieyskiego, aby złożony był z rzemiosła; których podali regestrem; inquan-

tumby panowie cechmistrze nie mieli tego przestrzegać, a nie oznajmić, in duplo panowie cechmistrze karani będą.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата. № 4442, годъ 1712—1719. Листъ 83.

CI.

Универсалъ короля Августа II, которымъ онъ предписываетъ евреямъ, живущимъ въ Подольскомъ воеводствѣ, подчиняться исключительно власти и суду Подольскаго воеводы, избрать изъ среди себя старшину и не обращаться въ судебныя мѣста сосѣднихъ воеводствъ 1713. Іюня 1.

Feria tertia intra octavam festi sacratissimi corporis Christi Domini, anno 1713.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Antonius Laskowski, obtulit officio praesenti, et ad acticandum porrexit litteras universales, a serenissimo rege Poloniae, Augusto secundo, judeis, in palatinatu Podoliae commanentibus, datas, introcontentas, quarum tenor sequitur talis: August wtóry, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czerniechowski, dziedziczny książe saski y elektor etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, do wiadomości podajemy, iż, kiedy województwo Podolskie, za nastąpieniem z łaski boskiéj pokoju y warowanem od pogranicza swego ubespieczeniem, reflorescere poczyna i każda w nim jurisdictia ad sua (które inter arma siluerant) redit jura, oraz i wielmożny Stefan Humiecki, wojewoda podolski, tę, która mu nad żydami, w wojewodstwie Podolskiem mieszkającemi, według praw koronnych competit, tempore belli opuszczoną, władzę i iurisdictią swoję reassummere et extendere chce, tedy wszystkich żydów, w tymże wojewodstwie Podolskim będących, władzy jego wojewodzkiey restituimus y, żeby się extra palatinatum, osobliwie do żydów województwa Ruskiego, z którymi onych parificamus, tak in causis regiminis, jako y sądach, nie udawali, ale żeby intra suum palatinatum Podoliae, rabina swego, una cum jurisdictione, narodowi swemu debita, i szkolnych także innych, ad normam wojewodstwa Ruskiego, synagogi swéj przeto z onych

obierali i mieli, podarki osobnie składali, onym przykazujemy, z tym dokładem, aby, według constitucyi anni millesimi sexcentesimi trigesimi tertii, ciż żydzi województwa Podolskiego do żadnych sądów inszych pociągani nie byli in causis civilibus, tylko do wojewódzkich, y appellacje, coby centum florenos non excederet, od wielmożnego wojewody za dworem naszym nie chodziły. Na co, dla lepszéj wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia pierwszego miesiąca Czerwca, roku pańskiego MDCCXIII, panowania naszego XVI roku. Xiądz Andrzéj Sokołowski, kanonik kijowski, jego królewskiéj mości pieczęci wielkiéj koronnéy sekretarz. Augustus rex. (Locus sigilli majoris cancellariae). Post cujus universales ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem generosus offerens ad se recepit, et de recepto sibique restituto officium praesens quietavit.

Книга гродская, Каменецъ-Подольская, записовая и поточная, № 3963, годъ 1713. Листъ 292 на оборотѣ.

CII.

Разпредѣленіе податей, платимыхъ мѣщанами города Дубна, составленное коммиссарами, назначенными владѣльцемъ города, княземъ Александромъ-Доминикомъ Любомирскимъ 1713. Іюня 17.

Copia dekretu wielmożnych jegomościów panów commissarzów miasta Dubna, danych w pretęsiach mieskich.

Stosując się do wyraźnéj woli jaśnie oświeconego xięcia jegomości, starosty sandomirskiego, w miastach, widząc nierząd, że coequatii do podatkowania między sobą katolicy z żydami nie mają i eo nomine commissji naznaczonéj. Przeto my, niżéj na podpisie wyrażeni, kommissarze, zważywszy słuszność, ponieważ z lustracyi między katolikami mniéjsza się osiadłość pokazała, do trzeciéj części podatku że należeć mają, uznawamy, do których się wszystkie jurisdikcyje przyłączać i w dworach szlacheckich mieszkających, alias universaliter nikogo nie excipuiąc, powinny, ex rationibus, że, lubo na inszych jurisdictiach mieszkają, handle jednak różne w mieście prowadzą, drudzy rzemiosłem zarabiają, miejskie pola, łąki, siano-

żęci, sady trzymają, jako też i pasieki z lasów xięcia jegomości pożytkują i wszystkich, qui quotquot sunt genera, pożytków participują. Parkanianie similiter rzemieśnicy do cechów swoich przyłożą się, ale tylko per medium. Zaś ci, co rzemiosła nie robią, do jednego podymnego płacenia należeć powinni. I to cavetur, żeby rzemieśnicy, tak w mieście, jako i po przedmieściach, żadnemi nie zasłaniali się protekcyami, nawet i zamkową, ponieważ za robotę płatę biorą. A do tego, kiedy dla usługi zamkowéj Matwia Trusza, kowala, i Wasyla zięcia Philipowego, bednarza, daje się, dla tego onych od wszelkich in genere podatków uwalnia się; sołtysi i pachołcy, którzy na Sulmicach mieszkają, a zapłatę od gospodarzów swoich biorą, ci powinni także do podatków należeć. Toż się ma rozumieć o kozakach i o młynarzach. A jeśliby z jakiéj jurisdictji albo z dworów był renitens i niechciał podatków do miasta, zarownie jeśli ma pole, sad, ogród, łąki, pasieki na miéjskim gruncie, te otaksowawszy, wolne miastu pozwala się odebranie; kto by zaś nie miał pola i tych wszystkich attinencyi, tedy takowego nie w domu mają mieszczanie grabić, ale na mieście zabrać mu to, czym będzie handlował. Żeby zaś pospólstwo nie acclamowało na urząd i tego się dokłada, niech urząd składkę na tysiąc uczyni złotych, miasto, przedmieścia, cechy, jurisdictie wszystkie niech od siebie podadzą regestra, siłe ludzi mogą mieć, similiter we dworach, spisawszy mieszkańców. A tak z tych regestrów, gdy uczynią dispartiment, siłe przyjdzie dać na tysiąc złotych, snadniéj każdy rozsądzi u siebie na przyszły podatek, jaką ma dać kwotę, kiedy już będzie miał gotowy dispartiment. Żydów zaś generałem wszystkich na części dwoch do podatkowania kładzie się. Dzielnice do grobli, podług dawnych zwyczajów inwentarza podpisanego, i wszystkich powinności, tak żydzi, jako i mieszczanie naprawiać, tudzież i szarwarki powinni odprawować, co wszystkie strony, wszystko wypełnić powinny, pod winą grzywien tysiąca na zamek i turmy więzieniem mocą dekretu naszego commissarskiego. Działo się w Dubnie, roku tysiąc siedmset trzynastego, miesiąca junii siedmnastego dnia. Felician Drzewiecki, sędzia krzemieniecki, kommisarz m. pr. L. S. Według decyzyi commissarzów, approbuję ten dekret. Alexander-Dominik Lubomirski, m. pr. L. S. Theodor Kownacki, podstoli M., ekonom i kommissarz jaśnie oświeconego xięcia L. S.

Книга магистрата города Дубна, годъ 1712—1731, № 1340, листъ 28 на оборотѣ

CIII.

Приговоръ, постановленный Ковельскимъ магистратомъ, въ дѣлѣ, возникшемъ вслѣдствіе обвиненія громадою села Клевецка, крестьянки того-же села, Варвары Дучихи, въ дѣтоубійствѣ. Магистратъ, разслѣдовавъ дѣло, присудилъ: обвиненную зарыть живую въ землю, пронзивъ ее бревномъ; виновника же ея преступленія, крестьянина Андрея Морзюка, наказать плетьми у позорнаго столба въ городѣ и вторично среди села Клевецка. 1713. Декабря 15.

Actum die 15 Decembris, anno 1713.

Przed nami: Theodorem Żykiewiczem, burmistrzem kwartalnym, Janem Wasilewiczem, Michałem Meleszkiewiczem, Józefem Andrzejewiczem, rajcami, Alexandrem Podhorskim, Theodorem Drobniczem, Maciejem Znojewskim, Theodorem Andrzejewiczem, ławnikami, i aktami miéjskiemi jego królewskiéj mości Kowelskiemi, tudzież przy bytności starej rady, szlachetnych panów: Daniela Jackowicza i Ułasa Gniewskiego, burmistrzów staréj rady.

Z rozkazania zwierzchności zamkowéj przytoczyła się sprawa przed sąd urzędu naszego na instancią instygatora sądowego i uczciwych: Miska Nazarowicza, wójta, obywatela kleweckiego, Antypa Zynkowicza, Iwana Dyczyka, Mikity Szutyka, Iwana Dudyka, Sydora Dyczyka, mężów gromadnych, obywatelów kleweckich, ktorzy żałośną skargę mają na obżałowanych: Andrusia Morziuka, wójta przeszłego klewieckiego, i Warwarę Dmitrychę Dyczykową, ktorzy, zapomniawszy bojaźni Bożéj i surowości prawa pospolitego, to jest Dmitrowa, na któréj białogłowy nasze dostrzegli, że jest brzemienną, między sobą to mówiły, która obżałowana, słysząc to, że u jéj badają się o tem, która słysząc to, na tych chwaliła się pozwami i różnemi przechwałkami; potem wprędce tego pozbyła, co tedy postrzegłszy, dano znać do zwierzchności zamkowéj. Białogłowy stare, znające się na tem, Milanowieckie, poznali po niéj, że była brzemienną, tego poznali po niéj, potém, jako ią wzięto do więzienia, przyznała się sama do tego uczynku. Obżałowany Andruś Morziuk takową obronę wnosił: lubo nie zaraz, jednak przyznał się: żem, jadąc z Milanowicz, wstąpiłem do niéj, pytając się żołnierza, który u niéj stał, ale odpowiedziała, że go teraz nie masz; i, wziąwszy podwikę podpiła (poczeła) mówić już wzmrokiem: »dobrze by tu we dwojgu spać«; i do tego mię przywiodła, żem z nią zgrzeszył, bom był pod-

piły, ale tylko natenczas, a potem więcéj nigdy tego nie czyniłem, ani radę jéj do stracenia dziecięcia dawałem. Także obżałowana Warwara, która examinowana była, przyznała: że ja z kim inszym tego grzechu nie czyniła, tylko z obżałowanym Andrusiem, który, jadąc z Milanowicz, będąc wójtem, do tego mię grzechu przywiodł, którego prosiłam: »bóy się Boga, ty masz żonę, a ja synów dorosłych!« A on na to odpowiedział: »nie uważaj na to«; ale więcéj od tego razu między sobą nie mieliśmy grzechu, lubo mnie namawiał często i tak, posłyszawszy się, że blizki czas ku porodzeniu, chcąc żebym pozbyła nie tylko dziecięcia, ale i zdrowia swego, nie czyniąc zniewagi krewnym swoim i dzieciom, gdzie, co ciężkiego było, tom dźwigała, czy kamienie, czy co tylko postrzegłam; i dla tego dziecię niedocześnie porodziłam, którego głos słyszałam, tylko dla wstydu wielkiego dziecięciu ratunku żadnego nie dałam i, nikomu nie ogłaszając, porozumiewałam, że drugi będzie, tegom nie doglądała i, poszedłszy z komory do izby, mało co bawiąc, z ogniem przyszłam, ale już dziecię nieżywe zastałam, i w komorze za drzwiami położyłam, i krobką nakryłam; a trzeciego dnia na rozstanie odniosłam i w gliniszczach zakopałam. Sąd tedy, powtórnie przyzwawszy, pytał się, examinując obżałowanego i potrzecie, który słowo w słowo przyznał toż wszystko, także i obżałowana de verbo ad verbum przyznała, tak jak i pierwiéj. Sąd, obojéj strony wysłuchawszy, strony obżałowanych controwersyi, przychylając się do saméj słuszności i prawa pospolitego, tudzież referuiąc się do prawa majdeburskiego, w porządku opisanego na liście 227, gdzie pisze: »cudzołóżstwo iże występek jest bardzo szkodliwy, złączenie małżeńskie targający, nad które żadne inne złączenie nie jest Panu Bogu wdzięczniéjsze, ani ku zjednaniu przyjacielstwa żadnéj drogi nie masz snadniéjszéj, jako małżeństwo święte, które pożytki ponieważ się przez cudzołożstwo porą,a wiele złego z cudzołożstwa płynie, przeto Pan-Bóg w starym zakonie cudzołożniki i cudzołożnice śmiercią karać rozkazał, a u Ezechiela proroka straszliwe karanie a...... cudzołożników i cudzołożnic jest naznaczone mieczem i kamienowaniem etc.«; także w tymże porządku, w artikule 80, gdzie pisze: »Białogłowa jeśli by która płód swój, a członki na nim były rozeznane, straciła, ta żywą ma być zakopana a palem przebita. Wszakoż przestrzagając tego, żeby druga za srogością takowego karania w desperacią nie przyszła, ma być utopiona; także aby taka białogłowa pierwiéj, nim by ją utopiono, ma w ogniu rozpalonemi kleszczami być targana, według nauki ludzi, w prawie biegłych. »Nakazujemy tym dekretem naszym, ponieważ obżałowany Andruś, mając szlubną żonę, z obżałowaną Warwarą

ważył się cudzołóżstwo popełnić, tedy, respektując, że tylko za jednym razem uczynku popełnionego, wziął u pręgi postronkami plag pułtorasta, a pośrodku wsi Klewiecka postronków półtorasta; po otrzymaniu téj kary, powinien gromadę przeprosić. Obżałowana Warwara, ponieważ przyznała się do tego uczynku, i ważyła się rożne ciężary nosić dla swego nieżycia i dziecię, ktorego przez to pozbyła i potajemnie nieżywe zakopała, ma być żywą zakopana i palèm przebita, mocą tego dekretu.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1455, годъ 1712—1719. Листъ 112.

CIV.

Формула присяги, установленная Каменецкимъ магистратомъ для лицъ, принимаемыхъ въ число Каменецкихъ мѣщанъ. 1714. Мая 23.

Actum Cameneci in Podolia, feria quarta post festa solennia Sancti Pentecosten proxima, anno 1714.

Przysięga mieszczanina nowego

Ja N., przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, iż chce być wierny y posłuszny radzie tego miasta, na ten czas y napotym będącey, we dnie y w nocy, taiemnic pospolitych, a naywięcey które są miastu pożyteczne, nikomu nie zjawiać, a kto by się przeciwił panom raycom y pospolitemu dobremu y sprawiedliwości, takiemu nie chce pomagać, ale go poniżyć; y tego nie taić, y to wszystko czynić y pełnić, ku pożytku co należy y rozmnożeniu miasta; a ieśliby kto co niesprawiedliwego o radzie mówił, temu, według możności moiey, chce się sprzeciwić; a gdzie by się nie mógł sprzeciwić y obronić, tedy, oświadczywszy, obiecuię to im powiedzieć; tak mi Panie Boże pomagay.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4442, годъ 1712—1719; листъ 137 на оборотѣ.

CV.

Протестъ отъ имени совѣта сорока мужей армянской Каменецкой общины противъ рѣшенія магистрата, по которому предположено было пригласить мѣщанина Августина Пирсардовича, бѣжавшаго изъ города во время опасности и проживавшаго въ другихъ городахъ, занять вновь оставленную имъ произвольно магистратскую должность. Совѣтъ сорока мужей требуетъ, чтобы къ Пирсардовичу были примѣнены всѣ тѣ условія, которымъ должны были подчиняться лица, желающія поступить въ городскую общину. 1715. Генваря 28.

Feria secunda post festum Conversionis Sancti Pauli proxima, anno 1715.

Do urzędu y akt ninieyszych, kamienieckich, lantwoytowskich venientes personaliter spectabiles ac honorati: Gregorius Axentowicz, Joannes Krzysztofowicz, Stephan Milkenowicz, sędziowie natiey ormieńskiej, którzy upraszali o przyięcie do akt tychże lantwóytowskich wolney rady y uchwały publiczney ich mości sławetnych panów cztyrdziestu mężów z panem regentem y całey natiey pospulstwa; których afektatiey annuendo, ponieważ acta są nemini deneganda, przyiąć pozwoliliśmy takowe uchwałę y obradę, której obrady tenor taki de verbo ad verbum: Szlachetny magistracie, a nasi wielce miłościwi panowie y dobrodzieie! My, zupełna sessya cztyrdziestu mężów, wespół z panem marszałkiem, alias p. regentem, natiey naszey, za decisią waszmościów dobrodzieystwa zebrawszy się, ratione iego mości p. Augustyna Pirsardowicza, że, ieżeliby może, aby na swoim mieyscu zostawał, więc, za iednostaynym kąsensem y uchwałą, takeśmy uradzili: ponieważ iego mość p. Augustyn raz z miasta resignował y dziękował prawu, troiakie swoie przysięgi połamawszy: przysiągszy raz na mieyskie, na czrterdziestu męzstwo y radziectwo y gdy nieprzyiaciel pod bok się podsuwał, a pan Augustyn, tego się zląkszy, nas wszystkich strwożywszy, z miasta wyjechał, nie maiąc iuż intenciey nazad powrócić, probował szczęścia we Lwowie, w Lublinie y wpraszał się do Stanisławowa na woytowstwo, a potym tu, nazad, znowu powrócił y spira się, aby znowu na swoim mieyscu zostawał, to iest w radzie, co to nam by było z wielką inwidią, że nawet ich mość panowie szlachta gadała, że gdyby im źle było w Kamięcu, nazad by się nie wracali, więc, za iednostaynym gło-

sem, nie pozwalamy, tylko tak: niech de nowo jego mość pan Augustyn mieyską przymie, potym między cztyrdziestu mężami będzie, a potym na radziectwo, ieżeli będzie wokowany; a co większa, referuiemy się do prawa y do samych W. M. panów. Na co się podpisuie na tey uchwale naszey, imieniem kolegów moich, jako na ten czas będący marszałkiem, alias regentem cztyrdziestu mężów, podpisuie się: po ormieńsku — Jes Aswador, marszałek, to iest ja, Bohdan, marszałek na ten czas natiey ormięskey.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4442*, *годъ 1712—1719; листъ* 282.

CVI.

Показанія каменецкихъ мѣщанъ старожиловъ о обязанностяхъ, установленныхъ обычаемъ, братчиковъ Святотроицкаго братства, принадлежащихъ къ сапожному цеху. 1715. Іюня 20.

Feria secunda ante festum Sancti Joannis Baptistae, anno 1715.

Zeznanie starodawnych ludzi, mieszczan dawnych, żyiących ieszcze, którzy maią lat ośmdziesiąt oba y trzeci.

Co na affectatią zacnie sławetnego pana Jana Oputczenka, raycy miasta Kamięca Podolskiego, na ten czas brata starszego bratstwa Świętej Tróycy, będąc zapozwany, zeznał utściwy pan Wasyly Iwanowicz, mieszczanin kamieniecki, będąc zapozwany, iż przed laty, to jest przed turetczyzną, cycha sławetna szewska miała ten swoy zwyczay, iż powinność czyniła do cerkwi Świętey Tróycy: swice zawsze gdy mieli swoie przed obrazem Świętej Tróycy; w zaduszne dni dwa razy w rok służbe Bożą mieli za swoich rodziców; na świętego Kozmy y Demiana służba bywała zaduszna y obiad sprawowali dla ubogich przed postem Bożego Narodzenia. Młodsi, to jest szewczykowie rzemiosła tegoż, takže mieli swice swoie, obraz swóy mieli, któren ubrawszy, na processje chodzili co niedzieli, do jutrzni na wsenocznoie y służby Bożey ze świcami należycie stawali pod grzywnami, inquantumby nie byli na którą niedziele albo w święto które; co zeznał.

2. Jacenty Hryhorowicz, także będąc zapozwany, zeznał słowo w słowo, jako y p. Wasyli Iwanowicz.

3. Brat rodzony tegoż Jacentego, Tymko Hryhorowicz, będąc zapozwany tegoż rzemiosła, wszystko zeznał tak jako y pirszy słowo w słowo, jako y pan Wasylij Iwanowicz. Które zeznanie swoie, podnioszszy dwa palce, poprzysięgli wszyscy trzey.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713. Листъ 547 на оборотѣ.

CVII.

Грамота короля Августа II овруцкому хорунжію, Антонію Трипольскому, разрѣшающая ему превратить въ городъ его имѣніе Раковщину, учреждающая въ немъ двѣ ярмарки и торги и жалующая его жителямъ права мѣщанъ. 1715. Августа 20.

Roku tysiąc siedmset dziewietnastego, miesiącą Apryla dwudziestego osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Ówruczu, przedemną, Łukaszem Bohdanowiczem, miecznikiem lidzkim, namiesnikiem natenczas podwojewodztwa, vicesregentem grodzkim generału województwa Kijowskiego i xięgami grodzkiemi, kijowskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Piotr Milkiewicz, sługa wielmożnego imć pana Antoniego Trypolskiego, chorążego owruckiego, starosty wyzgrodzkiego, sędziego generału województwa Kijowskiego, nomine tegoż pryncypała swojego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, kijowskich, oryginał przywileju od najjaśniejszego krola jegomości, Augusta wtórego, wielmożnemu pryncypałowi offerentis, z podpisem ręki jego królewskiej mości, także z podpisem ręki sekretarskiej i z pieczęcią koronną mniejszej kancellaryi przyciśnioną, na osadzenie wolne miasta Rakowszczyzny danego i konferowanego, ratione introcontentorum per oblatam podał, in tenore verborum sequenti: August wtóry, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski, a dziedziczny xiąże Saski i elektor. Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, że opowiadał przed nami urodzony Antoni z Trypola Trypolski, chorąży owrucki, iż on w gruncie swoim własnym,

w dobrach swoich dziedzicznych, nazwanych Rakowszczyzna, nad rzeką Norynią, w województwie Kijowskim, a powiecie Owruckim leżących, miasteczko sadzić i zamek, ku zasłonie państw naszych, założyć chce, i prosił nas, abyśmy mu, według wolności i prawa pospolitego, z łaski naszej, pozwolili onemu miasteczku jarmarki i targi, karczmy wolne nadali; także poddanym jego, w tych dobrach, Rakowszczyznie, teraz mieszkającym i którym wolno przychodzić i tam osiadać będą, wolność mieską nadali. A tak my, chcąc, aby się wszystkie Rzeczy-Pospolitej i pożytki poddanych naszych rozmnażali, zwłaszcza gdy to na przeszkodzie żadnej miastom i pożytkom naszym nie będzie, z łaski naszej Królewskiéj, za przyczyną panów rady, urzędników naszych, a na prośbę przerzeczonego Antoniego Trypolskiego, to uczynić pozwoliliśmy jemu, i tym listem naszym pozwalamy w pomienionych dobrach jego, Rakowszczyznie, miasteczko; w którym miasteczku dwa jarmarki na każdy rok, to jest: jeden na świętego Jana Evangelistę, a drugi na świętego Pachomiego, według ruskiego kalendarza; a targi w każdy tydzień w niedziele. Wolność miejską poddanym jego, którzy w Rakowszczyznie są i potym osiadać będą, nadajemy, jako w inszych miastach mieszczanie mają. I już na jarmazki i targi wolno będzie do tego miasteczka wszystkim obywatelom państw naszych i cudzoziemskim kupcom ze wszelkiemi zwykłemi towarami jeździć, płacąc jednak kupcy, tak na jarmarki i targi przyjeżdżające, iako też i mimo jadące, dokąd kolwiek przejeżdżając przez grunt miasteczka tego Rakowszczyzny, myta jarmarkowe, targowe, jako i po innych zwyczajem miastach. Którychto wszystkich wolności tenże urodzony Antoni Trypolski, żona, dzieci i potomki jego, z poddanemi swemi, mieszczany Rakowskiemi, mają używać i wszelkie sobie we wszystkim rozmnażać pożytki, jako i inni obywatele wojewodstwa Kijowskiego w miastach używają, a to wiecznemi czasy, bez ubliżenia jednak prawa pospolitego, także i myt głównych i pożytków naszych i Rzeczy-Pospolitej. Na co, dla lepszej wiary, ręką własną podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, roku Pańskiego MDCCXV, miesiąca Augusta dnia XX, panowania naszego XIX roku. U tego przywileju podpis ręki jego królewskiej mości przy pieczęci przyciśnionej, z jednej strony temi słowy: Augustus rex, a na drugiej stronie pieczęci podpis ręki sekretarskiej temi słowy: Konsens na osadzenie miasta Rakowszczyzny, w wojewodztwie Kijowskim a powiecie Owruckim leżącej, urodzonemu Antoniemu Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu dany. Franciszek Krotoński, jego królewskiej mości i pieczęci koronnej sekretarz mp. A na drugiej stronie tego przywileju napis temi słowy: Procancella-

riatu excellentissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, Joannis Casimiri de Alten Bokum, episcopi Premisliensis, abbatis Czervenensis, procancellarii regni, sigillatum et extraditum. Któryże to przywilej, za podaniem i prośbą jegomości podawającego, a za moim, urzędowym przyjęciem, z początku aż do końca, jak się w sobie ma, jest w xięgi wpisany.

Книга гродская, Кіевская, записовая и поточная, № 34, годъ 1719; листъ 52 на оборотъ.

CVIII.

Слѣдствіе и приговоръ, постановленный на его основаніи Дубенскимъ магистратомъ, по поводу обвиненія двухъ женщинъ въ принятіи іудейской вѣры. Магистратъ приговорилъ одну изъ подсудимыхъ, упорствовавшую въ іудействѣ, къ терзанію клещами и къ сожженію живьемъ на кострѣ; другую, изъявившую желаніе возвратиться въ христіянство—къ обезглавленію. Кромѣ того евреи, замѣшанные въ дѣлѣ, приговорены къ тѣлесному наказанію у позорнаго столба; весь-же еврейскій Дубенскій кагалъ, за перядение—къ штрафамъ въ пользу всѣхъ дубенскихъ церквей и монастырей, также въ пользу замка и суда. Сверхъ того запрещено впредъ евреямъ, подъ опасеніемъ штрафа и тюремнаго заключенія, держать христіянскую прислугу. 1716. Марта 5.

Roku 1716, 5 marca.

Przed sądem i aktami majdeburii Dubieńskiéj agitowała się sprawa między instygatorem sądowym z jednéj, a niezbożnych otszczepieńców wiary chrześcijańskiéj z drugiéj strony, w tem i o to: Iż w mieście Dubnie jawiło się z inszych krajów wiarołomcy, alias odszczepieńcy wiary chrześcijańskiéj, którzy, mało się bawiwszy w mieście, że Pan Bóg onych wydał, aby za swoje bluźnierstwo odebrali koniec, ktorzy będąc połapani, do więzienia w zamku osadzeni są, a potem, za rozkazaniem zwierzchności zamkowéj, od urzędu miéjskiego byli pytani, skądby byli i jakim sposobem wiarę świętą chrześcijańską pogardzili i, odstąpiwszy od niéj, do żydowskiéj udali się wiary.

A tak stanąwszy jedna, na imie Maryna Dawidowa, wdowa Syrowajcowa, wyznała: »żem ja jest z Litwy, z miasta Witebska, córka jednego

witebskiego popa, Ochryma, a gdy mój ojciec umarł, matka moja, będąc wdową, wydała mnie zamąż za chrześcianina, Dawida Syrowajca, z ktorym żyłam lat 10, a gdy mąż mój umarł, umyśliłam, opuściwszy wiare chrześcijańską, a żydowską przyjąć wiarę«. Pytana była: »kto cię na to namówił?« A ona rzekła: »nikt, ja sama od ojca mego, popa, słyszała, że ta wiara żydowska jest lepsza a niżeli chrześcijańska, a tak ja, to wziąwszy w umysł, zostąłam teraz w żydowskiéj wierze, już temu około pół roku, jakoby od kuczek żydowskich i, wziąwszy tę żydowską wiarę na siebie, o czem nikt nie wiedział, swoim koniem wyjechałam z Witebska i jechałam około mil 50, a potém dawano mi już podwody od żydów, od miasta do miasta, bom powiadała, żem ja jest żydówka i tak, aż tu do Dubna mnie przywieziono i tylkom noc przenocowała w Dubnie, zaraz mnie wzięto do więzienia». Pytana była: »Jeżeli możesz się nawrócić na wiarę świętą i chcesz być chrześcijanko znowu?« Odpowiedziała: »że nie chcę i gotowam ginąć w téj żydowskiéj wierze dla żywego Boga, bo to lepsza wiara a niżeli wasza chzześciańska, bo wasza jest wiara fałszywa«. Co powtóre i po wiele razy twierdziła już przy cielesnéj confessacie; gdyż onę po trzy razy pokładano, a bito, któréj dano plag 186, ala ona to wszystko jednako mówiła, jako szyrzej inquistia objaśnia. Drugą dziewkę, na imie Marynę Wojciechównę, którą wzięto podczas téjże wesela (bo już była ślub wzięła iz żydem), tedy i téj pytano, zkądby była? Ona rzekła: »Jam jest rodem z miasta Mielca, tamem i służyła u pewnego żyda lat 3, a potem mnie do Leżajska namowiono od żydów, a tak w Leżajsku zostałam żydówką z namowy żyda Pasternaka, i innych żydów, i żydówek, w wierze żydowskiéj«. A gdy tę dziewkę, Marynę, wzięto na cielesną confessatę, tedy, jak przed biciem, tak i po biciu wszystko jedno wyznawała, którą, przez razy trzy pokładając, dano rózgami plag 66, na ostatek 40; mówiła: »że ja teraz brzydzę się tą wiarą żydowską, bom jak wierzyła w Chrystusa ukrzyżowanego, tedy i teraz dla niegom gotowam cierpieć i umierać«. Żydów zaś pięciu, których także do więzienia pobrano podczas tegoż wesela i niedopuszczono onym wesela kończyć i pobrano onych, tak nowożeńców, jako i przytomnych natenczas żydów, jako to: żyda jednego, gospodarza szpitalnego, u którego te wesele odprawowało się; drugiego żyda, który ślub dawał; trzeciego żyda, oblubieńca téj dziewki ślubnego; czwartego żyda, który jechał z nią tak długo w drodze, a powiadał że nie wiedział, żeby to była ta dziewka chrześcianką; piątego żyda, który pisał między nimi kartę, chory będąc, i nie wie komu pisał, jako inquisitia objaśnia. Których żydów tych pięciu, pierwiéj dobrowolnie, a potém przy

cielesnéj kofessacie pytano, że każdego bito barbarami po trzy razy, pokładając, jednak nie inaczéj wszystko, jedno wszystcy mówili: żeśmy nie wiedzieli żaden, ażeby ta dziewka miała być chrześcianką, jako szerzéj w inkwizycyi objaśniono.

Przeto sąd niniéjszy, wysłuchawszy inkwizycyi przy cielesnéj confessacie, a uważając taki exces popełniony, rzadko abo nigdy niesłychany, haniebny przeciwko Panu Bogu i wierze świętéj, powszechnéj, chrześciańskiéj szkodliwy. Tedy, przychylając się do prawa pospolitego i artikułów prawnych, jako objaśnia w artikule 79, w księgach cesarskich et speculum saxonicum libro primo, że każdy odszczepieniec ma być ogniem karany (speculum lib. 6.). Przeto i sąd niniejszy, zchylając się do tychże artikułów prawa, nakazuje niniéjszym dekretem, aby, za tąk haniebny uczynek w odstąpieniu wiary świętéj chrześciańskiéj, ta Maryna Dawidowa, wdowa, była żywą na stosie drew spalona; jednak, nim na stos ogniowy pójdzie, aby pierwiéj kleszczami ciało jéj było rwane razy 3 i na ogień rzucone, a potem i samę żywą na stos drew włożono i spalono onę.

Tę zaś dziewkę, Marynę Wojciechownę, która, lubo znowu do wiary świętéj chrześcijańskiéj nawraca się, żałując za swój haniebny uczynek, i znowu chce być chrześcianką, jednak, według prawa pospolitego, ma być gardłem karana, to jest, aby, pod miecz głowę oddawszy, ciało ma być spalone na stosie drew, jako wiarołomcy i odszczepieńcy.

Ci zaś żydzi pięciu, ktorzy, tak dobrowolnie, jako i przy cielesnéj confessacie zeznali, że nie wiedzieli, żeby była chrześcianką ta dziewka, a co większa, że i sama ta Maryna, dziewka, zeznała przy cielesnéj confessacie na tego żyda, za którego iść miała, to, że ten żyd, Froim Jakubowicz, nie wiem czy on znał, czy nie znał, że ja byłam chrześcianką; dla czego i nie powoływała go w tém, i lubo zeznawała, że musieli żydzi wszyscy wiedzieć o mnie, żem chrześcianką była, ale, kiedy tylko ona sama powiada, a innych dokumentów ani żadnych dowodów na to sąd nie ma, przeto owych pięciu żydów sąd uwalnia od stracenia gardła, jako to: Froima Jakubowicza, poślubionego téj to dziewki Maryny, drugiego Lejbę Mewszowicza, wędrownego, trzeciego Lejbę Abramowicza, gospodarza szpitalnego, czwartego Jankiela Boruchowicza, który slub niewiadomie dawał, piątego Jankiela Józefowicza, który, chory będąc, za usilną prośbą, kartę pisał. Między nimi jednak, aby ci czterech byli smagani u pręgi, każdemu po plag 100, krom tego Jankiela Jozefowicza, który kartę chory, nie wiedząc że to chrześcianka, pisał. A tak, po wybiciu rużgami u pręgi owych to czterech, wędrownych z miasta wypędzić, a którzy tu, w Dubnie, mają

żony, te, aby do żón swoich i mieszkania swego byli przypuszczeni. A że ten exces haniebny stanął w Dubnie, między kahałowemi dubieńskiemi, a kahał był w tym ospały i trzymali u siebie przez tydzień owych odszczepieńców, czy to wiedząc, czy to nie wiedząc, i wesele onym pozwolili czynić, tedy nakazuje sąd niniéjszym dekretem, aby kahał dubieński dał: na kościoł Fary dubieńskiéj wosku kamieni dwa, łoju kamieni cztéry, na konwent dubieński ichmościów ojców Bernardynów wosku kamień jeden, łoju kamieni dwa; do klasztoru ichmościanek panien Karmelitanek konwentu dubieńskiego wosku kamień jeden, łoju kamieni dwa; do cerkwi świętego Mikołaja w Dubnie wosku kamień jeden; similiter do cerkwi świętego Eliasza Proroka i do cerkwi na Surmiczu świętego Jerzego; do monastyru ichmościów ojców Bazyljanów w Dubnie; wielebnym pannom Bazyliankom, do monastyru, za stawem dubieńskim rezydującym, tym, każdemu po kamieniu jednemu wosku powinni będą wydać. Wine zaś od tegoż kahału dubieńskiego dać powinni do skarbu jaśnie oświeconego xięcia jegomości, pana i dobrodzieja, ile rozkaz zajdzie, jako nad poddanymi, jako też zwierzchności zamkowéj i na urząd miéjski dubieński. A że u kahału stał się taki exces, a koszta łożyli w téj sprawie z miasta chrześcianie, tedy kahał dubieński powinien wszystkie koszta prawne w téj pretęsyi chrześcianom przywrócić. To też dokłada się, według prawa pospolitego, jako statuta korony polskiéj articulo (sacrilegium) libro 3 objaśniają, żeby, pod winą sta grzywien na żyda, który by żyd chrześcianina utriusque sexus za sługę sobie przyjmował, a chrześcianin, aby też żydowi nie służył, pod więzieniem i winą nieodpusną. Żyd zaś takowy każdy winę zapłaci do skarbu J. O. X. jegomości dziesięć talarów bitych. Co ma być obwołano w rynku, trzema dniami po exekucyi tych złoczyńców, aby od tych czas żaden chrześcianin, ani z chrześcianek, tak rzymskiéj jako i greckiéj religii, nie ważyli się służyć pod winą wyż opisaną. Datum ut supra. Mikołaj Wodowicki, pisarz M. D. juratus., manu propria. Jan Hołowczycki, lantwójt., m. pr. Paweł Kiryanenko, burmistrz. Jan Kapustenko, burmistrz. Павелъ Ярмоловичъ, бурмистръ, m. propr.

Книга магистрата города Дубна, годъ 1712—1751, № 1340. Листъ 65.

CIX.

Приговоръ, постановленный Каменецъ-Подольскимъ, старостинскимъ, бурмистровскимъ судомъ, присуждающій къ смертной казни крестьянку Анну за принятіе ею магометанства. 1716. Мая 25.

Feria secunda post dominicam exaudi proxima, anno Domini millesimo septingentesimo decimo sexto.

W sprawie y akcji między Mechmetem Kalfa, maystrem rzemiosła mularskiego, chocimskim obywatelem, z iedney, a pracowitą Anno, pracowitego Antoniego, mierocznika z Karwaser, żoną, z drugiey strony. Proponował aktor: że pozwana y stawiona przed sąd, przyszedszy do Chocima, natrafiła na jednego rothmistrza pułku odważnego Kołczaka, która mu mówiła: »że ieżeli móy trafi mąż tu, będę bisurmanką«; y tak mi dał znać Kołczak, gdym przyszedł, deklarowała się przyiąć wiare bisurmańską. Na to pozwana odpowiedziała: »żem ia nie wiedziała co mi kazał mówić«. Sąd starościński, burmistrzowski, grodzki, kamieniecki, kontrowersii wysłuchawszy, y one matura deliberatione wyrozumiawszy, potrzebne libera confessata sąd ninieyszy uznaie, które przeczytawszy, y przez wszystkie cyrkumstancye zważywszy, sąd ninieyszy, starościński, kamieniecki, podolski, poniewasz ex liberis confessatis constat sądowi, że ta obwiniona y stawiona, Anna, pracowitego Antoniego mielnika żona, ważyła się przeciwko prawu boskiemu y ślubowi małżęskiemu wykroczyć, wprzód wezwana, porzuciwszy męża, cudzołostwem bawiła się, potem, lubo była sieczona rózgami pod pregą, nie poprawiła się, ale poszła do Chocimia y tam po turecku, ut asserit, wyrzekła się wiary y mieszkała z aktorem niedziel circiter dwie; potym, zabrawszy worek aktora z lewami, kontusz karmazynowy francuzkiego sukna, kaftan zielony, chustki dwie: iedna iedwabna, druga bawełniana, papucie, uszła do Issakowiec, sąd starościnski, burmistrzowski, grodzki, kamieniecki, winną one uznaie, i lubo większą zasłużyła karę, ad mitiora ex clementia condescendit, nakazuie, aby za takowy uczynek, zabiegaiąc dalszej oboiey płci swewoli, aby w przyszły piątek, podczas targu, przez mistrza publicznego mieczem karana była; y, pro executione, ad judicium advocatiale polonum odsyła, sumptu z czopowego. Co się tycze zabrania rzeczy, salvam viam agendi z imć panem Rybińskim naznacza. Alexander Łokuczewski, B. G. K. P. mp.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ. 123.

CX.

Жалоба Каменецкаго войта, Николая Павлича, на другихъ членовъ магистрата о томъ, что они не согласились подать протеста отъ имени города въ гродскій судъ противъ притѣсненій, испытываемыхъ войтомъ и мѣщанами отъ Каменецкаго бургграбія, который принуждаетъ мѣщанъ сторожить преступниковъ и, за неимѣніемъ тюрмы, отсылаетъ послѣднихъ въ домъ войта. 1717. Февраля 23.

Feria secunda post dominicam Reminiscere proxima, anno Domini 1717.

Do urzędu y akt subdelegackich, ławniczych, kamienieckich, przyszedszy szlachetny y zacnie sławetny pan Mikołay Pawlicz, woyt miasta jego królewskiey mości Kamieńca Podolskiego, jurisdikciey polskiey, sollennie przeciwko szlachetnym y zacnie sławetnym panom: Pawłowi Swiatowiczowi, burmistrzowi, Michałowi Węgrzynowiczowi, Bazylemu Fostykowi, Janowi Opuczenkowi, Janowi Pawliczowi, Janowi Promitowskiemu, Janowi Kiryakiewiczowi, raycom miasta Kamieńca Podolskiego, jurisdikciey polskiey, protestował się y protestuie, o to: iż pomienieni panowie raycy; mniey dbaiąc o całość dobrego pospolitego miasta, widząc wielkie oppresie od imć pana Łokuczewskiego, burgrabiego kamienieckiego, przeciwko panu protestantowi y całemu miastu, przez usiłowanie mieszczan y przedmieszczan do pilnowania więzniów w mizerię obróconych, a nie chcieli puść do grodu protestować się, ale y owszem, ich mość fomentowali, namawiali na p. woyta, nie maiącego władzy w kluczach y więzieniach od ratusza; gdzie imć pan burgrabi w dom p. woyta sprowadzał y sprowadził: primario żyda, na imie Ognistego, złodzieia, y onego porzuciwszy, odszedł, aż któregom kazał do więzienia zaprowadzić, pilnować y samem pilnował, ażeby nie uciekł, bo nie było y niemasz słusznego więzienia, potym y innych naprowadził więźniów, iuż po konfesatach y dekretach, po trzy ćwierci roku trzymał w więzieniu, a ubodzy przedmieszczanie ich pilnowali, dla czego ich rozpendził, y poroschodzili się, y wszyscy chcieli puść y roześć się przez te opresie; y lubo pilnowali, iednak im pouciekali, haki, drzwi, kłódki połamawszy y połupawszy. Nie respektuiąc imć pan burgrabi na to, na ostatek więźnia, imć pana Paplińskiego, sprowadził wtenczas, kiedy drzwi, kłudki połamane, popsowane y kazał mi go do domu mego prowadzić, któregom

prosił, aby dał warte, a imć p. burgrabi rozkazywał, aby cechy mieyskie pilnowali; tandem, gdy go w dom moy prowadzili, kazałem drzwi zamknąć, a imć pan burgrabi chodził do w. imć p. komendanta, ażeby pana woyta, id est mnie, protestanta, do więzienia, zwanego Indyią, wzięto, (a lepiey było prosić aby tam złodzieiów oddać), iednak wielmożny imć pan kommendant tego nie pozwolił, ale exekucyią dziesięć żołnierzów zesłał, poki więzienia nie naprawie y tego więźnia nie przyjmę, zostawać maią; co się tak stało, że posłaliśmy po tego więznia, po imć p. Poplińskiego; a ichmość sami tego więźnia puścili; iteratim, w krótkim czasie, dwoch więźniów imć p. Humickiego do więzienia oddawano; którym więzienia nie broniłem, tylko aby warte dali do więzienia; a imć p. burgrabi tego koniecznie się napirał, aby mieszczanie y cechy pilnowali; y w dom mi wprowadzili tych złodzieiów, których, bez bytności moiey, żona moia z domu wygnała, o co mnie imć pan burgrabia do grodzkich sądów pociąga y nieprzystoynie opisuie (y dał się słyszeć:» że ponieważ mieszczanie nie chcą do więzienia przyjmować złodziejów, muszą mieć z niemi korrespondencyią y iedno z nimi rozumieć«). Pan woyt, ninieyszy protestant, nie czując się w żadney makule y zsedszy się z panami raycami na ratusz, expostulował, mówiąc, żeby na imć pana burgrabiego protestatie od całego miasta uczynić a panowie raycy, prawie iakby to do nich nie należało, nie chcieli się protestować y owszem pana woyta, a ninieyszego protestanta, na sztych wydaią, dla czego pan woyt, pzaecavendo integritati suae, przeciwko tymże panom raycom o nieuięcie się za oppresie całego miasta przed ninieyszym urzędem y aktami iego protestował się y protestuje, atque iterum protestuie, salva nihilominus ejus protestationis augendae, meliorandae aut alterius, si id necessitas poscerit, faciendae pleno in robore reservata atque precustodita facultate. Mikołay Pawlicz, wóyt. R. V. K. P. mp.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4442, годъ 1712—1719. Листъ 560 на оборотѣ.

CXI.

Универсалъ князя Карла-Станислава Радзивилла къ мѣщанамъ города Олыки, объявляющій о томъ, что всѣ жители города, которые не возведутъ построекъ на принадлежащихъ имъ въ городѣ мѣстахъ до означеннаго срока, теряютъ право собственности на эти мѣста и магистратъ обязанъ будетъ раздать ихъ новымъ владѣльцамъ. 1718. Генваря 31.

Karol-Stanisław Radziwił, xiążę na Ołyce, Nieswirzu, Birżach, Dubin-

kach, Słucku, Kopylu, Klecku y S. P. Rzymskiego, hrabia na Mirze, Szydłowcu, Krożach y Białey, kanclerz wielki W. X. Litewskiego, Bracławski, Przemyski Człuchowski, Kamieniecki, Kowieński, Krzyczewski, Ostrzski, Niżyński etc. etc. starosta.

Sławetnym burmistrzom, ławnikom y całemu pospólstwu miąsta mego Ołyki do wiadomości podaię, iż, maiąc doniesioną przez supplikę dezolacyą miasta mego Ołyki, w którym więcey dziewięciudziesiąt placów pustych znajduie się, a naybarziey z tey przyczyny, że ludziom cudzym, przychodzącym do miasta y na pustych placach domy budować zamyślającym, różni, którzy na tych placach albo dziedzictwo, albo pretensyę do nich mają y sami domów nie chcą stawić y tamtym do zabudowania przeszkadzają, a zatym, chcąc te miasto do dawnieyszey osady y ozdoby przyprowadzić, naprzód teraznieyszym uniwersałem moim pozwalam frysztu tym, ktorzy mają jakiekolwiek pretensye do placów pustych ad vigesimam quartam junii anni currentis, aby się na nich budowali, a jeśliby do terminu pomienionego kto nie zabudował placu pustego, albo przynaymniey nie zaczoł budować, tedy tym samym prawo, jeśli ma jakie, y pretensyą do tego placu traci, y, zaraz po expirowanym terminie, wyżey specifikowanym, wolno będzie magistratowi ludziom przychodzącym te place puste bez żadney od kogoż kolwiek przeszkody na zabudowanie rozdawać; z których placów tacy ludzie nowobuduiący się do trzech lat wszelkich podatków y powinności mieyskich, rachuiąc a data podania tych placów, uwalniają się; czego wszystkiego pilny dozór panu staroście sądowemu xięstwa mego Ołyckiego, pro tempore będącemu, zaleca się. Dan w zamku Bialskim, die 31 januarii, anno Domini 1718.

Karol-Stanisław xiąże Radziwił, kanclerz wielki W X. L. (M. П.). Uniwersał do miasta Ołyki na zabudowanie pustych placów.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащихъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 244.

CXII.

Приговоръ, постановленный Ковельскимъ магистратомъ, осуждающій мѣщанку, Марыну Васьковую, за дѣтоубійство—зарыть живую въ землю, пронзивъ бревомъ. 1718. Ноября 19.

Actum die 19 Nowembris, 1718.

Przed nami: Michałem Mieleszkiewiczem, burmistrzem kwartalnym, Jacentym Teodorowiczem, rajcą, Theodorem Zykowiczem, Jozefem Semenowiczem, burmistrzami staréj rady, Alexandrem Podhorskim, a na miéjscu sławetnego Theodora Drobnicza, Jakubem Wolińskim, ławnikami i aktami miéjskiemi jego królewskiéj mości kowelskimi.

Przytoczyła się sprawa przed sąd urzędu naszego z powieści żołnierskiéj, przez urodzonego pana Stanisława Riskiego, ktory, przyszedłszy do urzędu, oznajmił, że nalazł dziecie nieżywe, zakopane w winnicy Rożkowéj, urodzony pan Kołpacki, wyszedłszy dla swéj rzeczy. Co urząd dowiedziawszy się, zesłał panów ławników przysięgłych: sławetnego Theodora Drobnicza z ludźmi mieszczanami, to jest sławetnymi: Markiem Bohuszykiem i Semenem Rusakiem i innymi ludźmi i białogłowami; widzieli dziecię i relatią ławnik zeznał: że dziecię ze wszystkiem należyte, tylko główka zachylona była na prawy bok; i żołnierz zeznał przed ławnikami i pisarzem miéjskim, żem słyszał głos w nocy, jak dziecię pisnęło, tylkom nie zrozumiał; rozumiałem że szczenie. I obżałowana, Maryna Waśkowa, zeznała, kiedy ją pytano na tym terminie, znała się do tego, że jéj dziecię, tylkom nieżywe porodziła, że ratunku nie było; i przez tom go zakopała. Która na tymże terminie wzięta była do więzienia za tak okrótny uczynek, do któréj, w więzieniu zostającéj, zesłani byli z urzędu panowie ławnicy obadwa i zeznała przed onemi taż obżałowana Maryna, żem sprawę miała nie z kim inszym, tylko z mężem swoim, jakem była w Lubitowie, alem téj nocy nie pamiętała, jakem to dzicię porodziła, tylko potem uważyłam, że zle uczyniłam. Potem przyzwany był sławetny Iwan Demidiuk, brat obżałowanéj, przed sąd, który, stanąwszy na sądzie, zeznał: Żem nie o czym nie wiedział, czy ona brzemienna była, czy nie? bo ja gościem bywam w domu i na ten czas, kiedy ona porodziła i zakopała, to, rano wstawszy, poszedłem na folwark, a ona przez noc porodziła i zakopała, a ja o tem nie wiedziałem ani znałem. Także żona słewetnego Iwana Demidiuka zeznała przed sądem, żeśmy o tem nie wiedzieli, czy ona brzemienna, czy nie? bo zawsze leżywała w zapiecku, chorą się czyniła, ale do męża nie chodziła od nas, tylko od Filipianki taj rok o Pokrowie; i tom słyszała od niéj, że, gdybym ja wam była powiedziała, jakeście szli do cerkwi, tob zastali jeszcze dziecię żywe. Także obżałowana Maryna Wasylowa powtóre była przyprowadzoną z wieży i pytana przed sądem, która przyznała: żem ja ni z kim nie miała sprawy, tylkom z mężem swoim miała, kiedym była u męża swego w Lubiszowie, tak rok o Pokrowie, alem nikomu nie oznajmowała, com ja brzemienna, nawet i moje krewne, u którychem mieszkała, też nie

wiedzieli o tém, czym ja brzemienna i jakiem porodziła, tylko żołnierz był w izbie i słyszał to, jak dziecię pisnęło, a mnie nic nie mówił; tak ja sama się niezrozumiała z sobą, bo mnie właśnie jakby co wypchnęło z izby przed wrota, tak ja, poniosłszy do winnicy, przegrzebałam rękami dołek i położyłam dziecię, przykrywszy szmaciną, przysypałam piaskiem. I powtórnie pytana była, toż zeznała: żem jak prędko głos posłyszała, że pisnęło w izbie jak kurcze, tak mnie zaraz nie wiem co pchnęło przez próg na łeb z tym dziecięciem, tak ja, pobiegłszy do winnicy, przetaszczyłszy, dołek rękoma zagromadziłam. I potrzecie była pytana, toż samo powiedziała Sąd tedy, wysłuchawszy obżałowanéj Maryny odpowiedzi, przychylając się do saméj słuszności i artikułów prawa majdeburskiego, w porządku opisanego. gdzie pisze na liście 67, artykule 80: »Białogłowa, jeśliby która płód swój, który by już żywy był, a człąki na nim było rozeznać, zabiła, ta, według obyczajów, ma żywą być zakopana, a palem przebita; wszakoż' przestrzegając tego, żeby druga, za srogością takowego skarania, w desperatią nie przyszła, może być utopiona Ale gdyby takowy okrutny uczynek w której ziemi albo w mieście przygadzał się często, dla większego strachu i przykładu drugim złym białymgłowom, mają być, według wyżéj opisanego obyczaju, karane; abo takowa białogłowa, pierwiéj niżliby ją utopiono, ma w ogniu rozpalonemi kleszczami być targana, według nauki a rady ludzi, w prawie bieglych, etc »Nakazujemy dekretem naszym, ponieważ obżałowana Maryna potrzykroć przyznawała, że, z mężem swoim spłodziwszy to dzicię i porodziwszy to dzicię, ważyła się żywe zakopywać, za takie okrucieństwo, aby według prawa majdeburskiego, aby była żywą zakopana i palem przebita. Sławetni ławnicy relatią swą zeznali, iż podług decyziéj dekretu, stanęło zadość dekretowi.

Книга Ковельскаго магистрата, № 1445. годъ 1712—1719. Листъ 269.

CXIII.

Универсалъ короля Августа II къ евреямъ, живущимъ въ рейонѣ, причисленномъ къ Пинской синагогѣ, о томъ, чтобы ихъ прикагалки повиновались Пинскому кагалу и не отказывались отъ уплаты, возложенныхъ на нихъ этимъ кагаломъ, повинностей; король приглашаетъ также владѣльцевъ имѣній, въ которыхъ живутъ евреи, чтобы они понудили послѣднихъ къ повиновенію Пинской синагогѣ. 1719. Генваря 19.

Року тысяча семсотъ девятнадцатого, мѣсяца октября тринадцатого дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передо мною, Михаломъ Сыгнаевскимъ, коморникомъ кграничнымъ кіевскимъ, намѣсникомъ кгродскимъ староства Овруцкого, и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter niewierny żyd, Jakób Mowszowicz, imieniem żydów synagogi i kahału Pińskiego ten uniwersał, od najjaśniéjszego króla jegomościa polskiego, Augusta wtórego, z pieczęcią koronną przyciśnioną i z podpisem ręki jego królewskiéj mości, do żydów przykahałków pińskich, ratione introcontentorum wydany, per oblatam podał, prosząc, aby przyjęty i w księgi wpisany był. Który uniwersał ja, urząd, do xiąg przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: August wtóry, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, żmudzki, mazowiecki, podlaski, wołyński, kijowski, podolski, smoleński, siewierski, inflantski i czerniechowski, a dziedziczny xiąże saski i elektor. Oznajmujemy tym naszym uniwersałem wszem w obec i każdemu zosobna, komu o tem widzieć należy, osobliwie żydom, przykahałkom i partykularzom, do synagogi Pińskiéj należącym. Suplikowali do nas przez niektórych panów rad i urzędników, przy boku naszym będących, żydzi synagogi miasta naszego Pińska. Iż, mając od postanowienia w wielkiem xięztwie Litewskim między żydami kahału i synagogi i do nich przykahałki partykularze dodane, aby porządkiem podatku do skarbu naszego, według uchwał sejmowych, i długi, jako klasztorom i różnym kredytorom wyderkafy wypłacić mogły, do którego to kahału, według postanowienia i umiarkowania, za dozwoleniem królów jegomościów, antecrssorów naszych, między kahałami dodano, jako w wielkiem xięstwie Litewskiem, tak w koronie, co do Pińska należeć mają, teraz niektóre przykahałki, wynajdując sobie różnych sposobów i protekcyi, podatków należących do kahału płacić nie chcą, z posłuszeństwa należytego się wyłamują, przez co do wielkiéj przychodzić muszą ruiny, powinności i podatków płacić wystarczyć nie mogą. Którą to takową słuszną suplikę łaskawie przyjąwszy, wszystkim żydom, przykahałkom i partykularzom, do kahału Pińskiego, jako w wielkiem xięztwie Litewskiem, tak w koronie będącym, od lat dawnych należącym, nakazujemy i mieć chcemy, aby wszelkie powinności, posłuszeństwa potrzeby do tego kahału i szkoły Pińskiéj pełnili i słuchali; o co wielmożnych i urodzonych, uprzejmie nam miłych panów, tych, pod ktoremi przykahałki te i partykularze zostają, nie tylko bronić takowéj słuszności ale przykazywać żydom onych, aby dawne postanowienie i wolę naszą terazniejszą pełnili i do kahału synagogi Pińskiéj powinność wnaszali i czynili. Uczyńcie uprzejmości wasze dla łaski naszéj królewskiéj.

Dan w Warszawie, dnia XIX miesiąca stycznia, roku Pańskiego MDCCXIX, panowania naszego XXII roku. У того универсалу печать коронная есть притиснена, а подписъ руки его королевское милости тыми словы: Augustus rex. Который же то универсалъ, за поданемъ и прозбою вышменованое особы подаваючое, а за моимъ, урядовымъ принятіемъ, до книгъ нынешнихъ есть уписаный.

Книга гродская Овруцкая, записовая и поточная, № 3225, годъ 1718—1719. Листъ 472 на оборотъ.

CXIV.

Жалоба бурмистра польскаго Каменецкаго магистрата, Николая Павлича, на живущихъ въ Каменцѣ Армянъ и на войта ихъ, Стефана Милькоковича, о томъ, что они отказываются отъ всякой зависимости отъ польскаго магистрата, захватываютъ всѣ промыслы, вытѣсняютъ изъ города польскихъ мѣщанъ и разными противузаконными поступками, наносятъ вредъ городу. 1719. Марта 26.

Feria quinta post dominicam Judica praxima, anno Domini 1719.

Do urzędu y akt ninieyszych R. Ł. miasta Kamieńca Podolskiego osobiście przyszedszy szlachetny pan Mikołay Pawlicz, burmistrz y rayca kamieniecki, będąc z iedney strony ex officio suo obligowany, aby wszelkich praw, przywilegiów, dekretów, praerogatyw y wolności, temuż miastu Kamieńcowi y obywatelom iego łaskawie od nayiaśnieyszych królów polskich nadanych, y ich conserwacyi przestrzegał y doziérał, miarkuiąc się z drugiey strony, że omnis res tegoż miasta przez niesworne a swywolne subjecta, głowy niespokoyne, które to prywatne swoie interesa utrzymując, o publiczne nic a nic nie dbając, in turbido pisan zwykły (sic), coraz idzie in deterius, uważaiąc przytym iako przychodnie y z cudzych kraiów zaszłe, a przeto prawa oyczystego nie znaiące, osoby, to iest panowie ormianie, nad mieszczanami, z pradziadów y dziadów swoich patryciuszami tuteyszemi, górę biorą, jurysdykcie polską zgubić, regimen miasta pogranicznego odebrać, sami sobie absolute rządzić usiłuią y kwoli tego wszelkich przeciwko prawu sposobów szukaią, gdzie mogą Polakom szkodzić, złość swoie

wywierać nieprzestaią, na ostatek, życząc sobie, aby podług inszych miast, w tym to królestwie zostających, y Kamieniec, z Portą Otomańską, ludźmi oryentalnemi y różną wiare maiącemi, graniczący, tudziesz ludzie iego rządzili się y sprawowali, nadewszystko, zabiegaiąc miasta y ludzi ruinie, upadkowi y nieszczęściu, reassumuiąc wszelkie, tak przez innych kollegów swoich, iako y antecessorów, tegoż miasta rządców y burmistrzów, uczynione w tey mierze gdziekolwiek protestacye, solennie się, swoim y całego miasta, jurysdykciey polskiey, imieniem, przeciwko sławetnemu panu Stefanowi Milkonowiczowi y innym sędziom ormieńskim kamienieckim y całey nacyi ich żalił y protestował o to: iż oni, odstrychnowszy się całe y wyłamawszy z pod władzy y jurysdykciey magistratu tuteyszego, pragnąc independenter, będąc cudzoziemcami w mieście pogranicznym, przemieszkiwać, lubo wiedzą, iż im konstytucia koronna: »communicatio jurium civitatis Leopoliensis« nakazuie, aby szlachetnemu magistratowi, burmistrzom y radzie, iako primatibus miast y vicariis S. R. maiestatis, obedientiam, observantiam ac reverentiam oddawali, ordynacyi ich słuchali, onym in publicis definiendis podlegali, we wszelkich interessach z niemi się znosili, tego iednak nie uważając, pomienionego magistratu y jurysdykciey polskiey nie słuchaią, nie tylko nie szanuią y onemu posłuszeństwa nie oddaią, ale też rządy te, które presse do magistratu należą, sobie przywłaszczają, w rząd się miasta wdawaią, do mieyskiego bez woli magistratu, contra jus civitatum cardinale, przyimują, sprawy o grunta, do jurysdykciey polskiey należące, sami sądzą y odprawuią, intromissie w takoweż grunta aliosque juris gradus dawaią, ex vi fundi judicio polono parere nie chcą y zakazuią; schadzki prywatne y konsultacye potajemne, P. Bóg, wie iakie, a podobno nie tylko miastu, ale y koronie polskiey szkodzące, pokątnie czynią ustawicznie, jakoby polską jurysdykcyią zniszczyć y zagubić, swoie supra modum wywyszszyć, ubogich mieszczan polskich, których dość mała garstka y to szczupłey fortuny iest, wysworować, miasto całe y grunta iego opanować, radzą, zawołani na consultacye y rady publiczne, a iako mówią, ad communitatem, schodzić się, y choćby też w naygłównieyszych y naywalnieyszych miasta przypadkach znosić się y zdrową radą mieszczan ratować nie chcą, ale, zmówiwszy się z sobą, lauda y declaracye osobliwe, seu verius spiski prywatne, cum praejudicio ubogich ludzi, przeciwko prawu y konstytucyom, contra communem civitatis civiumque voluntatem, uchwalaią, czynią y fabrykuią, na to, co iest extra debitum, to iest in ruinam et subsequens in posterum praejudicatum ac praejudicium, co tylko napaścią abo extorsive kto praetenduje, nieznioszszy się z magistratem et cum communi-

tate, uchwalaią y w takowysz kłopot y nieszczęście pierwszym swoim nieprawnym zezwoleniem polską jurysdykcią wprowadzaią, gdy się im ta licencyia wymawia, cale się nie należącemi in quovis passu do judysdykciey polskiey ogłaszaią, wolne rządy absolutamque potestatem sobie przyznaią; nie dosyć na tym, na kontempt burmistrzów y radców ciż panowie Ormianie, lubo są alienigenae, nie tylko pisać, czytać, ale y po polsku gadać nie umieiąc, prawa penitus nie znaiący, z presumptiey y nadętości wielkiey, dufaiąc w pieniądze y fortuny wielkie, a wnosząc sobie nierozumni, że iuż jurysdykcia polska nigdy głowy nie podniesie, burmistrzami się wcześnie y radcami nazywaią, magistratu za głowe uznawać nie chcą, dla tego iuż y rzemieśników swoich od cechów polskich odstrychneli; nie maiąc prawa od nayiaśnieyszych królów polskich, cechy własne, ormiańskie, przeciwko innych miast zwyczaiom, uknowali y uformowali, ciż sami protestati, nie tylko jurysdykcyią diminuere, ale też fortunki mieszczan polskich injungere, sposób do pożywienia adimere gwałtem usiłuiąc, propinacye liquorów wszelkich, jako to: piw, miodów, win, gorzałek, lubo iedne tylko małmazyą y muszkatel, y to w piwnicach, według dawnych praw szynkować maią, sobie przywłaszczyli, szynki po domach y kamienicach swoich publicznie wszelkich trunków otworzyli, handle wszelkie, nie tylko tureckich y perskich towarów, ale też żelaznych rzeczy, coby tylko o tym tandeta wiedzieć powinna, y do pożywienia sposoby ludziom y rzemieśnikom polskim odebrali, tak dalece, że już żaden rzemieśnik polski należytego wyżywienia mieć, a przeto w mieście subsistere nie może, bardziey a bardziey na ruinę y zniszczenie nacyi polskiey dążąc, ciż protestati publiczne nawet prowenta, dochody niszcząc, sklepy y budki, pod ratuszem stoiące, ex omni ratione do ratusza polskiego należące, których im post hosticum jure tylko advitalitio et non ultra pozwolone, sobie przywłaszczyli, jus haereditarium do nich sobie uczynili y wymyślili; onych oddać y z nich czynszów powinnych realnie oddawać nie chcą, a tymczasem, nie tylko uszczerbek prowentów miasta, ale też ruina dachów y murów ratusznych, których reparacya ciężka rośnie; tym się nie kontentuiąc, żeby omne vestigium dependencyi do magistratu wymazali, y żeby nic a nic in recognitionem superioritatis jurysdykciey polskiey nie czynili, ale się cale z pod władzy y posłuszeństwa wybili, nawet pensyi pewnej, którą antecessorowie ich na naprawe zegaru, całemu Kamieńcowi potrzebnego, na sustentacyą zegarmistrza familiaeque civilis płacili, y płacić quotannis powinni byli, teraz ani dawać, ani płacić, ni się do takowey powinności przyznawać nie chcą, do podatków, contrybucyi, na całe miasto włożonych, ledwie trzeci grosz importuią; na ostatek,

nie kontentuiąc się tym y podobnemi postępkami, zosobna nawet każdy, gdzie może, polskiey jurysdykcyi szkodzi, one contemptuie, niszczy y w niwecz obraca; y tak sławetny pan Miłkonowicz, illegitime y przeciw konstytucyi koronnej obrany od Ormian woyt, wziowszy powagę woytowi polskiemu, który, według porządku miasta Lwowa, Ormianom praesidere y z nimi ad tractanda nationis negotia zasiadać powinien, nietylko się niesłusznie woytem głosi, ale też wszelkie rządy, regimen miasta sobie przywłaszcza y przypisuie, y woytem, y burmistrzem, y rządcą miasta nazywa się, w rządy, ex natura sua do burmistrza należące, wdaie się, cokolwiek iest należącego do decyzyi miasta y rady iego, sam absoluta potestate czyni, budki polskiey jurysdykciey pod ratuszem, sklepy, tak sam, iako y inni nacyonalistowie iego nullo jure posiadszy, z onych nietylko ustąpić, ale też y czynszów, haereditatem sobie vendicam (sic) dopłacić nie chce, y drugich do takowego nieposłuszeństwa przyprowadza, ale sam sobie takowe wybrawszy czynsze, one na swoie stronę, na swoie konto y pożytek obraca, cum discrimine ac detrimento ratusza polskiego y prowentów iego; nie maiąc dosyć na tym, czyniąc sobie powagę wielką, zbijaiąc wszelkimi sposobami władzę polską, y teraz, niedawnemi czasy, praesumpta quadam potestate, gdy z roskazu burmistrzowskiego budkę, względem odebrania czynszu z niey powinnego, zapieczętowano, rękę swoie na oderwanie piéczęci targnął, pieczęć oderwał y oney violentią uczynił, przez co, nie tylko dał okazyią nieposluszeństwa ludziom nacyi swoiey, ale też wielki a znaczny powadze burmistrza wyrządził kontempt, chociasz na takowym, y to contra jura, urzędzie położony iest, iednak to ludziom polskiey nacyi do sądu iego, pro administratione justitiae z Ormianów uciekaiącym się, żadną miarą sprawiedliwości czynić, dekretów, alias iuż przez siebie z dawna referowanych, do exekucyi y należytego wypełnienia ich wyprowadzać nie chce, ale ubogi polski lud, gdzie y iak mogąc, niszcząc, swoim sprzyia, w oczyiwistych krzywdach pobłaża, y ustawicznemi podobno, ut praesumitur skorumpowany, narabia conniventiami, przez co Ormian na hardę wsadza, ludzi, sprawiedliwości żebrzących, aggrawuie y do ustąpienia wszelkiey krzywdy przymusza y przyciska, nakoniec, nietylko ludzie, nietylko polskiey jurysdykciey, ale całe miasto do ruiny y wieczney zguby przyprowadzić usiłuią. Atestacyią, która od samego tylko burmistrza dawana bydź powinna, iednemu ormianowi na dwie osoby dał y zapowietrzonego ormianina przy owey atestacyi sprowadzić pozwolił, przez co ledwie miasta y fortecy pograniczney nie zaraził; owo zgoła tenże p. Stefan Mełkonowicz, ni na Boga, ni na sumienie, ni na prawo publiczne nie uważaiąc, zprzysiągłszy się z in-

nemi Ormianami na zgube micszczan polskich y zniesienie jurysdykcyi ich, wielkie inconvenientia y niezliczone praejudicią czyni, jakosię powtórnie tenże pan Pawlicz protestował, tak, że wszelkiey, tak swoiey, iako y całego magistratu y jurysdykcyi polskiey kontemptu y obelgi, prawem, tam gdzie należy, dochodzić declarował, hac sua protestatione ad praemissa mediante.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата. № 4442, годъ 1712—1719. Листъ 829.

CXV

Грамота графа Адама-Николая Сенявскаго, пожалованная имъ городу Ноколаеву, вновь населяющомуся послѣ разоренія его Турками. Сенявскій даетъ городу магдебурское право, устанавливаетъ порядокъ судопроизводства, возлагаетъ на мѣщанъ обязанность заботиться о защитѣ города отъ враговъ и опредѣляетъ количество ихъ повинностей въ пользу какъ свою, такъ и будущихъ владѣльцевъ города. 1720. Іюня 22.

Adam-Mikołay z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie y Myszy, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, Lwowski generalny, Rohatyński, Łobaczewski, Piaseczyński etc. starosta.

Oznaymuię ninieyszym przywilejem moim wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy i będzie na potomne czasy należało: Ponieważ wszystkie rzeczy, dobrym porządkiem idące, trwają długo, bez porządku zaś prędkiey odmianie i upadkowi podlegaią, chcąc tedy miasto moie dziedziczne, Mikołajów nazwane, w wojewodztwie Podolskim leżące, powiecie Latyczowskim i w nim obywatelów, po niedawnych dezolacyach przez woynę Turecką do iakiey kolwiek przychodzących perfekcyey, we wszelkim zachować porządku; ponieważ pamięć ludzka iest krótka i przemijaiąca, gdyby oney dawne pisma potomnym nie przypominały wiekom, dla tego, widząc rzecz słuszną konserwować przerzeczone miasto moie Mikołajów przy prawie, całości, wolnościach swoich, czyniąc oraz zadosyć prozbie mieszczan tamecznych, tę im y potomkom ich wiecznemi czasy nadaję prawo, aby się prawem Magdeburskim sądzili y wszystkie sprawy, tudziesz porządek, zwyczajem y przykładem inszych miast korony polskiey, trzymali, iednakże prawu memu dziedzicznemu i sukcessorów moich nic

nie deneguiąc. Sądy mieyskie takowym odprawować się mają sposobem: naprzód u wóyta, który z dyspozycyi moiey i potomków moich podany będzie, ztamtąd u sądu radzieckiego, a potym, jeśliby strony nie były kontente, u gubernatora, w zamku Międzybożskim na mieyscu moim zostającego; a nakoniec dopuszcza się apellacya do mnie samego i sukessorów moich, gdzie ostatnia decyzya i dekret zwykł bywać, we wszystkich sprawach. Jarmarki, według dawnych królewskich przywilejów naznaczone, dwanaście do roku, są te według ruskiego kalendarza: pierwszy na Maśnicę, drugi na tepłoho Olexija, trzeci w poniedyłok prowodnyi, czwarty na Mikułę litniego, piąty na Onufrya, szosty na Prokopa, siodmy na Hołowosiki, osmy na Czesnoho Chresta, dziewiąty na Pokrowę, dziesiąty na Kuźmy i Damiana, jedynasty na Klimentya, dwonasty na zaczatye Anny; na które to jarmarki wolno z różnych mieysc każdego stanu ludziom i kupcom przyjeżdżać, kupować, przedawać wszelkie towary, bez żadney od nikogo przeszkody i zdzierstwa, co się surowo pod karą i winami przykazuje, tak mieszczanom, jako tesz arędarzom, zwierzchność zaś dworska przestrzegać tego powinna. Targi w tym mieście w dzień niedzielny co tydzień bywać mają. A iż to miasto w takim kraju i mieyscu iest posadzone, gdzie często nieprzyiaciel krzyża Świętego czyni insulty, tedy powinni wszyscy mieszczanie na każdy czas niebespieczny dla potrzeby mieć każdy: rusnice, dwa funty prochu, kul dwie kopie na każdy popis. Strażników dwóch, dawnym zwyczajem, chować, z posrzodka siebie, na straż koleyno wysyłać. Nadewszystko starać się maią, aby wały, palisady, parkany, strzelnice około miasta jak nayporządniey oprawowali, także armatą, do obrony zwyczayną, to iest: hakownicami, smigownicami, prochami, ołowiami opatrzyli i ten porządek na obronę powszechną raz na zawsze trzymali y zachowywali Mieszczanie, którzy pola y zapóstów zażywaią, po taleru bitym do inwentarza płacić za to powinni co rok; a jeśliby kto z nich chciał zbyć swoie pole lub folwark, tedy komu inszemu nie godzi się przedawać, tylko tamecznemu mieszkańcowi i sąsiadowi swemu. War piwa na swoję potrzebę bez ujęcia pożytków arendarskich każdemu mieszczaninowi wolny pozwalam. Szarwarki tylko do stawu mieyskiego y innych, gdy potrzeba ukaże, dla naprawy grobel, wywożenia drzewa y kamienia do młyna, według dawnego zwyczaju, odprawować i odbywać maią. Powołoszczyznę: co sześć lat szostego wołu, albo co rok puł talara od wołu, po tyleż od krowy, po złotych dwa od konia, po złotemu iednemu od jałowki, po trzy lata maiącej. Dziesięciny: pszczelną — dziesiątą, owczą z jagnięciem — dwudziestą; swinną — także dwudziestą oddawać powinni. Z osobna mieszczanie . . . . domów

do czynszu złotych dwa, groszy sześć; zatylnicy zaś po złotemu i groszy trzy, a komornicy po groszy ośmnaście; latem dwa dni wszyscy mieszczanie do żniwa na dworską potrzebę wysyłać maią; oprocz tego raz na rok zimą, sanną drogą, wszyscy, sprzężay maiący, podwody do Lwowa odbędą. Te tędy powinności, bez exceptii, zdawna należące, do skarbu mego wnosić y inne podatki publiczne na każdy rok odbywać powinni; więcey nic czynić nadto nie mają, tylko straże nocne, nie tylko podczas jarmarków, ale też co dzień trzymać one koleyno mają, pod winami, a to dla bezpieczeństwa całego miasta, tak od ognia iako też innych przypadków. Te prawo samym tylko mieszczanom służy; przedmieszczanie zaś nie maią się pod nie podszywać, ktorzy dzień w tydzień pańszczyznę robić i inne powinności inwentarskie pełnić powinni Nadto całe miasto: zażny, obżny, zakosy, obkosy, zaorki, oborki, według dawnego zwyczaju, odbywać mają: które to prawo we wszystkich punktach dotrzymane nienaruszenie wiecznemi czasy mieć chcę, ofiarując każdemu, garnącemu się pod protekcyę moią, zaszczyt, łaskę y uczynność wielką. Co, dla większey wiary, wagi i pewności, ręką moią własną, przy zawieszeniu zwykłey pieczęci, podpisuię Przy każdym domu drabiny, osęki, beczki z wodami dla ognia konserwować należy. Działo się w Satanowie, dnia dwudziestego drugiego czerwca miesiąca, roku pańskiego tysiąc siedmset dwudziestego.

A. Mikołaj Sieniawski, K. K. H. W. K. Lwo G. R. S L. P. E. E. S.

Tak i ja aprobuję. W Mikołajowie, die 9. octobris, 1726. E. Sieniawska, K. Krakowska.

Nadane miastu Mikołajowi we wszystkich punktach y artykułach prawo y ja także, według opisania superius wyrażonego, approbuję. Datum w Oleszycach, die 5 Martii, 1738. August x. Czartoryiski (m. p.).

Prawo, miastu Mikołajowu dane od świętéj pamięci antecessorów moich, wyrażonemu miastu, Mikołajów zwanemu, dziś na mnie dziedzictwem spadłemu, prawo, pragnący nienaruszenié w niczym dochować we wszystkich punktach y artykułach, podług wyższego opisania approbuię, własną podpisując się ręką. Datum w Stawnicy, die 6 junij, 1783 anno Adam x. Czartoryiski mp.

In castro laticoviensi, feria secunda, id est die secunda mensis Augusti, anno Domini 1784, introcontenti juris cum approbationibus ad acta officii praesentis suscepta oblatio. Testor S Kolimowski, V. R. C. C. laticzoviensis.

Roku 1816, dnia 4 Novembris, ninieyszy przywiley do xiąg ziemskich powiatu Płoskirowskiego sposobem oblaty podany i za № 572 w protokule potocznym zapisany. Swiadczę Dulski, regent.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 245.

CXVI.

Жалоба магистрата города Выжвы, принесенная громадѣ этого города на ляндвойта, Тимоѳея Здания, о томъ, что онъ не исполняетъ обязанностей своей должности и обижаетъ членовъ магистрата 1720. Октября 2.

Actum die 2 octobris, 1720.

Stanowszy urząd miéjski, od nas gromady z aprobacyi zamkowé obrany, otrzymawszy zniewagę nietylko raz ale i daléj od lantwojta, sławetnego Tymosza Zdania, oświadczywszy się nami, gromadzkimi osobami, użył tenże urząd nas, niżéj wyrażonych, na swojem miéjscu, aby miał przed kim protestacię zapisać. My z gromady, nie tak na affektacią urzędową, jako bardziéj uważając pospozycyą całéj naszéj gromady, a co większa praw naszych, nam danych, zasiedliśmy; gdzie, na tymże terminie stanąwszy sławetny nasz urząd, za łżenie, za zniewagę swoią: naprzód sławetny Gabriel Olifirowicz i sławetny Siemion Wołczek, burmistrze z przysiężnemi, na sławetnego Tymosza Zdania, lantwójta natenczas będącego, w ten sposób i o to: iż my, urząd, sprawując się według naszéj urzędowéj powinności zawsze, jak czas każe, wszystką opuściwszy w domach naszych robotę, jesteśmy gotowi każdemu, do urzędu uciekającemu się, a pomieniony lantwójt, otszymawszy funkcyją od zwierzchności zamkowéj, rzadko kiedy według swojéj powinności i dochodu swego pilnuje, a jednak, lubo nam urzędowi markotno co raz jego, wiadomego jego powinności, zapraszać, w dobry sposób perswadowaliśmy, żeby pomoc nam od zwierzchności zamkowéj była, który, nie słuchając i nie chcąc, coraz jak czas każe, czasu stracić na powinności urzędowéj, robotą się odmawia, a potém, napadłszy nieraz nie tylko na przysiężnych naszych, ale i na nas, burmistrzów, jak się upije, na każdem miéjscu znieważa i dochodu

swego upomina się, porywając się do nas, burmistrzów, i przysiężnych naszych, z pięścią, obiecując dać zaraz pięścią w gębę; co już nieraz słysząc to i cierpiąc od onego, na ostatku, ponieważ trzeźwy rzadko, a jak podpije zawsze na każdém miejscu znieważa. Upraszamy dla lepszéj wiary jego mościów panów, z gromady poczciwych osób, téj protestacyi do rozprawy prawnéj zapisania, abyśmy daléj tego jarzma nie ponosili, czego prawo nie każe, co my, niżéj mianowani, wysłuchawszy, kazaliśmy tę protestacyją do xiąg zapisać Co jest zapisano. Ostap Karpisz, Tymosz Wereméjczyk, Waśko Merczuk, Paweł Prokopczuk etc. Na ten czas będący z starey wsi Wyżwy dla lepszego świadectwa Ostap Chłapuk. (Manu propria).

Книга магистрата города Выжвы, № 1294. Листъ 229 на оборотъ и 286,

---

CXVII.

Сознаніе вознаго о томъ, что онъ вручилъ евреямъ, живущимъ въ 30 городахъ и мѣстечкахъ Кіевскаго воеводства, позвы, требующіе ихъ къ суду вслѣдствіе обвиненія ихъ кіевскимъ подвоеводою въ томъ, что они держатъ прислугу изъ христіянъ, не смотря на запрещеніе закона, употребляютъ въ торговлѣ подложныя мѣры, и возвышаютъ чрезмѣрно цѣны, продаваемыхъ ими продуктовъ. 1721. Августа 13.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego pierwszego, miesiąca augusta trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście iego królewskiey mości Owruczu, przedemną, Alexandrem Baranowskim, namiestnikiem na ten czas podwojewodstwa grodzkim generału woiewodstwa kijowskiego, y xięgami ninieyszemi, grodzkimi, kijowskiemi stanowszy oczewisto wozny generał woiewodztwa Kijowskiego y innych, szlachetny Franciszek Siemiński, w moc prawdziwey, wierney y skutecznéj relacyi swojey, dla zapisania do xiąg ninieyszych jawnie, ustnie y dobrowolnie zeznał: iż on roku teraznieyszego, tysiąc siedmset dwudziestego pierwszego, in augusto, w różnych dni, pozwów grodzkich, kijowskich, autentycznych, in una eademque essentia pisanych, in numero trzydzieści, na niżey mianowane poodnosił mieysca po niewiernych żydów, arędarzów miast y wsiów niżey mianowanych: pierwszy pozew od-

niosł do miasta Starych Narodycz, drugi pozew odniosł do miasta Owrucza, trzeci pozew odniosł do miasta Wielednik, czwarty pozew odniosł do miasta Norzyńska, piąty pozew odniosł do miasta Łuhin, szósty pozew odniosł do miasta Korosteszowa, siodmy odniosł do miasta Chwastowa, osmy pozew odniosł do miasta Trylisów, dziewiąty pozew odniosł do miasta Białéj-Cerkwi, d.iesiąty pozew odniosł do miasta Siniawy, jedynasty pozew odniosł do miasteczka Siniawki, dwunasty pozew odniosł do miasta Korsunia, trzynasty pozew odniosł do miasta Lisianki, czternasty pozew odniosł do miasta Pohrebyszcz, pietnasty pozew odniosł do miasta Lubaru, szesnasty pozew odniosł do miasta Miropola, siedmnasty pozew odniosł do miasta Czudnowa, ósmnasty pozew odniosł do miasta Berdyczowa, dziewiętnasty pozew odniosł do miasta Białopola, dwudziesty pozew odniosł do miasta Byszowa, dwudziesty pierwszy pozew odniosł do miasta Makarowa, dwudziesty drugi pozew odniosł do miasta Łowkowa, dwudziesty trzeci pozew odniosł do miasta Żytomierza, dwudziesty czwarty pozew odniosł do miasta Pawołoczy, dwudziesty piąty pozew odniosł do miasta Czerniechowa, dwudziesty szosty pozew odniosł do miasta Olewska, dwudziesty siodmy pozew odniosł do miasta Brusiłowa, dwudziesty osmy pozew odiosł do wsi Łysianki, dwudziesty dziewiąty pozew odniosł do miasteczka Międzyrzyczki, trzydziesty pozew odniosł do miasta Szymrajowki y tam te pozwy, w ręce pozwanym pooddawawszy, o oddaniu y położeniu onych od kogo, po kogo y w jakiey sprawie by były pisane, samymże niżey mianowanym pozwanym opowiedział y, prawnie publicuiąc, do wiadomości przywiodł. Których pozwów tenor sequitur talis: Jozef z Potoka na Stanisławowie, Zbarażu, Brodach y Niemirowie Potocki, woiewoda y generał ziem Kijowskich, Warszawski, Sniatyński Leżayski, Kołomyiski, Czerwonogrodzki etc. starosta, niewiernym żydom, arędarzom quorumcunque nominum: arędarzowi starego miasta Narodycz, arędarzowi Owruckiemu, arędarzowi Wielednickiemu, arędarzowi Norzyńskiemu, arędarzowi Łuhińskiemu, arędarzowi Korostyszowskiemu, arędarzowi Chwastowskiemu, arędarzowi Tryleskiemu, arędarzowi Białocerkiewskiemu, arędarzowi Łysiańskiemu, arędarzowi Siniawskiemu, arędarzowi miasteczka Siniawki, arędarzowi Korsuńskiemu, arędarzowi Pogrzebiskiemu, arędarzowi Lubarowskiemu, arędarzowi Miropolskiemu, arędarzowi Czudnowskiemu, arędarzowi Berdyczowskiemu, arędarzowi Białopolskiemu, arędarzowi Byszowskiemu, arędarzowi Makarowskiemu, arędarzowi Łowkowskiemu, arędarzowi Żytomirskiemu, arędarzowi Pawołockiemu, arędarzowi Czernichowskiemu, arędarzowi Olewskiemu, arędarzowi Brusiłowskiemu, arędarzowi Lisiańskiemu, arędarzowi miasteczka Międzyrzyczki,

arędarzowi Szyrmiańskiemu (sic), z osób y ze wszystkich handlów, towarów, szynków, aręd, karczm y summ pieniężnych, gotowych y gdziekolwiek maiących, zwierzchnością iego królewskiey mości, a władzą moią woiewodzińską, przykazuję, abyście przedemną samym, albo sądem moim grodzkim generału woiewodstwa Kijowskiego, na roczkach grodzkich kijowskich, die decima sexta septembris w Żytomieżu sądzić się mających, vel his deficientibus, in aliis tandem subsequentibus proximis, od daty y położenia tych pozwów za niedziel dwie, albo w ten czas, gdy ta sprawa z regestru, sobie należytego, do sądzénia przypadnie y sądzona będzie, sami oblicznie y zawicie staneli, na instancyą instigatora sądowego y iego delatora, wielmożnego imci pana Alexandra-Kazimierza na Wilczopolu Wilczopolskiego, chorążego wiskiego, podwoiewodzego generała woiewodztwa Kijowskiego, władze nad wami mającego, krory, przychilaiąc się we wszystkim do prawa pospolitego y konstitucyi, was pozywa o to: iż wy, trzymaiąc arędy po miasteczkach y wsiach, w woiewodztwie Kijowskim będących, rożnemy handlami bawicie się y pożytki wielkie sobie przymnażacie, a na powinności swoiey nie znacie się, ludzi chrześcjan, parobków y dziewek, prawem zakazanych, po kilkoro trzymacie, że chrześcianie nie mogą mieć za wami swoiey wygody; miary fałszywe y nie prawdziwe do przedania trunków macie, trunki złe trzymacie y nie według należytości, iako po drugich woiewodstwach, drogo przedajecie, w niedziele y święta uroczyste w winnicach swoich gorzałki kurzyć każecie, łokieć do przedania sukien y materyi rożnych skompy macie, y we wszystkim nie według należytości postępuiecie; a zatym aktor was pozywa do komportowania miar nieprawdziwych, a dania wam prawdziwych i taxy o wszystko, jako się wysz pomieniło, y do przysłuchania się winom prawnym, abyście na termin wysz oznaczony stawili y, na wszystko sądownie odpowiadaiąc, skutecznie się usprawiedliwili Pisan w Żytomierzu, roku tysiąc siedmset dwudziestego pierwszego, dnia wtorego augusta. Za ktoremi to pozwami on, mianowany wozny, rok y termin stronom obom: powodowey y pozwaney, stanowienia się zawity ku rosprawie prawney złożył y naznaczył, y o tym te swoią relacyą uczynił y zeznał, prosząc jey o przyięcie do akt; co y otrzymał. Franciszek Siemieński, wozny.

Книга гродская, Кіевская, записовая и поточная, № 36, годъ 1721—1722; листъ 662

CXVIII.

Грамота, данная королемъ Августомъ II мѣстечку Таращи, учреждающая въ немъ 4 годичныя ярмарки. 1722. Іюля 9.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego siodmego, miesiąca Junii dwudziestego siódmego dnia.

Na urzędżie grodskim, w zamku iego krolewskiey mości Żytomirskim, przedemną, Konstantym Didkowskim, burgrabią grodskim żytomirskim y księgami ninieyszemi, grodzkiemi, żytomierskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Bazyli Medwedowski, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodskich, żytomirskich, ten przywiley iego krolewskiey mości, miasteczkowi Taraszczy na iarmarki dany y konferowany, pieczęcią wielką koronną przypieczętowany, z podpisem ręki iego krolewskiey mości, także sekretarskiey, per oblatam podał, i mnie, urzędu o przyjęcie y do akt zapisanie prosił. A tak ja, urząd, annuendo affectationi, ad acticandum przyimuiąc, czytałem z początku aż do końca y tak się w sobie ma: August wtory, król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Żmudzki, Mazowiecki, Inflandski, Podolski, Podlaski, Smoleński, Siewierski y Czernihowski, a dziedziczny xiąże Saski y elektor. Oznaymuiemy ninieyszym listem, przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Czułości y dobroczynności krolewskiey rzecz przyzwoitą bacząc pomnażać dobra poddanych y fortuny onych, snadnie skłoniliśmy do tego, za instancyą do nas przez panów rad naszych, przy boku naszym rezydujących, wniesioną, abyśmy miasteczkowi, Taraszczy nazwanemu, w woiewodstwie Kijowskim leżącemu, cztery iarmarki w rok, na święta ruskie: pierwszy — na święty dzień Jurja; drugi—na ś. Onufrego; trzeci—na Rożestwo Bohorodyci ruskiey; czwarty - w niedzielę środopostną, podług kalendarza ruskiego, nadali y naznaczyli ninieyszym listem y przywileiem naszym, bez przeszkody iednak publicznych miast y miasteczek; na które to iarmarki do pomienionego miasteczka, Taraszczy nazwanego, wolno będzie wszelkiego narodu kupcom y innego stanu ludziom przyjeżdżać, tamże towary odmieniać y inne sprawy y kontrakty odprawować, pod wolnością y bespieczęstwem, prawem pospolitym przedaiącym y wyjeżdżającym na iarmarki y targi warowanemi, takich tylko nie przypuszczając, których y prawa pos-

polite do spółkowania z dobremi oddzielają y im onego zabraniają; prawa nasze krolewskie, rzeczy pospolitey y kościoła ś. katolickiego wcale y nienaruszenie zachowując. Na co się, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia IX miesiąca Lipca, roku pańskiego MDCCXXII. Panowania naszego XXIX roku. Nadanie iarmarków czterech: miasteczku, Taraszczy nazwanemu, dziedzicznemu. Przy pieczęci przyciśnioney wielkiej koronnej, podpis ręki iego krolewskiey mości: August rex; na drugiej stronie pieczęci podpis ręki sekretarskiey: Jakub Strzykowski, iego krolewskiey mości sekretarz. Który przywiley, per oblatam podany, za podaniem y prozbą imci podawającego, do xiąg ninieyszych iest zapisany.

Книга гродская, Житомирская, записовая, годъ 1725—1727, № 219; листъ 323.

CXIX.

Грамота короля Августа II, подтверждающая городу Каменцу всѣ права и привилегии, пожалованныя его предшественниками и жалующая новыя. Августъ II возвращаетъ городу доходъ съ мельницъ, отнятый приговоромъ королевскихъ коммиссаровъ, учреждаетъ въ Каменцѣ стрѣлковое братство, освобождаетъ мѣщанъ отъ подводной повинности, уничтожаетъ всѣ права на Каменецкое войтовство, присвоенныя себѣ шляхтичами, ввѣряетъ магистрату стражу городскихъ воротъ и, наконецъ, уравниваетъ всѣ права Каменца, съ правами, которыми пользовался Львовъ. 1723. Февраля 22.

Feria quinta post festum Sancti Mathiae apostoli, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo sexto.

Ad judicium et acta praesentia, terrestria, camenecensia Podoliae positionis judiciariae personaliter veniens famatus Albertus Rocholski, communitatis civitatis Camenecensis Podoliæ regens, obtulit judicio praesenti, terrestri, camenecensi Podoliæ et ad acticandum porrexit (privilegium infra scriptum); cujus legitimæ affectationi hocce judicium annuendo, privilegium confirmationis universalis anteriorum jurium et privilegiorum, per serenis-

simos reges Poloniæ civitati Camenecensi collatorum, a serenissimo Augusto secundo, moderno rege Poloniarum, eidem civitati et incolis ejusdem benigniter collatum, manu ejusdem sacrae regiae majestatis proporia et secretarii subscriptum, et sigillo majoris cancellariæ regni in appenso firmatum, introcontentum, pro munere officii sui suscepit et actis ingrossari mandavit, de tenore sequenti: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Vołhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque, nec non hæreditarius dux Saxoniæ, princeps et elector. Significamus præsentibus litteris nostris, quorum interest universis et singulis, æquissimam afflictæ civitatis nostræ Camenecensis in Podolia fortunæ rationem habentes, simulque cupientes, quatenus post longam hostilitatem turcicam pristino restitui possit vigori pacisque præsentis, cum Porta Othomanica habitae, quam uberrima cives ejus incolæque sentiunt commoda et emolumenta, faciendum esse duximus, ut omnia et singula jura, diplomata, privilegia, ordinationes, institutiones, decreta, rescripta litterasque quasvis, ab ipsa fundatione ejusdem civitatis Camenecensis usque ad præsentem diem pro parte civitatis hujus nationisque Polonæ civium et incolarum emanatas et servientes, nec non libertates, immunitates, prærogativas, concessiones, lauda, sanctiones, tam privata contuberniorum et confraternitatum, quam publicà civitatis illius, statuta, ordinationes, observationes, articulos generaliter omnes, generalitati per specialitatem et contra non derogando, sed decus et bonum ordinem civitatis hujus et contuberniorum eorumque omnium a serenissimis praedecessoribus approbationes, ratificationes et confirmationes, in quorum usu ex antiquo et ante hostilitatem turcicam extiterunt, approbandas, confirmandas, ratificandas esse duximus, prout integre, inviolabiliter et totaliter approbamus et confirmamus, ratificamus, innovamus et defectus omnes, si qui ex abusu et discrimine rerum ac temporum belli at alia aliqua ex causa, interrupto et intermisso uso aut neglecta vindicatione praetendi, obtrudi et qualitercunque imputari possint, ex plenitudine supremae potestatis nostrae regiæ supplemus et redintegramus; et quoniam anima civitatis sit ordo, idcirco magistratum in dicta civitate ordinarium per cives bene possessionatos, bonae conscientiae, et juris non ignaros libere sibi eligendi, juxta antiquum morem et privilegia, damus et concendimus facultatem; coram quo suo magistratu cives in omnibus causis, tam parvis, quam magnis, juris et facti, ex fundis et ex personis, in civilibus et criminalibus excessibus, ut coram non alio quopiam terrestri vel castrensi palatinalique judicio, juxta leges et constitutiones annorum: millesimi sexcentesimi unde-

cimi et millesimi sexcentesimi trigesmi tertii et alias antiquiores et recentiores, ex instantia quarumcunque personarum citati existentes, respondere tenebuntur, omissisque capitanei et aliorum subselliorum instantiis: a suo magistratu directe post curiam nostram apellationem, qui se gravatos senserint, interponant, et, ut haec ordinaria civium jurisdictio non confundatur, commissiones contra cives eosdem camenecenses praeter causas, quae per apellationem ad nos et judicium nostrum devolutae essent, juxta privilegium serenissimi Sigismundi regis Poloniae, praedecessoris nostri, de data Petricoviae, die dominica Oculi, anno Domini MXLIIII, nullas dabimus. Et prout privilegio serenissimi Sigismundi tertii, constitutione regni anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni approbato, cautum est, ne judaei in dicta civitate Camenecensi incolatum gerant, diutiusque ultra triduum morari praesumant, extraneaequae personae, jus civitatis non habentes, in mercatura, artificiis, propinationibus cives juratos minime impedire debeant, ita, privilegio praefato et legi publicae insistendo, incolatum dictis judaeis in civitate Camenecensi perpetuo inhibemus, et, ne tam judaei, quam extraneae personae, jure civili carentes, in praejudicium civium merces frustatim (sic) ulnatim divendere, artificia et propinationes exercere, et alia media vivendi in ruinam civium et contuberniorum intercipere omni tempore, exceptis solis nundinis (juxta antiqua privilegia vigore debere ibidem volumus) audeant sub amissione mercium et operarum, interdicimus. Civibus vero omnes mercaturas frustatim et ulnatim, braxationes cerevisiae, melis et cremati atque propinationes, intra et extra civitatem, in circumferentia jurisdictionis suae libere, sine ullo generosi capitanei praepedimento, licere debere declaramus. Subvenientes quoque desolationi et ruinae civitati ejusdem, quo facilius restaurari possit, eidem privilegium juris caduci, per serenissimum Sigismundum regem primum Poloniae, antecessorem nostrum, de data Petricoviae, in conventione regni generali, feria tertia ante festum Trium Regum, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo datum, et per serenissimum Vladislaum quartum, de data Varsaviae, die duodecima mensis Aprilis, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo confirmatum, innovamus, bona omnia mobilia et immobilia, tum merces cujusvis generis summasque quasvis pecuniarias, sive paratas, sive aliqua ratione obligatas, tam post cives juratos steriliter decessos et in futurum decessuros, legi usque ad octavum gradum carentes, quam et post alienos, externos, cujuscunque conditionis et nationis fuerint, incolatum in eadem civitate agentes, vicum, mercaturas exercentes, status equestris hominibus et realibus servitoribus nostris, ac iis, qui privilegio concessae fa-

cultatis testandi gaudent, exceptis jure perpetuó et irrevocabilis donationis titulo, generaliter jure caduco damus, donamus, domosque et lapideas, fundos, areas desertas, intra et extra moenia jacentes, legitimo haerede post hostilitatem carentes et neglectas, eidem civitati conferimus, ita, ut sit liberum civitati, eosdem fundos, hortos, agros, domos et lapideas, haeredibus carentes, jure caduco praesentibus donatas, cuicunque voluerit, vendere, donare seu in censum terragium personis civitatensibus locare; tametsi etiam lustratores, in anno millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto in Podoliam designati, hanc civitatem molendinis et mensuris in illis, ac si ex occasione inobedientiae et non paritionis coram iisdem lustratoribus sententia sua abjudicarent, cum tamen nullam desuper abjudicandi facultatem et jurisdictionem super civitate hac Camenecensi haberent, et figuram judicii alicujus minus ipsis usurpare liceret, idcirco adversus talem, nulliter prolatam sententiam lustratorum, civitatem hanc Camenecensem restituimus et circa molendina, ex antiquo ad eandem civitatem spectantia, proventusque omnes, ex molendinis provenientes, conservamus et manutenemus et per generosum capitaneum generalem Podoliae deoccupari ac in possessionem civium tradi debere dicimus. Ut autem efficatius civitas Camenecensis contra omnes hostium muniatur impetus, et in casum ingruentis periculi per exercitationem in armis robustior ad sustinendos hostiles insultus evadere possit, illi palestram jaculatorum erigimus confraternitatem ad instar civitatis Cracoviensis, Leopoliensis et Posnaniensis: facere articulos et consuetudines, ad bonum ordinem spectantes, juri tantummodo conformes, conscribere et statuere, juxta illos sese gerere et locum, quem sibi commodiorem ad jaculandum elegerint, obtinere permittimus, plenariamque damus potestatem; et qui civis confraternitati jaculatoriae adscriptus fuerit, metamque mélius quam caeteri tempore et ordine debito globo percusserit, omnibus libertatibus, privilegiis, praerogativis et obventionibus, quibus Cracoviensis, Leopoliensis, et Posnaniensis civitates, juxta sua privilegia et constitutiones regni, gaudent, haec quoque civitas seu in arte jaculatoriae compalestritae, gaudebunt et fruentur. Et cum jura regni, nobiles domos et promptuaria habere in civitatibus permitunt, idcirco, id ipsum equestribus non negando, volumus, ut juxta eadem jura regni nobiles ex domibus et fundis, in civitate Camenecensi et in suburbiis ejus possessis, jurisdictionem civilem agnoscant, eique, quoad fundos et domos, pareant, contributiones reipublicae et civiles vigilias et alia onera aequaliter cum civibus ferant, ad ique ipsum et armenos aliosque incolas, juxta rescriptum serenissimi olim Joannis Casimiri, antecessoris nostri, adstrictos fore et esse debere declaramus. Circa villam, Kor-

milcze dictam, ad advocatiam ibidem spectantem, et circa ipsam advocatiam camecececensem, juxta decreta serenissimorum antecessorum nostrorum, inter cives et capitaneos prolata, conservamus, privilegia, si qua super eandem advocatiam per quascunque personas exportata et importata a nobiles sint et fuerint, tanquam juribus civitatensibus obnoxio et ad male narrata obtenta, revocamus et cassamus. Denique eandem civitatem a podvodis liberamus; imo eandem civitatem circa rescriptum serenissimi olim Joannis Casimiri, de data Varsaviae, die septima Martii anno millesimo sexcentesimo quadragesimo, octavo, tum aliud die decima sexta julii, anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo, ratione aequalistrium nationum contributionis, conservamus. Caeterum civitatem hanc Camenecensem Podoliae, metropolim regnique ornamentum et munimentum, crebris belli tempestatibus fluctuantem et depressam, ut in patriae defensionem validior et animosior largiori gratia nostra extollatur, ipsam, adherendo constitutioni regni millesimi sexcentesimi septuagesimi, de plenitudine potestatis nostrae regiae ejusque omnes cives et incolas catholici romani, seu latini armenici et graeci rithus, dummodo iidem cives juxta jura et consuetudinem ejusdem civitatis nobis et successoribus nostri a sacramento fidelitatis obstricti et devoti sint, eorumque posteros, civitati Leopoliensi juribus, et libertatibus, et praerogativis, consuetudinibus, ad bonum ordinem spectantibus, adaequamus, assimilamus eisdem praerogativis, quibus memorata civitas Leopoliensis gaudet, gaudere et perfrui perpetuis temporibus debeat, statuimus. Custodiam civitatis portarum: Lacka et Ruska dictarum, magistratui camenecensi comittimus, claves ab his portis penes proconsulem, juxta antiquum morem, esse debere statuimus. Quod omnibus, quorum interest, praesertim vero magistratui camenecensi seu generali capitaneo Podoliae, nunc et pro tempore existenti, notum esse volentes, mandamus, ut eandem civitatem Camenecensem circa jura sua praesentemque nostram approbationem et concessionem conservet et ab omnibus conservari, observari curet pro gratia nostra. In quorum fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo nostro regio communiri jussimus. Datum Varsaviae, die XXII mensis februarii, anno Domini MDCCIII, regni vero nostri anno XIII. Augustus Rex. Confirmatio generalis et innovatio jurium post hostilitatem civitatis Camenecensis in Podolia. Andreas Sokołowski, canonicus cathedralis, sacrae regiae majestatis secretarius. Sigillum majoris cancellariae regni, eidem privilegio appensum. Post cujus suprascripti privilegii generalis cofirmationis jurium et privilegiorum ac diplomatum anteriorum ad acta judicii praesentis ingrossationem, originale ejusdem pergameneum cum sigillo appenso idem famatus Rocholski, com-

munitatis Camenecensis Podoliae regens, offerens, ad se recepit, de quo recepto sibique restituto judicium praesens et cancellariam ejus quietavit praesentibusque quietat.

Книга Каменецъ-Подольская и Летичевская, земская, записовая и поточная, годъ 1722—1728, № 3705. Листъ 464.

CXX.

Выпись изъ книгъ коронной метрики, заключающая въ себѣ приговоръ, постановленный въ 1513 году королевскими коммиссарами и подтвержденный въ 1515 году королемъ Сигизмундомъ I. Коммиссары разсматривали дѣло мѣщанъ каменецкихъ съ сосѣдними землевладѣльцами о правѣ пользованія лѣсами, принадлежавшими къ имѣніямъ послѣднихъ, и, на основаніи древнихъ привилегій и обычая, рѣшили дѣло въ пользу мѣщанъ. Выпись выдана изъ книгъ метрики коронной 1723, іюня 9.

Feria quinta post festum sancti Mathiae apostoli, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo sexto.

Ad personalem famati Alberti Rocholski, communitatis civitatis Camenecensis Podoliae regentis, oblationem, judicialiter factam et expostulatam, judicium praesens, terrestre Podoliae, ejusdem legitimae affectationi annuendo, privilegium sacrae regiae majestatis seu confirmationem infrascriptarum litterarum super nonnullis libertatibus civitati Camenecensi Podoliae ac ejus incolis benigniter collatum, manibus illustrissimi et excelentissimi supremi cancellarii et secretarii regni propriis subscriptum, atque ex actis metrices regni authentice depromptum, introcontentum, pro munere iudicii sui, suscepit et actis ingrossari mandavit, de tenore sequenti: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae Prussiae, Masowiae, Samogitiae, Livoniae, Podoliae, Podlachiae, Kijoviae, Wołhyniae, Smolensiae, Severiae, Czerniechoviaeque, nec non hereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus litteris, quorum interest unversis et singulis, contineri in actis metrices regni cancelariae nostrae majoris litteras infrascriptas, suplicatumque est nobis, ut easdem ex actis iisdem describi et parti postulanti in forma authentica extradi permit-

tere dignaremur. Quarum tenor sequens est. Sigismundus, Dei gratia rex etc. Significamus etc. Quomodo pro parte civium nostrorum camenecensium exhibitae sunt coram majestate nostra litterae pargameneae, transsumptae, subappensis sigillis certorum judicum commissariorum nostrorum obsignatae, decretum libertatemque cedendorum lignorum et arborum in sylvis introdescriptis in se continentem, simulque supplicatum est nobis, ut easdem litteras approbare, ratificare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor sequitur et est talis: Otha de Chodecz, palatinus Podoliae et Haliciensis capitaneus, Jacobus Podfilipski, castellanus, Stanislaus Lanckoroński de Brzezie, subpincerna Sandomiriensis, Petrus Hinek de Wnijenge, succamerarius Camenecensis, commisarii judicesque inter partes inferius scriptas per majestatem regiam deputati et delegati, significamus tenore praesentium quibus expedit, universis et singulis, quomodo famati consules, cives camenecenses, citati erant ad diem hesternam, qui terminus ad diem hodiernam per dominos commissarios transpositus fuit, ex parte nobilium terrigenarum podoliensium, circum Kamieniec bona habentium, ad praesentiam commissariorum. Cujus citationis tenor talis est: Otha de Chodecz, palatinus Podoliae, Jacobus Podfilipski, castellanus, Stanislaus Lanckoroński, subpincerna Sandomiriensis et capitaneus, Petrus Hinek de Wnijenge, succamerarius et Paulus Popławski, in absentia succamerarii Camenecensis, commisarii et judices per serenissimum principem et dominum, dominum Sigismundum, Dei gratia etc. dati et deputati, vobis, famatis: proconsuli, advocato, consulibus et toti communitati civitatis Camenecensis, innotescimus vobis oblatam commissionem serenissimi principis et domini, domini Sigismundi, Dei gratia regis Poloniae, inter nobiles et famatos: Elisabeth, consortem generosi Nicolai Herbort de Felsztyn, tribuni camenecensis; Fiedor de Jazii; Sophiam de Rzepnice, consortem Petri Hinek; Jacobum de Hrabaczow, judicem camenecensem; Joannem Karapczewski; Jarossium de Ciołkowce; Adam Swiercz de Olchowiec; Michaelem Piasecki de Załucze; Joannem Ratold, tanquam actores ex una, et vos, tanquam citatos, parte ex altera. Cujus commissionis tenor talis est: Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux etc. Magnifico et generosis: Otha de Chodecz, palatino Podoliae, Jacobo Podfilipski, castellano, Stanislao Lanckoroński de Brzezie, subpincernae Sandomiriensi, et Paulo Popławnicki, notario, in absentia succamerarii ejus, camerario Camenecensi, sincere et fideliter nobis dilectis, gratiam regiam. Magnifici et generosi, sincere et fideliter dilecti! Controversiam in causa inter nobiles et famatos: Elisabeth, consortem generosi Nicolai Herbort de Felsztyn, tribuni camenecensis, Fiedor de Jassii, Sophiam de

Rzepnice, uxorem Petri Hinek, Jacobum de Hubaczow, judicem camenecensem, Joannem Karapczyjowski, Jarossium de Ciołkowce, Adam Swiercz de Olchowiec, Michaelem Piasecki de Załucze, Joannem Batolt ab una, et cives camenecenses ab altera,—partibus, occasione sylvarum et ususfructus earundem coram praefato Stanislao Lanckoroński, capitaneo, vertentem et ad nos tandem remissam, hac vice, propter defectus probationum necessariarum et fine debito justitiae terminare volentes, vos, de quorum fidei, integritate et jurisperitia confidimus, in commissarios ejus rei deputavimus et assignavimus et assignamus praesentibus, commitentes vobis, quatenus, habita inter se mutua intelligentia, pro certo die et tempore competentibus, ad loca talium bonorum et sylvarum descendentes, accersitis ad vestri praesentiam partibus, quarum interest, visisque litteris, et munimentis ipsarum, et probationibus, et documentis sufficientibus de super receptis, justiciam eisdem nobilibus cum praedictis civibus omnimodam et indilatam authoritate nostra, quam vobis praesentibus damus, juxta decretum nostrum, ministratis et id, quod justum, cognoveritis ad utramque partem, ne utri ipsarum favendo, decernatis, facientes tandem id, quod decreveritis, a partibus firmiter observari, decreto vestro mediante, pro gratia nostra facturi. Datum Poznaniae, feria quinta a Magna, anno MDXIII. Relatio reverendi in Christo patris, domini Mathiae, episcopi Praemisliensis, regni Poloniae vicecancellarii Proinde nos, judices et commissarii, vobis, civibus, uti praefertur, mandamus, vigore commissionis praesentis, quatenus coram nobis aut juditio nostro commissorialio feria tertia ante festum sancti Joannis Baptistae proxima, ad instantiam praefatorum nobilium et famatorum, personaliter compareatis in domo et habitatione domini Matrzyszka, in civitate Camenecensi, ad videndum et audiendum decretum, per suam serenitatem, uti praemissum est, nobis commissum, occasione sylvarum et ususfructus earundem, alioquin nos in praemissis ipsis nobilibus praefatam justitiam sumus facturi et ulterius processum, quod juris erit, vestra contumacia non obstante. Datum ex Kamieniec, feria sexta post festum divi Urbani proxima, anno Domini MDXIII. Tandem, partibus termino comparentibus, domini consiliarii, exauditis propositionibus et responsis, decreverunt juramentum, juxta decretum majestatis regiae, cujus decreti talis est tenor: Regia majestas cum consilariis suae majestatis et judicio regio in causa, quae vertebatur inter nobiles et famatos: Elisabeth, consortem generosi Herbort de Felsztyn, Fiedor de Jasci, Sophia de Rzepnica, uxore Petri Hinek, Jacobum de Hubaczów, judicem camenecensem, Joannem Karapczejowski, Jarossium de Ciołkowce, Adam Swiercz de Olchowiec, Michaelem

Piasecki de Załucze, Joannem Ratolski, ab una, et cives camenecenses, ab altera—partibus, occasione sylvarum in et super haereditatibus praefatorum nobilium, pro quibus sylvis et usufructu earundem sylvarum jure experiebantur coram generoso Stanislao Lanckoroński, subpincerna Sandomiriensi et capitaneo Camenecensi, per quem demum inter partes remissae erant ad regiam majestatem, in Cracoviam; et tandem ex Cracovia per regiam majestatem hic, ad conventionem modernam Piotrcoviensem. Super sylvas praefati cives camenecenses munimenta reproducebant, parte ab adversa depellenti, quidem praefati cives abusi sunt, nec aliquo modo usum fructum habuerunt, aut possiderunt, petendo ipsis nobilibus decerni pacem in eis sylvis; ita ipsa majestas decrevit, ut praefati cives coram dominis commissariis, per majestatem regiam eisdem partibus deputandis, ad discernendum et conspiciendum praedictas injurias, pro quibus partes discordabant et jure experiebantur, debent facere probationem sufficientem, quod ipsi cives, juxta praedicta munimenta ipsorum, semper fuerant in usu praedictarum sylvarum, a data praefatorum munimentorum ipsorum civium juxta decretum commissariorum, quod ibidem dicti cives debent ostendere loca praedicta coram dominis commissariis, quae loca tenere et probare debeant, juxta ipsorum munimenta, et quibus locis utebantur. Actum in conventione generali Piotrcoviensi, feria tertia proxima post festum sancti Lucae, anno Domini millesimo quingentesimo duodecimo. Qui quidem cives decem octo testes, juxta decretum dominorum commissariorum, statuerunt, ex quibus dicti nobiles elegerunt, sex videlicet: Stanislaum aurifabrum, Mathiam Bielecki, Jacobum juratum, Nikodem Mydlnik, Chaczko Gordaj, advocatum ruthenorum, Jacko Pytyć, qui in locum, per dominos commissarios ad juramentum faciendum deputatum, iverunt et juramentum in haec verba praestiterunt, quilibet proprium nomen suum nominando: »ego juro Deo et beatae Mariae virgini et sanctae cruci, quia veraciter juramus, quia cives camenecenses fuerunt in possessione et usufructu scindendi et secundi, juxta privilegium ipsorum, earundem omnium sylvarum, quas nominabimus ante dominos commissarios; ita nos Deus adjuvet, beata virgo Maria et sancta crux«. Cives dicti coram praefatis dominis commissariis loca nominaverunt: Zaleski, Baliński, Krzywiecki, Jaski, Błyszczenowski, Suprunkowski, Szczyców magna, Kołybajowski, Humieniecki, Atkorów, Ternawski, Stupiński, Werbecki, Wroblewski, Zasikow, Hawryłowski, Kniejniński, Chodorowski, Łastowski, Kadyjowski, Rzepiński, Oryniński, Strzebna, Pułowski, Ciołkowski, Ryptyński, Domanowski, Fedrowski, Astrowczyński. Tandem Lewon, ministerialis tonsus (sic) de Ka-

mieniec, veniens ad praesentiam dominorum commissariorum, recognovit: quia dicti cives, supranominati, juramentum, superius scriptum, sufficienter praestiterunt. Et domini commissarii, audita recognitione ministerialis, adjudicaverunt praefatis civibus in dictis sylvis liberam perpetuo scindendi lignorum facultatem et robur, decreto dictorum dominurum commissariorum mediante; dicti nobiles pro eisdem debebunt perpetuum silentium habere. Super quod memoriale positum est, quod judicium recepit. In cujus rei robur sigilla nostra sunt appensa testimonio litterarum. Datum et actum in Camenecia, feria quarta ante festum sancti Joannis Baptistae proxima, anno millesimo quingentesimo decimo tertio. Nos itaque, Sigismundus rex, litteras praeinsertas attendendo esse justas, salvas et omni suspicione carentes, ipsas: decretum et sententiam, ex gratia nostra ratificandas, approbandas et confirmandas duximus, atque in omnibus clausulis et articulis in toto eorum tenore confirmamus, et approbamus, et ratificamus, decernendo —eas et omnia repromissa robur firmum perpetuumque habituras, tenore praesentium mediante. Harum quibus sigillum nostrum praesentibus est subappensum testimonio litterarum. Datum Cracoviae, feria quinta intra conductum solennio paschae, anno Domini MDXXV, regni nostri anno XIX. Cui supplicationi nos benigne annuendo, praeinsertas litteras ex actis metrices regni describi et parti postulanti in forma authentica extradi permissimus. In quorum fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Datum Varsaviae, feria quarta, ipso die festi sanctorum Primi et Feliciani, martyrum, die nona mensis Junii, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo tertio. Relatio illustrissimi et exelentissimi domini, domini Joannis comitis a Słupów Szembek, supremi cancellarii regni, Łomzensis, Grandentinensis etc. capitanei. Joannes Szembek, supremus regni cancellarius. Joannes Zaydlic, sacrae regiae majestatis secretarius, manu propria. Confirmatio litterarum civium camenecensium super nonnullis libertatibus. (Locus sigilli minoris cancellariae regni). Post cujus suprascripti privilegii seu confirmationis litterarum praemissarum ad acta judicii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem famatus offerens ad se recepit, de quo recepto sibique restituto judicium praesens et cancellariam ejus quietavit, praesentibusque quietat

Книга Каменецъ-Подольская и Летичевская, записовая и поточная, годъ 1722—1728 № 3705, листъ 418 на оборотѣ.

CXXI.

Условія, заключенныя между Каменецкимъ магистратомъ и комендантомъ каменецкой крѣпости, опредѣляющія нѣкоторыя правила городскаго благочинія и отношенія мѣщанъ къ гарнизону крѣпости. 1723. Іюля 29.

Kompozycya imci pana generała Szelinga z panami mieszczanami kamienieckiemi o punkta, od tegoż miasta tu podane, pisane w Rychtach, die 29 Julii, anno 1723.

1. Jako zdawna kamienica Bobrykiewiczowska iest ewakuowana i nie interesował się nigdy do niey iego mość pan komendant teraznieyszy, tak i teraz się nie interesuie i napotym oney nie pretendować deklaruie

2. Maistrat Kamieniecki starać się powinien, aby ukontentował certa quantitate panne Bossowne, ktora to prowizya pieniężna, według postanowienia uczynionego, quotannis dochodzić punktualnie ma; portae zaś tectae z czopowego naprawowane być powinny dla stancyi iego mości pana komendanta.

3. Ten zwyczay w Kamieńcu omnino observari powinien, aby w niedziele i dni święte nie działy się piatyki i muzyki nie grały przed skończonym nabożeństwem w kościele kathedralnym, ale dopiro po skończonym nabożeństwie i to tylko poki nie wybiią capstryku, excepto iednak wesel, o których imć pan komendant ma być informowany od maistratu, lub od tego, czyie wesele będzie, gdy zaś nad zakaz warta kogo grassantem przed nabożeństwem lub po capstryku wybitym gdzie przydybie, takowy ma być oddany do maistratu swey jurysdykcyi i sprawiedliwość z występnego in instanti być powinna.

4. Ludzi tak z rzemiosła udaiących się na służbę, iako też i parobków, ktorzyby należytego swego czasu nie dosłużyli, imć pan komendant, takowych aby nie przyimowano, przy pierwszym parolu ztąd powruciwszy przykazać deklaruie.

5. Ratione domów radzieckich powini na to pokazać przywileje panowie raycy, iako są wolne od stancyi żołnierskich, co diskrecyi imci pana komendanta recomendatur, osobliwie domus prezydenta.

6, 7 et octavum. Ratione parapetów i wałów nowych panowie mieszczanie przestrzegać tego powinni, aby ich bydła, owce etc: nie deptały i sami scieżek, gdzie nie należy, nie czynili.

9. Jako dawny był zakaz, tak i teraz toż samo potwierdza się, ażeby tak żołnierze, iako i mieszczanie, nie ważyli się mleć zbóż na zarobek do Chocina, ani ich tam wozić pod wolnym zabraniem mąk i karo nieposłusznego. W pieczeniu zaś chleba regimentowe piekarki cechowym piekarzom miejskim przeszkadzać nie powinni i z komendo o wielkości bochęka chleba i de pretio tego mieszczanie komportować się powinni.

10. Jest dawna konwencya, ieszcze za komendy imć pana Ryppa generała, ażeby mieszczanie, ani za Dniestr, ani do Dniestru bez paszportu komendantskiego nie ważyli się wyieżdżać, w czym i teraz tak sprawić się powinni.

11. Ratione kordygart i inszych subsistencyi, należących do wygody garnizonu, te miasto sporządzić powinni i inwentarzem podać jego mości panu komendantowi, które rezydencyie sporządzone od miasta powinny być w konserwacyi, chyba żeby per vetustatem czasu albo calamitatem onego deterioracya onych nastompiła.

12. Nadewszystko zaleca się komportacya dobra miastu z imć panem komendantem, którą gdy będą mieli, ten im pożytek przyniesie, że więcej nie będo iezdzili do Radomia, przez co expens unikno niepotrzebnych

13. Według dawney konwencyi dawało miasto swice i drwa do kordigard za komendy imć pana Ryppa, na co że pozachodziły dekreta kommissyi radomskiéj, iako mieszczanie ablegant, więc one pokazać imci panu komendantowi powinni, i według nich sprawiać się. Stefan Humiecki.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрат·, № 4562, годъ 1519—1794; Листъ 207

CXXII

Приговоръ Каменецкаго старостинскаго суда, осуждающій крестьянъ: Василія Гуцула и Ивана Чорнаго—перваго на смертную казнь, втораго на временную службу при одномъ изъ каменецкихъ монастырей. Приговоръ произнесенъ по прозьбѣ помѣщика и по обвиненію имъ подсудимыхъ въ воровствѣ; сверхъ того Гуцулъ былъ заподозрѣнъ въ чародѣйствѣ, такъ какъ онъ перенесъ пытку съ необычнымъ спокойствіемъ. 1724. Августа 25.

Feria quarta, in vigilia festi sancti Bartholomaei Apostoli, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo quarto

Sąd ninieyszy, zabiegaiąc licencyey tey rozbojów y złodziejstwa ustawicznego, ob metum aliorum, wspomnionych inkarceratów corporalia confessata per tres tractus, etiam admoto igne, potrzebne bydź sąd uznaie y pro executione ad jus civile advocatiae polonae odsyła; co sąd woytowski, kamieniecki, podolski exequi powinien sub paena banitionis perpetuae, praevia manifestatione publicanda; tandem in continuatione causae, feria sexta in crastino festi Sancti Bartholomaei Apostoli, anno praesenti, decretum, super inquisitionem corporalem latum, przeczytawszy, ad lectionem onych condescendit, quibus lectis et per omnes circumstantias trutinatis, quantum spectat ad causam laboriosi Wasyl Hucuł, który, bywszy turturowany, nie przyznał się do niczego więcej, tylko to, co in liberis confessatis; a pan jego, imć pan Mytko Wereszczatyński, obawia się jego, iż nie powinien żyć, bo y żona jego uszła do Kossowa, pozabierawszy suppellectilia kradzione, do tego asserit, że ma mieć czary przy sobie, że na torturach był cierpliwy bez żadnych ięczeń, tak w ciągnieniu, jako y paleniu swiecami, z tych tedy racyi sąd teraznieyszy, widząc zawziętość y cierpliwość niezwyczayno w ciałach ludzkich, lubo daie się winien: raz że ukradł w towarzystwie konia y woły, a przykazanie uczy nas: »nie kradź« a nasze prawo bez żadney excepcyi, tylko tak naznaczyło: »omnis fur suspendatur«; więc sąd teraznieyszy, widząc pana iego, wyżey wyrażonego, że sam pomienionego Wasyla Hucułę metitur osobą swoią, chce onego criminaliter convincere, a szóstego, ob distantiam loci, stawić nie może, sąd, ob rationem de distantia loci, samopiąt, idque in instanti, in eam rotham: iako winien śmierci, Deo ita ipsos adjuvantes, additur ministerialis ad rothisandum; a ponie-

wasz, czyniąc dekretowi zadosyć, praevia solennitate juramentorum, flexis genibus ad imaginem crucifixi Jesu Christi, imć pan Jerzy Mytko Wereszczatyński y szlachetnie urodzeni: Stanisław Kwiatkowski, Jędrzey Kamiński, Jan Szczepanowski, Tomasz Osadczenko, in praesentia ministerialis regni generalis, nobilis Francisci Lieniewski, authentici jurati, hocce juramentum praestiterunt, idcirco judicium praesens loboriosum Wasila Hucułę punibilem esse sententiat et decernit, aby przez mistrza publicznego był obieszony y pro executionem ad jus civile advocatiale remittit, co exequi powinno; quo vero spectat loboriosum Iwana Czarnego, który, lubo za pierwszy uczynek, pięć pni pszczoł, był turturowany, że za instancią był wypuszczony, ale po takiey karze nie poprawił się, porzucił żonę y u Turczyna służył, z tych tedy racyi y tego, wyżey rzeczonego, Iwana Czarnego, punibilem sententiat et decernit y, lubo większą zasłużył karę, przecie sąd ad mitiora condescendit y nakazuie, aby, eluendo hunc illicitum ausum, okupiąc głowę, aby robił u wielmożnych oyców Trynitarzy rok y sześć niedziel, praevia attestatione iego mości xiędza prezydenta, co wykonać powinien y do żony się wrócić y z nią mieszkać sub paena infamiae ac liberae captivationis et furcae, decreti praesentis vigore. Ex actis capitanealibus burgabiatus camenecensis Podoliae extraditum.

Книга Каменецъ-Подольс аго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 216.

CXXIII.

Инструкція, данная городомъ Каменцомъ писарю магистратскому, Ивану Войтыковскому, отправляющемуся на сеймъ хлопотать о дѣлахъ города. 1724. (Въ октябрѣ).

Instructia imć panu Janowi Woytykowskiemu, I. K. M. sekretarzowi, pisarzowi radzieckiemu kamienieckiemu, na seym warszawski od miasta I. K. M. Kamieńca Podolskiego dana, anno Domini 1724.

1. Recomendatur imć panu internuncyuszowi naszemu, aby od miasta Kamieńca Podolskiego podał suppiikę do J. W. imć xiędza bishupa Kamienieckiego, idque ratione intercessyey do senatu, aby miasta Kamieńca

prawa constytucyą approbowane były, a osobliwie przywiley od cel Sigismundi tertii. Tenże przywiley odebrać od imć pana Właszkiewicza, któren tam zostawił imć pan Pirsada; insuper, upraszać tegoż imć xiędza biskupa będzie o list do iegomości xiędza dziekana Kamienieckiego, aby supersedował gruntu, niesłusznie sobie uzurpowanego.

2. Tegoż iego mości xiędza biskupa upraszać będzie, aby raczył exponere desolationem miasta J. K. M. y rzeczy pospolitey, to osobliwie przez extradycye ludzi, od tureczczyzny prawie tu zaszłych, hoc praemisso, że Turcy dziedziców kamienieckich pozabierali, teraz zaś tylko advenae w mieście poosiadali.

3. Invigilabit w sprawie z oycami jezuitami, ratione Zagumnia, karczmy y poddanych, na gruncie mieyskim osadzonych, a to w sądach assessorskich J. K. M.

4. W tey że sprawie supplicavit o interpozycyą do jaśnie wielmożnego imć pana kanclerza wielkiego koronnego jaśnie wielmożnym ichmościom xiężom biskupom: łuckiemu y kamienieckiemu, którym przy supplice pro praejudicia miasta, przez które ad florem przyść nie może, a to narodziwszy się z imć panem . . . .

5 Pytać się będzie, co za effekt contumacye na imć panu Głowerze, obersztełeytnancie artylleryey koronney, otrzymała y ieżeli można z publikatą przywieźć.

6. Tamże na seymie invigilabit, aby ormianie byli do naszey jurysdykcyey przyłączeni, dla racyey szerzey ustnie opowiedzianych.

Caetera activitati et dexteritati imć pana posła naszego commituntur, który by, iako bene gnarus et oculatus testis, chciał pro candore suo, promovere sprawy y krzywdy miasta tego.

7. Pro, finali inquantumby (avertat Deus) seym nie doszedł, tedy ad senatusconsilium desideria miasta ma podać. Jan Oputczenko, burmistsz M. K. P. (M. P.).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 222.

CXXIV.

Приговоръ, постановленный экономомъ Ковельскаго староства, въ дѣлѣ, возникшемъ по поводу обвиненія магистратомъ бывшаго бурмистра, Іакинеа Теодоровича, въ присвоеніи себѣ городской земли. Экономъ присуждаетъ возвратить городу спорную землю и взыскать какъ съ Теодоровича, такъ и съ другихъ магистратскихъ урядниковъ, позволившихъ ему завладѣть незаконно городскою землею, штрафъ въ пользу церкви. 1725. Апрѣля 13.

Roku 1724, die 13 kwietnia.

Dekret zwierzchności zamkowéj między urzędem przeszłym i teraźniéjszym.

W sprawie między sławetnymi: panem Stanisławem Cieszyńskim, kwartalnym, Prochorem Hrehorowiczem, Janem Majewskim, Hrehorym Żykiewiczem, burmistrzami kowelskiemi, aktorami, a sławetnemi: Jacentym Theodorowiczem, burmistrzem bywszym, pozwanym, na którego uskarżali się: Iż on, będąc burmistrzem przez czas długi, nie pamiętając na przysięgę urzędu swego, powinności burmistrzowskiéj nie przestrzegając, aby w niwczem miastu nie ubliżyć i owszem szkody wszelkiéj przestrzegać, ważył się grunt miéjski, własny, od założenia miasta na wygon i pożytek miéjski, z którego dochod iskopowy na potrzeby miejskie corocznie odbierany bywał, na wieczność sobie zapisać za summę złotych 20, w morgi zamienić, w possessią odebrać, przez lat pięć siać, łąki kosić i ku pożytkowi swemu obracać, z którego prowentu miéjskiego mogło być quotannis złotych 20. Tenże urząd żalił się na pana Mieleszkiewicza i pana Fedora Żykiewicza, ktorzy będąc na ten czas burmistrzami, (ponieważ czwarty, Josyp, że na urzędzie nie siedział, negabat), ważyli się pomieniony zapis przyjmować, na taxę tegoż urzędu posyłać, w possesią oddawać przez sławetnego Podhorskiego, ławnika. Sławetny pan Jacenty Theodorowicz, stanąwszy na terminie, produkował kartę urzędu miéjskiego, die 22 Junii, 1707: iż mu ten grunt na iskop od miasta był oddany; z którego rok, respektem ogrodzenia, iskopi nie dawać pozwolono, a potem tenże grunt przez lat trzynaście, czyli dał, czyli nie dał iskopu, jako ustawiczny burmistrz trzymał, a tak, należycie posmakowałszy, wiecznością sobie zapisać przy gorzałce kazał, przybrawszy swoich koligatów, przed lat pięciu. Sąd zamku kowelskie-

go stron obudwu kontrowersyi wysłuchawszy, sprawę, za zjechaniem na grunt, dobrze wyrozumiawszy, uznaje i nakazuje, aby grunt, od dawnéj pamięci do miasta należący i na wygon i pożytek miejski, podług inwentarzów, od lat stu pięćdziesiąt oddany, terazniéjsi panowie burmistrze, bez wszelkiéj rekąpensiéj z płotami, ex quo tak znaczny miał z niego pożytek przez lat kilka, odebrali i tenże grunt ku najlepszemu miasta pożytkowi in perpetuum obracali; źe się zaś ważył pan Jacenty Theodorowicz, będąc na ten czas burmistrzem, ku gruntu swemu przeciwko przysiędze, bez żadnéj gwałtownéj potrzeby, ile jeszcze za bezcenek, na swój pożytek tak obszerny grunt zapisać, na szkodę miasta uczynić, powinién dać pro hoc ausu na cerkiew soborną grzywien 15; a że pan Mieleszkiewicz, kollegat, i pan Żykiewicz byli tegoż panu Jacentemu pomocą i na takim zasiadali zapisie, aby in futurum takowe nie działy się inkonvenientie, dać powinni na też cerkiew po grzywien 15. Ławnik, na taksie będący, w possessią oddający, grzywien półósmy. Zapis zaś na tenże grunt, w księgach miéjskich wyrażony, jako sprzeciwiający się inwentarzowi lustratii miasta, zdradliwy i subdole do podpisu zwierzchności zamkowéj extrakt podany, kasuje, annihiluje i nieważnym czyni. Co wszysko strona pozwana do niedziel sześciu ab aktu dekretu wykonać powinna pod sowitością grzywien i wieżą miejską. Stanisław Rokicki, ekonom generalny starostwa Kowelskiego (manu propria).

Книга ковельскаго магистрата, № *1477*, *годъ 1646—1770. Листъ 26.*

CXXV.

Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ устава, опредѣляющаго устройство цеха портныхъ въ Каменцѣ. 1723. Марта 15.

Грамота короля Августа II, содержащая въ себѣ подтвержденіе того-же устава, и жалующая цеху нѣкоторыя привилегіи. 1725 Ноября 3.

Feria quinta post festum Sancti Mathiae apostoli, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo sexto.

Ad personalem oblationem spectabilis Antonii Krzysztofowicz, judicialiter factam et expostulatam, judicium praesens terrestre Podoliae, ejusdem legitimae affectationi annuendo, privilegium sacrae regiae majestatis infra-

scriptum seu confirmationem articulorum contubernii sartorum camenecensium Podoliae, iisdem benigniter collatum, manu sacrae regiae majestatis et secretarii propria subscriptum, sigillo majoris cancelariae regni in appenso communitum, introcontentum, pro munere judicii sui, suscepit et actis ingrossari mandavit, de tenore tali: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vołhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest universis et singulis, productas coram nobis esse litteras papiraceas, latino idiomate scriptas, et actis proconsularibus et consularibus camenecensibus Podoliae die decima quinta mensis Martii, anno proxime praeterito, millesimo septingentesimo vigesimo tertio extractas sigilloque ejusdem civitatis Camenecensis communitas, consensum super articulos infrascriptos seu approbationem eorum a nobili et spectabili magistratu Camenecensi Podoliae, contubernio sartorum ejusdem civitatis Camenecensis servientes, in se continentes, sanas, salvas et illaesas omnique suspitionis nota carentes, cujus consensus seu approbationis et articulorum tenor est ejusmodi: Proconsul et consules civitatis Camenecensis sacrae regiae majestatis in Podolia notum facimus tenore praesentium universis et singulis, harum notitiam habituris, comparuisse personaliter coram nostra residentia consulari, in pretorio civili Camenecensi famatos cechmagistros et magistros artis sartorum civesque camenecenses, qui exhibuerunt nobis certos ejusdem contubernii articulos, quorum primus est talis: Żaden do tego cechu nie ma być przyjęty, aż wprzód listy dobre y uczściwe urodzenie jego wyświadczające pod pieczęcią urzędu swego należytego authentice pokaże, y jeżeli żonaty będzie, aby żone cnotliwą miał, ktoby zaś u krawca, cechu nie mającego, cwiczył się w rzemieśle krawieckim, ten do cechu nie ma być przypuszczony, dla tego każdy, do tego cechu przystępujący, list wyuczenia się rzemiosła y towarzyskiego pod pieczęcią cechową winien pokazać; któryby zaś towarzyskiego nie miał, tedy powinien panów starszych, na ten czas będących, o grosz towarzyski prosić, za ktôry ma dać złotych ośm y braci uczęstować; po uspokojeniu towarzyskiego powinien opowiedne, według zwyczaju dawnego, złotych cztery cechmistrzom dać, a wstępnego do skarbu cechowego złotych ośm; do zjednania zaś magistracyi złotych sto dwadzieścia y kolacie dla wszystkich sprawić powinien; przy której wszelkich zamowek y swarów pod winą trzech funtów wosku uchraniać się mają; a kolacya nie ma excedere waloru ze wszystkim nad złotych pięćdziesiąt. Articulus secun-

dus. Każdy syn krawiecki, tego cechu będący, jeśliby w małżeństwo wstąpił z wdową albo córką krawiecką, zadatek zupełny oddawszy, kolacią sprawiwszy, ma pół cechu, jeśli przez ojca tej panny, lub przez męża tej wdowy, albo też przez ojca jego jest wypłacona Articulus tertius. Co się tycze urzędów w tym cechu, a naprzod cechmistrzostwa, mają być corocznie dwu in contubernio obierani, idque z jurizdiktiej alternatą; stołowych także corocznie sześciu obrać sobie powinni; od usługi kościelnej ołtarza swojego krawieckiego, alias od młodzięstwa, żaden cechowy datkiem wykupować się nie ma, ale, według dawnego zwyczeju, przez rok usługiwać powinien, wyjąwszy jednak, gdyby kto dla starości tej pracy wydołać nie mógł, takowy wykupić się może. Skrzynka cechowa w gospodzie aby zostawała, a podskarbstwo przy trzech, którzy z panów stołowych mają być obrani, aby zostawała; każdy tedy podskarbi po jednemu kluczu mieć powinien; u stołu zaś, nullo respektu nationum, każdy, według senium y regestru wstąpienia do cechu, miejsce ma zasiadać; któryby zaś prawa miejskiego nie pokazał, takowy na żadnym urzędzie być nie może y za stołem zasiadać, krysek dawać y wotować nie ma. Articulus quartus. Starszy cechu tego co kwartał, w dzień niedzielny, sessią naznaczyć powinien y młodszych braci, aby się zeszli, obesłać; ktorzy, zszedłszy się, powinni będą złożyć do skrzynki suchedni po groszy sześć; któryby zaś z nich omieszkał godziny naznaczonej, powinien dać winy groszy dwanaście, a któryby upornie nie przyszedł y nie opowiedział się, ma dać poł grzywny; z bronią do cechu przychodzić nie mają, jako to: z szablą, z szpadą, laską et id genus, pod winą dwóch funtów wosku; a jeżeliby brat brata w cechu albo na inszym miejscu słowy nieuczciwemi obelżył, popada winy cztery funty wosku, a gdzieby brat młodszy na przeciwko starszego słowy nieuczciwemi porwał się, ma być karany winą czterma funtami wosku y więzieniem do upodobania panów braci starszych. Nadto, gdyby, uchowaj Boże! brat brata w cechu lub na inszym miejscu ranił, ma być do urzędu doniesiony y tam za wszystek występek swoj karany. Articulus quintus Małżonka pozostała po śmierci męża swego, w tym cechu brata doskonałego, ma mieć wolność towarzysza y ucznia zatrzymać y chować, y to rzemiosło tak długo robić, ażby za inszego męża poszła; nadto panowie starsi powinni mieć o niej staranie y towarzyszem opatrzyć, któryby temu rzemiosłu mógł czynić zadosyć. Articulus sextus. Bracia wszyscy na żałobnych mszach, które się co kwartał za umarłych braci y żony ich odprawywać będą, bywać powinni pod winą groszy sześciu; tąż winą karani być mają, którzy na pogrzebie brata, albo małżonki, lub dziatek nie będą, a bracia młodsi, do noszenia

ciała naznaczeni, wymawiać się nie mają, y któryby z nich nie przyszedł y takowej omieszkał posługi, będzie karany trzema funtami wosku y nagrodzić powinni temu, który za niego usługę odprawi; wolno jednak na swoje miejsce inszego uprosić; brat, młodszęstwo służący, ma swice zapalać na dni uroczyste w kościele przed ołtarzem swoim, jako to: na Boże Narodzenie, na Wielkanoc, na Zielone Świątki, na Swiętą Trojcę, na swięta Najswiętszej panny y Apostolskie y na każdą usługę cechową we wszystkim posłuszny być powinien, pod winą za każde nieposłuszęstwo trzech funtów wosku. Articulus septimus. Gdyby się sprawa jaka przytrafiła, która by się właśnie cechu lub porządku jego tknęła, tak między bracią rzemiosła tego, jako też y czeladzią ich, tedy taka sprawa w cechu sądzona być ma, wszak ktoby się ukrzywdzonym być rozumiał, ma mu być wolna appellacia do urzędu miejskiego, co się rozumieć ma y o inszych osobach, tak stanu szlacheckiego, jako y miejskiego, osobliwie gdyby komu krawiec który szatę źle zrobił, materyą popsował, tedy to pierwej w cechu sądzono być ma, appellaciej stronie apelluiącej nie broniąc. Articulus octavus. Żaden z krawców, bractwa z krawcami miasta tego nie mający, ani temu rznmiosłu dosyć czyniący, żadnym sposobem nie będzie śmiał robić tego rzemiosła w tym mieście Kamieńcu Podolskim, nie tylko w domach duchownych, zamkowych, dworkach szlacheckich, kamienicach y domach miejskich, ale ani na przedmieściu y folwarkach; y takowych przeszkodników, aby żaden przechowywać y zastępować nieważył się; a jeżeliby się kto takowy znalazł, któryby przeszkodnika przechowywał albo zastępował, a byłby od starszych napomniany, tedy na takowego wina sto grzywien, o które ma być pozwany ad forum competens, a z tej winy połowa urzędowi, a druga połowa cechowi należeć ma, samych zaś przeszkodników wolno będzie z pomocą urzędu należytego brać, rzeczy onego poprzedać na poprawe miasta, lub na miłosierdne uczynki rozdać, a gdyby nic nie miał, tedy ma być obyczajem karany. Articulus nonus: Żaden krawiec, któremu kolwiek stanowi służący, in contubernio nie zostający, znaku rzemiosła tego wywieszywać nie ma, czego starsi cechmistrzowie przestrzegać mają, a ktoby ważył się wywiesić znak y robić (oprocz pana własnego), a byłby przeświadczony, takowy ma być karany trzydziestu grzywien winą, ktorej połowa urzędowi, gdzie będzie przypozwany, a połowa cechowi ma być oddana. Articulus decimus. Żaden z mistrzów tegoż rzemiosła aby niechował czeladzi więcej nad towarzyszów dwoch y chłopca jednego, stołowi jednak po dwu uczniów mieć mogą; chłopca zaś zapisywać mają na lat trzy, a jeżeli na pieniądze, to na mniej lat, a wszakoż

niema przyjmować, aż dwoch mistrzów do tego ziednania chłopca wziąwszy, który powinien będzie oddać dwa złote do skrzynki cechowej, a ten uczeń powinien być cnotliwego łoża syn, co jeżeliby który z braciej inaczej uczynił, będzie karany trzema funtami wosku, toż się ma rozumieć y o synach mistrzowskich; żaden też z braci nie powinien będzie chłopca na probie dłużej trzymać tylko niedziel cztery, pod winą czterech funtów wosku; a któryby czeladnik miał cech przyjąć po ożenieniu, powinien wprzód u jednego magistra rok zupełny robić, to jest taki, który nie z magistrowską córką, ani z w dową ożeni się; a ktoryby uczeń odszedł swawolnie od mistrza swego, u którego się ujednał, a chciałby się znowu douczać tego rzemiosła u inszegó brata, a ten brat, od którego pierwéj odszedł bez woli jego, nie byłby uspokojony od tego chłopca, na takiego brata, któryby przyjął, winy puł kamienia wosku, a chłopiec powinien będzie znowu się jednać, wstępne zapłacić, y rok nauki iego dopiero od tego czasu będzie mu się poczynał, co jednak pod rozsądzeniem ma być cechu. Articulus undecimus. Ktoby z magistrów przymował robote krajaną, albo sukno stępowane, które by było wzięte od drugiego magistra, a nie opowiedział by się onemu, takowy będzie karany trzema funtami wosku; a któryby też z mistrzów robote z domu wydał jakiemu partaczowi, oprócz brata cechowego, takowy będzie karany poł kamieniem wosku. Articulus duodecimus. Żaden z braci, króryby wszystkich powinności nie oddał, do cechu należących, nie będzie miał wolnego głosu do wotowania, aż wszystko odda; a ktory. zaś, odwotowawszy, drugiemu votum przerywałby, ma być karany winą groszy dwudziestu tyle razy, ile by się tego ważył. A ktoryby brat przeciwko przywilejom y artykułom wykraczał, a nie chciałby się dać karać y do cechu przyjść upornie niechciałby, każdemu takowemu czeladź ma być zakazana tak długo, ażby dosyć uczynił dekretowi; a jeśliby się takowy znalazł uporny, któryby nie podlegał brackiemu karaniu, udał się do urzędu pozywać, takowy każdy powinien będzie nazad do skrzynki brackiej wszystkie expensa prawne wrócić y winę oddać, według wynalazku cechowego o nieposłuszeństwo, przy sessyej wszystkich. Articulus decimus tertius. Wolno też ma być przerzeczonym magistrom cechu krawieckiego od obcych kupców, albo tandytarzów, ktorzy gotową robotę krawiecką do miasta, tak na jarmarki, jako y insze publiczne zjazdy zkąd inąd przywożą y przynoszą, sztychowe niżej opisanym sposobem wybierać: od każdej szaty większej, tak duchownej, męzkiej, jako y białogłowskiej—po groszy trzy, a od inszych—po groszy dwa; od czapek, tak męzkich, jako y białogłowskich—po groszy dwa; zaś panowie kupcy armienie od kołder, oponczów y kaf-

tanów, któreby obcym krawcom robić dawali, mają płacić sztychowe od każdej sztuki po groszy trzy. Co się o innych postronnych kupcach ma rozumieć. Co się tycze sukien ukraińskich, to jest samodziałek, to nie od sztuki, ale od woza mają płacić po groszy sześć, a jeżeliby się który zbraniał tego płacić, takowy ad forum competens pozwany ma być y paena decernenda karany y to podczas jarmarku; inszych zaś czasów niepowinien będzie nikt takowych robot przedawać pod przepadkiem takowych szat, czego ma oficio połowa cedere a połowa cechowi; a że starsi tego cechu za prace y omieszkanie niskąd nagrody nie mają, tedy takowym, na tym urzędzie będącym, wolno będzie, ileby im tego była potrzeba, za swego urzędu trzeciego czeladnika chować, kapelusznicy też, którzy kapelusze tak męzkie kawalerskie, jako y kapłańskie podszywają, nie mają się ważyć takowej roboty w mieście tym robić, ażby się pierwiej do tego cechu krawieckiego wkupili, albo się zgodzili. Articulus decimus quartus. Jeżeliby który krawiec cechowy, opuściwszy cech, y społeczność cechową bez pozwolenia panów starszych cechowych, rok gdzie indziej mieszkał, do takowego znak cechowy nie może być posyłany y czeladź z chłopcami ma być zabroniona; a gdy zaś powróci, tedy, aby był przyjęty, ma dać kamień prochu do cechu; a jeżeli za opowiedzią bawił się, nic dać nie powinien; a, żeby porządniej w tymże rzemiośle było, magister, który białogłowską robotą bawi się, usarskim przeszkadzać nie ma, jako też usarskiej y niemieckiej — białogłowskiemu; taxa roboty y sukni ma presse należeć do tegoż cechu. Articulus decimus quintus. Którzyby towarzysze poniedziałki sobie święcić dla swawoli wymyślali, abo u mistrzów nie sypiali, lub też w domu przy magistrowej y córkach ich pieśni wszeteczne spiewali, albo dyskursami szpetnemi bawili się, takowy każdy towarzysz ma być karany trzema funtami wosku, a pachole, starym obyczajem, przy bytności deputowanych dwóch braci z cechu, ma być karany; a któryby towarzysz lub pachole potrzeby ludzkie, do roboty należące, zabrawszy, przez swawolo od magistra do inszych miast bez wiadomości poszedł, takowy ma być opisany do inszych miast, tak, iż gdzie się znajdzie, aby był z miejsca swego ruszony, tak długo, póki się nie oczyści y nie usprawiedliwi; y kiedy się dostanie do gospady czeladnej, za takowy występek obyczajem ma być karany; wszyscy towarzysze y pacholenta tegoż cechu krawieckiego powinni co kwartał do cechu przychodzić, którym starszego towarzysza obrać cechmistrze powinni; ciż towarzysze y pacholęta powinni być przychylni na requialną mszą do ołtarza cechowego świętego Marcina; ktoby zaś był nieposłuszny z magistrów cechowi, za pierwszym razem, gdy nie przyjdzie

bez słusznej przyczyny, ma być penowany winą dwóch funtów wosku, za drugim razem—in duplo, a za trzecim—in triplo y więzieniem według uznania cechu. Supplicaruntque nobis, quatenus praeassertos articulos, omnes et singulos, approbaremus et ratificaremus; nos itaque, praefati consules, considerando praeinsertam eam ordinationem memoratorum sartorum ex justa et legitima ratione esse profectam, nec in ea reperire quidquam, quod non cum publica et communi ejusdem civitatis utilitate et honestate conjunctum esse videatur, volentesque potissimum, ut talibus legibus et institutis more aliorum artificum et contuberniorum ii quoque, in arte sua sartorea magistri, socii ac discipuli, in omni pietate atque in moribus honestis et in officio debite sese retineant et gubernent, ob eas causas, invocato Dei omnipotentis nomine, vigore jurium et privilegiorum nostrorum, contubernium et fraternitatem eis fundavimus, prout quidem litteris praesentibus fundamus, articulosque praeinsertos omnes et singulos approbavimus et ratificavimus, approbamusque et ratificamus per praesentes. Harum testimonio litterarum sigillum officii nostri consularis est appressum. Actum et datum in praetorio civili camenecensi, die decima quinta martii, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo tertio. Ex actis proconsularibus, consularibus camenecensibus Podoliae extractum. Joannes Wojtykowski, secretarius sacrae regiae majestatis et notarius ejusdem officii, manu propria. (Locus sigilli). Supplicatumque nobis est, nomine famatorum: Antonii Krzysztofowicz, senioris, Joannis Brodziański, junioris cechmagistrorum, Jozephi Szlachetka, Lucae Zgorka, Adami Stypulski, Alexandri Abrahamowicz, Thomae Miesiąc, Andreae Łoziński, Joannis Kaczanowski, Pauli Modzelowski, Jozephi Stryj, Nicolai Grzegorzewicz—magistrorum, totiusque contubernii sartorum civitatis nostrae Camenecensis Podoliae, ut supraspecificatos articulos, eidem contubernio servientes, authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, cui supplicationi, uti justae et aequitati consonae, Nos, Augustus rex, benigne annuentes, eosdem articulos suprascriptos in omnibus eorum punctis, clausulis, contentis, conditionibus et ligamentis approbandos et confirmandos esse duximus, uti (prout juris sunt) approbamus et confirmamus, praesentibus litteris nostris, articulo tamen tertio, taliter reformato, ut non alternatim cechmagistri praefati contuberniii ex jurisdictionibus quotannis eligantur, sed ex pluralitate votorum, in personam cujuscunque jurisdictionis contubernalem cadente, tum constitum certum ab eodem contubernio, utpote quatenus perpetuis temporibus duo paria candelarum ex cera alba: singulum per medium . . . . pondo inse continens, alias dwie pary świec jarzących półfuntowych, quotannis

iddem contubernium sartorum ad ecclesiam religionis graecae dare debeat, approbamus, praejudicia vero et gravamina, quae contra jura et privilegia, civitati nostrae Camenecensi et ejus contuberniis consequenter et eidem contubernio sartorum servienta, a jurisdictione castrensi, capitaneali, camenecensi indebite introducta sunt, videlicet: coactionem contubernalium hominum sartorum ad commitandos armatim reos mortis, ipsosque ad locum supplicii educendos, abrogamus, et circa jura, privilegia civitatis Camenecensis, hoc in puucto contubernio sartorum ejusdem civitatis servientia, idem contubernium conservamus et manutenemus; utque generosi capitanei, nunc et pro tempore existentes, totum officium castrense, capitaneale, camenecense, una cum nobili et spectabili magistratu camenecensi, idem contubernium sartorum et ejus contubernales personas ad educendos reos mortis eosque commitandos non necessitent, nec adigant, sed ipsos circa libertatem non educendi neque commitandi eosdem reos mortis tueantur, conservent et manuteneant, ipsis mandamus; volumus quoque, ut contubernii praedicti, et artis sartoreae socios, alias towarzyszów, litteras recomendatorias a contubernio suo habentes, contubernia quaevis sartorum eorumque cechmagistri, magistri, et socii, towarzysze dicti, ubivis locorum in regno nostro, praecipue in civitatibus nostris: Cracoviensi, Leopoliensi, Poznaniensi et Varsaviensi (cum illuc advenerint) pro veris sociis hujus artis sartoreae, alias za towarzyszów, sine ullo pretextu habeant et agnoscant, decernentes easdem litteras supprafatas vim et robur debitae firmitatis semper obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsaviae, die tertia mensis novembris, anno Domini MDCCXXIIII. Regni vero nostri XXVIIII anno. Augustus rex. (Locus sigilli appensi majoris cancelariae regni). Confirmatio articulorum contubernii sartorum camenecensium Podoliae. Michael Mauritius Suski, venator terrae Łomżenzis, sacrae regiae majestatis secretarius, manu propria. Post cujus suprascripti privilegii ad acta judicii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens ad se recepit et de recepto judicium praesens et cancelariam quietavit.

Книга Каменецъ-Подольская и Летичевская, земская, записовая и поточная, годъ 1722—1728, № 3705. Листъ 398 на оборотъ.

CXXVI.

Грамота короля Августа II, предписывающая Каменецкому старостѣ: не дозволять евреямъ селиться и торговать въ Каменцѣ а также удерживать бургграбія отъ притѣсненій, которымъ онъ подвергаетъ магистратъ и мѣщанъ. 1725. Декабря 12.

Feria quinta, post festum Sancti Mathiae apostoli, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo sexto.

Ad personalem oblationem famati Alberti Rocholski, communitatis civitatis Camenecensis Podoliae regentis, judicialiter factam et expostulatam, judicium praesens terrestre Podoliae, ejusdem legitimae affectationi annuendo, rescriptum a sacra regia majestate seu privilegium, intuitu conservationis civitatis Camenecensis Podoliae circa anteriora privilegia et jura eidem civitati et ejus incolis ab eadem sacra regia majestate benigniter collatum, manu ejusdem propria et secretarii subscriptum et sigillo majoris cancelariae regni communitum, introcontentum, pro munere judicii sui suscepit, et actis ingrossari mandavit, de tenore tali: August wtóry, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski y czernichowski, a dziedziczny xiąże saski y elector. Urodzonemu Janowi Stanisławowi Kątskiemu, miecznikowi koronnemu, generałowi ziem Podolskich, staroście naszemu Kamienieckiemu, a w niebytności jego, urodzonemu Nikodemowi Kazimierzowi Woroniczowi, sędziemu grodzkiemu y podstarościemu Kamienieckiemu, wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Urodzeni y wiernie nam mili! Z relaciej panów rad naszych y z supliki nam imieniem miasta Kamieńca podolskiego podanej zrozumieliśmy, jako niewierni żydzi przeciwko prawom, przywilegiom, reskryptom y konstytuciej koronnej anni millesimi sexcentesimi septuagesimi, miastu Kamieńcowi Podolskiemu służącej, postępują sobie, w mieście Kamieńcu, jakoby za pozwoleniem wierności waszej, mieszkają, miody, piwa, gorzałki y różne inne liquory szynkują, handlują, sklepy tak w rynku, w mieście, jako y w domach, dworach duchownych y szlacheckich otwierają, w nich sukna i płutna różne na łokcie y sztukami, korzenia y inne towary przedają, tandety po mieście noszą, w najmowaniu domów mieszczan podkupują, w rynek się cisną, przez co wielkie miastu y jego obywatelom praejudicia czynią. Także urodzony burgrabia, jakoby niesłusznie targowe tak od postronnych ludzi jako też y od mieszczan kamienieckich y od różnych towarów y liquorów wyciągał, wię-

zniów do więzienia miejskiego nasyłał y tam ich przymuszał exekwować przeciwko prawu, miastu temu służącemu, y chałupki za rzeczką Smotryczem na Ruskich Folwarkach, do miasta należące, do zamku starościnnego przywłaszczać miano, co że nietylko z wielkim ubogich ludzi, mieszczan y obywatelów naszych kamienieckich, uciskiem y ruiną, w pożywieniu przeszkodą, ale y z naruszeniem praw y przywilejów, miastu temu nadanych, dzieje się; dla tego żądamy po wierności waszej y mieć to koniecznie chcemy, aby wierność wasza, zabiegając dalszemu miasta tego zniszczeniu y ruinie większej, miasto to Kamienieckie y jego obywatelów przy prawach, przywilejach pomienionej konstytuciej anni millesimi sexcentesimi septuagesimi y dawnych, jeszcze przed tureczczyzną praktykowanych, zwyczajach ratione wybierania prowentów zamkowych, konserwował, żydom w mieście Kamieńcu, vigore przerzeczonej konstytuciej, mieszkać, różne liquory szynkować y handlować w sklepach mieyskich zakazał; a urodzony burgrabia exacciej, które są niesłuszne y przeciwko prawu, żeby od mieszczan nie wyciągał y więzniów do więzienia miejskiego nie nasyłał, ale, według praw miejskich, w zamku więzniów trzymał, y tam ich exekwował, jemu powagą swoją starościnno przykazał y o to się wierność wasza starał, żeby toż miasto żadnego praejudicium w każdych punktach praw swoich od nikogo nie miało, ani gruntów miejskich do starostwa swego nieprzywłaszczał; inaczej tedy wierność wasza nie uczyni dla łaski naszej y z powinności urzędu swego. Datum w Warszawie, dnia XII miesiąca grudnia, roku pańskiego MDCCXXV, panowania naszego XXVIIII roku. Augustus rex. Locus sigilli majoris cancelariae regni. Michał Mawrycy Suski, łowczy ziemie Łążyńskiej, jego królewskiej mości sekretarz, manu propria. Reskrypt do urodzonego starosty Kamienieckiego, aby mieszczan Kamienieckich przy ich prawach konserwował. Post cujus suprascripti rescripti seu privilegii serenissimi Augusti secundi, regis Poloniarum, ad acta judicii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem famatus Rocholski, communitatis Camenecensis Podoliae regens, offerens, ad se recepit, de quo recepto sibique restituto judicium praesens et cancelariam ejus quietavit, praesentibusque quietat.

Книга Каменецъ-Подольская и Летичевская, земская, записовая и поточная, годъ 1722—1728, № 3705; листъ 416 на оборотѣ.

CXXVII.

Грамота короля Августа II, разрѣшающая каменецкому мѣщанину, Антонію Криштофовичу, перечислиться изъ армянской каменецкой общины—въ польскую. 1726. Сентября 4.

Feria quinta post dominicam Misericordiae proxima, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo.

Ad judicium et acta praesentia, terrestria, camenecensia Podoliae positionis judiciariae personaliter veniens spectabilis Antonius Krzysztofowicz, obtulit judicio praesenti et ad acticandum porrexit privilegium, a sacra regia majestate in rem offerentis collatum et servientem, introcontentum, tenoris sequentis: Augustus secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vołhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis, expositum nobis fuisse a certis proconsiliariis nostris, nomine et pro parte famati Antonii Krzysztofowicz, sartoris, armeni, civis camenecensis Podoliae, quod ipse de jurisdictione Armenorum dictae civitatis Camenecensis ad jurisdictionem nationis Polonae ejusdem civitatis ob certas legales rationes se transferre intendat, supplicatumque nobis fuit, ut ipsi litteras nostras exemptionum a jurisdictione armenica daremus et concederemus, illumque jurisdictioni Polonae incorporaremus, cui supplicationi nos benigne annuendo, plenitudine potestatis nostrae regiae eundem Antonium Krzysztofowicz a jurisdictione armenica Camenecensi Podoliae eximendum esse duximus, prout praesentibus litteris nostris eximimus et jurisdictioni civili nationis Polonae Camenecensis Podoliae cum bonis illius omnibus adscribimus et incorporamus, quod ad notitiam omnium, quorum interest, praesertim magistratus civitatis nostrae Camenecensis in Podolia nationis Polonae deducentes, mandamus, ut praefatum Antonium Krzysztofowicz, a jurisdictione armenica Camenecensi Podoliae per nos exemptum, ad jura, immunitates et praerogativas sibi servientes admitant illisque ipsum gaudere et utifrui, more aliorum civium, libere permittant, pro gratia nostra et officiorum suorum debito. In quorum fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsaviae, die IV mensis Septembris, anno Domini

MDCCXXVI, regni vero nosrri XXX. Augusjus Rex. Locus sigilli minoris cancellariae regni. Joannes Zeydlic, sacrae regiae majestatis secretarius, manu propria. Exemptus a jurisdictione civili armenica camenecensi Podoliae famati Antonii Krzysztofowicz et incorporatio ejusdem jurisdictioni civitatis ejusdem nationis Polonae. Post cujus privilegii ad acta judicii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens ad se recepit et de recepto judicium praesens quietavit.

Книга Каменецъ-Подольская и Летичевская, земская, записовая и поточная, годъ 1722—1728, № 3705. Листъ 633 на оборотѣ (номерація первая).

CXXVIII.

Инструкція, данная княземъ Любомирскимъ Дубенскому магистрату, опредѣляющая права и обязанности войта, бурмистровъ, магистрата и мѣщанъ, а также степень зависимости ихъ отъ замковаго уряда и отъ владѣльца. 1727. Марта 29.

Dyspozycya od jaśnie oświeconego xięcia jegomości dobrodzieja dla utwierdzenia porządku między mieszczany dubieńskiemi, dana die 29 Martii, 1727 anno.

1. Jurysdykcija pana wójta w sądzeniu spraw według dawnych zwyczajów approbuje się i ażeby wszelkie sprawy między mieszczany nie wprzód do zamku szły, aż po decyzyi urzędu i pana wójta, od któych sądów appelacie stronie, znającej się ukrzywdzoną, mają być dopuszczone do władzy zamkowej, a który by ' aś mieszczanin miał sprawę pociągać do zamku, opuściwszy sąd wójtowski, ma być karany za przypozwaniem urzędowym przez tenże sąd więzieniem przez dni dwa .. Parkancy zaś in toto do posługi i do sądów zamkowych należeć mają a winnicy i piwowarowie wolni się stają od tej posługi zamkowej.

2. Do tejże jurysdykcyi pana wójta należeć mają sprawy z przypozwania żydowskiego przeciwko mieszczaninowi, pod rygorem wyżéj wspomnionym.

3. Pan wójt nie ma mieszczanów ani agrawować, ani bić, ani też im jakokolwiek szkodzić, ale, kto co zasłuży, secundum demeritum, ma urzędownie karać, w których to sądach urzędowych winy żadne nakładane być nie powinny, ale mają czyli to więzieniem, czyli plagami, według sprawiedliwości, karać.

4. Elekcya burmistrzów ma być przez same pospólstwo, do której elekcyi ma należeć i żyd, przysadzony z kahału. Pan wójt ma mieć na to animadwersią, aby ciż burmistrze byli osiedli, trzeźwi i rozumni; co zaś do elekcyi, niema się wdawać, ale tylko, których pospólstwo obierze, approbować ma. Taż elekcyja coroczna ma być cum scitu et approbatione władzy zamkowéj. Ta zaś approbacia ma być concessa sine ulla offerentia.

5. Dyspositie pieniędzy podatkowych i lenungowych, zostawują się przy burmistrzach, któremi disponować każdy zosobna swego kwartału burmistrz powinien, oraz tychże pieniędzy percepty i expensy porządnie konnotować mają, na jedną rękę burmistrz, a na drugą rękę pisarz miejski, dla doskonalszej wereficacyi i, co miesiąc minie, przed panem wójtem i urzędem, także pospólstwem, powinien się każdy burmistrz rachować. Przed władzą zaś zamkową mają co kwartał oddawać rachunki. Dla folgi zaś w płaceniu wszelkich podatków, składka się tygodniowa postanawia, według której, co tydzień, nie opuszczając nikomu, mają cechmistrze importować do burmistrza tego, którego kwartał będzie.

6. Składka ta, wyż pomieniona, ma trwać na rok, a po wyjściu tego, ma być podobna na drugi rok postanowiona, od roku do roku,—którą mają postanawiać, aby wszyscy cechmistrze i pospolstwo było, w ten czas urząd i cechmistrze mają taxować, siła ma który płacić na tydzień, podług substancyi jego? po której uformowanej taxie, każdy cechmistrz, wziąwszy regestr, od urzędu approbowany i od władzy zamkowej, będzie powinien wybierać pieniądze co tydzień (z wolnēm na nieposłusznych grabieniem) i komportować do burmistrza kwartalnego. Pierwsza ta składka ma być postanowiona przez komisarzów moich, przy obecności urzędu i pospólstwa, także przy cechmistrzach, któremu, według postanowienia, regestra podane będą. Na dalszy zaś czas, według téj informacyi mają się sprawować z tym dokładem, że, jeżeli by się na tęż składkę przed urzędem nie zgodzili, mają do władzy zamkowej donieść i, według dispozycyi jegomości pana gubernatora zakończoną, akceptować powinni.

7. Nad to pomiarkowanie nie mają extraordynaryjnej exakcyi postanawiać, chyba in casu jakiej revolucyi, za wiadomością jegomości pana gubernatora i pana wójta.

8. Libertacye od płacenia tej składki nie mają iść do pana wójta, libertacyje zaś te się za słuszne uznawają, jako to: pogorzałych, nowobudujących się osiadających, nowożeńców, którzy, za wiadomością zamkową, mają mieć folgę od płacenia do czasu naznaczonego.

9. Porządek w mieście ma być doglądany przez urząd i każdy burmistrz w swoim kwartale ma rewidować, aby garce po karczmach, chleb na rynku, według słuszności były, co jeżeli by się pokazało, ma to donieść do urzędu. Urząd zaś te chleby ma dysponować na szpitale, garce zaś niesprawiedliwe kazać tłuc i palić, jednak za wiadomości zamkowej.

10. Straż nocna, dla bezpieczeństwa od ognia, jako też od kradzieży, ma co noc bywać, na każdym zaś domie, czyli to domku, ma być drabina, także wody na pogotowaniu beczka wszędy, osobliwie jednak na tych domkach, gdzie są ryny, aby na rynach wody beczka stała, w małych zaś domkach, aby kominy były na wierzchu wywiedzione i dobrze opatrzone, ma tego dozierać burmistrz, każdy w swoim kwartale, i co dwie niedzieli rewidować, i, jeżeliby były gdzie zepsowane, mają nakazać, aby jako nayprędzej sporządził, a który by pomienionéj dispozicyi téj nie posłuszny był, ma być urzędownie karany więzieniem na dni trzy i znowu, za nakazaniem tegoż urzędu, powinien to wszystko jak najprędzéj sporządzić, pod plagami, przez tenże urząd nakazanemi; dla większéj ostróżności i obronienia od ognia, ma być w każdym cechu po dwa haki, z któremi hakami, jako też z wodami, z czym kto będzie mógł, wszyscy od cechów swoich powinni jako najprędzéj pospieszać podczas przypadku ognia pod karą wyż pomienioną.

11. Długi miejskie mają być wypłacone tylko za samą appprobacyją jaśnie oświeconego xięcia jegomości, dobrodzieja, także nie mają żadnych długów zaciągać bez wyraźnej woli jaśnie oświeconego xięcia jegomości dobrodzieja.

12. Akcydensa miejskie, kamienne, mostowe, w dyspozycyi pana wójta zostają się, które za wiadomością zamkową ma arędować temu, któryby więcéj dał nad drugiego, expensa z téj prowenjęcyi insza nie ma być, okrom na reparacyją zwodów i bram, także mostów.

13. Mieszczanie spólnie z żydami aby nie chodzili do łaźni, dla czego osobliwie dni się dla mieszczanów i pospólstwa naznaczają, osobliwie dla żydów, to jest: wtorek i sobota osobliwie dla chrześcian co tydzień, czwartek zaś i piątek dla żydów; którego porządku aby pilno doglądali bur-

mistrze w swoich kwartałach, a ktoby z pospólstwa nie miał być temu posłusznym, ma być urzędownie karany więzieniem na dni cztéry.

Книга магистрата города Дубна, годъ 1712—1731, № 1340. Листъ 162.

CXXIX.

Привилегія, выданная женою минскаго воеводы, Завиши—Терессою, евреямъ портнымъ, составляющимъ братство цеховое въ Бердичевѣ, по которой цехъ ихъ освобождается отъ зависимости отъ кагала. 1732. Марта 3.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego, miesiąca maja dwudziestego trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jej imperatorskiej mości Żytomirskim, przedemną, Antonim Sawickim, vice regentem przysięgłym, grodzkim powiatu Żytomirskiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, osobiście stawający urodzony Wincenty Pietruszkiewicz, prawo, bractwu krawieckiemu berdyczowskiemu, od I.W. Zawiszyny, wojewodziny Mińskiei, dane, ręką tejże i innych, przy wyciśnieniu pieczęciów trzech na lakach różnych, zatwierdzone, na papierze prostym, z przyszytym arkuszem papieru stęplowanego, krajowego, ceny przyzwoitey napisane, do akt grodzkich żytomirskich w oblatę podał tym sposobem: Teresa Róża na Baksztach i Berdyczowie Zawiszyna, wojewodzina Mińska, bracławska i żydyczyńska starościna, oznajmuię prawem, z woli mojej danym, starozakonnym żydom berdyczowskim, bractwu krawieckiemu i innym, do nich należącym, w ten sposób, aby sprawy, według kunsztu krawieckiego, nie do kahału, ale do bractwa należeli, tudzież wendrowna czeladź krawczyków i kusznierczyków nowoprzybywaiących. Przyszkołek temuż bractwu w ścienie wielkiej szkoły i kaznodzieje dla nabożeństwa postawić pozwalam, a to wszystko według zwyczaiu synagog żydowskich, z tym dokładem, aby rabin berdyczowski w żadne sprawy, do bractwa (szczególnie) należące, nie wdawał się, wyjąwszy sprawy, które w pospolitości do kahału należą, te rabin sądzić ma, z wolną iednak do dworu appellacią, tak w sprawach brackich, jako i kahalnych, co wszystko ręką moią, przy pieczęci, stwierdzam. Datum w Baksztach, die

tertia martis, anno millesimo septingentesimo trigesimo secundo. R. Zawiszyna (L. S.) Stwierdzam te prawo matki, dobrodziki moiej B. Radziwiłowa (L. S.). Marcybilla Zawiszyna M. N. W. X. L. Według kommissu mnie danego od J. W. Imć pani Zawiszynej, W. M. dobrodziejki, nastawiam za kaznodzieja, z przyzwolenia bractwa krawieckiego, Chaima Samsonowicza. I. Kazimierz Chojecki, B. G. K., kommissarz J. W. Imć pani wojewodziny mińskiej mp. Anno millesimo septingentesimo trigesimo nono, die sexta Februarii, approbuię we wszystkim te prawo bractwu krawieckiemu; postanawiam, iż, ktoby kolwiek śmiał onemu się sprzeciwić, takowy podpada winie na mój skarb pięndziesiąt czerwonych złotych; powtóre, iż czasu jarmarkowego sztychowe od krawców przyiezdnych na ich cech, a od chrześcian za chrześciański iść ma, bez żadnej jednego drugiemu w tym przeszkody i na to się podpisuję. Datum w Zawiszynie, ut supra, Marcybilla Zawiszyna M. N. W. X. L. (L. S.). Które to prawo, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest zapisane.

Книга гродская, Кіевская, записовая, № 298, годъ 1795. Листъ 524 на оборотѣ.

CXXX.

Довѣренность, выданная магистратомъ и совѣтомъ сорока мужей города Кеменца-Подольскаго депутатамъ, отправляемымъ ими на сеймъ хлопотать о сохраненіи Каменцу правъ, наравнѣ со Львовомъ. 1733, Іюля 20.

Feria secunda post festum Sanctae Margarethae virginis et martyris proxima, die videlicet vigesima mensis julii, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo tertio.

My: magistrat, woyt y ławnicy, regent y vice-regent tudzież y czterdzieści mężowie miasta jego królewskiey mości Kamieńca Podolskiego, de nominibus et cognominibus niżey na podpisach wyrażeni, uważywszy wielką potrzebę wysłania się z prawami y przywilegiami na seym electionis nayiaśnieyszego przyszłego regnanta, unanimibus votis e gremio nostri obraliśmy za ablegatów naszych szlachetnych y zacnie sławetnych ich mościów

panów: Sebastyana Prawdzińskiego, Pawła Szahina, rayców, Jana Woytykowskiego Jego Królewskiey Mości sekretarza, pisarza naszego radzieckiego, którym zalecamy y onych obliguiemy, aby na pomienionym seymie prawa y przywilegie in loco designato, stosuiąc się do miasta Lwowa y we wszystkim do tegoż miasta referuiąc się, remonstrowali et, circa eadem jura, privilegia et constitutiones regni, immunitates et praerogativas, miasto Kamieniec aby przez konstytucią zachowane y obwarowane było, curam et sollicitudinem aby mieli, a dla większego obowiązku, aby w tę rothę (iako prawdziwie, szczerze interess miasta przy utrzymaniu praw y prerogatyw, temuż miastu służących, promowować będą) poprzysięgli, obstringimus, ktorzy natychmiast jurament wykonali; na co, dla lepszey wiary y wagi, rękami własnemi podpisuiemy się. Datum ut supra: Jan Baranowicz, prezydent M. J. K M. Kamieńca Podolskiego. Mikołay Pawlicz R. M. K. P. Bazyli Fostyk, rayca K. P. Stefan Bakołowicz R. M K. P. Grzegorz Jarocki, woyt M. K. P. Antoni Krzysztofowicz, subdelegat miasta Kamieńca Podólskiego mp. Andrzey Pankiewicz Ł M. K. P. Jan Fukierowicz Ł. M K. P. Łukasz Zgurko Ł. M. K. P. Hryhory Piotrowski znakiem krzyża S. †. Jozef Wilczek Ł M. K. P. Woyciech Rocholski Ł. M. K P. Alexander Ohanowicz Ł M. K. P. Józef Seferowicz, regent M. K. P. Michał Tużyłowski, vice-regent M. K. P. Krzyżem S. †. Woyciech Sapkiewicz, Stefan Pawłowski mp. Dymytry Stachurski. Andrzey Łoziński kładzie znak krzyża S. †. Józef Płoszczański. Paweł Gierard kładzie znak krzyża S. †. Bazyli Lisiewicz Jozef Ordyński. Jan Hunczak †. Alexander Krzyształowicz †. Theodor Hudymowicz †. Sebestyan Rawski †. Bazyli Czulakiewicz †. Matyasz Chodorski † Jan Baranowicz, prezydent miasta Kamieńca Podolskiego J. K. M. C. m. p.

Ex actis proconsulatus consulatusque Camenecensis Podoliae extraditum. (M. П.).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 354.

CXXXI.

Прошеніе, отправленное Каменецкимъ магистратомъ Сендомирскому воеводѣ (Ивану Тарлѣ?) о томъ, чтобы онъ ходатайствовалъ на сеймѣ съ цѣлью освободить городъ отъ притѣсненій, испытываемыхъ имъ отъ евреевъ. 1737. Апрѣля 3.

Jaśnie Wielmożny imć panie wojewodo Sendomirski, panie a panie nasz miłościwy!

Dla ciężkich w królestwie przeszłych rewolucyi, etiam intra moenia variis injuriis pressi, nie mogliśmy na ten czas, ani przez supplikę pocztą, ani przez delegatów naszych do osobliwey jaśnie wielmożnego pana protekcyi cum querimoniis uczynić rekursu; teraz dopiero, gdy trakt bespiecznieyszy został, a od żydów krzywdy nieznośne praw y przywilegiów, konstytucyami koronnemi approbowanych, łamanie, płacz ubogich mieszczan nad dawnieysze praejudicia, nowe, według instruktarza teraznieyszego, daleko cięższe, nietylko kiedy praktykowane, ale w Kamieńcu y niesłychane, za inwencyą tychże niewiernych żydów cierpieć nam ich mość panowie kommisarze pro lege nakazuią y opisuią; ztąd przez panów delegatów naszych, a tribus ordinibus miasta wysłanych, z naygłębszą adoracyą, gementes et flentes, do stop jaśnie wielmożnego pana a pana naszego miłościwego upadszy, supplicem krzywd naszych, punktami brevissime spisanych, jaśnie wielmożnemu panu podaiemy libellum.

1. Żydzi, którym prawa y konstytucye koronne mieszkać w Kamieńcu Podolskim zakazały, dopieroż handlów y szynków zabroniły, in contrarium czyniąc, coraz więcey rosprzestrzeniaią się, szynki prowadzą, chrześciaństwu wszelkie pożytki i pożywienia odebrali y odbieraią, a nietylko szynkom przeszkadzaią, ale wcale one pod siebie do arendy podbijają y iedne gorzałkę w Kamieńcu wnieść chcą. Także intendant, aby ieden tylko był browar pański w mieście, co wszystko było by przeciwko praw, z ostatnią chrześcian ruiną.

2. Ciż żydzi, a osobliwie niewierni Łeyzor y Icko, przeciwko praw, różne extorsye od gorzałek, piwa, miodu, wina węgierskiego y wołoskiego, od cechu rzeźniczego, od ryb swiżych y słonych powymyślawszy, pro libitu

suo, więcey niżeli ex praescripto mieli, w mieście y na przedmieściach czynili y czynić nie przestaią, rożne gabelle robią, przez co wstręt ludziom postronnym do miast czynią.

3. Ciż żydzi arendarze, teraz arendę obiąwszy, inpracticato et inaudito modo wymogli kontrakt od ich mościów panów kommissarzów, aby od każdego bydlęcia po złotemu, od cielęcia po groszy pietnaście, od gęsi po groszy trzy, od kury po groszu y tak podobnie od wiepsza, owcy, od kamienia wosku, od oleju, od butów, od trzewików, od patynek, od dęba, deszczek, łubów, łat, drew, wapna, węglów, od sklepów kupieckich, od kramnic, nadto onym płacono, czego nigdy nie bywało.

4. Ciż żydzi mieszczan od trunków, które od pułroku do arendy popłacone, za kwitkami powtórnie piszą y o zapłatę dopominaią się A, lubo przy bramach warte swoie trzymaią, y tak mieszczan, iako y postronnych rewiduią, iednak, na uciemiężenie y konfuzye chrześciańst wa, domy y sklepy każąc sobie otwierać, wszędy lustruią. W młynach czetweryki małe, niesłodowe trzymaią y w strych słody mierzą, a miarkę wielką (choć brać nie powinni) z krzywdą ubogich mieszczan gwałtem biorą, y z młyna wydać nie każą, póki wprzód zapłaty nie wezmą za dawno wyszynkowane trunki y już odmycone,

W tych tedy punktach, wyżey spisanych, iako naypokorniey z płaczem jaśnie wielmożnego pana naszego miłościwego supplikuiemy, abyś panie miłościwy z wrodzoney łaskawości swoiey pańskiey, nas przy prawach y przywilęgiach, konstytuciami koronnemi approbowanych, konserwować raczył: praejudicia zaś et convulsionem jurium, przez żydów nam poczynione, cierpić nie dopuścił; nieśmiertelna ztąd klemencyi pańskiey wiekom pamiątka, a u nas y potomków naszych na sercach, jako na marmurze, wyryta, za szczęśliwe y długoletne jego panowanie majestat Boski błagać wieczna zostanie obligacya, z którą protekcyi pańskiey oddawszy się, iesteśmy jaśnie wielmożnego pana, a pana naszego miłościwego y dobrodzieja, nayniżsi podnożkowie—Magistrat trzech nacyi y całe pospolstwo miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego. W Kamieńcu Podolskim, die 3 Aprilis, 1737 anno.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; Листъ 434

CXXXII.

Прошеніе, поданное магистратомъ и всѣми мѣщанами города Каменца Каменецкому епископу, о томъ, чтобы онъ принялъ на себя защиту города отъ притѣсненій, испытываемыхъ мѣщанами отъ евреевъ. 1737. Іюля 1.

Jaśnie Wielmożny Mości Xiężę Biskupie Kamieniecki, nasz wielce miłościwy panie, panie y dobrodzieju!

Jako po kilka razy pod bytność pastyrską J. W. W. N. M. pana y dobrodzieja w Kamieńcu upraszaliśmy łaski pańskiey zająć się in desideriis et summis oppressionibus miasta naszego J. K. M. Kamieńca Podolskiego, tot privilegiis serenissimorum regum umocnionego, tak praesenti libello, przy złożeniu powinney do nug pastyrskich J. W. W. N. M. pana y dobrodzieja submissyi naszey, exposcimus dobroczynności, abyś, jako naznaczony z dyspozycyi Boskiey całemu Podolowi y pospulstwu tego miasta pasterz y rządca, w gwałtownych krzywdach naszych od złośliwego narodu żydowskiego y innych, niżey specyfikowanych, oppressyach, ponoszących, porrigere dextram et serenissimo regnanti ac haeredi nostro tum et aliis illustrissimis magnatibus, przy godney instancyi y rekomendacyi swoiey, exponere raczył, ne amplius pomienione miasto Kamieniec a perfida gente żydostwa, arendarzów tuteyszych, patiatur praejudicia et tantas oppressiones (których żadne uprzywiliowane miasto J. K. M. nie ponosi); y owszem, aby przy przywilegiach y prawach, sobie od naijaśnieyszych królów P. P. N. M. nadanych, swobodnie konserwowane być mogło. Godzi się hoc loco tego miasta deferre contempt, spisawszy disideria, że żydzi, którzy nietylko handlować, szynkować, albo mieszkać, ale też nad trzy dni w mieście Kamieńcu Podolskim bawić się y o mil trzy od Kamieńca mieszkać nie powinni, teraz incolatum w mieście tym indebite założywszy sobie, y coraz więcey z różnych mieysc iedni drugich do tegoż miasta wprowadzaiąc, pod protekcyami na upadek chrześciaństwa rozszerzaią się, arendarze żydzi (których tylko cztyrech bydź może, jeżeliby katolicy arendy trzymać nie chcieli, testantibus decretis commissorialibus sacrae regiae majestatis 1663 et 1665 annorum, tak iednak pod tą klauzulą, aby ciż arendarze albo faktorowie żadnego kupiectwa ani żadnych likworów szynkowania nie ważyli

się) wszelkiemi likworami szynkuią, handle kupiectwa różnych towarów bez wszelkiey do miasta kontrybucyi prowadzą, inni zaś żydzi rzemieśnicy, iako to: złotnicy, krawcy, szmuklirze, szklarze, przeciwko praw tak całego miasta, jako y cechów, przemieszkuiąc, onym przeszkadzaią, pożywienie odyjmuią, żadney powinności miasta nie cierpiąc, co osobliwie przeciwko praw 1447, 1598, 1602, 1654, 1659, 1663, 1665, 1670, 1699, 1703, 1735 annorum dzieie się. Ciż żydżi, arendarze prowentów zamkowych kamienieckich, nie kontentuiąc się tym, że in antecessum niesłuszne czynili extorsye, ale y teraz od osmaki słodu, piwo robiąc, po zł. 1 y gr. 15 y dziesiątą miarkę, według upodobania swego, od mieszczan biorą; od przywiezioney gorzałki przed tym brali od kwarty gorzałki po gr. 4 czopowego, teraz y puścić do miasta nie pozwalaią; od kuffy wołoskiego wina, iako y antała węgierkiego po zł. 18 pod exekucyą wyciągaią, czego nigdy nie bywało. Od konwi przaśnego miodu po gr. 18 wyciągaią, od którego nigdy im do arendy nie należało. Od budek, alias kramików, w rynku będących, po gr. 9 wybieraią, a ten prowent do miasta należał; od ryb suchych, słonych, śledzi y wyziny, które do arendy nigdy nie należeli, testantibus decretis 1544 et 1665, ryb, ile iakich chcąc, do arendy biorą, y od maży wyziny po f. 18 niesłusznie wybieraią; mostowe, przez prawa y konstytucye miastu nadane, do arendy przywłaszczaią y poczemu chcą wybieraią, a miasto mosty, zwody, łancuchy etc. de proprio reperować musi. A victualibus, do miasta wchodzących, od każdey rzeczy, cujuscunque sit generis, specii, formae et quantitatis, od węglów, garków, na folwarkach przez mieszczan ganczarzów robionych, myta pro libitu sui wybieraią; woski, z miodów przasnych wybite, już odmycowane, powturnie sobie po f. 2 płacić każą; od folwarczanów mieyskich myta wydzieraią y, co sobie któren kupiec z jarmarku lub mieszczanin albo kramarz do domu swego wiezie, tak z szewców, po kilka skur wiozących, po bramach trzęsą, rewiduią y o myta turbuią y zastawy biorą, które, za niedoyściem sprawiedliwości, u nichże przepadaią. Od szynkarza, na folwarkach mieyskich, alias *Zagumniu*, do starostwa nie należącym, od miasta postanowionego, przez kilkanaście lat do arendy zamkowey co rok brali po zł. 300, potym po zł. 1000, a teraz wzieli zł. 1800, które intratę miastu odebrali, a do arendy przyłączyli; od cechu rzeźniczego w rok po 12 kamieni łoju niesłusznie brali, a teraz po 20 kamieni wybieraią. We młynach trzecią miarkę, według przywilegiów do miasta należącą, per vim et potentiam do arendy sobie przywłaszczyli, a osobliwie niewierny Leyzor Moskowicz, arendarz, przywłaszczył, kłódki mieyskie od beczek poodbijał y zboże do siebie ze mły-

nów pozabierał y inne wielkie, nieznośne krzywdy, które wyrazić niepodobno, ciż żydzi arendarze czynią; o które uciemiężenie nasze, od żydów arendarzów ponoszące, przez kilka lat kołaczemy do łaskawego serca J. W. jego mości pana woiewody Sendomirskiego, starosty tuteyszego, pana y dobrodzieia naszego, affabilem tylko odbieramy declarationem, a od żydostwa arendarzów co raz większe in re ipsa ponosimy krzywdy, iako y teraz recenter, co nunquam practicabatur, (ignotum czy absolute sam Leyzor arendarz to wnosi, czyli ex mandato imć pana kommissarza J. W. iego mości pana wojewody Sendomirskiego, starosty tuteyszego, pana y dobrodzieia naszego) że kupionych po innych miastach gorzałek żadnemu mieszczaninowi praevia solutione, do skarbu praestandae, puscić do miasta tenże Leyzor arendarz nie pozwala y nie dopuszcza, w bramach tamuiąc, chcąc tylko iedne w mieście, u siebie szynkuiącą, mieć gorzałkę. Co w żadnym mieście uprzywiliowanym nie jest, a my pacienter dotąd znosić musiemy, abyśmy unikneli dalszego strepitum juris, bo ubogie miasto non sufficiet expensom. Mamy wielką nadzieię w łaskawey waszey pastyrskiey mości dobroczynności, że instare et officere praemissa godnością y łaskawością swoią zechcesz, iako za własnemi pokornemi owieczkami swemi, a my, za świadczone dobroczynność dozgonnie Majestat Boski za długoletne panowanie y pastyrskie owieczek swoich pieczołowanie błagać cum successoribus nostris będziemy. Zostaiąc przy nogach jaśnie wielmożnego pana, pana y dobrodzieia, nayniszsi słudzy y podnużkowie — magistrat y całe pospulstwo miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego.

Jaśnie Wielmożnemu iego mości xiędzu.

W Kamieńcu, die 1 Julii, 1737 anno.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4562, годъ 1519—1794. Листъ 511.*

CXXXIII.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, присуждающій дворянина Антонія Пухальскаго къ тюремному заключенію и уплатѣ штрафа, за убіеніе имъ цехмистра ткацкаго цеха города Торчина, Касперскаго, требовавшаго у него платы за работу, доставленную ему однимъ изъ мастеровъ этого цеха. 1738.

Między sławetną Oryszką Kaspersko, pozostałą wdową, tudziesz Adamem Kasperskim, mieszczanami Torczyńskiemi, tudziesz urodzonemi ich mości pany: Franciszkiem Kreczmerem, wojtem, y Władysławem Trojanowskim, gubernatorem miasta Torczyna, aktorami, przez wielmożnego jego mości pana Kreczmera, jednego z aktorów, personaliter, a wielmożnym imć panem Antonim Puchalskim, pozwanym, personaliter. Sąd grodzki, Łucki, kontrowersyi wysłuchawszy, ponieważ strony obie, satisfaciendo decreto judicii sui, inkwyzycie te wywiedli et juramentum supra incorruptionem testium wypełniwszy, też same inkwizycie u sądu swego reponunt, przeto sąd ad lectionem onych przystępuie, quibus lectis, maturaque deliberatione discussis et ponderatis, ponieważ z tychże inkwizycyi luculenter remonstruje się, że urodzony Puchalski, jadąc z Łokacz, do Torczyna na noc zajechał, y tam przenocowawszy, nazajutrz rzemiesników do siebie różnych wołał, między ktoremi y po tkacza posławszy, kiedy do płacenia przychodziło, płacić recusabat, na co gdy, a latere będący, zeszły Kasperki, jako cechmistrz tego rzemiosła, odezwał się, aby krzywdy nie chciał czynić temu, który ręczniki temuż wielmożnemu Puchalskiemu robił; a pan Puchalski, urażony, z pochwami szablą razy trzy uderzywszy, potym znowu dobył y dobytą szablą ciąć kilka razy chciał, ale, że się tenże sławetny Kasperski, cechmistrz, składał, nie mogąc go inaczej razić, stychem, w zapalczywości i impecie nie utrzymawszy się, pchnął, z którego pchnięcia w kilka dni umarł; przeto tegoż urodzonego Puchalskiego sąd winnym uznaje, nakazując, pro patrato homicidio manuali, odtąd za niedziel 12, wieżą grodu Łuckiego aby zasiadł y one per spatium integri anni continuował, dawszy przy zasiadaniu wieży, pro luite, czworgo 14 grzywien stronie, a sądowi połowę natychmiast, et pro taxa capitis aby grzywien sto, odtąd za niedziel sześć, zapłacił, pod winą banicji wiecznej, przy manifestacyi na tych miast na nim do publikowania podległej; a że z tychże inkwiziciy patuit, że, kiedy urodzony Puchalski, po tey aktyi, posłał po

żone do Olanik, ktora, przyjechawszy do męża swego wozkiem parokonnym, gdy nazad dla przywiezienia wiwendy mężowi swojemu wyjechać chciała, wuzek iey, nic nie winnej, i do tey akciej nigdy nie należącej, violento modo urodzony Trojanowski, gubernator, odebrać kazał, przeto tegoż urodzonego Trojenowskiogo sąd, winnym uznawszy, nakazuje, aby tenże urodzony Trojanowski, za tenże nienależyty postępek, wieżą grodu Łuckiego odtąd, nazajutrz po święcie świentego Jana zasiadł, y one przez niedziel dwie, sine intermissione, kontinował, dawszy przy wyjściu z wieży dwojgo 14 grzywien stronie, a sądowi połowę natychmiast, sub paena banitionis perpetuae, circa manifestationem publicandae: konie zaś od aktu niniejszego za tydzień oddać powinien tenże urodzony Trojanowski; do której to soluciej tak grzywien, jako y taxy za głowę urodzony Leśnikowski, iako effidejussor, tegoż urodzonego Puchalskiego adigere, iako ojciec żony iego, albo za niego zapłacić ex fortuna sua tenebitur, sub paena banitionis perpetuae circa manfestationem publicandae.

Книга протоколовъ декретовыхъ Луцкаго гродгкаго суда, № 3085, годъ 1699—1741; листъ 17.

CXXXIV.

Перечень дѣйствій комиссіи, отправленной королемъ въ Каменецъ, для возстановленія благосостоянія этаго города. Коммиссары заявляютъ двѣ инструкціи, выданныя имъ королемъ, Августомъ III, содержащія въ себѣ указанія на тѣ мѣры, которыя по мнѣнію короля должны возстановить благосостояніе города. Онѣ выданы 1738, апрѣля 5 и 1746, марта 15. Затѣмъ слѣдуетъ рѣшеніе, коммиссіи, предписывающее армянскому каменецкому обществу вносить въ общую городскую казну, причитъющіяся на его долю подати, а также устанавливающее отношенія между магистратами польско-русскимъ и армянскимъ. 1742, октября 5.

Далѣе помѣщены 4 позвы, требующіе въ коммиссію къ суду: евреевъ поселившихся незаконно въ Каменцѣ; лавника Іосифа Зборовскаго, откупщика доходовъ каменецкаго староства, спомоществовавшаго поселенію евреевъ въ городѣ, и армянское каменецкое общество, не исполнившее выше помѣщеннаго рѣшенія коммиссіи. Всѣ 4 позвы составлены 1747 года августа 1 и 12.

Наконецъ помѣщена отсрочка коммиссiею окончательнаго рѣшенiя начатыхъ ею дѣлъ къ слѣдующему году. Отсрочка эта состоялась въ засѣданiи коммиссiи 1747. Сентября 15.

Sabbatho in crastino festi Nativitatis beatissimae virginis Mariae anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo septimo.

Nos, infrascripti, a sacra regia maiestate ad infrascripta peragenda assignati commissarii, tam vigore commissionis sacrae regiae maiestatis, de actu et data ejus Varsaviae, die quinta mensis aprilis, anno millesimo septingentesimo trigesimo nono emanatae, ad actaque castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae eodem in anno, feria tertia in vigilia festi sancti Joannis Baptistae, per oblatam porrectae, quam decreti commissorialis hic, Cameneci, in praetorio civitatis Camenecensis, feria secunda in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, per illustres et magnificos commissarios prolati, et ad acta castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, feria quinta ante festum exaltationis sanctae Crucis, anno millesimo septingentesimo tertio per oblatam porrecti, tenoris sequentis: Actum Cameneci Podoliae, in pretorio civitatis ejusdem polono-rutheno, feria secunda in crastino festi Sanctorum Simonis et Judae apostolorum, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, praesentibus generosis: Josepho Humiecki, Martino Choiecki, Stanislao Podrucki, Ludovico Berski, aliisque plurimis nobilibus, nec non ministeriali regni generali, provido Antonio Ruszkowski, authenticato jurato, actus praesentis apparitore, nos, commissarii sacrae regiae majestatis, ad infrascripta peragenda litteris commissionis inferius ingrossandae assignati et deputati, in fundamento tam commissionis, de data ejus Varsaviae, die quinta mensis Aprilis, anno millesimo septingentesimo trigesimo nono, a sacra regia majestate emanatae ad actaque castrensia, camenecensia Podoliae anno millesimo septingentesimo trigesimo nono per oblatam porrectae, tenoris sequentis: August trzeci, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflandzki, Smoleński, Siewierski y Czernichowski, a dziedziczny xiąże Saski y elektor. Wielebnemu w Bogu Franciszkowi Kobielskiemu, biskupowi Kamienieckiemu, kanclerzowi najjaśniejszej królowej icj mości, urodzonym: Wacławowi Rzewuskiemu, woiewodzie Podolskiemu, Janowi Potockiemu, kasztellanowi Bracławskiemu, Rozwadowskiemu, stolnikowi Halickiemu, staroście Karaczkowskie-

mu, Łosiowi, chorążemu czerwonogrodzkiemu, Gurowskiemu, stolnikowi Podolskiemu, Wardeńskiemu, stolnikowi Latyczewskiemu, staroście Wiszniowieckiemu, Siekierzyńskiemu, woyskiemu Podolskiemu, Starzyńskiemu, podczaszemu Żytomirskiemu, Choieckiemu, podczaszemu Żydaczewskiemu, Krąkowskiemu, pisarzowi grodzkiemu Kamienieckiemu, Kaczkowskiemu Podolskiemu, Lipińskiemu, ziemskiemu Kamienieckiemu — komornikom, kommissarzom naszym, uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską.

Wielebny w Bogu, wielmożni y urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Będąc dostatecznie od panów rad naszych informowani, iż miasto nasze Kamieniec Podolski, pograniczna forteca królewstwa polskiego przez rozmaite rerum temporumque vicissitudines a naybardziey przez zaraźliwe choroby z ludzi bardzo ogołocone iest, y coraz w nim więcey pustek przybywa, Kamieniec y mieszkania upadaią, ozdoba quondam y antemurale rzeczy pospolitey niszczeie; y luboli się mogli znaleść y trafić ludzie, ktorzyby tamte puste mieysca osiadali, osiadłe konserwowali, miasto napełniali, podatków publicznych y wszelkich powinności mieyskich iedni drugim pomagali, dla zaległych iednak na wielu Kamienicach, domach y placach przez różne zapisy, dyspozycye y testamenta summ, zatrzymanych czynszów, nikt się na objęcie pustek odważyć nie chce, więc, chcąc miastu pomienionemu successere, przy tey łatwości y szczerey suo in passu applikacyi, z którą się nam oświadczył wielebny w Bogu biskup Kamieniecki, uprzeymościom y wiernościom waszym, których prudentia dexteritas et in rebus agendis experientia są nam dobrze wiadome, to negotium zlecamy, usilnie żądaiąc, abyście, umuwiwszy między sobą czas, i innotescencyami swemi, dwiema niedzielami przed terminem ogłosiwszy, do Kamieńca Podolskiego ziechali y tam, na miescu, które wygodnieysze uprzeymościom y wiernościom videbitur waszym, jurysdykcyą swoią kommissarską ufundowali, magistratowi y pospolstwu przed sąd swóy kommissarski stawać rozkazali, y do exequowania punktów ninieyszey kommissyi, absentia nonnullorum non obstante, dummodo sex aut quinque adsint, przystąpili. A naprzod magistratowi y urzędowi miasta tamecznego uprzeymości y wierności wasze rozkażecie, aby osiadłość, to iest każda kamienica, domostwo y plac, komu y iakim prawem należy, porządnie y grafice wpisał; potym aby też kamienice y domostwa, osiadłe y puste, także y place niezabudowane, iakiemi który długami y iakim sposobem legitime, distincte opisał, a uprzeymościom y wiernościom waszym z podpisem swoim podał; które to specyfikacye odebrawszy, wszystkie puste domowstwa y place, iż wolne będą do

osiadania y budowania się każdemu, ad sonum tubae przez woźnego in foro civitatis publikować roskażecie; tandem wszystkich pretendentów duchownych jako y świeckich, iakie kolwiek prawa czyli zapisy urzędowne albo ceragrafy, testamenta lub inne iakie obligi mających, do sądu swego, kommisarskiego przypozwać każecie. Ci zaś wszyscy pretendenci, duchowni y świeccy, z prawami, iakie mieć mogą, przed sądem uprzeymości y wierności waszych stanąć y oneż, sub amissione et nullitate eorum, produkować będą powinni. Też prawa, zapisy, obligi, ceragrafy y testamenta, przed sobą produkowane, uprzeymości y wierności wasze rozeznacie, słuszne od niesłusznych separować będziecie, te, które według prawa ważne będą, ieżeli się iednak sciągaią na gołe place albo resztę ruderów, oneż abrogować będziecie, a ieżeli na osiadłe kamienice y domostwa, takowe długi, cassatis redemptis oneribus, na tychże dobrach stoiących, zostawicie, kamienice y domy mieszkalne, inonerowane, pro exemptilibus, nie tylko przez dziedziców lub ich successorów mieszczan, ale też y przez innych, jus civitatis maiących, deklarować będziecie; nim zaś przydzie do skupu, prowizye po trzy złote od sta in futurum aby płacone były, dekretem swoim obwaruiecie. Jeżeli się zaś pokaże iakie legata kościołom y klasztorom testamentami na dobrach stoiących, nieruchomych zapisane, takowe wszystkie, przychylaiąc się do pospolitego prawa y koronnego, pokasuiecie y od nich in perpetuum dobra stoiące wszystkie, osiadłe y nie osiadłe, tudzież puste place uwolnicie. Kamienice, domostwa y place, których dziedzice odumarli y żadnego ad octavum gradum etiam ex collateralibus nie będzie sukcessora, publikować roskażecie y deklaracyą przez dekret uczynicie, aby każdemu z mieszczan tamecznych lub przychodnich ludzi, przyjowszy iednak wprzód mieyskie y jurament miastu wykonawszy, wolno było osiadać, budować się y wszelkich do pożywienia szukać sposobów, handle prowadzić y rzemiosła robić, salvis juribus civitatis et contuberniorum. Ci zaś ludzie, którzy się a ruderibus budować będą, od płacenia wszelkich podatków y innych ciężarów mieyskich do czterech lat wolni bydź maią, po wyściu których wszelkie ciężary, ducta proportione, y według sprawiedliwey taxy płacić będą obligowani. Tandem, ieżeli by kto z przychodnich ludzi, lata wolności wysiedziawszy, lub dłużey mieszkaiąc, chleba y fortunki się dorobiwszy, chciał z tamtego mieysca wyciągnąć y do inszego się przenieść, taki każdy decimam partem nabytey tamże substancyi pro publico commodo miastu zostawić będzie pewinien. czego magistrat dozierać iest obligowany y będzie. Nadto ieżeli się znaydą kamienice y domy, których osoby ex equestribus ordinibus albo duchowni pona-

bywali, a nie są przez konstitucye koronne y ab oneribus civitatensibus liberowane, nim ie mieszczanie odkupią, każdego z onych dekretem do ponoszenia i płacenia podatków y wszelkich ciężarów mieyskich obligować będziecie, vigorem et severitatem nieuchronney exekucyi obwaruiecie. Na ostatek to wszystko, cokolwiek może desiderari ad bonum civitatis regimen y administracyi świętey sprawiedliwości, uprzeymości y wierności wasze tamże postanowicie y wykonacie dla łaski naszey; na co się, dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia piątego miesiąca Kwietnia, roku pańskiego MDCCXXXIX, panowania naszego szóstego roku, Augustus rex. (Locus sigilli majoris cancellariae regni). X. Teodor Howel, scholastyk katedralny inflantski, pieczęci J. K. M y pieczęci W. koronney sekretarz. Quam et vigore limitationis, feria secunda post festum sancti Francisci confessoris proxima, anno praesenti datae, ad actaque castrensia Podoliae, feria tertia in crastino festi sanctae Hedvigis viduae, electae Dei, per oblatam porrectae, in diem hodiernam succedentis et devenientis, idque in causa et actione infrascripta, judiciaria, inter nobiles ac spectabiles: Albertum Rocholski, proconsulem seniorem, Stephanum Bakałowicz, Alexandrum Ohonowicz, Andream Hirsch, Andream Bakałowicz, Alexandrum Markiewicz, et Gregorium Zieliński, consules camenecenses jurisdictionis polono-ruthenicae, nec non totum scabinatum, regentiatum ac communitatem ejusdem civitatis et jurisdictionis, inhaerendo juribus et privilegiis tum manifestationibus suis, eo nomine coram actis authenticis regni subsecutis, actores, ab una, et nobiles ac spectabiles: Joannem Mysorowicz, advocatum, Seferum Owanesowicz, Gregorium Warteresowicz, Smuelem Manugiewicz, Joannem Derkaprialewicz, Joannem Szymonowicz, Nicolaum Czaykowski, Simonem Derkaprialewicz aliosque judices nationis armenae camenecensis, de causa infrascripta bonisque eorum generaliter omnibus adcitatos, parte ab altera, pro eo, quatenus ipsi tertium grossum, ad cassam civitatis iurisdictionis polono-ruthenae quolibet anno pro reparationibus ac alliis necessitatibus civitatis Camenecensis Podoliae importari debitum, nec tamen per ipsos seu iurisdictionem illorum exolutum, imo ab aliquot decem annis detentum, actoribus modernis in instanti, praevia subsecuta calculatione summae, sese ad exsolvendum extendendae, exolvant. Census annuos, ex lapideis et domibus, in circulo civitatis ejusdem polono-ruthenae existentibus, pendendos, restituant et comportent; a commertiis seu venditione rerum variarum cum damno et praejudicio actorum, in foro et circulo civitatis, actorum jurisdictioni subjecto, supersedeant, nec palmam actoribus hocce in negotio praeripiant, imo

damna, exinde subsecuta, refundant, citati sunt citatione ipsa originali, quam ministerialis regni generalis, providus Antonius Roszkowski, authenticatus juratus, hic, Camenecum, ad residentiam nobilis ac spectabilis Severini Mysurowicz, judicis nationis armenae, importavit et coram actis castrensibus, capitanealibus, camenecensibus Podoliae, sabbatho in vigilia festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum, anno praesenti, in actu relationis recognovit, contenta praemissa fusius in se enarrante, huc, Camenecum, ad locum inchoatae commissionis nostrae, nempe praetorium polono-ruthenum, condescendimus, ibidemque jurisdictionem nostram commissorialem fundavimus, postquam fundatam et per ministerialem, actus praesentis apparitorem, proclamatam actus praesentis omnimodam securitatem, partes ad inscribendam comparitionem acclamare mandavimus. Quo in termino partibus utrisque, et quidem: actorea—nobili ac spectabili magistratu camenecensi Podoliae jurisdictionis polono-ruthenae, per nobilem ac spectabilem Andream Hirsch, proconsulem, Paulum Szahyn, seniorem et advocatum, Stephanum Bakałowicz, consulem, atque famatos: Antonium Reymont, subdelegatum judicii advocatialis camenecensis Podoliae, Laurentium Ernest, regentem quadraginta virorum, totamque communitatem civitatis ejusdem pesonaliter; citata vero: nobilibus ac spectabilibus: Simone Axentowicz, judice ordinario nationis armenae, totaque jurisdictione armena ac communitate ejusdem civitatis Camenecensis Podoliae, per eundem nobilem ac spectabilem Simonem Axentowicz, suo et totius jurisdictionis armenae ac communitatis nomine, personaliter, coram nobis comparentibus et controvertentibus, controversiis eorundem partium factis exauditis, ad nos illatis, nos, commissarii sacrae regiae majestatis, decidendo citationem partis actoreae, ad judicium nostrum editam, quoniam ex contextu privilegiorum serenissimorum: divae memoriae Sigismundi Augusti, Stephani, Joannis, Casimiri, regum Poloniae, civitati Camenecensi, distinctim nationi polono-ruthenae et armenae benigniter collatorum, subsequenti tempore per seremissimos Poloniarum reges et modernum feliciter nobis regnantem commissariis deductum et probatum est: circulos binos in civitate Camenecensi, unum jurisdictioni polono-ruthenae, alterum jurisdictioni armenae, subjectos esse; binisque iisdem jurisdictionibus, polonae et ruthenae, ad unum circulum et pretorium spectantibus, insimul junctis, tertiam armenam constitutam esse ad seorsivum pretorium, in circulo armenicali situm, spectasse, ad contributiones publicas pro communi civitatis Camenecensis exigentia, tertium grossum a jurisdictione armena pendendam, declarasse, ex tabernis vero institutoriis, vulgo z kramnic, a qualibet per florenos tres ad jurisdictionem polono-

ruthenam quotannis per mercatores exolvendos praecavisse, nihilominus in his et aliis infrascriptis punctis jurisdictionem polono-ruthenam injuriatam extitisse. Proinde, tam in fundamento suprascriptorum privilegiorum, civitati Camenecensi Podoliae serventium, quam decreti commissorialis sacrae regiae majestatis, in anno millesimo sexcentessimo sexagesimo quinto, feria quarta pridie festi visitationis Beatissimae virginis Mariae prolati, decernimus ac statuimus praesenti decreto nostro commissoriali: quicunque ex civibus cujusvis jurisdictionis in circulo civitatis Camenecensis Podoliae polono-ruthenae lapideas sive domos ligneas haereditat aut possidet, ac in futurum possidebit, ex iisdem lapideis sive domibus contributiones publicas, laudo civitatis ejusdem juxta solitum morem sancitas, ad jurisdictionem polono-ruthenam importare et exolvere tenebitur, similiter, quicunque ex civibus domos seu lapideas in circulo civitatis Camenecensis, jurisdictioni armenae subjectos, inhabitat, sive haereditat, ex iisdem ad jurisdictionem armenam contributiones publicas exolvere adstrictus erit, ut autem contributiones praemissae unicuique ad notitiam deveniri possint et necessitas constituendorum per mutuum assensum omnium jurisdictionum agnoscatur, ad laudandas easdem et jurisdictio armena spectare debet per delegatos a jurisdictione ad congressum nat'onis polono-ruthenae. Quae contributiones, per publicum trinarum jurisdictionum luadum pro exigentia et necessitate civitatis Camenecensis, sine minima civium injuria, sancitae, per exactores colligendae et percipiendae esse debent, ita, ut jurisdictio polono-ruthena grossos duos, armena vero tertium importet et persolvat. Ex tabernis institutoriis, vulgo kramików, in circulo civitatis Camenecensis polono-rutheno extantibus, quisque mercator a qualibet taberna institutoria, vulgo od każdey kramnicy, per florenos tres quotannis ad jurisdictionem polono-ruthenam persolvat, sub rigore viginti marcarum, in foro proconsulari jurisdictionis ejusdem polono-ruthenae super contravenientem irrogando Praesens magistratus camenecensis usum antiquum in translatione mercatricum, vulgo przekupek, de loco ad locum observare tenebitur, ut quilibet civium aequalem participationem ususfructus exinde habere possit. Prout jurisdictio polono-ruthena subditos, de jurisdictione armena profugos, acceptare et protegere non debet, ita, reconventionaliter jurisdictio armena de bonis jurisdictionis polono-ruthenae subditos profugos suscipere non audeat sub paena mille marcarum polonicalium, in officio castrensi Podoliae vindicanda. Quoniam vero reliquae cathegoriae causaeque civitatenses, ad puncta commissionis praeinsertae sese regulantes, praesenti in termino, obstantibus legalitatibus nostris, decidi nequeunt, proinde actum praesentem inchoatae nostrae commissionis ad feriam

secundam port festum Sancti Stanislai in Majo, in anno, Deo dante venturo, millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, limitamus, prorogamus ac differimus, conservando partibus terminum in ibidem comparendi peremptorium Pro quo termino, ex limitatione incidenti, magistratus camenecensis, ad mentem commissionis suprascriptae, crepitores omnes cum suis oneribus et inscriptionibus, super lapideis et domibus ligneis sese extendentibus, ad easdem concurrentes, adcitare debebit et tenebitur decreti praesentis commissorialis vigore. Michael de Grotków Łoś, castellanus Camenecensis Podoliae, sacrae regiae majestatis commissarius mp. Locus sigilli illius usitati, caera rubra Andreas Severinus de Gurowa Gurowski, dapifer Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis, manu propria. Adamus Łążyński, venator Laticzoviensis, commissarius sacrae regiae majestatis. Franciscus Xaverius Kaczkowski, vicepalatinus Podoliae, sacrae regiae majestatis commissarius, manu propria. Locus sigilli illius usitati, caera rubra insigniti. Antoni Choiecki, kommissarz J. K. M. Nec non in fundamento rescripti cum superadditione illustrium magnificorum commissariorum, de actu et data ejus Dreżdae, die decima quinta mensis Martii, anno miillesimo septingentesimo quadragesimo sexto emanati, ad acta vero castrensia, camenecensia Podoliae feria tertia in crastino festi praesentationis Beatissimae Virginis Mariae, eodem in anno millesimo snptingentesimo quadragesimo sexto per oblatam porrecti, tenoris talis: August trzeci, z Bożey łaski król polski, wielki, xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołhyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski y czerniechowski, a dziedziczny xiąże saski y elektor. Wielebnemu w Bogu Mikołajowi Dębowskiemu, biskupowi kamienieckiemu, urodzonym: Alexandrowi Stadnickiemu, podkomorzemu Podolskiemu, Dominikowi Bekierskiemu, chorążemu Winnickiemu, generałowi woysk naszych y rzeczypospolitey, Franciszkowi Lanckorońskiemu, staroście naszemu Rawskiemu, Józefowi Humienieckiemu, Podolskiemu, Tomaszowi Domskiemu, Nowogrodzkiemu, Piotrowi Odrzywolskiemu, czerwonogrodzkiemu—podczaszym; Janowi Szowskiemu Podolskiemu, Adamowi Darowskiemu, Trembowelskiemu—podstolim y pisarzom grodzkim Kamienieckim; Janowi Modzelowskiemu, cześnikowi Łążyńskiemu y Mikołaiowi Stadnickiemu, staroście naszemu Balińskiemu, Piotrowi Nasierowskiemu, komornikowi granicznemu województwa Podolskiego, przydanym kommissarzom naszym, uprzeymie y wiernie nam nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielebny w Bogu, urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Nie trudno wszędzie o nierząd a naybarziey w odległych od zwierzchności y sprawiedliwości mieyscach, daie do tego nierządu

pochop nadzieia impunitatis, że iednym turbować się tak daleko z skargami nie zechce, drugich nie stanie na to, możnieysi zaś per fas et nefas, gdy im nikt oprzeć się nie może, rzeczy pro libitu dysponuią, kogo chcą agrawuią, komu chcą sprzyjają, a sami naylepiey się z tego maią. Sumienny wprawdzie ale y zasługuiący przed Panem Bogiem urząd wkładamy na tych, których na ułożenie porządku, na agrawowanie sprawiedliwości na zasłonienie słabszych od mocnieyszych za kommissarzów naszych naznaczamy y na ich się sumnienie zupełnie w tym spuszczamy, ieżeli zaś które miasto, tedy Kamieniec nasz Podolski, forteca pograniczna, zastęp królewstwa, hostico zawsze wystawiona, potrzebowała by tego porządku, tey sprawiedliwości, tych słabszych od możnieyszych nieopressyi, żeby, widząc ludzie miłość starszyzny ku niższym, łatwy w krzywdach rekurs y zaszczyt y wszystkim bez braku administrowanie sprawiedliwości iak naylepsze, garneli się, tam osiadali, tam do chleba się zabierali, zostawione pustki po nieprzyiacielu osiadali, liczbą, bronią, strzelbą y umieiętnością iey wstręt, broń Boże kiedy nieprzyiacielskiey inkursyi, czynili; nie masz tego nic, jako słyszemy, dochodzą nas skargi, iako iedna y druga, czyli więcey, osoba, wziowszy góre nad innemi, kogo chcą poniżaią, a kogo chcą to podwyższaią, a nawet samemu żydowstwu, wszędzie iak zaraza szerzącemu się, ile nas dochodzi wiedzieć, sprzyiaią, przez co zamyślaiącym o wprowadzeniu się y osiadaniu wstręt czynią, owszem, osiadłych rozganiaią, a przynaymniey do wyprowadzenia się gdzie indziey myśl im daią; a więc, zabiegaiąc takim inkonweniencyom, ponieważ niektóre osoby, z dekretu anni millesimi septingentesimi trigesimi noni za kommissarzów od nas naznaczone, iedni się na wyższe godności y w odlegleyszy kray powynosili, a drudzy z laty na zdrowiu popodupadali, inni cale z nich (пробѣлъ въ подлинникѣ), przestali y tey kommissiey do zupełnego skutku nie przyprowadzili, dla tego uprzeymościom y wiernościom waszym pilno y usilnie złecamy y zalecamy, abyście uprzeymości y wierności wasze, zmówiwszy się y złączywszy z dawnemi, od nas naznaczonemi, kommissarzami, upatrzywszy czas, który im się sposobny będzie widział, (absentia nonnullorum non obstante, modo quatuor vel quinque adsint) awizowawszy strony innotescencyami swoiemi, na niedziel dwie przed terminem ziechali na mieysce kommissyey, to iest do Kamieńca naszego Podolskiego, tam ufundowawszy swoią jurysdykcyą, wszystkie kontenta, instrumentem dawney kommissiey opisane, przedsięwzieli, one dobrze zważyli, które ieszcze nie są osądzone, one finalnie osądzili, które zaś są osądzone, one do exekucyi przyprowadzili albo przyprowadzić kazali, krzywdy, grawamina, skargi przeciwko

prawom miasta dawne y nowowyniknione rozeznali, one abrogowali y daley ich pełnić pod winami wielkiemi zakazali, ukrzywdzonym satisfakcyą sprawiedliwości swiętey iak naylepiey obostrzyli y obwarowali, miasto ormiańskie, iako okrągiem ratuszem y prawami swemi ma bydź oddzielone, one od polskiego y ruskiego miasta oddzielili y prawami swemi rządzić mu się nakazali. Żydzi, naturalni zdraycy y sprzysięgli prawie wiary katolickiey nieprzyjaciele, a tym samym z takiemiż wszelką kointelligencyą maiący, że się znayduią in meditullio tego miasta, któreby zdaleka mieć powinni, podziwinie to każdemu rozumowi uczynić powinno; y na toż to woyska koronne, uganiaiąc się przez tak wiele lat z nieprzyiacielem, krew lały, tak wiele osób niewolą tureckie y tatarskie ponosiły y życie na placu marsowym traciły, żeby, odebrawszy tę fortecę, ieżeli nie szturmem, to naprzykrzaniem się woyną nieprzyjacielowi, one oddali na rezydencyą żydom, ktorzyby za czasem, jak prażscy żydzi, fortece zdradzili y wstęp nieprzyjacielowi do miasta dali, za co też od nayjaśnieyszey królowey jey mości Węgierskiey są wypędzeni. Niezostaie y tu przy takich mieszkańcach y obywatelach tylko bram nie kazać zamykać y garnizon sprowadzić, żeby z hańbą rzeczypospolitey tak obmirzłemu narodowi nie służył y raczey gołey skały y murów niż wierutnych zdraycców pilnował y bronił. A więc pilno y między naypierwszemi punktami tey kommissyi uprzeymościom y wiernościom waszym zelecamy, abyście ten chytry y nieprzyjazny naród ztamtąd iak nayprędzey rugowali y on iak naydaley relegowali. Bractwo strzeleckie, ieżeli kiedy było, one odnowić y do porządku należytego przyprowadzić, ieżeli nie było, one wyprawić od nas y należytym trybem trzymać, iako w takim mieście pogranicznym bardzo potrzebne, nakazali; y cokolwiek z ozdobą, bezpieczeństwem miasta y samo słusznością zgadzaiącego się uprzeymości y wierności wasze uznacie, to, według delikatności sumnienia swego, dekretem swoim stale, trwale y nienaruszenie utwierdzili y obwarowali. Uczynicie to wszystko uprzeymości y wierności wasze nietylko dla łaski naszey królewskiey, ale dla miłości wprowadzenia w to miasto pograniczne wszelkiego dobrego rządu y sprawiedliwości. Na co, dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy się, pieczęć koronną przycisnąć roskazaliśmy. Datum w Dreznie, dnia XV miesiąca marca, roku pańskiego MDCCXLVI, panowania naszego XIII roku. Augustus rex. Locus sigilli majoris cancellariae impressi. Hiacynthus Ogrodzki, regens majoris cancellariae regni. Reskrypt przydania kommissarzów Kamieńcowi Podolskiemu. Nec non in virtute litterarum innotescentialium, ab illustribus et magnificis commissariis ex parte civium camenecensium jurisdictionis polono-

ruthenae contra jurisdictionem armenicam emanatarum, et per ministerialem regni generalem, providum Stephanum Terlecki, authenticatum juratum, coram actis castrensibus, camenecensibus Podoliae, sabbatho post festum sancti Bartholomei apostoli, anno millesimo septingentesimo quadragesimo septimo, recognitarum, tenoris sequentis: Nos infrascripti commissarii, a sacra regia majestate per litteras commissionum in rem et interesse civitatis sacrae regiae majestatis Camenecensis Podoliae, a sacra regia majestate, Drezde, die sexta mensis martii, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo sexto emanatas, quam etiam primaevas, Varsaviae, die quinta mensis aprilis, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo nono datas, manu sacrae regiae majestatis subscriptas, sigillo cancellariae regni majoris communitas, in ordine tam reassumptionis actus nostri commissorialis, quam jurium, privilegiorum, decretorum, constitutionum, eidem civitati Camenecensi Podoliae servientium, comportationis, visionis ac aliis cathegoriis discussionis, specialiter dati et deputati, vobis, nobilibus ac honoratis: Joanni Mysurowicz, advocato, Nicolao Czaykowski, Gregorio Warteresowicz et aliis judicibus, Gregorio Kurylczyk, regenti, Gregorio Czaykowski, vice-regenti, ac omnibus et singulis civibus nationis armenae camenecensis, tum Josepho Zborowski, jurisdictionis polono-ruthenae scabino et subdelegato advocatiali capitaneatus Camenecensis, juribus, privilegiis et decretis in praejudicium ejusdem civitatis contravenientibus, atque infidelibus: Leyzor Moschowicz ac aliis judaeis, in civitate eadem Camenecensi, nescitur quo jure, habitantibus ac mercimonia, propinationes liquorum et artes mechanicas exercentibus, significamus praesentibus litteris nostris innotescentialibus, quatenus ad executionem earundem commissionum, superius expressarum, condescendentes, authoritate regia et nostra commissoriali mandamus, quatenus vos coram nobis, judicioque nostro commissoriali sacrae regiae majestatis, proxime Cameneci celebrando, die videlicet nona mensis Septembris, anno praesenti incidenda, ad instantiam instigatoris judicii nostri ejusque dalatoris, nobilium et spectabilium: Stephani Bakałowicz, proconsulis et senioris, Alexandri Ohonowicz, Alberti Rocholski, Andreae Hirsch, Alexandri Markiewicz, consulum, Gregorii Zieliński, consulis et advocati, tum honoratorum: Thadaei Krynicki, Laurentii Ernest et aliorum scabinorum ac famatorum: Sava Czerniechowski, regentis, Petri Onufriewicz, viceregentis quadraginta virorum, totiusque communitatis civitatis ejusdem jurisdictionis polono-ruthenae Camenecensis Podoliae, personaliter, legitime ac peremptorie compareatis, ad videndum et audiendum attentandumque vos ad comportationem jurium, privilegiorum ac decretorum, inter vos ac magistratum communitatemque ejusdem jurisdictionis

prolatorum, stringi et compelli, eadem decreta, in fundamento legum lata, necdum effectuata, ad effectum deduci injungi, ratione vero contraventionis eisdem, paenas, super contravenientes decerni, satisfactionem injuriatis et compensationem damnorum, per quemquam cui causata apparuerint, injungi, ad faciendum bonum ordinem juxta et privilegia antiqua in civitate Camenecensi adigi, ad effectumque anteriorem commissionem, anni millesimi trigesimi noni, deduci injungi. Caeteroque, secundum contenta commissionum, tam anteactae quam praesentis, supra exoratarum decerni, statui et sententiari. Sitis itaque parituri et judicialiter ad haec et alia, vobis fusius in tractu causae proponenda, ac inquisitione deducenda, responsuri; certificando vos, quod, sive in termino comparueritis, sive non, nos tamen ad ea, quae nobis ex praescripto legum incumbent, absentia et condradictione vestra non obstante, in contumatiam praecedemus. Datum in residentiis nostris, die decima secunda mensis augusti, millesimo septingentesimo quadragesimo septimo anno. Nicolaus Dębowski, episcopus Camenecensis, sacrae regiae majestatis commissarius (locus sigilli illius usitati, in caera rubra expressi). Venceslaus Rzewuski, palatinus Podoliae, sacrae regiae majestatis commissarius (locus sigilli illius usitati, caera rubra communiti). Michael de Grotków Łoś, castellanus Camenecensis Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis, (locus sigilli illius usitati, in caera subimpressi). Copias similes, sigillatas, unius ejusdemque essentiae, editas, manibus illustrium, magnificorum commissariorum subscriptas, et sigillis communitas, et quidem primam—ad manus nobilis ac spectabilis judicis et advocati nationis armenae camenecensis, alteram ad manus spectabilis arendatoris proventuum tabernalium capitaneatus Camenecensis, tertiam ad manus infidelis Leyzor, in rezidentiis citatorum una cum nobilibus die hodierna, in actu contenta, tradendo posuisse et reliquissse: de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Ex actis castrensibus, capitanealibus, camenecensibus Podoliae extraditum. Legi cum actis Woynarowski. Correxi Stempkowski manu propria. Locus sigilli castri illius usitati. Alterius relationis mandati, ex parte civitatis Camenecensis contra infidem Leyzor Moszkowicz, pro termino commissionis sacrae regiae majestatis editi, coram actis castrensibus, camenecensibus, Podoliae, sabbatho post festum Sancti Bartholomei apostoli proximo, anno currenti, per ministerialem regni generalem, providum Thomam Karczewski, recogniti, de tenore tali: Augustus tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector.

Vobis, infidelibus: Leyzor Moszkowicz et cujusvis nominis et cognominis fratri ejus germano, nec non Szmuyło, Peysach, Oron, Chaim, Moszko sartori, Srul scholligero, Hersz aliisque patribusfamilias cum inservitoribus vestris, in civitate praesenti Camenecensi Podoliae nullo jure habitantibus, de personis, causa infrascripta, bonisque vestris generaliter omnibus mandamus, ut coram judicio nostro commissoriali, in loco et pro tempore, per commissarios nostros praefigendo, seu tum, dum et quando jurisdictionem suam commissorialem reassument et fundabunt, personaliter peremptorieque compareatis ad instantiam instigatoris judicii nostri ejusque delatorum, nobilium ac spectabilium: proconsulis, consulum, advocati, nec non scabinorum, seniorum quadraginta virorum, totiusque communitatis civitatis Camenecensis Podoliae, actorum, qui vos, inhaerendo constitutionibus regni annorum: millesimi quingentesimi nonagesimi octavi; millesimi sexcentesimi, quinquagesimi noni et millesimi sexcentesimi septuagesimi, ac aliis legibus regni, eo nomine sancitis, tum privilegiis, civitati Camenecensi a serenissimis regibus Poloniarum benigniter collatis, decretisque eo in passu subsecutis, citant seu potius adcitant ad videndum, audiendum attentandumque vos, ratione in contrarium suprascriptis constitutionibus regni, privilegiis et decretis progressionis, nempe in civitate Camenecensi, non jam ultra trium dierum spatio, verum longo annorum interstitio habitationis, domorum arendationis, mertium ac propinationum liquorum variorum nec non artium mechanicarum exercitionis, incolarum camenecensium per sua nociva media judaica industria adinventa depauperisationis et ultimae cladis ac ruinae expositionis, juxta privilegium serenissimi Sigismundi tertii, regis Poloniae, civitati Camenecensis gratiose collati, constitutioneque anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni approbatum, paenis personalibus incarcerationis et confiscationis bonorum puniri, instantaneam de civitate expulsionem et exterminationem sine reditu et regressu amplius per sententiam judicii nostri injungi, damna et ruinas civium atque desolationem notabilem, ad aliquot centena millium causata, refundi, ad haec et alia, fusius in tractu causae proponenda, responsuri; sitis itaque parituri et judicialiter responsuri. Datum Varsaviae, feria tertia, ipso die festi Sancti Petri in vinculis, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo septimo, regni vero nostri decimo quarto anno. Locus sigilli minoris cancellariae regni. Copiam similem, sigillatam, unius ejusdem essentiae, editam hic, Cameneci, in residentia infidelis Leyzor citati, die hodierna, in actu contenta, una cum nobilibus Joanne Pasławski et Andrea Kropiwnicki, ad manus ejusdem citati tradendo posuisse et reliquisse; de quo praesens

ejusdem ministerialis relatio. Ex actus castrensibus, capitanealibus, camenecensibus Podoliae extraditum. Legi Woynarowski. Correxi Stempkowski. Locus sigilli castri illius usitati. Tertiae relationis mandati sacrae regiae majestatis ex parte magistratus camenecensis polono-rutheni contra jurisdictionem armenicam, pro termino commissionis praesentis exportati coram actis castrensibus, camenecensibus Podoliae, sabbatho post festum Sancti Bartholomaei apostoli proximo, in anno praesenti, millesimo septingentesimo quadragesimo septimo, per ministerialem regni generalem, providum Thomam Karczewski, recognitis, tenoris sequentis: Augustus tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazowiae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae, Czernichoviaeqne, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Vobis, nobilibus ac spectabilibus: Joanni Mysorowicz, advocato, Severino Owanasewicz, Nicolao Czaykowski, Gregorio Warteresiewicz, Samuelo Manugiewicz, aliisque judicibus, nec non Gregorio Korylczuk, seniori, Gregorio Czaykowski, viceseniori quadraginta virorum, denique toti jurisdictioni nationis armenae camenecensis Podoliae, de personis causa infrascripta bonisque vestris generaliter omnibus mandamus, ut coram judicio nostro commissoriali in loco et pro tempore, per commissarios nostros praefigendo, seu tum, dum et quando jurisdictionem suam commissorialem vigore instrumentorum commissionum, a nobis emanatarum, reassument, personaliter peremptorieque compareatis ad instantiam instigatoris judicii nostri ejusque delatorum, nobilium ac spectabilium: Stephani Bakałowicz, senioris proconsulis, Alexandri Ohonowicz, Alberti Bocholski, Andreae Hirsch, Alexandri Markiewicz, Antonii Raymond, consulum, Gregorii Zieliński, advocati, scabinorum, de quadraginta viratu seniorum, tum totius communitatis jurisdictionis polono-ruthenae, actorum, qui vos, inhaerendo manifestationibus suis, aliisque officiosis actibus, citant seu potius ad paratum integrum processum, parata decreta sub tempus agitandae anterioris commissionis, in fundamento jurium, jurisdictioni eidem servientium, lata, recedendo a citatione postcuriali, post translapsum terminum limitationis ejusdem anterioris commissionis, per communitatem eandem polonoruthenam vobis edita, adcitant ad videndum, audiendum attentandumque vos pro contraventione decretorum, paenis ad mentem legum publicarum puniri, census retentos ac penes vos haerentes ab ultimaria ejusdem persolutione vos ad refusionem actoribus stringi, tum quoque ab institoriis atque ad dandum tertium grossum pro exportata eadem recenti commissione (quae et quanta ad summam capitalem reducetur) compelli,

in damnis et expensis condemnari, caetera, quae de jure venerint, contra vos statui, decerni et sententiari. Sitis parituri et ad haec et alia, fusius vobis futuro in tractu causae judicialiter proponenda, responsuri. Datum Varsaviae, feria tertia, ipso die festi sancti Petri in vinculis, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo septimo, regni vero nostri decimo quarto anno. Locus sigilli minoris cancelariae regni. Copiam similem, sigillatam, unius ejusdemque essentiae, editam hic, Cameneci, in residentia advocati jurisdictionis armaenae, die hodierna, in actu contenta, una cum nobilibus Joanne Pasławski et Andrea Kropiwnicki, ad manus ejusdem citati tradendo posuisse et reliquisse; de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Ex actis castrensibus capitanealibus, camenecensibus Podoliæ extraditum. Lectum cum actis per Radwański. Correxi Stempkowski. Locus sigilli castri illius usitati. Quartae relationis ex parte magistratus camenecensis polonorutheni contra honoratum Josephum Zborowski, arendatorem tabernalem capitaneatus Camenecensis, pro termino commissionis praesentis exportate, et coram iisdem actis castrensibus, camenecensibus Podoliae, itidem sabbatho post festum sancti Bartholomaei apostoli, in anno praesenti per ministerialem regni generalem, providum Thomam Karczewski, recognitae, de eo verborum tenore: Augustus tertius, Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensiæ, Severiæ, Czernichoviæque nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Tibi, nobili ac honorato Josepho Zborowski, scabino et subdelegato advocatiali camenecensi, proventuum tabernalium capitaneatus Camenecensis Podoliae arendatori, de persona, causa infrascripta, bonisque tuis generaliter omnibus mandamus, ut coram judicio nostro commissoriali, in loco et pro tempore per commissarios nostros praefigendo, seu tum, dum et quando jurisdictionem suam commissorialem vigore instrumentorum commissionum, a nobis emanatarum, reassument, personaliter peremptorieque compareas ad instantiam instigatoris judicii nostri ejusque delatorum, nobilium et spectabilium: Stephani Bakałowicz, senioris proconsulis, Antonii Raymund ac aliorum consulum, Gregorii Zieliński, advocati, scabinorum, de quadraginta viratu seniorum, tum totius communitatis jurisdictionis polono-ruthenae, actorum, qui te citant, inhaerendo officiosae manifestationi suae, coram actis authenticis regni factae, quia tu, licet bene notum perspectumque sibi habueris, quod jura, privilegia ac decreta, a serenissimis Poloniarum regibus civitati Camenecensi Podoliae benigniter collata, constitutionibusque regni approbata, nunquam amittere, imo in dies majus robur acquirere videntur; ast tu,

postpositis his, qualiter et juramento, multoties a te praestito, circa earundem defensionem invigilare, tamen in contrarium iisdem procedendo, post obtentum contractum super proventus tabernales capitaneatus Camenecensis Podoliae, consilio perfidorum, eosdem in civitatem praesentem introduxisti, introductis vero cunctam libertatem in propinatione variorum liquorum quam et in exercendis per eos mercimoniis permisisti, per id iisdem juribus, privilegiis, decretis ac constitutionibus regni contravenisti, mansionem, iisdem serio interdictam et vadiatam, velle et libitu tuo in emolumentum sui indulsisti, imo, inito cum iisdem perfidis consilio, clausulas certas, in contractu tuo annuali arendatorio, multis ab annis inpracticabiles, inserere ac exprimere curasti, ac iisdem re et nomine adhaesisti, propinationem vero ac mercantia civibus, christianam religionem amplectantibus, saepe saepius in devehendis ex locis remotioribus cremati, alias wódek, recusasti ac interdixisti et ad hucusque recusas et interdicis, ocasione rationibus illicitis, sibi adinventis, cives convulnerasti et converberasti, verbis asperis, duris laesisti, magistratuique tuo multoties derogasti, demum foralia, pontale, locationes revenditricum, vulgo przekupek, privilegiis, decretis caeterisque juribus magistratui et civitati datis, donatis et resignatis, adegisti; per quem illicitum ausum, tam officio subdelegatiali obligationique suae civili, juramento fixo, juribus, privilegiis, decretis ac constitutionibus regni contravenisti, ac eadem irritasti; quapropter citaris ad videndum et audiendum, te pro tali illicito ausu paenis, ad mentem legum, puniri, clausulas, conditiones ac ligamenta contractus tui annualis, uti contra eadem jura confecta, non effectuanda adinveniri, ac pro inattentibilibus declarari, perfidos judaeos, contractui tuo arendatorio subjectos, de civitate (etiam praevia, si id opus fuerit, incarceratione substantiaeque eorundem confiscatione) expelli et exterminari, damna causata compensari, teque ab officio subdelegatiali et muneribus civilibus abjudicari, civitatem vero circa jura, decreta ac caeteras immunitates conservari. Sis pariturus, terminum attentaturus, et judicialiter responsurus. Datum Varsaviae, feria tertia, ipso die festi sancti Petri in vinculis, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo septimo. Locus sigilli majoris cancellariae regni. C. M. D. V. S. R. M. S. M. R. S. Copiam similem, sigillatam, unius ejusdemque essentiae, editam, hic, Cameneci, in residentia citati, die hodierna, in actu contenta, una cum nobilibus: Joanne Pasławski et Andrea Kropiwnicki, ad manus citati tradendo posuisse et reliquisse; de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Ex actis castrensibus capitanealibus, camenecensibus Podoliae extraditum. Legi Rożycki. Correxi Stempkowski, manu propria. Locus sigilli

castri illius usitati. Pro termino, in actu contento, condescendimus et jurisdictionem nostri commissorialem, praesentibus: perillustri et reverendo Francisko Lazaro Szyliga de Konari Konarski, canonico cathedrali et judice surrogato Camenecensi Podoliae, tum magnificis et generosis: Alexandro Halecki, subdapifero buscensi, Thoma Stempkowski, Ludovico Berski, Francisko Rutkowski, Josepho Osiecki, Jacobo Jasiński, Constantino Wyszyński, Michaele Pawłowski, Michaele Budzyński, aliisque plurimis, ad actum præsentem congregatis, per ministerialem regni generalem, providum Thomam Karczewski, authenticatum juratum, cum proclamata omni securitate, fundavimus, imminenteque occasu solis atque die Dominico aliisque legalitatibus publicis, actum sui commissorialem ad feriam sextam, pro crastino festi Exaltationis Sanctae Crucis, anni praesentis, reclamare demandavimus. In crastino denique Exaltationis Sanctae Crucis, anno praesenti, millesimo septingentesimo quadragesimo septimo, reassumpta jurisdictione nostra commissoriali, partes ad comparendum acclamare demandavimus; quo in termino partibus, nobilibus ac spectabilibus: Stephano Bakałowicz, seniore, Alexandro Ohonowicz, proconsule, Alberto Rocholski, Andrea Hirsch, consulibus, Gregorio Zieliński, advocato, Sava Czerniechowski, regente quadraginta virorum, totaque communitate Camenecensi jurisdictionis polono-ruthenae, actoribus et citatis, per nobiles ac spectabiles: Stephanum Bakałowicz, seniorem, Sawa Czerniechowski, quadraginta virorum regentem, suo et suprascripti magistratus et communitatis jurisdictionis suprascriptae nomine, personaliter, tum nobilibus et spectabilibus: Joanne Mysarowicz, advocato, Stephano Melkonowicz, seniore, Simone Derkaprielewicz, Nicolao Czaykowski, nationis armenae judicibus, Gregorio Kuryło, regente, et Gregorio Czaykowski, viceregente, ac tota communitate nationis armenae, citatis, per spectabiles: Joannem Mysorowicz, advocatum, et Gregorium Kuryło, regentem, suo et totius nationis armenae jurisdictionis nomine personaliter; famatis: Eustachio Michalewicz, Dimetrio Krukowiecki, actoribus, personaliter, famato Alexandro Krzyształowicz, actori et indicente; famatis: Alberto Głowaczewski, indicente, per famatum Michalewicz; relicta (vidua) et successoribus olim nobilis et spectabilis Pauli Szahyn, consulis civitatis Camenecensis, per nobilem ac spectabilem Antonium Szahyn, filium, suo et aliorum nomine, personaliter; famato Paulo Duszynkiewicz, cive camenecensi Podoliae, indicente, personaliter; famata Marianna Sławińska, indicente, per eundem famatum Duszynkiewicz; famatis Łukaszewicze, conjugibus indicentibus, per maritum, suo et consortis suae nomine, personaliter; famatis Nicolao Kantorowicz, Nicolao Zacharkiewicz, Antonio Giedziński, Petro Swiderski ac alliis suburbanis, indicentibus,

per famatum Eustachium Michalewicz; famato Georgio Szymonowicz, incola camenecensi, indicente, personaliter; famato Josepho Zborowski, indicente, personaliter; famato Theodoro Alexandrowicz, indicente, personaliter comparentibus, nos, commissarii sacrae regiae majestatis, interveniente tam nostri commissoriali indispensabili legalitate, quam de consensu partium litigantium, actum hunc ad diem decimam quintam mensis Januarii in anno, Deo dante, venturo, millesimo septingentesimo quadragesimo octavo incidendam, cum facultate conducendorum aliorum illustrium magnificorum commissariorum, in commissione sacrae regiae majestatis expressorum, in casu legalitatis praesentis limitamus et defferimus. Interea per communitatem, magistratui et cuique jurisdictioni solitam, praestandam obedientiam demandavimus, conservando partibus, tam ad praesens comparentibus, quam in post comparendis, terminum comparendi peremptorium limitationis praesentis vigore.

Nicolaus Dembowski, episcopus Camenecensis Podoliae, sacrae regiae majestatis commissarius, manu propria. (M. II.). Dominicus Ignatius Kisiorek Bekierski, vexilifer, generał major, sacrae regiae majestatis compromissarius. Dominicus Krakowski, venator Podoliae, vicecapitaneus et judex castrensis Camenecensis Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis, manu propria. (M. II.) A. W. Barowski, subdapifer Tremboveliensis, notariusque castrensis Camenecensis Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis, manu propria (M. II.). Feria quarta, in vigilia festi Sancti Thomae Apostoli proxima, anno Domini 1747 praesentis limitationis ad acta advocatialia, camenecensia Podoliae suscepta.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 715.

CXXXV.

Рѣшеніе коммиссіи, отправленной королемъ въ Каменецъ, постановленное по дѣлу о несогласіяхъ, возникшихъ между магистратомъ и совѣтомъ сорока мужей по поводу завѣдыванія городскими доходами и расходами. Коммиссія постановляетъ правила для сбора доходовъ и для расходованія ихъ и опредѣляетъ взаимныя отношенія магистрата и совѣта сорока мужей. 1741. Сентября 15.

Feria quarta, pridie festi Exaltationis sanctae Crucis, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo primo.

Praesentibus magnificis et generosis: Michaele Morawski, camerario graniciali czernichoviensi, Francisco Rutkowski, Adamo Zatworniecki, Stephano Przyłuski, Joanne Gurski, Gasparo Rużycki, Alexandro Zaleski, aliisque plurimis fide dignis hominibus, nec non ministeriali regni generali, provido Eustachio Terlecki, authenticato jurato, actus praesentis apparitore.

Nos, infrascripti commissarii, a sacra regia maiestate ad suprascripta peragenda assignati, in causis et actionibus infrascriptis judiciariis, coram nobis in anteacto termino motis et judicialiter sese vertentibus, idque tam ex vi anterioris decreti judicii nostri commissorialis, feria quarta post festum Exaltationis Sanctae Crucis proxima, ex vi limitationis, feria sexta post festum Assumptionis in coelum gloriosissimae virginis Mariae anno nunc currenti factae, legitime incidenti, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo nono, inter honoratos: Joannem Demkowicz, regentem, Thadeum Krynicki, viceregentem quadraginta virorum civitatis praesentis Camenecensis, totamque communitatem civitatis ejusdem, actores, ab una —et nobiles ac spectabiles: Paulum Szahin, proconsulem, Joannem Baranowicz, seniorem et consulem, Alexandrum Ohanowicz, Michaelem Krawz, consules, Stephanum Bakałowicz, advocatum, totumque magistratum camenecensem, citatos, parte ab altera, praelato ad actaque castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, sabbatho in crastino festi Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae, anno praesenti, per oblatam porrecti, quam et limitationum et praesertim ultimae, feria sexta in crastino festi Sancti Laurentii actu contentam, factae, ad actaque castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, feria secunda, pridie festi decollationis sancti Joannis Baptistae, anno ad praesens currenti per oblatam porrectae, pro termino ho-

dierno legitime incidentibus et provenientibus, insistendo decreto supra memorato commissoriali, tum actui limitationis ultimae, per nos, commissarios, factae, ad praetorium, hic, Cameneci situm, condescendimus, jurisdictionem nostram commissorialem fundavimus, post quam fundatam et per ministerialem, actus praesentis apparitorem, proclamatam, partes ad inscribendam comparitionem acclamare injunximus, quibus, et quidem: actoreae—honoratis Fabiano Mechowicz, regente, Joanne Tarnopolski, vice-regente quadraginta virorum civitatis praesentis Camenecensis, Joanne Demkiewicz, Thadeo Krynicki, Simone Zwierzynowicz, Paulo Duszenkiewicz, Michaele Pilik, Alexandro Krzyształowicz, Demetrio Krakowiecki, Alexandro Dolski, Thoma Marszewski, Sebastiano Celiński, Alberto Bakalski, Stephano Fedorowicz, Andrea Gruszka, Antonio Kulipiński, Stanislao Halszczyc, Petro Mokrycki, civibus et incolis camenecensibus Podoliae, suo et totius communitatis ejusdem civitatis Camenecensis, jurisdictionis polono ruthenae, per honoratum Fabianum Mechowicz, regentem, et alios, personaliter comparentes, nomine, citata vero—nobili ac spectabili magistratu Camenecensi Podoliae, per nobiles ac spectabiles: Paulum Szahin et Stephanum Bakałowicz, Alexandrum Ohanowicz et Albertum Rochalski, personaliter; famato Joanne Gołembiowski, indicente, per famatum Nicolaum Szymonowicz, famatis: Fabiano Mechowicz, regente quadraginta virorum et Anna de Zatwardziałowicze conjugibus, indicentibus, per famatum Fabianum Mechowicz, maritum, suo et consortis suae nomine, personaliter, famato Theodoro Alexandrowicz, indicente, personaliter, nec non nobile ac spectabili Krauz, ad praesens consule Camenecensi Podoliae, indicente, personaliter coram nobis comparentibus et controvertentibus; controversiis eorundem partium utrarumque factis exauditis, quoniam pars actorea, nempe communitas civitatis Camenecensis Podoliae, reproducto decreto nostro commissoriali, feria quarta post festum Exaltationis sanctae Crucis, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo nono, in puncto injunctae sufficientioris regestrorum perceptorum proventuum conscriptionis et communicationis, subsecuti, satisfactionem memorato decreto a parte citata instantaneam affectare, pars quoque citata, nempe nobiles ac spectabiles proconsul et consules totusque magistratus Camenecensis, satisfaciendo eidem decreto, regestro tam exactorum contributionum ab anno millesimo septingentesimo vigesimo septimo, quam inventuum ex bonis oppidi Kormilcz, tam praediis superioribus et inferioribus perceptorum, tum expensarum conscripta, praesenti in termino reponit, partique actoreae communicat; quibus requisitis et communicatis, summas pecuniarias, ex contributionibus et proventibus bonorum civitatensium perceptas,

in communes civitatis necessitates, circa tuitionem ejusdem erogatas, esse infert, regestrisque suis modo praemissis comportatis demonstrat, superque realem regestrorum conscriptionem et calculum, ab anno millesimo septingentesimo vigesimo septimo conscriptum, ad comprobationem juratoriam sese trahit. Proinde nos, commissarii sacrae regiae majestatis, regestris praemissis perceptorum et expensarum visis, liquidatis, ponderatis ac sufficienter examinatis, admissibilem eandem partem citatam, nempe binos consules ex magistratu, nobiles ac spectabiles: Paulum Szahyn et Stephanum Bakałowicz, ad comprobationem juratoriam, sententiavimus, decernendo quatenus comprobent in eam juramenti rotham: quia regestra proventuum et expensarum in tuitionem boni publici civitatis praesentis variasque communes ejusdem civitatis necessitates erogata realiter conscripserunt, calculationem praesentem exacte, sine minima quavis communitatis civitatensis injuria, expediverunt et nihil quidquam in damnum et praejudicium communitatis ex proventibus caelarunt; in expensis vero plus ultra nil quidquam adscripserunt neque ad restitutionem praetensarum per partem actoream summarum tenentur, Deo ita ipsos adjuvante; ad idque instantanee additur ministerialis. Quod juramentum siquidem pars actorea, nempe communitas civitatis praesentis, parti citatae indulsit, proinde nos, commissarii sacrae regiae majestatis, partem citatam a causa et impetitione partis actoreae liberam facimus et pronuntiamus; ne autem in posterum inter communitatem civitatensem et magistratum similia exoriant litigia et animorum dissensiones, infrascripta puncta, in fundamento jurium et privilegiorum civitati praesenti servientia, ad observandum proconsuli, consulibus, scabinis aliisque incolis, civibus camenecensibus, ex mente judicii nostri commissorialis declarantur: *Primo.* Ad quadraginta viratum homines bonae famae, possessionati, non notati per communitatem civitatensem et quadraginta viros eligantur et recipiantur. *Secundo.* Regentem quadraginta virorum non magistratus sed quadraginta viratus eligere tenetur, non referendo se ad magistratum; magistratus autem hunc approbare tenebitur, quinam electus erit per quadraginta viros. *Tertio.* Recompensa regenti quadraginta virorum seu annuale solarium centum floreni, quotannis cuilibet electo ad exsolvendum assignantur. *Quarto.* Regens quadraginta virorum cum additis sibi lunariis ex magistratu scabinis et quadraginta viris proventus omnes civitatenses regat ac disponat, jam autem circa expirationem functionis suae, calculum eorum delegatis ex magistratu scabinis et quadraginta viratu exacte faciat. *Quinto.* Contributiones ne per consules laudentur, sed convocatis quadraginta viris et scabinis, accedenteque consensu communitatis in

congressu, qui anticipative praecedere tenetur, lauda vero illa in actis proconsularibus seu advocatialibus reperibilia esse debent, antequam exactio ejusdem contributionis inchoabitur. *Sexto.* Acta proconsularia, consularia et advocatialia civitatis ejusdem Camenecensis cooperta esse debent. *Septimo.* Ad attendentiam calculationis, de proventibus bonorum civitatensium et contributionibus exactis per regentem quadraginta virorum et lunarios faciendae, ex magistratu, scabinatu et quadraginta viris per binos fide dignos homines delegatis subsequatur, quae calculatio duabus septimanis ante festum sancti Mathiae expedita esse debet. *Octavo.* Proconsul et consules, mercimonia tractantes, tum et hi, qui duos domos vel tres haereditant sive possident, libertata una domo, de aliis, tum ex mercatura contributiones sancitas, ad communem importantiam solvere tenebunt. *Nono.* Cechmagistri artium juxta jura et privilegia sua sese gerant, electiones et conventicula qnaevis studio votorum suorum peragant, taxam publice constitutam observent, secus facientes exemplariter puniant, proconsul autem et consules advenas magistratos artifices sub protectione sua a solutione et importantia contuberniorum ne praesumant conservare, serio prohibetur. *Decimo.* Proventus omnes, tam de bonis Kormilcz et arenda subditorum dierum, laboribus, decimis, apiaribus, tributo cornuo, censibus, decimis, dationibus, juxta morem contractum palatinatus Podoliae, specifice, cum expressione nominis et cognominis, a quonam minima proventus importantia subsequi potest, inventario conscribant, similiter de praediis inferioribus et superioribus proventus connotent, juxtaque inventarium et annotationem proventuum eosdem recipiant, et in commune usum convertant; ad quae peragenda regens quadraginta virorum cum delegatis ex quadraginta viris, negotii hujus bene peritis, praesenti declaratione constituimus; si vero quis ex contrahentibus contrahere voluerit, plus offerenti, praevia defalca, bona praemissa, civi tamen camenecensi, dimittantur. *Decimo primo* Prout communitas civitatis Camenecensis observatiam omnimodam, proconsuli et consulibus praestare debet, ita et praefati proconsul et consules privata authoritate paenis communitatem punire ne audeant, sed delinquentes, ad judicium concitatos, paenis judiciariis sententiabunt, injurias publicas civitatis vindicent, circaque bonum commune curam et solicitudinem adhibeant; in quorum gratitudinem et recompensam proventus, antiquioribus privilegiis et decretis consulibus constitutos, et praesenti declaratione nostra commissoriali approbantur. Quae permissa omnia tam magistratus Camenecensis, quam communitas civitatis ejusdem tenere ac exequi debebit sub paena mille marcarum polonicalium, in judiciis assessorialibus vindicanda. Reliquas vero

causas, indictionibus partium intervenientes, obstantibus legalitatibus aliarum commissionum, ad feriam secundam post festum sanctorum Trium Regum in anno, Deo dante, venturo, millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, incidendam, limitandas esse duximus, praesentibusque limitamus, conservando partibus terminum in ibidem comparendi peremptorium, decreti praesentis commissorialis vigore.

Michael de Grotkow Łoś, castellanus camenecensis Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis mp. (L. S.). Dominicus Krokowski, ensifer czervonogrodensis, notarius castrensis camenecensis Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis mp. (L. S.). Andreas Godziemba Wardeński, dapifer laticzoviensis, capitaneus visnicensis, commissarius sacrae regiae majestatis mp. (L. S.). Michael Stanislaus de Siekierzyńce Siekierzyński, (пробѣлъ въ подлинникѣ) Podoliae, commissarius sacrae regiae majestatis mp. (L. S.). Franciscus Xaverius Kaczkowski, pocillator Łomżensis, sacrae regiae maiestatis commissarius (L. S.).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 601.

CXXXVI.

Грамота графа Ивана-Фридриха Сапеги, подтверждающая цеховое устройство ремесленниковъ, живущихъ въ мѣстечкѣ Чорнобылѣ. 1742. Генваря 30.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, miesiąca stycznia dwudziestego osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości Owruczu, przedemną, Andrzeiem Goskim, V. B. G. O., y xięgami ninieyszymi, grodskimi, owruckiemi, osobiście stawaiąc sławetny Michał Wyszotrawka, te prawo, cechowi miasta Czarnobyla od jaśniewielmożnego Sapiehi, kanclerza W. X. L. nadane, podpisem tegoż, przy pieczęci na massie wyciśnioney, stwierdzone, z przyszytym arkuszem srebnogroszowym y przypiskiem jaśnie-

wielmożnego Krasickiego, do xiąg grodskich, owruckich w oblatę podał, w ten sposob: Jan-Frydrych hrabia na Kodniu, Czarnobylu, Dorohostajach, Kopytach, Kupinie, Kobylinie y Sapieżynie Sapieha, kanclerz wielki wielkiego xięstwa Litewskiego, Kowelski, Urzędowski i Brześciański sądowy starosta, kawaler orderu jego królewskiéj mości orła białego. Oznaimuję tym listem, przywilejem moim, komu o tym teraz y na przyszłe czasy wiedzieć należy, iż nadanego przez przodków moich prawa y postanowienia cechowi miasta moiego Czarnobylskiego, nietylko że w całości we wszelkich punktach, klauzułach y paragrafach gubernatorowi memu tuteyszemu zachować kazałem, ale też pozwalam corocznie kanon jeden, w dzień świętego Kuźmy y Damiana, który, po zapłaceniu puł rubla od kotła do arędy, nad trzy dni więcej trwać nie powinien, bez żadney przeszkody intracie arendownej; tudziesz przychożych wędrownych rzemieśników do miasta Czarnobyla, według wykroczonego excessu, sądzić, karać y do składek cechowych pociągać, także robocizna wszelka tymże rzemieśnikom aby punktualnie płacona była, zalecam. Który ten przywiley, dla większey wagi y waloru, ręką moią do dalszey woli y dyspozycyi moiey, stwierdzam, pieczęć przycisnąć kazawszy, podpisuię. Działo się w Czarnobylu, tysiąc siedmset czterdziestego drugiego roku, januarii trzydziestego dnia. U tego prawa podpis takowy: Jan Sapieha, K. W. X. Litewskiego (L. S). Przypisek zaś takowy: Roku tysiąc siedmset piędziesiąt pierwszego dnia trzynastego septembra, iako dziedziczny pan, cechowi wyż specifikowane prawo ponawiam y podpisuię. Jan hrabia na Kodniu y Czarnobylu Krasicki, C. H. W. X. Litewski (L. S.). Które te prawo, słowo w słowo, do xiąg grodzkich, owruckich iest zapisane.

Книга Овруцкая, гродская и земская, записовая, годъ 1792, № 3304. Листъ 88 на оборотъ.

CXXXVII.

Жалоба Кременецкаго магистрата на губернатора Кременецкаго, дворянина Андрея Ярошевича; о томъ, что отправленные имъ солдаты напали ночью на ратушу, нанесли побои ляндвойту, Василію Павловичу, и освободили насильно содержавшагося въ городской тюрмѣ преступника. 1744. Апрѣля 10.

Roku 1744, die 10 Aprilis.

Comparens personaliter wielmożny imć pan Michał Wiszniowski, vice-advocatus miasta J. K. M. Krzemieńca, swym i całego urzędu majdeburskiego tegoż miasta Krzemieńca imieniem, przestrzegając całości praw majdeburskich, hanc solenniter actis praesentibus infert manifestationem, idque in eo, że wielmożny comparens, mając więźnia w urzędzie swoim majdeburskim, niewiernego Berka Krawca, winowajce za złodziejstwo oczywiste, aresztem przez woźnego i szlachte od rużnych ich mościów, powiatu Krzemienieckiego obywatelów, jako też i ludzi różnych kondycyi innodowanego, postquam subsecuto aresto, nescitur quo instinctu, urodzony imć pan Andrzey Jaroszewicz, gubernator tegoż miasta Krzemieńca, ordynowawszy żołnierzy dwóch z pachołkami Żołobowskiemi, z orężem i przyzwoitemi (sic), z pod warty miejskiej nocturno tempore gwałtownie tegoż więznia do dworu i dyspozycyi swojej zabrać rozkazał; przy którym zabieraniu, gdy sławetny Bazyli Pawłowicz, lantwojt, na ten czas na ratuszu przy tymże więźniu będący, umawiał się, aby takowej urzędowi majdeburskiemu nie czynili krzywdy, ile że do sądu ich tenże winowajca nie należał i różne intercessant aresztа, cisz przysłani żołnirze z pachołkami pomienionego sławetnego Bazylego Pawłowicza, lantwójta, nietylko słowami uszczypliwemi łżyli, besztali, ale etiam bili, szturkali, potrącali, za barki porwawszy, o ziemie razy kilka uderzyli; a nie uważając, że prosił do jutra przynajmniej o cierpliwość, wyż pomienionego więźnia do dworu i jurisdikcyi zamkowej, do wyż wyrażonego imć pana Jaroszewicza, gubernatora, gwałtownie wzięli i zaprowadzili, za co jeszcze urodzony imć pan gubernator tymże posłanym żołnierzom i pachołkom i warcie cechowej był obligowany i gorzałki im u Kowelskiego Lejby garniec dać kazał. A tak manifestans de deligentia sui, a bardziej praw majdeburskich, i o takowe inkonweniencye, niemniej unikając jakowych napaści od tych wszys-

tkich, od których areszta na tegoż winowajce pozachodzili; tudzież o zgwałcenie nocturno tempore izby sądowej, majdeburskiej, vulgo ratusza, także zbicie i nieuszanowanie pomienionego Bazylego Pawłowicza, lantwójta, iteratis manifestowawszy się vicibus et salvam zostawiwszy meliorandi, hoc totum actis connotari prosił; co i otrzymał. Василій Павловичъ.

Книга Кременецкаго магистрата, годъ 1711—4747, № 1969; листъ 42. наоборотъ

CXXXVIII.

Грамота короля Августа III, разрѣшающая собирать въ мѣстечкѣ Барановкѣ четыре ярмарки и еженедѣльные торги, 1746. Декабря 11.

Roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt trzeciego, miesiąca czerwca osmego dnia.

W roczki sądowe, grodskie, w woiewodstwie Wołyńskiem, dla powiatów Krzemienieckiego y Łuckiego, do panowania Rossyiskiego przyłączonych, od dnia pierwszego miesiąca czerwca, w roku, na akcie wyrażonym, w Zasławiu odprawować się zaczęte, przed temiż aktami y przedemną, Stanisławem Kostką Rawicz Gordziejowskim, podstarostą grodskim, sądowym, osobiście stanowszy urodzony Adam Wyszpolski, ten przywiley, od najjaśnieyszego Augusta trzeciego, króla Polskiego, na iarmarki y targi w dobrach miasteczku Baranowce, w woiewodstwie Wołyńskiem, a powiecie Krzemienieckim leżących, J. O. X. Kaspra Lubomirskiego, woiewodzica krakowskiego dziedzicznych, wydany, ręką nayjaśnieyszego króla, przy pieczęci wielkiey koronney, na massie czerwoney wyciśnioney, podpisany, dla zapisania do xiąg grodskich, zasławskich, w wojewodstwie Wołyńskiem, dla powiatów Krzemienieckiego y Łuckiego, do panowania Rossyiskiego przyłączonych, ustanowionych, sposobem oblaty podał, w te słowa: August trzeci, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudski, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflanski, Smoleński, Siewerski y Czernihowski, a dziedziczny xiąże Saski y elektor. Oznaymu-

iemy tym listem, przywilejem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Czułości y dobroczynności krolewskiey rzecz przyżwoitą bydź sądzimy pomnażać dobr y fortuny poddanych swoich; a zatym, snadnie skłoniliśmy się do tego, za proźbą do nas przez wielmożną Elżbitę Lubomirską, wojewodzinę krakowską, imieniem urodzonego Kaspra Lubomirskiego, woiewodzica krakowskiego, syna swego, wniesioną, abyśmy miasteczkowi, Baranowka nazwanemu, w woiewodstwie Wołyńskim, a powiecie Krzemienieckim leżącemu, iego dziedzicznemu, prawu zaś dożywotniemu teyże wielmożney matki iego podległemu, cztery iarmarki w rok, to jest: pierwszy na S. Wasyla, to iest na nowy rok ruski; drugi na zielone swiątki ruskie; trzeci na Narodzenie nayświętszey Panny ruskiey; czwarty na świętego Michała ruskiego; targi zaś co tydzień—w dzień niedzielny, nadali y naznaczyli; iakoż ninieyszym listem naszym (bez przeszkody iednak publicznym miastom y miasteczkom) nadaiemy y naznaczamy, na które to iarmarki y targi do pomienionego miasta wolno będzie wszystkiego narodu kupcom y innego stanu ludziom przyjeżdżać, tamże towary wszelkie kupować y inne sprawy podściwe sprawować y kontrakty stanowić pod wolnością y bezpieczęstwem, prawem pospolitym jadącym, przyieżdżającym, warowanemi; takich tylko ludzi nie przypuszczaiąc, ktorych prawa pospolite od społkowania z dobremi ludźmi oddzielają y onego im zabraniaią, prawa nasze królewskie, rzeczy pospolitey y kościoła swiętego katolickiego wcale zachowuiąc. Który to list, przywiley nasz, ręką naszą podpisawszy, pieczęcią koronną stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia iedynastego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiąc siedmset czterdziestego szostego, panowania naszego czternastego roku. U tey oblaty przywileiu podpisy ręki, przy pieczęci, na massie czerwoney wyciśnioney, są takowe: Augustus rex (L. S). Poniżey podpisu nayjjaśnieyszego króla iego mości, przypis sekretarza W. koronnego, w te słowa: Jarmarki cztery w rok y targ każdego tygodnia w dzień niedzielny miastu, Baranowka nazwanemu, w woiewodztwie Wołyńskiem, powiecie Krzemienieckim leżącemu, urodzonego Kaspra Lubomirskiego, woiewodzica krakowskiego, dziedzicznemu, nadane, Jan Wolski, stolnik powiatu Chęcińskiego, iego królewskiey mości pieczęci wielkiey koronney sekretarz. A tak ta oblata przywileiu, za podaniem, wszystka zupełnie do xiąg grodskich, Zasławskich jest zapisana.

Книга заславская, гродская, записовая, годъ 1793, № 1404. Листъ 88.

CXXXIX.

Требованія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей объ исправленіи состоянія городскихъ финансовъ и городской администраціи. 1747. Сентября 13.

Działo się na ratuszu jurysdykcyi polsko-ruskiey, dnia dziesiątego miesiąca Lutego, roku 1748.

Sessya ich mościów panów: Eliasza Hrehorowicza, regenta, Grzegorza Szymonowicza, vices-regenta czterdziestu mężów miasta jego królewskiej mości Kamieńca Podolskiego, współ y szlachetnych mężów, przy prezencyi szlachetnych ich mościów panów subdelegatów y ławników złożona.

Którzy przystąpiwszy do uczynienia niektórych pro parte civitatis Camenecensis Podoliae dyspozycyi, takowe uchwalają woli y intencyi swoiey a ku całości potrzebne desiderie, na które, przez się w tey sessyi opisane, suplikuią szlachetnemu y zacnie sławetnemu magistratu nieodwłocznie o rezolucyą, żądaiąc łaskawszego dla tego miasta całości starania y manutenencyi, nie mając dotychczas na przeszłą sessyą żadney rezolucyi, z którey, niektóre zważywszy, do teraznieyszey sessyi bydź potrzebne y pożyteczne, przyłączamy, poniechawszy inne, mniey potrzebne, punkta:

1. Intrata woskobojni mieyskiey żeby nie upadała powtórnie przypominamy.

2. Ponieważ wagi mieyskie są sporządzone, a intrata przez kantory ich mościów p. p. ormian y wagi upada, upraszamy, władzą szlachetnych w panów dobrodziejów y powagą żeby zabronione były; ich mość panowie radni że od słodu do miasta nic nie płacą, w tym sami intratę krzywdzą, króra kontraktem puszczona jest do płacenia nullo excepto, o karczmę miasto suplikowało na dolnych folwarkach, która że iest obmyślona y wyszynk znayduie się - a nie mieyski, żądamy wiedzieć kto y od kogo y jakim kontraktem dzieje się to, że podymne dotąd w tenucie całego magistratu zatrzymane y niepłacone z dolnych folwarków y tę krzywdę przypominamy.

3. Ponieważ ablegaci do Warszawy od miasta pierwsi, a powtórni nie z naszey mieyskiey wiadomości y żądania wysłani, tak znaczną kwotę

próżnie utopili, nic pożądanego nie przywieźli, dotyczas nadzieię o kommissyi nam czynili, a uwiedli, więc, widząc oczewistą miasta krzywdę, wyczytawszy z powierzoney nam na sessyi kommissyi J. K. M., pana naszego miłościwego, przez szlachetnego Eustafiego Michalewicza wyprawioney, potrzebne punkta, jako to: pierwszy dla nas o ormianach, którzy dotąd dekretom J. K. M. kommissarskim zadosyć nie czynią, nas krzywdzą; drugi, o żydach, których więcey nad czterech, do arędy niepotrzebnych, znayduie się, nie narażaiąc się J. W. jego mości panu staroście, panu naszemu, więcey y blizko dziesięciu trzymamy (sic.) tę kommissyą, w czym naypokorniey prosząc starania szlachetnych w. panów dobrodziejów około tey całości, potym przeyjrzawszy się w dekrecie z oycami jezuitami, na kommissyą wypadłym, czyli nie mogą bydź ciż sami kommissarze, odstąpić nie zechcemy od niey.

4. O pisarza radzieckiego upraszamy jak z przysięgą nayprzód mieyską, jako y pisarską przysięgłego, którego tak dawno nie mamy.

5. Ablegat pierwszy, pan Antoni Szahin, na seym warszawski lubo-li był, jednak pod pretextem, inquantumby nie miał nic wskurać dla miasta (mając swóy własny przytym interes), oddać kwotę wziętą deklarował za przyiazdem swoim, nadzieię dotąd czynił starania swego; a że na sessyi przeszłey sam ustnie szlachetnego jego mości pana Pawła Szahina, oyca swego, wydał, że tegoż interessu mieyskiego w Warszawie był tamą; a ich mość niektórzy panowie radni, affiduiąc się groszem swoim, miastu rekompensować tę kwotę, którą swiętey pamięci Paweł Szahin zatracił, używszy niepotrzebnie, bez woli miasta wysłali, więc o złotych 550 u sukcessora tegoż, a złotych 600 u affiduiących się za ablegatem, od siebie wysłanym, domagać się, żeby miasto nie szkodowało, musiemy y myślimy, jeżeli inaczey bydź nie może, rozsądzić się.

6. Papiery wszystkie, jakie się mogą znaydywać, księgi, protokoły, tak inne iakie munimenta mieyskie, po zmarłym świętey pamięci panu Pawle Szahinie, suplikuiemy te praevia corporali juramento pozostały sukcessor, na ratusz oddawszy, comprobet nieodwłocznie, jako sam tego żądał.

7. A że sessya przeszła musiała bydź nie affektowana, na którą dotąd nie odebraliśmy reskryptu, teraznieyszą też, unanimis votis zgodziwszy, podajemy, ażeli będzie przyięta, które całego magistratu w. panom dobrodziejom łączymy, żebrząc pilnego starania w upadku tak znacznym i dawnym tego miasta, protekcyi, czułości, obmyślenia pieniężney kwoty na pot-

rzebną kommissyą teraz dla nas, tudzież sprowadzenia na czas jako nayprędszy kommissarzów y odpisania na teraznieyszą przynaymniey sessyą czekamy; si secus, o niedbałość y nie dania w tym swoiey dla nas protekcyi y nie trzymania czułości manifestować się solennie będziem musieli, adhaerendo decreto commissariorum sacrae regiae majestatis boni ordinis. De actu w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu miasta tegoż, we srodę, przed świętem Podwyższenia ś. Krzyża, roku pańskiego 1747; ztwierdzaiąc rąk swoich, dla lepszey wiary, podpisami.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 729.

CXL.

Приказъ униатскаго епископа, Онуфрія Шумлянскаго, Каменецкому войту, Александру Маркевичу, запрещающій исполнить смертный приговоръ надъ преступниками, осужденными магистратомъ, по причинѣ наступающаго праздника. 1748. Сентября 26.

Onuphry na Wielkich Szumlanach Szumlański, z Bożey i Swiętey Stolicy apostolskiey łaski biskup Przemyski, Sanocki y Samborski, wakuiących biskupstw: Lwowskiego, Halickiego y Kamienieckiego administrator.

Wielebnym xiężom, cerkwi parochialnych presbiterom, wakuiących administratorom, y innym zgodnym y należytym mandatów naszych exekutorom pokóy w Panu. Przykazuiemy wam z mocy posłuszeństwa świętego y pod klątwy karą, ażebyście wy, lub który z was na instancyą wielmożnego instygatora, doszedszy osobiście szlachetnego Alexandra Markiewicza, rayce y woyta kamienieckiego, quatenus R. G D. U. będącego, onemu serio przykazali y zakazali, któremu y my serio authoritate nostra ordinaria przykazuiemy y zakazuiemy, ażeby on dekretów przeciwko Tymkowi y Grygorowi, inkarceratom, ile są homines R. G. U,—ex instantia urodzonego Kruszelnickiego ad paenam criminalem publicam infligendam ferowanego, dnia dzisieyszego, ob reverentiam wielkiey uroczystości świętego Jana Theologa y Ewangelisty in ecclesia Dei rituque Graeco-unito odprawuiącey się, do exekucyi, czy to przez się,

czyli przez substituta swego, iakowymkolwiek pretextem, ile prawem kanonnym to serio prohibetur, przyprowadzić kazać nie ważył się, pod karą sto talerów bitych y innemi, ac in subsidium pod klątwą, zapozywaiąc uno eodemque praesentium contextu, quo etiam dictos incarceratos tantisper arestatos esse volumus, do widzenia y słyszenia praesentem inhibitionem et arestum in suo robore conservari, alias ad videndum et audiendum ob contraventionem paenas suprascriptas succubuisse declarari termin do stawienia się dzień dwudziesty osmy miesiąca y roku, niżey wyrażonych, do sądu konsystorskiego naznaczaiąc. In quorum fidem datum w Kamieńcu, die 26 septembra 1748 roku.

Jan Pliski, officiał Kamieniecki, manu propria. (L. S.).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 685.

CXLI.

Грамота, выданная королемъ, Августомъ III, дворянину Степану Домбскому, дозволяющая ему учредить въ имѣніи его, мѣстечкѣ Каричинцахъ, ежемѣсячныя ярмарки и пользоваться доходами изъ нихъ. 1748. Декабря 12.

Feria tertia post festum sancti Francisci confessoris proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo nono.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens generosus Andreas Wasicki, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit privilegium super foralia, in bonis oppidi Karyczyńce celebranda, Varsaviae, die duodicima mensis Decembris, anno praeterito, millesimo septingentesimo quadragesimo octavo, a sacra regia majestate generosi Stephano Dąbski benigniter collata, manu ejusdem propria sacrae regiae majestatis subscripta et sigillo majoris cancellariae regni communita, introcontenta, tenoris talis: August trzeci, z Bożey łaski krol Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiedzki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflandski, Smoleński, Siewierski y Czerniechowski, a

dziedziczny xiąże Saski y elektor. Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy: Iż my, maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Stefana Dąbskiego, nam y rzeczy pospolitey w rożnych okazyiach świadczone, chętnieśmy mu jarmarki w dobrach, mieście Karyczyńcach, w woiewodztwie Podolskim a powiecie Latyczowskim leżących, do władzy y dispozycyi naszey przypadłe, dać y konferować umyśliliśmy; jakosz ninieyszym listem naszym daiemy y pozwalamy wszystkim, tak państwa naszego, iako też y zagranicznym kupcom, w tychże pomienionych Karyczyńcach co miesiąc jarmarkować, kupczyć, przedawać y wszystkiemi towarami w tymże mieście Karyczyńcach handlować, ktore to pomienione jarmarki w mieście Karyczyńcach urodzony Stefan Dąbski ze wszystkiemi przynależytościami, intratami, obwencyami z tegoż jarmarku, według prawa y zwyczaju dawnego, będzie miał y trzymał do ostatniego kresu życia swego, potomków y sukcessorów swoich. Co do wiadomości wszem wobec, a mianowicie: dziedzicom, possessorom y wszytkim obywatelom tegoż woiewodztwa Podolskiego powiatu Latyczowskiego donieść chcemy Któren przywiley, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwunastego miesiąca grudnia, roku pańskiego MDCCXLVIII, panowania naszego XV roku. Augustus rex (locus sigilli majoris cancellariaė regni). Jarmarki w dobrach, mieście Karyczyńcach, w województwie Podolskim, powiecie Latyczowskim, urodzonemu Dąbskiemu dany. Ignacy-Ludwik Nowicki, jego królewskiey mości sekretarz. Cancellariatu illustrissimi et excellentissimi Domini Joannis, comitis in Konskie et Białaczow ac Małachowicze Małachowski, supremi regni cancellarii, Opocenensis, Ostrowiensis etc. capitanei, sigillatum. Post cujus suprainserti privilegii ad acta ófficii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens ad se recepit et de recepto sibique restituto officium praesens et cancellariam quietavit.

Книга гродская, Летичевская, записовая и поточная, годъ 1748—1750, № 5296; листъ 1940 на оборотѣ.

CXLII.

Уставная грамота, выданная сапожному цеху города Чуднова владѣльцемъ его, княземъ Янушомъ—Александромъ Сангушкомъ. 1749. Сентября 8.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Grudnia siedmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości Żytomierskim, przedemną, Wawrzyńcem Rzeplińskim, vice-regentem przysięgłym, grodzkim, żytomierskim i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomierskiemi, stawaiący osobiście Bazyli Petruszkiewicz, te prawo, od J. O. xięcia Janusza Sanguszka, miecznika wielkiego xięstwa Litewskiego, cechowi szewskiemu miasta Cudnowa, w roku tysiąc siedmset czterdziestym dziewiątym dane, podpisem tegoż J. O. xięcia jegomości, przy pieczęci na masie czerwonéj w puszce blaszanéj wyciśnionéj, zatwierdzone, z przyszytym arkuszem papieru srebrnogroszowego, do akt grodzkich, żytomierskich w oblatę podał w te słowa. Janusz Alexander na Białym Kowlu, Smolanach, Rakowie, Zasławiu i Ostrogu xiąże Lubartowicz-Sanguszko, hrabia na Wiszniczu, Tarnowie i Jarosławiu, miecznik W. X. Litewskiego, ordynat Ostrogski. Oznajmuję, komu o tem wiedzieć będzie należało, a osobliwie: jegomościom panom komissarzom, ekonomom i innym dyspozytorom, teraz i napotem będącym, oraz wójtowi, burmistrzom i całemu pospólstwu miasta mego Cudnowa do wiadomości podaję; iż, chcąc mieć też same dobra moje, miasto Cudnów, w jaknajlepszem porządku osiadłości, daję ten mój wieczysty przywilej rzemieślnikom kunsztu szewskiego na ustawę cechu w mieście swojem, to jest, aby według punktów następujących, ad normam et consuetudinem inszych miast opisanych, rządzili się, powinności pańskie i miejskie odbywali, przy wszelkich prerogatywach cechu swojego szewskiego, do którego te kondycye podają się: Kupcy obcy, w targ i bez targu, skór wielkich i małych nie mają kupować, żydom zaś moim, mieszkającym w mieście Cudnowie, wielkie tylko skóry pozwala się kupować; każdego czasu u rzeźników i mieszczan wszystcy poddani moi, tak chrześcijanie, jako i żydzi, niechaj kupują skury. Z obcych jeżeliby kto na targ skóry przywiózł, ma przedawać ogółem, a pojedynczo nie powinien brać od cechu pozwolenia, prócz jarmarku, oddawszy cechowi sztychowe; kramarze, tak chrześcianie,

jako i żydzi, nie powinni z inszych miast bótów i trzewików gotowych (okrom jarmarku) przywozić i szynkować. Szwiec, z któréjkolwiekby strony przybywszy chciał, rzemiosło robić, wprzód do skrzynki brackiéj cztery kopy, według zwyczaju inszych miast, dać powinien. A jeżeliby który szwiec ujednał sobie na naukę wyrostka, będą obadwa powinni dać do skrzynki po groszy sześć, a, odsłużywszy półrocza, tenże wyrostek do skrzynki dać ma groszy dwanaście. Któryby zaś szwiec chciał sobie zjednać szewczyka, powinien go jednać przed cechmistrzem, a z obydwóch stron powinni dać po groszu jednym do skrzynki; a ktoryby magister tego kunsztu miał się wyrzec roboty i mówił by: »że ja rzemiosła robić nie chcę,« a potem do niego się wróci, takowy powinien będzie znowu bractwo jednać i winę cechową, groszy dwanaście, zapłacić do skrzynki. Szwiec, w bractwie będący, jeżeliby cechowi posłuszny nie był, i za cechą stawać nie chciał, ten powinien dać za nieposłuszeństwo do skrzynki groszy sześć. Także, jeżeliby między szewcami skarga o bóty, lub skury, lub też o jakiekolwiek krzywdy zachodziła do rozsądzenia, tedy cechmistrz z bracią mają rozsądzić i wszelką sprawiedliwość administrować powinni; a gdzieby pomiędzy szewcami sromota lub potargnienie być miało, także niepunktualności i złe roboty na którego z nich pokazały się, tedy cechmistrz z bracią ma takowego dójrzeć, i skarać. O skóry między nimi jeżeliby się złodziejstwo pokazało, na to sąd od cechmistrza i braci być powinien. Którzy zaś szewcy domów swoich nie mają, a mieszkają u sąsiadów swoich, ci na robotę zamkową iść powinni. Szwiec, w którychkolwiek dobrach moich, klucza Cudnowskiego, rzemiosła szewskiego bez wyraźnego pozwolenia od cechu robić nie ma. Kupiec każdy, przywożący na jarmarek skóry, czyli bóty, powinien dać sztychowego od wozu do cechu groszy trzynaście. Jeżeliby kupiec postronny, przyjechałszy do miasta, chciał wykupować skóry, czy to hurtem, czy to pojedynczo, ten, według zwyczaju innych miast, dać powinien do cechu rogowe, od sztuki po groszy trzy. Żydzi, tymże towarem handlujący, powinni cech dla siebie ujednać, a z tego cechmistrz z bracią na kościoły i cerkiew dystrybutę czynić mają. Szapowali, pargaminiarze, pończosznicy, owo zgoła wszyscy szewcy, w mieście Cudnowie mieszkający, do tegoż cechu należeć powinni, i, według regół wyż wyrażonych sprawować się mają, z tym dokładem, aby cechmistrz pilnie onych przestrzegał z obligacyi swojéj, na które burmistrzewie i wojt mieć powinien należytą baczność. Insuper temu cechowi pozwalam miód sycić kanunny w każdy rok dwa razy: pierwszy raz o świętych Kóźmie i Demianie, a drugi raz o świętéj Wielkiej nocy. Takowe więc prawo moje, ad normam

inszych po miastach przywilejów, dla większéj wiary i waloru, podpisem ręki własnéj ztwierdzam, i pieczęć zwykłą zawiesić rozkazałem. Działo się w zamku Dubieńskim, roku tysiąc siedmset czterdziestego dziewiątego, miesiąca Września osmego dnia. U tego prawa podpis ręki przy pieczęci takowy: Janusz Alexander xiąże Sanguszko, miecznik wielkiego x. Litewskiego. Approbata zaś tegoż prawa, od Adama niegdy Ponińskiego dana, temi wyrażona słowy: Wzwyż wyrażony przywiléj, od świętéj pamięci J. O. X. jegomości Janusza Sanguszka, miecznika W. X. L. cechowi szewskiemu nadany, in toto approbuję, dnia szasnastego Julii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt pierwszego, w Lubarze. A. L. xiąże Poniński, pisarz wielki koronny (L. S.). Które prawo, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniéjszych, grodzkich, żytomierskich jest zapisane.

Книга гродская Житомирская, записовая, годъ 1791, № 291; листъ 889.

CXLIII.

Требованія и желанія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей, относящіяся къ городскимъ финансамъ и администраціи и отвѣтъ магистрата на это заявленіе. 1750. Мая 26.

Działo się na ratuszu Kamieńca Podolskiego, jurysdykcyi polsko-ruskiej, dnia dwudziestego szóstego Maja, roku 1750. Sesia sławetnych panów: Tomasza Orłowskiego, regenta, Jana Kruczyńskiego, vice-regenta czterdziestu mężów, i współ sławetnych panów mężów, przy prezęcyi sławetnych ich mościów panów ławników, pierwszo kwartalna, złożona i podana.

1. Nie mając żadnej z przeszłych sesyi informacyi, któreby nam skuteczne podały medja, iak W. panów dobrodziejów zachodzącym nas rozkazom zadosyć czynić mamy? jakoż i w terazniejszym proiekcie nudas solummodo, absque rectificatione, od nich odbieramy rekwizycie, iako to: primario expensowania na następuiącą kondescensiją, lubo wiadomy iest W. M. panom dobrodziejom kassy miejskiej niedostatek, a to z takowych przyczyn, że żadnych ani kontraktów tak z młynów, miar, czetweryków,

z kramów, wagi i karczmy, konwie ratusznej, z dziekciów, tudzież z woskobojni, która jakowym kontraktem chodzi i komu importuie? dociec trudna. Który to iawny deces znaczną miastu czyni niesposobność zadosyć uczynienia wszelkim interessom dobra pospolitego tutejszego miasta; co niżeli, captato tempore, upraszać będziemy W. M. panów dobrodziejów, ażebyście w to wejrzeli w terazniejszej replice; wyglądamy łaski ich in iminenti exigentia succuritate lapsis, a my z obligacią powinności naszych do satysfakcyi znać się będziemy.

2. W trzecim punkcie remonstancija wyrażona W. M. panów dobrodziejów względem zabronienia impossessionatom tak propinacyi likworów, iako i prowadzenia handlów przezorno nam pokazuią czułość, do której i my: regent, vice-regent czterdziestu mężąw i całe pospólstwo, całym sercem konformuiemy się, przekładaiąc oraz i to W. M. panom dobrodziejom, że iest wielu takich osob, które bezpiecznie i bez najmniejszego wstrętu, nic do miasta nie importuiąc, rzemiosła swoie pełnią, co jest z niemałą krzywdą tutejszym, ciężary miejskie ponoszącym, w każdym kunście rzemieśnikom, więc i te inkonweniencie aby się nie praktykowały, upraszamy.

3. Małe posłuszeństwo ludzi z przedmieść, jako i my w pilnej mamy uwadze, widząc akta poprzysięgłych miastu i rzemieśników, którzy się na przedmieścia dla spokojnego obeścia, z miasta powynosili, więc zechcemy P.P. cechmistrzom remonstrować mentem W. M. panów dobrodziejów, i do porządku przyprowadzić.

4. Co zaś, żeby do regentów dył dezygnowany ex gremio W. M. panów dobrodziejów ekonom, a to propter graviorem authoritatem i do należytego posłuszeństwa tak ludzi folwarcznych, iako i obywatelów tutejszych, zagrzewaiący, na tym punkcie przystać wcale nie możemy, ile, że takowa zwierzchność, repugnaret prawom i przywilejom, nam służącym; iednak umyśliliśmy zgodnego dyspozytora upatrzyć, któryby szczególnie folwarcznych ludzi do przyzwoitego onym posłuszeństwa pociągał, i żeby nie on pospólstwem, ale nim pospólstwo dysponowało.

5. Regentes 40 mężów i lunarze, iako ex concivibus electi dispositores, sprawiedliwie nie tylko o wszełkich kontraktach wiedzieć powinni, od miasta pochodzących, ale i też same kontrakty, na drugą rękę przepisane, a to za trzema kluczami, podług dekretu J. K. mości kommissarskiego, mieć powinni.

6. Przypominamy przytym niniejszą sessyą, ażeby od krawców generalnie wszystkich podatki, dekretem jego królewskiej mości kommissarskim

nakazane, corocznie rzetelnie płacone były, który to dekret, z pamięci wypadły, do exekucyi przyprowadzić upraszamy.

7. Podobnie i to godziłoby się obwarować, ażeby tak W. W. O. O. Franciszkanie, iako też ojcowie Jezuici, na folwarkach swoich bydło cujusvis generis maiący, ile że na miejskich gruntach wypasaią, rogowszczyznę dawali, zgoła wszyscy, podobnie gruntów zażywaiący, ponieważ nikt do znoszenia naszych oppressyi nie iest przykładem.

8. Słuszny mamy tu żal wyrazić na ichmościów panów pisarzów, że z kassy miejskiej umówione i postanowione ich mość biorąc pensye, podług obligacyi swoich zadosyć czynić nie chcą, z okazyi których wielu panów mieszczan wyięcia extraktów w czasie przyzwoitem mieć nie mogą, iako i inne interessa, do nich jure reguluiące się, wykonane bydź nie mogo; przez to miasto, z niemałem expensem, obcych do pióra kaptuie i z trudnością ściąga.

9. Ad extremum upraszamy W. M. panów dobrodziejów subpedytowania nam iakowego lewaminu na zapłacenie aktorowi dekretem jego królewskiej mości kommissarskim summy nakazanej, w krótkim czasie onemu powinnej.

10. Ponieważ nie mamy od W. M panów in memoriam rewokowano komissie jego królewskiej mości, z limity przypadaiącą wkrótce, zaczym my w tym ostróżniejsi będąc, przypominamy termin, wkrótce przypadaiący, contra armenos, iako iest wiadomo W. M. panom dobrodziejom.

11. Tudzież, revocando wypadłe ze zwyczaju, praktykowane usługi, dziesiętnika P. P. regentom 40 mężów naznaczyć upraszamy, ponieważ i dekretem J. K. M. kommissarskim iest naznaczony dziesiątnik; gdyż do prostych usług zawsze takowy człowiek requiritur, ażeby panowie regenci partykularnemi interessami nie byli zatrudnieni, maiąc publiczne do wypełnienia. Tomasz Orłowski, R. M. K. P. Jan Kruczyński, viceregent, Elias Hrehorowicz †, Dymytry Ułasanowicz †, Szymon Zwierzynowicz †, Andrzej Gruszka †, Piotr Unufryiewicz †, Jan Lewicki †, Alexander Dolny †, Andrzej Czyżowski †, Wawrzyniec Garleński †, Paweł Rostemberski †, Jan Niżeński †, Paweł Duszenkiewicz, Eustafi Michalewicz, Jan Piasecki, Krzysztof Hajski †, Łukasz Gryglewicz †, Jan Czerniakiewicz, Antoni Kulpiński †.

Replika od szlachetnego magistratu miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego na sessią sławetnych regentów i mężów miasta tegoż, sub die 26 Mai, anno currenti złożoną, die 3 Junii, anno eodem odpisana.

1. Szlachetny Magistrat odpisuie, czyniąc dostateczną wiadomość reverendis regentom, iż kontrakty wszelkie, iako przy regentach asservantur, tak expedit, aby swoie archivum mieli w pamięci, a bardziej chcieli się z przeszłemi porozumieć, i o to nie przykrzyli się magistratowi, o co im incumbit, ponieważ kto kontraktuie i kontrakt daie, ten ma mieć attendentiam rzeczy i kontraktu, gdzieby się znajdował. Kontraktu na woskobojnią starać się praecommittit, iako w tydniu kilku praecommissit; za lata przeszłe totaliter et effective solutum, o czym panowie regenci przeszli maią wiedzieć. O prowent z kramów mamy pilność i staranie.

2. Totaliter assentit szlachetny magistrat punkt ten ad executionem indilatam przywieść.

3 et 4. Jura et privilegia czasu swego docebunt. O ekonomii kontrakt iest celem intrat miejskich.

5 et 6. W pierwszym punkcie rezolucia.

7. W. W. O. O. Jezuitom wolne dekretem pastwiska, co zaś z W. W. O. O. Franciszkami conferre kontrakt, wraz zawrzeć panom regentom praecommittimus, których curae to bydź powinno.

8. Że nie tylko pisarze, ale i słudzy, instygator i inni nie są płatni, wiadomiey panom regentom, darmo służyć że nie chcą, temu nikt nie winien, i owszem, magistratowi przeto że się dzieie krzywda, prosiemy o animadwersią zupełną.

9 et 10. Jegomości panu Michalewiczowi zapłaciło się podług dekretu, teraz myśleć trzeba zkąd oddać temu jegomości, który tej summy wygodził, komissyi zaś sami upaść nie dopuścimy i W. M. panów zagrzewamy do tegoż, tylko o expens pomyślić trzeba, bo żadna rzecz bez expensy bydź nie może.

11. Dziesiątnika bronić nie będzie szlachetny magistrat, tylko aby podług porządku lwowskiego przynajmniej sześciu mogło bydź pachołków, ponieważ kim posłużyć się, na wstyd miastu, niema; i ztąd powagi tak magistrat, iako i miasto mieć nie może.

Przyczynia swój punkt szlachetny magistrat: ponieważ uchwały podatkowe nie wie szlachetny magistrat, czyli nastąpiły? więc zaleca, ażeby, zszedłszy panowie mężowie na ratusz, na cechy uchwalili i tę uchwałę powinni będą panowie cechmistrze z braci swoich zebrać i regentom za kwitami pooddawać, podług porządku lwowskiego.

Wiadomo, iż przez lat circiter kilka podatku nie było wybieranie,

szczególnie przez niedbalstwo, przynajmniej teraz do exekucyi przywieść. P. P. lunarzów, już to po różnych admoniciach, zachęca się do czynienia kalkulacyi, aby ie przed wysadzonemi e gremio magistratus quanto citius expediowali.

Także mieszczanie, którzy za bramo mieszkaią, na własne szlachetnego magistratu rozkazanie, albo żeby w miasto sprowadzili się i tu grunta osiadali ex officio, i inne pracy z mieszczany równo ponosili, alboli też do pańszczyzn przyszłych i robocizn przedmiejskich należeli, dokoniecznie ustanowić, alias inaczej, tedy, z czasem miasto opustoszeje, daie się reflexyi.

Sessija, intuitu wyprawienia na sejm extraordynaryjny warszawski ablegatów z masta tutejszego Kamieńca Podolskiego, aby dekret, niedawno ferowany, mógł bydź w konstytucią włożony, przy pełnomocnej jaśnie W.W. ich mościów panów posłów tutejszego wojewodztwa, iako iest potrzebna, tak do onejże wyprawy sławetnych regentów zagrzewamy. Folwarki dolne aby były wykupione, prosięmy.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1750—1774, № 4471. Листъ 1.

CXLIV.

Желанія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей, относащіяся къ городскимъ доходамъ и благоустройству 1750. Сентября 24.

Sessya trzecia kwartalna na ratuszu jurysdykcyi Polskoruskiey, przy prezencyi sławetnych ich mościów panów: Tomasza Orłowskiego, regenta, Jana Kruczyńskiego, wiceregenta czterdziestu męstwa, wraz z przytomnemi mężami z pospolstwa miasta Kamieńca Podolskiego w przytomności szlachetnych y sławetnych ich mosciów panów: Jerzego Bruszczackiego, Michała Pilika, Sabby Czerniechowskiego, ławników, spisana dnia dwudziestego czwartego miesiąca września, w roku nynieyszym 1750.

1. Expens na seym extraordynaryjny ablegatowi z miasta tuteyszego

łożony, osobliwie dekret in recenti na komissyi J. K. Mci, respektem alienowanych żydów y innych kontentów, w tymże zamykaiących się, jeżeli wszedł w konstytucją, albo konfirmowany ręką nayjaśnieyszego monarchi, szczęśliwie teraz panuiącego, został, tudziesz inne desideria, prywilegia, y papiery, kosztem mieyskim prokurowane, na ręce wysłanemu ablegatowi powierzone, supplikuiemy, iakowy nam skutek przywiódł radzibyśmy y enixe żądamy wiedzieć o tym, bo jeszcze y imć pan Zieliński przywileya wywiezionego, iako się deklarował, publikować po polsku, który usłyszawszy, usiłuiemy podać do oblaty.

2. Proiekt od szlachetnych y zacnie sławetnych ich mościów P. P. dobrodziejów punctatim do sessyi przeszłey łaskawie nam podany w wielkiey zachowuiemy pamięci, na ktorey sessyi, w punkcie drugim na punkt z tego proiektu trzeci pokornie pisaliśmy, na co totaliter szlachetny magistrat assensit w swoiey replice y do exekucyi indilate przywieść skłonił się, a że dotąd nie widzimy skutku, więc, choćbyśmy całą siłą starali się skutkować, rzecz trudna, że też same laudum publicum z stołu na ratuszu oczywiście nie wiedzić gdzie się podziało, upraszamy pokornie o te całość y o bezpieczęstwo, żebyśmy my mogli te laudum mieć ad manus, iako y o ten papir, który podobnie popierał laudum, zatracone na ratuszu, ten na ręce jego mości panu ablegatowi do Warszawy powierzyliśmy.

3. Folwarki dolne nie wprzód do wykupna przystąpią, puki dostatecznie uwiadomienia miasto w pretensyach wszelkich, do tychże folwarków ściągaiących się, in resolutione na ten punkt nie odbierze; odebrawszy, nayprzod usiłuie miasto na grunt zjachać y prowent zlikwidować, zlikwidowawszy nieodwłocznie kontrahenta ogłosiemy y przytym quotannis pokornie o kalkulacyą ich mościów panów dobrodzieiów suplikować będziemy.

4. Mieszczanie, którzy za bramą mieszkają, jeszcze za łatwieyszym sposobem do miasta czasu swego mogą się zprowadzić, tylko jedni exkuzę te daią, że chałupek swoich, ile lepianek, przewozić w miasto ze szkodą trudno, tych zaś nie przedawszy, darmo pustkami zostawić nie chcą. Drudzy, jako postronni, choć dobrowolnie do miasta radziby się ściągać y osiadać, dają racyię: przyiąć przysięgę mieyską na to, żebym tak powitany był gość pod ratuszną kratą, za którą częstokroć osiadli mieszczanie y possessyonaci bywaią bezprawnie. Więc ażeby wstrętu postronni ludzie odtąd nie mieli z tey okoliczności, a osiadli aby tym więzieniem obrzydliwym karani nie byli, ile ratusz właśnie possessionatom do wieży iest pospolity z prawa.

5. Dekreta jego królewskiey mości komissarskie przeszłe, sprawiedliwie ferowane, iednak skutku żadnego nie biorą, bo ich mość z nacyi ormiańskiey dotychczas podatku, tak zosobna każdy z gruntu, w cyrkule jurysdyktiey polskoruskiey mieszkających, iako y ryczałtem złotych polskich dwadzieścia, nie płacą, ale jeszcze teraz niektórzy in recenti, już po wyexportowanym instrumencie od majestatu jego królewskiey mości 1746 anno, in hunc sensum, że jurysdykcyą od jurysdykcyi wyrażono odłączyć y cyrkułem taż nacya swoim ma się rządzić, in praejudicium którego dzieie się. Czyiey by to przynależało czuyności y pilności, jeżeli nie zwirzchnemu in circulo proprio magistratowi, bijąc w dekret, że za fatygę, staranie y około dobra pospolitego czułość recompensa antiquitus iest obwarowana, która dotychczas persolvitur, a prawa in abusum właśnie idą, kiedy w cyrkule znacznie szerzą się, a ciężarów przysądzonych nie wypłacają.

6. Papiery wszelkie o munimenta, miastu tuteyszemu we wszystkim potrzebne, a osobliwie graniczne, tudziesz przywileia, ieżeli gdzie się znayduią, supplikuiemy enixe, żeby summaryuszem spisane y złożone znaydowały się in archivo ratusza, bo jeżeliby cudzey osobie po młodszey jurysdykcyi inney godzi się secreta judiciariae stubae wiedzieć, a jeszcze nie pszysięgłey, na woli to widziemy własnej wielmożnych panów dobrodziejów, a na naszym żądaniu; to iest y przystoi upraszać usilnie, żeby akta u przysięgłego jego mości pana pisarza wszelkie znaydowali się, y ieżeliby zaś in archivo, któremu do niego wchodzić, a nie tey samey osobie: więc jeżeliby się co miało zdarzyć przeciwnego w całości praw, ktoby taki miał się do odpowiedzi, donosiemy. Ile jego mość pan pisarz na ten rok zostaie płatny?

7. Woskoboynia ma kontrahenta gotowego, tylko jego mość pan Zieliński na ten rok nie zwraca kontraktu od miasta; pokornie prosimy, żeby na partię miał swoią przy powadze własney całego magistratu.

8. Dyspartyment jeżeli nastąpi w teraznieyszym czasie, suplikuiemy wszyscy z pospolstwa junctim, ażebyśmy, ducta proportione, według osiadłości każdego z nas, mieszczan, przy powadze y prezencyi do tego dyspartymentu z magistratu wielmożnych panów dobrodziejów, cierpiał y trzymał ex officio żołnierzy sprawiedliwie, nie z taką krzywdą, iak się dzieje.

9. Karczma na Skałce mieyska, kontraktem spisana, puszczona od miasta, według którego że nie dzieie się zadosyć, więc supplikuiemy: albo zadosyć kontraktowi czynić, albo z tey raty pomienioney karczmy odstąpić; tudziesz z młynów y miar arędownych dotychczas żadnego grosza nie widzi miasto, zkąd wielki ponosi detryment.

Tomasz Orłowski, R. M. K. P. Jan Kruczyński, vice-regent M. K. P. Jan Czerniekiewicz, Ł. M. K. P., Andzey Gruszka, Bazyli Nesterenko, Józef Borowicz.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1750—1774, № 4471. Листъ 7.

CXLV.

Желанія совѣта сорока мужей, относящіяся къ управленію городскими финансами и благоустройствомъ, заявленныя Каменецкому магистрату 1750, Декабря 4.

Działo się na ratuszu jurysdykcyi polsko-ruskiey miasta J. K M. Kamieńca-Podolskiego, dnia czwartego miesiąca Grudnia, roku pańskiego 1750.

Sessya czwarta kwartalna, teraz następująca według obrządku mieyskiego, a wykonanego osobliwie w tym punkcie juramentu sławetnych panów: Tomasza Orłowskiego, Jana Kruczyńskiego, regentów czterdziestu męstwa, w przytomności onych y całey ławy, szlachetnych y sławetnych ich mościów panów: Jozefa Borowskiego, Jerzego Bruszczackiego, pisarza sądów woytowskych przysięgłego, Bartołomieia Cybulskiego, Sabby Czerniechowskiego, złożona y do łaskawej rezolucyi szlachetnego y zacnie sławetnego magistratu podana.

1. Radzibyśmy skutkować w obrządkach swoich, ale rzecz przytrudna. Kiedy na sessyą przeszłą, wielce miastu potrzebną, z rąk wielmożnych mości panów dobrodzieiów żadney dotąd rezolucyi ani własności tey nie odbiramy, y do nastąpioney teraz informacyi y proiektu doczekać się nie możemy. Proiekt zaś, do sessyi pierwszej łaskawie nam podany, przez laudum na ratuszu stwierdzony, ktory że nie wiedzieć gdzie się z ratusza podział, wielce miasto zostało y zostaie ukrzywdzone.

2. Wywieziony czyli exportowany przez szlachetnych y sławetnych panów ich mościów: pana Grzegorza Zielińskiego, Bartłomieja Cybulskiego, Eliasza Hrehorowicza, ablegatów, kosztem mieyskim przywiley, na iakim miastu zaszczyt, radoby się dowiedzieć y iuż wielokrotnie suplikowało w sessyach o to swoich; a że nie może duyść tego, łatwo konsekwencya wnieść się może, miarkuiąc się z punktów, die 20 mensis septembris 1748 anno acti, od miasta na ratuszu numero dziewięć spisanych, ablegatom rzeczo-

nym powierzonych, y przez nich na nie poprzysiężonych, na które punkta własne mieyskie trzy pospolstwo pozwoliło y na te iuramentu żadnego tych ablegatów nie było, tak przy wyiezdzie, iako z powrotem z Warszawy; które portenta własną ręką iego mości pana Zielińskiego są opisane, miastu nie wiadome; chyba że in praejudicium w czym miastu, iako oczywiście pokaże z tych punktów, ponieważ woskoboynia dotychczas bez kontraktu idzie mieyska za staraniem jego mości pana Zielińskiego.

3. Karczma na Skałce mieyska za staraniem tegoż jego mości nie byłaby tey importancyi w kontrakcie; nie człowiek cudzy aukcyonował, więc żeby na dalszy czas ratami, iako roku tegoż, według kontraktu opisanego, nie uchybiła importancyi, umyśliliśmy od expiracyi w marcu roczney rok ieden, 1751, też karczme, przytym Dolne folwarki, za summę sto czerwonych złotych polskich, wcześnie temuż człowiekowi, przedtym ią y teraz aukcjonującemu, kontraktem arędownym puścić, a folwarki Dolne, wakuiące teraz, żeby ducta proportione arędy przeszłey, te ćwierć roku jedne zapłaciwszy, ex nunc tenże sam szynkiem swoim wytrzymał, pozwolamy, żeby nie upadała intrata, w tym supplikuiemy kontrakt dla niego roczny rękami swoiemi stwierdzić.

4. O rynek rzecz podziwienia godną, a miastu przeciwną, samym tylko wielmożnym panom dobrodziejom przekładamy, upraszaiąc, aby, według dekretu jego królewskiey mości komissarskiego, cyrkułem szedł zarowno rynek; wszak y to z krzywdą naszą wielką dzieie się: cyrkuł tylko sława, a w pierzei jedney dwa domy, w drugiey jeden, w trzeciey dwa, a w czwartey trzy tylko do jurysdykcyi polsko-ruskiey podatki płacą y ciężary znoszą, a nacya ormiańska sama prawie w rzeczonym cyrkule profituje iedynie y zbogaca się. Dekreta komisarskie spią, dla tego podobnie y laudum tegoroczne, o szynkach wypadłe, zginęło, a magistrat, nie żeby exekwował dekret, ale in præjudicium ktorego postępuiąc, kiedy radny ieden popieraiąc nacię, sobie własną, temi czasy z tąż nacyą ormiańską do komendanta się w tym przykrzył, ażeby rynek na tymże iednym mieyscu, na którym, za mieszkania żydów bywał, zostawał, a toż przez woyta y iuramentem ztwierdzona radzieckim o całości miasta czułość. W tym chyba nas szczęśliwie pocieszy trwała ieszcze tu, w Kamieńcu, komissya z limity.

5. Sessya publiczna, dnia szóstego miesiąca sierpnia 1746 roku wypadła, szesnastu punktami opisana, w samą rękę iego mości pana Antoniego Szaina, ławnika y pisarza sądów radzieckich przysięgłego, dostatecznie, osobliwie w punkcie numero piątym, o komissyi teraz szczęśliwie zakończoney dla całego miasta skutecznie, którą sessyą luboli, iak zwyczay, pos-

polstwo podpisami rąk swoich stwierdziło y rękami, nie wiedząc o tym punkcie, sekretnie podłożonym, który punkt, że w proiekt iest włożony do iaśniewielmożnych ich mościów panów komisarzów słowo w słowo, komissya, o którą się stara pan Michalewicz, upraszamy, aby skutku nie wzięła y na nią z miasta naszego nikt się pisać nie chce, o co, praevia manifestatione, odpiszemy się, a jeżeliby który mieszczanin miał się pisać, pro rebelli go uznać prosiemy, ażeby w następuiącey komissyi ci, na podpisach teyże sessyi wyrażeni, pro tanto illicito ausu, ile niewiadomi, za tego, kto ią pisał, nie odpowiedzieli, bo przystoi temu iednemu bydź za to rebellizantem, a tym łatwiey będzie u tego samego zatraconych złotych polskich tysiąc poszukiwać mieyskich pieniędzy, który, napisawszy te sessyą, wyiechał do Warszawy, nic a nic nie pozyskał miastu, tylko ten punkt iedny na ohydę miastu zostawił.

6. Supplikowaliśmy usilnie, ażebyśmy mogli bydź proportianalnie dysportymentem przy powadze szlachetnego magistratu, wielmożnych panów dobrodzieiów, pomiarkowani w trzymaniu gospod, ale nie widzimy w tym dla nas żadnego emolumentu, szczęśliwsi są w tym punkcie ich mość panowie Ormianie, iak widziemy, bo paletów pro ex officio gwałtownych nie maią, a nasza panosi iurysdykcya, że y gwałtem z własnego konta za wydanym paletem iego mości pana Zielińskiego, własne dzieci rugować, wyłamuiąc drzwi, usiłowali byli żołnierze.

7. Rekwirowało miasto usilnie po razy kilka o kwity dawne kommunikowania sobie ex archivo z kalkulacyi przeszłych u szlachetnego y zacnie sławetnego magistratu, respektem płacenia wielmożnemu iego mości xiędzu kanonikowi kaplicy radzieckiey, których nie może się doprosić, o co powtornie już monitorium od sądu konsystorskiego sobie ma wydane, y to rzecz nie potrzebna z kosztem daremnie mieyskim będzie. Suplikujemy y w tym rady szlachetnych wielmożnych panów dobrodzieiów.

8. Przy teraznieyszym kwartale, roku nynieyszego, 1750, czwartym, chcąc sobie na dalsze czasy obwarować całość, y statecznieyszą uczynić dla expensy miasta tuteyszego przezorność, zapatrzywszy się na dowodne y oczywiste tak sessye, iako y instrukcye, punktami niewiadome we wszystkim ninieyszemu miastu, co się wyraziło, wyżey opisane, tak w roku 1746, iako 1748, respektem osobliwie czyniących, i publicznych sessyi y instrukcyi podania, w iakim wysłaniu się z miasta naszego ablegatom bydź kiedykolwiek y którym, żeby nie wprzód podpisowane bywali sessje namienione, aż sprawiedliwie czytane będą pospolstwu tuteyszemu; instrukcye zaś, powierzone ablegatom, w czasie potrzebnym z podpisami miasta aby wycho-

dzili, które, odebrawszy do rąk swoich, ablegaci juramentem iako to promowować będą—jedynie co się opisze, nic innego, to stwierdzieć; prawda, że każdy urzędnik, naystarszy, pomłodszy (?) y mieszczanin, iest przysięgły, jednak nie skrupulizuią, kiedy za powrotem, z grosza mieyskiego kalkulacyi nie czynią, a nacya Ormiańska tym torem idzie, y dla tego taż nacya nie tonie w długach, iak nasza jurysdykcya.

9. Podymne miasto Kamieniec Podolski ryczałtem płaci z podatków tych mieyskich, z wielkim uciskiem wyciągnionych z dóbr wszelkich mieyskich, a tenuta kormilecka wszelkie kontraktem excypuie sobie defalki, więc odtąd, iako się nie wyrażało y nie wyraża nigdy w kontrakcie arędownym, żeby Kormilcz, według słuszności, importował y opłacał podymne.

10. Podymne corocznie składają folwarki Dolne tenutariuszom będącym, a miasto, z iakiey nacyi y zkąd płacić ma toż podymne, y czyli sprawiedliwie? y toż takowa dla miasta upadłego z magistratu przezorność, że złotych sto wybranych podymnego miasto nigdy nie widzi z tych folwarków, a płacić do woiewodstwa musi, iestże y w tym punkcie prawda?

11. Ponieważ Ruskie y Górne folwarki daią dziesiętnika na usługę miástu, więc y folwarki Dolne, iako przyznaie gromada sama, że daią po złotemu y płaco na dziesiętnika swego, którego miasto nie widzi. Upraszamy pokornie, ieżeli onego nie postawią, niech sami usługi codzienne pełnią, a łożony grosz u tego niech sobie rekwiruią, komu go płacą y płacili; y w tym będzie usługa większa y wygoda; zaczym gdzie upatrzy miasto człowieka do usługi sądu woytowskiego.

12. Nakoniec supplikujemy nieodstępnie, niech przynaymniey, ieżeli nie odbierzemy rezolucyi na podane przedtym sessye, prosiemy, o same jey oddanie, a na teraznieyszą ażali otrzymamy, żebyśmy zakończyli finalnie kwartały y obrządki sessyalne, obawiając się, żeby nie zginęła y ta, ostrożniejsi iuż po szkodzie zostaiemy. Odebrawszy iednak niełaskawą replikę z rąk wielmożnych panów dobrodziejów, będziem musieli do akt one podać do oblaty, choć do cudzych, ieżeli w swoich nie pomieścimy się, provia solenni manifestatione facta z kosztem nie potrzebnym, a to, żebyśmy mieli czym złożyć, że sessye bywały, iakie bywać mogły.

13. Pamiętna wielce w mieście tym starodawna, dla otrzymania przedtym gruntów, ostróżność y prekaucya mieyskich, kiedy na wychodzących tak komissach od magistratu tuteyszego, iako y na przyzwoitych około przedaży y kupna urzędowych tranzakcyach kamienieckiego magistratu pilność, że własnych gruntów mieyskich: na nich budowla iedynie tylko przysięgłemu—kupić, przedać y budować się wolno było mieszczaninowi iu-

rysdykcyi własney, sub confiscatione inaczey czyniącemu, a teraz tenże, iak widziemy, magistrat nie tylko szlachcie, officerom, xięży y nacyi ormiańskiey nabywać, ale już y żołnierzom na gruntach mieyskich budować się y na nich stoiące budowle, chałupy na folwarkach Polskich, z krzywdą mieyską, kupować pozwalaią, dawny zdeptawszy fundamentalny zwyczay y prawo. Tomasz Orłowski, R. M. K. P. Jan Kruczyński, vices-regent. M. K. P. Ostafij Michalewicz, Elias Hryhorowicz, Jan Czerniakiewicz, Łukasz Gryglewicz, Dmytryj Ułasanowicz, Paweł Duszenkiewicz, Andrzey Gruszka, Alexander Dolski, Bazyli Nesterenko, Wawrzyniec Miłasiewicz, Jan Piasecki, Jan Lewicki, Paweł Roztemberski, Walenty Wolski, Krzysztof Chayski, Józef Borowicz, Piotr Taraputa, Antoni Kulpiński, Wawrzyniec Garliński, Bazyli Taraputa, Hiacinthus Dudkiewicz.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, годъ 1750—1774, № 4471. Страница 10.

CXLVI.

Жалоба, поданная королевскимъ коммиссарамъ отъ имени каменецкаго поспольства на обиды, причиняемыя мѣщанамъ членами магистрата. 1753.

Pretensyie pospulstwa miasta Kamieńca Podolskiego przeciwko szlachetnemu magistratowi jurysdykcyi polsko-ruskiey, sub actu agitatae commissionis sacrae regiae majestatis, anno Domini 1753, ex mente declarationis judicii sui spisane y imć panom kommissarzom J. K. M. ad discernendum podane.

1. W roku 1751, po nastąpionym dekrecie komisarskim J. K. M. boni ordinis, szlachetny magistrat, non observando vigorem ejusdem decreti, ludzi do kompletu czterdziestu mężów obierać pospulstwu nigdy nie dopuszczał, y owszem, sam szlachetny magistrat, nie pytaiąc się, kto bądź to bądź, byleby dał pieniędzy, y prostego chłopa do miasta dopuszczali przez juramenta prywatne y dopuszczaią, czego strona inkwizycyą dowiedzie.

2. Toż samo w radzie działo się y dzieie się, że y J. P. P. radni takowychże sobie kolegów dobierali y ad mentem prawa y przywilejów królewskich, nie pytaiąc się naypierwey, ani zważaiąc subjektów, ani sławy, o metrykę nie pytaiąc się, ani zważaiąc zasług w mieście wyprobowanego

y dobrze na prawie znaiącego się człeka, ale tylko iedynie faworem uwodząc się, a bardziey mamoną świata pieniężną, nie wiedząc originem, nawet y nie umiejących pisać do rady przymowali, co inkwizycyą wszelkie pieniężne kwoty, od tychże wzięte, dowiodo się.

3. Rejentowi czterdziestu mężów lubo przez dekret boni ordinis iest praecommissa potestas prowentów jeneraliter wszystkich odbierania, rządzenia y dysponowania wraz z lunarzami y ławnikami, a szlachetny magistrat, przeciwnie postępuiąc, obrawszy sobie którego na regencyią ad placitum sui, nie ad libitum pospulstwa, przedtym biorąc po siedem tysięcy, a teraz po cztery z Kormilcza, sami ad manus odbieraią y expensuią, jak chcą y jak się im podoba, z którey upraszamy o kalkulacyą, która nigdy w dyspozycyią regentowską nie wchodziła; kwity, jeżeli regent który dał, to za rozkazem czynił, chociaż nie widział y nie wiedział, bojąc się y obawiaiąc ratusznego albo podratusznego więzienia; Birnówkę daremnie lat kilka trzymali, upraszamy o kalkulacyą ab anno 1741.

4. Podatki wszelkie, które powinni bydź uchwalone przez regenta czterdziestu mężów y pospólstwo, propria authoritate ich mość wdzieraią się, y one każą poprawiać, który tylko ucieka się do P. P. radnych, w tym ma protekcyą i mnieyszą kwotę naznaczaią, przez co bywa deces y umnieyszenie prowentów.

5. Akta, którekolwiek existunt in archivo, do których consules et proconsules, tudzież y pisarz płatny roczny disordinem obserwuie, ale nie ordinem, to iest biorąc od różnych tranzakcyi płacę, wyiętych nikomu, nawet z ubogich, praetermittendo ipsimet disordo znayduie się w tymże (sic); omnes actus powinni bydź reperibiles in archiwo, ale nie po domach p.p. radnych, które naybardziey reperiuntur u p. Zieleńskiego, raycy, y po innych domach hucusque extant.; y kiedy iaki interes przychodzi od pospólstwa, na ten czas trzeba czoła zapocić, in archivo zaś non ordine, jako powinne bydź, nie oprawne po ziemi się walaią, przez co wiele upada substancyi ludzkiey y pospólstwa.

6. Lubo dekret boni ordinis obwarował każdego, ktobykolwiek miał domy lub trzy, y kupiectwem bawił się, ieden excypuiąc, z innych, do siebie należących, powinien importować intratę do kassy mieyskiey, a tu się tak nie dzieie, ponieważ p.p. radni maią po dwoie, po troie domostwa, z żadnego nic nie importuią, ani z żadney rzeczy, to jest: towarów kupieckich, do kassy, tylko na mizerne pospólstwo zwalaią.

7. Tenże dękret obwarował, aby rzemieśnicy każdego kunsztu protekcyię od p. p. radnych nie mieli, ale żeby byli posłuszni cechmistrzom, co inficiosius boni ordinis dekretowi, ponieważ niektórym rzemieśnikom daią protekcyią, gdyż żaden z cechmistrzów nie może nic im mówić, bo jak któremu co powie który cechmistrz, to zaraz kratę podratuszną in opprobrium, co bydź nie powinno, dla ludzi bonae famae, tylko dla złoczyńców zreparowano, straszą y za one sadzaią; to choć widzą iakie inkonweniencye w mieście, nic nie mówią.

8. Tymże dekretem obwarowano, aby żadnego mieszczanina, o cokolwiek obwinionego, bez dekretu nie karano, a tu się inaczey dzieie, bo, nie wysłuchawszy, ieżeli co winien, albo nie, zaraz impetem uwiodłszy się z P. P. radnych niektórzy, bić y więzić każą, iakoż niedawnemi czasy sławetnego Eustafiego, listem salvi conductus składaiącego się, na nic nie uważaiąc, szlachetny Radziwiłowski zbił, zranił y zkrwawił y innym mieszczanom kamienieckim, tak samo czynił.

9. Ciż sami ich mość p. p. radni zwykli, etiam u sądu swego zasiadaiąc, bić y ranić ludzi, jako to dostało się tego szczęścia sławetnemu Bruszczackiemu od szlachetnego Zieleńskiego.

10. Szlachetny Borowski, radzca Kamieniecki, który nie przez żadne zasługi w mieście, tylko przez pieniądze iest przypuszczony do juramentu radzieckiego y permultas nie uważaiąc oppositiones circa electionem, ale per vim et potentiam sui do juramentu przypuścili onego, tenże p. Borowski sławetnego Kazimierza Podchaieckiego na mieście publicznie bez żadney racyi pięścią w gębę okrótnie zbił, tenże sam sławetnego Krostemberskiego, napadłszy na dom jego własny z ludźmi, kiiem okrótnie po głowie zbił, z którey okazyi niedziel kilka chorował, oprocz tego bez żadnego prawa dobra mu zruynował, słodownie propria authoritate zabrał, tenże Borowski sławetnego Sebastyana Kotlarza, za robotę swoią zapłaty od tegoż Borowskiego upominaiącego się, kiiem zbił y za drzwi wytrącił.

11. Zarzucaią pospólstwu inobservanciam ich mość p. p. radnych, a sami między sobą obserwancyi nie maią, kiedy, niedawnemi czasy, szlachetny Zieliński szlachetnego Markiewicza żonę niegodziwym sposobem zbił, zkrwawił y zranił y takowy exces popełnił, który ob reverentiam wyrazić nie można, nie zważaiąc charakteru, maiącego na sobie, radzieckiego, którzy ich mość p.p. radni, za takowe excessa w radzie znaydować się nie powinni; jako strona ukrzywdzona, lubo intentowała procès o to, ad hucus-

que nic ma dla siebie satysfakcyi y kiedy też same negotium miało przypadać w sądzie szlachetnego magistratu, ipsis tantum diffugiis ab laborando, ieden do Sasa drugi do lasa, drogi wymyślali, kompletu zupełnego nie czynili, a to wszystko działo się na stronę iego mości p. Zielińskiego, że satysfakcya w tey sprawie na stronie iego mości p. Markiewicza nie staneła. Coż tedy miał wskurać mizerny ubogi mieszczanin, przychodzący y sprawiedliwości od sądu żądaiący, kiedy między sobą oney nie administrowali.

12. Szlachetny iego mość p. Hirsz, rządząc się absoluta potestate, niedawnemi czasy, jako protestacye opiewaią, z rynku samego vi et violenter koni parę z wozem sławetnego Czerniakiewicza bez żadney racyi kazał sługom mieyskim do siebie wziąć, a pomienionego Czerniakowskiego dyffamuiąc, tymże sługom bić kazał, które konie odebrał, a woz dotychczas u tegoż szlachetnego Hirsza zostaie, bo bał się upominać, kiedy upominaiącego się za kratę wsadzić chciał.

13. Szlachetny Ochanowicz y Rocholski przez moc, bez racyi u szlachetnego Józefa Kulpińskiego w roku 1748 pszczół pni trzy wziowszy, dotychczas nie oddaią, ani też za one kompensuią, owszem, miasto zapłaty, za kratę wsadzić kazali.

14. Szlachetny p. Szahin, będąc w ablegacyi od miasta, aby doskonale mieyskie interesa promowował w Warszawie, za co był salariatus, z naszych krwawych prac y podatków nas samych, sine ullo dato et accepto przyvilegio, na nowe siedlisko, Szainowskie nazwane, wyrobił, co się stało z uszczerbkiem gróntów mieyskich, jako obloquuntur prawa, przywileie, temuż miastu nadane, że ad communem usum grunta wszelkie należyć powinne, między którémi polami y poddanym, pod miastem będącym, udzielać onym powinniśmy, a on sobie apropriavit.

15. Szlachetny magistrat, czuwaiąc na uciemiężenie pospólstwa, sławetnemu Szymonowi Czernidze bez racyi konia wziąć kazał y onego przez dni kilka głodem morzyli, tegoż Czernigę, upominaiącego się o konia, za kratę wsadzić kazali; powtórnie, że gwoździ w święto nie robił, na co y żelaza nie dano mu, szlachetny Radziłowski za kratę wsadzić kazał.

16. Ciż p. p. radni post pestilentiam y tak wielkiey pladze y karze, na te miasto upadłe, różnych substancyi, obstantibus successoribus, in usum sui apropriarunt, a osobliwie ś. p. sławetnego Tuszyłowskiego, co się inkwi-

zyciami dowiedzie, jako zabrali substancyią et in usum sui obrocili, ex rebus mobilibus na tysięcy kilka redukuiąc, które to res mobiles, ieszcze za żywota sławetnego Tuszyłowskiego, przez niego samego byli odwiedzione y reponowane w ratuszu jurysdykcyi polsko-ruskiey, o których to rzeczach ex mobilibus et clenodiis, auro, argento y innych sprzętów gospodarskich, domowych, jako był wiadomy gospodarz całemu miastu, sam przez się reponował. Po śmierci tedy jego, cum injuria successoribus, sami między siebie ich mość dyspartymentowali, czyli quo titulo in alienum usum obrócili, o czym naylepiey p. Rocholski y p. Ochanowicz wiedzą; niech się wywiodą.

17. Ich mość p. p. radni, to iest Zieliński y Hirsz, trzymaiąc przez lat dwie arendę karczemną na Polskich folwarkach, tak górną jako y dolną, z tey żadney kalkulacyi ani prowentów nie oddali regentowi ad mentem dekretu boni ordinis, tylko in usus suos obrócili.

18. Tenże magistrat, nie uważaiąc na przywileie, od nayjaśnieyszych regentów polskich cechom każdego kążtu nadane, onychże do robot niepowinnych, to iest szarwarków y innych, przynaglaią, konie, gdzie potrzeba, u tychże biorą y o mil kilkanaście posyłaią, poddanych zaś z folwarków mieskich, któren się podoba y zapłaci, od wszelkich robocizn uwalniaią y ad corpus civitatense przyjmuią.

19. Sławetnego Dymitrego Krakowieckiego, nie uważaiąc na kwity, z długu od Barbowskiego na osobę tegoż Krakowieckiego czynione, tak ręczne, jako też autentyczne, tegoż folwark impertinentissime zięciowi tegoż Barbowskiego szlachetny magistrat odebrać, a tegoż Krakowieckiego wypędzić y powturnie dług, już wypłacony, płacić dekretem swoim niegodziwie nakazał.

20. Ciż szlachetni p. p. radni, jako są pensionarii pro decreto boni ordinis, y ieszcze większey za swoie niby pracę upominaią się pensyi, a kiedy przyjdzie ubogi y miserny nędzak z pospulstwa, człowiek w mieście zostaiący, a protekcyi szukaiący, którzy nie narażo się przy krzywdzie onego, y tak się zaraz exkuzuią: »ia mam dzieci, żonę y fortunę, nieprzyiaciół sobie robić nie mogę!« I zaraz podziękowaniem rady wymawia się, że woli spokoynie siedzić, jak kłopotów w domu swoim słuchać, co ta rzecz y exkuza nie powinna uchodzić, bo, zebrawszy na gróncie mieyskim, które od J. K. M. y rzeczypospolitey nadane miastu, fortunę y substancyią y dosłużywszy się honoru, czyli przez zasługi, czyli przez kupowaaie, ich mość mieć nie powinni juramenta swoie in oblivione radzieckie, sądowe, ale po-

winni praebere protectionem et satisfactionem uciekaiącym się do siebie, ale kiedy ardua materia przychodzi, albo choć minima, nie ruszą się ich mość do pracy, ani póydą za nikim, tylko na regenta albo vice-regenta zwalaią, ale sami, znaczne rekompensa biorąc, a choćby kogo y zabito, nic nie mówią, tylko się z grątów mieyskich bogaco, nawet w exoficiach pospólstwo krzywdzą, bo jak chcą, tak palety wydaią officierom y żołnierzom, sobie folguiąc, po kilku do iednego domostwa stawiaią, przez co domostwa pustoszą y w niwecz miasto obracaią, bo sobie, to libertacyię, to przez moc wolność czynią, co choć widzą pospólstwo, nic nie mogą mówić.

21. Szlachetni radni, obligowawszy regenta y pospulstwo miasta Kamieńca Podolskiego do złożenia sessyi, dla pożyczenia pieniędzy, y gdy pożyczyło miasto u prześwietney kapituły kamienieckiey cztery tysięcy zł. pol, u oyców Jezuitów kamenieckich tynfuw tysiąc, u ojców Bazylianów tysiąc pięćset zł. pol., wina beczkie węgierskiego także u oyców Jezuitów za trzydzieście czerwonych złotych, że odebrawszy do siebie tak wino, jako y pieniądze, in usus suos obrócili, żadney z tego nie czyniąc kalkulacyi, ani replik na sessyią żadnych nie daią.

22. Szlachetnego Tomasza Orłowskiego, przeciwko wszelkiey sprawiedliwości szlachetny Radziłowski krzywdząc, nie uważaiąc na donacyią, kwit de precio y inne solennitates, na domostwo, u iego mości pana Cybulskiego kupione, bez żadnej racyi do tego domostwa wziowszy intromissyą, do tego czasu per potentiam trzyma. Więcey we troie napisałoby się punktów ukrzywdzonego pospólstwa, gdyby czas wystarczał, ale y w położonych kategoryach krzywd a uciemiężenia znacznego, przez potencyię szlachetnego magistratu poczynionych, upraszamy sprawiedliwości ich mość panów y dobrodziejów. Marcin Gottowski. Productum in judicio commissoriali sacrae regiae majestatis, sub cursu agitatae commissionis, feria quarta ante festum Sanctae Margaritae virginis et martyris, anno Domini 1754. Nikolaus Dembowski, episcopus camenecensis, comissarius sacrae regiae majestatis in civitate boni ordinis praesens. mp.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата № 4562, годъ 1519—1794; листъ 878.

CXLVII.

Постановленіе коммиссіи, назначенной королемъ для приведенія въ порядокъ города Каменца, предписывающее разныя мѣры городскаго благоустройства и отсрочивающее окончательное рѣшеніе недоразумѣній, возникшихъ между каменецкимъ магистратомъ и городскою общиною 1753. Мая 3.

Feria secunda post festum Immaculatae conceptionis Beatissimae Virginis Mariae proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quiquagesimo tertio.

Ad officium actaque praesentia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens nobilis ac spectabilis Eustachius Michalewicz, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit limitationem commissionis sacrae regiae majestatis in pretorio jurisdictionis polono-ruthenae, feria sexta post dominicam Cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio, per illustres, magnificos commissarios expeditam, manibus illustrium magnificorum commissariorum propriis subscriptam, introcontentam, tenoris sequentis: actum Cameneci Podoliae, in pretorio jurisdictionis polono-ruthenae, feria sexta post dominicam Cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio. Nos, commissarii infrascripti, a sacra regia majestate ad infrascripta peragenda destinati, tam vigore commissionis sacrae regiae majestatis, et quidem, primae, de actu ejus Varsaviae, die quinta Aprilis, anno millesimo septingentesimo trigesimo nono, sub alternae vero, Drezdae, die quinta Martii, anno millesimo septingentesimo quadragesimo sexto emanatarum, quam limitationum ante-actarum, et praecipue ultimariae, de actu ejus Cameneci Podoliae, feria secunda post dominicam Judica quadragesimalem, anno praesenti, millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio, in loco fundatae jurisdictionis, ad diem hodiernam, in actu contentam, factae et per oblatam ad acta castrensia camenecensia Podoliae, feria tertia post dominicam Jubilate, anno praesenti, per oblatam ingrossatae, in locum actu exoratum condescendimus et in ibidem jurisdictionem nostri commissorialem, praesentibus magnificis et generosis: Josepho Niezabitowski, camerario terrestri Podoliae, Thoma Rutkowski, subdelegato castrensi camenecensi, Stanislao Rakowski, subdapiferida łomżensi, Ludovico Olszewski, vicesgerente castrensi came-

necensi Podoliae, Thoma Rybicki, Antonio Batowski, Casimiro Rutkowski, Mathaeo Idzikowski, instigatore terrestri Podoliae, Leone Sadkowski, Josepho Mierzyński aliisque quam plurimis variae conditionis hominibus, ad actum praesentem congregatis, per ministerialem regni generalem, providum Thoma Korczewski, authenticatum juratum, actus praesentis apparitorem, cum proclamata omni securitate, fundavimus; postquam fundatam, vergente se ad occasum sole, tum ob spem adventus aliorum illustrium magnificorum commissariorum, actum sui in diem crastinam suprascripto ministeriali reclamare mandavimus. In crastino vero, reasumpta per praefatum ministerialem jurisdictione, adveniente completo numero illustrium commissariorum, partes ad inscribendam comparitionem acclamare mandavimus. Quo in termino, partibus, et quidem nobilibus ac spectabilibus: Stephano Bakałowiczo, seniore, Alexandro Ohonowicz, proconsule, Antonio Szahin, Alberto Rocholski, Andrea Hirsz totoque magistratu civitatis Camenecensis jurisdictionis polono-ruthenae, actoribus, per nobiles ac spectabiles: Stephanum Bakałowicz, seniorem, Alexandrum Ohonowicz, proconsulem, Antonium Szahin, Albertum Rocholski, Andream Hirsz, suo et totius magistratus camenecensis suprascripti polono-rutheni nomine, personaliter, atque famatis: Demetrio Ułaszanowicz, regente quadraginta virorum, Petro Chojnacki, vicesgerente, totaque communitate civitatis Camenecensis polono-ruthenae, itidem actoribus, per suprascriptos: Demetrium Ułaszanowicz, regentem, Petrum Chojnacki, vicesgerentem, suo et totius communitatis civitatis Camenecensis polono-ruthenae nomine, personaliter; tum magistratu camenecensi jurisdictionis armenae, actoribus, per nobiles ac spectabiles: Joannem Misiurowicz, advocatum, et Nicolaum Czajkowski, ejusdem jurisdictionis judicem, suo et aliorum atque communitatis nomine, personaliter; relicta (vidua) et successoribus olim nobilis ac spectabilis Pauli Szahin, consulis civitatis Camenecensis, actoribus, per nobilem et spectabilem Mariannam Szahinowa, viduam, suo et successorum nomine, personaliter; nobili Andrea Hirsz, actore, personaliter; excellentibus: Samuele Krawdy, medicinae doctore, et Marianna Brodziańska, conjugibus, ac aliis actoribus, per generosum Antonium Rawski; nobili et spectabili Eustachio Michalewicz, actore et indicente, personaliter; nobilibus ac spectabilibus Markiewicze, conjugibus, actoribus, per nobilem et spectabilem Alexandrum Markiewicz, maritum, suo et consortis sui nomine, personaliter; famato Cazimiro Podhajecki, incola camenecensi, actore et indicente, personaliter; nobili Joanni Herbutowski, actore, personaliter; nobili ac spectabili Alexandro Ohanowicz, actore, personaliter; famato Gabriele Bogdanowicz, cive camenecensi jurisdic-

tionis armenae, actore et indicente, personaliter; nobili ac spectabili Antonio Szahin, consule camenecensi, indicente, personaliter; famato Mathia Sołtowski, incola civitatis Camenecensis, actore, personaliter; Josepho Wierzajski, cive et incola camenecensi jurisdictionis polono-ruthenae, actore et indicente, personaliter; magnificis: Stephano, thesaurario Czervonogrodensi, et Thoma, venatorida Bracławiensi, Makowieckie, fratribus, actoribus, per generosum Dominicum Pawłowski; famatis: Thoma Orłowski et Anna Sokołowska, conjugibus, incolis camenecensibus, actoribus et indicentibus, per famatum Thomam Orłowski, maritum, suo et consortis suae nomine, personaliter; famato Alexandro Kirjakiewicz, incola camenecensi, actore et indicente, personaliter; perillustri et admodum reverendo Andrea Soroczyński, canonico camenecensi, capituli litteratorum praeposito, actore et indicente, personaliter, comparentibus et secum judicialiter controvertentibus, nos, commissarii infrascripti, ad dispositionem punctorum commissionum sacrae regiae majestatis, supra de actu et data exoratarum, ad discutiendum praecommissorum condescendimus, primoque bono ordine civitatis praesentis Camenecensis, palatinatus Podoliae metropolitanae, consulendo, siquidem eadem civitas Camenecensis per decreta anteriora, vigore commissionum supra expressarum prolata, ad exequenda infrascripta puncta omnino obligata, eadem puncta non explevisse deducitur; proinde memoriae civium seu potius magistratuum utriusque jurisdictionis revificando seriam executionem punctorum infrascriptorum, praecommittimus: et in primis, ut eadem civitas et magistratus ejus artifices omnes, utpote: sartores, sutores, ferrifabros, pelliones, lignifabros, pistores, macessarios, doliatores et alios similes, arte et constantia idoneos, tam pro sui quam commanentium et advenientium commodo, intra spatium trium mensium omnino conducat et conservet, ad augendam autem majorem Dei gloriam magistratus camenecensis, in juribus suis cum civitate metropolitana Leopoliensi coaequatus, servata laudabili consuetudine civium Leopoliensium, candelis et lampadibus altare majus eclesiae cathedralis camenecensis ex marcis et collectis ad carbonam pecuniis provideat et subpeditet, e medioque sui duos annuales provisores ad colligendum et expensandum, praevia per eos reddenda ratione, eligat. Nihilominus decretum nostrum, feria secunda post dominicam Laetare quadragesimalem, anno millesimo septingentesimo quinquagesimo prolatum, et ad acta terrestria camenecensia Podoliae feria sexta post dominicam judica quadragesimalem, eodem in anno per oblatam porrectum, atque per sacram regiam majestatem approbatum, ad effectum deducendo, inhibimus, ut cives camenecenses

jurisdictionis polono-rnthenae ab accomodata per quemcunque advehentem Camenecum frumenta mensura, czetweryk dicta, non plus quam per sex asses pro una die, etiam si centum currus advehat, percipiant, mensuras justas frumentorum ac liquorum, fictiles non subponendo, habeant et teneant, dispositionem vicepalatinalem in mensuris obsigillatis et taxis subsecutam, observent, cubitum ferreum Leopoliensem atque libram ad ponderandum justam in praetorio camenecensi asservent, ad quam libram unum civem camenecensem, ad librandum quotannis juratum, prout juste librabit, habeant, incarceratos plebeios, crimini obnoxios, ad carceres, praevia subpeditatione victus per incarcerantem, suscipiant, ad magistratum et scabinatum viros idoneos, bonae famae, nec non ad praerogativas, consilia civilia omnes personas consulares sine depressione personarum alterutrius admittant; utrique autem: magistratus et communitas, stercora de civitate evehant, munditiam in evehendis stercoribus observent, itinera in plateis atque pratis corrigant, praecipue quoque magistratus justitiam exposcentibus, cuivis injuriato de necesse praestet, et depactationibus in judicando, quas serio inhibemus, non utantur; cum autem artifices, varia negotia, mercimonia propinationesque tractantes, artibus suis per distractiones statui suo minus necessarias satisfacere non vasent, eosdem ad artes et vocationes eorum compellendo, supra nominati artifices omnes, utpote: sartores, sutores, ferrifabri, pelliones, lignifabri, pistores, macellarii, doliatores et allii similes, artes suas omnino attentent a propinationibusque propriis ad vectionem aliundo potius abstineant, secusque facientes per jurisdictiones sui exemplariter puniantur; quas quidem propinationes solis nonnisi possessionatis civibus et his, qui jurisdistionibus civilibus subsunt, ita tamen, ut possessionati opificiorum et artificiorum exercendorum ignari, liquores ad disvendendum a possessionatis civibus percipiant, praecomittimus; pistores denique sufficientiam panis pro commodo omnium manentium et adeuntium buccillosque justos pretioque, per magnificum vicepalatinum Podoliae constituto, disvendant, sub paenis super iisdem per magistratus suos. Laudabile exemplum civitatum: Cracoviensis, Leopoliensis et Poznaniensis sequendo, privilegiumque sacrae regiae majestatis, serenissimi Divae memoriae Augusti secundi, Varsaviae, die vigesima secunda mensis Februarii, anno millesimo septingentesimo tertio, ad effectum deducendo, injungimus, ut civitas Camenecensis locum, quem sibi commodiorem ad jaculandum eligere voluerit, facta confraternitate jaculatoria, metham suam secum ad jaculandum perficiant, exercitia jaculatoria peragant, juxtaque morem civitatum suprascriptarum praerogativis confraternitatis jaculatoriae utantur. Quæ quidem pun-

cta methodo suprascripta praecomissa civitas Camenecensis servare, exequi et obedire in toto tenebitur sub paenis arbitrariis in judicio terrestri Podoliae vel, in casu non existentiae ejus, etiam in officio castrensi camenecensi ad instantiam cujusvis, sive injuriati, sive nobilis palatinatus Podoliae, vindicandis, et per illud judicium sive officium super deliquentem irrogandis. In praetensionibus autem mutuis, tam magistratus jurisdictionis polonoruthenae contra communitatem, quam e converso, habitis, decernimus, quatenus partes puncta conscribant sibique ab invicem communicent. Et quoniam conscripserunt sibique communicarunt et in judicio comissoriali reposuerunt, satisfecisse easdem partes arbitramur. Ex quibus repositis ab invicem punctis, siquidem eadem puncta, contra se porrecta, majori in parte inquisitiones exigunt et sine expediendis inquisitionibus decidi nequeunt, inquisitiones vero et discussio punctorum, per commissarios sacrae regiae majestatis ad decidendum praecomissorum, tum et actoratus nobilis ac spectabilis Michalewicz contra magistratus directus ob indispensabiles legalitates nostri expediri non valent, proinde demandamus, ut partes: interogatoria et responsoria, tempestive contra se conscribant sibique communicent et preparatoria omnia in ordine ad decisionem peragant testesque paratos ad expediendas inquisitiones pro futuro infrascripto termino habeant. Interea vero judicia magistratus tum et justitiam sitientibus administrent, servitoresque civitatenses ad priores binos—trinos suscipiant cum eodem solario et amictu subpeditet, idque sub poenis, futuro in termino comissionis super se irrogandis. Actum demum nostri comissorialem, cum facultate conducendorum aliorumque illustrium et magnificorum commissariorum, in commissionibus sacrae regiae majestatis expressorum, ad crastinum festi Praesentantionis beatissimae virginis Mariae, anno praesenti, in ibidem limitamus et differimus, conservando partibus iisdem in ibidem terminum comparendi peremptorium limitationis praesentis vigore. Nicolaus Dembowski, episcopus camenecensis Podoliae, commissarius S. R. M., manu propria (locus sigilli illius usitati, in cera rubra expessi). Michael Łoś, castellanus camenecensis, commissarius S. R. M., manu propria (locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi). A. W. Darowski, subjudex terrestris Podoliae, S. R. M. commissarius, manu propria (locus sigilli illius usitati, in cera rubra expessi). Post cujus suprascriptae limitationis ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens ad se recepit et de recepto sibique restituto officium praesens quietavit. (L. S.). Ex actis castrensibus capitaneatus Camenecensis Podoliae extraditum. Correxit Rasiewicz mp.

Книга Каменецъ-Подольск. магистр., № *4562*, *г. 1519--1794. Листъ 832.*

CXLVIII.

Привилегія, выданная помѣщиками Потоцкими, разрѣшающая устроить цехъ портныхъ въ ихъ имѣніи, мѣстечкѣ Веледникахъ. 1757. Октября 17.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt szóstego, miesiąca Februaryi osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Owruckim, przedemną, Antonim Józefem Omiecińskim, regentem grodzkim owruckim, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, owruckiemi, comparens personaliter urodzony Józef Ziołkowski, te prawo, kahałowi Wielednickiemu względem cechu służące, od wielmożnych Potockich, dóbr miasta Wielednik dziedziców, temuż kahałowi dane, ręką tychże, przy pieczęciach dwóch, na laku czerwonym wyciśnionych, stwierdzone, dla zapisania do xiąg grodzkich, owruckich podał, w te słowa: Czyniemy wiadomo komu o tym wiedzieć będzie należało, osobliwie całemu kahałowi miasta Wielednik, iż my, dziedzice dóbr Wielednik, chcąc jak najlepszy mieć porządck w mieście naszym, cech krawiecki y kusznierski ustanawiamy z tym dla cechu ułożeniem, aby od każdego, z strony przyjeżdżającego czyli z handlem czyli z robotą, po groszy sześć sobie do cechu brali y każdy tego kąsztu temuż cechowi opowiedzieć się powinien, przybywszy do miasta; co zaś do sądów samych krawieckich y kusznierskich, między niemi zaszłych, sam cech sądzić powinien, nie referuiąc się do kahału ani do rabina, tylko do samego dworu; dla tegoż cechu przyszkołek od kahału zabroniony być nie powinien, jeżeliby zaś ze strony czyli krawiec, albo kusznierz, lub złotnik przyszedł na mieszkanie, do tegoż cechu referować się powinien, żeby za wiadomością było. Y te prawo, dla lepszej pewności, rękami własnemi podpisuiemy. Datum w zamku Wielednickim, millesimo septingentesimo quinquagesimo septimo anno, die decima septima Octobris. U tego prawa podpisy rąk przy pieczęciach dwóch, na laku czerwonym wyciśnionych, w te słowa: Stefan Potocki, P. Potocki, Ignacy Potocki mp. (L. S.). Jan Potocki, Józef Potocki mp. (L. S.). Przy końcu tego prawa przypisek taki: tenże cech nie powinien na pokłony y świąteczne do kahału dawać y do łoju przykładać się, ponieważ sami bywają. J. P. mp. Któreże to prawo, za podaniem y prożbą

wyż podawającego, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisane.

Книга гродская, овручская, записовая, № 3292, годъ 1786. Листъ 93 на оборотъ.

CXLIX.

Грамота, данная королемъ Августомъ III коронному подчашію, Феликсу Чацкому, на право учредить 12 ежегодныхъ ярмарокъ въ его имѣніи, мѣстечкѣ Кочоровѣ. 1759. Февраля 8.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt osmego, miesiąca września dwudziestego dziewiątego dnia.

W roki sądowe, ziemskie powiatu Radomyślskiego, na extra-kadencyą złożone, od dnia dwudziestego osmego miesiąca y roku, wyż na akcie wyrażonych, w Radomyślu sądzić się zaczęte, przedemną, Danielem Włochowiczem, podsędkiem ziemskim powiatu Radomyślskiego y xięgami ninieyszemi, ziemskiemi, radomyslskiemi osobiście stawający wielmożny Erazm Dybowski, R. Z. P. R., przywiley od nayiaśnieyszego Augusta trzeciego, króla Polskiego, jaśnie wielmożnemu Szczęsnemu Czackiemu, podczaszemu koronnemu, na jarmarki w miasteczku Koczorowie dany y podpisany, y pieczęcią koronną zatwierdzony, przez sekretarza wielkiego koronnego zaświadczony, łacińskim językiem pisany, z suscepto akt grodzkich żytomirskich y przyłożeniem papieru stemplowanego, trzydziesto kopyikowego, do akt ziemskich powiatu Radomyślskiego w oblatę podał, w te słowa: Augustus tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Wołhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensiae, Severiae, Czerniechowiaeque, nec non hereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis, quod, cum ad regni nostri splendorem pertinere existimamus, ut civitates et oppida in regno et dominiis nostris, tam publicis, quam privatis, opibus ad levandas publicas et privatas necessitates affluant, cumque ejusmodi opes potissimum commerciis ac mutuis negotiationibus civium parentur, ac propterea mercatores publici in civita-

tibus et oppidis sint instituti, idcirco supplicationi generosi Felicis Czacki, pocillatoris regni, ad nos pro bonis ejus haereditariis, nempe oppido Koczorow, in palatinatu Kijoviae, districtu Żytomiriensi sito, factae, benigne annuendo, in eodem oppido nundinas annuales indicendas et instituendas esse duximus litteris nostris, citra tamen praejudicium vicinarum civitatum ac oppidorum, et quidem pro quavis die lunae cujuslibet mensis perpetuo et in aevum celebrandas ac peragendas, liberum itaque ac licitum est perpetuis temporibus cujusvis status, sexus, dignitatis, conditionis, sortisque hominibus ad praedictum oppidum, Koczorow, pro eisdem nundinis, praesenti privilegio nostro pro quovis die lunae cujusvis mensis, in anno pro duodecem vicibus, indictis ac institutis, cum quolibet genere mercibus permutare, distrahere ac omnia et singula honesta ac licita negotia agere, tractare, et conficere, nisi aliqui fuerint, quos leges publicae favere non permittunt et quibuscum bonis hominibus commercium merito denegari solet, in quorum fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsaviae, die octava mensis Februarii, anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo nono, regni vero nostri vigesimo sexto anno. U którego przywileju podpis ręki monarszey w te słowa: Augostus rex. (locus sigili) Nundinae duodecem in anno, pro quavis die lunae cujusvis mensis, oppido Koczorow, in palatinatu Kijoviae, districtu Żytomiriensi sito, generosi Felicis Czacki, pocillatoris regni, hereditario, perpetuis temporibus celebrandae, conceduntur. Adalbertus Rakowski, pocillator terrae Visnensis, sigilli majoris regni secretarius; cancellariatu illustrissimi et excellentissimi domini Joannis, comitis in Conskie et Białaczów a Małachovice Małachowski, supremi cancellarii regni, Ostrołecensis, Grodecensis et caetera capitanei, sigillatum, anno millesimo septingentesimo quinquagesimo nono, die prima Augusti. Comparens personaliter wielmożny jego mość pan Tomasz Goszczycki, stolnik infladski, ten przywiley, od nayiaśnieyszego króla jego mości Augusta trzeciego, regnanta polskiego, na jarmarki wiecznemi czasy dobrem, miasteczku, Koczorow nazwanym, w województwie Kijowskim a powiecie Żytomierskim leżącym, benigne nadany, podpisem ręki tegoż najaśnieyszego króla jego mości przy pieczęci wielkiey koronney stwierdzony, oraz z przypiskiem na drugiey stronie, przy pieczęci jaśnie wielmożnego Rakowskiego, podczaszego ziemi Wizkiey, sekretarza teyże pieczęci, wyrażonym, y ręką własną podpisaniem się, ratione introcontentorum, ad acta praesentia, castrensia, capitanealia, żytomiriensia per oblatam podał. Przyiołem—Bazyli z Czerleniowiec. Czerleniowski, namiesnik grodzki starostwa Żytomirskiego (m. p.). Inductum ad

eadem acta. Któren to przywiley, z przypiskiem jednym y suscepto akt żytomierskich, co do słowa, jak się w sobie maią, do xiąg ninieyszych ziemskich powiatu Radomyślskiego iest zapisane.

Книга земская, записовая Радомысльскаго уѣзда, годъ 1798, № 3555; листъ 344.

CL.

Грамота, выданная мѣстечку Соколовкѣ владѣльцемъ его, Кіевскимъ воеводою, Францискомъ Салезіемъ Потоцкимъ, опредѣляющая права мѣщанъ и ихъ обязанности въ отношеніи къ владѣльцу. 1760. Марта 23.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Septembra pierwszego dnia.

Przed aktami ninieyszemi, ziemskiemi powiatu Kijowskiego y przedemną, Antonim Makarowiczem, regentem przysięgłym akt tychże, stawaiąc osobiście starozakonnik Feybisz Chaymowicz, obywatel miasta Sokołowki, to prawo, od jaśnie wielmożnego Franciszka Salezyusza Potockiego, woiewody generała ziem Kijowskich, miastu Sokołowce dla porządku, na papierze prostym, roku tysiąc siedmset sześćdziesiątego, dnia dwudziestego trzeciego Marca, w Humaniu dane, a roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt czwartego, dnia dziewietnastego julii także w Humaniu przez jaśnie wielmożnego Stanisława Potockiego, chorążego W. K., syna tegoż, approbowane, podpisem tychże przy pieczęci iedney, na laku czerwonym wyciśnioney, zatwierdzone, z przyszytym arkuszem papieru stemplowanego trzydziestokopijkowego, dla zapisania do akt ziemskich powiatu Kijowskiego, podał, w te słowa: Franciszek Saleziusz na Krystynopolu, Tarkowie, Mohylowie, Brahyłowie, Tulczynie y Humaniu Potocki, wojewoda generał ziem Kijowskich, Bełzki, Rubieszowski, Ropczycki, Jabłonowski et caetera starosta. Ponieważ dawne prawo, dane miastu, Sokołowka nazwanemu, w województwie Bracławskim, nad rzeczką Konełą leżącemu, zatracone zostało, przez co regularność y dobry porządek zachowany bydź nie może, więc teraz, one odnawiaiąc, takowy pomienionemu miastu ustanawiam porządek, y takowych wolności pozwalam: Nayprzód,—ktokolwiek przychodzić będzie na miesz-

czaństwo, czyli to z żydów, czyli z chrześcian, ma mieć od czasu przyiścia do miasta do lat trzech zupełnych słobodę, od żadney rzeczy: ani gorzałki, ani piwa y miodu nie płacąc, miarkę tylko we młynach daiąc. Powtore: jak dom wybuduie zupełnie y wprowadzi się do niego, natenczas wolno będzie szynkować gorzałką y wszystkie trunki, w Sokołuwce robione, nie przywoźne, ani kupne (przedawać). Potrzecie, po wyszłey lat trzech zupełnych słobodzie, maią płacić szynkarze wszyscy od kotła po złotych ośmnaście, okrom tego którzy pola zażywać będą, maią płacić czynszu ogólnego z pola złotych trzydzieście y sześć, dziesięcinę pszczelną, a zaś osypu, furażu, kur, drew, pokołowszczyzny y stawszczyzny dawać nie będą. Poczwarte: którzy mieszczanie pol zasiewać nie będą, tedy tylko od kotła płacić maią, iako y żydzi. Popiąte: starzynni mieszczanie, y którym słoboda wyjdzie, maią płacić podymne po groszy ośmnaście. Poszuste: mieszczanie chrześcianie y żydzi maią płacić od słodu czetwerika po groszy trzynaście do arędy. Posiodme: targi y iarmarki wolne bydź maią bez żadney do arędy importacyi, okrom myta zwyczaynego przyjeznego. Poósme—targi dwa razy w tydzień: w poniedziałek y piątek, naznacza się. Podziewiąte—w święta żydowskie y szabaszy szynkarze szynkować nie maią, tylko, w arędzie. Podziesiąte—kiedy przypadnie jarmark w święta żydowskie, tedy mieszczanom szynkować wolno, byle nie w szabaszy. Jedenaste—chałupki tylne płacić maią czynszu nà rok po złotych cztery, więcey nic, kiedy gospodarze pola zażywać, w tych chałupach mieszkaiąc, nie będą; ieżeliby zaś zażywali, tedy czynsz ogólny tak płacić maią, iako y mieszczanie, toż się rozumieć ma y o kramarzach. Dwunaste: Na siła kotłów po słobodzie palić będzie, za tyle po wyszłey słobodzie płacić ma. Trzynaste: od burłaków, na których palić nie będzie gorzałki, nic nie ma bydź płacono, a ieżeliby na nim choćby raz który postawił y gorzałkę palił, ma dać iak od kotła. Czternaste—z pasieki brackiey nie ma bydź brana dziesięcina od pni piędziesiąt, któreby zastało spisowanie, ieżeliby zaś więcey było, ma iść dziesięcina; pod tę pasiekę cerkiewną, choćby iey summa pozwolona nie dopełniła się, nikt z swoią podszywać się nie ma pod konfiskacyą nie tylko pniów ludzkich, ale y utratą wolności pasieki brackiey. Pietnaste—żydzi pogłowne, które będzie ułożone, płacić maią, do którego y ci żydzi, którzy we wsiach, do tego klucza należących, mieszkać będą, dokładać maią, według ułożenia zwierzchności zamkowey. Szesnaste—do kościoła Humańskiego maią dawać kahał Sokołowski po pół kamienia łoju. Siedmnaste—kahał ma obrać kahalnego y ułożyć kragę (sic) miesięczną z approbatą dworu y one co miesiąc składać do kwartalnego, wystarczaiącą na potrzeby kahalne;

tenże kwartalny ma odbierać corocznie kragę ze wsiów, którą dwór według proporcyi aręd ułoży. Ośmnaste—mieszczanom wolno będzie obrać sobie burmistrza, woyta, przysiężnego y pisarza na lat dwie, po których inszych obrać, lub też tych samych, za wiadomością dworu potwierdzić wolno im będzie. Dziewietnaste.—Kotłowe wojewodzkie, iakie będzie przypadało na miasto, to—tak żydzi, iako y mieszczani, ktorzy gorzałki kurzą, dać powinni. Które to prawo, nazawsze trwać maiące, dla zupełney mocy y waloru, ręką własną podpisuię, z przyciśnieniem zwykłey pieczęci stwierdzam. Datum w Humaniu, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca marca, tysiąc siedmset sześćdziesiątego roku. Franciszek Saleziusz Potocki, W. G. Z. K. L. S. Te prawo approbuie dnia dziewietnastego julii, tysiąc siedmset siedemdziesiąt czwartego roku, w Humaniu. Stanisław Potocki, chorąży wielki koronny. Ktore to prawo, iak się w sobie ma co do słowa, do xiąg ninieyszych, ziemskich powiatu Kijowskiego iest zapisane.

Книга кіевская, земская, записовая, поточная и декретовая, годъ 1799, № 3499; листъ 256.

CLI.

Желанія, относящіяся къ управленію городскими финансами и благоустройствомъ, заявленныя отъ имени совѣта сорока мужей каменецкому магистрату. 1761. Августа 29.

Отвѣтъ на это заявленіе, сообщенный магистратомъ совѣту сорока мужей. 1761. Сентября 2.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu iurysdykcyi polsko-ruskiey miasta tegoż, w sobotę, w sam dzień ścięcia świętego Jana, roku pańskiego 1761.

Sessya druga kwartalna, za regencyi szlachetnego Piotra Choynackiego, czterdziestu męstwa regenta, w obecności szlachetnych panów ławników y męstwa, na ratuszu tymże do podania y odebrania rezolucyi, niżey na podpisach specyfikowanych, złożona.

1. Zbliżaiące się termina kondescensyi dwoch pryncypalnych: pierwszey graniczney, drugiey z garnizonem tuteyszym, że bez przyłożenia starania

szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów, od nas, pospolstwa, w takowych okolicznościach radzić dostatecznie niewiadomych, przywiedzione do skutku być nie mogą, a do tego że y bez znaczney expensy nie obędą się, o którą, jak zważamy, zapatruiąc się na dekret teraznieyszey komissyi, znaczne wyniszczenie kassy, bo anticipative za rok teraznieyszy, dopiero na wiosnę przyszłą kończyć się maiący, z prowentów mieyskich wybrane, w tym punkcie zdrowa y nieodwłoczna rada szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów nam potrzebna; że zaś z garnizonem kondescensya sprowadzenia y wczesnego uwiadomienia tak officialistów, iako patrocinantes potrzebuie, upraszamy szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów o tym obmyślenie, y, pomowiwszy z jurysdykcyą ormiańską, wysłać się do ich mości panów officialistów z między siebie wyznaczeniu, my na expens podróżny starać się musiemy, a że łatwość nam pokazuie jego mość pan susceptant w przyięciu manifestu przeciwko garnizonowi, któren by był mocno potrzebny podczas kondescensji, nie by to nie zaszkodziło szlachetnym wielmożnym panom dobrodziejom wraz z oboyga jurysdykcyi regentami podpisać się, co by było tak całe w interessie miasto, a nie sami regenci.

2. Nowe ustanowienie od jego mości pana pisarza komory, przedtym niebywałe, z uciemiężeniem mieszczan wymaganie od wszystkich rzeczy płacy do skarbu, żeby jakowym sposobem było skassowane, przynamniey listownie, do kogo należy szlachetnych panów dobrodziejów zapobieżeć temu złemu upraszamy.

3. Na kondescensyą graniczną wcześnie życzylibyśmy sobie uprosić iaśniewielmożnych panów komissarzów, bo iako zdaie się nam słyszyć z uwiadomienia pana regenta, że ich mość sukcessorowie Boryszkowiec, wyrobiwszy sobie dekret w Lublinie, y teraz chcieli uczynić między sobą podział y ograniczenie w polach bez wiedzy miasta, ażeby tak y drugi raz nie chcieli zrobić, lepiej było ich podobno uprzedzić; a co iaśniewielmożni komisarze na ostatek pola wydzielą miastu, choć będzie z stratą, tym kontentować się, niżeli nic nie mieć za tyle łożoney przez lat kilkadziesiąt expensy, dla tego y w tym punkcie szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów rady y applikacyi upraszamy.

4. Żalenie się szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów possessora Bilanowki y innych ludzi, mieszczan y przedmieszczan, na szczupłość pola, że ieden używa nadto, drugi ani się ma gdzie mieścić, y wszystkim wierzyć trzeba, ale komu dogodzić? potrafić nie można. Ustanowienie, teraznieyszym dekretem komissarskim nakazane, czasu nie puszczaiąc w prolągacyą, do skutku przywieść nam zdało by się, y o geometrę wcześnie

postarać się i sprowadzić, tudziesz na obopolny nakazany (podział), bez którego nie złoży się, a dopiero po obmiarkowaniu y każdemu podług propozcyi wydzieleniu pola, te skargi ustaną; o co gdy szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów prosiemy, tak całym sercem, dla wewnętrznego pokoju między sobą, do interessu tegoż przystąpić, nie odwlekaiąc czasu, życzymy.

5. Na podruż y expens Radomską że się z reponowanych dla Sołtowskiego wyjęło czerwonych złotych 32, ktoren o oddanie tych mocno na regenta nalega, a sposobu je oddać w tym czasie nie wynajdujemy, oglądaiąc się na zadnie kułka, że tuż tuż czas szlachetnym wielmożnym panom dobrodziejom nastempuje uspokojenia pensji, złotych 600, mając u szlachetnego pana Radziwiłowskiego za tenutę folwarków Russkich, należących wypłacić się do kassy mieyskiey złotych polskich 470 kilka, a z przeszłey dzierżawy pozostałych złotych 70 kilka, wszystkich daley iak do złotych 500 wynoszącą; ztąd kontrowersji dekretowi terazniejszemu nie podpadli, na czasie popzedzaiąc termin, umyśliliśmy szlachetnym wielmożnym panom dobrodziejom do wspomnionego jego mości dać kwit, a od wielmożnych panów dla siebie inny pozyskać, niedostającą resztę starać się w czasie nam na termin wypłacić, a panu Sołtowskiemu do arędy karczemnej, lub do pana Matjasza Sołtowskiego, (kwit) damy, co jeżeli się zdawać szlachetnym wielmożnym panom dobrodziejom będzie, uwiadomić się prosiemy.

6. Pewna osoba, starająca się usilnie o radziectwo, znaczny handel w mieście prowadząca, żydów, wbrew dekretom iego królewskiey mości i komissarskim, po domach swoich przetrzymuiąca, nie tylko że sama należących podług uchwał podatków in toto wypłacać nie chce, regenta y innych radnych y dystyngwowanych osób postponując pomiędzy ludzi, za nic sobie ma, ale do tego ludziom, przedtym u siebie służącym, protekcyą daie, y tak mieyskiego, iako y podatków wypłacać y żadnych usług mieyskich odbywać zakazuie, a nadto sam w protekcyi iego zostający, nasyłając osoby z palestry, na ratuszu pod kommissyą publicznie regenta kilkakrotnie lżyli, a z temi, ktoby się podatku upominał, do biedy przyść odgraża się, dla czego w tey mierze zapobierzenia szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów, pod rygorem, od wielmożnych panów dobrodziejów dependuiącym, upraszamy. My iednak sami, temu zapobiegaiąc złemu, przeciwko wspomioney osobie manifestować się zechcemy.

7. Zostaiący nam w mocney myśli dług szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów, do 130 złotych wynoszący, dekretem teraznieyszym

komissarskim do zapłacenia nakazany, kiedy widziemy dla wynayduiących się pobocznych znacznych expensy: prowizyi, podymnego, salarji należących, niepodobne na termin zebranie, nie za wielki poczytalibyśmy sobie grzech, żeby imć pan Radziwiłowski tak był łaskaw, żeby, ten dług ewinkując, miasto chciał zastąpić, a to wszystko jedno—czyli na rok przyszły dać ma, czyliby teraz dał, a sobie w possesyi wytrzymywał Kormilcza; w tey mierze szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów u wspomnionego pana Radziłowskiego prevenire prosiemy, bo my tylko ten dla nas nayłatwiejszy wynajduiemy sposób, tudziesz tych ich mościów, ktorzy winni pospolstwu wcześnie uwiadomić, że z pensyi, ich mości należącey, maią odtrącać, zechcemy; iak by się to zdawało szlachetnym panom dobrodziejom naylepiey tak y nas informować upraszamy.

8. O prowadzonych szynkach przez różne osoby, w naymnieyszym punkcie miastu nie wiadome, ani poprzysięgłe, na tyle uwiadomienia szlachetnym panom dobrodziejom (sic), bo ledwie nie każdą sessyą, że żadney od szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów w zabronieniu y skasowaniu onych nie widziemy przychylności; y teraznieyszą nadgłaszając się sessyą, chielibyśmy w tey mierze zostać uszczęśliwieni, aby temu wszystkiemu nieodwłocznie zapobieżono, przez co y do kassy profit y do miasta ludzi przybyłoby.

9. Kilkakrotnie oświadczył się nam pewny człowiek, chcący, ieżeli można, sumptem swoim młyn na cztery kamienie w mieście wystawić, w wolnym do sześciu lat założony koszt wytrzymaniu, to gdyby nastąpić snadno mogło, nie od rzeczy nam by się zdawało, dla tego informacya y uwiadomienie nas od szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów potrzebne.

10. Jego mość pan Bruszczacki przez iedyną zawziętość i upor strony mniey miastu potrzebney y do żadnego interessu niezdatney, bo niepodobna, aby była akceptowana, nie mały czas w klasztorze siedząc przez nas, y my wszyscy za nim nasze zanosimy do szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów proźby, aby do przyszłey komissyi od prosekucji strony przeciwnej mogł być wolny i z klasztoru do domu swego, za jednostajną wolą y ich zgodą, uszedł; w czym ieżeli łatwość szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów nastąpi, uwiadomienie nas y wielmożnego pana Bruszczackiego bez żadney skrytey zdrady potrzebne.

11. Przyszły z Zinkowiec na Bilanowkę młynarz miastu y regentom z tym oświadcza się, aby mu było pozwolono kosztem swoim na Bilanowce wystawić folusze, z ktorych należytość, podług proporcyi, do

kassy wypłacać assekuruie się, sobie tylko excypując czasu, z woli szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów pozwolonego.

12. Że potrzeba mieyska w interessach swoich expensy nie iednej wyciąga, a szlachetny Marcin Barszczewski długu z domu kupna miastu winien złotych polskich 500, szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów nakazać wspomnionemu Barszczewskiemu upraszamy, aby w tych czasach one do kassy oddał, czekać zaś daley, nie widząc miastu żadney wdzięczności, nie może mieć obligacyi.

13. Regent że z viceregenta żadney niema w żadnym interessie pomocy, potrzebne szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów dla pomocy naznączenie y ustanowienie przez przysięgę innego wiceregenta, za którego my pana Demkiewicza sobie obieramy, y w tym wola y dyspozycya szlachetnych wielmożnych panów dobrodziejów pokaże. Grzegorz Młodowski, subdelegat sądów woyt., Michał Pilik, Ł. M. K. P. Józef Horodnicki Ł. M. K. P. mp. Ewstafi Michalewicz Ł. M. K. P. Piotr Choynacki, regent. Alexander Kiryakiewicz, Michał Kulpiński, mp., Antoni Włotkowski mp. Jan Demkiewicz, Jozef Uhrynowicz, Jan Garliński †, Jakob Boiacki †.

Replika od szlachetnego magistratu miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego na sessyą drugą kwartalną, na ratuszu iurysdykcyi polsko-ruskiey miasta tegoż, w sobotę y sam dzień ścięcia świętego Jana Krzciciela, roku niniéyszego, 1761, przez szlachetnego regenta y pospolstwo uczynioną, et ad resolvendum cum desiderio podaną, dnia 2 Septembra roku tegoż spisaną y szlachetnemu pospolstwu oddana.

1. Kondescensya z prześwietnym garnizonem byłaby potrzebna, ieżeli sławetne pospolstwo sądzi być za rzecz skuteczną y potrzebną; y dla tego z nacyą ormiańską zdrowey uczynić nie opuści konferencyi; expens, zatym wynikaiąca, ażeby była wcześnie przygotowana tamże magistrat zagrzywa sławetne pospolstwo, y, nie odwłocząc czas do czasu, o ich mościów panów patronów starać się będzie y z temiż należącą odprawi konferencyą, albowiem wczesne ułożenia stanowią skutek rzeczy; resolucyą uczynienia manifestu do konferencyi z nacyą Armiańską do ich mość panów patronów referuie.

2. Już iustyfykacya zupełna listowna staneła, czekać tylko potrzeba od iaśniewielmożnego podskarbiego koronnego rezolucji.

3. Komissya graniczna, iako iest z natury swoiey walna y wielkiey potrzebuiąca expensy, tak u tey, ponieważ iako i wielmożni dobrodzieje, dziedzice dubr Boryszkowiec, życzą sobie przyjacielskiego zakończenia, tak

y stany miasta przyszłego tegoż granicznego ułatwienia. Więc, że wielmożny jego mość pan, Boryszkowski teraznieyszy dziedzic, życzy koncertować u iaśniewielmożnego hetmana polnego koronnego, dla tego zagrzewamy wcześnie sławetne pospolstwo, ażeby koni y expensy dla ich mosciów, ktorzy będą delegowani, nie żałuiąc, wcześnie obmyśliło, y owszem, iego mości pana patrona do przeyrzenia dokumentów granicznych uprosić dysponuiemy, ktoryby dokumenta zweryfikował, statum sprawy całey spisał, fatygi jechania nie odmowił y tam należytą całey sprawy uczynił informacyą, albowiem takowe concertatum, za poważną iaśnie wielmożnego wodza medjacją, bez żadnych dalszych expens swoy może wziąść koniec.

4. Jako rzecz potrzebna, tak starania się geometry do zobopolney tak u pospolstwa, iako y rady należy konferencyi, od kturey magistrat nie odbiega, a tak y dekretowi iego krolewskiey mości komissarskiemu y nam wszystkim dogodzi się.

5. Assygnacyą do jego mości pana Radziwiłowskiego gotów kontentować się magistrat z tą iednak kondycyą, ażeby wprzod sławetne pospolstwo z tymże iego mością uczyniło kalkulacyą, albowiem sublato fundamento ruit superficium; panu Antoniemu Soltowskiemu gdy iuż wyszła assekuracya na dopłacenie summy, dla tego na ten punkt rada nie jest potrzebna.

6. Żaden sędzia przed czasem ani sentencyi ani dekretu nie wydaie, ile gdy ten żal pod kolorem iest zaniesiony, a do tego istotną onychże znaczy krzywdę, interim, gdy oświadczonym będzie przez manifest y poparcie, rezolucyą magistrat ofiaruię.

7. Chyba za przybyciem iego mości pana Radziwiłowskiego to concertum swoy weźmie koniec, bo w niebytności onego konkludować, iako rzecz iest trudna, tak magistrat na tę ich dyspozycyą łatwiey przystanie, gdy się tenże iego mość do wypłacenia ofiarować, będzie.

8. Już to kilkakrotna dyspozycya magistratu staneła, aby szynk po domach y innych, którzy nie powinni szynkować, zabronione y konfiskowane do kassy mieyskiey trunki zostały, dla tego y teraz sławetnemu regentowi zaleca się, ażeby przez się lub przez naznaczonego od siebie z sługami mieyskiemi, od iaśniewielmożnego pana prezydenta, pro tempore będącego, do skutku przywiodł.

9. Wystawienie młyna iakowegoś człowieka magistrat dla pomnożenia intraty miejskiey, za poprzedzaiącym wyznaczeniem mieysca y opisaniem onegoż, urzędowym konsensem pozwala; iako zaś ma długo in vim expensy trzymać, sławetny regent umowić się z tymże powinien będzie.

10. Wniesiona sławetnego pospolstwa za panem Bruszczackim instancya powinną dla siebie u magistratu wynayduie animadversją, tylko że interess pomienionego Bruszczackiego bardziej do strony, aniżeli do magistratu należy.

11. Młynarzowi wystawienie foluszów na Bilanówce lub na Mukszy po umowieniu się z regentem za wiadomością i kansensem urzędu nie ma być bronione.

12. Summa, u sławetnego Barszczewskiego będąca, a do kassy należąca, aby była z prowizyą odebrana, sławetny regent ma się upomnieć, lub onego zapozwać y przy odebraniu zakwitować.

13. Obieranie viceregenta iest actus electionis unjus diei, zaczym extraordynaryine obieranie subalterni viceregentis traheret mniej chwalebną konsequencyą.. Interim sławetny regent do pomocy prac swoich może kogo zobligować, a sławetnego Żuczyńskiego pozwać. Stefan Bakałowicz, radca y senior, manu propria; Alexander Markiewicz, prezydent M. K. P. mp. Tadeusz Krinicki, radca M. K. P. mp.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1750—1774, № 4471; листъ 79—84.

CLII.

Жалоба Каменецкихъ магистратовъ и посполъства на обиды и притѣсненія, причиняемыя имъ гарнизономъ Каменецкой крѣпости. 1761. Сентября 7.

Feria secunda in vigilia festi Nativitatis Beatissimae virginis Mariae, anno Domini millesimo septingentesimo sexagesimo primo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter venientes szlachetni y zacnie sławetni ich mość panowie: Stefan Bakałowicz, senior, Alexander Markiewicz, prezydent, Józef Borowski, woyt, Andrzej Hierzch, Tadeusz Krynicki, jurysdykcyi rusko-polskiey miasta Kamieńca Podolskiego radcy. Jan Myssorowicz, woyt, Mikołay Czaykowski, Józef Szymonowicz, Michał Manujłowicz, Florian Szadbijewicz, nacyi ormiańskiey sędziowie, Grzegorz Mołdawski, urzędu woytowskiego subdelegat, Eustafij Michalewicz, Józef Horodnicki, Michał Oputczenko, To-

masz Orłowski, Józef Wierzański, ławnicy, tudziesz sławetni: Piotr Choynacki, czterdziestu mężów y całego pospólstwa jurisdykcyi rusko-polskiey, Gabryel Bogdanowicz—nacyi ormieyskiey regenci, przed tymże urzędem y aktami, swym y magistratów swoich ac ordinum civitatis praesentis oboyga jurisdykcyi imieniem, naprzeciwko wielmożnym ich mość panom: Krystianowi Dohlke, koru artylleryi koronney pułkownikowi, generałowi woysk koronnych y komendantowi fortecy Kamienieckiey, Józefowi Biernowskiemu, nayiaśnieyszey królowej jej mości, Michałowi Kuczyńskiemu—buławy polney koronney, Stefanowi Sułkowskiemu—nayiaśnieyszego królewicza jegomości, Janowi Hanickiemu—regimentów pieszych—pułkownikom, Bartłomiejowi Wittowi, koru artylleryi koronney kapitanowi, i innym wielmożnym ich mościom panom regimentów komendantom, sztabsofficerom y officerom, urodzonym y szlachetnym untrofficerom y wszystkim żołnierzom, konsystencyą fortecy Kamienieckiey mającym, idque przychylaiąc się do praw, miastu Kamieńcowi służących, oraz zapobiegaiąc wszelkiey całości swoiey, żalili się y manifestowali w ten niżey opisany sposob: Iż lubo wielmożni obżałowani wiedzą doskonale, że miasto jego królewskiey mości Kamieniec Podolski tylu praw koronnych wolnościami, przywilejów, dekretów y deklaracyi jaśnie oświeconego trybunału Radomskiego swobodami iest opatrzone, przecież, mniey na to uważaiąc, in vilipendium praw nadmienionych, wolność miasta ostrzegaiących, postępuiąc, rownie tak przed zaczęciem processu, jako y po nastąpionym w tymże dekrecie, przerzeczone miasto czyli raczey obywatelów jego uciemiężaiąc y manifestuiących się ad quaevis amara toleranda przymuszaią, że dla takowego obarczenia gementes sub jugo praedominii dla ubostwa y extynuacyi swoiey podnieść straconey nie mogą wolności, to czynili y czynić muszą, co indiscreta garnizonu manus onym rozkazywała y rozkazuie, aby w czasie swoim mogły nad sobą wynaleść politowanie y kompassyą; prześwietny garnizon Kamieniecki, lubo bardzo dobrze wiadom iest wszelkich spraw, dekretów y deklaracyi radomskich, a osobliwie tysiącznego siedmsetnego dwudziestego trzeciego, sabbatho post festum sanctorum Vitti et Modesti, martyrum, y na fundamencie konstytucyi koronnych y dawnieyszych deklaracyi nastąpione, którą, aby ich mość woyskowi, praesidiarii w Kamieńcu Podolskim subsistentes, targowego cum omni praejudicio miasta wybierać, in curandis rebus przeszkadzać gospodarzom albo onych z domów ich rugować, lub całe domostwa odbierać, lub też wymyślnych stancyi pretendować nie ważyli się, y opalać się z asystencyą swoią y familią nie rozkazywaii, gospodami od magistratu naznaczonemi aby się kontentowali y mieszczan pod wartę brać nie

ważyli się, szynków, kupiectwa, piekarstwa, przekupstwa y żadnych handlów aby nie prowadzili, czego ich mość kapitani y inni officerowie przestrzegać, według konstytucyi wyżey specifikowaney, sub vadio mille marcarum są obstricti, similiter na mieską przysięgłych, a potym do regimentu przyiętych, aby miastu oddawali, admonit. Przecież ich mość tak o tey konstytucyi, jako o innych podobnych prawach, dekretach y deklaracyach, osobliwie in annis: millesimo septingentesimo decimo septimo, millesimo septingentesimo decimo octavo, millesimo septingentesimo decimo nono, millesimo septingentesimo vigesimo et millesimo septingentesimo vigesimo primo nastąpionych, tudziesz konstytucyi koronney anni millesimi trecentesimi (sic) septuagesimi, zdaiąc się zapominać y niby rozumieć nie chcieć, przeciwko tymże wszystkim prawom mieszczan y obywatelów kamienieckich, w małey garstce zostaiących y znacznie zubożałych, na różne expensa wyciągaią, onych umnieyszaią, żołnierzom, pod komendą swoią będącym, handle różne prowadzić, trunkami szynkować, rzemiosłem różnym z ukrzywdzeniem y zubożeniem cech publicznie bawić się y rzemiosła pod siebie zagartywać pozwalaią; ich mość officerowie izby gospodarskie odbieraią, wymyślnych stancyi wymagaią, paletami, od miasta wydanemi, nie kontentuią się, ale pro libitu sui rezydencyą sobie każą dawać, mieszczan biią, prezydenta y woyta pod wartę brać publicznie rozkazuią, słowami krybruiącemi lżą y dyffamuią, innych dworki protekcyą swoią, aby w nich żołnierz nie stał, zasłaniaią, targi wybieraiąc od wszelkich rzeczy przedażnych, targowe pod wartę stanowią, a przeto ludziom w dodawaniu żywności przywozić wstręt daią, wartę w jatkach stanowią y też wartę każdego dnia od rana ku południowi lokuią, rzeźników przez tychże wartuiących do przedawania mięsa żołnierzom nie według taxy, ale podług woli swoiey przymuszali, bili, kaliczyli, pod warte brali, podwody sobie dawać wymagali y wymagaią, wyziny kamień od wozu, a od kufy wina wiadro wybieraią, mieszczan, miastu przysięgłych, do regimentów werbuią y na rekwizycyą oddawać nie chcą, grunta mieyskie w obszerności, na których zosobna kilku mieszczan mieścić by się mogło, lubo poosiadali, z tych iednak żadnego czynszu do kassy mieyskiey nie płacą, exekucyami mieszczan, a osobliwie regentów, z niemałą stratą gnębią, ludzi czyli rzemieśników, do prawa należących mieyskiego, pod protekcyą swoią trzymaią, wodę beczkami z krynicy, o puł mile za miastem będącey, codziennie na hobdwach wozić y szarwarki sobie dawać przymuszaią, żołnierzy z niemałą expensą, uciemiężaiąc mieszczan, opalać każą, ciż żołnierze na targach sami wybieraią sobie naywiększe fury, płacić one gospodarzów przymuszaią, na to wszystko nie maiąc względu, od

kupowanych na stronię y końmi swemi do miasta prowadzonych drew, od każdey fury mieyskich w bramie po naywiększym polenie wybieraią, a chociaż dosyć dla siebie od ludzi ziemiańskich, na przedaż przywożących, biorąc od każdego wozu po polan dwie, ktorych co targu na kilkaset, a bez targu kilkadziesiąt fur będzie, mieliby, z extorsią mieszczan wymagaią, w stancyach sobie danych bynaymniey ostrożności od ognia nie maią, dla tego z niemałą szkodą gospodarską chałup kilka zgorzało, a za które, z przyczyny żołnierzów spalone, żadney bonifikacyi gospodarzom nie czynią, tych ieszcze tłumiąc processuią. Nadto wyżey wyrażony imć pan Bartłomiey Witte, kapitan, szukaiąc prywatnego swoiego zysku, grunta, za rzeką Smotryczem, w mieście, przez łamanie skał z niemałą szkodą y bezpieczeństwem fortecy pozwalać, decess w intracie magistratowi jurisdykcyi rusko-polskiey przez swoy wynalazek sprawić, kamienie, komu tylko rozumieć, przedawać, miszczaninowi zaś żadnemu, ani kamieni, ani gliny tak z miasta jako y z zamiasta na potrzebę y reparacyą nie pozwalać ważą się, zgoła, tak wszelkie handle, kupiectwa, towary y kunszta wszelkie żołnierze przywłaszczyli sobie, że manifestantes titulo tylko non re mieszczanami bydź się zdaią, a ieżeli iakowym który kondycyi swoiey przyzwoitym bawi się usilnie handlem, tedy w tym opłacenia się starszym komendom nie uniknie, nadto temi krzywdami y uciemiężeniami, miastu poczynionemi, nie kontentuiąc się, żydów rzemieśników konserwuią, protekcyą onym daią, y co za usilnem staraniem jaśnie wielmożnych kommisarzów, aby do trzech dni ciż żydzi bawili, dekretem obostrzono, ich mość, dla iakowychści swoich przyczyn, znowu do miasta, osobliwie rzeźników, sprowadzić deklarowali się. Słowem mówiąc, co tylko krzywd być może y uciemiężenia, quotque sunt genera oppressionum, tych wszystkich z władzy swoiey na uszczerbek miasta, zubożenie mieszczan, ucięczenie sił pomienionych jurisdykcyi, uwleczenie ich powagi, zniszczenie y ostatnią mizeryę obywatelów y pospólstwa oboyga jurisdykcyi, wywrzeć y zażyć nie omieszkuią, co większa, stante lite pendenteque processu, już po wypadłym w jaśnie oświeconym trybunale Radomskim na kondescensyą, intuitu cognitionis przerzeczonych krzywd, dekrecie, innovando też krzywdy, pomienieni obżałowani uciemiężać nie przestaią, w tych tedy y innych niezliczonych krzywdach swoich, obficiey in tractu causae, ubi de jure venerit, wyprowadzać się maiących, ninieysi manifestantes, confugiendo ad asylum sacrosanctae justitiae et remedia juris, swym y całego miasta imieniem, przeciwko pomienionemu prześwietnemu garnizonowi powtórnie żalą się et quam solennissime manifestuią się, salvis salvando.

Ex actis castrensibus, capitanealibus, camenecensibus Podoliae extraditum. Correxit Machnowski. (M. II.).

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 1059.

CLIII.

Грамота короля Августа III, разрѣшающая собирать двѣ ярмарки въ мѣстечкѣ Аннополѣ, недавно основанномъ княземъ Антоніемъ Яблоновскимъ въ его имѣніи, селѣ Глинникахъ. 1761. Сентября 8.

August trzeci, z Bożéj łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmóydzki, kijowski, wołyński, podolski, inflantski, smoleński, siewierski i czernichowski, a dziedziczny xiąże saski i elektor.

Oznajmujemy niniéjszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy, iż wniesiona jest do nas prośba wielmożnego xiążęcia Antoniego Pruss Jabłonowskiego, wojewody poznańskiego, marszałka trybunału głównego koronnego, abyśmy obywatelom naszego miasta Anopola, teraz niedawnemi czasy od niego założonego, de novo erigowanego i fundowanego, gdzie dawniéj była wieś Hlinniki nad rzeczką Hlinniczką, w województwie Wołyńskiém a powiecie Łuckim leżącego, jego dziedzicznego, dla snadniéjszego zgromadzenia i tamecznych obywatelów zapomożenia się, jarmarki dwa doroczne nadali i pozwolili. Jakoż tym listem i przywilejem naszym te dwa jarmarki do roku, pierwszy jarmark walny sześcioniedzielny na święty Antoni de Padwa, w miesiącu Czerwcu dnia 13, a drugi tygodniowy na Petra ruskiego, w miesiącu styczniu dnia 27 poczynające się, odprawować wiecznemi czasy postanawiamy, naznaczamy i nadajemy, bez żadnéj jednak pobliższych miast i miasteczek naszych przeszkody. Na które jarmarki wolno będzie wszelkiéj kondycyi i stanu wszystkim ludziom przyjeżdżać i przychodzić, towary wszelakich gatunków przywozić i one przedawać, kupować, towar przemieniać, kontrakty różne stanowić i inne handle przywodzić i odprawować. A przyjeżdżającym tam i odjeżdżającym ztamtąd bezpieczeństwo na gościńcach i

wolność takowa służyć będzie, jakoby za osobliwym glejtem naszym onym służyła, wyjąwszy tych, ktorymby prawo pospolite konwersacyi z ludźmi zabraniało. Co do wiadomości wszystkim, mianowicie obywatelom wojewodztwa Wołyńskiego, przywodząc, rozkazujemy, aby przerzeczone miasto Annopol przy używaniu i odprawowaniu pomienionych jarmarków nienaruszenie zachowali dla łaski naszéj. Co, dla lepszéj wiary i pewności, ręką naszą podpisujemy i pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia VIII miesiąca Września, roku pańskiego MDCCLXI, panowania naszego XXVIII roku. Augustus Rex.

Przywiléj obywatelom nowego miasta Annopol, w wojewodztwie Wołyńskim a powiecie Łuckim leżącego, na dwa jarmarki. Wojciech Rakowski, podczaszy ziemi Wiskiej, wielkiéj pieczęci koronnej sekretarz.

На оборотѣ. Judicium presens, ordinarium, generale tribunalis regni Lublinensis, ad personalem magistri Jozefi Molski, illustrissimi Antonii Chrisostomi Barnabae in Krzywin, Płużne, Bohuszowce et Niżniów de Prussio principis Jabłonowski, palatini Poznaniensis, Buscensis, Swiecensis, Międzyrzyczensis et cetera capitanei, rothmagistri exercitus S. R. M. et rei publicae, equitis aquilae albae, tribunalis regni marszalci, secretarii, privilegii, per regiam majestatem benigniter collati, oblationem, hoc idem iudicium ad acta sui per modum oblatae suscepit, iisdemque actis inscribi ingrossarique mandavit.

Feria quinta post festum exaltationis sanctae crucis, anno Domini 1761 susceptum inductumque.

Подлинникъ, написанный на листѣ пергамена, съ привѣшенною къ нему великою коронною печатью въ жестяномъ ящикѣ, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 302.

CLIV.

Грамота короля Августа III, разрѣшающая дворянину Іосифу-Каетану Дунину-Карвицкому учредить городъ въ его имѣніи Мизочѣ, жалующая этому городу Магдебурское право, цеховое устройство, гербъ и разныя другія привилегіи, а также учреждающая въ немъ 12 ежегодныхъ ярмарокъ и еженедѣльные торги. 1761, Сентября 23.

W imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę.

August trzeci z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czerniechowski, a dziedziczny xiąże saski elektor.

Oznajmujemy niniéjszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu teraz wiedzieć należy i na potomne czasy będzie należało: Iż, chcąc, aby na potomne wieki kraj państw naszych w miasta, tudzież zaś i wierni poddani królewstwa naszego w jak największe obfitowali szczęście i nieustające fortun swych brali pomnożenie, cokolwiek do chwalebnego środka tego być może sposobów, zażyć onych nie opuszczamy, dla czego tym samym końcem urodzonemu Jozefowi Kajetanowi z Skrzynna na Karwicach Duninowi Karwickiemu, regentowi koronnemu, wojsk naszych i rzeczypospolitéj półkownikowi, nową osadę miasta w dobrach, prawu swemu podległych, Mizocz zwanych, w województwie Wołyńskiem, powiecie Łuckim leżących, zaczynającemu, tak łaskami naszemi ze wszech miar dopomódz chcemy, jako zacne jego w rzeczypospolitéj doznane zasługi i o dobro pospolite ustawiczne staranie po nas słusznie wyciąga i potrzebuje, sama przytem, z licznych w kraju miast pochodząca, królestwu ozdoba mocny nam do tego daje pochop. Chętnie tedy skłoniliśmy się dać i pozwolić, jakoż w rzeczy saméj teraznéjszym listem, przywilejem naszym, dajemy i pozwalamy onemu w dobrach wyżéj rzeczonych, prawu jego podległych, Mizocz mianowanych, w województwie Wołyńskiem leżących, miasto, nakształt innych w koronie pryncypalniejszych miast, lokować, zakładać, budować, murować i postawić, fossami, groblami, wałami, wodami i innemi obronami, według upodobania swego, obwieść, ufortyfikować i umocnić; mieszczan, kupców, sukienników i wszelkich rzemieślników z rozmaitą industrią manufaktur ludzi, obywatelów, mieszkańców jakiegokolwiek stanu i rodzaju, sprowadzać, przysposabiać i osadzać. Towary wszelkie tamże zwozić, składać i przedawać. Które to miasto, takowym sposobem na podobieństwo innych miast, w królewstwie naszem znaczniéjszych, lokowane i wystawione, mianować się będzie wiecznemi czasy Mizocz Wielki, znak zaś, albo pieczęć, do stwierdzenia aktów, spraw, listów i innych tranzakcyi swych miejskich, cyfrę w polu czerwonem z literami złotemi takowemi, jakie tu wyryte widzieć się dają, (изображение герба) w potomne czasy mieć i takowym się herbem na zawsze szczycić będzie, nad zwyż wspom-

nianemi literami zwyczajnéj miastom używając inskrypcyi. Aby zaś dobrym i słusznym porządkiem też miasto fundowane było, z mocy i powagi naszéj królewskiéj prawo theutońskie, które się maydeburskiem nazywa, także inne wszelkie wolności, nadania, prerogatywy, których miasta koronne zażywają, onemuż łaskawie nadajemy, dajemy i darujemy, oddalając wszelkie prawa polskie, litewskie i wszelkie zwyczaje takowe, któreby prawo theutońskie czyli maydeburskie męszać mogły, osobliwie deklarując, iż, na wzór wszelkich innych miast, mianowicie główniéjszych, pomienione miasto Mizocz rządzić się i sprawować powinno: magistrat wójtowski, burmistrzowski, radziecki, ławniczy, mężów i innych miasta urzędników z pomiędzy siebie obierać i stanowić wolno mu będzie i jest z tą jednak dystynkcyją, iż urodzony possessor, teraz i napotem będący, burmistrza podać, urząd ekonomiczny i sierociński naznaczyć i ordynować, pożytki miéjskie i ich administracyią opisać ma. Sąd zaś miéjski, z całéj rady złożony, sprawy wszelkie potoczne, procz kryminalnych, w których się do pobliższych miast naszych grodowych referować ma, sądzić i rozeznawać będzie, ludzi swywolnych, występnych, w mieście i na gruncie jego przy świeżo popełnionym excesie łapać i karać może. Bractwa i cechy wszelkie rzemieślnicze stanowić, ordynować, artikuły do dobrego miedzy nimi porządku układać moc mieć będzie. Cechowi zaś starszych swoich corocznie z pomiędzy siebie obierać, uczniów do ćwiczenia się w rzemiośle, na wzór cechów, w innych królestwa naszego miastach znajdujących się, przyjmować, onych na towarzystwo wyzwalać, wyzwolonych do prawa swego cechowego przypuszczać i na majstrowstwo ich podwyższać będą, wszelką równością z innych miast cechami szczycąc się, do prawa miéjskiego wszyscy, jakiegokolwiek rodzaju ludzie, których tylko prawa publiczne nie wyłączają, przypuszczani być i na miejskie przysięgać powinni, przypuszczeni i przysięgli równo z drugiemi wolnościami miejskiemi zaszczycać się, ku pożyciu wszelkich godziwych i przystojnych sposobów używać mogą i powinni będą. Żeby zaś tym osobliwszéj toż miasto nowo erygowane, Mizocz Wielki nazwane, łaski naszéj dobroć uznało, od wszelkich iurisdikcyi, jako to: trybunalskich, ziemskich, grodzkich, wojewodzińskich, podkomorskich i innych uwalniając i wyłączając, a do prawa, o niepociąganiu do nienależytego sądu mieszczan ustanowionego, przychylając się, wszystkich przerzeczonego miasta obywatelów i w nim mieszkających samemu tylko sądowi miejskiemu, excypując sprawę kryminalną, incorporujemy i przyłączamy, dla tego też miasto Mizocz w protekcyą naszą królewską biorąc i łaskawie przyjmując, oneż i każdego w niem mieszkającego, będącego, sprawy

swe odprawującego, glejtem naszym od wszelkich wiolencyi, inwazyi i impetycyi warujemy i ubespieczamy. Nadto, aby do osiadania w tem mieście mieszczanie, kupcy, sukiennicy, rzemieślnicy i inni ludzie tém bardziéj zachęceni byli, wszystkich jego obywatelów i w nim mieszkania mających od wszelkich naszych królewskich kontrybucyi, jakimkolwiek imieniem nazwanych i nazwać się mogących, tudzież od exakcyi, z uchwał województwa wynikających, wolnemi czyniemy i mieć ich chcemy. Wszelkich nakoniec swobód, prerogatyw i wolności, miastom naszym z prawa pospolitego służących, temuż miastu, nowo założonemu, spokojnie używać, onemi się wiecznie cieszyć i szczycić pozwalamy. Chcąc do tego miasto przerzeczone, Mizocz Wielki zwane, mieszkańcom i obywatelom swoim należytą być wygodą, dla téj saméj, jako też i większych pożytków jego, z czułości i dobroczynności naszéj nad powszechnem dobrem nigdy w staraniu naszem nie ustający, dwanaście w roku jarmarków, i w każdy tydzień targ, jako to: pierwszy jarmark na niedzielę pierwszą, po nowym roku ruskim najbliższą; drugi na Strytenie Hospodnie, to jest na dzień i święto Najświętszéj Panny Gromnicznéj; trzeci na dzień i święto świętego Alexeja, czyli Alexego; czwarty na święty Jurya; piąty na Woznesenie Hospodnie, to jest na dzień i święto Wniebowstąpienia ruskiego; szusty na Sostradanye Preświatoy Bohorodycy, siodmy na sorok piat Muczenikow; osmy na Preobrażenye Hospoda; dziewiąty na Woznesenie Czesnoho Kresta; dziesiąty na święto świętego Łukasza ruskiego; jedenasty na Paraskiewią, albo Piatiunki drugie; dwónasty na Zaczatie Preświatoj Bohorodicy; targ zaś na dzień poniedziałkowy każdego tygodnia mocą i powagą naszą królewską naznaczamy, ustanawiamy, ordynujemy i przepisujemy, oraz też jarmarki jako i targi wiecznemi czasy w tymże mieście nowo założonem odprawiać, podług wyżéj wyrażonych czasów i dni, rozkazujemy i mieć chcemy. Na które to jarmarki i targi, od nas wyżéj dpsponowane i ułożone, wolno jest i wiecznemi czasy będzie, wszystkim, jakiegokolwiek stanu, kondycyi, godności i płci ludziom, także, kupcom, handlarzom, z wszelkiego rodzaju towarami i rzeczami, do użytku pospolitego i handlu należącemi, do rzeczonego miasta Mizocza Wielkiego przyjeżdżać, ze wszech stron przybywać, zchodzić się, konie, woły i inne rogate i nierogate bydło zprzedawać, zpędzać, zganiać, tamże zprzedawać, zkupować frymarczyć, towary za towary, rzeczy za rzeczy, dawać, zamieniać, sprawować z tem bezpieczeństwem i wolnością, jakoby tam, na pomienione jarmarki i tygodniowe targi do tego miasta przybywający, w nim się bawiący, po odprawieniu sprawunku mianego do domu swego z onegoż powracający, każdy zosobna osobliwym

gléjtem naszym od wszelkiej mocy i napaści zaszczycony i ubespieczony był, wyłączywszy tych, których pospolite prawo exkluduje i od społeczności z poczciwemi dalekich słusznie czyni. Te wszystkie wyrażenia, nadania, wolności i swobody miastu wspomnianemu, Mizocz Wielki mianowanemu, przez nas łaskawie pozwolone i udzielone, aby nienaruszenie od wszystkich utrzymane i zachowane były nazawsze, niniéjszy list, przywiléj nasz, do wiadomości wszystkich, komu wiedzieć należy, osobliwie jednak dygnitarzów, urzędników i officialistów, tudzież sędziów ziemskich, grodzkich i innych jakichkolwiek województwa Wołyńskiego urzędów i magistratów przywodząc, mieć chcemy i rozkazujemy, aby do xiąg był przyjęty i głosem woznego, generała koronnego, publikowany i obwołany, oraz, tak przez nich samych, jako też ich staraniem i przez innych zupełnie zachowany, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitéj, kościoła świętego rzymsko-katolickiego w całości utrzymując. Na co, dla większéj wiary, wagi i pewności, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć i zawiesić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXIII miesiąca Września, roku Pańskiego MDCCLXI, panowania naszego XXVIII roku. August rex.

Lokacya miasta, Mizocz Wielki nazwanego, w dobrach, w województwie Wołyńskiem, powiecie Łuckim leżących, prawu urodzonego Józefa Kajetana na Karwicach Dunina Karwickiego, regenta koronnego, wojsk jego krolewskiéj mości i rzeczy-pospolitéj koronnego pułkownika, podległych.

Wojciech Rakowski, podczaszy ziemi Wiskiej, jego królewskiéj mości i pieczęci wielkiéj koronnéj sekretarz, manu propria.

На оборотѣ. Roku 1801, dnia 19 Julii, przyszedłszy urodzony Józef Kulikowski, ten przywiléj, od Augusta trzeciego, na potwierdzenie praw miasteczka Mizocza jaśnie wielmożnemu Józefowi Dunin-Karwickiemu, regentowi koronnemu i pułkownikowi, do xiąg metryki koronnej zapisany, podpisem ręki królewskiéj i pieczęci przy taśmie jedwabnéj, w puszce blaszanéj, za przyłączeniem papieru stęplowanego ceny kopiejek trzydziestu i opłatą pieczętnego, do zapisania podał, który do xiąg przyjąłem—Michał Jaworowski, pisarz. (M. П.).

Подлинникъ, написанный на листѣ пергамена, съ привѣшенною къ нему великою коронною печатью въ жестяномъ ящикѣ, хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 303.

CLV.

Прошеніе, поданное отъ имени города Каменца-Подольскаго канцлеру Замойскому, въ которомъ изложены обиды, претерпѣваемыя городомъ отъ Подольскихъ дворянъ, Каменецкаго гарнизона и езуитской коллегіи. 1765.

Memoryał . . . . y krzywd miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego, które tož miasto contra mentem praw koronnych, przywilejów, dekretów y deklaracyi J. O. trybunału skarbowego Radomskiego, w okolicznościach y od różnych praktykowane, ponosiło y ponosi, spisane y J. W. iegomości panu Zamoyskiemu, kanclerzowi W. koronnemu, panu y dobrodzieiowi, supplici libillo podane roku 1765.

Stołeczne miasto Kamieniec Podolski, antemurale Christianitatis, przed tureczczyzną tak w obywatelów iako też y handle z zagranicznemi kupcami obfituiące, per varias temporis vicissitudines początkowie takowe upadku y zróynowania się miało przyczyny:

1. Mieszczanie miasta Kamieńca Podolskiego circa annum 1632 na konserwacye y wsparcie arsenału swego mieyskiego ułożyli między sobą dobrowolny podatek y nazywali go czopowym, ile od czopa, który, aby zawsze w miasta dyspozycyi zostawał, starali się, aby przez konstytucyą koronną 1670 anno temuż miastu był ostrzeżony y obwarowany; jakoż wspomniony podatek, przez nadmienioną konstytucyą ubezpieczony, przy mieszczanach aż do odebrania przez Turków Kamieńca zostawał, po ewakuacyi zaś Turków z Podola y z Kamieńca, prześwietne woiewodztwo Podolskie, tenże prowent do swego skarbu bezprawnie odebrało, zasadziwszy się na tym słowie (na praesidium sobie uchwaliło) y do roku ninieyszego z niemałą krzywdą miasta trzyma.

2. Tož miasto Kamieniec Podolski, przez Turków odebrane, ięcząc pod jarzmem niewolniczem przez lat kilkadziesiąt, nie tylko że przez rozproszenie obywatelów, praw y przywilejów pozbyło, ale też zróynowanie kamienic, sklepów y domów z niepowetowaną szkodą poniosło.

3. Po ewakuacyi Turków z Kamieńca ledwie który z mieszczan powrucił do tegoż, a gdy w tym stanie szczupłych obywatelów miasto, przez niegdy J. W. Marcina Kątskiego, natenczas generała ziem Podolskich, u

majestatu było w protekcyi, odebrał zlecenie tenże J. W. Kątski wskrzewienia tegoż miasta w obywatelów, których daleko w mnieyszey proporcyi pierwszey osiadłości przyczyniło się.

4. Ta zgromadzona garstka mieszczan używali, podług praw swoich, wszelkich swobod y dóbr miasta z gruntami do lat kilkudziesiąt, potym, permittente Deo, toż miasto w roku 1738 ciężkie cierpiało powietrze, przez które nietylko z obywatelów ale y z ozdób tudzież dobytków niewypowiedzianie ogołocone, w mizernym stanie zostaiąc, było y iest uciśnione od dziedziców dóbr ziemskich . . . . Kalinia, Ziemianki y innych przez odebranie pól, sianożenci . . . . . ; windykuiąc zaś avulsa, wszczeli process z temiż, który, lubo ex mente decretorum przez J. W. W. kommissarzów częstokroć po setnych limitach y prorogacyach był zaczynany, przecież od tak dawnego czasu do skutku ieszcze nie przyszedł, a miasto, nie wystarczaiąc z kontrybucyi, z siebie składanych, y prowentów swoich na tak przeciągłą sprawę expensy, w długi wpadło y wreszcie processu propter inopiam poprzestało, cierpiąc coraż a haeredibus collateralibus maiorem avulsionem fundorum.

5. Tegoż miasta obywatele, dla obroconych traktów y składów towarów zagranicznych, pożytkowey z kupcami etiam w Koronie nie ma kommunikacyi, z którey by do powstania y wspomożenia się mieszczanie przychodzić mogli, jarmarki zaś, lubo w roku 1703 J. W. Kątski, wojewoda krakowski y generał ziem Podolskich, uniwersałem, na fundamencie konstytucyi 1699 anni, dnia 19 Września wydanym: *pierwszy* na święto świętego Woyciecha, die 24 Aprilis—pięcioniedzielny; *drugi* na Narodzenie Nayświętszey Panny, octava Septembris—pułtoraniedzielny; *trzeci* na święto S. Andrzeia apostoła trigesima Novembris—czteroniedzielny, w Kamieńcu wyznaczył y tymże uniwersałem kupcom oznaymił, przecież te skutku dotychczas nie maią; owszem partykularze, o mile, o dwie od Kamieńca leżące, w miasteczkach: Lanckoronie, które wsią Chodykowce, Makowie, które Stupieńcami niedawno zwano, Oryninie, Szatawie, Dunaiowcach, Kitaygrodzie, Żwańcu, cum praejudicio Kamieńca bywaiące, co niedziela jarmarki zagęszczone, które są znaczną przyczyną upadkową Kamieńcowi, a żydom wspomożeniem.

6. Ich mość ziemianie województwa Podolskiego, tudzież duchowni y officerowie garnizonu kamienieckiego, osiadłszy większą część gruntów mieyskich (które ledwie nie wszystcy, iure nescitur quo, possident, żadnych kontrybucyi ex vi fundi do kassy mieyskiey, iako ex mente legis tenentur,

nie płacą, officerów we dworkach konserwować nie chcą, owszem mieszczanie tychże dworki ab hostico, tak co do podymnego, do kassy woiewodzkiey, iako reparowania mostów (od których lubo podług przywileju mostowe brać do miasta powinno, nie biorą), kordegard, szlagmantów, zwodów, stancyi kommendantskiey y inne wymyślne swemi mieyskiemi prowentami y kontrybucyami, nie maiąc na to certum fundum, z uszczerbkiem własnych dobytków, opłacaią. Nadto mieszczanie, będąc od ziemian do trybunałów, ziemstw lub grodu cum convulsione praw swoich pozwani, częstokroć ewokowani, dla ocalenia tychże praw nie małą expens ponosić muszą, y niszczą się. Jakoż y teraz W. imć pan Makowiecki, skarbnik czerwonogrodzki, urościwszy sobie pretensyą do miasta, evocatorie ciągnie proces . . . . Ciż ich mość ziemianie, osiadłszy wszyscy w mieście, też pozagnaiali y, lubo iuxta obloquentiam dekretu serenissimi divae memoriae Sigismundi Augusti, regis Poloniae, in conventione generali regni 1559 anno in favorem miasta wypadłego, ziemianie ad ferenda onera civitatensia, evectionem stercorum de curiolis obligowani, przecież przez lauda sui palatinatus mieszczan do tego obowiązuią sub responsione in castro aut judicio terrestribus, od którego forum przywileiami y konstytucią mieszczanie wolni.

7. Garnizon kamieniecki przez swoie uciemiężenia mieszczan nie małą iest przyczyną upadku, kiedy ich mość praesidiarii y deziurami (sic) zaszczyceni do prezydentów, wóytów y regentów exekucye żołnierzów za bądź okazyą zsyłaią, których za przeszłych ich mość komendantów cum ludibrio pod warte bierano, drwa do exofficium sobie dawać każą y podwody; rzemieśników cychowych do robot skarbowych pędzą y onym nie płacą, drew polana z fury, po które mieszczanie o mil kilka swoich służących posyłaią y opłacaią (a podług przywileju wolny wrąb w lasach, w okolicy będących, mieć powinni), nie maiąc względu na to, że każdy w domu żołnierza, contra expressam mentem deklaracyi Radomskiego trybunału, pierwszey—feria sexta in vigilia festi S. Joannis Baptistae 1719, powtórney—sabbatho post festum S.S. Vitti et Modesti M.M. 1733 anno, favore miasta nastąpionych, opala, u bramy biorą.

8. Moneta redukowana, a mianowicie z exakcyi dla garnizonu przez ich mość exaktorów przynoszona, iako to: bąki, berlinki, orłowki, pałaszowe, w woiewodztwie Podolskim kurrencyi nie maiące tylko w mieście do mieszczan (od których nikt pro victualibus brać nie chce) nie mnieyszą iest przyczyną upadkową, dla którey to y poddaństwo ziemian cum victu-

alibus na targi do Kamieńca ieździć nie chcą, y od nich właśni panowie brać nie chcą, przez co czasem drożyzna w mieście była.

9. Ich mość X.X. Jezuici collegium Kamienieckiego nullo jure karczmę z propinacią na przedmieściu, osadziwszy sobie na gruncie mieyskim poddanych, posiedli, którzy y na innym mieyscu, od Hołoskowa, folwark wystawiwszy, iuż zasadzać poddanych (poczęli, którzy) szynk do collegium daią; w polach mieyskich przeszkodę poddaństwo onych czyni, o co gdy miasto, process przez lat kilkanaście ciągnąc, do skutku przywieść nie mogło, za interponowaniem się niektórych senatorów, non tam libenter, quam reverenter, komplanacyą z temiż podpisać musiało, nie maiąc bonifikowaney znaczney expensy.

Przy wyrażeniu więc wyż opisanych przyczyn miastu upadkowych, przyłączamy nasze naypokornieysze supliki, abyśmy z świątobliwych intencyi nayjaśnieyszego monarchy, szczęśliwie y day Boże w naydłuszsze lata nam panuiącego, za interpozycyą J. W. Pana y dobrodzieja, odebrane od miasta czopowe z wynadgrodzeniem . . . . odzyskać, rozgraniczenie z dziedzicami Boryszowskiemi . . . . in girum otrzymać y process, z temiż ciągniony, kompensowany na obrócenie traktów kupcom tureckim, tatarskim y moskiewskim na Kamieniec y składy towarów, tudzież jarmarki determinowane naznaczyć, wypłacenie z dworków tak szlacheckich, iako y duchownych za przeszłe lata kontrybucyi, y napotym do kassy mieyskiey płacić się maiących, otrzymać, y od innych uciążliwości wolnemi zostać, za protekcyonalną łaską J. W. pana miłościwego y dobrodzieja, mogli.

Miasto J. K. M. Kamieniec Podolski.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, №*4562*, *годъ 1519—1794; листъ 1119.*

CLVI.

Инструкція, данная Каменецкимъ магистратомъ депутату, отправляемому въ Варшаву съ порученіемъ хлопотать на сеймѣ о защитѣ мѣщанъ отъ насилій, причиняемыхъ имъ гарнизономъ Каменецкой крѣпости. 1767.

Instrukcyie szlachetnym delegatom miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego jurysdykcyi rusko-polskiey y ormieńskiey na seym walny, warszawski, senatus consilium w roku teraznieyszym przypadłe, do poparcia in regia, suo ordine spisane roku 1767, w Kamieńcu podolskim.

1. Ich mość p. p. delegaci nadewszystko względem tak swieżo poczynionych krzywd w czasie ognia, z stancyi iego mości p. majora Mieczielskiego wszczętego, osobliwie pobicia osób magistrackich przez w. Witta, obersztelеуtnanta, iako wzięcia pod wartę do szpekamer prezydenta y trzymania onegosz przez dni kilka z wielką obelgą y affrontami, a przez to zgwałcenie prawa, iąko in antecessum, o czym świadczą protestacye y inne actus, maią pilnie starać się, ażeby takowe bezprawia, które laesionem jurium et depressionem praerogativarum prae se ferunt, przez protekcyą wielowładną I. W. kanclerza koronnego były ukojone et respectu praemissorum aby mógł bydź podniesiony generał kreyzrecht od J. O. wodza wielkiego koronnego, do czego etiam y innych instancyi J. O. O. J. W. senatorów y ministrów upraszać będą.

2. Poniewasz prześwietny garnizon tak wzioł pod subiekcyą obie jurysdykcye, że za lada okazyą prezydentów y woytów do siebie wokuią y na sądach zasiadaiącym przez ordynanse swoie ich mość p. p. vice kommendanci iść rozkazuią, coby mogli przez officerów swoich oznaymić w rzeczach minoris importantiae, a tak u siebie zkonwokowanych konfunduią, exekucyami gnębią, do szkody przyprowadzaią, starania w tym przyłożą, aby nayprzód od tey subjekcyi uwolnione było miasto, nie mniey od exekucyi, która wielką depaktacyą prawa sprawuje y ludzi ubogich w niwec obraca, że przez te bojaźń iedni uchodzą, osobliwie z poddaństwa, drudzy, choćby mogli osiąść, dla tak wielkich exorbitancyi nie mogą, więc aby od takowych dependencyi wolne bydź mogło miasto, tudziesz od nieznośnych onychże extorsyi przez supplikę do nayiaśnieyszego magistratu instabunt, wszystkie uciemiężenia objaśniwszy miasta y ubogich mieszczan.

3. Poniewasz jurysdykcye kilkutysięczną co roku na reparacyą hobdwachu, bram, kordygard, łańcuchów, konwi i innych wymyślnych rzeczy

łożą spezę, a na to żadnego nie maią funduszu, tylko z iedney ubogiey ludzi pracy y podatków, maią supplikować, ażeby też miasto ad perpetuum uwolnione było od takowych nieznośnych reparacyi, ile przy nayszczupleyszych intratach swoich nie iest w tym stanie onychże podnoszenia.

4. Że garnizon, nie maiący żadnego prawa, aby drwa dla żołnierzy w stancyach mieyskich, ex officio będących, po sześć fur w zimie wybierał od mieszczan, gospodarzów, swoiemi końmi drwa wożących, od każdego woza po polanie w bramie przez wartowych wyciągał, tudziesz wody na hobwacht dla żołnierzy wozić kazał, mieszczan, przedmieszczan y innych quovis titulo mieyskich ludzi do regimentu nie przyimował, handlów wszelkich żołnierzom pozwalał, usilnie starać się będą o utrzymanie wolności y podniesienie dekretów deklaracyi radomskich y konstytucyi koronney, eo nomine uchwalonych.

5. Kurs jurysdykcyi prokonsularney ażeby był w swoich prerogatywach reassumowany, protekcyi y łaski J. W. kanclerza W. K. interpelabunt.

6. Sprawę graniczną cum collateralibus W. W. patronom assessorskim do attendencyi y prawney promocyi iminuabunt, et eo fine mandat, tamże spisany, pocztą do miasta naszego odeszlą.

7. Ich mość gaźnizonowi że podszywać pod terazuieyszą miasta kwerymonią żadnego nieporządku miasta nie mogą—apertissimum, albowiem regimen miasta ad normam aliarum civitatum, zwykłym kursem idzie, tak, eo fine, aby skuteczniey suo ordine gruntował się, kommissya J. K. M, w Kamieńcu Podolskim agitata, y ta w limicie zostaie, a zatym extorsyą temusz garnizonowi ibi, ubi należy, uczynią, y aby do tych czas mieszczan, zostaiących w regimentach, punkt względem tych był poparty, instabunt. Andreas Hiersch, prezydent miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego, imieniem całego magistratu. m. p.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № *4562*, *годъ 1519—1794. Листъ 1090.*

CLVII.

Постановленіе сходки Каменецкаго посполъства, сорока мужей и лавниковъ, содержащее упреки Каменецкому магистрату за превышеніе имъ власти, а также требованія различныхъ мѣръ для поправленія городскаго хозяйства. Отвѣтъ магистрата на это постановленіе. 1769. Марта 21

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu jurysdykcyi polsko-ruskiey, we wtorek po niedzieli kwietney wielkopostnej, dnia 21 marca, 1769 roku.

Sessya pierwsza po elekcyi, kwartalna, zwykła, przez szlachetnych: Gabryela Duszynkiewicza, regenta, Stanisława Morego, viceregenta pospolstwa, w przytomności tak szlachetnych ławników, iako y szlachetnych mężów, niżey na podpisach wyrażonych, w te, niżey wyrażone punkta złożona.

Po przeczytanych nam punktach przez szlachetnych regentów prywatnie y bez dołożenia ławy y pospolstwa, privato ausu w xięgę consultationum publiczną zapisanych, wyjąwszy niektore punkta, nieco tylko bonum publicum okazujące, inne nie do pokoju, ale do zamieszania z krzywdą i ujmą honoru dążące, praevia przeciwko tym szlachetnym regentom manifestatione, sławetne pospolstwo y ława do repliki ad punkta, w proiekcie szlachetnego magistratu, przystąpiło in eum tenorem, et quidem: Ad primum projecti punctum. Co do punktu tego, jeżeli gdzie y u kogo iakowe są zaległe pieniądze, kalkulacya okaże, ktorey sławetne pospolstwo sobie życzy. Intuitu zaś expens publicznych sławetne pospolstwo to ostrzega, ażeby sławetni regenci bez sessyi y dozwolenia pospolstwa nie tylko długów zaciągać, ale i expensować nie ważyli się, wyjąwszy tylko te expensa, które w ustawiczności zwykłe, iako to: garnizonu, sług et aliorum.

Co do punktu drugiego, sławetne pospolstwo referuie się do przeszłorocznego laudum, o szynkach wyrażonego, które ażeby effectuari mogło, do dopilnowania tego wyznaczony, szlachetny Wierzański z innemi, nie referuiąc się do szlachetnego prezydenta, ażeby podług opisu tym tylko kwity dawał, którym w laudum wspomnionym pozwolono, po sklepikach zaś y niepodobnych mieyscach trunki ażeby zabierali y konfiskowali, konfis-

kowanie iak obrocić się y na co maią? szlachetny magistrat ustanowi, a to szlachetne pospolstwo przyjmie.

Co do punktu trzeciego, sławetne pospolstwo na terminie expiracyi zwykłym do uczynienia z iaśniewielmożnym panem Radziłowskim oblikwidacyi od pierwszego inwentarza gruntowego za rok ten przeszły, tak z strony miasta, i ziemian, i urzędników, iednego przyjaciela, iako y iaśniewielmożny pan Radziłowski drugiego, którego sobie życzyć będzie, życzy sobie aby miało, do ktorey z ławy zobligowało szlachetnych: Jakuba Czernika y Jana Demkiewicza, z męstwa szlachetnych: Piotra Marszewskiego, Antoniego Włodkowskiego, Antoniego Białogrodskiego y Mikołaia Turczańskiego zobligowało; szlachetny zaś magistrat z między siebie, kogo mu się zdawać będzie, oznaczy, przez których, po zakończoney obligacyi, tak Kormilcz, iako y generalnie wszystkie dobra życzy sobie, aby w dyspozycyi mieyskiey zostawały, a nie byli arędowane, na co ekonomowie mają być przysięgli, za ktorych z rady o szlachetnego Alexandra Markiewicza lub Gabryela Bakałowicza, z ławy—szlachetnego Piotra Choynackiego, z pospolstwa—sławetnego Piotra Wolańskiego uprasza y mieć pragnie; ich mości ekonomom mają się opisać inwentarze y instruktarze, jak sobie maią postempywać; y ci, ustanowiwszy podstarościego, z prowencyi y expens co kwartał przed magistratem i pospolstwem regestra dla podpisania produktu podawać będą, ażeby zaś fatyga onych nie była vana, za ujrzeniem należytego rozporządzenia, sławetne pospolstwo do powinnego znać się będzie zawdzienczenia. Dekreta, iakowe są, znayduią się in actis et in archivo, a in originali panowie pisarze exkuzują się, że żadnych u siebie nie maią, dawnieysze zaś dekreta komissarskie, których ani in archivo, ani u pisarzów niema, u kogo są, sławetne pospolstwo uprasza, aby do archivum były oddane.

4. Do pikiety odbywania sławetne pospolstwo żadnego z siebie nie ochrania, bo panowie kommendanci mają na to baczność.

5. Pieczęci mieyskie, za któremi ażeby potrzebuiący nie chodzili od iednego do drugiego, podług dawnego zwyczaiu circa acta aby się znaydowali, sławetne pospolstwo doprasza się.

6. Co do kalkulacyi, ponieważ szlachetny magistrat życzy sobie oney, niemniey y sławetne pospolstwo od tego nie odbiega, do ktorey lubo dekret boni ordinis komissarski opiewa tylko delegatów z stanów, a kiedy szlachetny magistrat cały życzy sobie na niey zasiadać, może to być nie

z drogi, że y ława, y pospolstwa kilku zasiadać będą, y regenta przyszłego y tenutariuszów aręd wysłuchają.

7. Wyżywienie dalsze bydła sławetnym regentom zaleca się.

8. Respektem doniesienia sławetnemu pospolstwu o dekrecie granicznym, w sądach jego królewskiey mości assessorskich wypadłym, też sławetne pospolstwo ma obligacyą; extrakt tego co będzie kosztował, sławetni regenci sławetne pospolstwo uwiadomią.

9. My, pisarze, wiadomi sami czas zważamy przykry y trudny, wiemy y widziemy nie na samych nas pensyą miasta jego królewskiey mości, Kamieńca Podolskiego, ułożoną, mnieysza rzecz o płace, naywiększa zaś ta rzecz dla nas o czym nie znamy się, co w tamtym punkcie wyrażono, wszak zawsze pod władzą szlachetnego magistratu zostawaliśmy y zostajemy, od kary przy dowodach oczywistych nie uchylimy się; nie czas przestrzegać! przez lat tyle zostawaliśmy przy własney funkcyi pisarskiey, był czas zawsze wolny do nagany, teraz nieodstąpnie supplikuiemy, ktoby o nas tak szlachetnemu magistratowi doniosł, niech da y pokaże dowod.

10. Skutek kontraktów aręd inaczey nie pokaże się, iak przy kalkulacyi; u ktorego co zostanie, sławetni regenci dopomną się i odbiorą, co uczynić mogą, nie czekaiąc kalkulacyi, kazawszy sobie podać kwity, od przeszłego regenta dawane y kontrakty.

11. Uchwałę podatku w czasie opatrzywszy, sławetni regenci z pospolstwem ułożą, tak na przybyłych y handlarzów y na kogo się zdawać będzie z mieszczan.

12. Ponieważ do kontrahencyi pomierczego y wagi, z aukcyą złotych sta nad przeszłego kontrahenta, odzywa się sławetny Stanisław Mory, wiceregent, y z gory połowe pieniędzy daje, a sławetny Wolański, padobną dając aukcyą, onemu dobrowolnie ustempuje, sławetne pospolstwo sławetnym regentom zleciło, aby, kontrakt spisawszy, sławetnemu Moremu dali y kontrahentów do aręd karczemnych postarali się.

13. Sławetni regenci maią zalecić instygatorowi sądowemu, aby nieprzysięgłych na mieyskie, zapozwawszy do przysięgi, przycisnoł. Importancya z gruntow sławetnemu pospolstwu niewiadoma, ale regenci z zwyczaiu y przezorności o sposobach obmyślą.

Sławetne pospolstwo sławetnym regentom zaleca, aby wszelkie punkta sessyalne y projekta nie kto inny pisał, tylko pisarz przysięgły radziecki lub woytowski. Kazimierz Podhaiecki, subdelegat woytowski Kamieńca Po-

dolskiego (in cinculo crux); Bruszczacki, ławnik, manu propria; Piotr Choynacki, manu propria; Jan Czerniakiewicz, ławnik, manu propria; Joan Metzner; Jan Demkowicz; Gabryel Łukaszewicz, ostrzegłszy, aby sławetni regenci bez wiadomości szlachetnych ławników y pospolstwa długów nie zaciągali, a zaciągnionych prywatnie nie wypłacali, salvo salario, in anterius in exolutione notariis practicato, podpisuie się manu propria; Piotr Hudymowicz, ławnik y pisarz, hac sibi reservata conditione, quam servavit notarius consularis, podpisuie się manu propria. Jakob Czernik, ławnik Kamieńca Podolskiego; Dominik Kochanowski, ławnik; Gabryel Duszynkiewicz, regent M. K. P. Stanisław Mory, wiceregent M. K. P. Alexander Kirjakiewicz; Jakob Kozłowski; Antoni Włotkowski; Piotr Wolański mp. Piotr Marszewski, manu propria; Michał Kuldiński mp. Antoni Białogrodski in circulo crux). Jędrzey Dumański (in circulo crux); Michał Hrehorowicz (in circulo crux); Tomasz Zarzycki (in circulo crux); Bartłomiey Postempski (in circulo crux); Mikolaj Turczański; Antoni Kubowski (in circulo crux); Mikołaj Ryplański, Franciszek Sowiński (in circulo crux) Andrzej Prusiński (in circulo crux); Jan Hryhorowicz in circulo crux); Jozef Huszcza (in circulo crux); Teodor Horewicz (in circulo crux). Post ingrossationem, originale regens ad se recepit.

Replika od szlachetnego magistratu Kamienieckiego na sessyą sławetnego pospolstwa iurysdykcyi polsko-ruskiey, dnia 21 marca 1769 roku uczynioną, do wierney exekucyi oddana przez ręce sławetnych regentów mieyskich.

1. Jako ustemp sessyi sławetnego magistratu okazuie widocznie emulacją, tak szlachetny magistrat nie bez otwartego na te zapatrywać się będzie zamieszania, czas ten powinienby wszelkie ułatwić nienawiść, częścią iż się tak należy z Bogiem, częścią, iż szukać powinni iednomyślności, do gruntowania całości zewnętrzney nie do manifestów kłotliwą myśl skłania, ale do uspokoienia przynależy, albowiem zgodą powszechną pomnażaią dobro oyczyzny, a niepokojem ginie y upada, a wszakże w punktach magistratu, do sessyi danych, o zaciąganiu długów nie masz mensyi, tylko szczególnie aby w expensie miasto miało sposób, ile podczas czasu teraznieyszego, kiedy z podatków bardzo mało albo nic, z intrat rownie, a expens znaczna przybywa do wszystkich regestrów, tak sławetnemu pospolstwu pisać należało, a przecież w przeszłorocznych sessyach samą tylko widziemy parcyalność, gdy kassa mieyska naymnieyszego nie miała politowania ani szafunek, rozlany z granic swoich, exprobracyi, choć przy znacznych

seymach; iaśniey przy kalkulacyi okaże się dług, ieżeli potrzebny będzie, czas odkryie, y to bez magistratu stać się nie może, iako pierwzego stanu miasta, bez ktorego na pospolstwo nic nikt nie da, spodziewamy się.

2. Względem szynków do wydawania kwitów szlachetnego Wierzańśkiego, radcę, loco primo, szlachetnego Czyżewskiego, ławnika, loco secundo, sławetnego Sowińskiego, de viratu, dysponuiemy; na krnąbrnych rygor powinney konfiskacyi trunków y siedzenie wieży obostrzamy; magistrat tak tey woli pospolstwa adhaeret, tylko do kassy mieyskiey aby dobra należeli, pozwala, z tą iednak kondycyą, aby ekonomów dwoch tylko wyznaczono, to iest z rady y ławicy, ponieważ należało do pospolstwa, osobę trzecią dla expensy umknowszy. Z iego mością panem Radziłowskim nie odwłocznie aby kalkulacya nastąpiła, pragniemy, ale nie wprzód, na gruncie aż poznana będzie, w Kamieńcu. Wszak rzecz oczewista, ile że ta polegać powinna na dawnieyszym laudum miasta, względem dzierżawy Kormilcza, w ktorym rozpatrzyć się należy. Ad 4—affirmative; Ad 5—affirmative. Ap 6—affirmative. Ad 7—affirmative. Ad octavum—affirmative. Ad 9—affirmative. Ad 10—podług prawa rzecz będzie w czasie przyzwoitym. Ad 11—affirmative.

12. Pomiercze w tym roku aukcyonować się znacznie powinno, a zatym sławetne pospolstwo niech sobie decyduie podług zdania; magistrat zaś na obrot patrzyć będzie, i jako się obróci, zachowując poprawienie wszelkim sposobem należytym z tym wszystkim, aby y to na kassę trzymali samiż regenci—byłoby cale naylepiey y bez zazdrości. Arędy Ladzkich y Dolnych folwarków aby były ustanowione na ten rok bądź komu, byle pewnemu bez zawodu, jako też y Ruskie. Stefan Bakałowicz, prezydent m. K. P, manu propria. Alexander Markiewicz, radca m. K. P. mp. Antoni Sołtowski, radca. De verbo ad verbum ingrossatum.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1770—1774, № 4471. Листъ 143—146.

CLVIII.

Проектъ исправленія городского благоустройства, представленный отъ имени города Каменца королевскимъ коммисарамъ 1779. Августа 27.

Desideria miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego, wewnętrzny porządek tegoż miasta sprawić mogące, pod animadwersyą dla otrzymania rezolucyi y zalecenia ordinibus civitatis ad observandum uformowane y J. W. W. kommissarzom J. K. M. podane, die 27 Augusti, 1769 anno.

1. Ponieważ deklaracya J. W. W. kommissarzów, w roku 1768 w Kamieńcu Podolskim ex mente decreti assessorialis zasiadaiących, sądownie nastompionych, aby szlachetny Dominik Kochanowski, in anno 1767 będący regent, przed wielmożnym iego mością panem Szumlańskim, e gremio illustrium commissariorum wyznaczonym, y deputowanemi ex ordinibus civitatis z prowentów mieyskich y expens wszelkich, tak za wiadomością stanów miasta, iako y privatim czynionych, kalkulacyą oddał, którą po razy trzy W. iego mość pan Szumlański, zieżdżaiąc, zaczynał; in reliquo, widząc proterritatem tegoż y niepowściągliwość ięzyka, remmissę do sądu zupełnego J. W. W. kommissarzów uczynił. Supplicatur przeto J. W. W. panów y dobrodziejów pro extendenda super eodem paenalitate et designandis calculandi eundem, ac etiam nobilem Podański—anteactum regentes.

2. Aby żadna osoba, tak z magistratu, iako z ławy y pospólstwa pod jurysdykcyą własną podstempów dla iakichbądź pretextów y kolorów czynić nie ważyli się, a to pod karą, prawem opisaną.

3. Aby magistrat podczas przyszłey elekcyi, ile teraz w małey bardzo osób liczbie zostaiący, osobami oboiego obrządku równo ad mentem dekretu J. K. M. kommissarskiego, podług przepisu prawa został kompletowany.

4. Aby dekreta kommissarskie we wszystkim zachowane były.

5. Aby sprawiedliwość podług prawa bez zwłoki każdemu administrowana była y sententionarz, w którymby, przynaymniey w sprawach powiększych, sentencye swoie sędziowie podpisywali, tak w sądzie radzieckim. iako y woytowskim był postanowiony y serio do obserwowania przykazany.

6. Aby w sprawach majoris importantiae propozycye, pod pióro dyktowane były y patrocinantes laesive et cum irreverentia judicii nie stawali,

7. Aby osoby z magistratu mieszczan nie bili, ile nie zkonwinkowanych prawem.

8. Aby kassę mieyską nie sam regent ale z wyznaczonym de magistratu et scabinatu rządzili, z czego łatwiey poznać można będzie, na co iaka kwota expensowana będzie?

9. Aby w większych materyach bez wiedzy ławników y pospólstwa y zezwolenia wszytkich radnych nie expensowano, ani długów zaciągano na miasto.

10. Ady archivum dostatecznie oporządzone y summariusze spisane były, na co kassa układaiącym nadgrodę obmyślić ma.

11. Aby lauda publiczne y rozporządzenia, tamże nastompione, prywatnie przez osoby dla partykularności znoszone y tamowane nie były.

12. Aby żadney osoby do prawa mieyskiego szlachetny magistrat nie przyjmował, poki metryką pretenduiący legitimitatem ortus sui nie wyprobuie.

13. Aby w tym wszystkim y innych wyrażonych y wyrazić się maiących, z obrady publiczney ku ocaleniu dobra powszechnego miasta y obywatelów postanowieniach, szlachetny senior, pro tempore będący, osobliwsze do zachowania y wypełnienia pilność y przezorność miał, a to pod karami, in casu nie wykonania tego wszystkiego extendować się maiącemi.

14. In reliquo supplicatur J. W. W. panów y dobrodzieiów, aby osoby, samym prawem od urzędów oddalone, a prawnie nigdy, iako z listu miasta Krakowa, sine jure cum resolutione odpisanego, habetur, ad subselia, consulatus et scabinatus wdzierać się nie ważyły sub nullo colore et prætextu, salvis possessionibus, quam in illegaliter promotis.

Alexander Markiewicz, prezydent mp. Ignarus literrarum Kazimierz Podaiecki, subdelegat †. Gabriel Duszenkiewicz, R. M. K. P.

Книга Каменецъ Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 1187.

CLIX.

Распоряженіе Винницкаго магистрата, по которому опредѣлено отдать въ опеку мѣщанину Семену Панченку сиротъ и имущество, оставшееся послѣ смерти брата его, Дениса Панченка,—причемъ подробно исчисляются права и обязанности опекуна. 1771. Марта 31.

Dnia 31 Marca, roku pańskiego 1771 działo się.

Urząd miejski, winnicki, na instancyą Semena Panczenka y Kiryła Karpenka, obywatelów Futorów Winnickich, tudzież rozkaz jurysdykcyi zamkowej, wyż pomienionego Semena Panczenka, po niegdy zmarłym Denysie Panczenku y Olanie, żonie jego, w powietrzu obojga zmarłych, wraz y jego poręcznika, Kyryła Karpenka, przydanego do pomocy y dozoru lepszego pozostałej fortunie, jako się niżej pokaże, po wyż wyrażonych zmarłych: Denysie y Olanie Panczenkach, wyż wyrażonym opiekunom w ręce ich pod straż y opiekę oddaje, y Semena Panczenka, jako brata rodzonego zmarłego Denysa Panczenka, najbliższym opiekunem być uznaje y w moc onemu jako y rządzenie: primo dzieci pięciorga, gruntów, sadów, chałupy y innych przyległości y należytości, chudoby, statków y wszystkich proventów należących używać, strzydz, pilnować, wszelkie daniny, tak pańskie, gromadzkie, wojskowe, czynsze, pańszczyzny y inne do wzrostu dzieci niżej wyrażonych naznacza, z gróntu tego profitując, odbywać y tak, jak sobie, gospodarować, który to Semen Panczenko, jako najbliższy opiekun dzieci niżej wyrażonych, to jest: Michała—w lat 12, drugiego Iwana—w lat 11, trzeciego Dorosza—w lat 7., czwartego Juzka—w lat 4, chłopców y dziewczynę piątą—Hapkę—w lat dziewięciu, po ojcu ich Denysie y Olanie, matce, zmarłych, podejmuje się też dzieci wziąść sobie na edukacyą y wychowanie uczciwe, chrześciańskie, jako y ich pozostałą po oycu y matce fortunkę y wyż wyrażone grónta y przyległości, z kondycyą takową, niżej opisaną: ponieważ Semen Panczenko bierze dzieci pięcioro drobnych, nie spodziewając się prędko z nich pomocy do gospodarstwa, ale owszem dokłada starania o nich, okrywania, żywienia y edukowania y różnego z dziećmi małemi uciemiężenia, przeto sąd y urząd, zważywszy tę jego sprawiedliwę racyę, pozwala onemuż wszelkie z tej chałupy, gruntu y sadu dochody y krestencyą na wyżywienie tych dzieci przez żadnej na potym dania z tego kalkulacyi zbierać y zażywać do siebie y na swą stronę obra-

cać, aby tylko też dzieci w uczciwym chrześciańskim wychowaniu wychowywał, żywił y okrywał; do tego wyż wyrażonemu Semenowi dodaje się pod jego straż y opiekę chudobę y inwentarz, jaki się znajduje, który to być powinien nieśmiertelny, ale w czasie przyszłym, wzroście dzieci tych, powinien przez Semena być dotrzymany y zupełnie oddany; którego to inwentarza taka w urzędzie niniejszym stanęła taksa: primo, wołów robotnych para jedna, valoris złotych 64, sześćdziesiąt cztery; secundo, krowa cielna—valoris złotych dwadzieścia sześć, nazimek jeden, jałowka, valoris złotych cztery, zrebica roczniaczka jedna, valoris złotych ośm, owiec 10—złotych 30, świni macior dwie, valoris złotych sześć; co wychodzi summy junctim złotych polskich sto trzydzieści y osiem. Który to inventarz, podług teraźniejszego opisania, Semen Panczenko dzieciom tym do wzrostu powinien dotrzymać y w całości oddać, lub, podług wyż wyrażonej taksy, pieniędzmi zapłacić. Temuż wyż wyrażonemu Panczenkowi oddaje się pszczół w pogrebie, jako y miodu na karmienie onych, garncy dwa y pszczół pni (пробѣлъ въ подлинникѣ), z których to pszczół, za jego pracę y pilny dozór, wszystek profit y przypłodek odbierać pozwala się; zaś iściznę samą y tyle pni, co odbiera, lub pieniądze, podług taxy, dzieciom dotrzymać do ich wzrostu powinien y obowiązuje się, jako też y z chudoby przypłodek temuż należeć ma y powinien; ażeby zaś napotym Semen, opiekun, dzieciom nie wytrącał długów, po oycu ich pozostałych, urząd niniejszy, długi, zkąd ma wypłacić? wyznaczył y na też długi to z chudoby, jako y zboża wypłacenie wydzielił. Który to Semen Panczenko, wraz z poręcznikiem swoim, Kiryłem Karpenkiem, przyrzeka, że tęż chudobę do wzrostu dzieci tych dotrzyma, lub podług taxy pieniądze swego czasu oddać deklaruje się, y tym dzieciom wszelkie uczciwe wychowanie chrześciańskie dać obowiązuje się y na to znakiem K. S. w xięgach niniejszych podpisuje się. Semen Panczenko †. Kiryło Karpenko †. Ten że, wyżej wyrażony, Semen Panczenko ostrzega sobie, ponieważ gdy przyjdzie czas oddania y wystąpienia dzieciom z chałupy ich, a nie będzie się miał gdzie podzieć y wyprowadzić, dzieci te powinny onemu chałupę dopomoc wystawić, y dotąd niema się z ich chałupy ruszyć, póki swojej inszej, z pomocą dzeci tych, nie wystawi y nie pobuduje; na co sąd niniejszy zezwala.

Po napisaniu y opisaniu tego inwentarza, przybyła klacz z drogi moskiewskiej, valoris złotych 24.

Книга Винницкаго магистрата, годъ 1760—1790, № 5181; листъ 23 на оборотѣ.

CLX.

Постановленіе, состоявшееся на сходкѣ магистрата Каменецкаго съобща съ поспольствомъ о томъ, чтобы употребить на постройку сгорѣвшей гауптвахты и на другіе городскіе расходы имущество, оставшееся послѣ умершихъ каменецкихъ мѣщанъ, такъ какъ обыкновенные городскіе доходы оказываются недостаточными вслѣдствіе запустѣнія города отъ моровой язвы. 1771. Іюля 20.

Feria secunda post festum Sanctae Annae, virginis Mariae Deiparae matris, proxima, id est die vigesima nona Julii, anno Domini millesimo septingentesimo septuagesimo primo.

My: prezydent, radni, woyt, ławnicy, tudzież regenci y pospólstwo dnia dzisieyszego na mieysce, w akcie wyrażone, obradom naszym przyzwoite, osobiście zszedły się, gdy miasto tuteysze nieszczęśliwey w roku przeszłym doznawszy klęski morowego powietrza, a w czasie niedawno przeszłym pozostałey garstki współmieszczan na dobrach y substancyi onych dotknął ognia pożar, a tym sposobem prowenta mieyskie tak są pomnieyszone, czyli raczey zniszczone, że w tym czasie ninieyszym na zastąpienie wynikaiących potrzeb y expens, iako to: skupienia z dyspozycyi prześwietney kommendy do magazynu zboża, okupienia się od furażów woyska rossyiskiego, rewizorowi, do dóbr, przez powietrze y inne okoliczności poruynowanych, w okolicy Kamieńca Podolskiego sytuowanych, delegowanemu, zapłacenia, przewielebnemu iego mości xiędzu proboszczowi kaplicy radzieckiey pro retroactis annis prowizyi do złotych polskich ośmiuset kilkudziesiąt, per anteactos regentes communitatis niezapłaconey, które to wyż wyrażone popotrzeby y expensa, lubo już podniesioną z urzędu summą po niegdy sławetnym Janie Chrzanie, obywatelu kamienieckim, y po niegdy sławetnym Grzegorzu Szawarze, Kuliniak zwanym, są zastąpione y z summy Chrzanowey zł. (пробѣлъ въ подлинникѣ), a Kuliniakowey zł. (пробѣлъ въ подлинникѣ) na potrzeby mieyskie z obowiązkiem powrócenia onych, komu będzie należało, wzięto; że iednak do wymurowania kordegardy przy bramie Polskiey, ogniem, jako się wyżey namieniło, spłonioney, dyspozycyą prześwietney kommendy obligowani iesteśmy, a na skupienie materyałów kassa y zł. stu nie ma, zaczym my, dogadzaiąc publiczney dla żołnierza nayjaśnieyszey rzeczypospolitey, w garnizonie fortecy tuteyszey będącego, wygodzie, dla

pozyskania w czasie łaskawych dla miasta tego względów, iednostaynie zgodziliśmy się, aby tymczasem z sum, po szlachetnym niegdy Grzegorzu Szawarze, Kuliniak zwanym, zostałey, do dawniey wziętych na skupienie wapna y kamienia do wymurowania tey kordygardy, choć zł. pol. 540 tym czasem pożyczyć, iednostaynie zgodziliśmy się y tym iednozgodnym zezwoleniem naszym, spisawszy skrypt ex re civitatis totius, (aby) sławetni regenci podnieśli y sławetnemu Andrzeiowi Kaczymskiemu, zgodzonemu do tey fabryki kordygardy, murować się maiącey, y maystrowi partitim na początek tey fabryki wydali, dysponuiemy, które to laudum nasze do oblaty podać pozwalamy, a dla tym większey wiary, wagi y pewności, rękami własnemi podpisuiemy. Datum die et anno quibus supra.

Gabriel Bakałowicz, prezydent mp. Stefan Bakałowicz mp. Antoni Szahin R. K., mp. Gabryel Łukaszewicz, R. y pisarz M. K. P. Józef Horodnicki, woyt M. K. P. Jan Demkowicz, subdelegat wuytowskiy. Jan Czerniakiewicz, Ł. woyt. mp. Kazimierz Podhaiecki, Ł. W. K. †. Jan Szahin, ławnik woytowski mp. Antoni Zwoliński, ławnik woytowski. Józef Hrebicki, R. M K. P. Antoni Kubowski, vice regent M. K. P. †, Jakub Kozłowski. Stanisław Ciesielski mp. Feodor Proszanowicz. Mikoła y Rygilańskij. Feodor Horewicz †. Tomasz Zarzycki †. Antoni Citrocki †. Gabryel Korendowicz.

Книги Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 1224.

CLXI.

Грамота, пожалованная королемъ Станиславомъ-Августомъ дворянамъ: Іосифу и Филиппу Олизарамъ, подтверждающая право на 6 ярмарокъ въ мѣстечкѣ ихъ Коростышевѣ и учреждающая въ немъ 2 новыя ярмарки. 1771. Августа 30.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiątego pierwszego, miesiąca Septembra dwudziestego pierwszego dnia.

Na leżeniu xiąg ziemskich, żytomirskich, przedemną, Janem Nepomucenem Trypolskim, komornikiem ziemskim żytomirskim, osobiście stawaiący

W. Heronim Łazarski, susceptant grodzki żytomirski, ten przywilej, od najiaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego, na iarmarki miastu Koresteszowu J. W. W. Olizarów, na arkuszu ceny czerwonych złotych sześciu dany, podpisem najiaśniejszego króla Imci i J. W. sekretarza, przy pieczęci, na masie czerwonej wyciśnionej, zatwierdzony, z przypiskiem, w tyle pieczęci dołożonym, do xiąg niniejszych, ziemskich, żytomirskich dla zapisania podał, w sposób takowy: Stanisław August, z Bożej łaski król Polski, wielki xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Inflanski, i Czernichowski, oznajmuiemy tym listem, przywileiem naszym, wszem wobec, i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż, chcąc w iak najlepszych szczęśliwościach, ozdobach i dostatkach widzieć to królestwo, nam od Boga powierzone, iako usilnie żądamy, aby wszystkie miasta i miasteczka przez handle i iarmarki do najlepszych przyszły sytuacyi z powszechnym wszystkich obywatelów i publicznym rzeczypospolitej pożytkiem, tak do wniesionej proźby, aby w miasteczku, Koresteszów zwanym, w województwie Kiiowskim leżącym, dobrach dziedzicznych, w dzierżeniu uzodzonego Józefa, podkomorzego nadwornego naszego, Filipa, podczaszego wielkiego xięstwa Litewskiego, Olizarów, będących, mogły bydź iarmarki, łaskawie się skłoniwszy, umyśliliśmy temuż miasteczkowi, Koresteszów, jarmarki, dawniej wprowadzone i teraz zbieraiące się, iako to: w święta: Apostołów Piotra i Pawła, Narodzenia panny Maryi, Michała Archanioła, Trzech Królów, Srodopościa, Wniebowstąpienia Pańskiego, podług kalendarza ruskiego, utwierdzić i do sześciu jarmarków, wzwyż mianowanych, dwa nowe, to iest: w Święto Macieja Apostoła ruskiego i na Wsejedne ruskie, nadać i pozwolić; iakoż niniejszym listem, przywileiem naszym, na potomne czasy nadaiemy i pozwalamy, na które jarmarki wolno będzie ludziom wszelkiej kondycyi i nacyi z towarami potrzebnemi przyieżdżać, przedawać, kupować, handlować, zamieniać, towary wszelkiego rodzaju publicznie wykładać, oraz to wszystko, co z praw i zwyczaju do jarmarków należy, bez żadnej w te dni od poblizkich miasteczek trudności lub prepedycyi, czynić i odprawować, waruiemy przytym wszystkim, po gościńcach na też jarmarki do Koresteszowa przyieżdżaiącym i powracaiącym, bezpieczęstwo, oprócz tych, którym prawo społeczności z podściwemi zabrania, na co, dla lepszej wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, miesiąca Sierpnia dnia XXX, roku pańskiego MDCCLXXI, roku panowania naszego VII. U tego przywileju, per oblatam podanego, podpis ręki najiaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego i J. W. sekretarza, przy pieczęci, na masie

czerwonej wyciśnionej, w te słowa: Stanisław August, król. Przywilej na jarmarki, corocznie bywać maiące w miasteczku Korestyszowie, w województwie Kiiowskim leżącym, W. W. Olizarom dany. Mikołay Sikorski J. K. mości i pieczęci wielkiej koronnej natenczas sekretarz (L. S.). Cancelariatu illustrissimi, excelentissimi et reverendissimi domini Antonii Onuphrii de Okienice Okięcki, episcopi Posnaniensis et Varsoviensis, supremi regni cancellarii, sigillatum est in actis. Który to przywilej, per oblatam podany, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, ziemskich, żytomirskich iest ingrossowany.

Книга земская, житомирская, годъ 1780—1783, № 153. Листъ 492.

CLXII.

Распоряженіе графа Ивана-Николая-Ксаверія Ходкевича, которымъ онъ устанавливаетъ количество оброка и повинностей, взымаемыхъ въ пользу экономіи отъ Чорнобыльскихъ мѣщанъ. 1772. Генваря 17.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, miesiąca Stycznia dwudziestego osmego dnia.

Na urzędzie grodskim, w zamku iego królewskiey mości owruckim, przedemną, Andrzejem Goskim, wojskim Sanockim (?), wiceregentem grodskim owruckim i xięgami niniejszymi, grodzkimi, owruckimi stawaiąc osobiście urodzony Dymytr Kościuszko, archiwista ziemski owrucki, ten przywiley, od jaśniewielmożnego Jana hrabi Chodkiewic za, miasta Czornobla mieszkańcom nadany, podpisem tegoż, przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnioney, stwierdzone, na papierze ordynaryinym, z przyłączonym arkuszem papieru srebno groszowym, wydany, do xiąg grodskich, owruckich w oblatę podał, w sposobie następuiącym: Jan—Mykołay—Xawery, hrabia na Turcu, Petrykowie, Czarnobylu y Dorohostaiach Chodkiewicz, woiewodzic Brzesko-Litewski, Wieloński, Bludoński, Dawgielski y Bejsagolski starosta, pułkownik nayjaśniejszego króla iego mości y rzeczypospolitey woysk koronnych, oznaymuie tym moim prawem, przywilciem, komu to wiedzieć będzie należało, a mianowicie dóbr moich hrabstwa Czarnobylskiego dyspo-

sytorom, iż, respektuiąc na mieszczan moich miasta Czarnobyla y stan onych miejski, zważywszy zaś te ciężary, które w powinnościach roboczych, polowych, pańszczyzną tytułowanych, mieszczanie ponosili, niemniey żądaiąc też miasto y iego mieszkańców w świetność y pomnożenie narodu wprowadzić, uwolniłem one od wszelkich takowych mieyskim podobnych płac i prawności, iakoż y ninieyszym uwalniam przywilejem, postanawiam na takowym wyrażeniu: Iż z każdego placu, do którego są dodane pobory, po tynfów dziesięć, a które bez pokazów—po tynfów sześć y szostaków dwa płacono ma być. Ci zaś, którzy włoczne trzymaią pola, płacić będą z ćwierci y płacem y pokosem po tynfów dwadzieścia; a ktorzy z takowymże placem dwoie ćwierci trzymać zechcą, płacić będą po tynfów dwadzieścia sześć y szostaków dwa. Nadto podymne ordynaryine importować powinni. Procz tego za sianożęci dla utrzymywania młyna mieyskiego, na Uszy groblę reperując, służyć, ile potrzeba wyciągać będzie, i po siedm dni z każdey chałupy do żniwa z sierpami wychodzić są obligowani, nadto wartę nocną z grzechotkami kolejnie odbywać powinni, nadto porządek dla niebezpieczęstwa ognia w krukach, drabinach y kadziach z wodą chować maią. Co się ma rozumieć wè wszystkich postanowieniach miasta, Podola y Słobody, przedmieściów. Też miasto iest uwolnione niniejszym prawem od poborów gromadskich, co wszystko stwierdziwszy podpisem mej ręki, pieczęć zwykłą przycisnąć kazałem. Datum w Czarnobylu. Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt drugiego, januarii siedmnastego dnia.

U tego prawa podpis takowy: Jan hrabia Chodkiewicz, pułkownik woysk koronnych, (L. S.). Które to prawo, za podaniem y prośbą wyż podawaiącego, a za moim, urzędowym, przyięciem, wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg grodskich, owruckich iest zapisane.

Книга Овруцкая, гродская и земская, записовая, годъ 1792, № 3304. Листъ 91 на оборотѣ.

CLXIII.

Грамота короля Станислава-Августа, жалующая Магдебурское право мѣстечку Смилѣ, принадлежащему князьямъ Любомирскимъ. Мѣщане, получая право самосуда, оставлены въ зависимости отъ владѣльцевъ, къ которымъ допускается аппеляція отъ рѣшеній магистрата; но въ случаѣ нарушенія владѣльцами привилегій, вытекающихъ изъ Магдебурскаго права, мѣщанамъ предоставляется право жаловаться на нихъ въ королевскій, задворный, ассесорскій судъ. Монополь производства и продажи горячихъ напитковъ оставленъ за владѣльцами. 1773. Марта 11.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, miesiąca Junii trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Żytomirskim, przedemną, Ignacym Omarowskim, namiestnikiem protunc grodzkim starostwa Żytomirskiego y xięgami niniejsz mi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Felicyan Powyrski, palestrant grodzki żytomirski, ten oryginał nadania prawa Magdeburskiego miasteczku Smile jaśnie oświeconych xiążąt Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, dziedzicznemu, podpisem ręki najjaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego, przy pieczęci wielkiej koronnej, z przypiskiem y podpisem wielmożnego sekretarza tejże pieczęci stwierdzonego, z kancelaryi wielkiej koronnej wydanego, ad acta castrensia, capitanealia, żytomiriensia per oblatam podał, w sposob takowy: Stanisław August, z Bożej łaski król polski, wielki xiążę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski, czernichowski. Oznajmujemy niniejszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż doniesiono nam jest przez panów rad naszych, przy boku naszym zasiadaiących, jako miasteczko Smiła, w województwie Kiiowskim a powiecie Żytomirskim leżące, urodzonych Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, dziedziczne, z dawnych czasów ufundowane y ludźmi słusznemi y rozumnemi do trzymania dobrego porządku osadzone, dotąd bez przyzwoitego prawa miejskiego zostaje, suplikowano nam tedy jest przez tychże panów rad naszych, imieniem pomienionych urodzonych Lubomirskich, dziedziców, abyśmy powagą naszą królewską temuż miasteczkowi, Smile, prawo Magdeburskie nadać raczyli. Do której to supliki łaskawie przychyliwszy się, chcąc oraz, aby w państwach naszych

między inszemi porządnemi y handlownemi miastami toż miasteczko Smiła policzone bydź mogło, y żeby w nim sprawiedliwość dla każdego czyniona była, za rzecz słuszną y potrzebną, z prawem pospolitym zgadzaiącą się, uznawszy, prawo Magdeburskie y inne wszelkie wolności, prerógatywy, z tegoż prawa Magdeburskiego wypływaiące, których miasta inne y miasteczka, tak w Koronie, jako y wielkim xięzstwie Litewskim, tymże prawem zaszczycone, zażywają, temuż miasteczkowi wiecznemi czasy nadajemy, oddalając wszelkie prawa inne y zwyczaje, któreby się prawu Magdeburskiemu sprzeciwiać miały, osobliwie deklarując to, na wzor innych miast, dobrze ufundowanych y prawem Magdeburskim zaszczyconych, toż miasteczko Smiła rządzić się powinno y odtąd wolność mieć będzie magistrat burmistrzowski, wojtowski, rajców, ławników y inszych miejskich urzędników obierać, stanowić, jednym słowem juryzdykcyą radziecką y wojtowską ufundować, kandydatów dwóch na burmistrza corocznego, a dwoch na wojta dożywotniego obierać y do approbacyi dziedzica lub jego namiestnika podawać, w czasie sądom ustanowionym sprawy wszelkie potoczne y uczynkowe między obywatelami tegoż miasteczka sądzić, dekretować, ludzi występnych, swawolnych y wszelką osobę w miasteczku y na gruntach onego w swieżo popełnionym uczynku łapać, do więzienia brać y według sprawiedliwości sądzić y karać moc mieć będzie, appelacyi w sprawach znaczniejszych do dziedzica lub namiestnika jego dozwolając, a z osobami stanu szlacheckiego obyczajem ynnych miast, miasteczek, na prawie Maydeburskim ufundowanych, sprawując się. Pieczęci zaś miejskiej do stwierdzenia aktów, listów y extraktów używać będzie—cyfry dziedzica X. L., jako tu jest wyrażona, wybijając ją na opłatku czerwonym; czynsze y insze, dworowi Smilańskiemu należące zdawna, powinności oddawać y czynić obywatele tegoż miasteczka powinni będą. Robienia piwa, kurzenia gorzałek y sycenia miodów, jako też nawożenia onych z inszych miejsc y szynkowania nikomu z obywatelów godzić się nie będzie, oprocz tym, którzy od dziedziców mieć na to pozwolenie będą, z tą jednak kondycyą następującą y przez samychże dziedziców obmysloną y przyjętą, że obywatele tegoż miasteczka w sprawach, tyczących się prawa magdeburskiego y z niego wypływających wolności, do sądu naszego, zadwornego, assesorskiego zawsze należeć będą, y o ktorych niedotrzymanie, tak terazniejszych, jako y następujących dziedziców Smilańskich, do tychże sądów naszych, zadwornych, assesorskich pozywać wolność mieć powinni, a pod protekcyą naszą krolewską zawsze zostawać mają.

Y że urodzony dziedzic w sprawach, jako wyżej, o niedotrzymanie

wolności, z prawa Magdeburskiego wypływających, tak oni sami, jako y ich następcy, dziedzice Smilańscy, wyłamywać się od juryzdykcyi tychże sądów nie będą mogli, ale judicatum ich pati tenebuntur. Na co, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia jedynastego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, panowania naszego dziewiątego roku. U tego prawa podpis ręki najjaśniejszego pana, przy pieczęci wielkiej koronnej, z przypiskiem z boku pieczęci y podpisem niżej pieczęci ręki własnej wielmożnego sekretarza, w te słowa: Stanisław August, Król (L. S.). Nadanie prawa Magdeburskiego miasteczkowi, Smiła nazwanemu, w wojewodstwie. Kiiowskim a powiecie Żytomirskim leżącemu, urodzonych Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, dziedzicznemu. Antoni Sikorski, jego królewskiej mości y pieczęci wielkiej koronnej sekretarz. Które to nadanie prawa, per oblatam podane, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest wpisane.

Книга гродская, житомирская, записовая, годъ 1773, № 254. Листъ 328 на оборотъ.

CLXIV.

Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая установить двѣ ярмарки въ мѣстечкѣ Паволочи, имѣніи князей Любомирскихъ. 1773, Марта 11.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt trzeciego, miesiąca junii trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości Żytomirskim, przedemną, Ignacym Omarowskim, namiestnikiem protunc grodzkim starostwa Żytomirskiego, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Felicyan Powyrski, palestrant grodzki żytomirski, ten przywilej na jarmarków dwa, miasteczku Pawołoczy jaśnie oświeconych xiążąt Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, dziedzicznemu, dany, podpisem najjaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego,

przy pieczęci wielkiej koronnej, z przypiskiem y podpisem ręki wielmożnego sekretarza tejże pieczęci, tudzież z przypiskiem a tergo pieczęci stwierdzony, z kancelaryi wielkiej koronnej wydany, ad acta praesentia, castrensia, capitanealia, żytomiriensia per oblatam podał, w sposób takowy: Stanisław-August, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski y czerniechowski, oznajmujemy niniejszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż my, król, chcąc widzieć kraju y miast, w państwach naszych będących, z handlu pomnażającc się ozdoby y pożytki, oraz mając wzgląd na proźby urodzonych Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, przez panów rad naszych do nas wniesione, umyśliliśmy w miasteczku Pawołoczy, w województwie Kijowskim a powiecie Żytomirskim leżącym, tychże urodzonych Lubomirskich dziedzicznym, dwa jarmarki nadać, jakoż niniejszym listem, przywilejem naszym, nadajemy: pierwszy na Srodopoście—dwuniedzielny, drugi na Dymitra ruskiego—czteroniedzielny, wiecznemi czasy, bez przeszkody jednak pobliższych miast y miasteczek, jarmarków dawniej w nich odprawujących się, ustanawiamy, na które to jarmarki do pomienionego miasteczka Pawołoczy wolno odtąd będzie wszelkiego narodu kupcom y innego stanu wszelkiej kondycyi ludziom, rzemieślnikom, przekupniom przyjeżdżać, tamże wszelkie towary przedawać, zamieniać, bydło, woły, stada, konie przypędzać, przedawać, skupować, kontrakty stanowić y inne sprawy uczciwe, na jarmarkach pozwolone y zwyczajne, czynić, odbywać pod wolnością y prawa bezpieczeństwem, dla przyjeżdżających, odjeżdżających, bawiących y handlujących obwarowanemi, takich tylko nie przypuszczając, których od wspołeczności ludzi dobrych złe uczynki y prawo pospolite oddzielają y zabraniają. Prawa nasze królewskie, rzeczypospolitej y kościoła świętego katolickiego w całości zachowując. Na co, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia jedynastego miesiąca marca, roku pańskiego tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, panowania naszego dziewiątego roku. U tego przywileju podpis ręki najjaśniejszego pana, przy pieczęci wielkiej koronnej, tudzież z przypiskiem na boku pieczęci y podpisem ręki wielmożnego sekretarza, temi słowy: Stanisław-August, król (L. S.). Przywilej na jarmarków dwa do miasteczka Pawołoczy, w województwie Kijowskim a powiecie Żytomirskim leżącego, urodzonych Lubomirskich, wojewodziców kijowskich, dziedzicznego, dany. Antoni Sikorski, jego królewskiej mości y pieczęci wielkiej koronnej sekretarz, manu propria. Przypisek zaś

a tergo pieczęci tak się w sobie ma: Cancelariatu illustrissimi, excelentissimi et reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka Młodziejowski, episcopi Poznaniensis et Varsoviensis, abbatis commendatorii Hebdoviensis, supremi regni cancelarii, sigillatum est in actis. Który to przywilej, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest wpisany.

Книга гродская, житомирская, записовая, годъ 1773, № 254. Листъ 329 на оборотѣ.

CLXV.

Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая установить три ежегодныя ярмарки въ мѣстечкѣ Мирополѣ. 1773. Іюня 25.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, miesiąca Augusti, dwudziestego piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Żytomirskim, przedemną, Ignacym Omarowskim, namiestnikiem protunc grodzkim starostwa Żytomirskiego, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Wawrzyniec Popławski, ten oryginał przywileju od najjaśniejszego Stanisława Augusta, króla polskiego, podpisem ręki własnej tegoż y wielmożnego sekretarza pieczęci wielkiej koronnej stwierdzonego, przy pieczęci wielkiej koronnej, na massie czerwonej wyciśnionej, z przypiskiem, na boku wyrażonym, z kancelaryi wielkiej koronnej na jarmarków trzy co rok miasteczkowi, Miropól zwanemu, nadanych, ratione introcontentorum wydany, ad acta praesentia, castrensia, capitanealia, żytomiriensia per oblatam podał, de tenore tali: Stanisław August, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski y czerniechowski. Oznajmujemy niniejszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć będzie należało. Czułości y dobroczynności naszej królewskiej rzecz przyzwoitą bacząc wszelkiemi sposobami pomnażać dobra y dochody poddanych naszych, chętnieśmy się do tego na prośbę panów rad naszych, przy boku naszym bę-

dących, skłonili, abyśmy miasteczkowi, Miropol nazwanemu, w województwie Kijowskim leżącemu, urodzonego Józefa Swiejkowskiego, podczaszego owruczskiego, dziedzicznemu, jarmarków trzy nadać y naznaczyć raczyli, jakoż: pierwszy na Środopoście, drugi na świętego Łukasza ewangelistę, trzeci na świętego Spasa, podług kalendarza rzymskiego, każdy po niedziel dwie odprawować się mający, wiecznemi czasy niniejszym przywilejem naszym nadajemy y naznaczamy, bez przeszkody jednak pobliższych miast, miasteczek y wsi, w których dawniej zwykły się jarmarki odprawować, na które to jarmarki do pomienionego miasteczka, Miropola, wolno będzie wszelkiego narodu kupcom, rzemieślnikom, handlarzom et cujuscunque status et conditionis ludziom z towarami przyjeżdżać, przychodzić, konie, bydła rogate y nierogate stadami y pojedynczo przypędzać, przyprowadzać, o nie kontraktować, przedawać, kupować, frymarczyć, towary za towary zamieniać, pod wolnością y bezpieczeństwem tak przyjeżdżającym na te jarmarki, jako też z nich powracającym w prawie opisanym y warowanym, takich tylko nie dopuszczając, których prawa pospolite od współkowania z dobremi oddalają. Prawa nasze królewskie, rzeczypospolitej y kościoła świętego, rzymskiego, katolickiego w całości zachowując. Na co, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego piątego miesiąca Czerwca, roku pańskiego tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, panowania naszego dziewiątego roku. U tego przywileju podpis ręki najjaśniejszego pana, tudzież wielmożnego sekretarza koronnego, przy pieczęci koronnej, na massie czerwonej wyciśnionej, z przypiskiem na boku w te słowa: Stanisław August, król. Przywilej na jarmarków trzy co rok, miasteczkowi, Miropol nazwanemu, w województwie Kijowskim leżącemu, urodzonego Józefa Swiejkowskiego, podczaszego owruczskiego, dziedzicznemu, dany. Antoni Sikorski, jego królewskiej mości y pieczęci wielkiej koronnej sekretarz (L. S.). Cancelariatu illustrissimi, excelentissimi et reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka Młodziejowski, episcopi poznaniensis et varsaviensis, abbatis commendatorii hebdoviensis, supremi regni cancelarii, sigillatum est in actis. Który to przywilej, per oblatam podany, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest zaingrossowany.

Книга гродская, житомирская, записовая, годъ 1773, № 254. Листъ 518.

CLXVI.

Постановленіе Каменецкаго совѣта сорока мужей о томъ, чтобы требовать удовлетворенія за обиды, нанесенныя мѣщанамъ гарнизономъ крѣпости, и чтобы впредъ записывать жалобы на гарнизонъ въ особенную, исключительно для этой цѣли назначенную, книгу. 1773. Августа 30.

Actum Cameneci Podoliae, in pretorio civili ejusdem, feria secunda ante festum Sancti Aegidii abbatis, die id est trigesima mensis Augusti, proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septuagesimo tertio.

Ponieważ nieprzestanne krzywdy w szczegulności obywatelom, to jest mieszczanom, nawet przełożonym w tym mieście, z siebie y z sposobów trudnych dla mieszkańców nieszczęśliwych działo się po domach gospodarskich, na schadzkach cechowych, a tym bardziej na haubtwachu, albo kordygardzie, do których reparacyi wartowi ich moście panowie officerowie dysgustownie regentów mieyskich przez żołnierzów wokować każą, a czasem y za włosy brać pozwalają, y tam dopiero, podług upodobania znieważaią, y z tych krzywdzących czasem bardzo lekka, a nayczęściey i żadna satisfactia przez ukrzywdzonych nie odbiera się od prześwietney kommendy, czyli starszych, w kommendzie zostających, dla tego, aby pokrzywdzenia osób mieyskich w czasie wydały (kary), ninieyszym zgromadzeniem tę uchwałę stanowimy, aby sławetny regent protokoł zrobić kazał y w tym protokole, czyli xiędze, każdego z obywatelów krzywda, w czasie nastąpić mogąca od garnizonu, za requizycyą, z wszelkiemi cyrkumstancyami y osobami, świadczyć mogącemi, pod aktem wyrażoną była. W świeżej zaś, na dniu wczorayszym sławetnemu Horewiczowi, cechi szewskiey cechmistrzowi, przez niesłuszne, tak z jatek cechowych, z między innych kollegów, dokąd gwałtem żołnierze wcisnęli się, iako y z domu własnego, na obradach z bracią cechowemi będącego, w godzinie jedney, i powture, bez dania okazyi i trzyźwego, pod wartę na haubdwacht z wielkim żołnierzów zgiełkiem wzięcie, nastąpioney, do akceleracyi sprawy y dostąpienia za gwałt, przeciw prawu miasta zaprzecającemu, z kommendy satisfactii, przy ukrzywdzonym sławetnym Horewiczu sławetnego pana Antoniego Kubowskiego, regenta czterdziestu męztwa obligowaliśmy; a ieżeliby płazem wczorayszy rozruch poyść miał, tedy diligencyą przeciw krzywdzoncych uczynić

deklaruiemy y każdemu pozwolamy. Które to postanowienie jako naydokładniej przyjąwszy, czyli zapisawszy, podpisem rąk własnych stwierdzamy y do oblaty podać szlachetnemu magistratowi swemu prezentować, a potym w originale w skrzyni regentowskiey złożyć y zostawić obowiązuiemy. Datum ut supra. Antoni Kubowski, regent. Płojecki, wicesregent MKP. Jan Czerniakiewicz, sub. wóyt. mp. Jakub Sengewski †. M. Sołtowski. Jakub Szydlik †. Paweł Unufriewicz †, Antoni Woliński. J. Wolański, ławnik i pisarz sądowy. Jakub Sanecki. Jakub Cwikła †. Jakim Wisocki †. Mykołay Ryplański. Mykołay Głowacki †. Woyciech Miłaszewicz. Jakub Kozłowski. Maciey Maliszewski †. Alexander Kiriakiewicz. Paweł Boskiewicz. Stanisław Piotroncewicz †. Stanisław Merin. Tomasz Jakubowski †. Michał Kulbiński mp. Marcin Gałecki. Stanisław Ciesiewski mp. Teodor Horewicz †. Józef Wernicki. Antoni Ciechocki †.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1773—1796, № 4440; листъ 2.

CLXVII.

Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая учредить 10 ежегодныхъ ярмарокъ въ мѣстечкѣ Ясногородкѣ. 1773. Сентября 6.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiątego trzeciego, miesiąca Nowembris dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości Żytomirskim, przedemną, Teodorem Dunajewskim, susceptantem przysięgłym grodzkim burgrabstwa Żytomirskiego, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter urodzony imć pan Wojciech Starski, ten przywilej, od najjaśnieiszego Stanisława-Augusta, monarchi polskiego, pana naszego miłościwego, z podpisem ręki własnej tegoż najjaśniejszego pana, przy pieczęci mniejszej koronnej, z przypiskiem y podpisem wielmożnego sekretarza tejże pieczęci, jaśnie wielmożnym kniaziom Szujskim, starostom Nieżyńskim, małżonkom, na jarmarki w dobrach ich Jasnohorodce dany y służący, ad acta cartrensia, capitanealia, żytomiriensia per oblatam podał, de

tenore tali: Stanislaus-Augustus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Liwoniae, Smolensiae, Severiae, et Czerniechoviae. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis, quod, cum nobis optime notum sit, qualiter civitates et oppida per institutas in illis nundinas non postrema fortunarum suarum sumant incrementa et confluentes ibidem pro emendis vendendisque rebus homines sentiant commoda, facile igitur ad supplicationem generosorum Alberti et Angeliae Szujskich, capitaneorum Niżynensium, inclinati, nundinas in oppido eorum, Jasnohorodka dicto, in palatinatu et districtu Kijoviae sito, dandas et concedendas esse duximus; prout praesentibus damus et concedimus, ita, ut praedictae nundinae in oppido Jasnohorodka: primo na Wsejedną ruską, secundo o Srzodopościu ruskim, tertio na Propołowlenie, quarto die festo sancti Joannis Baptistae styli veteris, quinto pro festo sancti Gabrielis Archangeli ejusdem styli, sexto na Spasa ruskiego, septimo na Semiona Stołpnika, octavo na Pokrowę ruską, nono na świętego Paraskowieja (sic), decimo pro festo sancti Andreae apostoli styli itidem veteris, quotannis perpetuo celebrentur, ad quas quidem supra indigitatas nundinas poterint cujuslibet, status, sexus, artis et conditionis homines confluere ibidemque res mobiles et se moventes, ac mercimonia in universum omnia venum exponere, vendere, emere, permutare, sive alio licito modo conquirere et contrahere, excepto hoc, quod leges habere non permittunt, quas quidem nundinarum designatarum litteras, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus.—Datum Varsoviae, die sexta mensis Septembris, anno Domini millesimo septingentesimo septuagesimo tertio, regni vero nostri nono anno. U tego przywileju podpis ręki najjaśniejszego monarchi polskiego takowy przy pieczęci. Stanislaus-Augustus, Rex: (L. S.). Przypisek zaś z podpisem wielmożnego sekretarza tak się w sobie ma: nundinae, in oppido Jasnohorodka generosorum Szujskich, capitaneorum Niżynensium, in palatinatu et districtu Kijowiae sitorum, dantur et conceduntur. Joannes Karnicki, prefectus arcium ducatus Livoniae, R. S. M. et minoris sigilli regni secretarius, m. p. Który to przywilej słowo w słowo do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest wpisany.

Книга гродская, житомирская, записовая, годъ 1773, № 254. Листъ 704.

CLXVIII.

Рѣшеніе, постановленное на сходкѣ Каменецкаго поспольства, опредѣляющее отправить депутатовъ въ Варшаву для представленія королю жалобъ на притѣсненія, претерпѣваемыя поспольствомъ отъ членовъ магистрата и на покровительство, оказываемое послѣднимъ королевскими коммисарами. 1773. Ноября 29.

Działo się w Kamieńcu Podolskim na ratuszu jurysdykcyi rusko-polskiey, dnia 29 Listopada, roku 1773.

My, pospólstwo ubogie, po grassuiącym niedawno powietrzu w mieście Kamieńcu Podolskim pozostałe, kiedy przez nowsze uciski przez wpółobywatelów tegosz miasta zostaiemy gnębieni, niektórzy z fortun, niektórzy z sławy w niwec obróceni, w sprawach zaś y krzywdach naszych bez naymnieyszey dotąd zostaiąc sprawiedliwości, bez finalnego uspokoienia się, szczegulnie Boskiego oczekuiąc tęskliwie nad sobą politowania, szukaiąc od mocnieyszych obrony, nie chcąc do reszty bydź pogrążonemi w upadek, a przeto, gdy sławetny Stanisław Mory, siebie y nas lituiąc, reskrypt kommissyi J. K. M. P. N. M. dnia 15 Maia, roku teraznieyszego, z kancellaryi koronney pod tymże dniem wydany, nie tylko dla wprowadzenia w mieście rządu, ale y dla uspokoienia wszelkich między mieszczany sporów y tenże do akt grodzkich, kamienieckich przez oblatę podał, którego chcąc mieć uskutecznienie, widoczna trudność tamuie ze strony wielmożnych komissarzów, więc nad takową ubolewaiąc trudnością, za szczęśliwe, day Boże w naydłuższe lata, J. K. M. P. N. M. panowanie błagaiąc Boga, do naywyższey szczęśliwie nam panuiącego, nayiaśnieyszego, niezwyciężonego monarchi, króla P. M., jako wierni poddani, uciekamy się protekcyi, aby nas miłościwie przy teyże samey utrzymać raczył komissyi; dla czego w żądaniach naszych spośród nas sławetnych: Stanisława Morego y tegosz imienia Ciesielskiego, mieszczan y gminnych kamienieckich, kollegów naszych, wraz y nierozdzielnie, iako utscicielów dobra pospolitego, do jaśnie wielmożnych ministrów P. N. M. deleguiemy, którzy, stanowszy w Warszawie, wiedząc o nędzach, uciskach y kłopotach naszych, od współobywatelów ponoszonych, przez którą miasta tego obywatele, do ostatniey przychodząc ruiny, niszczeć muszą ze wszystkim, przełożenia swoie uczynili, punkta krzywd spisane objaśnili, a ztąd starać się będą o zalecenia skuteczne do J. W.

komissarzów wyznaczonych, ażeby wspomnieni ich mość, którym zupełnie wiadomy stan miasta naszego, komissią pomienioną uskutecznili; dla czego nie tylko rząd dobry, ale y wyłączenie złego od dobrego wzrost swóy wziąść będzie mogło, a oraz y ubostwo polepszenie, albowiem widocznie w niwecz obraca się w obywatelach miasta przez przewłóki sprawiedliwości, a ubostwa ustawiczny ucisk bez nadzieie powstania. A że wspomniona podróż sprawiedliwey wyciąga dla onychże od nas nadgrody, kassa zaś mieyska w ręku przeciwnych, więc że cisz sławetni, od nas delegowani, gdy, przez szczególną miłość dobra pospolitego y litość nad uciśnionemi, tych trudów własną expensą swoią wykonanie oświadczyli, ichże własną przyimuiąc ochotę, gdy to wszystko do skutku pożądanego przywiodą, od sprawiedliwey nie unikniemy nadgrody; wszakże y kassa mieyska z mieyskich pomnażać się zwykła składek; resztę ich dobremu oddaiemy zdaniu, y tę uchwałę naszą rękoma własnemi podpisuiemy. Dnia y roku jako wyżey. Antoni Zwoliński, Ł. M. K. P. Antoni Kubowski, regent miasta Kamieńca Podolskiego, krzyżem Ś. znaczy się †. Alexander Kiryakiewicz, Ł. M. K. P. Michał Kulpiński mp. Teodor Horewicz, nieumiejętny pisma kładzie znak †. Woyciech Mołasiewicz, nieumieiętny pisma, kładzie znak krzyża †. Jakub Szydłowski mp. Jan Filibelli, nieumieiętny pisma, kładzie znak krzyża Ś. †. Jakub Cwikła †. Jan Antosiewicz †. Andrzej Markiewicz †. Andrzej Orłowski †. Maciej Ordyński. Bazyli Krzysztofowicz, cechmistrz †. Maciey Gębicki †. Andrzej Bilski †. Grzegorz Kirjakiewicz. Jakub Janecki. Teodor Proszanowicz. Michał Reorowicz, cechmistrz K. S. †. Mikołay Głowacki, cechmistrz cechy tkaczej, krzyżem Ś. †. Stefan Mankiewicz †. Felix Szahin.

Книга Каменецъ Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 1261.

CLXIX.

Вопросы, предложенные для обсужденія Каменецкому поспольству отъ имени магистрата. 1775. Марта 9.

Punkta do przyszłey sessyi sławetnego pospolstwa miasta jego królewskiej mości Kamieńca Podolskiego, od sławetnego prezydenta magistratu, imieniem tegoż podane.

1. Most zerwany przez przybycie wody gwałtowne nie odwłocznej że potrzebuje względności dla powszechney wszystkich wygody, sławetne pospolstwo swoie połączyć zechce zezwolenie do ułatwienia, dla czego sławetnym regentom miasta zaleci uskutecznienie tego.

2. Sukcessorowie ś. p. Chrzana swoiego uspokojenia żądaią w summie wygodzoney miastu, sprawiedliwie więc do obmyślenia, ażeby niemiało odwłoki, sławetne pospolstwo nayżywsze poda sposoby do uiszczenia się nieodwłocznego.

3. Przy nadchodzącey wiośnie jakowego będzie żądania sławetne pospolstwo względem pol, sianożęci, pastwisk dla bydła, pasieczysk, dranin y wydziałów y któremi sposobami ułatwiać się będą mogły ich żądania, ażeby bez naruszenia zadosyć się każdemu stać mogło, y czy konsensa wydawane będą miały moc swoją?

4. Poparcie sprawy graniczney potrzebuje wielkiej pilności, a zatym że około tej wszystkim w generalności czynić nie można, więc kilku osobom znaczenie usilnie iest potrzebne, aby tymże zupełna oddana była moc w dopilnowaniu; sławetne pospólstwo z miłości ku powszechnemu dobru obmyśli najskuteczniej, którzy staraniem swoim o zakończenie nalegać by mogli z pomocą samego sławetnego pospolstwa i sławetnego magistratu?

5. Sławetne pospolstwo przeszłych sławetnych regentów do wydania kalkulacyi z lat przeszłych udysponuie, ażeby na dzień 13 miesiąca y roku teraznieyszego stawali do uczynienia teyże zadosyć u sławetnego prezydenta—z regestrami do sprawienia się przed zasiadaiącemi.

6. Następuiące podymne z domów a nie z kassy miejskiey wypłacone bydź ma każdey raty, a zaczym teraznieyszey iak nayprędzey ażeby było ułożone i udysponowane, iednego z ich mościów ławników gminnych

dwoch, magistrat zaś z pośrzodka siebie jednego, aby, nemine excepto, uchwalić i wybrać na powinne uspokojenie; to wszystko nieodwłocznie, y owszem w tym tydniu, dla nabycia uspokojenia potrzebnego. Die 9 martii, 1775, actum w Kamieńcu. Antoni Szahin, prezydent magistratu, manu propria.

Книга Каменецкаго магистрата, годъ 1773—1796; № 4490; листъ 3.

CLXX.

Уставная грамота, выданная княземъ Александромъ Любомирскимъ сапожному цеху въ имѣніи его, мѣстечкѣ Юзефгродѣ (Балтѣ). 1777. Сентября 26.

Roku 1799, die 4 julii.

Z oblygacyi urzędu komissarskiego, chcąc w dobrach j. o. xięcia jegomości, Stanisława hrabi na Wiśniczu y Jarosławiu Lubomirskiego, podstolego koronnego, pana y dobrodzieia mego, na fundamęcie zwyczajów, wszędzie po miastach praktykowanych, należny aby uczynić porządek, osobliwie, między cechami różnych kunsztów rzemieślnickiemi, w mieście Jozefgrodzie znayduiącemi się, a mianowicie w szewskim, takowy niniejszym prawem naznaczam obrządek, aby corocznie cechmistrza sobie obierali. Cechmistrz zaś z starszemi cechowemi, powinien będzie zwykły w cechu czynić porządek, iako to: chłopców do uczenia się w regestr cechowy wpisywać; od zapisania tychże majster do skrzynki cechowej dwa złote powinien zapłacić. Chłopców na wysługę—na lat 3 zapisywać, za pieniądze—za rok uwalniać, zdolnych i wyćwiczonych za towarzyszów lub za maystrów deklarować, zdolnych zaś do maystrowania, wyzwalaiąc mayster swoich chłopców, do skarbu cechowego złotych polskich 12 od jednego powinien zapłacić. Tudzież, według innych miast zwyczajów, tymże rzemieśnikom pozwala się od obcych, z gotowemi bótami na jarmarki y targi do Jozefgrodu przyjeżdżających wybierać sztychowego od par butów po groszu iednym, a zaś od przedających maystrów postronnych y innego stanu

ludzi prostych lub żydów skury wielkie, bydlęce, wyprawne po groszy 12 do cechu brać mają, prócz cielęcych y kozłowych wyczynnych, a to na expensa y utrzymanie powinności cechu swego, z którego powinni 4 mszy do roku za dusze zmarłe nająć, co niedziele i w święta uroczyste do cerkwi chodzić, na pogrzebach i proszczach publicznych w cerkwi bywać, a w kościele, gdy będzie potrzeba, według zwyczaiuw, po innych miastach będących, powinni znaydować się z światłem podczas świąt uroczystych y processyi; wendrowni szewcy, iak przyidą do miasta lub po wsiach robić będą, powinni dawać do cechu zaraz po funtowi wosku y cechowych utraktować; a jeżeli który z wendrownych do miasta przyjdzie, a swego domu mieć nie będzie, takowy maystrować nie powinien, ale u mającego dom swoy majstra za czeladnika robić. Żyd zaś, któryby w Józefgrodzie te rzemiosło robił, powinien dawać do cechu na Wielkanoc wosku topionego funtów trzy; dla większego tedy pomnożenia cechu wszyskich niezażywających gruntu od powinności dworskich y gromadzkich, prócz czynszu proporcjonalnego i struży uwalniam, a tych, co grunt trzymaią, tylko od jednych podwód. Sprawy swoie, między bracią zachodzące, u cechmistrza albo w domu skarbowym, do arędy należącym, i schadzki odprawiać maią. Z krwawemi tedy i sinemi razami, albo kryminalnemi excessami do zamkowej zwierzchności i decyzji referować się maią y powinni będą. Datum w Krutych, 26 septembris, 1777. U tych praw, do oblaty podanych, podpis przy pieczęci jedney, na czarno wyciśnionej, w te słowa: X. Alexander Lubomirski, (L. S.). Które to prawo, jak się w sobie ma, co do słowa w xięgi nyniejsze, ziemskie powiatu Bałtskiego jest zapisane. Konfrontował R. Paprocki.

Книга Балтскаго уѣзда, земская, записовая и поточная, № 4569, годъ 1798—1799. Листъ 81.

CLXXI.

Протестъ войта города Олыки, Стефана Позновича, противъ цеховъ и посподьства того-же города о томъ, что они, не смотря на приглашенія, разосланныя войтомъ, не явились въ ратушу на городскіе выборы. 1780. Генваря 3.

Actum in pretorio Ołycensi, feria secunda, die 3 Januarii, 1780 anno. Manifest szlachetnego imć pana Stefana Poznowicza, woyta miasta Ołyki, na przeciw całemu pospolstwu urzędownie zaniesiony.

Coram actis presentibus, civitatensibus, ołycensibus comparens personaliter szlachetny imć pan Stefan Poznowicz, woyt actualny miasta Ołyki, w assystencyi Grzegorza Maxymowicza, Jana Poznowicza, prezydentów, Stanisława Zabłockiego, Jana Badowskiego, radców, Pawła Juskiewicza y Mikołaja Bobińskiego, ławników tegoż miasta, powstawszy z mieysca swego w pilności czyniący y manifestuiący się, a to ponieważ rzeczony szlachetny Stefan Poznowicz, woyt M. O., chcąc dobry y doskonały z władzy sobie poruczoney porządek wdziałać w mieście y osób takich, vigore reskryptu J. O. X. pana wielce nam miłościwego, wybrać, ten na dniu jeszcze wczorayszym, iakoże y dzisieyszym, dawszy y rozesławszy pachołkami tak cechom iako też y całemu pospolstwu obwieszczenie zgromadzenia się na ratusz, a ci, y te lekce sobie ważąc przykazy onego, bardziey na złość y na afront iakowyś mu to czyniąc, na dźień wyż rzeczony nie stanęli y nie zeszli się z jedyną myślą tą, aby ustawie dobrego porządku nie podlegali, ale bardziey by w bezprawności zostawali. Zapobiegaiąc temu manifestans, a emunduiąc siebie, by w przyszłym czasie od zwierzchności nie był strafowany o porządek tegoż miasta, ninieyszą protestacyą y manifestacyą o to do xiąg mieyskich zanosi y podaje; co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1779—1782, № 3355; листъ 3.

CLXXII.

Постановленіе сходки тридцати мужей города Олыки. На сходкѣ этой рѣшено: собрать единовременную складчину, по 15 грошей со двора—отъ христіянъ и евреевъ, не исключая магистратскихъ чиновниковъ, для пополненія расходовъ на доставку дровъ въ Острогъ, требуемыхъ отъ города для русскихъ войскъ; также освободить нѣкоторыхъ мѣщанъ, дома которыхъ сгорѣли, отъ городскихъ податей. 1780. Февраля 29.

Actum in pretorio Ołycensi, feria quarta, die 29 februarii, 1780 anno.

Laudum 30 mężów na ordynacyą, przysłaną od woyska rossyjskiego z Ostroga, na przystawienie drew fur 300 z miasta Ołyki do kommendy onychże. Coram officio: Stefani Poznowicz, advocati Ołycensis, Gregoryi Maximowicz, presidentis, famatorum: Stanislai Zabłocki, Joannis Badowski, Joannis Korotonożka, consulum, nec non honesti domini Basylii Iwanowicz, scabini jurati, in absentia aliorum officialiorum.

Przy schadce na ratusz wyż pomienionego urzędu zebrani byli ich mość panowie 30 mężów, z tych przytomni byli: Andrzey Koszczey, Symon Szawielkiewicz, Feśko Kopytkiewicz, Radywoj Maniukiewicz, Paweł Porczyński, Jan Łuz, Klim Zapolski, Leon Trohymowicz, Tomasz Tworowski, Gabryel Chodkiewicz, Stefan Fidycki, Axenty Stawecki, Sidor Bochorowski, którzy, maiąc z wyczytania paletu wyż rzeczoney kommendy, ażeby miasta oboyga narodów, złączywszy się, przystawili nieodwłocznie fur drew sto do Ostroga, ale trudność przystawienia onych zachodzi y naybardziey, że w kassie mieyskiey pieniędzy nie masz; przeto ciż panowie 30 mężowie, wraz z magistratem ustanowili laudum, ażeby każdy mieszczanin z chaty swey, (nie wyłączając żadnego, godnością zaszczycaiącego się mieszkańca, w mieście maiącego possessyą) powinien będzie dać po groszy 15, a to tylko sami christjanie, a żydzi osobno, do którego co prętszego wyboru naznaczamy z magistratu: Jana Korotonoszkę,—na Za-

lesocze Stanisława Zabłockiego, którzy, przybrawszy do siebie wyż rzeczonych 30 mężów po jednemu, powinni będą na dniu jutrzejszym znieść tu, na ratusz, z pomienionego laudum pieniądze.

Na tymże samym zgromadzeniu zaszła proźba od pogorzelców, ażeby (iako to: od Stefana Fidryckiego, Sidora Bachowskiego, Awnusiewicza snicerza y Malimona) mogli mieć defalkę w podatku mieyskim, do których żądań panowie 30 mężowie, iako y magistrat, przychyliwszy się, nakazali swym poborcom rocznym, iżby, a data presentis aż do świętego Piotra y Pawła, w roku 1781 przypadającego, wszelkiego podatku nie brali, oraz iżby ciż poborcy powrocili onym ten podatek, ktury od święta świętych apostołów Piotra y Pawła, w roku ninieyszym bywszych, aż do dziś dnia brany, aby wzad onym oddali, niemniey też y czynszu tegorocznego iżby nie brali, surowo nakazuie się i zaleca się.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1779—1780, № 3355; листъ 34.

CLXXIII.

Постановленіе сходки 30 мужей города Олыки о томъ, чтобы обложить податью въ пользу городской казны всѣхъ беззсмельныхъ, безсемейныхъ и захожихъ жителей города, пользующихся покровительствомъ городскихъ правъ и привилегій. 1780. Марта 4.

Actum in pretorio Ołycensi feria sabbathi, miesiąca 4-go Marca, 1780 anno.

Dekret przez 30 mężów, na ratuszu Ołyckim zapadły.

Przy schodzie trzydziestu mężów na ratusz dla verifikacyi y poprawy regestru laudowego, staneło nowe laudum od tychże mężów na komorników żennych, wdów, pannów, mężczyzn bezżennych y dla rożnego rodzaju przychodniów, którzy bez żadney stałey lokacyi będąc, tylko przemieszkiwaniem po różnych kątach bawiąc się, a wyrobkiem prostey roboty z ukrzywdzeniem własnych mieszkańców sposobu do życia zagradzaią, a żadney opłacie na dobro publiczne, mieyskie nie podpadaią i przeto odtąd ci

wszyscy, pod protekcją mieyską mieszkaiące y zostawaiące, powinni będą rocznie na ratusz płacić, iako to: komornik żenny na rok ieden po złotych 9, wdowa złotych 6, panna po złotych 4, parobek bezżenny złotych 7, tenże parobek, trzymaiący pola mieyskie zastawą lub arędą, po złotych 10, posługacze y posługaczki, po różnych kątach żydowskich przemieszkujące y im usługuiące, iako też y przychodnie do miasta, za czasem osiadające, powinni będą płacić po złotych 3, a to tylko sami posługacze y posługaczki; lecz przychodnie podówczas mają y będą podpadać tey płacie, gdy rok ieden przemieszkają; które to pieniądze maią y powinni deponowane bydź na ratuszu, z których część jedna dla prezydentów, a dwie powinni bydź obrucone na skarb y potrzeby mieyskie; co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1779—1782, № 3355; листъ 7 на оборотѣ.

CLXXIV.

Постановленія Каменецкаго магистрата относительно приведенія въ порядокъ городского хозяйства и городскихъ доходовъ. Подтвержденіе этихъ постановленій совѣтомъ сорока мужей. 1780. Марта 15 и 21.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu juryzdykcyi własnéj, na sessyi pierwszéj po elekcyi, dnia 21 miesiąca Marca, roku 1780, za regencii sławetnego Antoniego Kubowskiego, ławnika wójtowskiego pierwszego, i sławetnego Andrzeja Orłowskiego, powtórnego regentów i gminnych, w przytomności szlachetnych: Jana Rzeszowskiego, subdelegata wojtowskiego, Piotra Wolańskiego, Mikołaja Ryplańskiego, Kamińskiego, Stanisława Morego, Witalisa Przybyłowskiego, Hypolita Sołtowskiego, ławników.—Po zapisanym akcie, wciągnowszy laudum de tenore tali: Działo się w Kamieńcu-Podolskim, na ratuszu juryzdykcyi własnéj, podczas sessyi sądowéj, dnia piętnastego miesiąca Marca, roku tysiąc siedmset ośmdziesiątego.

Ponieważ przy kończącym się trienium z roku 1777, a w roku teraznićjszym, 1780, od dnia 9 Kwietnia sławetnym wsi Kormilca i Dolnych folwarków, Biełanówka zwanych, posessorom kontrakty arędowne expirują, chcąc więc mieć ułożenia, w magistracie naszym ubespieczone, ażeby też dobra pod jakimkolwiek tytułem nie wakowały, na upadek powinnych intrat, miastu należących, gdy jegomościc wspomnieni posessorowie nalegają, aby deputowani delegaci być mogli ab ordinibus miasta na grónt tychże wiosek do odebrania kalkulacyi i summ wypłaconych i decessów, za te całe trienium od tychże miastu należących, jako też onym za gradobicie bonifikować się mających, dawniejszych kwitów w roku 1774 i w roku 1777, nie mniej w teraźniejszym expirującym przez regentów na rzecz, osoby i sukcessorów onych zeznanych poznania i utwierdzenia. Przeto magistrat, dopełniając swoich obowiązków, quo ad praemissa uskutecznić się mających i powinnych, z pomiędzy siebie sławetnych i zacnie szlachetnych: Jana Szahina, Antoniego Zwolińskiego, magistratu naszego radzców; z ławicy szlachetnych: Jana Brzoszowskiego, vice-wójta, Andrzeja Czyżewskiego, Wojciecha Jelińskiego, ławnika wojtowskiego, Antoniego Kubańskiego, ławnika wójtowskiego, i regenta Michała Kulpińskiego, Stanisława Liesiewicza, lub kogo pospólstwo z pomiędzy siebie wybierze, Pawła Bojarskiego, pisarza wójtowskiego surrogowanego, z przydanym onymże woźnym juryzdykcyi własnéj, delegujemy i naznaczamy. Którzy to delegowani i naznaczeni na grunta dóbr wspomnionych, tak wsi Kormilcza, jako i Biełanówka zwanych, zjadą, juryzdykcią zafundują, a po zafundowanéj kalkulacią z wypłaconych summ za całe trienium teraznićjsze od ichmości posessorów odbiorą, co do kogo i komu należeć będzie, poznają, kwity dawnićjsze, przez regentów miasta na rzecz i osoby z wypłaconych summ szlachetnych posessorów przed aktami zeznane, rozstrząsną i one, swym i całego miasta imieniem, utwierdzą. Tudzież z kączącego się teraz trienium, gdy się obrachunek zupełnie zakończy, i co od kogo należy załatwione będzie, poznawszy decess szlachetnych posessorów z nastąpionego w tym roku gradobicia i w tymże onym bonifikowawszy, kwitować będą. Jeżeli dobra uciśnione nie są i gromada nie rozsypana? inkwizycią uczynią; po którój załatwieniu, spisawszy inwentarz i wszelką daninę ku intracie miasta, tymże sławetnym: Antoniemu Szahinowi—dobra Kormilecz, Gabrielowi Bakałowiczowi—Dolne folwarki, Białanówka zwane, przez spisany na gruncie i podpisany przez nichże kontrakt na przyszłe trienium wypuszczą.

A że szlachetny dóbr wsi Kormilcza posessor, że we wsi młynów przestronnych nie ma, które gdy in ruderibus właśnie extant, de nova

radice reparacyi wyciągają, wiziami autentycznemi miastu okazuje, i przeto, ku osobnéj miastu intracie, arędę karczemną, młyny i stawy odłączyć domaga się, przeto ichmoście wspomnieni delegowani, uczyniwszy na gruncie onych rewizią, reparacyi, jeżeli niechybnie wyciągać będą rzeczonych młynów, szlachetnemu posessorowi w kontrakcie pozwolą. Lub też, jeżeli się onym zdawać będzie, do osobnéj intraty odłączą, zgoła, cokolwiek sprawiedliwość po nich wyciągać będzie, uczynią, udziałają i załatwią. Co wszystko udziałane i przez nich załatwione szlachetny magistrat pro rato et grato przyjąć deklaruje. Mając także naprzykrzenia nie mało od W. J. P. Piotra Rasiewicza, susceptanta ziemskiego kamienieckiego podolskiego, o oddanie onemu, zaciągnionéj na spłacenie cząstek pojezuickich, summy złotych polskich cztery tysiące, № 4000, gdy w tym czasie z intrat miasta szczupłych na uiszczenie się, onemu powinne, ile przy następującéj na kommissią graniczną, tudzież delegacią warszawską na sejm spodziewany nowéj expensie, wystarczyć miasto nie może, a zaś zaciągnionéj summy u niektórych ichmościów obywatelów tutéjszych trafia się, przeto takowego długu zaciągnienia pozwolenie nasze szlachetnym regentom szlachetny magistrat daje i udziela; do któréj to naszéj magistrackiéj, quo ad praemissa, uchwały sławetni regenci z gminnemi, w przytomności sławetnéj ławicy, z pomocą onéj zdanie swoje przyłączą i uskutecznią.

Powinne na to mając baczenie, jako kommisia graniczna, blisko następująca, wyciąga po nas koniecznie tego, żeby (kto), prócz szlachetnych prezydentów, osobliwsze miał o niejże staranie, principalniéj: w przygotowaniu i ułożeniu potrzebnych na to papierów, ułożeniu summariuszów i innych potrzeb, przeto, gdy do tych czynności najzdolniéjszym z szlachetnego magistratu zacnie sławetnego Szahina, magistratu naszego vice-seniora, upatrujemy, onego też, ile już koło téj sprawy pracowitego, ad exequenda, quae sunt necessaria, upraszamy. Któremu pomoc naszą dać, ile razy potrzeba będzie, deklarujemy, na co się rękami własnemi podpisawszy, rzeczoną uchwałę przy kancelaryi naszéj zostawić one dysponowaliśmy: Stefan Bakałowicz, senior i wójt, manu propria. Gabryel Bakałowicz, magistratu kamienieckiego prezydent, m. pr. Antoni Szahin, radca magistratu, manu propria. Jan Szahin, radca magistratu m. pr. Jan Demkowicz, radca miasta Kamieńca-Podolskiego, mn. pr. Antoni Zwoliński, radca miasta Kamieńca-Podolskiego, mn. pr. Szlachetni regent z wiceregentem i gminnemi, niżej podpisanemi, do obrad swoich przystąpili.

Sławetny Antoni Kubowski, ławnik wójtowski pospólstwa miasta Kamieńca Podolskiego pierwszy, sławetny Andrzéj Orłowski, powtórny regenci,

z niżéj podpisanemi gminnemi, zapatruiąc się na uchwałę szlachetnego magistratu, tu, w Kamieńcu, na ratuszu jurysdykcyi własnéj, podczas sessyi sądowéj dnia 15 miesiąca marca, roku niniéjszego, 1780, nastąpionej, którą środkującą, mając pilne z miejsca swojego baczenie na wszelkie miasta potrzeby teraźniéjsze i nastąpić mogące, tąż uchwałą najprzód delegatów, szlachetnych i zacnie sławetnych: Jana Szahina, Antoniego Zwolińskiego, magistratu kamienieckiego radców, Jana Rzeszowskiego, vice-wójta, Andrzeja Czyżewskiego, Wojciecha Jelińskiego, Antoniego Kubowskiego, regenta, ławników wójtowskich; szlachetnych: Michała Kulpińskiego, Stanisława Lesiewicza, Pawła Bojarskiego, pisarza surrogowanego, z przydanym onymże woźnym do zjechania na grunta wsi Kormilcza i Dolne folwarki, Białanówka zwane, ku uczynieniu w tychże dobrach, ile przy expirujących kontraktach, z gromad indygacii, spisania inwentarzów, poznania przeszłych i terazniéjszych kwitów, spisania także kontraktów i temi wypuszczenia dóbr rzeczonych i załatwienia innych kategoryi, w téjże uchwale wyrażonych, nam i całemu miastu dobrze wiadomych, delegował, przeto i my z miejsc naszych, przychylając się do wspomnionéj zdrowéj i zbawiennéj dla miasta szlachetnego magistratu uchwały, rzeczonych delegatów i onym moc udzieloną ztwierdzamy i za miłą przyjmujemy.

Co się także tycze zaciągnienia długu na zniesienie summy złotych polskich cztery tysiące u W. Piotra Raszewicza, susceptanta ziemskiego kamienieckiego, na zapłacenie cząstek pojezuickich, przez nas i całe miasto za poprzedzającą podobnież uchwałą zaciągnionéj, gdy i w tym dobrą myśl i rozrządzenie pożyteczne z wielu przyczyn upatrujemy, przeto niniéjszą sessyą naszą do zaciągnienia wspomnionéj summy zdanie nasze chętnie i jednomyślnie łączymy.

Gdy także rzeczony szlachetny magistrat tyle wspomnioną uzhwałą swoją szlachetnego i zacnie szławetnego Antoniego Szahina, magistratu vice-seniora, do pracowania około kommissyi granicznéj z pomiędzy siebie zobligował, przeto i my na naszych obradach z zapisaniem i ofiarowaniem powinnéj za to onemu wdzięczności o tę uczynność dopraszamy się.

Mając zaniesioną do siebie przez sławetnego Jana Rzeszowskiego, vice-wójta, rekwizycią względem ratifikowania konsensu przez szlachetny magistrat na sessyi sądowéj, dnia 15 miesiąca marca, roku niniéjszego 1780, na ratuszu, względem postawienia karczmy i mostu na rudzie, czyli Gniłym Potoku, nad rudką, między drogami, ku Humińcom i Dunajowcom dążącemi, na rzecz i osoby nierozdzielnie sławetnego Jana Szahina, magistratu kamienieckiego radcy, Jana Rzeszowskiego, subdelegata wójtow-

skiego, udziałanego; więc, zważając jako grunt pusty lat kilkadziesiąt żadnego miastu nic przynosi pożytku, w rzeczonym zaś konsensie, że za lat sześć postawienia i zaarędowania karczma pro commodo miasta powrócona przez tychże będzie, ostrzeżono jest, przeto, nie widząc żadnéj przeszkadzania onym do tego przyczyny, do pozwolenia szlachetnego magistratu, tymże udzielonego, chęci nasze i zdania jednomyślnie przyłączamy i na wyszły, czyli nastąpić mający na onych osobny konsens, podpisać deklarujemy; którym udzielania gruntu na potrzebne do téjże karczmy pastwisko, postawienia chaty dla stróża i na kilku kosarzów sianożęci pozwalamy. Przyłączają sławetni gminni z regentami do szlachetnego magistratu swoje żądania, o które już pierwszemi sessyjami czynili odezwę, ażeby tenże szlachetny magistrat w polach i gruntach miéjskich przyzwoite raczył uczynić pomiarkowanie, ażeby pozabierane i zajęte besprawńie grunta do . . . . ., która żadnéj miastu nie przynosi intraty, odebrane i między poddaństwo pracujące podzielone były. Którą to sessią naszą podpisami rąk ztwierdzamy. A. Kubowski, Ł. W, regent m. K. P. Orłowski, wice regent. Jakób Szydłowski, gminny, mn. pr. Nieumiejący pisać kładę znak krzyża świętego Jakób Cwikła †. Wojciech Miłasiewicz, znakiem krzyża †. Maciej Surowiszczyński, znakiem krzyża świętego †. Antoni Cichocki, znakiem krzyża świętego †. J. Sokołowski. Piotr Kuhajewski.

Книга Каменецкаго магистрата, № 4490, годъ 1773—1796. Листъ 31 (до 34).

CLXXV.

Жалоба старшаго радцы города Олыки, Станислава Заблоцкаго, на городское поспольство о томъ, что оно навязало ему должность шафаря, съ цѣлью разорить его состояніе, между тѣмъ какъ онъ, по причинѣ преклонныхъ лѣтъ, не можетъ исправлять этой должности. 1780. Августа 7.

Actum in pretorio Ołycensi, feria secunda, miesiąca 7 Augusti, 1780.

Manifest Stanisława Zabłockiego, radcy starszego miasta Ołyki, naprzeciw całemu pospolstwu tegoż miasta zaniesiony y uczyniony.

Przed urzędem y aktami mieyskiemi, ołyckiemi i przedemną, Stefanem Poznowiczem, actualnym wóytem miasta Ołyki, postawiwszy się szlachetny pan Stanisław Zabłocki, radca starszy tegoż miasta, manifestował się solennie naprzeciwko całemu pospolstwu tegoż miasta w pilności y o to: ponieważ manifestans, bywszy y znając się bydź zasłużonym miastu całemu i że porwawszy (licząc wieku życia swego 72 lat) siły swoje na usługach miasta całego, mniey akceptuiące pospólstwo y wzgląd maiące na iego tak wielkie trudy poniesione, umyśliło go przy zgrzybiałości i schyłku onego wruczyć na szafarstwo roczne, który, znając zkąd ta niełaska pospolstwa wzrost swóy wzięła, ale tylko przez zazdrość iego stateczności, w którey stałym będąc nieprzestannie, do dziś sobie danego od Boga majątku przyszedł, postanowiło, żeby był zniszczony, znając iego siły upadłe, a k tey funkcyi narzuconey y nakazaney niezdolne i nie responduiące; zaczym manifestans przeciw tak wielkim, a naturze ludzkiey przeciwnym, próżnym bardziey, a ślepy powód mającym maxymom, że się fundując na tak bezsumiennym ułożeniu swoim, tenże manifestans w czasie złożonego przed zwierzchnością naywyższą okazał, iż chciałby z serca szczerego y tey funkcii bydź piastunem, y ostatnie, od naymnieyszej do najjaśnieyszej funkcyi mieyskiey, na sobie mieć y trzymać, ciężary; a za zgrzybiałością wieku swego exkuzuje się, przeto, by było z wiadomością każdego, niniejszym manifestem, nie przyjmuiąc na siebie włożonego ciężaru, dawszy niżey przyczyny dla czego, manifestował się y protestował się, ze świadkami dowiedzie nie tylko starości lat, ale też niemożności. Co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1779—1782, № 3355; листъ 27 на оборотѣ.

CLXXVI.

Протоколъ сходки посполства города Олыки. 1780. Сентября 1.

Actum in pretorio Ołycensi, feria 6-ta; die 1 Septembris, 1780 anno.

Po odprawioney mszy świętey o Duchu Świętym zgromadzonemu pospolstwu na ratusz, i powinszowawszy imć pan wóyt menstrji przeprowadzoney a zaczętego miesiąca Września, pomienił z gorącością zalety mias-

ta: 1. Upominał panów cechmistrzów, aby swych braci surowo karali, za to, że nie chodzą na pomienione mszę świętą, primą nazwaną, grożąc im, iż odtąd ich samych karać ma. 2. Przypomniał nieposłuszeństwo nakazom swoim augustowey prymy, którey gorącą zaletę dał, aby groble byli reperowane, łupanki y chrost był gotów, co ani znaku niemasz dopełnienia rozkazów; przeto manifestować się przyobiecał tenże imć pan wóyt przeciwko teyże bezkarności. 3. Aby kominowe było wcześnie ułożone. 4. Aby poborce, wysadzeni y obrani do odbierania czynszu polowego y placowego, w szczególności odbierali y bez przestanku, zacząwszy a data prezenti. 5. Obrany był na primie 1. Augusti Andrzey Kuliszyk za poborce, który, dawszy przyczyne kalectwa swego dowody, imć pan wóyt, drugiego aby też pospolstwo na mieysce iego obmyśliło, animował, iakoże natychmiast obrany został na iego mieysce Paweł Kościałkowski. Co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1779—1782, № 3355; листъ 28 на оборотъ.

CLXXVII.

Разрѣшеніе, данное графомъ Иваномъ-Николаемъ Ходкевичемъ купцамъ: Афанасію Васильеву и Василію Иванову, на постройку мыловаренваго завода въ его имѣніи, мѣстечкѣ Чернобылѣ. 1780. Ноября 14.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca Januarii trzeciego dnia veteris styli.

Na urzędzie grodzkim, w zamku Jej Imperatorskiej Mości Owruckim, przedemną, Mikołajem Rożyckim. regentem grodzkim owruckim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, owruckiemi stawający osobiście sławetny Matwiej Izwasylów, obywatel y kupiec czarnobylski, te prawo, od niegdy J. W. Jana hrabi Chodkiewicza, generalnego xięstwa żmudzkiego starosty, orderów polskich kawalera, na plac sławetnego Wasyla Iwanowego, na założenie na tym placu mydlarskiej fabryki, ze wszelkiemi do tej fabryki zabudowaniami y potrzebami, sławetnym: Aftanaziu Wasylowemu y Wasylu Iwanowemu,

obywatelom y kupcom Czarnobylskim, na papierze srebrno groszowym stęplowym dane, podpisem ręki tegoż niegdy J. W. Chodkiewicza, starosty żmudzkiego, przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnionej, stwierdzone, z przypiskiem ostrzegającym, przez J. W. Chodkiewiczową, starościnę żmudzką, na tym prawie dołożonym y przez tęż J. W. Chodkiewiczową, starościnę, podpisem ręki przy pieczęci, na laku czarnym wyciśnionej, stwierdzonym, w papier stęplowany, rossyjski, dziesięciokopijkowy obwinięty, dla zapisania do xiąg grodzkich, owruckich podał w ten sposób: Jan Mikołaj na Turcu, Petrykowie, Czarnobylu y Dorohostajach hrabia Chodkiewicz, generalny xięstwa żmudzkiego starosta, orderów orła białego y świętego Stanisława kawaler. Daje się te prawo kupcom małorossyjskim: Aftanaziju Wasylowemu y Wasylu Iwanowemu, chcącym mieć osiadłość swoje blizko miasta mego Czarnobyla, w Spasowej Słobodzie, na wystawienie fabryki, do robienia mydła sposobnej, a to na placu Wasyla Iwanowego założyć się mającej, której to fabryki po zabudowaniu swoim własnym sumptem, wolni będą w niej robić, ją rządzić tak oni, jako y ich successorowie lub dać, darować albo przedać komu, podatku zaś żadnego płacić nie będą, tylko czynsz płacić zwyczajny. A iż do tej fabryki potrzebne łoje będą, które bez wagi kupowane być nie mogą, a waga, do aręDY należąca, ztąd ponosiłaby uszczerbek, przeto ostrzega się, iż od wszystkich łójów, u czarnobylskich żydów kupionych, albo na jarmarki y targ przybyłych, wagowe do arędy miejskiej ma należeć, a od wszystkich zaś łojów tudzież sadeł, maseł y soli, z zagranicy lub z Ukrainy przez nich samych do fabryki sprowadzonych umyślnie, jak w wadze skarbowej ważyć nie mają, takoż od nich wagowego płacić nie powinni będą. Co się zaś tycze ważenia z fabryki wychodzącego mydła, tedy na takowe mydło wolna im będzie własna ich domowa waga, której wagi dla samego tylko mydła y zagranicznego lub ukraińskiego łoju, sadła y soli, tylko przez ich samych sprowadzonych, używać im wolno będzie bez żadnej od arędarzów przeszkody. Jeśliby zaś tejże wagi nad terazniejsze pozwolenie użyć, lub komu innemu ważyć śliwy, wosk etc. odważyli się, tedy też same w swoim domu mają utracić ważnice. Pozwala się wolne kupowanie u mieszczan lub u poddanych czarnobylskich wszelkich do mydła służących materyałów, a osobliwie popiołu y drew bez żadnej ni od kogo przeszkody. Konserwacya mydła w lochu bywać zwykła, dla czego pozwala się im wolne wykopanie lochu pod swoją kramnicą, dla chowania onegoż. Że taż fabryka mydlarska nie mało wyciąga ustawicznego robotnika, którzy, do sądów czyli schadzek pilipońskich należąc, częstemu mogliby podlegać zamieszaniu, przeto tak samych majstrów

y czeladź onychże do władzy samego dworu rezerwuje się. Które prawo, jako nienaruszenie ma bydź zachowane, tak przy zwykłej pieczęci własną podpisuję ręką. Datum w Czarnobylu tysiąc siedmset ośmdziesiątego roku, dnia czternastego Nowembra. U tego prawa, per oblatam podanego, przy pieczęciach dwóch, na laku jedna czerwonym, druga czarnym wyciśnionych, podpis ręki ich jest takowy: Jan hrabia Chodkiewicz starosta żmudzki mp. (L. S.). Przypisek zaś z drugiej strony takowy: Odtąd niema się ważyć Aftanazy Wasylowicz inszych popiołów do mydła kupować od poddanych czarnobylskich, jak tylko z pieców wygrzebane popioły, jeżeliby zaś się pokazało, że z lasów czarnobylskich na tę fabrykę będzie kupował lub palił popioły, więc wszystek jego majątek konfiskowany za to będzie; co, dla większej wagi, własną moją ręką podpisuje. Datum w Czarnobylu tysiąc siedmset ośmdziesiąt pierwszego roku. Aprila dwudziestego osmego dnia. Ludwika Chodkiewiczowa mp. (L. S.). Którež to, za podaniem wyż imć podawającego, a za urzędowym przyjęciem, wszystko, co do słowa, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisane.

Книга гродская, овручская, записовая, № 3308, годъ 1794. Листъ 14.

CLXXVIII.

Приказъ княгини Анны Радзивиловой жителямъ города Олыки о томъ, чтобы тѣ мѣщане, которые, уклоняясь отъ исполненія городскихъ повинностей, поселились внѣ города, продолжая владѣть въ городѣ поземельною собственностью и принадлежать къ цехамъ, возвратились на жительство въ четырехнедѣльный срокъ, подъ опасеніемъ потери городскихъ правъ и земель, находящихся въ чертѣ города, а также исключенія изъ цеховъ. 1781. Апрѣля 19.

Anna na Białym Kowlu z xiążąt Lubartów Sanguszkowna Radziwiłłowa, xiężna na Ołyce, Nieświżu, Słucku, Klecku y Kopylu, hrabina na Mirze, Szydłowcu, Krożach y Białey,—kanclerzyna wielkiego xięztwa

Litewskiego, Przemyska, Człuchowska, Krzyczewska, Kowieńska y Kamieniecka starościna. Wszem wobec i każdemu zosobna, a mianowicie magistratowi y całemu miastu naszemu Ołyce, wiadomo się czyni: ponieważ miasto to przez rożne ludzi swywolnych, miasta tego obywatelów, do ruiny przychodzi, że niektórzy mieszczanie, przeciwko prawu, od antecessorów naszych temu miastu nadanemu, maiąc grunta y place na mieyskim gruncie, dla uchronienia się tylko podatków y ciężarów miejskich, iako też powinności zamkowey, pod duchowięstwo y pod ich mościów panów szlachte się powyprowadzali, a drudzy także, bywszy w bractwach y cechach, powinności swoiey do cechów dosyć nie czynią y tamże na duchowięstwie mieszkaią, tedy my, zabiegaiąc ruinie miasta, ady ieden za drugiego ciężarów nie ponosił, tym teraznieyszym uniwersałem naszym wszystkich takowych napominamy, aby ci wszyscy na miejskie grunta nazad się, naydalej we cztery niedziele, ieżeli chcą tegoż prawa, które ma miasto y cechy, zażywać y nim się zaszczycać, powracali, y tam nazad osiadali, czemu ieżeli zadosyć nie uczynią, tedy wuytowi i magistratowi tego miasta zlecamy, aby takich wszystkich, zapozwawszy do swego sądu, y o to ich zupełnie zkonwinkowawszy, tak gruntów, iako y cechów poodsądzali y onym wolności tych y praw, które sami maią, zażywać zabraniali, co się iak naywiększej ich pilności zaleca; w czym pomoc y exekucyą na przeciwnych tey woli moiey iego mości panu staroście Ołyckiemu serio zalecam. Działo się w Ołyce, w zamku naszym, dnia 19 kwietnia, roku 1781. Anna xiężna Radziwiłłowa. (M. П.).

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ, № 427.

CLXXIX.

Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки. Войтъ жаловался совѣту отъ имени магистрата на мѣщанина, Онысько Яблонскаго, о томъ, что онъ давно замѣченъ въ буйномъ поведеніи, что оказываетъ неуваженіе членамъ магистрата, публично бранитъ ихъ и распространяетъ о нихъ клеветы, что онъ старался подать доносъ на городъ съѣзжему суду и ходилъ въ Луцкъ съ желаніемъ опозорить тамъ весь городъ. Совѣтъ тридцати мужей потребовалъ на сходку Яблонскаго, предложилъ ему по пунктамъ допросы и, нашедши его виновнымъ, приговорилъ его къ пожизненному тюремному заключенію. 1781. Іюня 22.

Actum in curia Ołycensi, feria secunda, die 22 junii, 1781.

Coram officio nobilium: Stefani Poznowicz, praetoris ołycensis, Gregoris Maximowicz, Joannis Poznowicz, praesidentium, famatorum dominorum: Stanislai Zabłocki, Joannis Badowski, consulum, nec non honestorum dominorum: Bazyli Iwanowicz, Pauli Jurkiewicz, scabinorum juratorum, et in absentia aliorum officialium.

Powstawszy z miejsca swego szlachetny magistrat, użył do zgromadzonych 30 mężów Andrzeja Koszczeja, Parchwena Skompskiego, Szymona Szawałkiewicza, Jana Wasylewicza, Mikołaja Łobaczewskiego, Leona Trochymowicza, Gabryela Charkiewicza, Stefana Zanozowskiego, Tomasza Twarowskiego, Oxentego Staweckiego, Romana Gorzkiego, Theodora Karpowicza, Jakuba Fidryckiego, Ławrentego Święcickowskiego, Alexandra Sawana, Onufrego Rydzieckiego, Kazimierza Pirożyńskiego, Niczypora Czuchelewicza, Radywona Mamiekiewicza i Andrzeja Kaleszewicza, swym i całego miasta imieniem, przemowę donosząc tymże tą sessią, jako Onyśko Jabłoński, współobywatel i mieszczanin miasta Ołyki, będąc urodzony na łonie tegoż miasta, przecież wyrodnym synem już od lat pięciu pozostawszy, przeciw temu, nescitur quo mente, moderamine i już to w pierwszych dniach szaleństwa swego, hultajstwem, piiaństwem, a z tych powodów pomiędzy narody gwałty, zamieszania, bitwy, rozboie i wieloliczne napaści codzienne pełniąc, a to za każdym razem, acz pokrzywdzeni tak do imć pana wojta, a potym do szlachetnego sądu gajnego swe żałoby zanosili, a Onyśko Jabłoński za każdym też razem, już to słowem i admonicią, już to więzieniem i wielorakiemi sposobami, przystojnemi mieszczaninowi, ka-

rany był, wszelako mało co a prawie nic sławetnego Onyśka Jabłońskiego poprawiało, bardziej jeszcze ten narowów nabrawszy się, wyzuwszy się, a pogardziwszy sąd gayny i jego sądownicze władze, oślep, a to bez najmniejszego uszanowania, lżył, szkalował, a to nietylko zaocznie, ale i publicznie, do wiela tylko wyuzdana a nie ludzka złość i zapamiętałość wymogła na nim, do tyla pogróżek i bezczestwa wymiatał i wymiata; co większa, gdy tenże, potrzykroć rzeczony, Onyśko Jabłoński już w tym ostatnim roku, dopełniwszy miarkę szaleństwa swego, czasu zjazdowej kondescensyi o papier stęplowany na dniu 10 junii anni praesentis, tu, w mieście naszym, agituiącej się, tenże Onyśko Jabłoński ważył się pójść do przeciwnej strony i miasto całe jako i sąd gayny oskarżyć, co nieochybnie nastąpiłoby, gdyby my, wyższa zwierzchność zamku Ołyckiego, temu nie zabiegła, a Onyśka Jabłońskiego nie skazała do więzienia; który to Onyśko Jabłoński, wysiedziawszy w tym przez czas toczącey się, wyżrzeczonej kondescensyi, uwolniony był z surowem przykazem i admonicią, aby szaleństwa poprzestał, a odtąd zupełną życia poprawę przyrzekł, co też i uczynił tym niechętniey dla siebie, im bardziej, aby mógł zemsty dopełnić, ofiarę takową za przymus poczytawszy, bo co tylko uwolnion został, tak zaraz przed wielo miaszczany i obojga narodu ludźmi natychmiast dał się słyszeć: iż pójdę do Łucka, a gwałtu! wołać będę, że niesprawiedliwie tak z pomiędzy sądu gajnego, jako i z pospólstwa osoby niesprawiedliwie przysięgli; a jako akta publiczne są w Ołyce i toż miasto trzyma też akta, tak to bez najmniejszej wstrzemięźliwości miasto całe i tych, którzy przysięgli, oskarżę i obwinię«. Której to obietnicy szalonej, i lubo ta wraz dojszła do usz rządzącego miastem, szlachetnego j. p. wojta i jego sądowych osób, mniej temu wiare dawał; lecz gdy teraz, tak szlachetny j. p. wojt, jako i gajny sąd zupełnie ma wiadomość, że tenże Onyśko Jabłoński był w Łucku i, coby tam miał uczynić? o tym nie wie, broniąc miasto od ostatniego upadku, a zapobiegaiąc tak wygurowanej złości jego, ile miłością bliźniego rządząc się, krzywdy zadane przez Onyśka Jabłońskiego tak j. p. wojtowi, jako i jego współprzysiężnikom, z siebie samych umarzaiąc, was, jako 30 mężów, składaiący gmin miejski, do was użalenie w tej sprawie niosąc, składaiąc powinne powagę urzędowi memu i całego sądu mego, dodanego mi w pomoc, z przełożeń ustnych moich, dajcie ratunek miastu, stosując się do prawa, in jure municipali położonego articulo 77, folio 11:« iż gdyby kto w ziemi, w królewstwie, albo też w mieście, a w społeczności jakich ludzi przeciwko urzędowi, albo zwierzchności miejskiej podburzenie jakie albo potajemne sedycie czynił, a toby się nań

pewnie okazało, takowy, według zasłużenia a wielkości występku, czasem na gardle, czasem też miotłami u pręgierza karan bydź ma i z ziemi albo z miasta wypowiedzion, gdyby takowe podburzenie czynił«. A tak 30 mężowie, miawszy illacię pięcioletniego życia Onyśka Jabłońskiego wiadomość, stawić się mu przed sobą nakazali, który, postanowiwszy się, na pierwsze pytanie: »przez co, za co i dla czego w takowe hultajstwo wdał się?« odpowiedział: »tak mi podobało«. Powtóre: »co miałeś za przyczynę gwałtu! wołać, jak sameś nam, niektórym mężom, powiadał czasu kondescensyi«? odpowiedział: »z żalu, bo mi szlachetny magistrat nie chciał słuchać kalkulacyi z szafarstwa i za to jeszcze, że mnie z urzędu radzieckiego i z ławicy wyrzucił«. Po trzecie: »czy chodziłeś do Łucka i za czym?« odpowiedział: »chodziłem, ale miałem intencią nieodbitą gwałtu! tam wołać, tylko jakowyści mnie strach tam opanował«. Po czwarte: »za co i dla czego tak pana wójta, jako i niektórych osób magistratowych tak niegodziwie szkalowałeś?« odpowiedział: »przez żal, a przez te, ile miałem złość, do tyla gadałem i pogroszki czyniłem«.—Zaczym wysłuchawszy 30 mężowie Onyśka Jabłońskiego odpowiedzi, a przekonani będąc dostatecznie o wszelkim jego błędzie, broniąc miasto od upadku, oraz pokoj między narody wzruszaiący przynosząc, sądem swym wzkazuią Onyśka Jabłońskiego na wieczne więzienie pod straż zamku Ołyckiego, który aż do śmierci tam ma wieczną niewole ponosić, oraz temuż na tydzień, na wyżywienie, oznaczamy złoty polski jeden, który ma dochodzić onego z skarbu naszego, miejskiego, a że równa złość żony Onyśka Jabłońskiego, imieniem Marianny, tyle może szkodzić, ile samego Onyśka, tej, ile z natury szczebiotliwością rządzącej się, daruiemy, odsyłaiąc ją i zawieszaiąc dyspozycyi najwyższej zwierzchności zamku Ołyckiego.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 1.

CLXXX.

Универсалъ князя Карла-Станислава Радзивила къ жителямъ княжествъ: Олыцкаго и Чарторыскаго о томъ, что онъ предоставилъ должность старосты въ этихъ княжествахъ дворянину Ивану Транскому и потому приказываетъ жителямъ ихъ оказывать ему повиновеніе и подлежать его суду. 1781. Сентября 16.

Actum in curia Ołycensi, feria dominica, die 16 Septembris, 1781.

Karol Stanisław Radziwił, xiąże na Ołyce, Nieświerzu, Birżach, Dubienkach, Czartorysku, Słucku, Kopylu, Klecku i świętego państwa Rzymskiego; hrabia na Mirze, Szydłowcu, Krożach, Kajdanowie, Kiejdanach, Białym Kamieniu, Żmigrodzie, Zabłudowiu, Bielicy i Białej, a na Żułkwi, Złoczewiu, Pomarzanach, Newlu etc. pan i dziedzic, wojewoda Wileński, wszem wobec i każdemu zosobna, komuby o tym wiedzieć należało, mianowicie: magistratowi Ołyckiemu i wszystkim obywatelom, tudzież kahałom, w xięstwach moich: Ołyckim i Czartoryskim będącym, do wiadomości podaię, iż oddając funkcią starościńską w xięstwach moich: Ołyckim i Czartoryskim imć panu Janowi Trańskiemu, która i dawniej przez niego sprawowana była, z przyzwoitą temuż urzędowi władzą, mieć chcę i zalecam, ażebyście, znając imć pana Jana Trańskiego za aktualnego starostę, z ramienia mego ustanowionego, do sądów, funkcyi jego przyzwoitych, a z wolną zawsze appellacią do mnie, należeli i przyzwoite posłuszeństwo we wszystkim czynilii, mieć chcę i przykazuję; a niniejszy uniwersał, dla większej wagi i waloru, ręką własną podpisawszy, (pieczęć) przycisnąć roskazałem. Dan w Rubieszewiczach, 1781 roku, die 17 Sierpnia. Karol Radziwił W. W. (L. S.).

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 9 на оборотѣ.

CLXXXI.

Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки. Совѣтъ потребовалъ счеты городскихъ доходовъ и расходовъ отъ всѣхъ лицъ, исполнявшихъ въ теченіи послѣднихъ 14 лѣтъ должность городского шафаря. Изъ нихъ Андрей Кощей представилъ счеты, по которымъ оказалось недочета на 150 злотыхъ. Кощей объяснилъ недочетъ сверхсмѣтными расходами на содержаніе проходившихъ чрезъ Олыку войскъ. Совѣтъ отложилъ окончательное рѣшеніе дѣла до слѣдующей сходки. 1781. Ноября 3.

Actum in curia Ołycensi, feria sabbathi, die 3 Novembris, 1781.

Z mandatu wielmożnego imć pana starosty Ołyckiego: iżby na dzisiejszym dniu i akcie zgromadzeni, tak szlachetny magistrat, jako i 30 mężowie, na sessią, na której porządek postanowić mieli i wyznaczyć z pomiędzy siebie kommissarzów do słuchania z dawnych lat poborców i szafarzów; i którzy to, niżej wyrażeni, dopełniwszy rozkazowi tegoż W. J. pana starosty, zszedłszy się na ratusz, jako to: szlachetny imć pan wójt; pan Stanisław Zabłocki, radca starszy; z 30 mężów: Jakób Fidrycki, Terenty Kopytkiewicz, Theodor Karpowicz, Onufry Ryziecki, Leon Trochymowicz, Jan Wasylewicz, Sidor Bachorowski, Gabryel Charbiewicz, Wasil Gindziel, Stefan Fidrycki, Andrzej Kaliszewicz i Jan Łuś, zagaiwszy swą sessię, wzieli przed się uwagę, iakimby sposobem tak zaległe rachunki uskutecznić, a na potrzebę gwałtowną pieniędzy wydobyć? wystawuiąc przed oczy rok 1767, a od tego wciąż aż do niniejszego roku, niektórzy szafarze nie słuchani, co przez tak wielki przeciąg czasu jedni szafarze, iak i poborcy, poumierali, drudzy zubożeli, trzeci powychodzili i pooddaliwali się z miejsca tego, różne różnie z sobą certuiąc się i zastanawiając się, a ktoby temu przyczyną był, samą tylko inkursie kraiowe za cel brali tej opieszałości; wszelako, aby tak wielkiemu zadawnieniu a najosobliwiej niektórym żądaiącym i chcącym usprawiedliwić się z szafarstwa swego, poki śmiertelności nie wypłacą długu, tak z tego powodu, iako i z potrzeby samej, sławetnemu Andrzejowi Koszczejowi, bywszemu w roku 1769 szafarzem percept miejskich, regestra przed sobą złożyć rozkazali, za których otworzeniem, gdy przychod iako i rozchod pieniędzy zosobna głosem do-

nośnym i wyraźnym był czytany, a przez mężów supra wyrażonych samegoż rzeczonego Andrzeja Koszczęja było pytano, z zasumowania okazało się percepty zł. 2053, gr. 22, a z tej expensy okazał zł. 1903, groszy 20; więc ad complementum percepty wypada na decess zł. 150, groszy 2, co natychmiast z niego szafarzowi zaliczyć rozkazali; a że Andrzej Koszczej wniosł swe proźby, iżby miano na iego wzgląd i klemencią, wystawując, że, czasu samej inkursyi moskiewskiego i polskiego wojska, z uszczerbkiem zdrowia i majątku swego odniosł, i aby mu ten decess darowali, wymieniając, że percepty należnych od arędarzów generalnych, Ołyckich, nie odebrał należnych zł. 80, oraz za sprawunek okien dla officerów moskiewskich, na probostwie Ołyckim stojących, expensował na nie zł. 60, których panowie mężowie nie przyięli do expensy, a ztąd decess utworzony został, którą explikacie ich mość mężowie wysłuchawszy, zapytanie ieszcze tegoż Andrzeja Koszczeja uczynili: z tegoż samego roku gdzieby się zpaśny owies, wynoszący ośmak 40, oraz siano z miejskiej sianożęci podziać się miało? aby zdał rachunek z tych i explikacią położył. Na które to zapytanie Andrzej Koszczej dał takową explikacię: iż sami pasterze dadzą świadectwo, że wojsko rossyjskie, ile owsa było (bo tego roku wszystkie pola obłogiem leżały) i siana, siana, mówię, nie zwożąc go do szopy, wiązkami z sianożęci samiż żołdaty ponosili. Która explikacia nie znalazła miejsca u panów mężów, a przeto na dzień 7 praesentis do definicii zgromadzeniu większemu odłożyli, co jest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 12 на оборотѣ.

CLXXXII.

Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки, на которой окончено дѣло объ отчетѣ, представленномъ бывшимъ городскимъ шафаремъ, Андреемъ Кощеемъ. 1781. Ноября 7.

Actum in curia Ołycensi, die 7 novembris, 1781 anno.

Zgromadziwszy się panowie na ratusz mężowie, a zasiadłszy swą ławicę imć pan wójt, imć pan Grzegorzy Maxymowicz, starszy presydent, pan Stanisław Zabłocki, starszy radny, gminni: Terenty Kopytkiewicz, Jakub Fidrycki, Chwedor Karpowicz, Paweł Porczyński, Gabryel Swiryd, Jan Łuś, Radywon Maniukiewicz, Jan Marynoski, Andrzej Kaliszewicz, Alexander Sawon, Stefan Fidrycki, Jan Zyszkiewicz—powstawszy z miejsca swego j. p. wójt, zagaił sessię w te słowa: »ponieważ na dniu 3 nowembra przez mężów w przytomności urzędu mego stanoł obrachunek z Andrzejem Koszczejem z szafarstwa, w roku 1769 bywszego, a definicya, jaka by nastąpić mogła, na dzień dzisiejszy odłożona została, przeto wy, mężowie, z przeczytania aktu rzeczonego przystąpcie do zakończenia«. Zaczym po długiej kontrowersyi, za stawieniem swiadka przez Andrzeja Koszczeja, niewiernego Josia Calowicza, w roku 1769 bywszego arędarza generalnego Ołyckiego, że Andrzej Koszczej do rąk swych zł. 80 nie odebrał, na to sumieniem swoim pod Bożym imieniem stwierdził, a to pan lantwojt, podówczas rządzący miastem, Budkiewicz, trunkiem odebrał; co do okien expensy zł. 60, tenże Andrzej Koszczej miłosierdziu i litości zgromadzeniu całemu poruczył; co do owsa i siana z przepomnieniem przez pasterzów, iż miał owsa percepty ośmak 33, ktorego w całości oddał remanentem następuiącemu po sobie Janowi Korotonożce, szafarzowi na rok 1770 obranemu, reszta owsa, jako pasterze przyświadczyli, że nie inportowali do szafarstwa, ale obłogiem leżały pola, a mężowie zasiadaiący ze słuszną ich wiarą przyjęli, z przepomnieniem ieszcze Andrzejowi Koszczejowi o siano, który temiż samemi pasterzami świadczył się, że wiązkami z sianożęci sołdaty na plecach ponosili; pod sumieniem swym wszyscy pasterze, iako i sam Andrzej Koszczej, swiadectwo dawali. Zaczym panowie mężowie z urzędem, k sobie przybranym, maiąc Boga i sumienie na pamięci, co do pierwszych zł. 80, ponieważ z świadka okazało się, że pan Butkiewicz ad usum fructum obrócił, przeto na jego własnej substancyi, którą posiadaią sukcessorowie, skarb miejski ma dochodzić, cum hac pre-

custoditione, ieżeliby ciż dowiedli, że zmarły nie odebrał, tedy do Koszczeja zreguluie też miasto swą pretensię; co do okien, a na nich nie przyięty expens i reszty decessu, bonificuiąc temuż Andrzejowi Koszczejowi prace, starania i wierne usługi, dla miasta podięte, w czasie tak krytycznym, zł. 32 ustępuią, daruią, a złotych 38 aby wraz szafarzowi teraznieiszemu do rąk zaliczył, kładnąc ieszcze przestrogę, iż inquantum by skarb miejski miał by z sukcessorami Butkiewiczowskiemi ponieść iakowe szkode, tedy to zreguluie się do Andrzeja Koszczeja; a tak definicia stanowszy, wyż rzeczeni mężowie z akt swoich tę kwitancią dla Andrzeja Koszczeja pod pieczęcią miejską, ratuszną, wydać rozkazali; co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 13.

CLXXXIII.

Приговоръ Олыцкаго магистрата, предписывающій трупъ самоубійцы, президента города, Ивана Рысецкаго, влачить по улицамъ города, привязавъ къ конскому хвосту. 1782. Генваря 25.

Actum in curia Ołycensi, feria sexta, die 25 januarii, 1782 anno.

Przysłuchawszy się wyż pomieniony urząd nieszczęśliwemu przypadkowi, dzisiejszey nocy przypadłemu, to iest samoboystwu niegdyś w życiu bywszemu Janowi Rysieckiemu, prezydentowi miasta Ołyki, który nocy dzisieyszey znalezion nie żywy, zawiesiwszy się w swym folwarku, haniebną śmiercią zszedł z tego świata. A iako prawo magdeburskie na takich samoboyców postanowiło, iżby dla grozy drugich, rownych rzeczonemu samoboycy, desperatów, samoboyca Rysiecki końmi po ulicach mieyskich był prezentowan, uwiązawszy do ogona był wleczon, tak taż rada wyrokowi y urzędowi swemu nie czyniąc ubliżenia, ten przypadek w potomne czasy zapisać rozkazała.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 18.

CLXXXIV.

Объявленіе со стороны войта и старшаго президента города Олыки о томъ, что они отказываются отъ пользованія арендою городскихъ доходовъ, на которую они заключили трехлѣтній контрактъ. Отвѣтъ отъ имени совѣта тридцати мужей, содержащій заявленіе о несогласіи города принять ихъ отказъ. 1782. Февраля 6.

Actum in curia Ołycensi, feria quarta, die 6 Februarii, 1782.

Powstawszy z mieysca swego iaśniewielmożny pan woyt miasta Ołyki, w assystencyi jaśniewielmożnego pana Grzegorza Maxymowicza, prezydenta starszego, unanimiter ciż ich mość panowie zanieśli manifestacyą naprzeciw panom 30 mężom w ten sposob y o to: ponieważ manifestanci, mając arędę mieyską, ratuszną, sobie puszczoną od całego pospolstwa tegoż miasta Ołyki, a to na trzyletnią tenutę y zwyczaiem dawnym do teyże inkorporowane dochody, aby teyże arędzie przysłuchywali się, a że w przeciągu tych trzech lat, wytrzymawszy dwa lata spokoynie, w tym trzecim roku widzą upadek oney, a naypryncypalniey, że handel solny, z którego nayważszy że dochod do tey arędy byl, upadł, a to z przyczyny magazynu cesarskiego, solnego, założonego. Zatym, za uchyleniem tego handlu intrata arędy mieyskiey bardzo się pomnieyszyła; a przeto na ten trzeci rok, składając też arędę w ręce y w dyspozycyą tegoż miasta y wyż 30 mężów, od tenuty oney uchylaiąc się, zgoła nie maiąc chęci oney dzierżenia; co iest zapisano.

Remanifestantur ich mość panowie 30 mężowie idque: Jakub Frydrycki, Onufry Rysiecki, Terenty Kopytkiewicz, Radywon Maniukiewicz, Theodor Karpowicz, Leon Trochymowicz, Jan Łuś, Wasyl Gindzel, Andrzey Kaliszewicz, Mikołay Makarowicz, Niczypor Czuchilewicz, Salomon Stupnicki, w assystencyi iaśniewielmożnego pana Badowskiego, raycy, y Pawła Jurkiewicza, ławnika, w pilności swey remanifestowali się naprzeciw iaśniewielmożnemu panu Stefanowi Poznowiczowi, woytowi miasta Ołyki, y iaśniewielmożnemu panu Grzegorzowi, starszemu prezydentowi tegoż miasta, a tenutorom trzechletniey arędy ratusznej w ten sposob i o to: ponieważ ich mosć panowie tenutarzowie od arędy ratuszney swą manifestacyą zawiadomiają nas, remanifestantów, że się uchylaią na ten trzeci rok od dierżenia teyże, nie pokładając sprawiedliwych przyczyn, dla czego przeto

nayprzód ich manifestacyą za nieważną uznaiemy y annihilujemy, ale, przychylając się do porządku miasta y iego całości, a naybardziey zwyczaiu, któren samym ich mość panom tenutarzom, jako prawodawcom, dobrze jest wiadomem, iż raz od nas dany kontrakt na trzy lata, co w mieście naszym ani praktyki nie było y nie będzie, ażeby postanowione y pismem stwierdzone miało się kiedy łamać, to nigdy; a przeto wyż rzeczonym panom tenutarzom też arędę ratuszną i na ten trzeci rok wruczamy, ktorzy mocni będą tąż arędą rządzić, dysponować z salwą dla nich, iż, uchoway Boże, ponieśćby mieli szkodę, tedy, za ukończeniem się tego roku i expiracyi oney, bonifikować imieniem całego pospolstwa deklaruiemy się, moco tego remanifestu, zabespieczamy; co iest zapisano.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 18.

CLXXXV.

Постановленіе сходки 30 мужей города Олыки, освобождающее отъ городскихъ податей нѣкоторыхъ мѣщанъ въ вознагражденіе за то, что они были посрамлены отказомъ владѣльца утвердить ихъ въ должностяхъ, на которыя они были избраны. 1782. Февраля 12.

Actum in curia Ołycensi, feria tertia, die 12 Februarii, 1782 anno.

Zgromadziwszy się ich mość panowie 30 mężowie na ratusz, a z tych, powstawszy z mieysca swego: Theodor Karpowicz, Leon Trochymowicz, Terenty Kopytkiewicz, Radywon Maniukiewicz, Semen Szawielkiewicz, Andrzey Koszczey, dopominali się u braci za pokrzywdzenie swoie, ażeby mieli wzgląd, mieniąc, iż będąc obrani na sprawowanie świętey sprawiedliwości, ieszcze obrani za komissu jaśnie wielmożnego pana Szemiotha, a za niedoyściem aprobaty J. O. xięcia pana, ieden pośmiech z nich się stał, przeto aby choć od podaczki byli wolni, upraszali; zaczym zgromadzeni bracią na sessyą, używszy klemencyi y żądaniu ich zadość czyniąc, każdemu, iżby podatku a data praesenti nie dawał, darowali y wraz poborcom swym to oznajmili. Co jest zapisano. W tymże terminie y sessyi wzmiankę

czyniono o libertacyi przez wielmożnego pana Sarnackiego Pilkiewiczowę, wdowę, oblibertowaną przez tegoż, ale zaczeli sessyować, a prędzey zeszli z ratusza.

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 19.

CLXXXVI.

Право, выданное графомъ Протомъ Потоцкимъ портнымъ и кушнѣрамъ города Чуднова, разрѣшающее ихъ составить отдѣльный цехъ 1782. Іюня 22.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Marca trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Żytomirskim, przedemną, Wawrzyńcem Rzeplińskim, vice-regentem przysięgłym, grodzkim, żytomirskim i xięgami niniejszymi, grodzkimi, żytomirskimi osobiście stawaiący urodzony Andrzey Wrzerzewski, prawo od dworu Cudnowskiego, krawcom i kusznierzom chrześcjanom cudnowskim służące, do xiąg grodzkich, żytomirskich w oblatę podał, w sposób następuiący: Kuśnierze i krawce, chrześcianie, w mieście Cudnowie mieszkaiący, maią tylko czynsz, w inwentarzu wyrażony, płacić i dni cztery letnich, to jest: zaorki, oborki, zakoski i obkoski odbyć, do innych zaś robocizn pociągani bydź nie maią. Datum w Cudnowie, dnia dwudziestego drugiego Junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt drugiego. U tego prawa, w oblatę wniesionego, podpis rąk wraz z aprobatą takowe: Jakób Ferdynand z Zawidzów Żórawski S. P. Do ścisłego zachowania przez officialistów moich podpisuię—Prot Potocki. Approbuie tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, dnia dwudziestego czwartego Februarii, w Cudnowie—Sylwestrowicz. Które to prawo, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomierskich zapisano.

Книга гродская, житомирская, записовая, годъ 1791, № 290. Листъ 491.

CLXXXVII.

Привилегія, данная дворяниномъ Станиславомъ Потоцкимъ евреямъ города Веледникъ на право учрежденія одного цеха, общаго для всѣхъ евреевъ-ремесленниковъ, живущихъ въ городѣ. 1783. Іюля 27.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt szostego, miesiąca Februarii osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Owruckim, przedemną, Antonim Józefem Omiecińskim, regentem grodzkim owruckim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, owruckiemi comparens personaliter urodzony Józef Ziołkowski, te prawo, kahałowi Wielednickiemu względem cechu służące, od wielmożnego Stanisława Potockiego, dóbr części miasta Wielednik dziedzica, temuż kahałowi dane, ręką tegoż przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnionej, stwierdzone, ratione introcontentorum, dla zapisania do xiąg grodzkich, owruckich podał w ten sposób: Czynię wiadomo, tak swym jako y braci swoich strzyjecznych, w małoletności będących, imieniem, komu o tym wiedzieć będzie należało, osobliwie całemu kahałowi miasta Wielednik, iż ja, równie z bracią mojemi, dóbr miasta Wielednik dziedzic, chcąc jak najlepszy mieć porządek w mieście naszym, cech jeden żydowski dla wszystkich jeneralnie, rzemiosłem bawiących się, żadnego nie wyłączając, ustanawiam, z tym dla cechu ułożeniem, aby od każdego, z strony przyjeżdżającego, czyli z handlem, czyli z robotą, po groszy sześć sobie do cechu brali y każdy tego kahału temuż cechowi opowiedzieć się powinien, przybywszy do miasta; co zaś do sądów samych rzemieślników, między sobą sprawy mianych, nie udając się do kahału, ani do rabina, sam cech sądzić powinien. Jeżeliby który z sądu cechowskiego nie był kontent, tedy do dworu udać się powinni. Przyszkołek od kahału zabroniony być nie powinien. Gdyby zaś który żyd, rzemiosłem bawiący się, ze strony przyszedł na mieszkanie, do tegoż cechu, żeby za wiadomością było, referować się powinien. Ostrzega się temuż cechowi, aby jeden drugiego nie skrzywdzali, sprawiedliwość wszelką zachowali y te prawo, dla lepszej pewności, ręką własną, tak swym, jako y braci swoich stryjecznych imieniem, podpisuję. Datum w Chłuplanach, tysiąc siedmset ośmdziesiąt trzeciego roku, die vigesima septima Julii. U tegoż prawa przy pieczęci,

na laku czerwonym wyciśnionej, podpis ręki takowy: Stanisław Potocki, regent grodzki owrucki, mp. (L. S.). Któreże to prawo, za podaniem y proźbą wyż podawającej osoby, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystkie, jak się w sobie ma, słowo w słowo do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisane.

Книга гродская, овручская, записовая, № 3292, годъ 1786. Листъ 93.

CLXXXVIII.

Проектъ, предложенный Каменецкимъ магистратомъ совѣту сорока мужей, о правильномъ распредѣленіи, взиманіи и расходованіи городскихъ податей. Отвѣтъ, присланный магистрату совѣтомъ сорока мужей. 1783. Октября 30 и Декабря 9.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu, dnia 9 Grudnia, 1783 roku.

Sessya ordynaryjna na projekt szlachetnego magistratu pod dniem, w nim wyrażonym, a na dniu piątym miesiąca i roku, w akcie wyrażonych, sławetnym regentom i porządkom pod rezolucią podany, ktorego treść jest taka:

Projekt szlachetnego magistratu na sessią kwartalną sławetnym regentom i pospólstwu miasta. Dnia 30 miesiąca Października, roku 1783.

1. Sławetni regenci i pospólstwo! Ponieważ familia miejska nie jest płatna, podatek zaś od mieszczan i przedmieszczan; dawno był wybierany, przeto, tak na mieszczan, jako i przedmieszczan tenże podatek proporcionalnie ułożyć mają, skąd wyżéj wyrażonéj expensy załatwienie być może, szlachetny magistrat zaleca.

2. Do wysłuchania także rachunków ichmościów panów exaktorów z wybieranego przez nich podymu, tak w mieście, jako i na folwarkach, z pomiędzy siebie ciż sławetni regenci z pospólstwem wyznaczą.

3. Sławetny regent z dochodów i rozchodów kassy miasta przed szlachetnym magistratem jak najwszcześniejszą kalkulacią uczynić powinien, ponieważ takowa czynność szlachetnego magistratu jest zostawiona.

4. Tenże sławetny regent do podobnéj, jako wyżéj, kalkulacyi z dochodów i rozchodów kassy miejskiéj z roku terazniejszego regestra wcześnie wygotowane mieć i one szlachetnemu magistratowi podać wtenczas, kiedy rozkaże, ma. Antoni Szahin, senior magistratu, mn. pr.

Jan Rzeszowski, magistratu miasta jego krolewskiej mości Kamieńca Podolskiego prezydent, Gabryel Bakałowicz, radca magistratu Kamieńca Podolskiego, mn. pr., Józef Horodnicki, wójt miasta KamieńcaPodolskiego mn. pr., Jan Demkowicz, radca. Antoni Zwoliński, radca mn pr., Grzegorz Dękaprylewicz, radca miasta Kamieńca.

W przytomności sławetnych: Antoniego Kubowskiego, regenta i ławnika, Wojciecha Miłasiewicza, vice-regenta, Jana Szczycińskiego, subdelegata, Macieja Sołtowskiego, Piotra Wolańskiego, Mikołaja Ryplańskiego, Jana Czerniąkiewicza, Wojciecha Jelińskiego, Michała Bojarskiego, ławników i innych niżéj podpisanych.

1. Izba męzka z ławicą ponieważ nie mają żadnéj wiadomości od wielu lat o dochodach i rozchodach kassy, o dzierżawach, inwentarzach, kontraktach dóbr i arend miejskich, tudzież z gruntów, pól, na wsparcie miastu i potrzebne wydatki łaskawie nadanych, przytem ciężkościami i niepożytkami, dla przeszkodników obywatelstwo uciskającemi, ile co od kogo należy, żadnego zaradzenia nie słychać, tudzież podatki koronne znosząc, na fundamencie prawa, sobie w tej mierze assystującego, na nowe generalne podatki pozwolić nie może. Wszelako, przychylając się do rezolucyi swojéj dnia 6 miesiąca Czerwca, roku tego, na ludzi, miasta nie znających, tudzież na niektórych, łatwość mających, wyjąwszy niedostatnich i pracujących miastu, za poprzedzającą lustracią, tak na przekupniów z ściągnieniem na regestr przez sławetnego instigatora, pod dozorem i informacią sławetnego Piotra Wolańskiego, do czego podjęcia się wszystcy obligujemy, dyskretny podatek dla podpory szlachetnych regentów ułożyć pozwalamy, na którego ułożenie do szlachetnych ławników i męstwa po dwóch z cech, wiadomych sytuacii swoich braci, potrzebnych być uznajemy; na folwarkach też z ludzi podatek mierny sławetni regenci, w przytomności dwoch z sławetnéj ławicy, sławetnych: Szczicińksiego i Michała Bojarskiego, a z męstwa sławetnego Marcina Gałeckiego i Macieja Jwanickiego, ułożą, tudzież kury, jaja i drwa świąteczne na miasto do kassy wybiorą; żeby zaś porządek wszystkich w powszechności i szczególności dóbr miejskich mógł być, po-

dług przepisów prawa, uskuteczniony, zleca się, szlachetni delegowani aby ludzi roboczych, miejskich pól używających i na gruntach tegoż miasta mieszkających, inwentarz należyty uczynili, który od wielu lat na gruntach miejskich, i przez kogo osiadłe, zanotowali, od dwóch lat osiadłym czynsz, czyli podatek pofolgowali, tabellę, jaka robocizna i dla kogo zimą i latem ma się odprawować i wypełniać, de die ułożyli i uskutecznić nakazali. A że zwożenie drew na miasto świątecznych, gdzieby ich dla potrzeby złożyć, trudność by uczynić mogło, albo roztrwonienie onych pokazałoby się, inne zaś potrzeby są widoczniejsze, przeto, aby sławetny regent assygnacią z pomocą szlachetnego magistratu na drzewo u innych sąsiad mógł wyrobić z łaski lub za pieniędze, tylko nie drogo, i sztukami drzewo różne, osobliwie dęby, sprowadzić na miejsce drew rzeczonych w czasie zimy starał się, które drzewo na most, karczmy i inne potrzeby zdatne będzie. Do ktoréj czynności sławetnego Pawła Bojarskiego, pisarza, obligujemy.

2 Do słuchania exaktorów podymnego każdéj raty, słuszna jest i potrzebna rzecz, żeby przed dokączeniem exakcyi przynajmniéj pięcio dniami byli wyznaczeni, jakoż po téj exakcyi upraszamy szlachetnego magistratu wyznaczyć z między siebie iedną osobę, a izba sessionalna: sławetnego Piotra Wolańskiego, Józefa Hubickiego, ławników; z męztwa: sławetnego Macieja Mah, Teodora Proszanowicza i Piotra Frankiewicza, w przytomności sławetnego regenta wyznacza, ostrzegaiąc, aby retenta były wyciągnione i przez exaktorów, z pomocą exekucyi do szeląga były wybrane, do czego potrzebny jest ordynans, który szlachetny magisrat wystarać się przed przyszłą exakcyją raczy, a exekwuiącym skromne i skuteczne obchodzenie się zaleci.

3. Uspokoienie corocznych rachunków bez wątpienia być powinno dwoma niedzielami podług prawa przed elekcią od regenta, który szafować powinien kassą, z dodanemi sobie z szlachetnego magistratu, ławicy i męztwa, więc, przeszłoroczny rachunek szlachetny regent wysłuchwszy wprzód tych, od których percepta należała, powinien rachunek zdać przed delegowanemi przeszłą dawniejszą sessią z porządkiem, a jeżeliby jakowa trudność albo nowość szafunku zachodziła, tedy i te osoby, wraz z sławetnym regentem, przed rachmistrzami rachować się powinny, ostrzegając, aby przeciw prawu i całości miasta nic się nie działo, suplikujemy.

4. Sławetny regent i w roku teraźniejszym podług prawa, to jest przed elekcią dwoma niedzielami, regestra wygotować i przed rachmistrzami, w przesłą sessyę wyrażonemi, z percept, u siebie mianych, zdać będzie powinien.

Additament. Na wniesienie sławetnego regenta względem jakoby przez pewną osobę pokrzywdzenia słownego na całość miasta, tu miejsca nie ma. Względem zaś wypuszczenia dóbr w possesią, ponieważ tenże nie ma czym izby sessionalnéj obiaśnić, przeto obowiązuje go taż izba, aby na przyszłą przed elekcią sessią ostatnią kwartalną, gdyby quo casu i bez wydanego proiektu odprawić się powinną, inwentarze, kontrakta, xięgę rachunkową, przychody, rozchody, długi przez miasto lub przez kogo na miasto zaciągnione, ważne lub nie ważne, tudzież delegacje warszawskie i expens na miasto, komportował, a, w przypadku nieodebrania tego wszystkiego od kogo należy i do skrzynki regentskiéj złożenia, oświadczenie przed aktami, uczynić się z pilności powinne, aby złożył, a tym sposobem może obowionzkom i funkcyi swojéj dogodzić. Widoczna krzywda prawu i porządkom miasta, już od kilku lat dzieje się, przez wtrącanie na funkcią regentowską osób, miasta całości nieprzychylnych, przeto, aby, podług przepisu prawa w roku 1741 i 1750, regenci przez młodsze porządki byli obierani, izba uprasza; inaczéj gdyby się stało, samym skutkiem takowa narzutność, jak nigdy nie jest ważna, tak i potym nie będzie mieć mocy. Zachowując żądania sławetnych cech względem przeszkodników swoich, aby u szlachetnego magistratu względy pozyskały, przyczyniamy prośby, jako w innych ich na fundamencie prawa życzeniach. Szlachetny Matiasz Sołtowski przy gróncie swoim kramnym aby był zachowany, suplicatur u szlachetnego magistratu. Jnne potrzeby do dalszéj sessyi, dla niedostarczaiącego czasu, zostawuią się, prócz punktu drugiego. W addytamęcie podpisują się: A. Kubowski, regent, Wojciech Miłasiewicz †.

Книга Каменецкаго магистрата, № 4490, годъ 1773 —1796; листъ 75.

CLXXXIX.

Протоколъ выбора городскихъ шафарей, состоявшагося на сходкѣ 30 мужей города Олыки. 1784. Іюля 18.

Actum in curia Ołycensi, feria quarta, die 18 Julii, 1784 anno.

W pomoc szlachetnego magistratu zszedłszy się 30 mężowie na ratusz, do których J. P. wójt używszy przemowy, remonstrował, ażeby na tej sessyi nieodstępnie poborcy i szafarz nowi byli obrani, oraz laudum nowego podatku powiększenia nastąpiło. Za którym przełożeniem unanimiter rzeczoni 30 mężowie na sprawowanie poborstwa atque na miasto Zaworocie wraz z srzednim miastem—Kondrata Łosnickiego i Stefana Maliszkiewicza, na miasto Zalesocze—Owdyia Trochymowicza i Moysieja Chwiłonowicza, na szafarstwo generalne percept miejskich—Alexandra Olchowskiego rocznych oznaczyli; a po oznaczeniu natychmiast przystąpili i mowę swą obrócili do ułożenia laudum; a że późna tuż noc zapadła, przeto na dzień jutrzejszy atque na godzinę 9 zrana schadzkę swą zakładaiąc, na takiego, któryby uchybił swoiej bytności, zapłacenia do skrzynki miejskiej winy grzywien 10. Na tym zgromadzeniu mąż 30 mężowy, Andrzej Kaliszewicz, odkupił się od poboru brania, za które do cerkwi świętej Stryteńskiej powinien dać jeden, dico jeden (funt wosku).

Книга Олыцкой ратуши, годъ 1781—1782, № 3356; листъ 4 на оборотъ.

CXC.

Грамота, выданная королемъ Станиславомъ-Августомъ, разрѣшающая учредить въ мѣстечкѣ Александровкѣ двѣнадцать ежегодныхъ ярмарокъ и 2 еженедѣльные торги. 1785. Мая 17.

Roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt ósmego, miesiąca Aprilis trzynastego dnia.

Przed aktami ziemskiemi powiatu Czehryńskiego y przedemną, Janem Bonkowskim, pisarzem ziemskim powiatu Czehryńskiego, osobiście stawaiący wielmożny Karol Chmielowski, ten przywiley, od nayiaśnieyszego króla jego mości, Augusta, bywszey korony polskiey, na iarmarki y targi do miasteczka Alexandrówki służący, ręką tegoż nayiaśnieyszego króla przy pieczęci mnieyszey koronney zatwierdzony, na papierze ceny czerwonych złotych dziewięciu spisany, do akt ziemskich powiatu Czehryńskiego w oblate podał, w następuiących wyrazach: Stanisław August, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czernichowski. Oznaymuiemy ninieyszym listem, przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż czułości y dobroczynności naszey królewskiey rzecz przyzwoitą bacząc wszelkiemi sposobami y środkami pomnażać dobro y maiątki poddanych naszych, chętnie więc do tego końca przychyliliśmy się na prożbę urodzonego Feliciana Piławskiego, podstarosty grodzkiego Nowogrodzkiego, do nas wniesioną, abyśmy dwanaście jarmarków—co rok y targów dwa—co tydzień do miasteczka, Alexandrowka nazwanego, w województwie y powiecie Kijowskim leżącego, tego dziedzicznego, nadać y naznaczyć raczyli, jakoż pierwszy w poniedziałek po nowym roku, w misiącu Styczniu; drugi w poniedziałek po najświętszey pannie Gromniczney, w miesiącu Lutym; trzeci w poniedziałek po świętym Kazimierzu, w miesiącu Marcu; czwarty w poniedziałek po świętym Józefie, w miesiącu Kwietniu; piąty w poniedziałek po świętym Stanisławie, biskupie, w miesiącu Maju; szósty w poniedziałek po świętym Antonim, w miesiącu Czerwcu; siódmy w poniedziałek po świętey Małgorzacie, w miesiącu Lipcu; ósmy w poniedziałek po świętym Wawrzyńcu, w miesiącu Sierpniu; dziewiąty w poniedziałek po świętym Mateuszu Apostole, w miesiącu Wrześniu; dziesiąty w poniedziałek po świętym Piotrze z Alkantary, w miesiącu Pazdzierniku; iedynasty w poniedziałek po świętey Katarzynie, w miesiącu Listopadzie; dwunasty w poniedziałek po czwartey niedzieli adwentu, w miesiącu Grudniu; targi zaś w poniedziałek y piątek każdego tygodnia wiecznemi czasy nadaiemy y naznaczamy bez przeszkody iednak pobliższych miast y miasteczek, w których dawniey, za przywilejami, jarmarki y targi odprawować się zwykły; na które to jarmarki y targi do pomienionego miasteczka Alexandrówki wolno będzie wszelkiego narodu kupcom et cujuscunque status et conditionis ludziom przyieżdżać, przychodzić, towary, zboża, sprowadzać, konie, bydła rogate y nierogate stadami y poiedynczo przypędzać, to wszystko przedawać, kupo-

wać, frymarczyć, rzeczy na rzeczy, towary za towary zamieniać pod wolnością y bezpieczeństwem iadącym, idącym, na tych iarmarkach, targach bawiącym, iako też i z nich powracaiącym, w prawie opisanemi y warowanemi, takich tylko niedopuszczaiąc, których prawa od współkowania z dobremi oddalaią y onego zabraniaią; prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego katolickiego, osobliwie żeby te jarmarki w dni święte, uroczyste y w niedziele nie odprawiały się, ostrzegamy. Na co, dla lepszey wiary, przy podpisie ręki naszey, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia siedmnastego miesiąca Maja, roku pańskiego tysiąc siedmset ośmdziesiąt piątego, panowania naszego dwudziestego pierwszego roku. Na oryginale podpis nayiaśnieyszego monarchi y sekretarza przy pieczęci iest takowy: Stanisław August, król (locus sigilli). Przywiley na jarmarków dwanaście y targi tygodniowe do miasteczka, Alexandrówki nazwanego, w woiewodztwie y powiecie Kijowskim leżącego, urodzonego Feliciana Piławskiego, podstarosty grodzkiego Nowogrodzkiego, dziedzicznego, dany. Jgnacy Janiszewski, jego królewskiey mości y pieczęci mnieyszey koronney sekretarz. Któren to przywiley, w oblate podany, co do słowa do xiąg ninieyszych, ziemskich powiatu Czehryńskiego iest zapisany.

Книга земская, записовая Чигиринскаго уѣзда, годъ 1797—1798, № 3590; листъ 236.

CXCI.

Постановленія, составленныя на общей сходкѣ всѣхъ коллегій города Каменца, клонящіяся къ поправленію городскихъ финансовъ, къ умиротворенію раздоровъ и несогласій между мѣщанами, къ установленію правильнаго городского хозяйства и городской полиціи и вообще къ развитію промышленности, благосостоянія и нравственности мѣщанъ. 1785. Августа 24.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu juryzdykcyi rusko-pol-

skiej, w środę, w dzień święta świętego Bartłomieja Apostoła, to jest dnia dwudziestego czwartego miesiąca Sierpnia, tysiąc siedmset ośmdziesiątego piątego roku.

Prezydent, radni y cały magistrat miasta J. K. M. Kamieńca Podolskiego, gdy z powinnej czułości, lubo nierychło, z iednej strony postrzega bliski upadek dobra powszechnego miasta, z drugiej, roztrząsnowszy w zastanowieniu się nad pilnemi uwagami docieczeniem przyczyn, powszechność i szczegulność obywatelską wątlących, poznaie najprzód trudność w zakątnym tym mieście przy zwykle trafiaiących się ciężkościach podobnego innym stołecznościom wyżywienia i pożytków, łatwości wzrastania nie mająca; przytym nieczułości, od wielu lat potrzebnych, nayszczególniej w tej tu pogranicznej stołeczności Podola, z fortecą złaczoney, na dobre zarządzenie, do czego zyskowność prywatna osób z krzywdą miasta i pomniejsze zawady, jednego ducha iątrzące, wcisnęły się były; zkąd między obywatelstwem narzekania, skargi, narażenia i coraz gorsze niechęci, nawzajem pismami różnemi oczernienia się, iuż prawie do najwyższego stopnia, z niemałą całości powszechnej szkodą i blizko grożącym upadkiem wygorowały; a w takowym zamieszaniu korzyść, miastu i współmieszkańcom przysięgłym powinną, obcy przeszkodnicy zabieraią, przeto w tey ieszcze sposobnéj porze szlachetny magistrat z wspułobywatelstwem, w szczególności iako i w powszechności, cały wszystkich niesnasków, okazyi, kłótni i cobykolwiek tylko dotąd onych różniło albo różnić by mogło, odtąd nazawsze wyrzekłszy się, chcąc gorszemu z mieysca swego zapobiedz złemu, wady szkodliwe, pokoy, i dobro stanu niszczące, nazawsze uprzątnąć, pożytki wzrastaiące, tak dla kassy miasta, iako i szczególne stanowi przywrócić y powiększać, tą czułością, na lepszość oraz podnosząc, do pożądanego i bardzo potrzebnego stopnia przyprowadzić, a przeto sposobność rządców i najwyższej władzy za obdarzenie miasta świętemi prawami i z funduszem nadanych dziedziców gruntów, włości i swobód udzielenie wywdzienczenie się okazać, powszechności i sobie użytecznemi niepłonnie stać się, niżeli przyszła porządkowa kommissya dokładniejsze urządzenie i wsparcie biednemu temu miastu zdziałać raczy, na ratusz, iako miejsce obradom przyzwoite, drugie porządki, to iest ławicę i gmin, wezwawszy, onym i każdemu w szczególności miłość dobra powszechnego bezstronną, potrzebę razem i obowiązek przysiąg przełożywszy, a nadewszystko z siebie samych zgody, miłości, współbraterskiego uszanowania i iednomyślności przykład okazawszy, sposób do ułatwienia sprzeczek, gniewów, zaszłych prawności i kszywd osób do osób

w trzech porządkach, wnoszonych, z iakiego bądź zrodła wypływaiących, wynalazł, natychmiast zaciszył i uspokoił. *A najprzód*: ponieważ niektorzy obywatele w niedostarczającym czasie kassy miastu z własnych kieszeń na wyniesienie reskryptu i do Warszawy, iako też poczt, expedycyi, patronów, kancelarij etc. pokazuią, przeto szlachetny magistrat, nie chcąc ciężaru walić na ubogie miasto czy niedostatną onego kasę, dla miłości dobra powszechnego, z swojej pensyi, w tejże kasie zaległej, satysfakcyą wyż wspomnionego wydatku naznacza, po której odebranie do kassy, za pierwszą iej sposobnością, assygnacye wydać deklaruie. Po załatwieniu takowym wszelkie skargi, antentyczne pozwy, dekreta, kondemnaty, infamie, mandaty, bądź osobiście, bądź przez instygatora lub regentów nastąpione, osòb magistrackich, ławniczych i regentòw gminnych, co do szczegulnych krzywd tyczące się, za zezwoleniem wszystkich porządków miasta, niszczą, umarzają, za nieważne i niewzruszone przez nikogo mieć chcą i maią, owszem takowe eliminować z akt miejskich przez niniejszą publiczną uchwałę pisarza tak urzędu radzieckiego, jako i wojtowskiego nakazują; a kture w obcych aktach, to jest ziemskich, grodzkich lub ormiańskich kamienieckich dawniej były lub teraz są nastąpione, o takowych eliminacyą sławetnego miasta regentom albo osobom, niemi dotkniętym, czynić prawnie dysponują; przytym, znając sławetnego Piotra Wolańskiego, ławnika, na wyższy stopień warthość i zdolność, chcąc do tego przy tylu, miasto te ogartujących, interessach zdolnych pracowników liczbę pomnożyć, tegoż, za zgodą jednomyślną szlachetnego magistratu, ad stallum wakujące szlachetny magistrat na przyszłej, da Bóg doczekać, elekcyi niezawodnie domieścić przyrzeka; szlachetnego zaś Michała Boiarskiego, zniosłszy zupełnie na onym przez instygatora nastąpiony process, przy wszelkich miejskich prerogatywach i stopniu ławniczym, jako był za zgodą wszystkich porządków miasta, utrzymuje i wszyscy utrzymują, dalsze względy i promocye, przy pomnażanych onego zasługach, obiecuią. Szlachetnych także: Józefa Wiernickiego i Stanisława Piotrunowicza do stanu miejskiego przywracaią. Gdy też miasto rozlicznemi prawami, tak co do sądzenia, Saskie i Majdeburskie zwanemi, duchownego i koronnych w niedostatku iakim użyć pozwalaiącemi, iako konstytucyami, przywilegiami i przepisami komissyi dawnemi, oraz z innych miast wielkich przykładnemi, co do rządu i zachowania łaskawie iest opatrzone i przez swieżo szczęśliwie kommissią dopełnione będzie, przeto szlachetny magistrat z przykładnej czułości, aby w najmniejszym punkcie we wszystkich okolicznościach tym zadosyć się działo, obywatelstwo słodycz całości miasta korzyść odnosiło, gdzie po oycowsku, gdzie po

współbratersku z obywatelami obchodzić się przestrzega, niższe też porządki i każdy przysięgły mieszczanin po synowsku powodować się, szanować i podług przysięgi, z prawem stosownej, słuchać obowiązuią się, które, aby tym bardziej w pamienć wrażone były, corocznie, w dzień poprzedzaiący elekcyie, kardynalniejsze na ratuszu zgromadzonym porządkom czytane będą; gdzie i każdy, co potrzebnego, przypomnieć może. Lubo więcej nierównie niż ojcowska pieczołowitość najiaśniejszego króla P. M. kommissyi porządkowej reskrypt do miasta tego wydać raczyła, i dzieło to, szczęśliwie zaczęte, wzrost swój brać poczeło, że iednak doprowadzenie skuteczne do końca bez dopilnowania obejść się nie może, przeto czułość około kontynuowania tej kommissyi, iako na rzecz miasta w ciężkościach jego bardzo potrzebnej, najszczegulnlej szlachetnemu magistratowi i ławicy zostawuie się. Widząc oczywiście, iak zacna nacya ormiańska, w tym mieście osiadła, wszystkich rodowitych obywatelów sposobnością zagraniczną przeważać zdaie się, handle celniejsze i miejsca posiada i powoli wyzuciem ze wszystkiego patryotom grozi, o złączenie się do jurysdykcyi całowładnej miejscowej, dość podupadłej, starania czyni, przeto, aby ztąd nadal dla mieyscowych rodaków z wstydem iakowy uszczerbek nie nastąpił, szlachetny magistrat i drugie porządki najżywszego starania przyłożą. Sprawę z sąsiadami graniczną, po tylu zwłokach szlachetny magistrat, nieodwłocznie łącząc, oświadcza się i tym końcem sessye z oboyga juryzdykcyi złożyć i jak najżywsze przygotowanie uczynić przyrzeka. Gdy nieochybna jest i konieczna potrzeba czuwania wspólnie razem wszystkim porządkom miasta do poprawienia i polepszenia, co było dotąd, lub iest dobru powszechnemu szkodliwego, zabrać się, myslić, wykorzeniać; a co iest pożytecznego—mnożyć, przeto, za wezwaniem Ducha Najświętszego ku pomocy czynnościom zamyślonym, gdy wszyscy razem o wszystkim mysleć i wszyscy wszystkim rządzić żadnym sposobem nie mogą, bez wyboru zaś osób do gatunku interesów zdatnych obejść się, ani też ciężar myśli na iednego walić iest niepodobna; więc, stanowiąc odtąd rządu polepszenie, statecznie wszystkie porządki, nie ukrywaiąc, ani uchylaiąc zdatności swoiej, owszem w najlepszej sposobności usługę swoią ku polepszeniu i podźwignieniu stanu miasta ofiaruią i przyrzekaią, dla czego, za umowieniem się na dzisiejszych obradach, takowy porządek czyli ustanowienie, nigdy niewzruszone, owszem, gdzie ieżeli i kiedy potrzeba wymagać będzie, dokładniej urządzić się maiące, czynią i uchwalaią A, biorąc za najchwalebniejszy przykład konstytucye seymu konwokacyjnego 1764 roku, tudzież roku 1775, folio 138, »o rozrządzeniu starostw, iako dóbr skarbowych« i inne, przez które najiaś-

niejsza rzeczpospolita, chcąc w ojczyznie rząd ugruntować, najpierwiej do uregolowania dochodów skarbowych i tych pomnażania władzę postanowiła i regułę przepisała, przeto iednomyślnie dzisiejsze zgromadzenie, widząc iak wielkie szkody całość miasta i obywatelów z niezarządzenia ekonomicznego, w dobrach sobie łaskawie danych, przy uciskach codziennych ponosi, w przypadkach głodu, zarazy powietrznej, wojny i innych, zapasu i ratowania się nie ma, pracuiący i usługi dla publiczności podeymuiący czczemi zostaią i do prac bezochoczemi staią się, do dzwignienia miasta na lepszy stan przy ubostwie sposobu brakuie, dla tego najprzód wszystkie pola i dobra miejskie w rząd ekonomiczny obraca, do którego: z pierwszego porządku — szlachetnego Jana Demkowicza, radzce i wojta, z drugiego - szlachetnego Piotra Wolańskiego, ławnika, z trzeciego—sławetnych: Stanisława Lisiewicza i Grzegorza Hubickiego, przy regentach, dopełniaiąc przepis dekretu j. k. m. boni ordinis kommissarskiego, roku 1741 nastąpionego, obiera; którzy to, i napotym będący, ekonomiczni rządzcy, grunta i dobra wszystkie miejskie w rząd obiowszy, inwentarze dokładne osiadłości, co trzy lata spiszą, a gdzie są spisane, gotowe przyjmą, dawne inwentarze i kontrakty wyszłe i expiruiące porządnie do kupy zbiorą i do oprawy ułożą, o grunta, gdzie, kto, iakim prawem trzyma? zapytaią i besprawnie dzierżane na miasto odbiorą, poddaństwo, które na pańszczyznę, które na czynsze? ustanowią, podatki i daniny, podług innych dóbr zwyczaiu, ułożą, tłoki dla trzód wydzielą, pola orne i sianożenci (zostawiwszy łany i łąki do folwarku miejskiego skarbowego) dla poddaństwa wymierzą, resztę pozostałych w naiem za poprzedzaiącą obradą i uchwałą, po czemu od sznura przypadnie? puszczą, krescencye i dobytki folwarczne pomnożą, miejsca na karczmy, stawy, młyny sposobne obiorą i zabuduią, w osiadłościach—sady, a w miejscach pustych i wilgotnych—wierzby i inne drzewa zasadzać przypilnuią, kontrakty na karczmy, młyny i inne dzierżawy przez licytacye i bez defalki, za ogłoszeniem publicznie, dawać będą, kassy miejskiej oszczędność zachowuią, a w nadzwyczajnych wydatkach i przypadkach do rezolucyi szlachetnego magistratu i innych porządków stosować się będą; długi bądź iakie i komu dotąd u miasta zaległe wyciągną i te porządkiem, z okazaniem przychodów dla wynalezienia sposobów ku zaspokoieniu, podadzą, żeby zaś regularność przychodów i rozchodów zachowana była, kassa w ręku szlachetnego Gabryela Bakałowicza, radzcy, seniora, pod trzema kluczami, z których ieden u radnego, drugi u ławnika, trzeci u gminnego, do rządu tego należących, maią się znajdować, a w zaszłej potrzebie ieden bez drugiego i bez przytomności szlachetnego seniora otwierać nie poważą

się; takowe zaś przychody i wydatki regent w regestra wpisywać i podług prawa przed elekcyą rachunki zdawać będzie powinien; gdzieby który mieszczanin sztukę pola życzył sobie nabyć, ten nie wiecznie, ale na umowionych lat wiele, z wyznaczonym od tegoż do kassy procentem, i to w tych miejscach, gdzieby przeszkoda dla całego rządu nie była, konsensować, za wiadomością szlachetnego magistratu i drugich porządków, mogą, uszczerbków i odpadania od granic w cudze ręce gruntów jak najusilniej przestrzegać będą.

Powtóre. Podatek kominowego koronnego, do wyboru miasta nakazany, gdy przez idących na . . . . exaktorów w roku dwóch rat nie dopełniony zawsze bywa, a przytym przez niezdolność niektórych wybieraiących kłótnie i niesnaski trafiaią się, retenta zalegaią, a kassa miejska po kilkaset złotych dopłacać skarbowi musiała, przeto, praktykowany dotąd nieporządek znosząc, szlachetnego Wojciecha Brzezińskiego, radzce, iako w tej mierze już doświadczonego, za generalnego poborcę porządki stanowią i obieraią, który szlachetny exaktor, aby ciężkość swoią w tym mógł mieć ulżoną, wolność ma użycia sług urzędowych i po dwóch luznych, miastu nieprzysięgłych, ludzi do wysyłania za wyborem przy wystarać się maiącym do prześwietnej kommendy ordynansie na exakcyą, dla uporczywie nie płacących potrzebną. Tenże szlechetny exaktor będzie i ma powinność, po skończeniu wyboru swoiego, każdej raty regestra porządnie ułożyć, wybor i retenta konnotować i z tego się przed wyznaczonemi na to rachmistrzami należycie wyrachować, a gdzieby iakowa dla niego zachodziła trudność, do szlachetnego prezydenta ma się udać, od którego żądaną pomoc nazawsze mieć będzie, przyrzekaią. A że, przed ustanowić się maiącym przez prześwietną kommissyą porządkową w tej mierze przepisem, regenci miasta, sami z siebie oprzeć się nie mogący, na wszelkie zawołania zwody, mosty, kordegardy i inne wyciągane wydatki, częstokroć mimo wiedzy przełożeństwa swoiego, czynią, przeto i takowym niepotrzebnym wydatkom, a ztąd szkodzie miasta, zabiegaiąc, szlachetnego Jana Szahina, radzcę, upraszaią, aby w takowych przypadkach powinne chciał mieć baczenie, co będzie potrzebnego i z słusznością się zgadzaiącego do uczynienia, lub nie; dla czego, że szlachetni regenci sami przez się żadnego wydatku na wyniknąć mogące zawołania czynić nie mogą i nie powinni będą bez referencyi do szlachetnego wyż rzeczonego Jana Szahina, stanowią. Przytym zdarzone częstokroć od garnizonowych mieszczanom krzywdy lub jakie bądź zatargnienia czułej zdolności u prześwietnej kommendy do ułatwienia takowych przypadków tegoż szlachetnego Szahina polecaią.

Po trzecie. We wszystkich miastach ochędostwo w cyrkule i po ulicach od wyrzutów gnoju, wylewów pomyj, zdechlin etc., tudzież ostrożność od ognia bydź powinny, więc i w tym mieście do dozoru takowego szlachetnego Grzegorza Dekaprelewicza, radzcę, upraszaią, który, tak dla ostrożności od ognia, iako i ochędostwa przydanych mieć będzie i ma: sławetnego vice-regenta miasta, teraz i napotym będącego, szlachetnego Andrzeia Orłowskiego, który to, a mianowicie szlachetny Dekaprelewicz, kominiarzem, mistrzem i luznemi czterma ludźmi dysponować dla pilnowania tego będzie, tak dalece, ażeby przy baczności onego w mieście i ulicach ochędostwo i ostrożność wszelka od ognia zachowana była; drabiny, haki, konewki skurzane, beczki wodne, gary w pogotowiu były; dla czego tenże szlachetny Dekaprelewicz mieć będzie moc z użytym do tego urzędu bądź którego woźnym rewizyą co miesiąc po domach, dworkach i kamienicach posyłać, składów sian po górach zabraniać, nieposłusznych przyzwoicie karać, a gdzieby sam nie mógł, szlachetnemu magistratowi donosić, w czym szlachetny prezydent z szlachetnym magistratem pomoc wszelką onemu przyrzekaią.

Po czwarte. Wiele luznych ludzi i miastu nieprzysięgłych w handlach, przekupstwie, furmankach i szynkach, przeciw prawu, przysięgłemu obywatelstwu przeszkody czynią, takowym uszkodzeniem niżeli prześwietna kommissya porządkowa z ocaleniem prawa zaradzi, chcąc jakoż kolwiek położyć tamę i dla kassy miasta zysku przyczynić, szlachetnego Witalisa Przybyłowskiego, radzcę, i szlachetnego Józefa Hubickiego, ławnika, tudzież szlachetnego Marcina Gałeckiego naznaczaią, aby ciż ich mość, osobliwiej szlachetny Przybyłowski, taryffę, czyli regestr, takowych przeszkodników zlustrowawszy gdzie kto mieszka, spisali, o żołnierzy i żołnierki handluiące, z kim należeć będzie, względem zabrania handlu lub tymczasem podatkowania, konwencyą doczesną, z klauzulą, bez naruszenia prawa, na pismie uczynili, podatki kwartalne, a gdzie miesięczne, ułożyli i odbierali, do kassy za kwitami oddawali i przed rachmistrzami dwa razy do roku rachunek czynili; tenże iego mość będzie miał moc i władzę nietylko wspomnionych wyznaczonych do pomocy użyć, ale też z pomiędzy przykupniów i luznych do usług sobie w tej mierze (nie zażywaiąc onych do własnej potrzeby) wybrać, niemi dysponować, porządek czynić, sprawy, które się słownie załatwić mogą, rozpoznać, szynków, podług możności, pokątnych zbraniać, i one, za udaniem się do kogo należy, przerzadzić i znosić postarać się; do czego instygator urzędowy i słudzy, za wiadomością szlachetnego prezydenta i magistratu, użyteczni bydź mogą.

Po piąte. Wypływa też częstokroć dla szlachetnego prezydenta ciężkość rekwizycyami o niedostatek mięsiwa, chleba, albo niedostarczaiącej onych wagi zatrudniać się; przeto do załatwienia takowych trudności szlachetnego Antoniego Zwolińskiego, radzce, i szlachetnego Michała Boiarskiego, ławnika, tudzież szlachetnego Moskalskiego, stanowią, ktoizy to: szlachetny radzca i ławnik, przez dodanych sobie szlachetnego Moskalskiego i z juryzdykcyi ormiańskiej mieszczan, dozierać maią, tak dostarczenia mięsiwa i chleba, iako też rzetelności wagi, aby garnizonowi i wszystkiemu obywatelstwu podług taxy, co kwartał poprawionej, i sprawiedliwą wagą przedawane było, ciż ich mość władzę mieć będą, w przypadku niedostarczenia żywności i wagi, winnych, bez referencyi do szlachetnego prezydenta, karać.

Po szuste. Do odbierania kalkulacyi wszelkich dochodów i rozchodów od sławetnych regentów i w innych zaległych i nowo ustanowionych, tudzież podatku kominowego, poborce: za prezesa szlachetnego Bakałowicza, seniora, a przy nim dwóch z magistratu i dwóch z ławicy, równie dwóch z gminu (których tenże szlachetny prezes użyie) naznaczamy; którzy ich mość, rachunki od regentów i drugich niezwłocznie odebrawszy, takowe szlachetnemu magistratowi i porządkom na sessyach pokazać i obiaśnienie dokładne uczynić obligowani będą; które to rachunki, po objaśnieniu, w książkę, umyślnie na to zrobionę, zapisywać maią obowiązek.

Po siódme. Ponieważ też szlachetny Jan Szczyciński, subdelegat urzędu wojtowskiego, ma zlecenie od szlachetnego magistratu nad ubogiemi i włóczęgami podług uniwersału, ten dozór zalecaiącego, mieć baczenie, aby bez znaku żaden ubogi żebrać nie ważył się, przeto onemu też same zalecenie powtarza się, aby tym tylko, za poprzedzaiącą na pismie z każdego indygacyą, znaki dawał, którzy zdawna w tym mieście lub na przedmiesciach jego zasiedzieli, zubożeli, lub z służby garnizonowej, przez starość albo kalectwo, powychodzili, a przychodniom z miasta wyiść rozkazał.

Po ósme. Trafiaią się kaleki, chorobą złożeni, bez szpitalu i funduszu na to, pod mury wyrzuceni, przeto, aby ciż ubodzy, którzy od kościołów z puszkami chodzić maią pozwolenie, drudzy zaś zdrowi, pewny, między sobą od każdego umowiony, grosz co tydnia dla takowych kalek zdarzanych i na kuracyą onych w ręce iedne z między siebie, do szlachetnego dozorcy wybranego składali; ten zaś co miesiąc do rąk szlachetnego dozorcy za kwitami zebraną kwotę aby oddawał, która szlachetnemu magistratowi na czwartkowej sessyi co kwartał z regestrem ubogich pokazana, doskonale rozrządzona będzie, postanawia się.

Po dziewiąte. A że wszelkie zaczepki, kłótnie, pretensye, narażenia się między obywatelstwem, bądź w prywatnych, bądź w publicznych miasta okolicznościach, zdarzane, i ztąd wyniszczenie sprawuiące, dwoiakim sposobem, to iest dobrowolnym załatwieniem, lub processem konczyć się mogą, przeto i w tym zapobiegaiąc takowym szkodom, stanowi się dzisiejszą uchwałą: Iż, ktoby tylko, czuiąc się bydź zkrzywdzonym, albo szkodę miastu przez kogo czynioną postrzegał, nie pierwiej do manifestu i pozwów skwapiał się, pókiby wprzód swoią skargę słownie lub na pismie na sessyi czwartkowej nie wniósł, gdzie, ieżeli ułatwienia sposobu nie znajdzie, dopiero wolno mu będzie, po wydanej mu niekontentuiącej rezolucyi, prawnie czynić; toż samo, rozumieć się ma o sprawach na instancyą instygatora formować się maiących; kancellarye iednak obydwóch urzędów miejskich wolne każdemu bydź maią; zkąd, ieżeliby komu co zadaiący nie dowiódł, kary na się wściągnie.

Po dziesiąte. Nie małą szkodę przynosi w obywatelstwie i upadek, gospodarstwu osiadłemu a potomstwu ich osierocenie zagęszczone między osobami obojej płci; bardzo już wielu rzemieślników, a osobliwie którzy trunkami handluią, przez przyuczenie się do użycia zbytecznego tychże trunków, przeto do postrzegania takowych nałogów, iako sławetni cechmistrze między swoiemi z przysięgi maią obowiązek, tak ukryci censorowie na to będą przez zwierzchnego dozorcę co roku wyznaczeni, co, żeby zupełniej swój skutek wzieło, teraz zgromadzone porządki wyznaczaią szlachetnego Stanisława Morego, ławnika urzędu woytowskiego, który, podług woli swoiej rozsądnej, takowych cenzorów sekretnie, aby jeden o drugim nie wiedział, na rewizii, podzieliwszy onym dozor, naznaczy. Donoszonych sobie wprzód prywatnie raz, drugi i trzeci napomni, a niepoprawnych sessyi czwartkowej doniesie, gdzie środek do powściągnienia obmyślon będzie.

Po jedynaste. Że szlachetny magistrat przy dzisiejszej uchwale czułość swoią o dobru powszechnym na zawsze mieć przedsiewzioł, stanowi przeto, za zgodą innych porządków, iż, prócz sessyi swoich sądowych i regentowskich, co kwartał za proiektem magistrackim składanych, na dniu czwartkowym każdego tygodnia nieochybnie zrana—o godzinie dziewiątej, po południu—o godzinie drugiej, dla zaradzenia o dobru powszechnym, o wynajdywanie sposobów ku uszczęśliwieniu miasta, o wybiciu się z ucisków i przemocy obcych, o oddaleniu przeszkód miastu, cechom i każdemu prawie w szczególności pożytki odejmuiących, o dopełnieniu prawa i obowiązków, słowem o tym wszystkim, coby dobrego było a w niniejszej

uchwale nie znajdowało się, miewać będzie; w której, prócz magistrackich osób, z porządku ławniczego—czterech, a z gminnego—sześciu, przez szlachetny magistrat wybrać się maiących, do zaradzenia zdatnych, szlachetnych regentów, do obrad wchodzić i należeć maią, i na tej wszyscy ich mość, do czynności wyż wyrażonych i w czasie wynikłych naznaczeni i naznaczyć się mogący, z działań swoich sprawić się, trudności, iakowe by mieć mogli, do rozwiązania podawać i, coby się któremu bądź z obywatelów, projektować ku dobru pospolitemu zdało?—takowy proiekt słownie lub na pismie wolno podać; sessya zaś w osobnej, na to sporządzonej księdze i w niej rezolucye przez pisarza magistrackiego zapisywać i większością porządnie głosów decydować będzie miała obowiązek, komplet zaś zasiadaiących osób: z szlachetnego magistratu—przynajmniej sześciu, z ławicy—dwóch, z gminu, prócz regentów, czterech; gdy czasem drudzy dla zatrudnień albo słabości znajdować się nie będą mogli, składać się wszelako takowa sessya ma i każda, odprawiona lub dla niekompletu spełzniona, rękami przytomnych podpisana będzie. A że każda praca, im czulsza i żywsza, tym przyzwoitszej nadgrody wyciąga, przeto o naznaczenie tej, jako prawom zgodnej, do prześwietnej kommissyi porządkowej, jako i o utwierdzenie niniejszej uchwały prośby zaniesione będą.

Po dwunaste. Ponieważ przy szlachetnym prezydencie miasta rząd cały zostaie, więc wszyscy ich mość prezydenci, teraz i na potym będący, wszystkich ich mości, do czynności wyznaczonych i napotym odmienić się maiących, którzy szczególnie z miłości dobra powszechnego obowiązki, pracę i pilność na siebie przyjeli, aby powagą swoią onym asystowali, zapraszaią się.

Którą to uchwałę uroczystą pragnąc mieć w nieochybnym dopełnieniu i ku skuteczności zabezpieczoną, wszystkie w onej wyrazy dotrzymać na zawsze, zostawiwszy tylko salwę co do porządku polepszenia miasta, potrzeb i interessów na sessiach czwartkowych odmienienia, co ku lepszości zdawać się sessyi będzie, niemniej każdorocznie, przy końcu elekcyi, osób do czynności wyznaczonych, w przypadku nieprzytomności lub słabości onych, odmienienie, lub też z okoliczności wypaść mogących przyczynienia punktów i osób ku działaniu, per vota secreta obierać się maiących, magistrat, ławica, regenci z gminnemi przyrzekaią i dotrzymać powinni będą; dla czego, dla lepszej wiary dotrzymania, rękami własnemi podpisuią.

Jan Brzeszowski, miasta J.K.M. Kamieńca Podolskiego prezydent; Gabryel Bakałowicz, J. K. M. Kamieńca Podolskiego radzca; Jan Demkowicz, radzca y woyt, senior mp. Ł. Józef Horodnicki, magistratu J. K. M.

M. K. P. radzca, vice senior mp. Jan Szahin, magistratu M. K. P. radzca mp. Antoni Zwoliński, R. M. K. P. mp. Witalis Przybyłowski, magistratu miasta Kamieńca Podolskiego radzca mp. Grzegorz Dekaprelewicz, magistratu M. K. P. radzca mp. Wojciech Brzeziński, M. K. P. radzca. J. Szczyciński, urzędu wójtowskiego subdelegat mp. Piotr Wolański, ławnik mp. Szczególnie dla zaczęcia dobrego rządu podpisuie się mp. Jan Czerniakiewicz. Mikołaj Ryplański Ł. Co do dobrego rządu—A. Kubowski, ławnik. Józef Hubicki, ławnik mp. Wojciech Jeliński, Ł. urzędu wójtowskiego. Michał Bojarski, ławnik urzędu wójtowskiego mp. Joachim Opoczenko, ław. wój. Kazimierz Kurzymski, Ł. K. P. Andrzej Czyżowski, ław. wój. mp. Stanisław Mory, ławnik wójtowski mp. Jan Spytkowski, regent, swoim y imieniem pospolstwa. Jakób Szydlik, W. R. M. K. P. Kuhaiewski, czterdziestu mąż, dla dobrego rzondu. Jakób Lengoski, cechmistrz kowalski †. Wojciech Miłosiewicz †, mąż. Kazimierz Zuliński, czterdziestowy mąż †. Teodor Prosanowicz. Maci Iwanicki, czterdziestowy mąż. Maciey Sorowiczyński, mąż czterdziestów †. Marcin Paciewicz, czterdziestowy mąż †. J. Sokołowski mp. Andrzej Korzewicz, czterdziestowy mąż y cechmistrz krawieczy †. Piotr Fronkiewicz, czterdziestowy wąż y cechmistrz stolarski. Ignacy Kociubiński, czterdziestowy mąż y cechmistrz cechi szewskiej †. Bazyli Motrewicz, czterdziestowy mąż y cechmistrz piekarski †. Bazyli Kralewski dla dobrego rządu podpisał, iako mąż cztyrdziestowy †. Grzegorz Boroniecki, czterdziestowy mąż †. Maciej Syrowieczyński, gminny †. Andrzej Kralewski, czterdziestowy mąż †. Błażej Bętkowski, c. kuśnirski. Ignacy Hudymowicz, vice-cechmistrz cechy kuśnierzej. Michał Dutkiewicz, czterdziestowy mąż. Feodor Kronicki, cechmistrz krawiecki. Sebestyan Kowalski, czterdziestowy mąż †. Józef Kowalski, cechmistrz tracki †. Jan Prochowski †, stołowy. Antoni Jabłoński, powtórny cechmistrz szewski. Woyciech Czeczelnicki, powtórny cechmistzz kowalski †. Bazyli Ułasiewicz †. Woiciech Legioński. Jan Moskalski. Antoni Dunayski, pierwszy stołowy rymarski †.

Feria 6-ta, in crastino festi Purificationis beatissimae virginis Mariae, id est die 3-tia mensis Februarii, anno Domini 1786, ad acta proconsularia consulariaque camenecensia Podoliae introcontenti laudi susceptae oblatio.

Книга Каменецъ Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; Листъ 1435.

CXCII.

Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая возстановить въ мѣстечкѣ Хвастовѣ двѣ ежегодныя ярмарки. 1786. Февраля 14.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt szostego, miesiąca Lutego dwudziestego czwartego dnia.

Przed aktami ninieyszemi, ziemskiemi, kijowskiemi y przedemną, Aloizym-Kaietanem Borowickim, N. Z. kijowskim, osobiście stawaiący urodzony Józef Gruszecki, ten przywiley, od nayiaśnieyszego Stanisława Augusta, króla polskiego, jaśniewielmożnemu Cieciszewskiemu, biskupowi Kijowskiemu, na jarmarki w dobrach Fastowie dany y służący, podpisem ręki nayiaśnieyszego pana przy pieczęci wielkiey koronney, na massie czerwoney wyciśnioney, zatwierdzony, na papierze stęplowanym ceny złotych sześciu spisany, do akt ziemskich, kijowskich w oblate podał w sposób następuiący: Stanisław August, z Bożey łaski król polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czerniechowski. Oznaymujemy ninieyszym listem, przywilejem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż, czułości y dobroczynności naszey królewskiey rzeczą przyzwoitą bacząc wszelkiemi sposobami y srzodkami pomnażać dobro y maiątki poddanych naszych, chętnie więc do tego końca przychililiśmy się na prośbę przewielebnego w Bogu Kaspra Cieciszewskiego, biskupa Kiiowskiego Czer., do nas wniesioną, abyśmy dwa jarmarki w miasteczku, Fastow nazwanym, do dóbr jego stołowych biskupstwa Kijowskiego łacińskiego należącym, na pograniczu państwa rossyiskiego sytuowanym, z dawnych czasów tamże odprawuiące się, odnowić, podnieść y przedłużyć raczyli, jakoż pierwszy nazajutrz po zielonych świętach ruskich, a drugi nazajutrz po święcie ruskim Jewstratya podług kalendarza ruskiego odnowiamy, podnosiemy y, żeby każdy z nich przez niedziel dwie stał y odprawował się, mieć chcemy y postanowiamy, bez przeszkody jednak pobliższych miast y miasteczek, w których dawniey, za przywilejami jarmarki odprawować się zwykły; na które to jarmarki do pomienionego miasteczka, Fastów zwanego, wolno będzie wszelkiego narodu kupcom et cujuscunque status et conditionis ludziom przyieżdżać, przychodzić, towary, zboża y wszelkie rzeczy przywozić, konie, bydło rogate y nierogate stadami y poiedynczo przypę-

dzać, przyprowadzać, to wszystko przedawać, kupować, rzeczy za rzeczy, towary za towary frymarczyć, zamieniać y wszelkie negocyacye, na jarmarkach pozwolone, odprawować pod wolnością y bezpieczeństwem iadącym, na tych jarmarkach bawiącym się y z nich powracaiącym, w prawie opisanemi y warowanemi, takich tylko niedopuszczaiąc, których prawa od wspołkowania z dobremi oddalają y onego zabraniają, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego katolickiego (aby te jarmarki w niedziele lub święta uroczyste nie odprawiały się, ale nazajutrz po niedzieli lub święcie) ostrzegamy. Na co, dla lepszey wiary, przy podpisie ręki naszey, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia czternastego miesiąca Lutego, roku pańskiego tysiąc siedmset ośmdziesiąt szostego, panowania naszego dwudziestego drugiego roku. U tego przywileju, per oblatam podanego, podpis ręki tak nayiaśnieyszego króla polskiego przy pieczęci wielkiey koronney, jako y jaśnie wielmożnego sekretarza tak się w sobie wyrażają. Stanisław August, król (Locus sigilli). Antoni Sikorski, jego królewskiey mości y pieczęci wielkiej koronney sekretarz. Przypisek, czyli zaświadczenie, na tymże przywileju w te słowa: przywiley, odnawiający dwa dawne jarmarki dla miasteczka, Fastow nazwanego, do dóbr stołowych przewielebnego w Bogu biskupa Kijowskiego łacińskiego należącego, cancelariatu illustrissimi, excellentissimi et reverendissimi domini Antonii Onufrii de Okęcie Okęcki, episkopi Poznaniensis et Varsaviensis, supremi regni cancelaryi, sigillatum est in actis etc. Który to przywiley, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych, ziemskich, kijowskich iest zapisany.

Книга Кіевская, земская, записовая, годъ 1785—1789, № 142; листъ 276.

CXCIII.

Протоколъ выбора городскихъ урядниковъ, состоявшагося на сходкѣ мѣщанъ города Летичева. 1787. Февраля 14.

Działo się w mieście jego królewskiej mości Latyczowie, domostwie zaś, czyli raczéj ratuszu, w tymże mieście sytuowanym, dnia czternastego miesiąca Februarii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt siódmego roku.

My, niżej wyrażeni, mieszczanie i obywatele miasta jego królewskiej mości Latyczowa, tudzież przedmieszczanie z Zawołoku i z Zamura, oraz całe pospólstwo, do miasta tegoż Latyczowa należący, złączywszy się i zjednoczywszy nawzajem z sobą wszystcy, a dążąc także jednostajnie i jednomyślnie wszystcy ku jaknajwiększemu uszczęśliwieniu naszemu już to przez ustanowić się mający jaknajlepszy w mieście porządek, tudzież obranie urzędników z pomiędzy siebie takowych, którymbyśmy się w rozrządzenie i władanie nami, poufale i bezpiecznie podać mogli, i którzyby wolności, oraz swobód wszelkich, przywilejami nam nadanych, a przez J. O. Xięcia jegomości, Adama Czartoryjskiego, generała ziem Podolskich, Kamienieckiego, Latyczowskiego etc. starosty, daną nam rezolucią potwierdzonych, przestrzegali i one w karbach swoich utrzymywali, gdy tedy w tym to tak wielkim dziele naszem, a dziele takowem, które nas nazawsze zaszczycać i uszczęśliwiać powinno, jaknajwiększą czułość i baczność, samymże nam, wspólnie dzisiaj zgromadzonym i obradzającym się z sobą, mieć należy, a to w punktach wyż wyrażonych, najszczególniej zaś w okoliczności wybrania z pomiędzy nas wszystkich mężów i ludzi takowych, którzyby wspomnione urzędy miejskie latyczowskie piastować zdolni i godni być mogli, przeto my wszystcy, obradzający się wspólnie tu dzisiaj, gdy wglądamy w poczciwość, charakter, cnoty i postępki współobywatelów naszych, że sławetni, jako to: Roman Gieranowski, Semen Kureczka, Jan Kostecki, Jan Kwiatkowski, Maciej Krzyniowski, Antoni Wojczenko, Wojciech Łichiewicz, Maciej Szeliga, Petro Sińkiewicz, współobywatele nasi, razem i wspólnie zawsze żyjący z nami, i na których przymioty, dobre obyczaje, oraz i postępki patrzyliśmy się zawsze, jednostajnym zgromadzenia naszego głosem wybrani są od nas wszystkich obradzających się dzisiejszych za urzędników miejskich Latyczowskich, jako to: najprzód Roman Gieranowski za najpierwszego urzędu radcę; drugi—Semen Kureczka, także radcą; trzeci

Jan Kostecki—lantwójtem; czwarty Jan Kwiatkowski—burmistrzem; piąty Maciej Krzyniowski—burmistrzem; szósty Antoni Wojczenko—ławnikiem; siódmy Wojciech Lichiewicz—ławnikiem; ósmy Maciej Szeliga—przysiężnym; dziewiąty Piotr Sińkiewicz—przysiężnym. Więc, jako tychże wyż wspomnionych sławetnych, to jest: pierwszego Romana Gieranowskiego za najpierwszego urzędu radcę, Siemiona Kureczkę—także za radcę, Jana Kosteckiego—za lantwójta, Jana Kwiatkowskiego—za burmistrza, Macieja Krzyniowskiego—także za burmistrza, Antoniego Wojczenka—za ławnika, Wojciecha Lichiewicza—za ławnika, Macieja Szeligę—za przysiężnego, Piotra Sińkiewicza—za przysiężnego i za aktualnych urzędników naszych, miejskich, latyczowskich, jednomyślnie, dobrowolnie i zgodnie obieramy, ustanawiamy, uznajemy i onymże posłusznemi być mamy, tym, niniejszym, zgodnym i jednostajnym laudum naszym, niewzruszenie trwać mającym, uchwalamy i już uchwaliliśmy, obieramy i już obraliśmy, ustanawiamy i ustanowiliśmy, uznawamy i uznaliśmy; a to na rok jeden, zachowując dla nas tę tylko szczególnie salwę, iżby ciż wyżwspomnieni sławetni urzędnicy miejscy, latyczowscy, obrani dziś od nas, przyzwoitą, podług prawa, służącego sobie, każdy z nich zosobna i wszystcy wogólności wykonali przysięgę. A ponieważ ciż wszystcy, wyżwytknięci urzędnicy, od nas dzisiaj obrani, i każdy z nich zosobna, stosując się do Saxonu, na rothę, względem urzędu swego, w tymże Saxonie przepisaną, zaprzysiągł i zaprzysięgli. Przeto, po wykonanéj tejże, przez tychże urzędników naszych przysiędze, i powtórnie tymże laudum naszym uchwalamy i approbujemy onychże i te laudum nasze, dla tym większéj mocy, waloru i wagi, rękami naszemi własnemi podpisujemy. I też niniejsze laudum nasze, do akt miejskich, latyczowskich natychmiast zaingrossowane mieć usiłujemy. Datum ut supra, w Latyczowie.

Книги Летичевскаго магистрата, записовая, годъ 1784—1795, № 5716; листъ 101 на оборотѣ.

CXCIV.

Подтвержденie намѣстникомъ Кременецкаго староства кандидатовъ на должности войта и трехъ присяжныхъ, выбранныхъ мѣщанами 1787. Марта 16.

Działo się w mieście j. k. mości Krzemieńcu, w miejscu, na sprawowanie juryzdykcyi zamkowej, krzemienieckiej, starościńskiej obranym.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt siodmego, miesiąca marca szesnastego dnia.

Urząd namiesniczy juryzdykcyi krzemienieckiej, starościńskiej, gdy sławetni obywatele przedmieściów Zapotocza z Bojarską ulicą, Lipowicy i Tunik, do zamku należących, na mocy dekretów j. k. mości assessorskich, koronnych, a mianowicie ostatniego, w roku 1786, pod dniem 13 miesiąca januarii między sławetnemi mieszczanami Krzemienieckiemi i j. o. x. Januszem Lubartowiczem Sanguszkiem, starostą krzemienieckim, także sławetnemi przedmieszczanami, wyż wymienione przedmieścia osiadaiącemi i innemi, w Warszawie nastąpionego, przez ordynacią przepisaną nakazuiącego co roku postanawianie wojta jednego i z trzech przedmieściów po iednemu przysiężnemu, z podanych na to kandydatów od pospulstwa przez j. o. x. starostę lub iego namiesnika, wybrać i potwierdzić się maiących, zgromadziwszy się w czasie naznaczonym, z pomiędzy siebie na te urzędy przedmieskie, podług przepisu, osoby wybrali i za kandydatów, listem, od siebie do j. o. xięcia Janusza Lubartowicza Sanguszka, starosty Krzemienieckiego, roku teraznieiszego, dnia 14 miesiąca marca napisanym, w tym sposobie będącym: Jaśnie oświecony mości xiąże, najosobliwszy dobrodzieju! My, obywatele przedmieść: Zapotocza, Lipowicy, Tunik, miasta j. k. m. Krzemieńca, czyniąc zadosyć dekretowi, w najiaśniejszej assessorii koronney roku 1786, dnia 13 Stycznia zapadłemu, nakazuiącemu, aby obywatele wyż rzeczonych przedmieść corocznie w czasie samego Środopościa po trzech kandydatów na wojta, zaczynaiąc najprzód w roku teraz idącym, od przedmieścia Zapotocza, niemniej z kóżdego przedmieścia, na przysiężnych po dwóch kandydatów obrali, a obranych jaśnie oświeconemu xięciu panu prezentowali, dopełniaiąc więc wyrok wyżrzeczonego dekretu, slachetnego Jana Wasiutyńskiego, Dymitra Menczuka i Jacentego Wasyluka za kandy-

datów na wójta, a zaś kandydatów na przysiężnych z Zapotocza: Tomasza Worobia, Semena Haudyczuka; z Lipowicy: Jana Niedzwieckiego, Jakuba Thoryńskiego; z Tunik: Teodora Bycha, Jana Obołoczyka, z między siebie wybraliśmy i J. O. N. jegomości dobrodziejowi, dla wyboru i potwierdzenia na ich urzędy prezentuiemy. Bazyli Niestarenko, Marcin Obołoczyk, Tomasz Dubczak, Panas Kuczenicz, Harasym Chwedorynczyk zapieczętowali i postanowienia tych urzędników zażądali. Dopełniaiąc przeto z przepisu rzeczonego dekretu na miejscu JOX. starosty krzemienieckiego mocą, sobie od tegoż udzieloną, z trzech kandydatów, na wójta podanych, szlachetnego Jacentego Wasyluka, a z dwóch kandydatów, z kóżdego przedmieścia na przysiężnych podanych, dla przedmieścia Zapotocza szlachetnego Semena Handyczuka, dla Lipowicy—szlachetnego Jana Niedzwieckiego, a dla Tunik—szlachetnego Teodora Bycha wybrał i potwierdził; a, wysłuchawszy w przytomności pospulstwa przysięgi wojta na tę rotę, jako, będąc obranym na wojta, wszystkie obowiązki, do tego urzędu należące, ordynacią przepisane, nie uwodząc się ani datkiem, ani przyiaźnią, ani nienawiścią; sumiennie sprawować i zlecenia jurysdykcyi zamkowej starościńskiej, dobra powszechnego i porządku tyczące się, wiernie dopełniać będzie, tak mu Boże dopomuż i niewinna ręka Chrystusa pana. A przysiężnych, kóżdego w szczególności na tę rotę, iako; będąc obranym na przysiężnego, obowiązki, do urzędu tego należące, nie uwodząc się ani datkiem, ani przyiaznią, ani nienawiścią, sumiennie sprawować i zlecenia juryzdykcyi: zamkowej i starościńskiej, tyczące się dobra powszechnego i porządku, wiernie dopełniać będzie, tak mu Boże dopomuż etc.; z zwykłą uroczystością przez wyż wymienionych wybranych wykonanej, aby ciż ustanowieni urzędnicy obowiązki, dla siebie przepisane, sprawowali, onych umacnia, a pospolstwo, aby ich uznało za obowiązanych i aktualnych urzędników i tymże w rzeczach, ich obowiązkowi należnych, było posłuszne, władzą urzędu swego zaleca. Jakób Moszyński n. k. star.

Книга юриздикціи Кременецкаго замка, годъ 1787—1790. № 2008. Листъ 5.

CXCV.

Представленіе отъ Каменецкаго магистрата подкоморіямъ: подольскому и летичевскому, поясняющее стѣсненное положеніе городской казны, вслѣдствіе которой городъ не находитъ возможности уплатить подать и нести повинности на содержаніе войска, возложенныя на него сеймикомъ Подольскаго воеводства. 1787. Ноября 3.

Żądanie od magistratu miasta j. k. m. Kamieńca-Podolskiego, przez szlachetnych delegowanych do j. w. w. Podkomorzych: Podolskiego y Latyczowskiego, panów y dobrodzieiów, podane.

1. Prowenta dziś poznane bydź nie mogą, bo są dobra obciążone długami do czterdziestu tysięcy; possesja Bielanówka niedawno z przyłączeniem poddaństwa folwarecznym, które dawniey w inwentarz nie wchodziło, a te do usług garnizonu używane było, zaczęto y pieniądze, z góry wzięte, aż chyba po expiracyi kątraktu trzyletnego pokaże się.

2. Kormilcz w possessyi w. Czarkowskiego, burgrabiego, za półtora roku pierwsze trygenium kończy y zapłacone są na drugie trygenium zł. 6000; miasto wzięło y prowizję płacić powinno, a że nie płaci, acrescendo prowizija przyczyni possesyi dłuższey.

3. Folwarki, przedtym Ormiańskie, żadnego prowentu nie czynią, bo te tak na usługi garnizonu, jako y miasta używane bywaią y ieszcze podwody folwarków polskich, które dziś do inwentarza Biełanowki należą, zastępuią.

4. Z karczem po iezuwitach: na Przyskałku, na Mukszy y Cerkiewnym, z góry arędy wybrane, trzeba czasu czekać, aż przyidzie za rok chyba rata.

5. Z karczem dwóch na górze folwarków: ormiańskich iedney, drugiey na Mukszy, młynka mukszańskiego y młynów karwasarskich expiruią kątrakty dnia 12 Januarii w roku przyszłym; 1788, te mogą bydź licytowane w czasie, z tych trzeba utrzymywać familią mieyskie, reparacyą kordegard, prowizyą do kilku tysięcy y, przysądzone dekretami grodzkiemi, kapitały wypłacać.

6. Włożone podatki na mieszczan bardzo szczupłe, bo do złotych

800, trudno wybierać przez ubóstwo obywatelów y czas ciężki, a osobliwie drogość zboża y każdey rzeczy nadzwyczayną.

7. Ratusz z gruntu zdezelowany na łaty tylko, to iest na poprawy, złotych 300 expensowało miasto; na wiosne trzeba dać dach nowy, balki, sufit pogniły, upadkiem grożą nieochybnym.

8. Naznaczona pościel dla żołnierzy, w koszarach mieścić się maiących, przyniesie wielką trudność miastu, gdy j. w. w. obywatele prześwietnego województwa podolskiego nie zechcą dawać, zapewne na mieszczan będzie ten ciężar włożony, jak było po przeszłym powietrzu, że j. w. komenda kazała mieszczanom szlacheckie exofficya reparować, drwami opalać, co musiało miasto czynić, złotych kilkaset straciwszy.

9. Gdy przyidzie, że żołnierze będą kwarterować w koszarach, aby nie mieli wolności rzemieśników przy sobie trzymać y żydom dawać protekcyą, szynkować, rzeźbić, chleb piec, boby cały sposób życia obywatelów y handel w mieście upadł.

10. Wyznaczone po złotych 500 na naczynie drewniane y gliniane dla regimentu skąd ma bydź płacone? jeżeli z kassy, day Boże, aby za lat 6 kassa do siebie pryszła.

11. Upraszamy j. w. w. podkomorzych, panów y dobrodzieiów, aby statum miasta opisali, w iakim ubóstwie obywatelstwo zostaie, y że w długach znacznych, nie maiąc żadney dzisiay kassy.

12. Kalkulacya z dóbr bydź nie może teraz, poniewasz prześwietna kommissya porządkowa nieprzystąpiła ieszcze do tego.

13. Żądaią łaski j. w. w. podkomorzych, panów y dobrodziejów, aby zachęcić raczyli j. w. w. obywatelów podolskich do podawania przez poddaństwo do miasta drew, bo gdy tych nie dowiozą, przyidzie do tego, że żołnierze, konsystencyą maiący, domy obywatelów miasta jawnie na opał swóy rozbierać będą.

14. Raczy prześwietne województwo przy osobliwszych względach j. w. w. podkomorzych, panów y dobrodziejów, y onych pełnomocney protekcyi, gdy przyidzie układać furaż, na włości bydź względne y oddawania furażu na woysko folwarki Polskie, Ruskie y przeszłe Ormiańskie od furażowania poddaństwo uwolnić, gdyż y przeszłey rewolucyi też liberowane było.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 1470.

CXCVI.

Протоколъ избранія на сходкѣ овруцкихъ мѣщанъ двухъ кандидатовъ на должность бурмистра и отношеніе магистрата къ Овруцкому старостѣ съ предложеніемъ утвердить въ должности одного изъ нихъ. 1788. Февраля 28.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt osmego, miesiąca Februarii, dwudziestego dziewiątego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu miasta jego królewskiej mości Owrucza i przedemną, Andrzeiem Wyhowskim, pisarzem radzieckim magistratu owruckiego przysięgłym, i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi comparens personaliter sławetny Matwij Moszeński, mieszczanin owrucki, ławnik tegoż miasta przysięgły, ten oryginał uchwały radnych, ławników, gminnych i wszystkich mieszczan i obywatelów tegoż miasta Owrucza, kandydatów dwóch, do urzędu burmistrzowskiego zgodnie obranych i do szafunku j. w. Jana Steckiego, starosty owruckiego, podanych, na papierze ceny grosza srebrnego spisany, do akt magistrackich owruckich sposobem oblaty podał, w ten sposób: My, sławetni, a mianowicie: ia, Matwiej Moszeński; ia, Michał Haraszczuk; ja, Andryj Mitiuk; ja, Iwan Hlib; ja, Iwan Baranowicz; ia, Chwedor Jurkiewicz, ławnicy, iako też i my, a najprzód: ja, Semen Moszeński; ja, Dmitro Haptar; ja, Hryszko Puchowiec; ja, Hryszko Czyczyrka-Zasko; ja, Matwij Hapon; ja, Archip Rula; ja, Onuprej Piechocki; ia, Iwan Rula; ja, Stepan Haptar; ja, Hryszko Mitiuk, gminni, dwa porządki, i inni dóbr miasta j. k. mości Owrucza mieszczanie, i całe tegoż miasta pospólstwo, z mocy dekretu j. k. mości, w sądach assessorskich, koronnych, warszawskich między nami—z iednej, a j. w. Janem Steckim, starostą owruckim, i innemi—z drugiej strony, w roku niedawno zeszłym, tysiąc siedmset osmdziesiąt siódmym, miesiąca marca trzydziestego pierwszego dnia zapadłego, do dóbr tegoż miasta j. k. mości Owrucza w roku teraz biegącym, tysiąc siedmset osmdziesiąt osmym, miesiąca Lutego na dzień dwudziesty osmyi, o samym srodopościu polskim, podług przepisu rzeczonego dekretu, do domu, ku sądzeniu spraw obranenemu, zgromadzeni, w przytomności wielmożnego Andrzeja Wyhowskiego, pisarza urzędu swego, miejskiego, majdeburskiego, z wysłuchaniem wprzód w kościele farnym w. w. o. o. Dominikanów mszy świętej, do obrania no-

wego buzmistrza, z osób sześciu najpierwszego porządku tegoż miasta Owrucza radzieckiego składaiącego się, przystąpiliśmy i za kandydatów do wyż pomienionego urzędu burmistrzowskiego z pomiędzy innych mieszczan porządku radzieckiego—sławetnego Józefa Moroczyńskiego i Nyczypora Zelizke-Piechocki go, ludzi wcale cnotliwych, w niczym nigdy niepodejrzanych, dobro i całość miasta kochaiących, dobrze i zdawna zasiedziałych gospodarzów, bez najmniejszego zaprzeczenia, zgodnie, wszyscy razem, przez iednostajne zezwolenia głosy, wybraliśmy i uprosili i tych do zaszczycenia swoim osobliwszym instrumentem iednego z tych dwóch, od nas teraz obranych, kandydatów na urząd aktualny burmistrzowski owrucki, łaskawym i dobrotliwym j. w. Jana Steckiego, starosty naszego owruckiego, jako pełnego dobroci i szacunku, polecamy względom, za któremi nasze najpokorniejsze proźby przesyłaiąc, o iak najprędsze instrumentowanie iednego z nich dopraszamy się, którą tą naszą, takową, terazniejszą uchwałę zrządzoną dla wiadomości powszechnej sławetnemu Matwijowi Moszeńskiemu, drugiego porządku pierwszemu ławnikowi, podać do akt miejskich urzędu magdeburskiego owruckiego natychmiast zleciliśmy. Datum w Owruczu, tysiąc siedmset ośmdziesiąt osmego roku, miesiąca Lutego dwudziestego osmego dnia. U tej uchwały, per oblatam podanej, podpisy rąk są takowe: † Matwij Moszeński krzyżykiem podpisał się. † Andrij Mitiuk krzyżykiem podpisał się. † Iwan Baranowicz kszyżykiem podpisał się, † Chwedor Jurkiewicz, pisać nie umiejący, kszyżykiem podpisał się. † Iwan Rula, pisać nie umiejący, krzyżykiem podpisał się. † Hryszko Mitiuk, pisać nie umiejący, krzyżykiem podpisał się. † Archyp Rula, pisać nie umiejący, krzyżykiem podpisał się. † Hryszko Czyczyrko, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Illa Peszko-Haptar, pisać nie umiejący, krzyżykiem podpisał się. † Dmitro Peszko-Haptar, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał. się. † Hryszko Puchowiec, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Stefan Peszko-Haptar, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Michajło Haraszczuk, przy położonym krzyżyku, ręką własną podpisał się. † Semen Moszeński, pisać nie umiejący, krzyżykiem podpisał się. † Onopryi Piechocki-Żelizko, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Matwij Hapon, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Olexij Korniusza, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. † Matwij Rula, pisać nie umieiący, krzyżykiem podpisał się. Stefan Żelizko mp. Захарко Желизко po rusku podpisał się ręką własną. † Chwedor Peszko-Haptar, krzyżykiem podpisał się. † Anton Mitiuk, krzyżykiem podpisał się. † Matwij Prokopczuk krzyżyk położył. † Chwedor Peszko-Haptar,

krzyżyk położył. Która to uchwała, za podaniem i prożbą wyż podawaiącego, a za urzędowym przyięciem, wszystka co do słowa, do xiąg magistrackich, owruckich iest wpisana.

Книга овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341 Листъ 1.

Протоколъ избранія ляндвойта на сходкѣ овруцкихъ мѣщанъ и отношеніе сходки къ привилигированному войту съ прозьбою подтвердить выборъ. 1788. Іюня 27.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt osmego, miesiąca Czerwca dwudziestego osmego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu miasta j. k. mości Owrucza, przedemną, Michałem Łozińskim, pisarzem miejskim, magdeburskim, owruckim, przysięgłym i xięgami niniejszemi magistratu owruckiego, osobiście stanowszy sławetny Józef Moroczyński, mieszczanin owrucki, urzędnik tegoż miasta radny, ten oryginał, przez radnych, siebie, i gminnych elekcyi urzędu lantwojtowskiego zrządzony, ręką swoią, przy krzyżyku położonym, podpisany, na papierze stęplowanym grosza iednego srebrnego spisany, dla zapisania do xiąg niniejszych urzędu miejskiego majdeburskiego owruckiego per oblatam podał, w ten sens: My, sławetni, niżej wyrażeni, dóbr miasta j. k. mości Owrucza mieszczanie, dwóch porządków urzędnicy, a mianowicie: ja, Józef Moroczyński; ja, Josyp Czeczyrka-Zasko; ja, Kondrat Onoszkiewicz; ja, Illa Piszko-Haptar; ia, Łuka Rula; ja Matwij Moszeński, na miejscu sławetnego Nieczypora Zeliska-Piechockiego, radni, jako też my, a najprzód: ja, Dmitry Haptar-Piszko; ia, Hryszko Puchowiec; ja Hryszko Czyczyrko-Zasko; ja, Matwij Hapon; ja, Archyp Rula; ja, Onuprej Piechocki; ja, Iwan Rula; ja, Stepan Haptar-Piszko Jackow syn; ja, Hryszko Mitiuk, ja, Tymoch Zelisko, generales gminni, dwa porządki dóbr miasta Owrucza mieszczanie i całe tegoż miasta pospolstwo, z mocy dekretu j. k. mości, w sądach assesorskich, koronnych, warszawskich między nami, mieszczanami, z iednej, a j. w. Janem Steckim, starostą owruckim, i innemi, z drugiej strony, w roku zeszłym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt siódmym, miesiąca Marca trzydziestego pierwszego dnia zapadłego, do dóbr rzeczonego miasta j. k. mości Owrucza, w roku terazniejszym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt osmym, miesiąca Czerwca dwudziestego siodmego dnia, do domu ku sądzeniu spraw

swoich zgromadzeni, w przytomności sławetnego Michała Łozińskiego, pisarza urzędu swego miejskiego, magdeburskiego, przysięgłego, po wysłuchaniu wprzód mszy świętej w cerkwi swiętego Mikołaja, do obrania lantwojta z osób sześciu, z drugiego porządku rzeczonego miasta Owrucza ławniczego, składaiącego się, przystąpiliśmy i nikogo innego, iak tylko sławetnego Sebestyana Alexandrowicza, tegoż porządku urzędnika, człowieka cnotliwego, w niczym nigdy niepodejrzanego, całość i dobro powszechne miasta Owrucza kochaiącego, dobrze osiadłego, pisać i czytać umieiącego, bez najmniejszego zaprzeczenia, iednostajnemi głosy, do urzędu landwojtowskiego obraliśmy i uprosili i tego, do zaszczycenia swoim osobliwszym instrumentem, teraz przy nas wybranego na urząd lantwojtowski aktualny, łaskawym i dobrotliwym w. Józefa Steckiego, starościca owruckiego, dóbr miasta j. k. mości Owrucza uprzywilijowanego wójta naszego, polecamy względom, za którym nasze najpokorniejsze przysyłaiąc proźby, o iak najprędsze onego instrumentowanie dopraszamy się. Którą to naszą, takową, terazniejszą uchwałę zrządzoną sławetnemu Józefowi Moroczyńskiemu, pierwszego porządku najpierwszemu radnemu naszemu, dla wiadomości powszechnej podać do akt miejskich, magdeburskich, owruckich natychmiast zleciliśmy. Datum w Owruczu, miesiąca czerwca dwudziestego siódmego dnia, tysiąc siedmset ośmdziesiąt osmego roku. U tej uchwały, per oblatam podanej, podpis ręki iest takowy: i te ręką moią własną, ia, radny, przy krzyżyku, iako pisać nie umieiący, położonym, podpisuie się † Józef Moroczyński. Któraż to uchwała, za podaniem i proźbą wyż podawaiącego, a za urzędowym przyięciem, wszystka, z początku aż do końca, iak się w sobie ma, do xiąg ninieiszych, magistrackich, owruckich iest wpisana.

Книга овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341. Листъ 2.

CXCVIII.

Протоколъ избранія овруцкими мѣщанами бурмистра и представленіе избраннаго ими кандидата на утвержденіе овруцкому старостѣ. 1789. Мая 15.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja, pietnastego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu miasta J. K. mości Owrucza, przedemną, Michałem Łozińskim, pisarzem magistratu owruckiego przysięgłym, i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi stawaiąc osobiście sławetny Kondrat Onoszko-Kuzicz, radny tegoż miasta Owrucza przysięgły, ten oryginał uchwały radnych, ławników, gminnych i wszystkich mieszczan i obywatelów tegoż miasta Owrucza elekcyi urzędu burmistrzowskiego zrządzony, ręką swoią przy krzyżyku położonym podpisany, na papierze stęplowanym grosza iednego srebrnego spisany, dla zapisania do xiąg niniejszych urzędu miejskiego, majdeburskiego, owruckiego w sposób oblaty podał, w ten sens: My, sławetni, niżej wyrażeni, dóbr miasta J. K. mości Owrucza mieszczanie, dwóch porządków urzędnicy, a mianowicie: ja, Michał Haraszczuk-Czyczyrka-Zasko; ja, Kondrat Onoszkiewicz; ja, Illa Piszko-Haptar; ja, Łukasz Rula i ja, Semen Moszeński, radni, jako też my: a najprzód ja, Dmytro Haptar-Piszko; ja, Hryszko Piechowiec; ja, Hryszko Czyczyrka-Zasko; ja, Matwej Hapon; ja, Archip Rula; ja, Onuprij Piechocki; ja, Iwan Rula; ja, Stepan Haptar-Piszko; ja, Hryszko Mytiuk; ja, Maxym Mytiuk, gminni, dwa porządki, dóbr miasta Owrucza mieszczanie, i całe tegoż miasta pospólstwo z mocy dekretu J. K. mości w sądach assessorskich, koronnych, warszawskich między nami, mieszczanami, z iednej, a J. W. Janem Steckim, starostą owruckim i innemi, z drugiej strony, w roku zeszłym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt siódmym, miesiąca Marca trzydziestego pierwszego dnia zapadłego, do dóbr rzeczonego miasta J. K. mości Owrucza, w roku terazniejszym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt ósmym, miesiąca Czerwca dwudziestego siodmego dnia, do domu, ku sądzeniu spraw swoich zgromadzeni, w przytomności szlachetnego Michała Łozińskiego, pisarza urzędu miejskiego, majdeburskiego przysięgłego, po wysłuchanej wprzód mszy świętej w cerkwi świętego Mikołaja, do obrania burmistrza nowego, z osób sześciu najpierwszego porządku, tegoż miasta Owrucza radzieckiego, składaiącego się, przystąpiliśmy i za kandydatów do wyż po-

mienionego urzędu burmistrzowskiego z pomiędzy innych mieszczan porządku radzieckiego sławetnego Matwija Moszeńskiego, człowieka wcale cnotliwego, w niczym nigdy niepodejrzanego, dobro i całość miasta kochaiącego, dobrze i zdawna zasiedziałego gospodarza, bez najmniejszego zaprzeczenia, zgodnie, wszyscy razem, przez iednostajne zezwolenia głosy, wybraliśmy i uprosiliśmy i tego do zaszczycenia swoim osobliwszym instrumentem na urząd aktualny, burmistrzowski, owrucki łaskawym i dobrotliwym J. W. Jana Steckiego, starosty naszego owruckiego, iako pełnego dobroci i szacunku, polecamy względom, za którym nasze najpokorniejsze proźby przesyłaiąc, o iak najprędsze onego instrumentowanie dopraszamy się. Którą to terazniejszą naszą uchwałę zrządzoną Kondratowi Onuszkowi-Kuziczowi, pierwszego porządku trzeciemu radnemu, do akt miejskich urzędu majdeburskiego, owruckiego natychmiast podać zleciliśmy. Datum w Owruczu, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku, miesiąca Maja pietnastego dnia. U tej uchwały, per oblatam podanej, podpis ręki takowy: Kondrat Onoszko-Kuzicz. Któraż to uchwała, za podaniem wyż podawaiącego, a za urzędowym przyięciem, wszystka co do słowa, do xiąg magistrackich, owruckich iest wpisana.

Книга Овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341. Листъ 9 на оборотѣ.

CXCIX.

Протоколъ избранія овруцкими мѣщанами ландвойта и представленіе избраннаго ими кандидата на утвержденіе привилигированному овруцкому войту. 1789. Мая 15.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja pietnastego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu miasta J. K. mości Owrucza, przedemną, Michałem Łozińskim, pisarzem magistratu Owruckiego przysięgłym i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi stawaiąc osobiście sławetny Kondrat Onoszko-Kuzicz, mieszczanin owrucki, urzędnik tegoż miasta radny, ten oryginał uchwały przez radnych i gminnych elekcyi urzędu lantwojtowskiego zrządzony, ręką swoią przy krzyżyku położonym pod-

pisany, na papierze stęplowanym grosza iednego srebrnego spisany, dla zapisania do xiąg niniejszych urzędu miejskiego, magdeburskiego, owruckiego w sposób oblaty podał, w te słowa: My, sławetni, niżej wyrażeni, dóbr miasta J. K. mości Owrucza mieszczanie, dwóch porządków urzędnicy, a mianowicie: ja, Nyczypor Piechocki; ja, Józef Moroczyński; ja, Kondrat Onoszkiewicz; ja, Illa Piszko-Haptar; ja, Łukasz Rula; ja, Semen Moszeński, radni; jako też my: a najprzód ja, Dmytro Haptar-Piszko; ja, Hryszko Puchowiec; ja, Hryszko Czyczyrko-Zasko; ja, Matwij Hapon; ja, Archip Rula; ja, Onopryi Piechocki; ja, Iwan Rula; ja, Stepan Piszko-Haptar; ja, Hryszko Mitiuk; ja, Maxym Mitiuk, gminni dwa porządki, dóbr miasta Owrucza mieszczanie i całe tegoż miasta pospólstwo, z mocy dekretu J. K. mości w sądach assesorskich, koronnych, warszawskich, między nami, mieszczanami, z iednej, a J. W. Janem Steckim, starostą owruckim, i innemi, z drugiej strony, w roku zeszłym, miesiąca Marca trzydziestego pierwszego dnia zapadłego, do dóbr rzeczonego miasta J. K. Mości Owrucza, w roku terazniejszym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątym, miesiąca Maja pietnastego dnia, do domu ku sądzeniu spraw swoich zgromadzeni, w przytomności szlachetnego Michała Łozińskiego, pisarza urzędu swego, miejskiego, majdeburskiego, owruckiego przysięgłego, po wysłuchaniu wprzód mszy świętej w cerkwi świętego Mikołaja, do obrania lantwójta z osób sześciu z drugiego porządku rzeczonego miasta Owrucza, ławniczego, składaiącego się, przystąpiliśmy i nikogo innego, iak tylko sławetnego Josypa Czyczyrkę-Zaska, tegoż porządku urzędnika, człowieka cnotliwego, w niczym niepodejrzanego nigdy, całość i dobro powszechne miasta Owrucza kochaiącego, dobrze osiadłego, bez najmniejszego zaprzeczenia, iednostajnemi głosy do urzędu lantwójtowskiego obraliśmy i uprosili; i tego, do zaszczycenia swoim osobliwszym instrumentem, teraz przez nas wybranego, na urząd lantwójtowski, aktualny łaskawym i dobrotliwym wielmożnego Józefa Steckiego, starościca owruckiego, dóbr miasta J. K. mości Owrucza uprzywilijowanego wójta naszego, polecamy względom; za którym nasze najpokorniejsze przesyłaiąc proźby o iak najprędsze onego instrumentowanie do praszamy się. Którą to naszą, takową, terazniejszą uchwałę zrządzoną, sławetnemu Kondratowi Onoszku-Kuziczowi, pierwszego porządku trzeciemu radnemu, dla wiadomości powszechnej do akt miejskich, majdeburskich, owruckich natychmiast podać zleciliśmy. Datum w Owruczu, miesiąca Maja pietnastego dnia, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tej uchwały, per oblatam podanej, podpis ręki iest takowy: Kondrat Onoszko-Kuzicz. Któraż to, za podaniem i proźbą wyż podawaiącego, a za urzę-

dowym przyięciem, wszystka, co do słowa, do xiąg magistrackich, owruckich iest wpisana.

Книга Овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341. Листъ 9.

CC.

Утвержденіе овруцкимъ старостою въ должности бурмистра кандидата, избраннаго на эту должность мѣщанами. 1789. Мая 21.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwudziestego piątego dnia.

Przed urzędem sławetnego magistratu miasta j. k. mości Owrucza, przedemną, Michałem Łozińskim, magistratu owruckiego przysięgłym, i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi stawaiąc osobiście sławetny Matwij Moszeński, miasta j. k. mości Owrucza mieszczanin, ten instrument, sobie podawaiącemu od j. w. Steckiego, starosty owruckiego, na urząd burmistrzowstwa owruckiego dany, na papierze stęplowanym srebrnogroszowym spisany, ręką tegoż j. w. starosty owruckiego przy pieczęci zwykłej, na laku czerwonym wyciśnioney, zatwierdzony i po wykonanej na urząd burmistrzowstwa owruckiego przysiędze, dla zapisania do xiąg miejskich, majdeburskich, owruckich, w sposób oblaty podał, tym sposobem: Jan na Steczance, Chabnym, Międzyrzyczu, Szpanowie i Bychowie Stecki, sądowy owrucki starosta, orderu Ś. Stanisława kawaler, wszem wobec i każdemu zosobna, a mianowicie mieszczanom i całemu pospolstwu miasta j. k. mości Owrucza wiadomo czynię: ponieważ dekret sądów assessorskich, koronnych, warszawskich, w roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt siódmym, dnia trzydziestego pierwszego marca między miastem Owruczem zapadły, włożył obowiązek na mieszczan owruckich co roku inną osobę do urzędu burmistrzowskiego przez elekcią obierać i tegoż obranego przez starostę instrumentować, przeto, stosując się do wyżrzeczonego dekretu i uchwały radnych, ławników, gminnych i wszystkich mieszczan owruckich, roku terazniejszego,

tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, dnia pietnastego Maja zrządzonej, aby w mieście j. k. mości Owruczu, starostwie moim, dobry porządek i sprawiedliwość nie ustawała, sławetnego Matwija Moszeńskiego, przez tychże mieszczan do urzędu burmistrzowskiego obranego, instrumentuie i ten urząd burmistrzowstwa owruckiego onemu nadaie, który urząd, przezemnie nadany, nie wprzód zacznie sprawować, aż przysięgę w magdeburii tamejszej, owruckiej, rotą, prawem przepisaną, na swój urząd wypełni; po której dopełnionej do sprawowania urzędu swego brać się ma, i wszyscy mieszczanie i całe pospólstwo miasta Owrucza za aktualnego burmistrza swego mieć powinni, onemu bydź posłusznemi. Która to instrument, dla powszechnej wiadomości, a tym większej wiary, wagi i pewności, podpisem ręki mej własnej, przy wyciśnienieniu pieczęci zwykłej, stwierdzam. Datum w Szpanowie, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca maja, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tego instrumentu, per oblatam podanego, podpis ręki takowy: Jan Stecki, starosta owrucki (L. S.). Któren to instrument, za podaniem i prośbą wyż podawaiącego, a za urzędowym przyięciem, wszystek co do słowa do xiąg niniejszych, magistrackich, owruckich iest wpisany.

Книга Овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794. № 3341. Листъ 30.

CCI.

Отношеніе магистрата города Варшавы къ магистрату Каменца-Подольскаго, приглашающее послѣдній отправить депутатовъ въ означенный срокъ въ Варшаву для того, чтобы съобща съ депутатами другихъ городовъ пріобрѣсти вліяніе на составленіе сеймомъ уложенія о городахъ. 1789. Октября 15.

Szlachetni Panowie i Dobrodzieie!

Magistrat Warszawski, troskliwy tak o swoie iako i wszystkich miast losy, z ustaw terazniejszego sejmu wyniknąć mające, lubo wszelkiej przykłada staranności ku ożywieniu pierwiastkowych praw, miastom służących, i lubo widzi, że wiele światłych i zacnych osób, przeświadczonych prawdą, że na wolności mieszczan, zaludnieniu miast i handlu bogactwa

kraiu zawisły, interes podźwignienia miast wspiera, nie może atoli w tak ważnej materyi swoim zaufać zabiegom, a przeto jak najusilniej obliguie szlachetnych w. m. panów dobrodziejów, abyście się do tej pracy wspólnie i jak najtroskliwiej przyłożyć zechcieli.

Wiadomo zapewne szlachetnym w. m. panom dobr., że najiaśniejsze rzeczypospolitej stany wyznaczyły deputacyą, która przyszłą formę rządu ułożyć ma. Deputacya dzieło swoie już rospoczęła. Układ rządu ogólnego ieżeli ma bydź doskonałym, nie może pominąć urządzenia miast, a zatem tu właśnie należy miastom pracować, aby to, co dotąd z kluby pierwiastkowych nadań wypadło, przywrócone zostało.

Dla czego wzywamy szlachetnych w. m panów dobrodziejów, abyście precise na dzień 14 miesiąca Listopada delegatów swych wysłać raczyli, iżbyśmy się wspólnie naradziwszy i expozycye swe ułożywszy, one stanom prześwietnej deputacyi, iako i najiaśniejszym stanom podali i ku utrzymaniu tych żądań przyzwoite zamiary poczynili.

Nieopuszczajcie szlachetni w. m panowie tych momentów, które los ich dzieci i poźnych nadwnuków stanowić maią, zechciejcie w przybyciu swym na wzwyż wymieniony dzień być punktualnemi, aby narodzenie wspolne, przynajmniej tą razą, mogło bydź skuteczne, których przybycia z utęsknieniem oczekuiąc, tym czasem wszystkiego dobrego od Boga życzymy. Szlachetnych W. P. dobrodziejów uprzejmie życzliwi sąsiedzi. Prezydent z magistratem miasta Starej Warszawy.

P. S. Przyłączamy szlachetnym w. m. p. dobr pisma drukowane, z których informować się będziecie, iakie od świątłych ludzi zachodzą starania, iżby losy miast podźwignione zostały; nie opuszczajcież tego momentu, abyście w czasie sami w winie opóźnienia nie zostali. Dan w Warszawie, dnia 15 miesiąca Pazdziernika, roku 1789.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794; листъ 1515.

CCII.

Сеймовая конституція, въ силу которой староства: Каневское и Богуславское предоставляются въ наслѣдственное владѣніе князю Станиславу Понятовскому, староство Бѣлоцерковское — гетману Франциску Браницкому и староство Хмѣльницкое—князю Іосифу Понятовскому, подъ условіемъ уплаты изъ нихъ владѣльцами въ пользу казны 30 процентовъ отъ дохода и сохраненія ими въ городахъ самоуправленія. 1790. Марта 31.

Actum in curia regni Varsaviensi, die trigesima prima mensis Martii, anno Domini millesimo septingentesimo nonagesimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia varsaviensia personaliter veniens magnificus Joannes Paulus Łuszczewski, sacrae regiae majestatis et comitiorum ordinariorum generalium atque confederationis generalis regni secretarius, eidem offitio actisque illius constitutionem infrascriptam obtulit et ad ingrossandum in acta praesentia porrexit, tenoris talis.

Ofiara obywatelska. Gdy nam, królowi, za zrzeczenie się szafunku starostw, paktami konwętami warowanego, przez konstytucią tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego roku cztery starostwa: Białocerkiewskie, Bohusławskie, Kaniowskie i Chmielnickie zostały od narodu prawem ziemskim nadane, które my, podług woli naszej, mianowicie: starostwo Białocerkiewskie—wielmożnemu Franciszkowi Branickiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, Bohusławskie i Kaniowskie—wielmożnemu xięciu Stanisławowi Poniatowskiemu, podskarbiemu wielkiemu wielkiego xięstwa Litewskiego, Chmielnickie—urodzonemu xięciu Józefowi Poniatowskiemu, generałowi majorowi wojsk koronnych, przez dyplomata, z kancellaryi naszych wydane, prawem ziemskim, wieczystym nadaliśmy i gdy ciż wielmożni i urodzeni dziedzice, nadania od nas maiący, chęcią przyłożenia się do potrzeb publicznych, zamiast dziesiątego grosza, z dóbr ziemskich opłacaiącego się, opłate trzydziestu groszy od sta w proporcyi, z koekwacyi podatków wynikaiącej, z dóbr pomienionych offiaruią, zaczym my, król, za zgodą stanów skonfederowanych, takową ofiarę mile przyjmuiąc, nature tychże dóbr ziemską na zawsze zabezpieczamy, którą to opłatę z wymienionych dóbr ci, którzy iuż są w possessyi dziedzicznej, maią płacić w racie przyszłej czerwcowej, w roku terazniejszym; którzy zaś ieszcze niedoszli possessyi, za dojściem possessyi

dziedzicznej, wnosić do skarbu koronnego maią; przywileie i konstytucie, wolności dla miast i wsi, tudzież ich mieszkańców w tych dobrach w nienaruszonej mocy zachowuiemy i o to forum dla tych mieszczan w assessorii, a dla tych chłopów w referendaryi determinuiemy, ostrzegaiąc, że to nigdy ważności dziedzictwa dóbr tych nadwątlać nię będzie mogło. Kazimierz xiąże Sapieha, generał artyleryi litewskiej, marszałek konfederacyi W. X. Litewskiego. Stanisław Nałęcz Małachowski, Ref. W. K. sejmowy i konfederacyi prowincyi koronnych marszałek. Bazyli Walicki, wojewoda generał ziem Rawskich, deputowany do konstytucyi z senatu prowincyi Wielkopolskiej. Antoni Giełgut, starosta generalny xięstwa Żmudzkiego, deputowany do konstytucyi z senatu z prowincyi W. X. Litewskiego. Stanisław Kostka Potocki, poseł Lubelski, deput. do konst. z prow. Małopolskiej. Franciszek Antoni na Kwilczu Kwilecki, poseł z woiewodztwa Poznańskiego, deput. do konst. z prow. Wielkopolskiej, manu propria. Józef Zabieło, łowczy wielki litewski, poseł z xięstwa Żmudzkiego, deput. do konstytucyi. A. Suchodolski, P. W. Sm., deputowany do konstytucyi. Post cuius constitutionis in acta praesentia ingrossationem, originale ejusdem offerenti eidem praevia offitii sui quietatione est extraditum. Puhała. mp.

Книга Хмѣльницкой городовой ратуши, № 5779, годъ 1776—1792. Листъ 105.

CCIII.

Грамота, выданная дворяниномъ Феликсомъ Чарнецкимъ, разрѣшающая устроить сапожный цехъ въ имѣніи его, мѣстечкѣ Ивницѣ. 1790. Октября 15.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt osmego, miesiąca Czerwca dwudziestego pierwszego dnia.

W roki sądowe, ziemskie powiatu Żytomirskiego, od dnia dwudziestego czwartego maja w Żytomierzu sądzić się rozpoczęte, przedemną, Do-

minikiem Drozowskim, regentem susceptowym, przysięgłym, ziemskim powiatu Żytomirskiego, do tego aktu użytym i xięgami niniejszemi, ziemskiemi, żytomierskiemi, osobiście stawaiący roboczy Prokop Danczuk, te prawo, od w. Felixa Czarneckiego, R. K. M., dóbr miasta Iwnicy dziedzica, cechowi szewskiemu iwnickiemu dane, podpisem ręki tegoż, przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnionej, zatwierdzone, na papierze prostym napisane, z przyszytym arkuszem papieru krajowego, do akt ziemskich powiatu Żytomirskiego w oblatę podał, temi słowy: Felix Czarnecki, rotmistrz kawaleryi narodowej wojsk koronnych, dóbr miasta Iwnicy z przyległościami dziedzic, wiadomo czynię niniejszym listem moim, teraz i napotym, komu o tym wiedzieć będzie należało, iż dla powiększenia ludności w dobrach moich dziedzicznych, mieście Iwnicy, dla zupełniejszego we wszystkim każdemu na zawsze zapewnienia, dla względu oraz dla poddanych moich szewców iwnickich, tymże oznaczam i stanowię cech szewski, w którym aby przyzwoity zachowany był porządek i każdy z cechu bez krzywdy i wszelką odbierał sprawiedliwość, wolnego obrania cechmistrza iednomyślnym z pomiędzy siebie wyborem, iednego po drugim następnie, dozwalam i utwierdzam. Obranego więc wszyscy napotym w cechu szewskim znać i w czynieniu dobrego porządku słuchać powinni będą. Sądy cechowe szewskie z cechmistrza i z dwóch osób cnotliwych, do niegoż przybranych, wszelką w sobie zachować maiące słuszność i sprawiedliwość, zwyczaiem, po cechach powszechnie praktykowanym, składać się i do cechu należeć maią, w cech szewski pomieniony z dziewietnastu osób, poddanych moich, niżej specifikowanych, teraz składaiący się, aby na potym nikt więcej z inszych poddanych moich nie był przyięty, ani do nauki za chłopca i czeladnika brany, nawet u szewców, między gromadą znajduiących się, był uczony, ostrzegam. Wolno iednak napotym szewcom, teraz cech składaiącym, postronnych obcych wolnych ludzi przyjmować, wpisywać, wyzwalać, dzieci swoie rzemiosła uczyć i cech powiększać, do którego gdy majster chłopca przyjmować będzie, zapłaci do skrzynki cechowej złoty polski ieden; majster, który chłopca swego sam wyzwalać będzie, odda do skrzynki zł. pol. trzy; chłopiec, który sam wyzwalać się będzie, tenże położy do skrzynki zł. pol. pięć; chłopiec tenże, gdyby chciał zaraz sam majstrować, wkupić się i cech ugodzić powinien kwotą najwięcej zł. pol. dwudziestu; syn majstrów, któryby chciał sam majstrować, włoży do skrzynki zł. pol. ośm. Każdy z cechu koleją młodszym na usłudze cechowej rok cały bydź powinien, a gdyby sam być nie chciał, zapłaci do cechu zł. pol. szesnaście. Szewcy, w gromadzie będący, grunta trzymaiący, procz obszycia siebie sa-

mych i domowych swoich, nikomu na stronę robić nie będą, skur rozrabiać, butów przedawać i w tym rzemiośle i handlu uprzedzać ważyć się nie maią, aż za umową i ugodą cechu szewskiego. Powinnością rzeczonego cechu będzie, dla chwały Pana Boga, na uroczyste święta i processie kościołowi iwnickiemu z chorągwią i świecami assystować, i dla tego raz na rok na święto świętych Kuźmy i Damiana kanon, to iest sycenia miodu i szynkowania onego, przez dni trzy corocznie pozwalam. Szewcy cechowi pola używać i tegoż wydzielonego od skarbu mieć nie powinni, chałupy tylko własne z ogrodami przy nich i dla wyżywienia dobytku wydzielone sianożęci posiadać maią, z których do skarbu mego czynszu ogulnego corocznie, wszyscy równie, po zł. pol. trzydzieści sześć złożą i zapłacą. Zimą stawy skarbowe płonić i pod bytność moią na polowanie użyci do sieci bydź maią, od reszty wszelkich danin, powinności dworskich i gromadzkich, szarwarków, dni letnich, stroży, dobowej warty, podwody, poczty są wolnemi i pociągani nie będą. Podatki wszelkie kraiowe rzeczypospolitej wraz z gromadą w proporcyi, sprawiedliwie na nich wypadłej, są powinni, niemniej i w czasie przechodów wojska w usludze dla nich i poczcie gromadzie iwnickiej w proporcyi swoiej, bez uciśnienia innych, przez drugich pomocnemi koleią ieden po drugim będą. Do skarbu mojego, ieżeli iakowa nastąpi potrzebna robota, ta ceną i zwyczaiem powszechnym zawsze ze skarbu opłacona bydź ma, szewcy z cudzej strony, w mieście Iwnicy osieść i mieszkać chcący, takowi, po zupełnym przez siebie wybudowaniu sie, rok ieden słobody wolny od wszelkich powinności, podatków i czynszów mieć będą. Co wszystko, dla większej mocy i wagi, ręką własną podpisuię. Datum w zamku Iwnickim, dnia pietnastego Oktobra, tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego roku. Felix Czarnecki, rotmistrz kawaleryi narodowej, mp. (L. S.). Które to prawo, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg ziemskich, żytomirskich iest wpisane.

Книга земская, житомирская, записовая, годъ 1798, № 304. Листъ 559 на оборотъ.

CCIV.

Законъ, изданный сеймомъ о преобразованіи городского устройства, извѣстный подъ именемъ: »закона о вольныхъ королевскихъ городахъ въ речипосполитой«. 1791. Апрѣля 18.

Prawo pod tytułem: »*miasta nasze królewskie, wolne w państwach rzeczypospolitej,*« uchwalone dnia 18 Kwietnia, 1791.

Artykuł I o miastach.

1. Miasta wszystkie królewskie w kraiach rzeczypospolitej za wolne uznajemy.

2. Obywatelów takowych miast, jako ludzi wolnych, ziemię w miastach przez nich osiadłą, ich domy, wsie y territoria, gdzie jakie do których miast prawnie teraz należą, własnością ich dziedziczną być przyznaiemy, co nie ma przeszkadzać zaczętym, a niedokończonym sprawom.

3. Którym miastom przywileje lokacyine zagineły, za dowiedzeniem ich byłości, My, król, diylomata renovationis z nadaniem ziemi, iaką teraz niewątpliwie posiadaią, wydamy.

4. W których miastach królewskich sejmiki ziemskie są oznaczone, tym przywileje lokacyine, ieżeliby ich ieszcze nie miały, My, król, wydamy.

5. Gdyby dla szczęśliwego w którym miejscu położenia na gruntach królewskich osada ludzi wolnych dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, w takowym zdarzeniu, My, król, tej osadzie diploma erectionis miasta nowego z nadaniem ziemi wydamy.

6. Wolno też będzie dziedzicom na swoich gruntach miasta z ludzi wolnych zakładać, albo y rolników wolnością nadać, iako też miasta swe dziedziczne lokalnemi zrobić; takowe jednak osady nie będą mogły wchodzić w poczet miast wolnych, tylko, gdy dziedzic instrumentem lokacyjnym nada im ziemię dziedziczną, a natenczas, My, król, diploma confirmationis tego instrumentu za proźbą samego dziedzica wydamy, y instrument lokacyiny dziedzica wpisać w też dyploma rozkażemy.

7. Jako dla wszystkich miast iedne iest prawo, tak mieszczanin któregokolwiek miasta równych przywilejów z prawa terazniejszego używać będzie.

8. Wszyscy obywatele miasta, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzie, którzy chcą prowadzić handle na funty, łokcie etc., maiący possessią w miastach, albo gdy iej nabędą, jakiegokolwiek są dostoieństwa, professyi y kunsztu, prawo miejskie przyimować y pod nim zostawać będą obowiązani. Innym zaś szlachcie przyimować miejskie wolno będzie.

9. Przyięcie prawa miejskiego czynić się ma w następuiący sposób: Każdy, przyjmuiący miejskie, stanowszy przed magistratem obecnie, lub przez plenipotenta, uczyni oświadczenie w słowach następuiących: Ja, N. N. nayjaśniejszemu królowi i rzeczypospolitej wiernym będę, posłuszeństwo prawom y ustawom sejmowym za najściślejszy biorę obowiązek, zwierzchności miasta N., w którym do obywatelstwa przyłączony iestem, podległym bydź chcę, y obowiązki wszelkie zachowam, co wszystko zaręczam tak za siebie, iako y następców moich. Po dopełnionym takowym oświadczeniu ma bydź zapisany w księgę obywatelów miasta.

10. Miasta odmawiać nie powinny przyięcia do obywatelstwa, y w księgę miejską zapisywania wszystkich uczciwych cudzoziemców, tudzież rzemieślników, wszelkich ludzi wolnych y z prawa nikomu nie podległych chrześcian, a to bez żadnej opłaty.

11. Tak z urodzenia szlachcie, iako y obywatelom stanu miejskiego, tym, którzy potym do zaszczytu szlachectwa przypuszczonemi zostaną, przyięcie obywatelstwa miejskiego, w nim znajdowanie się, sprawowanie urzędów, prowadzenie wszelkiego handlu, utrzymywanie iakichkolwiek bądź rękodzieł, nic bynajmniej odtąd szkodzić ani uwłaczać nie będzie, im samym, ani ich następcom w tymże zaszczycie szlachectwa y prerogatyw do niego przywiązanych.

12. Obieranie przez obywatelów miast własnego magistratu, mianowicie: burmistrzów, wójtów i wszelkich urzędników, iako iest cechą wolności, tak przy tejże wolności miasta zostawuią się. Niemniej będzie wolno tymże miastom czynić rozporządzenia co do wewnętrznych porządków i uskutecznienia dozierać; o czym kommissyą policyi uwiadomiać maią przez rapporta.

13. Wszyscy zatym obywatele miasta, którzy są zapisani w księgę miejską, a maią dziedziczną possessiją, mogą obierać y bydź obieranemi do wszelkich urzędów miejskich większością zdań. Nikt jednak urzędu exekucyinego i funkcyi ziemiańskiej z urzędem i funkcyą plenipotenta miej-

skiego łączyć nie będzie mógł pod nieważnością obydwóch; ani w randze wojskowej w służbie aktualnej będący urzędnikiem miejskim bydź nie może.

Artykuł II. O prerogatywach mieszczan.

1. Prawo kardynalne: »*neminem captivabimus, nisi jure victum*« na osoby, w miastach osiadłe, rozciągamy, wyiąwszy podstępnych bankrutów, kaucyi dostatecznej za sobą u sądu nie stawiaiących, y na gorącym uczynku złapanych.

2. Miasta, w ktorych oznaczone są sądy appellacyine, przed każdym sejmem ordynaryinym iednego plenipotenta większością głosów wybierać będą z obywatelów, possessye dziedziczne w miastach maiących, zdolnych do posługi publicznej, crimine non notatos, pod processem nie będących, y urzędowaniem miejskim odbytym zaszczyconych, z wolnością wybierania tychże plenipotentów y z innych miast. Ci plenipotenci na dzień sejmu rozpoczynaiącego się do miasta, sejmom przeznaczonego, ziechać się maią, y dzieło elekcyi swej marszałkowi sejmowemu oddadzą, na sessyach prowincyonalnych wybierani będą z plenipotentów miast do kommissyi policyi, skarbowej y assessoryi, y na tychże sessyach wyznaczeni będą, którzy do której kommissyi y assessoryi należeć maią? A lubo ci wszyscy, podług oznaczenia w rzeczonych kommissyach y assessoryi zasiadać będą mogli, iednak nie więcej w kommissyi skarbowej y policyi, jak po dwóch, a w assessoryi po trzech z każdej prowincyi zasiadać będzie. Ci kommissarze y assessorowie, w tychże kommissyach y assessoryi w objektach, tyczących się miast i hadlowych, vocem activam mieć będą, w innych zaś okolicznościach vocem consultativam mieć maią. Jeżeli na dalej który z tych plenipotentów, albo y wszyscy od miast, które obierać plenipotentów prawo maią, potwierdzeni zostaną, mogą na drugie lat dwie zostać. A dla tych kommissarzów y assessorów pensyą przy urządzeniu tabelli expensy postanowiemy, y dla takiej iednak liczby, iaka do zasiadania w kommissyach y assessoryi iest oznaczona.

3. Aby zaś opieka rządowa y dla wszystkich miast wymierzała w żądaniach ich sprawiedliwość przyzwoitą, dozwalamy miastom naszym przez assessorów, czyli kommissarzów miejskich, w assessoryach, kommissyach skarbowych i policyi zasiadaiących, desideria miast w sejmie donosić; a ci, gdy tego potrzeba będzie y gdy zechcą, będą u marszałka sejmowego o głos prosić, i ten im zabroniony bydź nie może, y ci tłumaczyć się będą

zwyczaiem dziś praktykowanym zabierania głosów przez delegowanych od kommissiów.

4. Po odbytej dwuletniej wysłudze publicznej w zwyż wyrażonych, kommissyach, lub assesoryi, ciż wybrani od miast plenipotenci na następnym sejmie zaraz nobilitowani bydź powinni bez opłaty dyplomatu nobilitatis, ieżeli ieszcze szlachtą nie będą.

5. Wolno odtąd iest y będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich iako i innej natury dziedzicznym prawem nabywać, z zupełnym własności prawem posiadać i następcom swoim, iako prawym dziedzicom, one po sobie zostawiać, dobra sposobem sukcessyi, albo jure potioritatis, posiadać, z których dóbr, luboby byli mieszczanami, w sądzie dobrom przyzwoitym odpowiadać są obowiązani.

6. Ktory z mieszczan kupi całkowitą wieś, lub miasteczko prawem dziedzicznym, opłacaiące podatku 10-go grosza zł. 200 najmniej, na najpierwszym sejmie, ieżeli o to poda na piśmie prośbę swoią marszałkowi sejmowemu do stanów, mocą terazniejszego prawa nobilitowany zostanie.

7. Prócz tego na każdym sejmie 30 osób z mieszczan, possessye dziedziczne w miastach maiących, do zaszczytu szlacheckiego przypuszczonymi bydź ma; w czym najpierwszy wzgląd zachowany zostanie na dystyngwuiących się w wojsku, na zasiadaiących w kommissyach porządkowych cywilno-wojskowych, na zakładaiących rękodzieła, na prowadzących handel z produktów kraiowych, a w tym na rekommendacye posłów ziemskich y na rekommendacye miast.

8. W całym wojsku (procz kawaleryi narodowej), w każdym korpusie, regimencie i pułku, dla obywatelów kondycyi miejskiej będzie odtąd wolny wstęp do dosługiwania się rang officyerskich stopniami. A który dosłuży się rangi sztabs-kapitana, lub kapitana chorągwi u piechoty, a rotmistrza w pułku, mocą terazniejszego prawa szlachcicem z potomkami swemi w wszelkich, do niego przywiązanych, prerogatywach zostanie, y My, król, diplomata nobilitatis takowym, za okazaniem patentu, wydawać będziemy, od którego opłata stępla następować nie ma.

9. Wolno będzie odtąd obywatelom kondycyi miejskiej w kancellaryach y palestrach wszelkich kommissyów rządowych, dykasteryów trybunalskich y innych mniejszych sądów znajdować się, patronizować, i inne posługi czynić, i na stopnie, w tychże kancellaryach znajduiące się, podług zasług i zdatności postępować; a który z tych dosłuży się stopnia regenta

kancellaryi w dykasteryach rządowych, na najpierwszym zaraz sejmie nobilitowanym bydź ma, y takowe dyploma nobilitatis bez opłaty my, król, wydawać będziemy.

10. W duchownym stanie osoby kondycyi miejskiej będą mogły posiadać w kollegiatach prelatury y kanonie, w katedrach zaś kanonie doktoralne, także wszelkie beneficia secularia et regularia, wyłączaiąc te fundusze, które szczegulnie dla osób urodzenia szlacheckiego są poczynione.

11. Do kommissyów porządkowych, cywilno-wojskowych woiewództw, ziem i powiatów dozwala się obierać kommissarzów z miast, w obrębie kommissiów leżących, po trzech do każdej kommissyi, bądź z urodzenia szlacheckiego, albo kondycyi miejskiej, byle w mieście possessye dziedziczne maiących.

12. A miasta nasze Gdańsk i Toruń, gdy mieć będą proźby swe do stanów, przez sekretarza swego do laski sejmowej one podawać będą, albo sami, przez delegowanych, ieżeli zechcą, za danym od laski głosem, który nie ma im bydź odmówiony.

13. Kara na zmyślaiących possessye, będzie następuiąca: ktokolwiek za rewersem dałby komu ziemską dziedziczną possessyą, tracić ią wieczyście będzie, i sąd temu przyzna własność zarewersowanej possessyi, kto dowiedzie rewersu. Nawet choćby ten sam, kto za rewersem ma possessyą, dowiodł iej zarewersowania, iemu wieczyście przyznana będzie. A takie sprawy sąd ziemski praecisa appelatione sądzić będzie.

14. Wszelkie dawniejsze prawa i ustawy, terazniejszemu prawu o miastach przeciwne, uchylamy, a terązniejsze ustanowienie o miastach za prawo konstytucyine stanowiemy.

Artykół III, o sprawiedliwości dla mieszczan.

1. Zostawując miasta przy właściwych sobie w granicach miast juryzdykcyach, też miasta z przedmieściami z pod innych wszystkich juryzdykcyi, iakie są: trybunalskie, ziemiańskie, woiewodzińskie, starościńskie, zamkowe prócz spraw niedokończonych, po kommissyach do trybunałów odesłanych, wyjmuiemy i wyłączamy. Juryzdykcyę Warszawską, iako tylko, miasta rezydencionalnego, Nas, króla, tyczącą się, do opisów władzy tejże juryzdykcyi właściwej odsyłamy.

2 Jurydyki świeckie i duchowne, tudzież drobne miasteczka, w obrębie lokalnym gruntów, początkowie miastom nadanych, potworzone, iak są

dotąd w possesyi, co do samej tylko sądowności y pollycyi, znosiemy, owszem też jurydyki pod juryzdykcie magistratów miejskich poddaiemy, wszelkie zaś czynsze y dochody iakiejkolwiek natury dla właścicielów tychże gruntów jurydyk ostrzegamy.

3. Gdzie iednak miasta maią wsie dziedziczne ziemskie, w sprawach tychże wsiów w juryzdykcyach właściwych possesii odpowiadać maią.

4. Wszyscy obywatele, w mieście possesyie maiący, iakimkolwiek handlem, rzemiosłem bawiący się, juryzdykcyi miejskiej ulegać maią i podatki rowne znosić, nie uważaiąc na iakiekolwiek libertacye.

5. W każdym mieście magistrat obrany juryzdykcią sądową składać będzie. W tych magistratach wszelkiego rodzaiu sprawy, iako in prima instantia, sądzić się maią—sprawy nie przenoszące zł. 300, lub w sprawie uczynkowej, w której trzy dni więzienia kara nastąpi, w tychże magistratach, bez appellacyi dopuszczania, kończone bydź maią ostatecznie. W większych zaś sprawach, appellacyia do sądów wyższych appelacyinych dopuszczona bydź powinna.

6. Na takowe sądy appelacyine nastąpuiące miasta wyznaczamy, mianowicie w prowincyi Małopolskiej miasta: Kraków, Lublin, Łuck, Żytomierz, Winnica, Kamieniec Podolski, Drohiczyn. W prowincyi Wielkiepolskiej miasta: Poznań, Kalisz, Gniezno, Łęczyca, Warszawa, Sieradz, Płock. W prowincyi Litewskiej miasta: Wilno, Grodno, Kowno, Nowogrodek, Mińsk, Brześć Litewski, Pińsk. Do sądu appellacyinego, w Krakowie oznaczonego, należyć będą miasta, w woiewodztwie Krakowskim, powiatach: Sandomirskim, Wiślickim i Chęcińskim leżące. Do sądu appelacyinego, w Lublinie oznaczonego, należyć będą miasta, w woiewodztwie Lubelskim, ziemi Stężyckiej, w powiatach: Radomskim, Opoczyńskim y ziemi Chełmskiej leżące. Do sądu appellacyinego, w Żytomierzu oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Kiiowskiego. Do sądu appellacyinego, w Kamieńcu-Podolskim oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Podolskiego. Do sądu appellacyinego, w Drohiczynie oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Podlaskiego. Do sądu appellacyinego, w Poznaniu oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Poznańskiego i ziemi Wschowskiej. Do sądu appellacyinego, w Kaliszu oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Kaliskiego i powiatu Konińskiego, a powiatu Pyzdrskiego miasta tej części, która iest z tej strony rzeki Warty, do Kalisza należyć ma. Do sądu appellacyinego, w Gnieznie oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Gnieźnieńskiego, powiatu Kcyńskiego y powiatu Pyzdrskiego ta część, któ-

ra iest z strony Warty od Gniezna. Do sądu appellacyinego, w Sieradziu oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Sieradzkiego, ziemi Wieluńskiej. Do sądu appellacyinego, w Warszawie oznaczonego, należyć bedą miasta xięstwa Mazowieckiego, i wojewodztwa Rawskiego. Do sądu appellacyinego, w Łęczycy oznaczonego,—miasta wojewodztw: Łęczyckiego, Brzeskiego Kuiawskiego i Inowrocławskiego. Do sądu appellacyinego, w Płocku oznaczonego, należyć będą miasta wojewodztwa Płockiego, ziemi Zakroczymskiej i ziemi Dobrzyńskiej. Do sądu appellacyinego, w miastach prowincyi Wielkiego xięstwa Litewskiego oznaczonych, iako to: do sądu appellacyinego w mieście Wilnie należyć będą miasta wojewodztwa Wileńskiego, powiatów: Oszmiańskiego, Lidzkiego, Wilkomirskiego, Brasławskiego, woiewodztwa Trockiego i powiatu Trockiego. Do sądu appellacyinego w mieście Grodnie należyć bądą miasta powiatów: Grodzieńskiego, Wołkowyskiego, i Mereckiego. Do sądu appellacyinego w mieście Kownie, należyć będą miasta xięstwa Żmudzkiego, powiatów: Kowieńskiego, Preńskiego i Upitskiego. Do sądu appellacyinego w mieście Nowogrodku należyć będą miasta wojewodztwa Nowogrodzkiego i powiatów: Słonimskiego i Słuczorewskiego. Do sądu appellacyinego w mieście Brześciu Litewskim—miasta wojewodztwa Brzeskiego Litewskiego i powiatu Kobryńskiego. Do sądu appellacyinego w mieście Pińsku należyć będą miasta powiatów: Pińskiego, Pińsko-Zarzeckiego, Mozyrskiego i Rrzeczyckiego. Do sądu appellacyinego w mieście Mińsku należyć będą miasta wojewodztw: Mińskiego, Połockiego, Witebskiego i powiatu Orszańskiego.

7. W tych miastach appellacyinych obierani będą co lat dwie po osób 5 z szlachty i nieszlachty, mieszczan, possessie maiących, nawet osób magistratowych z miast tychże albo i z miast innych tego wydziału, które do których sądów appellacyinych są oznaczone. A te osoby wybrane składać będą sąd appellacyiny z tym warunkiem, iż osoby magistratowe i ławnicze, do sądu appellacyinego wybrane, póki sprawować będą urząd appellacyiny, nie maią zasiadać i sądzić w sądach primae instantiae magistratów, z których są obrani.

8. Te sądy sądzić będą sprawy z appellacyi magistratów, których walor przechodzi 300 złotych lub kara trzy dni więzienia, a nie przewyższa waloru 3000. zł. lub kary 3 tygodni więzienia, a to ostatecznie bez dopuszczenia appellacyi. We wszystkich zaś sprawach większego waloru niż o 3000. złotych y kary—niż 3 tygodni więzienia, appellacya, iak dotąd z magistratów, primae instantiae, nie już do sądów appellacyi-

nych miast, ale do sądów naszych zadwornych, tak w Koronie, jako w W. X. Litewskim dopuszczoną mieć chcemy podług niniejszej ustawy.

9. Spraw kryminalnych magistraty sądzić nie będą mogły, ale ie odsyłać maią prosto do sądów appellacyinych, które też sprawy kryminalne sądzić moc maią z tym ostrzeżeniem, że na więzienie czasowe osądzony kryminalista ulegać exekucyi dekretu będzie. Gdy zaś na wieczne więzienie, lub na śmierć zostanie osądzony, tenże sąd appellacyiny wywody obwiniaiące y dekret przeszle sądowi assessorskiemu. Jeżeli sąd assessorski uzna dekret sądu appellacyinego, na więzienie wieczne lub śmierć winowajcę wskazuiący, za słuszny, dopiero ten dekret exekwowany zostanie. Oraz przy sądach urzędów zadwornych sprawy o złe sprawowanie urzędów miejskich, iako też o dochody z miast possessorów i wszystkie inne, prawami rzaczypospolitej wyznaczone, zachowuiemy.

10. Miasta że podlegać będą kommissyi policyi w rzeczach wewnętrznego rządu i dochodów ogólnych miejskich, ostrzegamy.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794.

Въ эту книгу внесенъ печатаный екземпляръ закона—онъ составляетъ 2 полулиста мѣлкой печати, которые вставлены въ книгу раздѣльно, и по общему счету ея листовъ—составляютъ листы: 1590 и 1593.

CCV.

Письмо дворянина Валеріяна Дзѣдушицкаго къ Каменецкому магистрату, содержащее извѣстіе о вновь изданномъ городскомъ уложеніи и прозьбу о принятіи Дзѣдушицкаго въ число Каменецкихъ мѣщанъ. При письмѣ Дзѣдушицкій прилагаетъ нѣсколько экземпляровъ уложенія, напечатанныхъ въ его типографіи, въ мѣстечкѣ Ярышовѣ. 1791. Марта 4.

Prześwietny magistracie J. K. M. y rzeczypospolitej miasta Kamieńca!

Jako obywatel, krajowi dobrze życzący, z niemałą satysfakcią odebrałem wiadomość o zapadłym prawie, przez które miasta wszystkie odzyskuią prawa swoie; miło mi jest, daiąc o tym wiadomość prześwietnemu magistratowi, uczynić mu attencyą w przesłaniu kilkunastu exemplarzów prawa tegoż, które, dla dojścia tym prędzej wiadomości każdego, w drukarni moiej Jaryszowskiej rozdrukować kazałem, między temiż zaś exemplarzami, dla tym większej konserwy, exemplarz ieden na pergaminie . . . . wydrukować . . . . . . prześwietnego magistratu posyłam. Ażebym dał zaś w moiej osobie dowod przekonania mego, że każdy, czyli mieszczanin, czyli szlachcic w wolnym kraju równy ma zaszczyt obywatelstwa, na mocy prawa, dopraszam się prześwietnego magistratu, ażeby mnie w księgę miejską miasta Kamieńca zapisać raczył. Ja zaś nieodwłocznie starać się będę, ażebym w tymże mieście dziedziczną possessię nabył. Że zaś nie innym iest zamiarem tego głosu moiego, tylko ażebym przez to pozyskał tym większego tytułu bronienia prerogatyw miasta tegoż, przez terazniejszy sejm swieżo przywróconych, tudzież ażebym dał dowód przekonania moiego, iż stan miejski nie upadla nikogo, owszem iest szanownym w wolnym kraju, przeto mam honor iako najmocniej zapewnić prześwietny magistrat, iż, gdy stosownie do proźby mojej otrzymam zapisanie mnie w xięgę miejską miasta Kamieńca, nie tylko stanę się gorliwym obrońcą prerogatyw miasta wszędzie, gdzie z prawa przynależeć będzie, ale też nieodwłocznie przesłać nie omieszkam na pismie submissyi, iakowa z prawa uczyniona być powinna przez wszystkich tych, którzy miejską przyimować będą.

Spodziewam się, że prześwietny magistrat, uznawszy w kroku tym

moim prawdziwy zamiar gorliwości mojej o dobro powszechne, raczy się do prośby mojej przychylić. Signatum: Jaryszów, 4 Maii, 1791 anno.

Walerian Dzieduszycki.

Книга Каменецъ-Подольскаго магистрата, № 4562, годъ 1519—1794. Листъ 1594.

CCVI.

Актъ избранія мѣщанами города Сквиры депутатовъ въ городской, аппелляціонный, житомирскій судъ. 1791. Августа 1.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Sierpnia dwunastego dnia.

Przed urzędem i xięgami niniejszemi, radzieckiemi, miasta jego królewskiej mości Żytomierza, stołecznego województwa Kijowskiego, i przedemną, Janem Mośnickim, pisarzem byłym radzieckim, osobiście stawiąc się sławetny, Michał Petrenko, te laudum miasta Skwiry, (na) sejmiku (dla obrania deputów) do miasta wydziałowego Żytomierza urządzone, podpisami rąk jaśnie wielmożnego Rybińskiego i innych obywatelów, zagajających sesiją, zatwierdzone, do akt magistratu żytomierskiego w oblatę podał, w tych słowach: My, magistrat, wójt, radni, burmistrz, sędziowie miejscowi, ławnicy, kasier i wszystcy mieszczanie, obywatele miasta wolnego, lokacyjnego jego królewskiej mości, Skwiry, na fundamęcie prawa i uniwersału, od najjaśniejszego Stanisława-Augusta, króla, szczęśliwie nam panującego, w Warszawie, dnia piątego Lipca, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, wyszłego, w porządku urządzenia magistratu w mieście tutéjszem, Skwirze, i obrania deputatów do miasta appelacyjnego jego królewskiéj mości, Żytomierza, końcem wybrania sędziów appelacyjnych i na seym warszawski plenipotenta, tu, w mieście jego królewskiéj mości, Skwirze, dnia pierwszego Sierpnia, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, o godzinie ósméj z rana zgromadzeni, złożywszy najprzód nieskończone dzięki Twórcy najwyższemu za jego szczególniejszą nad ludem, stan miejski składającym, opatrzność, a najjaśniejszemu królowi, panu naszemu mi-

łościwemu, jako ojcu ojczyzny. i sejmującym rzeczy-pospolitéj stanom żywą i nigdy niewygasłą w sercach naszych i potomków naszych za powrócenie nam praw i prerogatyw, wdzięczność zapisawszy, po zagajeniu sessyi przez sławetnego Mikołaja Cymbała, mieszczanina i obywatela tutejszego, uprosiliśmy do obrad naszych za dyrektora jaśnie wielmożnego Antoniego z Rybina Rybińskiego, kasztelana Owruckiego, orderu orła białego i świętego Stanisława kawalera, dawnością imienia i zasług z siebie i przodków swoich w ojczyźnie i w usługach krajowych męża znakomitego, i temuż do pomocy wielmożnych: Józefa Grzegorza dwóch imion Berezowskiego, łowczego Halickiego, wicesregenta grodzkiego Kijowskiego, Wacława Niewiadomskiego, porucznika wojsk. w. x. Litewskiego, z aktualnéj służby wyszłego, wielebnego jegomości xiędza Grzegorza Łapińskiego, dziekana Wołodarskiego, parocha Skwirskiego i wielmożnego Dyonizego Łochowskiego, subdelegata grodzkiego owruckiego, za assessorów jednomyślności głosami obraliśmy, a potem, urządziwszy według prawa magistraturę miejscową, obraliśmy jednomyślnemi głosami sławetnego Jacka Kondratenka, starszego radnego i Michała Petrenka, mieszczan tutejszych, skwirskich, za deputatów do miasta jego królewskiéj mości Żytomierza na dzień dziesiąty, roku i miesiąca teraz idących, w porządku elekcyi sędziów appelacyjnych i plenipotentów na séjm warszawski, z limity przypaść maiący; którym to deputatom stawienia się całego miasta Skwiry w rzeczonym mieście appelacyjnym, Żytomierzu, i użycia władzy zupełnéj, we wszystkich okolicznościach deputatom właściwej, nie mniéj domieszczenia w instrukcyi osobnych żądań miasta Skwiry, moc dajemy. Którą to uchwałę naszą, jednomyślnością przez nas, tu zgromadzonych, ustanowiwszy i według prawa uskuteczniwszy, przez jaśnie wielmożnego dyrektora i wielmożnych asessorów podpisaną, i do xiąg tutejszych, miejskich, magistratskich podaną mieć chcemy. Działo się w Skwirze, dnia pierwszego Sierpnia, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku. U tego laudum podpisy w te słowa: Antoni Rybiński, kasztelan Owrucki, orderu orła białego i św. Stanisława kawaler, mieszczanin miasta jego królewskiéj mości Skwiry, prezes. Józef Berezowski, łowczy Halicki, wicesgerent grodzki Kijowski, mieszczanin miasta jego królewskiej mości Skwiry, asessor, m. p. X. Gregorz Łapiński, dziekan Wołodarski, P. S, asessor. Dyonizy Łochowski, mieszczanin skwirski, asessor. Które to laudum, słowo w słowo jak się w sobie ma, do akt niniéjszych jest zapisane.

Книга Житомирскаго магистрата, годъ 1788—1794, № 314. Листъ 408 на оборотъ.

CCVII.

Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая учредить двѣ ежегодныя ярмарки и два еженедѣльные торга въ мѣстечкѣ Маховкѣ. 1791. Августа 6.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, miesiąca Marca dwudziestego pierwszego dnia.

Przed aktami ziemiańskiemi i przedemną, Karolem Jezierskim, regentem przysięgłym ziemiańskim województwa i powiatu Kijowskiego, osobiście stawaiący W. Jan Czarnecki, ten przywilej, na jarmarki i targi wolne dla miasteczka Machnówki od najiaśniejszego Stanisława Augusta, króla polskiego, na papierze ceny czerwonych złotych dziewięciu wydany, przez tegoż najiaśniejszego pana, przy pieczęci mniejszej koronnej, na massie czerwonej wyciśnionej, podpisany, z przypiskami sekretarza, pieczęcią i z zaświadczeniem, iż ten przywilej za podkanclerstwa J. W. Kołontaia wychodzi, na drugiej stronie pieczęci zapisanym, do xiąg ziemiańskich woiewodztwa i powiatu Kiiowskiego w oblatę podał, w sposób takowy: Stanisław August, z Bożej łaski król Polski, W. X. Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski. Oznajmuiemy niniejszym listem, przywileiem naszym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy: doniesiono nam iest przez panów rad naszych, przy boku naszym będących, że miasteczko Machnówka, w województwie Kijowskim leżące, J. W. Prota Potockiego, wojewody Kijowskiego, dziedziczne, od dawnego czasu założone, miastem zawsze mianowane było, i że przywileia, temuż miasteczkowi od antecessorów naszych nadane, przez różne inkursye, zniszczenia utracone zostały, zaczym niżeli dyplomma renovationis dla tegoż miasteczka od nas, króla, na mocy prawa, na sejmie terazniejszym dla miast zapadłego, wydane zostanie, na prożbę W. Prota Potockiego, wojewody Kijowskiego, jarmarki i targi nadać i naznaczyć umyśliliśmy; iakoż pierwszy jarmarek na świętego Barthłomieja Apostoła, drugi nazajutrz świąt, Zielonych świątek ruskich, po cztery niedziele trwać maiące; targi zaś w poniedziałek i piątek w każdym tygodniu, wiecznemi czasy nadaiemy i naznaczamy. Na które to jarmarki i targi do pomienionego miasteczka Machnówki wolno będzie wszel-

kiego rodzaju kupcom i iakiegokolwiek stanu i kondycyi ludziom przyieżdżać, przychodzić, towary wszelkie i zboża przywozić, konie, bydło rogate i nierogate stadami i poiedynczo przypędzać, przyprowadzać, to wszystko przedawać, kupować, frymarczyć, zamieniać i wszelkie negocyacie, na jarmarkach i targach prawem pozwolone, odprawować, pod wolnością i bezpieczeństwem iadącym, idącym, na tych jarmarkach i targach bawiącym się, i z nich powracaiącym, w prawie opisanemi i warowanemi, takich tylko nie dopuszczaiąc, których prawa od spółkowania z dobremi oddalaią, i onego zabraniaią. Prawa nasze królewskie, rzeczypospolitej i kościoła św. katolickiego, aby te jarmarki i targi w niedziele i święta uroczyste nie odprawowały się, ale nazajutrz, ostrzegamy. Na to, dla lepszej wiary, przy podpisie ręki naszej, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia szostego miesiąca Sierpnia, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, panowania naszego dwudziestego siódmego roku. U tego przywileju, w oblate wniesionego, podpisy rąk takowe: Stanisław August, król (L. S.). Przywilej, na jarmarki i targi do miasteczka Machnówki, w wojewodztwie Kijowskim leżącego, W. Prota Potockiego, woiewody Kijowskiego, dziedzicznego, dane. Mikołaj Sikorski, J. K. mości i pieczęci mniejszej koronnej sekretarz. Procancellariatu illustrissimi, excellentissimi et reverendissimi domini Hugonis Stumberg Kołłątaj, procancellarii regni, canonici cathedralis Cracoviensis, sigillatum est in actis. Który to przywilej, słowo w słowo iak się w sobie ma, do akt ziemiańskich woiewodztwa i powiatu Kijowskiego iest zapisany.

Книга Кіевская, земская, записовая, годъ 1792, № 146. Листъ 336 на оборотѣ.

CCVIII.

Протоколъ засѣданій городскихъ депутатовъ Кіевскаго округа, во время которыхъ они избрали уполномоченнаго на сеймъ и 5 судей апелляціоннаго окружного суда. 1791. Августа 10—13.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Octobris jedynastego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu j. k. m. Owrucza, przedemną, Grzegorzem Kamieńskim, pisarzem magistratu owruckiego przysięgłym i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi stawaiący osobiście sławetny Stefan Żelizko, instygator magistratu owruckiego, te laudum, na zgromadzeniu wydziałowym uchwalone, autentycznie z akt, z xiąg miasta j. k. m. Żytomierza radzieckich wydane, do xiąg magistratu owruckiego w sposób oblaty podał, w te słowa: Wypis z xiąg radzieckieh miasta j. k. mości Żytomirza, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Sierpnia trzynastego dnia. Przed xięgami niniejszemi, radzieckiemi miasta j. k mości Żytomirza, stołecznego woiewodztwa Kiiowskiego, i przedemną, Janem Krosnickim, pisarzem radzieckim przysięgłym miasta Żytomirza, osobiście stawaiący W. Michał Kamieński, komornik ziemski Kiiowski, zgromadzenia wydziałowego dyrektor, laudum, na zgromadzeniu wydziałowym uchwalone, na papierze srebrnogroszowym napisane, przez w. dyrektora i czterech assessorów podpisane, do xiąg magistratu żytomirskiego dla zapisania podał w następuiącym brzmieniu: Działo się w mieście j. k. mości appellacyinym Żytomirzu, w kamienicy w. Jana Lewandowskiego, to iest w miejscu, przez slachetny magistrat żytomirski na główny ratusz przeznaczonym, dnia dziesiątego Sierpnia, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku. My, deputaci od miast j. k. m. i rzeczy-pospolitej wolnych, na mocy prawa, pod tytułem: »urządzenia miast« dnia dwudziestego czwartego Czerwca zapadłego, oraz uniwersału najiaśniejszego pana, pod dniem piątym Lipca, roku bieżącego wydanego, na dniu pierwszym sierpnia wybrani na miejsce i czas, wyżej wyrażone, przybywszy, oddawszy wprzódy nieskończone dziękczynienia Najwyższemu Stwórcy za iego szczególniejszą nad stanem miejskim opatrzność, a najiaśniejszemu Stanisławowi-Augustowi, królowi, panu naszemu miłościwemu, iako ojcu ojczyzny i sejmuiącym rzeczy-pospolitej stanom za troskliwość o powrócenie praw i przywilejów sta-

nowi miejskiemu w sercach naszych zapisawszy niewygasłą pamięć i wdzięczność, na główny ratusz miasta j. k. mości Żytomirza appellacyjnego, za poprzedzaiącym uderzeniem w dzwony, o godzinie osmej rannei, pod prezydencią w. Michała Kamieńskiego, K. Z. K., miasta j. k. mości Żytomirza i pierwszego w porządku deputata, zebrani, po zagajeniu przez tegoż w. prezyduiącego i po złożeniu laudów przez ich mość panów, od miast na zgromadzenie wydziałowe wysłanych, deputatów, nie mniej po oddaniu przez kancellarią miejscową tak do funkcyi poselstwa iako i do sęstwa appellacyjnego ubiegaiących się kandydatów regestru i po trzykrotnym onego przez w. prezyduiącego przeczytaniu, do wybrania z pomiędzy siebie, mocą prawa, dyrektora i assessorów czterech zabraliśmy się; lecz, że urodzony Jan Nepomucen Kamieński publikatą, na ziezdzie z dekretu z. ż. na gruncie dóbr miasta j. k. mości Żytomirza, roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, dnia drugiego Grudnia otrzymaną, szkodzi W. Lewandowskiemu do funkcyi poselstwa miejskiego, a zaś szlachetnemu Florianowi Nowickiemu do kandydacyi na sędziego appellacyjnego; a zaś Artem Pawłenko i Ułas Łazniucha, z mocy otrzymanego na ogólnym magistracie w sądach assessorskich koronnych procesie, oddalić wyż wyrażone osoby od kandydacyi i szlachetnego Jakuba Portiankę, także od kandydacyi na sędziego appellacyinego usiłuią, przeto w. Michał Kamieński, K. Z. K., pierwszy z porządku deputat i zgromadzenie zagaiaiący, dobrawszy, podług prawa, cztery osoby, to iest: j. w. Antoniego Rybińskiego, kawalera orderów polskich, kasztelana Owruckiego, j. w. Franciszka Mikołaja Zielonkę, pisarza grodzkiego i komisarza cywilno-wojskowego powiatu Kiiowskiego, w. w. Jana Krosnickiego, pisarza miejscowego miasta j. k. mości Żytomirza, Onufrego Popławskiego, V. R. G. Żytomirza, deputatów, do rozważenia tej wątpliwości przystąpił i tak, po dokładnym rozważeniu tej wątpliwości, gdy publikata, w górze wyrażona, na w. Lewandowskim i szlachetnym Nowickim otrzymana, najprzód bez rozwiązania zawieszonego forum extraforaneo, bo z gruntu miejskiego, otrzymana bydź się okazuie, a prawo takie processa za nieważne deklarowało, a powtóre prawo sejmu teraznieiszego w ustawach dla sejmików ziemiańskich wszystkim, podaiącym się do kandydacii, gdyby kto miał szkodzić procesem, powinien wprzód ten proces w własnej kancellaryi oblatować, a tym sposobem uczynić obwieszczenie podaiącemu się, że mu szkodzić będą, przepisało; na ostatek też prawo i to obostrzyło, że szkodzący processem powinien mieć zaświadczenie od tego sądu, gdzie otrzymał process, że ten process iest nie zniesiony; a co się tycze processu Artema Pawłenka i Łazniuchy, ten już

deklaracią assesorską, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego, dnia czwartego Grudnia wypadłą, z przyczyn, że na całym magistracie otrzymany, i innych, został podniesiony i nie módz onym szkodzić deklarowany, przeto my, w górze wyrażeni, z przyczyn wyżej zapisanych, biorąc przekonanie szkodzić nie módz processem i oddalać od kandydacyi w. Lewandowskiego do funkcyi poselstwa miejskiego, a zaś szlachetnego Nowickiego i Portiankę od kandydacyi na sędziego appellacyjnego, zdeklarowaliśmy; a po rezolwowaniu wyż wzmiankowanych obiekcyi, gdy niektorzy, iako: w. xiądz Grzegorz Łapiński, dziekan Wołodarski, w. Piotr Wirski, Piotr Zalewski, szlachetny Jacek Górski, Antoni Hoffman, Franciszek Szeffkowicz i Józef Grabowski od kandydacyi do sęstwa appellacyjnego odstąpili, przeciwko zaś innym, w liczbie szesnastu będącym, kandydatom nikt prawnej nie czynił objekcyi, przeto, w celu porządnego z nich sędziów i ząstępców wyboru, oraz stosuiąc się do prawa i uniwersału wyż wzmiankowanych, do wybrania dyrektora i czterech assessorów przystąpiliśmy i powszechną jednomyślną całego zgromadzenia za zgodą, w. Michała Kamińskiego, K. Z. K., miasta j. k. m. Żytomirza deputata, za dyrektora, a zaś w. w. Wincentego Majewskiego, pisarza rożowskiego magistrackiego, z miasta Rożowa, Mikołaja Wrzeżawskiego, Ar. g. z, z miasta Taraszczy, Antoniego Daszkowskiego—z miasta Bohusławia i szlachetnego Michała Petrenka—z miasta j. k. m. Skwiry deputatów, za assessorów obraliśmy, którzy wybrani, tak dytektor, jako i assessorowie, przed zgromadzeniem przysięgę, prawem przepisaną, wykonali, Tedy, za podniesieniem laski przez w. dyrektora, za iednomyślną całego zgromadzenia zgodą, tenże w. dyrektor sessią do dnia następuiącego, t. j. iedynastego Sierpnia, salwował, i, stosuiąc się do powszechnego całego zgromadzenia żądania, miejsce obrad następnych w kościele ichmości xięży exjezuitów ogłosił. Na dniu zaś iedynastym Sierpnia w. dyrektor wraz z assessorami i deputatami na miejsce, zgodnie do obrad wyżej przeznaczone, o godzinie osmej przyszedłszy, sessią zagaiwszy, do obrania poselstwa na seim warszawski przystąpił i powszechną całego zgromadzenia iednomyślnością w. Jan Lewandowski, starszy radny miasta j. k. m. Żytomirza, mąż cnotą, wiadomością prawa i znakomitemi przymiotami zaszczycony, posłem od wydziału Kiiowskiego wybrany i ogłoszony został, po czym tenże w. dyrektor wraz z assessorami i całym zgromadzeniem do wybrania pięciu sędziów appellacyjnych i tychże zastępców zabrał się i do czytania regestru kandydatów przystąpił; a po przeczytaniu pierwszego, gdy iednomyślności nie było, do odebrania wotów, sposobem w prawie przeczytanym i przepisanym, udał się; i po skończonym

na iednego kandydata kreskowaniu, za zezwoleniem zgromadzenia iednomyślnym, w porządku odbierania na innych kandydatów wotów, sessią do dnia następnego, to iest dwunastego Sierpnia, w. dyrektor zasalwował. A na dniu dwunastym Sierpnia, po zagajeniu przez tegoż w. dyrektora na zgromadzenie wydziałowe, do dalszego kreskowania się przystąpił; po którego zakończeniu: szlachetny Florian Nowicki, maiąc wotów sto dwadzieścia ieden afirmative, prezyduiącym; w. Benedykt Poczętowski, maiący wotów sto ośm, drugim; szlachetny Jakób Portianka, maiący wotów sto ieden, trzecim; w. Ambroży Chojecki, maiący wotów dziewięćdziesiąt trzy, czwartym; Jan Wirski, maiący wotów ośmdziesiąt dziewięć, piątym—na sędziów appellacyjnych, a zaś w. Samuel Hański, maiący głosów ośmdziesiąt dwa, pierwszym; w. Józef Prażmowski, maiący głosów sześćdziesiąt cztery, drugim; w. Wojciech Sikorski, maiący głosów sześćdziesiąt trzy, trzecim; w. Antoni Krasnosielski, maiący głosów pięćdziesiąt pięć, czwartym; w. Józef Moszyński, maiący głosów pięćdziesiąt dwa, piątym--zastępcami appellacyjnemi większością wotów wybrani i przez w. dyrektora ogłoszeni zostali; którzy obrani, tak sędziowie appellacyjni, jako i ich zastępcy, rotą, prawem przepisaną, przed zgromadzeniem wydziałowym natychmiast wykonali przysięgę; a po dopełnionym, tak posłów, iako sędziów appellacyjnych i zastępców wyborze, zgromadzenie wydziałowe, najtkliwszą poruszone wdzięcznością za podięte przez w. Jana Lewandowskiego prace, trudy i znaczne wydatki na dźwignienie miast wydziału Kiiowskiego, iednomyślnemi głosy zaleciło, aby za tym cnotliwym mężem listy do j. w. w. marszałków sejmowych i konfederacyi obojga narodów, do j. w. w. kanclerzów, podkanclerza koronnych napisane były, z tą prożbą, aby ci mężowie, pierwsze osoby w stanach, na sejmie zgromadzonych, oznaczaiące, łaski swoiej i interessowania mieć chcieli ubliżyć (sic), iżby temu w. Lewandowskiemu dyploma nobilitatis, dawniej już zadeklarowane, bezpłatnie z kancellaryi wydane było, w porządku zaś roztrząśnienia i ułożenia dezyderyów, od miast przez swych deputatów zaniesionych, sessia przez w. dyrektora do dnia następnego, t. j. trzynastego Sierpnia, salwowana została. A na dniu trzynastym Sierpnia, po rozważnym dezyderiiów roztrząśnieniu i onych osobno wypisaniu, też, przez w. dyrektora i assessorów podpisane, w. posłowi, na sejm warszawski wybranemu, zgromadzenie wydziałowe wręczyło. Które to laudum zgromadzenia wydziałowego podpisuiemy. U tego laudum oblatowanego podpisy rąk takowe: Michał Kamieński, K. Z. K., zgromadzenia wydziałowego dyrektor. W. Majewski, deputat miasta Rożowa i assessor pierwszy. Mikołaj Wrzeszewski, As. G. Z, deputat z miasta j. k. mości Taraszczy, w zgromadzeniu

wydziałowym assessor. Antoni Daszkowski, pisarz p. magistratu miasta j. k. m. Bohusławia, deputat i assessor. Michał Petrenko, mieszczanin i deputat miasta j. k. m. Skwiry i assessor. Które to laudum, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg magistrackich, żytomirskich iest zapisane, z których i ten wypis, pod pieczęcią szlachetnego magistratu Żytomirskiego iest wydany. Pisany w mieście j. k. m. Żytomirzu. U tego extraktu, per oblatam podanego, correcta przy pieczęci magistratu Żytomirskiego iest takowa: Poprawił Kraśnicki p. p.. Który to extrakt, za podaniem wyż stawaiącego, za moim, urzędowym, przyięciem, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg magistratu Owruckiego iest zapisany.

Книга овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341. Листъ 105.

CCIX.

Инструкція, выданная депутатами городовъ Житомирскаго округа повѣренному, отправляемому ими на сеймъ. 1791. Августа 13.

Roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt pierwszego, miesiąca Octobris jedynastego dnia.

Przed urzędem szlachetnego magistratu miasta J. K. mości Owrucza, przedemną, Grzegorzem Kamieńskim, pisarzem magistratu owruckiego przysięgłym, i xięgami niniejszemi, magistrackiemi, owruckiemi stawaiący osobiście sławetny Stefan Żelizko, instygator magistratu owruckiego, ten extrakt dezyderiów, od miast wolnych J. K. mości i rzeczypospolitej na zgromadzeniu wydziałowym ułożonych, autentycznie z akt rádzieckich miasta J. K. mości Żytomirza, stołecznego województwa Kijowskiego, wydane, do xiąg magistrackich owruckich w sposób oblaty podał, w takowym sposobie: Wypis z xiąg radzieckich miasta J. K. mości Żytomirza, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Sierpnia trzynastego dnia. Przed urzędem i xięgami niniejszemi, radzieckiemi miasta J. K. mości Żytomirza,

stołecznego województwa Kijowskiego, przedemną, Janem Krosnickim, pisarzem przysięgłym radzieckim miasta Żytomirza, osobiście stawaiący wielmożny Michał Kamieński, komornik ziemi Kijowskiej, zgromadzenia wydziałowego dyrektor, te (laudum) dezyderiiów, od miast wolnych J. K. mości i rzeczypospolitej, na zgromadzeniu wydziałowym ułożone, przez W. dyrektora i czterech assessorów podpisane, na papierze srebrnogroszowym spisane, do xiąg magistratu żytomirskiego dla zapisania podał, sposobem następuiącym. Dezyderia miast wolnych województwa Kijowskiego, w czasie wydziałowego zgromadzenia, z mocy uniwersału najiaśniejszego pana i straży rządowej, dnia trzynastego Sierpnia roku biegącego, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, w Żytomirzu iednomyślnie ułożone i W. Lewandowskiemu, plenipotentowi miasta Żytomirza, do dopełnienia na sejm podane. Najprzód wiekami zagrzebioną miast wszystkich wolność gdy najiaśniejsze stany rzeczypospolitej uchwałą, pod dniem ośmnastym Kwietnia ustanowioną, wskrzesiły i do pierwszego szczęśliwości przywróciły stopnia na dniu trzecim Maja, uszczęśliwiaiąc kraj cały, i o miastach nie przepomniały, przeto zgromadzenie wydziałowe, wdzięcznością przeięte, czuiąc te wiekopomnego uwielbienia warte dzieło, niosąc samych siebie, życie i maiątki w zaręką, oświadcza się, że cała powszechność, wielbiąc nieprzepomnioną, i o tym, (sic) że wiek wiekowi sławę narodu Polskiego i najiaśniejszych stanów sejmuiących podawać będzie; dla tego J. P. plenipotent najiaśniejszemu Stanisławowi Augustowi, dziś i daj Boże najdłużej panuiącemu, iako twórcy szczęśliwości miast wszystkich, najiaśniejszym stanom J. W. i J. O. xięciu marszałkowi, stanom sejmuiącym, imieniem zgromadzenia wydziałowego naszego hołd, wierność, posłuszeństwo zaręczywszy, udział prawa, miastom wolność, iedną z najporządańszych rzeczy, przynoszącą, złoży podziękowanie. Powtóre dopomni się W. J. P. plenipotent, aby miasteczkom pomniejszym, w województwie Kijowskim leżącym, w przemocy starościńskiej dotąd zostaiącym, iako to: Hermanówce, Dymirowi i innym, najprzód listy ochronne od króla jegomości, zabezpieczaiące ich maiątki i osoby, a potym nowe przywileie erectionis et locationis, podług obmowy konstytucyi, na sejmnie terazniejszym pod tytułem: »miasta nasze królewskie« ustanowionej, ieżeli ich nie maią, wyiednane były. Po trzecie, gdy wiele dóbr dziedzicznych w zamian za królewskie są obrócone, iako to: Hermanówka, Rożów i inne, iżby te miasta, które przedtym były dziedziczne, a teraz królewskie, prerogatywami i wolnościami, na wzór miast innych, zaszczycone były; i w tym pilność W. J. P. plenipotent przyłoży, aby w aktach metryki koronnej i litewskiej takowe zamiany wyszukane i na przeświad-

czenie stanów sejmuiących okazane były. Po czwarte, częstokroć kommissje za reskryptami króla jegomości, albo na mocy dekretów assessorskich, w porządku rozgraniczenia dóbr natury ziemskich od dóbr natury królewskich wyznaczone bywaią, do których to kommissarzów osoby stanu senatorskiego i rycerskiego szczególnie przeznaczone były, upraszać więc będzie W. plenipotent stanów sejmuiących, aby w podobnych zdarzeniach etiam osoby stanu miejskiego lub szlacheckiego, w obywatelstwie miejskim zostaiące, w równej liczbie z osobami stanu senatorskiego i rycerskiego na kommissarzów wyznaczone były. Po piąte, ma się domówić W. J. P. plenipotent u stanów sejmuiących, gdy rozkład będzie trybunałów, aby pomiędzy innemi miastami i miasto Żytomirz, stołeczne województwa Kiiowskiego, magistraturą trybunalską zaszczycone było. Po szóste, gdy lasy dóbr królewskich, częścią za konsensami przez królów różnym osobom na wolny wrąb wydane, równie przez założenie fabryk różnych i wycinanie drzew w stepy, są znacznie spustoszone, dopraszać się będzie W. J. P. plenipotent, ażeby też konsensa, na iakie bądź osoby i w którym bądź czasie wydane, do iakiego bądź zamiaru lat, uchylone były, a fabryki wszystkie lasowe, przez starostów na prywatny pożytek założone, tymże miastom królewskim przyznane i oddane zostały. Po siódme, ponieważ miasto J. K. M. Żytomirz, wielu juryzdykciami zaszczycone, a przeto częstej komunikacyi z juryzdykciami wyższej magistratury potrzebuiące, nie ma kursu poczty extraordynaryjnej, więc W. J. P. plenipotent dopraszać się będzie, ażeby bieg extraordynaryjnej poczty do miasta Żytomirza był przeznaczony. Po ósme, gdy żydzi, nie maiąc incolatum w żadnym mieście królewskim, częścią przez chytrość, temu narodowi właściwą, pozwolone, częścią napaśliwie do miast królewskich wcisneli się, gronta, pola, łąki i place bezprawnie posiedli, propinacię, trónki wszelkie zagarneli, a w szczególności miastu J. K. M. stołecznemu Żytomirzowi na przeszkodzie w dokończeniu ratusza, znacznym kosztem murować się zaczętego, i rozprzestrzenienia rynku, nikczemnemi chałupami żydowskiemi zaiętego, będące; przeto W. J. P. plenipotent dopraszać się będzie stanów sejmuiących, aby ciż żydzi, intrusive posiadaiący grunta i wszystkie użytki, samym mieszczanom chrześcianom przyzwoite, teraznieiszym prawem dla samych chrześcian pozwolone, z tychże miast i miasteczek, w województwie Kiiowskim położonych, ustąpili, a w tych miejscach siedlili się, które im przez magistratury wyznaczone będą, z tym warunkiem, aby do juryzdykcyi miejskich i znoszenia wszelkich ciężarów miejskich obowiązani byli. Po dziewiąte, długi, któremi iest obowiązany i obciążony w szczególności każdy żyd i cały kahał, do ich maiątków nie

zaś do gruntu, dotąd bezprawnie przez nich posiadanego, regulować się powinni. Po dziesiąte, będzie największym wnioskiem jegomości pana plenipotenta, ażeby miasta, które tak dekretami assessoryi, jako i przywilejami[1] J. K. mości pozwoloną maią sobie wolną propinacią na wszelkie trunki w miastach; a J. W. W. starostowie całkiem sobie do swych intrat przyłączali, nie dozwalaiąc żadnemu mieszczaninowi propinowania, przymówienia się, iżby tymże J. W. W. starostom było wzbronione. Po iedynaste, handel kupiectwa krajowego, jako jest wsparcie wojny i uszczęśliwienia krajowego, w tym sposobie ma bydź, dopraszamy od stanów sejmuiących, ażeby iedno miasto najbezpieczniejsze i najdogodniejsze z miast królewskich in meditulio w województwach: Kiiowskim, Bracławskim, Podolskim i Wołyńskim dla składu i współhandlu kupieckiego towarów obrane było przez stany sejmuiące, w którym to towary różnego rodzaju w zamian z zagranicznemi maią bydź pozwolone, z tym ostrzeżeniem, aby polscy kupcy najścislejszą konfraternią między sobą utrzymywali. U tych dezyderiiów oblatowanych podpisy rąk takowe: Michał Kamieński, K. Z. K. zgromadzenia wydziałowego dyrektor. W. Majewski, deputat miasta J. K. M. Rożowa i assessor pierwszy mp. Mikołaj Wrzeszewski, A. G. Z. z miasta J. K. mości Taraszczy deputat, w zgromadzeniu wydziałowym assessor mp. Antoni Daszkowski, pisarz P. miasta J. K. M. Bohusławia, deputat i assessor mp. Michał Petrenko, deputat miasta J. K. M. Skwiry, assessor mp. Które to dezyderia, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, magistratskich, żytomirskich są zapisane, z których i ten wypis pod pieczęcią szlachetnego magistratu iest wydany. Pisany w mieście J. K. mości Żytomirzu. U tych dezyderiiów, per oblatam podanych, przy pieczęci magistratu żytomirskiego podpis ręki korekte daiącego iest takowy: Poprawił Krośnicki P. P. Które to dezyderiia, za podaniem wyż szlachetnego stawaiącego, a za moim, urzędowym, przyięciem, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, magistrackich, owruckich są zapisane.

Книга Овруцкаго магистрата, годъ 1788—1794, № 3341. Листъ 106 на оборотѣ.

CCX.

Протоколъ выборовъ урядниковъ магистратскихъ и депутатовъ въ апелляціонный городской судъ и на сеймъ, состоявшихся на сходкѣ мѣщанъ города Черкассъ и зависимыхъ отъ него мѣстечекъ: Ломоватого и Бѣлозора. 1791. Августа 18.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca Września siedmnastego dnia.

Przed urzędem i xięgami niniejszemi, radzieckiemi miasta j. k. mości Żytomierza, stołecznego województwa Kiiowskiego, i przedemną, Janem Kuśnickim, pisarzem byłym radzieckim, oczewiście stanowszy sławetny Bazyli Krzyżanowski, radzca miasta j. k. mości Czerkas, obradę, z mocy prawa uczynioną, podpisem ręki dyrektora i innych assystentów podpisaną, na papierze srebrnogroszowym napisaną, do akt radzieckich, żytomierskich w oblatę podał w tych słowach: Działo się na gróncie j. k. mości miasta Czerkas, w dworku Franciszka Peczyry, na to wybranym, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, dnia ośmnastego Augusta. My, mieszczanie z miasta j. k. m. Czerkas, Białozora i Łomowatego, w starostwie Czerkaskim położonych, powołani uniwersałem najiaśniejszego pana, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, dnia piątego Lipca w Warszawie wydanym, obwieściwszy wszystkich miasta: Czerkas, Białozora i Łomowatego obywatelów i na dzień dzisiejszy zgromadziwszy się, akt zgromadzenia naszego zapisawszy, dla szczupłego obradom miejsca też obrady do cerkwi parafialnéj Czerkaskiej przeniosłszy, najprzód Bogu Stwórcy upokorzonym sercem złożywszy dzięki, gorące modły za szczęśliwe panowanie Najiaśniejszego Stanisława-Augusta powtórzywszy i wdzięczność niniejszą w sercach naszych dla najiaśniejszych rzeczy-pospolitej stanów zapisawszy, obrady nasze rozpoczęliśmy i po przeczytaniu praw, nas uszczęśliwiaiących, i uniwersału, do nas przyszłego, najprzód, zachowuiąc przepisy prawa, za dyrektora obrad i czynności naszych j. w. Antoniego Wojciecha Pruszyńskiego, podczaszego kijowskiego, possessią na gróncie miejskim maiącego, i który prawo miejskie przyiął, iednomyślnemi głosy obraliśmy i, assessorów temuż przydawszy i przysięgi przepisanej prawem wysłuchawszy, w dalszym postępowaniu obrad naszych, deputatów do miasta appellacyinego Żytomierza: szlachetnego Bazylego Krzyżanowskiego—z miasta Czerkas, Józefa

Chmielowskiego—z miasta Łomowatego, Piotra Talerkę—z miasta Białozora wybrawszy, tymże instrukcią dezyderya i umocowania iednomyślnemi głosy utwierdziwszy, napisaliśmy; wyczytawszy w przepisach prawa, że które miasta królewskie przywileiami są zaszczycone, obrać magistaty maią, do obrania magistratu przysięgłego przystąpiliśmy. I najprzód w. Franciszka Pacyne—za prezydenta miasta Czerkas, w. Piotra Staniszewskiego—za wójta, Bazylego Krzyżanowskiego, Jakóba Hrehorowicza, Jakóba Sopotnego—za radnych, Jana Podwysockiego—za kasiera i Piotra Snieżka—za pisarza magistrackich, mieszczan osiadłych, cnotą i przymiotami zaszczyconych, sposobem w prawie przepisanym, z pomiędzy siebie wybrawszy, przysięgę przyzwoitym sposobem wysłuchaliśmy. Że zaś miasto Białozor i Łomowate przywileiów od nas nie maią i do czasu zyskania przywileiów magistratów przysięgłych obierać nie mogą, a prawo, roku terazniejszego dla miast wolnych zapadłe, wszystkie miasta królewskie z przedmieściami z pod władzy starościńskiej i zamkowej uwolniły, nie mniej mocą komplanacyi roku terazniejszego, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, dnia dwunastego Augusta, w Czerkasach zawartej, między j. o. xięciem jegomościem Sanguszkiem, wojewodą Wołyńskim, Czerkaskim starostą, przez w. Ignacego Czernowskiego, generalnego kommissarza, imieniem j. o. xięcia starosty czyniącego, z iednej, a miastami: Czerkasami, Białozorem i Łomowatym—z drugiej strony nastąpionej, też miasta z pod władzy juryzdykcyi starościńskiej, i zamkowej, przed dniem normalnym, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszym, uwolnione zostały, a mieszczanie miasta Białozora iednomyślnemi głosy za prezydenta miasta Białozora w. Adama Mianowskiego, w prawie miejskim zostającego i possessią maiącego, obrać żądali, lecz że przywileju ad manus nie maią, więc chęci ich i rządania do dalszego czasu przyięcia przywilejów odłożywszy, zachowawszy tymczasowy, do czasu przyięcia przywilejów—dla miasta Białozora w. Augustyna Radziewicza, za namiesnika z magistratu Czerkaskiego, a sławetnego Marka Jacznika i Daniła Bołania—za radnych miasta Białozora; a zaś dla miasta Łomowatego—za namieśnika w. Antoniego Piotrowskiego; szlachetnego zaś Hrehorego Chełma, Stepana Omlecza, mieszczan łomowackich—za radnych, obraliśmy. Że zaś uniwersał najiaśniejszego pana późno do nas przyszedł, miasta zaś nasze oddalone są od miasta apellacyinego Żytomierskiego, i delegowani od miast naszych przed skończonemi obradami w Żytomierzu stanąć nie mogą, więc my tychże od nas deputowanych do Warszawy oraz z dezyderiami naszemi wysłać umyśliliśmy, obowiązuiąc tychże, aby się we wszystkiem do reprezentanta miast wolnych, w wojewodztwie Kiiows-

kim sytuowanych, na sejm wybranego, referowali i we wszystkim podług danych sobie od nas instrukcyi sprawili się. Datum w Czerkasach, dnia ośmnastego Augusta, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku. A. W. Pruszyński, P. K. dyrektor. Franciszek Pacyna, prezydent. Piotr Staniszewski, wojt mp. M. Snieżko, pisarz. Bazyli Krzyżanowski, Jakób Hryhorowicz, radny. Jakób Sopotny, radny †. Marko Łuszczak, radny †. Daniło Bołan, radny. J. Chmielewski, radny. Piotr Tałerka, radny. Grzegoż Chełm, radny †. Stefan Omlicz, radny †. Które to obrady, słowo w słowo iak się w sobie maią, do akt niniejszych są zapisane.

Книга Житомирскаго магистрата, годъ 1788—1794, № 314. Листъ 437 на оборотѣ.

CCXI.

Прошеніе, поданное магистратомъ и мѣщанами города Гайсына гайсынскому старостѣ о томъ, чтобы онъ требовалъ отъ мѣщанъ повинностей не иначе какъ посредствомъ присылки требованій въ магистратъ. Отвѣтъ, присланный магистрату повѣреннымъ старосты, указывающій неосновательность прошенія и содержащій отказъ въ удовлетвореніи его. 1791. Октября 13 и 24.

Działo się w mieście wolnem rzeczy-pospolitéj Hajsynie, dnia trzynastego Października, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku.

Do urzędu i xiąg niniejszych, radzieckich miasta Hajsyna przyszedłszy osobiście sławetny Olexa Chaméjczuk, ławnik, tę propozycią, od sławetnych mieszczan hajsyńskich do j. o. Potockiego, generała artylerii koronnej, względem uwolnienia od juryzdykcyi dworskiéj podaną, dla zapisania do ksiąg niniéjszych, radzieckich miasta wolnego Hajsyna, w sposób oblaty podał, w téj istocie: Jaśnie wielmożny panie i najłaskawszy dobrodzieju! Idąc za powodem prawa, względem wolności miast jego królewskiéj mości wypadłego, i nie mijając łaskawych względów j. w. pana dobrodzieja, nam dosyć świadczonych, nie przestajemy zanosić pzoźby nasze do łask j. w. p. dobrodzieja względem tegosz prawa, abyś raczył (przychylnością

do prawa świeżo zapadłego) uwolnić od ciężarów nad lustracią na nas włożonych. Najprzód, względem odbywanéj pańszczyzny, ponieważ assawuła, zakazując pańszczyznę, słowami najnieuczciwszemi lży, dyffamuje i bić odważa się, i pańszczyznę, nie podług lustracyi tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku ostatniéj, lecz podług upodobania zwierzchności odbywamy, zlecono nam, abyśmy się udali do względów jegomości pana dobrodzieja i nie przez assawułę abyśmy pędzeni zostali, lecz aby w. p. dobrodziéj do magistratu z rekwizycią o pańszczyznę, jako też o podatek pieniężny udawać się rozkazał; magistrat zaś za każdą rekwizycią od zwierzchności tyleż pańszczyzny i podatek pieniężny, podług lustracyi tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku ostatniéj, w myśl prawa dać będzie obowiązanym. Spodziewamy się więc, że prośba nasza znajdzie wzgląd zwykły z przyczyny, iż przez ten sposób skarb J. W. P. dobrodzieja uszczerbku mieć nie będzie, co nas do odbywania i opłacania, podług lustracyi ośmdziesiąt dziewiątego roku ostatniéj, chętnych znajdzie; a gdy pozyskamy wzgląd ten, w obowiązku zwykłym zostaniemy wdzięczności dla tego, którego, znając w stopniu wysokim, poważamy, wyznając się, iż jesteśmy j. w. p. dobrodzieja sługami i najniższemi podnóżkami. W miejscu wójta — pierwszy radny Stepan Niemirowski †. Trochim Szewc, radny †. Iwan Stasiuch †. Mykita, burmistrz †. Bazyli Demenko †. Pawło Kowal †. Eliasz Samochin †. Lewko Zaporożec †. Ihnat mieszczanin †. Demian Stuchowski †. Andrzej Pirohowski †. Antoni Grzybowski †. Jacko Krawczuk †. Samijło Krasiłowski †. Fedko Chimicz †. Mikoła Człeczuk †. Łucko Człeczuk †. Andryj Litwin †. Andrij Czarnobaj †. Dnia trzynastego Października, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku, z Hajsyna. Rezolucia na podaną propozycią w tym sposobie: Pod niebytność J. W. generała artyleryi polskiej koronnej, pryncypała mego, w kraju, a oraz i W. J. P. Dunajewskiego, generalnego dóbr tegoż J. W. generała rządcy, w miasteczku jego królewskiej mości Hajsynie, z mocy rządów swoich w starostwie Hajsyńskiem, na memoriał magistratu miasteczka Hajsyna, pod dniem trzynastym Października, roku terazniejszego, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, podany, takową daję rezolucię: Lubo li niektórzy mieszkańcy miasta Hajsyna memorjałem swym domagaią się uwolnienia całego miasta Hajsyna i mieszkańców jego od zarządzenia zwierzchności starościńskiej i w tem miejscu w opacznym rozumieniu przywodzą prawo pod tytułem: »miasta nasze wolne królewskie«, gdy jednak J. W. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artyleryi koronnej, pryncypał mój, mimo uszkodzenie swoje, łany dworskie w starostwie Hajsyńskiem, przez po-

przedników swych używane, zaraz w pierwszym roku posessyi swojej wszystkie na ludzi i mieszkańców starostwa Hajsyńskiego rozdać kazał, w nadgrodę czego mieszkańcy starostwa Hajsyńskiego opustoszałe groble, mosty, młyny, winnice i karczmy, w starostwie Hajsyńskiem będące, odrębnemi powinnościami reperować dobrowolnie obowiązali się i też powinność lustracia roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego zajęła; co większa, krom tych powinności, ledwie na utrzymanie dopiero wzmiankowanej reparacyi wydostarczających, J. W. generał artylerji koronnej koszt swój i wydatek pieniężny na restawracyą w roku przeszłym pogorzałego miasta Hajsyna i wymurowanie nowej cerkwi wykładał i wykładać dotąd nie przestaje, a nadto ostatni uniwersał jego królewskiej mości nie objaśnia, czyli starostowie mają się domagać u magistratów i miast dawania sobie lustracią zajętych powinności i oddawania podatków, lecz tylko naucza, aby w skromności i trzeźwości zwyczajem przedlustracyjnym mieszkańcy miast starostom powinności odbywali i podatki oddawali, przeto, stosując się do prawa, o miastach wolnych królewskich zapadłego i uniwersałem jego królewskiej mości w myśl tegoż prawa wydanego, z mocy urzędu mego, na memoriał podany odpowiadam: że wzmiankowanemu uniwersałowi jego królewskiej mości w najmniejszej okoliczności sprzeciwiać się nie chce, owszem, upadku uczynić w intracie, skarbowi koronnemu przynależnej, nie dopuścić starać się będę. Działo się w zamku Hajsyńskim, dnia dwudziestego czwartego Octobris, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego roku. Felix Kosowski. Która to propozycia wraz z rezolucią, wydaną od zwierzchności, jak się w sobie mają, co do słowa w xięgę jest zapisana.

Книга Гайсинскаго магистрата, годъ 1791—1799, № 5224. Листъ 8.

CCXII.

Грамота короля Станислава Августа, содержащая въ себѣ признание города Брацлавля—вольнымъ городомъ речипосполитой на основаніи, какъ представленныхъ древнихъ грамотъ и привиллегій, выданныхъ этому городу разными королями, начиная съ Сигизмунда I, такъ и на основаніи новоизданныхъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Генваря 10.

Działo się w mieście wolnym rzeczypospolitej Bracławiu, dnia drugiego miesiąca Marca, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego.

Przed sądem miasta wolnego rzeczypospolitej, Bracławia, i przed nami: Łukaszem Żerdzickim, burmistrzem, Olexą Kornienkiem i Jeremiaszem Lewickim, sędziami miasta tegoż, osobiście stanowszy urodzony Stefan Doroszewski, ten extrakt authentyczny dyplomatu, prawa i przywileja miastu Bracławiu odnawiającego, z metryk koronnych wydany, dla zapisania do xiąg niniejszych, wieczystych miasta wolnego rzeczypospolitej, Bracławia, podał, w tej istocie: Stanisław August, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Juflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski. Oznajmujemy niniejszym listem naszym wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż znajduie się w protokole kancellaryi wielkiej koronnej dyploma, przywilej, prawa miasta wolnego Bracławia odnawiające, którego osnowa iest następuiąca: W Imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Stanisław-August, z Bożej łaski i woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski. Oznajmuiemy niniejszym listem, diplomatem naszym renowacyjnym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, tak terazniejszego iako i potomnego wieku ludziom Przełożona nam iest przez panów rady naszej, przy boku naszym będącej, w imieniu i na rzecz szlachetnych: wójta, radnych, burmistrzów, sędziów, ławników i wszystkiego ludu miasta wolnego Bracławia, w województwie i powiecie Bracławskim, nad rzeką Bohem, czyli po oboiej stronie tak tejże rzeki, jako też rzeki, Pucowka zwanej, w granicach swych lokalnych wraz z przedmieściami: Czerniszowką, Grabowcem, Dołskiem, Parchiłowką, Pawlikowką, Słobudką i Wołeczkiem zwanemi, na gruntach lokacyjnych tegoż miasta zasiedlonemi, położonego, i też miasto Bracław, stołeczne, ziazdom i sądom ziemiańskim własnego powiatu prawem przeznaczone, formuiącego, i pokładano przed nami: Najprzód, tysiąc pięćset siódmego roku, miesiąca septembra szóstego dnia, w Wilnie, przywilej najiaśniejszego poprzednika naszego, króla jegomości Polskiego, dziedzicznie w wielkim xięstwie Litewskim panuiącego, Zygmunta pierwszego, za odstąpione przez ziemian bracławskich karczmy w mieście Bracławiu i po wsiach od podatku podymszczyzny tychże ziemian bracławskich uwalniaiący. Powtóre, tegoż roku, dnia tegoż, indykta dziesiątego, tamże, reskrypt tegoż króla do wojta i wszystkich mieszczan miasta Bracławia pisany, w tym, iż, ponieważ ziemianie wszystkich karczm, w mieście Bracławiu i we wsiach ich bedących, zrzekli się, a za to od podatku ziemskiego, podymszczyzny, uwolnionemi zostali, z których to kar-

czem opłaty należącej pięćdziesiąt kop groszy na pożywienie starosty Bracławskiego iest przeznaczone, przeto, aby ci wszyscy mieszczanie bracławscy i ktożkolwiek bądź, kto tylko karczmę w mieście Bracławiu mieć będzie, te pięćdziesiąt kup groszy składać mają, która kwota wogule aby staroście Bracławskiemu opłacona była, stanowiący. Po trzecie, tysiąc pięćset czterdziestego pierwszego roku, miesiąca Julii siódmego dnia, indykta czternastego, tamże, dekret tegoż króla z popierania ziemian, wojta i wszystkich mieszczan Bracławskich, przeciwko xięciu Semenowi Hlebowiczowi Prońskiemu, staroście Bracławskiemu zyskany, w tym, iż gdy tak ziemianie, iako i mieszczanie bracławscy, częstokroć przesyłali skargi swe na starostę Bracławskiego wyżejrzeczonego do sądu królewskiego, iż od niego wiele krzywd, ucisków i drapiestwa znosili, zaś xiąże starosta tłumaczył się, że jemu słusznie należących dochodów nie oddawali; przeto, że toż miasto i zamek Bracławski są ukrainne i od uzyskania sprawiedliwości od króla odległe, którym do zieżdżania z kraju odległego trudność nie mała zachodziła, więc, za radą panów rad, iż tam na Ukrainie urzędnicy, sędziowie i kommissarze królewscy do załatwienia sporów, zachodzących między ziemiany, mieszczany bracławskiemi z iednej, a urodzonym starostą tamecznym z drugiej strony, będą wysłani, oświadczaiący. Od których we wszystkich krzywdach swoich, tak co się tycze brania win i przesądów, iako też użytków z karczem i innych rzeczy, o które się na niego skarżyli i iakoby on nie podług praw i zwyczajów z niemi się obchodził, własności ich sobie przywłaszczał, aby ciż kommissarze postanowienie między niemi uczynili, na którymby starosta tameczny żywność swą mieć mogł i tak z ziemianami jako i mieszczanami dobrze się zachowywał, zwyczaj dawny, iako przedtym bywało, dzierżał, stanowiący. Po czwarte, tysiąc pięćset czterdziestego piątego roku, miesiąca Sierpnia dwudziestego pierwszego dnia, w zamku Bracławskim, z roskazu najiaśniejszego poprzednika naszego, Zygmunta-Augusta, przez kommissarzy, od króla jegomości wtenczas panuiącego wyznaczonych, sporządzony, tegoż zamku Bracławskiego popis czyli rewizią przed-uniową, że zamek Bracławski przy mieście głównym Bracławiu, nad rzeką Bohem położony, był jeszcze w czasie bytności króla i wielkiego xiążęcia Litewskiego Alexandra w Bracławiu kosztem królewskim zbudowany, że stan ziemian i mieszczan bracławskich był iednakowy, gdy tak pierwsi, iak i drudzy swych dziedzicznych osiadłości do budowania pewnej części tegoż zamku przykładali się i most, do zamku idący, i część baszt i horodeń zamkowych dla wspólnej obrony od nieprzyiaciół utrzymywali, a straży zamkowej, ani ziemianie, ani mieszczanie nie znosili lecz taż straż

zamkowa z nakładu królewskiego utrzymywaną była, a most przez rzekę Pucowkę do baszty i góry zamkowej za potrzebny mieszczanie bracławscy sądzili, dla tego, że ciż mieszczanie osiadłości swoie tak przed, jako i za rzeką Pucowką dziedziczyli; ale że to miejsce na zamek nie było dosyć dogodne i obszerne, więc, aby w innym miejscu mógł bydź zbudowany radę swą dawali, położenie zaś tego zamku między iarami głębokiemi z obu stron: iednej od rzeki Bohu, a drugiej od rzeki Pucowki, zaś od strony miasta, gdzie zabudować one należało, sześćdziesiąt dziewięć sążni długości całej ściany bocznej tegoż zamku znajdowało się, które mieszczanom i ziemianom zabudować dozwolono, lecz ci takowej pracy nie podieli się uskutecznić, że żadnych prowentów z miasta Bracławia starosta Bracławski nie miał, gdyż żaden folwark ani najmniejsza część ziemi na zoranie i zasianie do tego zamku wtenczas nie należała, oprócz jednego młyna na rzece Bohu, do prowentów zamkowych należącego, tudzież gołego płatu pieniężnego, to iest z myta pięćdziesiąt kup groszy, a kapszczyzny z karczem w ogóle pięćdziesiąt kup groszy wynoszących, do prowentu starościńskiego wchodzących, żadne zaś inne dochody do zamku i starosty tamecznego nie należały, że most wielki, przez rzekę Bóh, którego przedtym nie bywało, ziemianie i mieszczanie za dobrowolnym między sobą układem zbudowali. Podwody pod posłów i gońców królewskich—tylko do miasta Winnicy tak ziemianie iako i mieszczanie wspólnie dawali, że wsie, dawniej do zamku Bracławskiego należące, ziemianie posiedli, oprócz których żadne inne wsie, stawy, jeziora do zamku nie należały. Podatek podymszczyzny ludzie ziemiańscy z każdego dymu po dwanaście groszy, po miarce owsa, po chlebie i kurze i myto do zamku płacili. A ponieważ tak ziemianie, jako i mieszczanie pod sprawą, sądem i rządem iednego wojta bracławskiego byli, przeto, dla lepszego porządku, ziemianie osobnego wojta mieć pragneli, powinności z miasta dawniej takowe praktykowane były, iż bojarowie ze wszystkiemi swemi ludźmi, na posługę królewską ieździli, a mieszczanie, pasieki posiadaiący, dwukonno w zbroi w posługę królewską stawali, ale wtenczas ta służba już była ustała; pasieki mieszczańskie były bardzo obszerne, gdyż iedna pasieka miejska większa była jak trzy wsie, przy których po mili, mniej i więcej, ziemi znajdowało się, w których pasiekach mieszczanie grunta orne, stawy, spusty, pszczół mnostwo, zwierz wieloraki, sady, ogrody owocowe i wszelkie pożytki dziedziczyli, takich zaś obszernych pasiek dwadzieścia siedm posiadali, a królowi ani zamkowi z tych pasiek żadnych danin ni powinności nie pełnili, którzy to mieszczanie oprócz tychże pasiek osobno ziem ogólnych miejskich używali i też grunta miejskie zara-

biali, opisuiącą. Po piąte. Tysiąc pięćset pięćdziesiąt drugiego, opis zamku, miasta, powiatu Bracławskiego, pod panowaniem tegoż króla, za dzierżenia xiążęcia Koreckiego, starosty Bracławskiego, sporządzony, że zamek Bracławski nad rzeką Bohem, przy ujściu rzeki Pucowki, na górze Kamiennej położony, częstym zniszczeniom i spaleniom był podległy, że taż góra zamkowa od rzeki była niedostępna, tylko z iednej strony od pola i była równą z drugą górą, przyległą, rowem przedzieloną, zaś osiadłych obywateli przy tejże górze, ziemian i mieszczan, znajdowało się domów siedmset trzydzieści, cerkwi greckich siedm, polski kościoł jeden, które miasto i zamek przez nieprzyiacioł niedawno spustoszone zostały. Pożytki, do zamku Bracławskiego należne, że były następuiące: najprzód pasznia, na której rodziło się zboże wszelakie i bydło, chodowane po dombrowach; żubrów jeleni i łosi dostatkiem się znajdywało; ryb z morza rzeką Bohem mnóstwo przychodziło; z nich dochody starościńskie były te: od miodu, z dąbrów branego, po dwanaście groszy, od człowieka—myto, od zwierza—pieczenia, od ryb—dziesiąta ryba, od targów--podwoznego po dwa grosze, myta od kopy—po dwa grosze, kapszczyzny z karczem miejskich, chociażby onych było jak najwięcej, z całego miasta na rok ośm kop groszy, a za myto i od gorzałki na rok dawano po pięć groszy, od woskobojni—dziesięć kop groszy; przysąd zamkowy na starostę był płacony podług statum; służba ziemska i miejska w czasie wojny była iednakowa; podwody pod posłów i gońców dawali porządkiem tak ziemianie jako i mieszczanie; pomiarne od zboża, miodu i pieniędzy dawali ludzie ziemiańscy na pożytek miastu; młyny dwa na Bohu, trzeci na Pucowce trzymali młynarze z trzeciej miary, do zamku dawaiąc dwie mierze; dwa stawki, pod temiż znajduiące się, okryślaiący. Po szóste, tysiąc pięćset pięćdziesiąt siódmego roku, miesiąca kwietnia pierwszego dnia, w Wilnie—ustawę generalną najiaśniejszego poprzednika naszego, ordynacią dóbr królewskich, w wielkim xięstwie Litewskim i w województwach: Kiiowskim, Wołyńskim, Bracławskim i Podlaskim leżących, przepisuiącą w artykule dziewiątym »o miastach« miasta wszystkie uprzywiliiowane przy przywileiach utrzymuiącą, a któreby od opłat wyzwolone nie były, tedy takowe opłaty z włok, placów, morgów i ogrodów podług dobroci gruntów stanowiącą, od wszelkich zaś innych powinności, stacyj i podwód też miasta wyzwalającą; zaś w artykule dziesiątym »o kapszczyznie« kapszczyznę iednakową po wszystkich miastach wielkiego xienstwa Litewskiego: z karczem miejskich, piwnych na rok po kopie groszy, z miodowych—po kopie groszy, a z gorzałczanych—po pułkopy groszy płacić do skarbu publicznego nakazuiącą: i w miastach publicznie kar-

czmy mieć dozwalaiącą, a po wsiach onych zabraniaiącą, gruntów wszelkich miejskich pomiarę na włoki nakazuiącą i inne porządki przepisuiącą. Po siodme, tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartego roku, miesiąca Lipca pierwszego dnia, w Bilsku Podlaskim, na sejmie wielkiego xięstwa Litewskiego, przez tegoż króla wszystkim stanom wielkiego xięstwa Litewskiego wydany przywilej, statut ziemski wielkiego xięstwa Litewskiego, prawa i zwyczaie ziem: Kiiowskiej, Wołyńskiej, Bracławskiej i Podolskiej, a miastom wszystkim w W. X. Lit: i w tychże ziemiach położonych, prawo magdeburskie, na wzór miasta stołecznego Wilna, stwierdzaiący i tymże prawem rządzone mieć chcący, wszystkie wzwyż wyrażone dowody, z xiąg metryk W. X. Lit. authentycznie wyięte, a iako przed wcieleniem wojewodztw: Wołyńskiego i Bracławskiego, na rzecz tegoż miasta w szczególności i na rzecz wszystkich miast w ogólności wydane, tak tymże prawem, wcielaiącym też ziemie Wołyńską i Bracławską do korony na sejmie Lubelskim, w roku tysiąc pięćset sześćdziesiąt dziewiątym odbytym, zatwierdzone zostawszy; z któremi to prawami, przywilejami i wolnościami, oraz własnością ziemi lokalnej, toż miasto Bracław do korony będąc przyłączone, swobód, sobie służących, po unji rownie z miastami koronnemi zażywało, magistrat własny, rząd i sąd, podług prawa magdeburskiego, sprawowało, i tylko te daniny i obowiązki pełniło, które sobie najiaśniejsi poprzednicy nasi przed unią do stołu swego zostawili i które z szczodrobliwej swoiej łaski pózniej starostom bracławskim udzielili, iak składano pouniowe dowody, to iest: tysiąc sześćset szesnastego roku lustracia starostwa Bracławskiego, za possessyi urodzonego Walentego Alexandra Kalinowskiego, Latyczowskiego i Bracławskiego starosty, sporządzona, miasto Bracław, iż w nim domów miejskich, osiadłych piećset, żydów ośmnaście, dworków szlacheckich czterdzieści nic nie daiących, popowskich ruskich pięć znajdowało się, i że z dawnych czasów toż miasto dziesięcin żadnych ni powołowszczyzny nie dawało, i że na gruntach miasta Bracławia od lat dopiero dziesięciu miasteczko, zwane Maczocha, było zasiadło, w którym sto pięćdziesiąt osiadłości znajdowało się, które, dla danej sobie wolności, nic nie dawało, ani żadnych powinności nie odbywało, opisuiącą, z xiąg kommissyi skarbu koronnego wyiętą, oraz tysiąc sześćset trzydziestego dziewiątego roku, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca sierpnia, na gruncie miasta Bracławia przez kommissarzów, reskryptem najiaśniejszego Władysława czwartego, króla, wyznaczonych, między pospolstwem miasta Bracławia a wielmożnym Marcinem Kalinowskim, wojewodą Czerniechowskim, starostą Bracławskim, ferowany dekret, że w czasie tym w tymże mieście, magistrat miejski znajdował się i że toż miasto pod wielkim uciskiem tegoż sta-

rosty znajdowało się, dowodzący, extraktem z metryki koronnej wypisany. Lecz gdy possessorowie tegoż starostwa różnemi processami i niezwyczajnemi przezyskami szczególnych mieszczan bracławskich ucisneli, onych przez konstytucią, w roku tysiąc sześćset siódmym, pod tytułem: »o miastach ukrainnych, o mieszczanach, w miastach: Bracławiu i Korsuniu osiadłych«, przeciwko staroście owego czasu iakoby buntuiących się, zapadłą, źle zrozumiawszy, chociaż ta przez następnego sejmu ustawę, w roku tysiąc sześćset dziewiątym »o kozakach zaporowskich« zapadłą, pożytki starostów ukrainnych w klubę swą wprawić i miasta od jurysdykcyi uwolnić nakazuiącą, tudzież konstytucią tysiąc sześćset jedynastego roku, także o wszystkich miastach zapadłą, uchyloną została, całe toż miasto Bracław pod jurysdykcią starościńską utrzymywać chcieli, przecież iak rzeczona świadczy lustracia, w roku tysiąc sześćset szesnastym odbyta, miasto to przy swych własnościach, wolnościach i swobodach w części utrzymane było, które, lubo za świadectwem reskryptu najiaśniejszego Władysława czwartego, króla, na kommissią do tego miasta wydanym, do pierwszej miało bydź zwrócone exystencyi, atoli, jak uczy nadmieniony dekret sądu kommissarskiego, na groncie miasta Bracławia w roku tysiąc sześćset trzydziestym dziewiątym zapadły, iż przemocą owoczasowego starosty uciśnione, nie zyskawszy rezolucyi wzmiankowanego dekretu kommissarskiego, do pierwszego swego jestestwa przywrócone bydź nie zdołało, dopiero, gdy za szczęśliwego panowania naszego przez konstytucie, w latach tysiąc siedmset sześćdziesiąt czwartego, tysiąc siedmset sześćdziesiąt osmego, tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego i na sejmie terazniejszym, o miastach wolnych nastąpione, miasta z upadku wydźwignąć przedsięwzięliśmy, którемi to wyż rzeczonemi konstytuciami prawo lokacyine miastom przywrócone, a przeciwne onym zapadłe prawa uzyskane, uchylone zostały, miasto oraz przerzeczone Bracław za miasto zjazdom i obradom ziemiańskim, iako stołeczne swego powiatu, tymże prawem sejmu terazniejszego iest oznaczone, kto chociażby i przywilejów lokacyjnych nie dochował, przecie z mocy tegoż prawa za miasto wolne jest uznane, ustawami zaś sejmu teraźniejszego: pierwszą, na dniu ośmnastym miesiąca Kwietnia o miastach wolnych zapadłą, drugą pod tytułem: »ostrzeżenia względem exekucyi prawa o miastach« miastom dawnym, którymby przywileja locationis zaginęły, odnowić one diplomatem renovationis nam, królowi, pozwolono. Konstytucia zaś, na dniu trzecim Maja roku terazniejszego nastąpiona, wszystkim miastom jurysdykcią sądową przyznała, zaczym suplikowano nam iest, abyśmy, na mocy wyżej wzmiankowanych praw przeduniowych, tudzież konstytucyi,

mianowicie na sejmie terazniejszym zaszłych, prawa tegoż miasta, ile zjazdom ziemiańskim przeznaczonego, odnowić i onemu diploma renovationis, iako miastu wolnemu, z potwierdzeniem własności tej ziemi, którą toż miasto i jego obywatele w przerzeczonym mieście i wyżej wzmiankowanych przedmieściach, na gruntach jego erygowanych, osiedli, posiadaią i która do tegoż miasta prawnie należy, wydać raczyli. Do której proźby, ile na prawie gruntuiącej się, my, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżej wzmiankowanych przywilejów i praw przeduniowych, tudzież konstytucyi, na sejmie terazniejszym zapadłych, stosuiąc się, chcąc przerzeczone miasto Bracław z przyległemi onemu przedmieściami i jego obywateli w wolnościach i zaszczytach miejskich zapewnić, one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawuiącym, ztąd toż miasto, ile w kraju, nie wiele miast ludnych i kwitnących maiącym, na których pomnożeniu wiele rzeczypospolitej zależy, do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażaiące się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, przerzeczone miasto Bracław z przedmieściami za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tym mieście, jego przedmieściach, tak teraz osiadłych, iako i napotym osiadać maiących i do prawa miejskiego wcielaiących się, za ludzi wolnych, ziemie w obrembie lokalnym tegoż miasta i jego przedmieściach położoną, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futory, folwarki, lasy, zarośla i całe tego miasta territorium, iakie do niego prawnie należy, nie przeszkadzaiąc sprawom o granice, z kimkolwiekby mieć mogło, własnością dziedziczną tegoż miasta, mieszczan i przedmieszczan, w nim osiadłych, bydź uznajemy i one od gruntu starostwa Bracławskiego i innych odgraniczone mieć chcemy, a wszystkich obywateli przerzeczonego miasta Bracławia, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handle lub rzemiosła, rolnictwem bądź szynkiem bawiących się, bądź z iakiegokolwiek przemysłu żyjących, w tymże mieście i iego przedmieściach tak teraz possessie maiących, jako i napotym nabyć one mogących, iakiegokolwiek byliby dostoieństwa, urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcyi miejskiej i magistratowi miejscowemu tegoż miasta, oraz równym podatkom, wolnościom i zaszczytom podległemi mieć chcemy i przerzeczone miasto i jego obywateli od wszelkich juryzdykcyi ziemiańskich i zamkowej, starościńskiej, bracławskiej, starostów i dzierżawców miejscowych, ich urzędników i namieśników, na mocy prawa, swieżo o miastach zapadłego, wyjmuiemy, i, że żaden z obywateli tegoż miasta w żadnej sprawie przed innym obcym sądem, ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed magistratem, urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach posta-

nowionego, przez osiadłych w tym mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowiemy. A gdyby ktokolwiek dekretem sądów miejskich miasta Bracławia mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appellacyjnych, w mieście pryncypalnym wojewodztwa Bracławskiego, w Winnicy, prawem sejmu terazniejszego dla miast wolnych tegoż wojewodztwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych assessorskich koronnych, podług gatunku spraw w prawie wymienionych, appellować będzie mocen; magistrat zaś i urząd miejski z urzędów i sądzenia, iako też całe przerzeczone miasto Bracław nie gdzie indziej, iak tylko przed nami i sądem naszym assessorskim koronnym w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będą winne; żeby zaś tak magistrat, iako i urząd miejski, miejscowy tudzież to całe starożytne miasto Bracław oddzielnym szczyciło się herbem, gdy tego dawnego swego zaszczytu przez zatraconego początkowej zasady przywileju nie dochowało, nadaiemy onemu herb dawnej onego sytuacyi takowy, to iest: na górze skalistej, między rowami położonej, murami i fortecą obtoczonej, zamek o trzech wieżach, z których iedna srzodkowa nadrujnowana, iako się tu wymalowany widzieć daie (tu był herb odmalowany). Jakie zaś daniny i dawne obowiązki z lokacyjnego territorium przerzeczonego miasta Bracławia, podług prawa należeć okażą się i te wyrokiem sądów naszych assessorskich, w exekucyi prawa, w tej mierże na sejmie terazniejszym postanowionego, w opłacie pinięžnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat tegoż miasta od obywateli wybierać i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie, oprocz zaś takowych danin gruntowych i na policią tudzież potrzeby tegoż miasta przeznaczonych, iakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczypospolitej wnosić też miasto będzie obowiązane; dla zaludnienia zaś iak najprętszego przerzeczonego miasta wszelkich religii i wyznań chrześciańskich ludziom, w tym mieście osiadania i prerogatyw miejskich używania bez najmniejszej od kogożkolwiek przeszkody dozwalamy, innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakowe prawami krajowemi miastom wolnym dozwolone są i iakowemu zarządzeniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz iakowych prawo magdeburskie tymże miastom udziela, tego wszystkiego miasto Bracław i jego obywateli uczęstnikami mieć chcemy, wolnego obierania magistratu i innych urzędów miejskich, prawem dozwolonych, w tymże mieście pozwalamy i, aby od nikogo żadnej nie miało przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszej wiary, przywilej niniejszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią

koronną stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dziesiątego miesiąca Stycznia, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego osmego roku. Stanisław August, król. Które to diploma, iako się w rzeczonym protokole znajduie, my z niego wypisać i stronie żądaiącej autentycznie wydać rozkazaliśmy i pieczęcią koronną stwierdzić. Dan w Warszawie, dnia siódmego miesiąca Lutego, roku pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego osmego roku (L. S.). U tego extraktu podpis następuiący: Hyacynth Małachowski, kanclerz wielki koronny. Dalej przypisek z podpisem takowy: za sprawą i przełożeniem J. W. Hyacyntha hrabi Nałęcza z Małachowic Małachowskiego, kanclerza W. koronnego, Radoszyckiego, Grodeckiego, Sannickiego etc. starosty, Ignacy Janiszewski, pieczęci W. koronnej sekretarz. Z protokołu tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego. U dołu tego extraktu napis takowy: Diploma, prawa i przywileja miasta wolnego Bracławia, w województwie i powiecie Bracławskim leżącego, odnawiaiące. Extrakt zaś autentyczny tego diplomatu, w xięgi niniejsze zapisanego, urodzony podawaiący do siebie odebrał i kancellarią zakwitował.

Книга Брацлавскаго городового магистрата, № 4591, годъ 1791—1792, Листъ 52.

CCXIII.

Грамота короля Станислава Августа, подтверждающая городу Корсуню всѣ права и привиллегіи, пожалованныя ему королями со времени основанія этого города въ 1584 году, и расширяющая городскія права и льготы на основаніи позднѣйшихъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Февраля 21.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt siodmego, miesiąca Decembra jedynastego dnia.

Przed aktami niniejszemi, ziemskiemi powiatu Bohusławskiego y przedemną, Pawłem Szymańskim, pisarzem ziemskim powiatu Bohusławskiego,

stawający osobiście urodzony J. pan Józef Martański, namiestnik kawaleryi bywszych wojsk polskich, przywilej renovationis, od najjaśniejszego Stanisława Augusta, króla polskiego, miastu wolnemu bywszej rzeczypospolitej Polskiej, Korsuniowi, łaskawie konferowany, podpisem ręki własnej najjaśniejszego króla polskiego, z herbem, temuż miastu służącym, różnemi kolorami odrysowanym, przy pieczęci W. koronnej, z zaświadczeniem J. W. sekretarza, na massie czerwonej, zawiesistej, w puszce blaszanej na sznurku jedwabnym, amarantowym wyciśnionej, zatwierdzony, z intytulacyą początkową, złotemi literami wyrytą, na pargaminie polskim, stęplowanym napisany, z przyszytym arkuszem papieru stęplowanego ceny kopijek dwadzieścia, do akt ziemskich powiatu Bohusławskiego, z susceptą akt wydziałowych żytomirskich, dla zapisania podał. Którego przywileju wyrazy takowe: W imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Stanisław August, z Bożej łaski y woli narodu król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czernihowski. Oznajmujemy niniejszym listem, dyplomatem naszym renowacyjnym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, tak teraznieyszego, jako y potomnego wieku ludziom. Przedłożono nam jest przez panów rady naszej, przy boku naszym będącej, w imieniu y na rzecz szlachetnych: wójta, burmistrza, radnych, sędziów, ławników, magistratu y porządków, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego Korsunia, w wojewodztwie Kijowskim, po obojej stronie rzek Rosi y Korsunki z przedmieściami, a mianowicie: Słobodą Pilipońską y innemi, na grontach lokacyjnych tegoż miasta Korsunia osiadłemi, położonego, y pokładano przed nami najprzód prawa ogolne, którym miasta W. X. Litewskiego y w wojewodztwach: Kijowskim, Wołyńskim y Bracławskim położone, przed wcieleniem tychże do Korony, podlegały, jako to: tysiąc pięćset pięćdziesiąt siódmego roku, dnia pierwszego miesiąca Kwietnia, w Wilnie, ustawę, czyli ordynacyę dóbr królewskich, w W. X. Litewskim położonych, przez najjaśniejszego Żygmunta Augusta, króla, przed unią Litwy y wcieleniem xięztwa Kijowskiego do korony na wszystkie miasta y wsie królewskie, pod ten czas panowaniu y prawom W. X. Litewskiego podległe, urządzoną, z xiąg metryk W. X. Litewskiego awtentycznie wyjętą, a dnia dwudziestego miesiąca Listopada, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego w xięgach metryki koronnej zaoblatowaną, w której artykule dziewiątym: »o miastach y ich powinnościach« przepisano jest: iż miasta uprzywilejowane, przywilejów swoich używać będą, a które od opłat poniższych nie są wyzwolone, tedy płacić do skarbu królewskiego

były obowiązane z gróntów swych lokacyjnych w rok: z włoki gruntu przedniego--czynszu pięćdziesiąt groszy, z srzedniego—czterdzieście groszy, a z podłego—trzydzieści groszy, za tłoki—po dwanaście groszy, z domów w rynku—od pręta po pół osma pieniędza, w ulicach—od pręta po pięć pieniędzy, z ogrodów w mieście—od pręta połtrzecia pieniędza, a z gumiennych placów na przedmieściach—od pręta ieden pieniądz, to iest od morga trzy grosze; a inszych powinności pełnić y stacyj dawać y z listy królewskiemi ani urzędników królewskich jezdzić nie były powinne; zaś w artykule dziesiątym »o kapszczyznie« wyrażono jest: iż we wszystkich tychże miastach każdemu wolne sprawowanie propinacyi, czyli karczem y swych szynków mienie było dozwolone, szczególnie tylko każdy, karczmę czyli szynk w mieście mający, podatek, kapszczyzna zwany, na skarb krolewski opłacać był winien, to jest: od karczmy piwnej—kopę groszy, od karczmy miodowej—kopę groszy, a od karczmy gorzałczanej—poł kopy groszy monety y liczby litewskiej na każdy rok; w innych zaś artykułach inne urządzenia względem włościan przepisującą. I tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartego roku, dnia pierwszego miesiąca Lipca, w Bielsku podlaskim, na sejmie W. X. Litt. przez tegoż króla, na rzecz wszystkich stanów y prowincyi W. X. Litt. wyjęty przywilej, statut ziemski dla ziem y powiatów, a zaś prawo magdeburskie dla wszystkich miast W. X. Litt., wzorem miasta stołecznego Wilna, ztwierdzającej; potym prawa szczególne, na rzecz tegoż miasta Korsunia przez następnych, po unii krolów panujących, a stosownie do powyższych praw przed uniowych ogólnych wydawane, jako to: najpierwszego, tysiąc pięćset ośmdziesiątego czwartego roku, dnia osmego miesiąca Lutego, w Grodnie wydany, z xiąg metryk koronnych autentycznie wyjęty, przywilej lokacyjny, na rzecz miasta Korsunia przez najjaśniejszego poprzednika naszego, króla jegomości Stefana, na prozbę W. Michała xiążęcia Wisniowieckiego, kasztelana kijowskiego, i urodzonego Alexandra, xiążęcia Wisniowieckiego, starosty czerkaskiego y kaniowskiego, przekładających: iż w starostwie Korsuńskim uroczyszcze, nazwane Korsuń, znajdowało się w tak dobrym położeniu na szlaku tatarskim przedniejszym, ktorędy ten nieprzyjaciel Tatarzyn zwykł był w państwa rzeczy pospolitej wchodzić, na ktorym, gdyby miasto było założone, tedy przyniosłoby nie mały pożytek spokojności y bezpieczeństwu tamtym krajom, łaskawie konferowany, rzeczone miasto Korsuń na tymże uroczysku zakładający, oraz nadmienionemu miastu Korsuniowi y jego wolnym obywatelom, którzy tam osiędą, prawo niemieckie, magdeburskie na czasy wieczne nadający, y od tegoż miasta y jego obywateli wszystkie prawa polskie y ruskie oraz spo-

soby y zwyczaje wszystkie, któreby się tylko prawu niemieckiemu, magdeburskiemu sprzeciwiały, oddalający, a wszystkich tegoż miasta obywateli y mieszczan, na Korsunie mieszkających, od zwierzchności y władzy wojewodów, kasztelanów, podkomorzych y sędziów, podsędków y innych urzędników koronnych y ziemskich, tak y z przedniemi, albo którymkolwiek z nich w sprawach tak wielkich, jako y małych, kryminalnych bądź cywilnych, odpowiadać nie powinni, wyzwalający, a tylko przed wojtem y ławnikami, przez miasto obranemi, a wojt przed sądem krolewskim, że się sądzić mają, stanowiący. Chcąc zaś, aby ciż mieszczanie y przedmieszczanie, w Korsuniu osiedli, łaską królewską byli opatrzeni, onym trzy jarmarki główne na każdy rok: jeden na Gromnicę, drugi na dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, trzeci na dzień narodzenia Panny Maryi, także dzień poniedziałkowy targom każdego tygodnia na czasy wieczne przeznaczający, y tymże mieszczanom y przedmieszczanom korsuńskim tudzież wszelkim obcym ludziom, na nadmienione czasy, jarmarkom y targom przeznaczone, przybywającym, wszelkie handle wolno prowadzić w tymże mieście dozwalający, niemniej tychże mieszczan korsuńskich jedynie do służby wojennej pod komendą starosty y wójta korsuńskiego przeciwko każdemu nieprzyjacielowi koronnemu obowiązujący, a zaś grunta terytoryalne, na lokacyą nadmienionego miasta wiecznością oddający; granicę tymże grontom lokacyjnym miasta Korsunia w tym obrębie ograniczenie: od uroczyszcza Olszanicy do Sinicy, do Uhorskiego Tykicza, a od Uhorskiego Tykicza do Sinicy wody okryślający; wojtowi zaś korsuńskiemu za osadzenie tegoż miasta pożytki z uchodów rybnych, bobrowych y inszego wszelkiego zwierza, karczmy takoż y młyny do żywota swojego dzierżeć dozwalający, a, po ustałym jego dożywociu, moc zsyłania rewizorów do tegoż miasta sobie zostawujący, *biegónów* zaś w tymże mieście znajdować się nie dozwalający y do żadnych powinności opłat y danin oprócz służby wojennej mieszczan korsuńskich nie obowiązujący, w nadmienionych xięgach metryki koronnej, w xiędze, literą O oznaczonej, na karcie setnej dwudziestej dziewiątej, na żądanie urodzonego Jana Daniłowicza, starosty korsuńskiego, pod datą w Krakowie, roku tysiąc sześćset piątego, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Listopada, oblatowany. Powtóre: tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt drugiego roku, dnia piętnastego miesiąca Pazdziernika, w Warszawie, na sejmie walnym koronnym, przywilej najjaśniejszego Żygmunta III, króla, na prozbę urodzonego Alexandra xięcia Wisniowieckiego, starosty korsuńskiego, na rzecz tegoż miasta wydany, z xiąg metryki koronnej, z xięgi, literą G. oznaczonej, z karty trzydziestej piątej, autentycznie wyjęty, wolność czasy wiecznemi mieszczanom korsuń-

skim mieć wolno karczmy y szynki piwne y miodowe nadający, y powyższy przywilej na prawo magdeburskie y inne wolności, poprzedniczo temuż miastu wydany, ztwierdzający. Potrzecie: tysiąc pięćset dziewiędziesiąt osmego roku, w voluminie drugim, na karcie tysiąc cztyrysta sześćdziesiąt dziewiątej, konstytucyą pod tytułem: »approbata miasteczek nowych« przywileja na lokacyą miast nowych, po Koronie osadzonych, zatwierdzaiącą. Z mocy których praw y przywilejów, też miasto Korsuń, prawem magdeburskim się rządząc, magistrat formowało y same przez się rządzone było; dopiero w czasach pozniejszich przemocą possesorów tegoż starostwa uciśnione y zyskanemi przez nich processami, nakoniec konstytucyą roku tysiąc sześćset siódmego, pod tytułem: « O miastach ukrainnych y mieszczanach, w miastach Bracławiu y Korsuniu osiadłych, a władzy owoczasowych starostów nie ulegaiących» zapadło, y tylko do osób, nie zaś do miast w ogóle rególowaną, uciążone zostawszy, y chociaż pozniejszemi prawami y następnych sejmów ustawami: jedną w roku tysiąc sześćset dziewiątym, pod tytułem: »o kozakach zaporożskich«, pożytki starostw ukraińskich w klubę swą wprawić y miasta od nielegalnych jurysdykcyi uwolnić nakazuiącą, drugą roku tysiąc sześćsét jedynastego o wszystkich miastach zaszłą, wszelkie miasta jurysdykcyi sądów zadwornych królewskich podległemi mieć chcącą, determinuiącą, uchilone zostały; y, jak świadczą lustracye, w latach poźniejszych odbyte, z archivum skarbu koronnego autentycznie wyjęte, jako to: tysiąc sześćset szesnastego roku pierwsza, przy której chociaż W. Daniłowicz, pod ten czas woiewoda ruski, srarosta korsuński, lustrować tego starostwa nie dozwalał, przecież też miasto Korsuń, iż w nim znajdowało się domów dwieście, czynszu nie płacących, ani powinności żadnej nie pełniących, tylko służbę woienną odbywaiących, a kozackich domów tysiąc trzysta, takoż żadnej daniny nie płacących, opisuiącą. Druga tysiąc sześćset dwudziestego drugiego odbyta, miasto Korsuń, nad rzeką Rosią położone, palami wkoło ostawione, y w nim mieszczan osiadłych dwieście sześćdziesiąt dwa oprócz licznych osad kozackich, czynszu corocznie złotych sto siedmdziesiąt osiem y groszy dwadzieścia dziewięć opłacających, dowodzącą. Trzecia tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątego roku sporządzona, najprzód, zamek Korsuński, w koło wałem kwadratowym z czterma rądlami zdawna osypany, a wkoło togoż zamku fossę głęboką, zdawna rzniętą, palami dębowemi wkoło opalisadowaną, powtóre miasto Korsuń, nad rzeką Rosią na wzgórku leżące, żydów, żadnemi trunkami nie handlujących, tylko czynsz za posiedzenie płacących, mające, mieszczan zaś chrześcian, żadnych powinności nie robiących, tylko czynsz opłacających y osyp dających, okreś-

lającą; protestacyą mieszczan o odjęcie onym gruntów, lasów y łąk obejmującą, w daninach y powinnościach opisem swym poprzednicze tychże mieszczan obowiązki zwiększającą. Nakoniec taryffy podatków publicznych, też miasto Korsuń, dotąd w aktualnym stanie y znaczeniu będące, że wszystkie podatki rzeczypospolitej, na miasta wolne postanowione, do skarbu rzeczypospolitej, jako miasta wolne opłacać zwykły, wypłaca y aktualną postać miasta formuje, oraz w liczne y porządne zabudowania ludność, handle y rękodzieła pomnaża się, po zapadłej zaś na sejmie terazniejszym o miastach dawniej królewskich, a teraz wolnych rzeczypospolitej konstytucyi, dane, przeciwne przywilejom miejskim prawa uchilającej, już magistrat y sąd miejski podług tego prawa, o miastach nastąpionego, obrało; zaczym suplikowano nam jest, abyśmy, z mocy najwyższej naszej zwierzchności, która nam prawami krajowemi dozwolona jest, y na fundamencie konstytucyi, na sejmie terazniejszym pod osobnemi tytułami: primo »miasta nasze królewskie, wolne w państwach rzeczypospolitej«; secundo »urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczypospolitej«; tertio »kommissya policyi«; quarto »ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych, dawniej królewskich, a teraz wolnych rzeczypospolitej« postanowionych, któremi nie tylko dawnym miastom przywilejе, jeżeliby onym zginęły, odnowić, ale nawet, gdyby jakowa osada nowa, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, tedy onej nowy przywilej lokacyjny z nadaniem ziemi wydać nam moc zostawiona; miasto zaś Korsuń, gdy nie tylko dawnemi przywilejami exystęcyą swoją jako miasto, ale i dotąd znaczną osadę ludu wolnego rzeczywiście dowodzi, tedy dawne prawa y ustawy, o miastach zaszłe, tudzież szczególne tegoż miasta przywileje odnowić y onemu dyploma renovationis wydać raczyli, do której prozby, ile na prawie zagróntowanej, My, król, łaskawie się skłoniwszy, y do wyżejwzmiankowanych przywilejów y konstytucyi sejmowych, mianowicie na sejmie terazniejszym o miastach postanowionych, stosując się, chcąc przerzeczone miasto wolne Korsuń do pierwszej zwrócić byłości y one wolnym ludem, handle y rzemiosła sprawującym, pomnożyć, ztąd toż miasto, ile w kraju nie wiele miast ludnych y kwitnących mającym, na których pomnożeniu wiele rzeczypospolitej zależy, do dobrego bytu y porządku przyprowadzić, a pomnażające się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, przerzeczone miasto Korsuń, za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tym mieście tak teraz osiadłych, jako y napotym osiadać mogących, y do prawa miejskiego wcielających się, za ludzi wolnych, ziemię, w obrębie tegoż miasta położoną y przez nich osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futo-

ry, łąki, lasy, zarośla, wszelkie przedmiejskie osady, w gruntach lokalnych tegoż miasta znajdujące się, całe tegoż miasta teritorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta y mieszczan chrześcian być uznajemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Korsunia, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handle lub rzemiosła, albo rolnictwem y szynkiem bawiących się, bądź z jakiego kolwiek przemysłu żyiących, w tymże mieście tak teraz possessyą mających, jako y napotym nabyć one mogących, jakiegokolwiek byliby dostoięstwa, urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcyi miejskiej y magistratowi miejscowemu, oraz ułożonym podatkom y wolnościom podległemi mieć chcemy, niemniej przerzeczone miasto od wszelkich jurysdykcyi ziemskich y zamkowej starościńskiej, na mocy prawa, świeżo o miastach zapadłego, wyjmujemy, y, że żaden z obywateli tego miasta w żadnej sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach postanowionego, przez osiadłych w tym mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowiemy; a gdyby ktokolwiek dekretem sądów miejskich miasta Korsunia mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appelacyjnych, w mieście stołecznym województwa Kijowskiego, Żytomirzu, prawem sejmu terazniejszego dla miast wolnych tegoż województwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych, assessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, apelować będzie mocen, magistrat zaś, sądy y urzędy miejskie z urzędów y sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Korsuń nigdzie indziej, jak tylko przed nami y sądem naszym, assesorskim, koronnym, w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będą winne; żeby zaś tak sam magistrat, jako y sąd miejski, miejscowy znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mógł y oddzielnym też miasto szczyciło się herbem, nadajemy onemu za herb bramę o trzech wieżach, kratę w drzwiach mającą, a na środniej wieży stojącego bociana, jaki się tu wymalowany widzieć daje; jakie zaś daniny y obowiązki z lokalnego obrębu gruntów miasta Korsunia podług prawa należeć okażą się, te wyrokiem sądów naszych, assesorskich,, koronnych, w exekucyi prawa, w tej mierze na sejmie terazniejszym postanowionego, w opłacie pieniężnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli miasta wybierać y tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać y kwity z opłaconych generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie; oprócz zaś danin gruntowych, jakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczy pospolitej wnosić toż samo

miasto będzie obowiązane; wszelkich religii y wyznań chrześciańskich ludziom, tak krajowym, jako y zagranicznym wolność w tym mieście osiadania y prerogatyw miejskich używania dozwalamy; innych oraz swobód, wolności zaszczytów, jakowe prawami kraiowemi miastom wolnym dozwolone są y jakowemu rozrządzeniu władzom najniższym toż miasto wolne z prawa podlegać obąwiązane, oraz jakowe prerogatywy tak z praw krajowych, jako y prawa miejskiego, magdeburskiego wynikające, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Korsuń y jego obywateli uczęsnikami mieć chcemy, wolnego rządu przez obrany magistrat y wolnego sądownictwa przez urzędy sądownicze miejskie, w tymże mieście sprawowane, stosownie do przepisu prawa dozwalamy, y, aby w tym od nikogo żadnej nie mieli przeszkody, ostrzegamy; Na co, dla lepszej wiary, przywilej niniejszy ręką naszą podpisujemy, pieczęcią koronną ztwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Lutego, roku Pańskiego tysiąc siedmset dziewiędziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego ósmego roku. U tego przewileju w oblatę podanego podpis ręki najjaśniejszego króla iegomości polskiego, przy pieczęci, z zatwierdzeniem J. W. sekretarza, w te słowa: Stanisław August, król. Dyploma, przywileje y prawa miasta wolnego Korsunia odnawiające, Jgnacy Janiszewski, pieczęci wielkiej koronnej sekretarz. Cancelariatu illustrissimi, excelentissimi domini, domini Hiacinthi comitis Nałęcz a Małachowski, supremi regni cancelarii, Radoszczycensis, Grodecensis, Sannicensis etc. capitanei, sigillatum est in actis. Succepta zaś akt wydziałowych miasta Żytomirza takowa: roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt drugiego, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Marca, osobiście stawaiący urodzony Konstanty Paczuski, wojt miasta Korsunia, ten przywilej renovationis, od najjaśniejszego Stanisława Augusta, króla polskiego, na rzecz miasta wolnego Korsunia łaskawie konferowany, podpisem Jego królewskiej mości y J. W. sekretarza przy pieczęci zawisistej w puszcze blaszanej wielkiej koronnej na massie czerwonej wyciśnionej, zatwierdzony, z intytulacyą początkową, złotemi literami wyrytą, y z odmalowanym różnemi kolorami herbem, na papierze pargaminowym, stęplowanym, ceny czerwonych złotych trzech, napisany, do xiąg sądów appelacyjnych żytomirskich dla zapisania podał. Przyjąłem Jan Feskiewicz Usyk Kaleński, regent przysięgły sądów appelacyjnych wydziału żytomirskiego, województwa Kijowskiego. Zapisano do xiąg. Który przywilej, jak się w sobie ma, słowo w słowo, do akt ziemskich powiatu Bogusławskiego jest zapisany. Karol Głowacki, surrogat.

Книга Богуславская, земская, записовая и поточная, 1797 г., № 3532; листъ 867.

CCXIV.

Жалоба, поданная Летичевскимъ магистратомъ въ коммиссію полиціи речипосполитой, о томъ, что Летичевскій староста, князь Чарторійскій, приказалъ истребить огромные лѣса, принадлежащіе городу, послѣ того какъ городъ былъ, въ силу сеймовой конституціи, изъятъ изъ подъ его вѣдомства 1792. Марта 3.

W sobotę, tojest dnia 3 miesiąca Marca, roku Pańskiego 1792.

Memoriału, do kommissyi polycyi obojga narodów względem spustoszenia lasów latyczowskich od urzędu miasta tegoż podanego, sposobem oblaty indukta, którego osnowa takowa: Prześwietna kommissio policyi obojga narodów! Miasto Latyczów i obywatele tegoż miasta po zabespieczeniu starych praw, sobie służących, z nadaniem nowych prerogatyw i wolności w roku przeszłym z radości wyjścia z pod przemocy zakorzenionego nieładu i niewoli, jako się w ów czas pojmować nie mogli i rozrzewnieniem serc i umysłów dzielną nad sobą opatrzność Boga, względy najiaśniejszego króla z sejmuiącemi stanami i te nawet chwile (w których promieniem ludzkości dotknięci) uwielbiali, jak teraz, doświadczając śmielszych od dawniejszych kroków przemocy rządców J. O. xięcia starosty tutejszgo, upadają na samej nadziei polepszenia losu i bytu swego, kiedy pomienieni rządcy większe nad prawo, wspólnie z innemi reprezentantami narodu i przez J. O. xięcia Czartoryjskiego, generała ziem Podolskich, posła Lubelskiego, a pryncypała swego, w najlepszej chęci stanowione, ufni w przemoc, sobie oddawna zwyczajną, bez przestanku do szczętu lasy czarne, dębowe, brzozowe, nie przepuszczając zapustów, teraz najbardziej wycinają, dezolują i do dóbr dziedzicznych J. O. X., pryncypała swego, pewnie bez wiedzy i woli jego, do wielkich kluczów: Granowskiego, Sieniawskiego, Międzyborskiego, Mikołajowskiego i innych, kilkunastu tysięcy włościanami, w podwody ruszonemi, wywożą i przyjaciołom swoim, a nawet i żydom, do gorzelniów wywozu dozwalają i same iuż tylko krzewiny, krzaki, chaszcze niedostępne zostawiwszy, szkodę nieporuwnaną i upadek miastu i skarbowi rzeczy-pospolitei, zamiast podniesienia się, obiecują. I lubo zapobieżenia przyzwoite do prześwietnéj kommissyi porządkowej tutéjszéj i skargi przed aktami grodzkiemi latyczowskiemi czyniliśmy, jako extrakty i oryginały prześwietnéj kommissyi policyi oboiga narodów, przeszłą pocztą za rewersem w sztukach siedmiu przesłane, poświadczą, przecież tym więcéj i bardziéj lasy miejskie

i rzeczypospolitej, do starostwa Latyczowskiego należące, nieustannie wycinają i na wszystkie strony wywożą. Zaczem usilnie i gorąco żądamy u prześwietnej policyi obojga narodów, nie tylko zapobiedz dalszemu uszkodzeniu lasów nadesłaniem najrychlejszem instrumentu i przezeń zaleceniem magistratowi miasta Latyczowa dopilnowania reszty niedociętych lasów, ale też o tak gwałtownym postępku i szkodzie, nader wielkiéj, donieść prześwietnej kommissyi skarbowéj obojga narodów straży i najjaśniejszym stanom seymującym. Dan w Latyczowie, na sessyi w magistracie miasta tegoż, dnia 3 miesiąca Marca, 1792 roku. Franciszek Paprocki, landwójt, Jan Kwiatkowski, radca, Jakób Trubłajewicz, burmistrz, Borgiasz Chacewski, ławnik, Józef Truszkowski, pisarz przysięgły magistratu miasta wolnego rzeczypospolitéj Latyczowa, mn. pr.

Книга Летичевскаго магистрата записовая, годъ 1784—1795, № 5716; листъ 71.

CCXV.

Распоряженіе гетмана Франциска-Ксаверія Браницкаго, данное управляющимъ его имѣніями о томъ, чтобы они не препятствовали Бѣлоцерковскимъ мѣщанамъ произвести выборы членовъ магистрата. 1792. Марта 14.

Stanisław-August, z Bożey łaski y woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czerniehowski.

Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż przed księgami ninieyszemi metryki kancellaryi większey koronney osobiście stanąwszy urodzony Adam Mędrzecki, podał do wpisania w xięgi ninieysze zalecenie wielmożnego Branickiego; hetmana wielkiego koronnego, rządcom y officyalistom ekonomicznym dóbr Białocerkiewskich względem wolney elekcyi magistratów y sądów mieyskich mieyscowych tegoż miasta Białocerkwi dane, ręką jego własną podpisane y pieczęcią herbową, na laku czerwonym wyrażoną, stwierdzone, którego ta co do słowa nastempuie osnowa: Franciszek Xawery Branicki, hetman wielki koronny, orderów polskich y rossyiskich kawaler,

dóbr Białocerkwi, Łęczny, Lubomla, Kołodna, Rokitny y Lisianki dziedzic. Wiadomo czynię ninieyszym listem moim imć panom rządcom, officialistom ekonomicznym dóbr moich Białocerkiewskich, iż, ponieważ miasto Białocerkiew życzy sobie ustanowić magistrat y sądy mieyskie mieyscowe na dniu siódmym miesiąca Kwietnia roku biegącego, tysiąc siedemset dziewiędziesiąt drugiego, prawem do tych elekcyi przeznaczonym, y prosiło mnie toż miasto Białocerkiew, aby onemu takowey wolney elekcyi dozwolił, przeto (ia, nakłaniając się) do tey prożby nie tylko (ustanowienia) takowego magistratu dozwalam, ale nadto rządcom dóbr wzwyż wyrażonych ekonomicznym, żeby zgromadzeniu się tychże mieszczan, w mieście Białocerkwi osiadłych, końcem odbycia takowych elekcyi nie wzbraniali y oney nie przeszkadzali, zalecam, y ten list dodpisem ręki moiey własney stwierdzam Działo się w Warszawie, dnia czternastego miesiąca Marca, tysiąc siedemset dziewiędziesiąt drugiego roku. Branicki H. W. K. Mieysce pieczęci herbowey, na laku czerwonym wyrażoney. Które to zalecenie, tak iak iest teraz co do słowa wpisane, my wypisać y stronie żądaiącey autentycznie wydać, oryginał zaś sam urodzonemu podaiącemu natychmiast powrocić rozkazaliśmy; z którego, do rąk swoich odebranego, kancylaryą ninieyszą kwituie y na to się ręką własną podpisuie. Adam Mędrzecki mp. Na 'co, dla lepszey wiary, pieczęć koronna iest przyciśniona. Działo się w Warszawie, dnia dwudziestego drugiego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiącznego siedemsetnego dziewiędziesiątego drugiego, panowania zaś dwudziestego ósmego.

Przełożenie jaśnie wielmożnego imć xiędza Hugona Stumberg. Kołłątaia, podkanclerzego koronnego, kanonika katedralnego krakowskiego.

Cyprian Sowiński, kancelaryi większey koronney metrykant. (М. П.).

Z roku 1792. Oblata zalecenia wielmożnego Branickiego, rządcom dóbr Białocerkiewskich danego.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммисіи для разбора древнихъ актовъ, № 326.

CCXVI.

Грамота короля Станислава Августа, причисляющая городъ Медведовку (Даниловъ) къ свободнымъ, королевскимъ городамъ речипосполитой на основаніи представленныхъ ему мѣщанами древнихъ документовъ, равно какъ и на основаніи новоизданныхъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Марта 30.

Roku tysiąc siedmset dziewięđziesiąt drugiego, miesiąca Listopada trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście J. K. M. Żytomierzu, przedemną, Onufrym Lubicz-Sadowskim, regentem przysięgłym, grodzkim, kijowskim i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, kijowskiemi, osobiście stawaiący urodzony Jan Stebłowski, dyploma prawa i przywileju miasta wolnego teraz Medwedówki, a przedtym Daniłowa zwanego, w województwie Kijowskim dotąd leżącego, odnawiaiące, od najiaśniejszego Stanisława Augusta, króla Polskiego, pana naszego miłościwego, temuż miastu Medwedówce łaskawie konferowanego, ręką tegoż najiaśniejszego pana i sekretarza pieczęci wielkiej koronnej przy tejże pieczęci, na massie czerwonej, w puszce blaszanej zawartej, wyciśnionej, i na sznurku z jedwabiu czerwonego zawieszonej, podpisane, z herbem łuka natężonego z strzałą, temuż miastu służącym, na papierze pargaminowym ceny czerwonych złotych trzech napisane, do akt grodzkich, kijowskich w oblatę podał, jak następuie. W imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Stanisław August, z Bożej łaski i woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski. (numero trzydzieście siedm) R. P. N. R. Oznajmuiemy niniejszym listem, dyplomatem naszym renowacyinym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, tak terazniejszgo, iako i potomnego wieku ludziom. Przełożono nam iest przez panów rady naszej, przy boku naszym będącej, w imieniu i na rzecz szlachetnych: wójta, burmistrza, radnych, sędziów, ławników, magistratu i porządków, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego Medwedówki, czyli Daniłowa, w województwie Kijowskim, nad rzekami Taśminem i Medwedówką, in corpore starostwa Czehryńskiego, po oboiej stronie tychże rzek położonego, i pokładano przed nami najprzód prawa ogólne, którym miasta W. X. Litewskie-

go, w województwach: Kiiowskim, Wołyńskim i Bracławskim położone, przed wcieleniem tychże do korony podlegały, jako to: tysiąc pięćset piędziesiąt siódmego roku, dnia pierwszego miesiąca Kwietnia, w Wilnie, ustawę czyli ordynacią dóbr królewskich, w W. X. Litewskim położonych, przez najjaśniejszego Żygmunta Augusta, króla, przed unią W. X. Litewskiego i wcieleniem xięstwa Kijowskiego oraz województwa Wołyńskiego i Bracławskiego do Korony, na wszystkie miasta i wsie królewskie, pod ten czas panowaniu i prawom W. X. Litewskiego podległe, urządzone, z xiąg metryk W. X. Litewskiego wyiętą, a z dnia dwudziestego miesiąca Listopada, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego, w xięgach metryki koronnej zaoblatowaną, w której, w artykule dziewiątym: »o miastach i ich powinnościach« przepisano iest, iż miasta uprzewilejowane, przywilejów swoich używać powinny, a które od opłat poniższych nie były wyzwolone, tedy płacić do skarbu królewskiego były obowiązane z grúntów lokacyjnych ro rok: z włoki grúntu przedniego—czynszu pięćdziesiąt groszy; z srzedniego—czterdzieście groszy; z podłego—trzydzieście groszy; za tłoki—po dwanaście groszy; z domów w rynku od pręta—po pół ósma pieniądza; w ulicach od pręta—pięć pieniędzy; z ogrodów w mieście od pręta—po półtrzecia pieniądza; a z gumiennych placów na przedmieściach od pręta—jeden pieniądz, to jest od morga trzy grosze, a innych powinności pełnić, i stacyi dawać, i z listami królewskiemi ani urzędników królewskich jezdzić nie były powinne. Zaś w artykule dziesiątym: »o kapszczyznie« wyrażono iest, iż we wszystkich tychże miastach każdemu obywatelowi wolne swych karczem i szynków mienie było dozwolono, szczególnie tylko każdy, karczmę lub szynk maiący w mieście, podatek, kapszczyzna zwany, na skarb królewski opłacać był winien, to iest: od karczmy piwnej—kopę groszy, od miodowej—kopę groszy, a od karczmy gorzałczanej—pół kopy groszy monety i liczby litewskiej na każdy rok. W innych zaś artykułach inne urządzenia względem włościan przepisuiącą; i tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartego roku, dnia pierwszego miesiąca Lipca, w Bielsku, na sejmie W. X. Litewskiego, przez tegoż króla na rzecz wszystkich stanów i prowincyi W. X. Litewskiego wydany, z tychże xiąg wyięty, przywilej, statut ziemski dla wszystkich miast W. X. Litewskiego, wzorem miasta stołecznego Wilna, stwierdzaiący; potym prawa szczególne, nadewszystko na rzecz miasta pryncypalnego, Czehryna, na lokacią i inne wolności nadane, na którego to miasta Czehryna ziemi lokacyjnej z czasem toż miasto Medwedówka, czyli Daniłów, zalokowane zostało, iako to: tysiąc pięćset ośmdziesiąt dziewiątego roku, dnia pierwszego miesiąca Maja, w Warszawie, przywilej najjaś-

niejszego Żygmunta trzeciego, króla, na prośbę urodzonego starosty czerkaskiego i czehryńskiego na rzecz miasta Czehryna, uroczyszczem pustym w stepach pustych leżącego, wydany, rzeczone miasto Czehryn lokować pozwalaiący i onemu ziemie, pusto pod ten czas leżącą, na lokacyą nadaiący, w ograniczeniu takowym: »Kotoremu miestu, z łaski naszoie krolewskoie hranycy tyie, jako od pana starosty czerkaskoho nam podanyie, to iest: poczawszy od Taśmienia wyższej Czehryna, w czotyroch milach czerez pole w reku Dniepr, Dnieprom w niż do reczki Sury, od Sury po reku Boh, a ot Bohu aż po hranyciu Korsuńskuiu, zo wsimi zemlami, hrunty, polami, lesy, hory, hai, rekami i stawiszczy, pasekami, z łowy zwerynnymi, rybnymi, bobrowymi i innymi wsiakimi pożytki«. Na której to ziemi lokacyjnej miasta Czehryna w czasach późniejszych rzeczone miasto Medwodówka, czyli Daniłów, zasiadło i osobnego miasta osadę pod osobnem magistratem i rządem miejskim uformowało; tudzież tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt drugiego roku, dnia pietnastego miesiąca Pazdziernika, w Warszawie, na sejmie walnym koronnym przywilej tegoż króla na prośbę urodzonego starosty i miasta Czehryńskiego wydany, nowo osadzonemu miastu Czehrynowi prawo majdeburskie i inne wolności jako to: wolną magistratu elekcyą, spraw miejskich sądzenia, ratusza, jatek wszelkiego rodzaju, wagi, łaźni wystawienia, wolnej propinacyi i handlów wszelkiego rodzaju sprawowania dozwalaiący, od wszelkich opłat i powinności wyzwalaiący, szczególnie tylko mieszczan Czehryńskich do służby obowiązuiący; obydwa extraktami z xiąg metryk koronnych wyięte; konstytucią roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt ósmego, volumino secundo, folio tysiąc czterysta sześćdziesiąt dziewięć, pod tytułem: »approbacia miasteczek nowych w Koronie« zatwierdzone, z mocy których lud wolny, w mieście Czehrynie pryncypalnym zmieścić się nie mogący, osobną osadę nad rzeką Medwedówką zaludniwszy, miasto tegoż nazwiska, czyli Daniłowa, utworzył, osobny w nim urząd miejski ustanowił i szczególne od Czehryna miał pozyskać przywileja, które, chociaż przez różne rewolucie, w tamtych kraiach praktykowane, częstemu podpadaiąc zniszczeniu, potracone zostały, wszelakoż toż miasto Medwedówka zawsze było miastem osobnym, królewskim, jak następuiące autentyczne wyiaśniaią dokumenta, to iest: tysiąc sześćset szesnastego roku lustracya pierwsza starostwa Korsuńskiego i Czehryńskiego, między miastami Czehrynem i Kryłowem miasto Daniłów, nową osadę, lat dopiero pięć zalokowaną, w naturze starostwa Czehryńskiego opisuiąca; i tysiąc sześćset dwudziestego drugiego roku takoważ lustracia, miasto Daniłów nad rzeką Medwedówką w polskim znaczeniu, czyli Medwedówkę, w ruskim słowniku,

w tejże naturze określaiąca; tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego roku, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca Marca, tamże, do dóbr ziemskich: miasteczka Mlijowa, Starosila, Orłowca i Kiszczyny, nazwanej Bałaklijowem, pomiędzy Taśminem rzeką leżących, a z dawności, nazwanych Radywanowskich, od urodzonych sukcessorów Żubrykowskich, tychże dóbr dziedziców, nabytych na rzecz W. Stanisława Koniecpolskiego, hetmana polnego koronnego, nowego tychże dóbr dziedzica, wziętego wwiązania zeznanie, ograniczenie przerzeczonych dóbr Radywanowskich opisuiące, trzecią zaś ścianę graniczną dóbr nadmienionych, iż ta z trzeciego boku gróntami miasta J. K. M. Czerkas, z gróntami Mlijowskiemi w granicach owych ciągnęła się aż do rzeki Taśmina, nazwanego Bliznym Taśminem: a pomieniona rzeka Taśmin graniczyła też gróntami Czerkaskiemi z gróntami pomienionego siedliska Radywanowskiego, zaś, postępuiąc w górę Taśminem aż do rzeki Kossary, jak z wierzchowinami Taśmin Goły wpada, która rzeka Kossara z Gołym Taśminem graniczyła, grónt miasta J. K. M. Medwedówki z gróntami Radywanowskiego siedliska, w góre Taśmina Gołego, aż w dzikie pola Białogrodzkie, które to wwiązanie rzeczone miasto Medwedówkę bydź miastem naszym królewskim udowadnia; zaś tysiąc sześćset czterdziestego roku, dnia ośmnastego miesiąca Października w xięgach grodzkich powiatu Żytomierskiego zaaktykowana taryffa podymnego woiewodztwa Kiiowskiego, miasto Medwedówkę, alias Daniłów, między miastami Czehrynem i Kryłowem w iednej naturze i aktualnej bytności miasta królewskiego bydź zaświadcza. Potym tysiąc sześćset pięćdziesiąt dziewiątego roku, dnia pietnastego miesiąca Kwietnia, w Warszawie, przywilej najiaśniejszego króla jegomości Jana Kazimierza, po śmierci W. Alexandra Koniecpolskiego, wojewody Sandomirskiego, starosty Korsuńskiego, W. Janowi Leszczyńskiemu, wojewodzie Poznańskiemu, starostwo Korsuńskie z miastami: Korsuniem z przysiołkami, Steblow z przysiołkami, miasto Medwedówkę z przysiołkami, miasto Kryłów, wieś Nowosielce i inne przyległości, jedno podtenczas starostwo Korsuńskie składaiące, prawem dożywocia nadaiący, rzeczone miasto Medwedówkę bydź miastem osobnym opisuiący, z xiąg metryki koronnej wypisany; tysiąc sześćset siedmdziesiątego roku, dnia drugiego miesiąca Grudnia, w urzędzie miejskim miasta Medwedówki, przez sławetną Kabę Czaryaszczychę na rzecz uczciwego Filona zeznany kwit, że w tym mieście Medwedówce urząd miejski znajdował się, okazuiący; tysiąc siedmset trzydziestego pierwszego roku, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Stycznia, w Podkamieniu, przez W. Jana Stanisława Jabłonowskiego, woiewodę generała ziem Ruskich, jako starostę Czehryńskiego oryginalny wydany konsens, młyn

w mieście Medwedówce wystawić pozwalaiący; tysiąc siedmset czterdziestego pierwszego roku, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Grudnia, w Medwedówce, przez W. Jana Kajetana Jabłonowskiego, jako starostę Czehryńskiego, na rzecz mieszczan Medwedowskich wydany instrument oryginalny, cech tkacki w mieście Medwedówce ustanawiaiący; tysiąc siedmset sześćdziesiąt drugiego roku, dnia dziesiątego Września, w Medwedówce, przez tegoż starostę Czehryńskiego podobny instrument oryginalny, w tymże mieście królewskim, Medwedówce, cech szewski eryguiący, w oryginałach przed nami pokładane i, że nadmienione miasto Medwedówka, jako miasto nasze królewskie, uznawane było, dowodzące; tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątego roku, lustracia starostwa Czehryńskiego, miasto Medwedówkę w takiej naturze i sytuacji, jak miasta Czehryn i Kryłów opisuiąca, i, że też miasto, nad rzekami Taśminem i Medwedówką po obydwóch tychże rzek stronach iest położone, i że temuż miastu, Medwedówce, do dóbr ziemskich, Żabotyna, lasy, gronta i sianożęcie odbierane, zaświadczaiąca; tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmego roku, dnia trzynastego miesiąca Października na groncie dóbr Żabotyna z mocy konstytucyi czyli sancitum, na sejmie, w roku tysiąc siedmdziesiąt piątym skończonym, zapadłego, przez kommissarzy, z sejmu wyznaczonych, między starostwem Czehryńskim, a dziedzicem dóbr Żabotyna zapadły, w xięgach grodzkich kijowskich dnia dwudziestego czwartego Listopada, roku tegoż, oblatowany dekret, miasto Medwedówkę, dawniej zwane Daniłów, z dowodów, lustracyi i inkwizycyi bydź miastem natury królewskiej, na grontach miasta Czehryna zalokowanym, wykazuiący i odgraniczaiący; tegoż roku, dnia siedmnastego miesiąca Grudnia, w xięgach tychże, z mocy dekretu powyższego, na rzecz mieszczan starostwa Czehryńskiego, jako dziedziców grontów swych lokalnych, sporządzonego, podania tychże grontów w possessią onychże zeznanie, iż grónta mieszczan tegoż starostwa, zaczowszy od wpadnienia rzeczki Kossary w Taśmin Bliżny, cokolwiek tylko w lewej ręce rzeczki Kossary i Gołego Taśmina znajduie się, w possessią tychże mieszczan oddane zostało, dowodzące; tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego roku, dnia czwartego miesiąca Maja na groncie, po rozsądzonych granicznych sporach między dobrami królewskiemi starostwa Czehryńskiego, a ziemskiemi Żabotynem przez urząd podkomorski łucki sporządzone, w xięgach grodzkich, kiiowskich roku tegoż, dnia trzynastego miesiąca tegoż oblatowane, dzieło graniczne, z mocy powyższego dekretu kommissarskiego urządzone, sypanie kopców granicznych, starostwo Czehryńskie od dóbr Żabotyna oddzielaiących, w sobie maiące, a dalej exekwować przez gwałtowne dziedzica dóbr Żabotyna niedopuszczenie wstrzy-

mane; potym tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątego roku, dnia siódmego miesiąca Października, na gróncie tymże, w sporze będącym, przez tenże urząd podkomorski, łucki, z mocy tegoż dekretu kommissarskiego, granicznego i ostatniej onego exekucyi, dokonane, grontów, odgraniczonych od klucza dóbr ziemskich Żabotyna, na rzecz mieszczan starostwa Czehryńskiego i Medwedowskich z ograniczeniem urzędowne podanie, przy którym mieszczanie medwedowscy, swym i innych starostwa Czehryńskiego mieszczan (imieniem), stawaiąc, własność dziedziczną swych grontów lokalnych zaprzysięgłszy, od kopca, w jarze przy krynicy, od krórej rzeczka Kossara wypływa, usypanego, biegiem tejże rzeczki Kossary aż do Taśmina Gołego, tęż rzeczkę Kossare, między starostwem Czehryńskim a kluczem Żabotyńskim za graniczną postanowioną, dalej zaś rzeczką Taśminem, po lewej tejże rzeczki stronie, gronta Czehryńskie, a w prawej stronie tejże rzeczki grónta klucza Żabotyńskiego zostawuiąc, aż do rzeki Nerubanki odgraniczenie i przysądzenie swych gróntów, oraz onych podanie w possessjią dziedziczną pozyskali, własność tychże gróntów miejskich i ich possessią obiaśniaiące i w sobie obejmuiące, tysiąc siedmset ośmdziesiątego roku, dnia szóstego miesiąca Grudnia, w zamku Medwedowskim, przez urodzonego Dominika Badowskiego, kommissarza starostwa Czecheryńskiego, z mocy plenipotencyi od J. W. X. Jabłonowskiego, kasztelana Krakowskiego, starosty Czehryńskiego, wydany, a przez tegoż J. W. Xięcia Jabłonowskiego, kasztelana Krakowskiégo, starostę Czehryńskiego, potwierdzony, ręką jego własną podpisany i pieczęcią stwierdzony, instrument oryginalny, na rzecz miasta Medwedówki konferowany, w tym celu, iż J. W. X. Jabłonowski, jako starosta Czehryński, chcąc podupadłe miasto Medwedówkę do dobrego stanu przyprowadzić, i one wolnym ludem, handle i rękodzieła sprawuiącym, pomnożyć, primo wolnego budowania winnic, czyli gorzelniów, nad stawkami: Czerniczym—ku Mielnikom i Jsaiewiczowym zwanym, dla bezpieczeństwa od ognia i w tych wolnego gorzałki palenia, dozwolił. Secundo, po wyszłych latach: tysiąc siedemset ośmdziesiątym i tysiąc siedemset ośmdziesiątym pierwszym, wolne każdemu osiadłemu w tym mieście, obywatelowi szynki, za opłatą kotłowego, zostawił; tertio, czynsz z każdego placu oznaczył; quarto, starożytnym mieszczanom pewnym Medwedowskim, w nadgrodę pomnożonej przez nich osady, wolnym tego miasta ludem urzędy sądownicze i rządowe w tymże mieście konserwować obiecał; quinto, cechmistrzów każdego rękodzielniczego cechu od wszelkich podatków uwolnił: sexto, wszelkich handlów prowadzenia wszelkiego rodzaju ludziom, osiadać wtymże mieście chcącym, bez opłaty zabespieczył. Septimo, tym zaś, którzy się rolnictwem

bawić zechcą, miejsce ku grobli Chudoliiowskiej po nad rzeką Medwedówką ku Mielnikom oznaczył, kupców zaś handluiących i rękodzielników, w rynku i ulicach miasta mieszczonych mieć chciał; octavo, wolny wrąb w lasach za assygnaciami dworu zawarował, i w tej mierze prawo, na pargaminie być maiące dane, wydać dla tegoż miasta przyobiecał, w moc którego to zapewnienia i starożytnej tego miasta, zawsze miastem pod iednemi prawami i wolnościami miasta Czehryna będącego, exystencyi, lud wolny, kraiowy i zagraniczny, na dobrej wierze w często-rzeczonym mieście Medwedowce, czyli Daniłowie, osiadłszy, znaczną onego osadę w ludność, handle i rękodzieła obfitość pomnożywszy, przystojną postać miasta uformował, a lustracye i taryffy, końcem podatkowania do skarbu rzeczypospolitej sporządzone, też miasto naszym królewskim opisały; do których stosownie toż starożytne miasto, chociaż w swych gróntach lokacyjnych i osadach uszczuplone, podatki publiczne, jako to: pułtora podymnego, czopowe, skurowe i inne, na miasta wolne prawem postanowione, do skarbu rzeczypospolitej jako miasto wolne opłaca, zaczym suplikowano nam iest, abyśmy, z mocy najwyższej naszej zwierzchności, która nam prawami krajowemi dozwolona jest, i na fundamencie konstytucyi, na sejmie terazniejszym, pod osobnemi tytułami: primo« miasta nasze królewskie wolne w państwach rzeczypospolitej»; secundo« urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczypospolitej»; tertio «kommissia policii»; quarto «ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych, dawniej królewskich, a teraz wolnych rzeczypospolitej», postanowionych, któremi nie tylko dawnym miastom przywileia, jeżeliby onym zaginęły, odnowić, ale nawet, gdyby iakowa osada, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, tedy onej nowy przywilej lokacyjny z nadaniem ziemi i praw miejskich wydać nam, królowi, moc zostawiona, miasto zaś Daniłów, teraz Medwedówka zwane, gdy nietylko znaczną osadę, z ludu wolnego złożoną, ale i starożytną swoią exystencią i własność dziedziczną ziemi swej lokacyjnej miejskiej dowodzi, aby dawne prawa, o miastach zaszłe, tudzież szczególne tegoż miasta przywileje odnowić, oddzielny rząd od miasta Czehryna temuż miastu zatwierdzić i onemu dyploma renowacyjne z udzieleniem wolności i swobód miejskich wydać i wolnej elekcyi magistratu onemu dozwolić raczyli; do której prożby, ile na prawie zagruntowanej, my, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżej wzmiankowanych konstytucyi, przywilejów i dowodów stosuiąc się, chcąc przerzeczone miasto wolne Daniłów, czyli Medwedówkę, do pierwszej zwrócić bytności i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawuiącym, pomnożyć, ztąd też miasto do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a

pomnażaiące się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, od powinności włościańskich, jako miasto wolne, wyzwolić, przerzeczone miasto Medwedówkę za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tym mieście tak teraz osiadłych, jako i napotym osiadać maiących i do prawa się miejskiego wcielaiących, za ludzi wolnych, ziemię, w obrębie tegoż miasta położoną, przez mieszczan i obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, futory, łąki, zarośla i wszystkie osady, w gróntach starożytnych, lokacyjnych tegoż miasta znajduiące się, nie naruszaiąc bynajmniej spraw o granice, z kimkolwiek by mieć mogło, i całe tegoż miasta teritorium, jakie do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan chrześcian bydź uznajemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Daniłowa, czyli Medwedówki, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handle lub rzemiosła, rolnictwem bądź szynkiem bawiących się, bądź z jakiegokolwiek przemysłu żyiących i w tym mieście tak teraz possessię maiących, jako i napotym nabyć one mogących, jakiegokolwiek byliby dostoięstwa, urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcyi miejskiej i magistratowi miejscowemu oraz równym podatkom i wolnościom podległemi mieć chcemy; niemniej przerzeczone miasto Daniłów, czyli Medwedówkę, od wszelkich juryzdykcyi ziemiańskich i zamkowej, starościńskiej, Czehryńskiej i Medwedowskiej, na mocy prawa, swieżo o miastach zapadłego, wyjmuiemy i, że żaden z obywateli tegoż miasta w żadnej sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym, starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych obywateli w tym mieście obranym, sądzić się ma, stanowiemy. A gdyby ktokolwiek dekretem sądów miejskich miasta Daniłowa, czyli Medwedówki, mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appellacyjnych, w mieście stołecznym Żytomierzu prawem sejmu terazniejszego dla miast wolnych tegoż wojewodztwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych, assessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appellować będzie mocen; magistrat zaś, sądy i urzędy miejskie, z urzędów i sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Daniłów, czyli Medwedówka, nie gdzie indziej, jak tylko przed nami i sądem naszym, assessorskim, koronnym, lub kommissyą policyi obojga narodów w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno; żeby zaś tak sam magistrat, jako i sąd miejski, miejscowy, znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mógł i oddzielnym toż miasto szczyciło się herbem, ponawiamy onemu herb jego starożytny, jakiego zdawna używało, to jest: łuk z natężoną strzałą i nad nią litera M., jak się tu wy-

malowany widzieć daie. Jakie zaś daniny i obowiązki z lokalnego obrębu grontów miasta przerzeczonego podług prawa należeć okażą się i te wyrokiem sądów naszych, assessorskich, koronnych w exekucyi prawa, w tej mierze na sejmie terazniejszym postanowionego, w opłacie pieniężnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli miasta wybierać i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie, oprucz zaś danin gróntowych; jakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczypospolitej wnosić toż miasto będzie obowiązane, wszelkich religii i wyznań chrześciańskich ludziom wolnym, tak krajowym, jako i zagranicznym, wolność w tym mieście osiadania i prerogatyw miejskich używania dozwalamy. Innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakowe prawami krajowemi miastom wolnym dozwolone są i iakowemu zarządzeniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz jakowe prerogatywy tak z praw kajowych, jako z prawa miejskiego, majdeburskiego wynikaiące, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Daniłów, teraz Medwedówka, i jego obywateli uczesnikami mieć chcemy, wolnego obierania magistratu, podług prawa, temuż miastu dozwalamy i onemu rząd i sąd wolny, w tym mieście sprawować winny, poruczamy i, aby w tym od nikogo żadnej nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszej wiary, przywilej niniejszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia trzydziestego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego osmego roku. U tego przywileju, w oblatę wniesionego, podpis ręki najiaśniejszego króla jegomości, przy pieczęci koronnej, na massie czerwonej i z podpisem j. w. sekretarza pieczęci wielkiej koronnej takowy. Stanisław-August, król (L. S). Dyploma prawa i przywileje miasta wolnego, teraz Medwedówki, a przedtym Daniłowa zwanego, w województwie Kiiowskim dotąd leżącego, odnawiające. Ignacy Janiszewski, pieczęci wielkiej koronnej sekretarz. Cancellariatu illustrissimi, excellentissimi domini, domini Hyacynthi comitis Nałęcz a Małachowce Małachowski, supremi regni cancellarii, Radoszycensis, Grodecensis, Sannicensis etc. capitanei, sigillatum est actis. Który to przywilej, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, kiiowskich iest zapisany.

Книга гродс. кіевская, запис. и поточ. № 126, г. 1792—1793. Лис 680.

CCXVII.

Грамота, выданная королемъ Станиславомъ—Августомъ городу Звенигородкѣ; король признаетъ этотъ городъ свободнымъ и уравниваетъ его права съ правами другихъ свободныхъ городовъ речипосполитой на основаніи представленныхъ ему древнихъ документовъ, равно какъ и на основаніи вновь изданныхъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Апрѣля 30.

W imie Pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamięć. My, Stanisław August, z Bożej łaski i woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Jnflantski, Smoleński, Siewierski i Czernihowski.

Oznajmuiemy ninieyszym dyplomatem naszym renowacyjnym i konfirmacyjnym wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, tak teraznieijszego jako i potomnego wieku ludziom. Przełożono nam jest przez panów rady naszey, przy boku naszym będących, w imieniu i na rzecz szlachetnych: prezydenta, wójta, burmistrzów, radnych, sędziów, ławników, magistratu i porządków, oraz wszystkiego ludu miasta wolnego Zwinogrodki, stołecznego powiatu Zwinogrodzkiego, w woiewudztwie Bracławskim, powiecie Zwienigrodzkim, po oboicy stronie rzeki Tykicza położonego, prawem seymu terazniejszego za miasto stołeczne, ziazdom, obradom i sądom ziemiańskim powiatu Zwinogrodzkiego przeznaczonego, i za miasto wolne, sądowe zadeklarowanego, i pokładano przed nami: Nayprzód popis zamku Bracławskiego, pod panowaniem najjaśniejszego poprzednika naszego, Zygmunta Augusta, króla Polskiego, wielkiego xiążęcia Litewskiego, przez rewizorów, od tegoż króla wyznaczonych, w roku tysiąc pięćset czterdziestym piątym, dnia..., miesiąca...., w mieście Bracławiu sporządzony, z xiąg metryk wielkiego xięstwa Litewskiego autentycznie wyjęty, że dawniey zamek Zwinogrodzki z przyległym miastem i rużnemi wsiami, między miastami: Bracławiem, Czerkassami i Kaniowem w tej Ukrainie położony, od którego z Bracławia pod iadących posłów i gońców do Kijowa podwody dawane były, znajdował się, lecz tenże z przyległemi osadami przez nieprzyiaciół Tatarów zniszczony i spustoszony zostawszy, ieszcze wtenczas nie był restaurowany, przez to mieszczanie Bracławscy przez tychże rewizorów do króla jegomości prośbę zanosili, aby król imć znowu ten zamek Zwinogrodzki zbudować, a przez to onym ulgę w podwód dawaniu

uczynić raczył, zaświadczaiący. Potym prawa ogólne, któremi miasta wielkiego xięstwa Litewskiego i w woiewudztwach: Kijowskim, Wołyńskim, Bracławskim położone, przed wcieleniem tychże do Korony, podlegały, jako to: tysiąc pięćset pięćdziesiąt siódmego roku, dnia pierwszego miesiąca Kwietnia, w Wilnie—ustawę, czyli ordynacyą dóbr królewskich, w wielkim xięstwie Litewskim położonych, przez tegoż poprzednika naszego, króla jegomości Żygmunta Augusta, przed unią wielkiego xięztwa Litewskiego i wcieleniem xięstwa Kijowskiego, oraz województw: Wołyńskiego i Bracławskiego do Korony na wszystkie miasta i wsie królewskie, podtenczas panowaniu i prawom wielkiego xięstwa Litewskiego podległe, urządzoną, z tychże xiąg metryk wielkiego xięstwa Litewskiego wyjętą, a dnia dwudziestego miesiąca Listopada, roku 1790 w xięgach metryki koronney zaoblatowaną, w której, w artykule dziewiątym: »o miastach i ich powinnościach« przepisano jest, iż miasta uprzywilejowane przywilejów swoich używać powinny, a które od opłat poniższych nie były wyzwolone, tedy płacić do skarbu królewskiego były obowiązane z grontów swych miejskich, w rok: z włoki gruntu przedniego—czynszu pięćdziesiąt groszy; z srzedniego—czterdzieście groszy; z podłego—trzydzieści groszy; za tłuki na rok —po dwanaście groszy; z domów w rynku—od pręta po półósma pieniądza, w ulicach—od pręta pięć pieniędzy, a z gumiennych placów na przedmieściach—od pręta ieden pieniądz, to jest od morga trzy grosze, a inszych powinności pełnić i stacyj dawać i z listy królewskimi ani urzędników królewskich iezdzić nie były powinne; zaś w artykule dziesiątym; »o kapszczyznie« wyrażono jest: iż we wszystkich tychże miastach każdemu obywatelowi wolne swych karczem i szynków mienie było dozwolone, szczególnie tylko każdy, karczmę lub szynk w mieście maiący, podatek, kapszczyzna zwany, na skarb krolewski opłacać był winien, w rok: od karczmy piwnej—kopę groszy, od miodowej—kopę groszy, a od karczmy gorzałczanej—poł kopy groszy monety i liczby Litewskiej. W innych zaś artykułach inne urządzenia względem włościan przepisującą; i tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartego roku, dnia pierwszego miesiąca Lipca, w Bielsku, na sejmie wielkiego xięstwa Litewskiego, przez tegoż króla na rzecz wszystkich stanów i prowincii wielkiego xięstwa Litewskiego wydany, z tychże xiąg wyjęty przywiley, statut ziemski dla ziem i powiatów, a zaś prawo Magdeburskie dla wszystkich miast wielkiego xięstwa Litewskiego, wzorem miasta stołecznego Wilna, stwierdzaiący. Którym to, wyżej wzmiankowanym prawom wielkiego xięstwa Litewskiego, to jest, co do danin gruntowych—ustawie roku tysiąc pięćset pięćdziesiąt siódmego, a zaś co do rządu wewnę-

trznego w mieście—przywilejowi w roku tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartym, prawem magdeburgskiem wszystkie miasta rządzone mieć chcącemi, toż miasto Zwinogrodka, ile pod ten czas w prowincii, wielkie xięstwo Litewskie składającej, położone, podlegało; które przy końcu wieku szesnastego, po zupełnym swym spustoszeniu, znowu się zaludniwszy, miasto nasze królewskie uformowało, i, jako miasto nasze królewskie, podatki do skarbu rzeczypospolitej wypłacając, znacznem miastem lustrowane było i szczególnemi przywilejami miejskiemi rządziło się, lecz, częstym podpadając rewolucijom i zniszczeniom, w tamtym kraju praktykowanym, takowe swe szczególne przywileja zatraciło, wszelako i byłość, i istotną postać miasta, zawsze miastem będącego, następnie autentycznemi dokumentami, przed nami pokładanemi, dowodziło, jako to: najprzód tysiąc sześćset dwudziestego osmego roku, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Grudnia, w Warszawie, przez Żygmunta trzeciego, króla, przywilejem wydanym, dobra królewskie, miasto Zwinogrod, w województwie Kijowskim leżące, wielmożnemu Marcinowi Kazanowskiemu, kasztelanowi Halickiemu, prawem dożywotnim nadającym; powtóre—konstytucią roku tysiąc sześćset dwudziestego osmego, volumen 3 a folium 586, pod tytułem: »uniwersał poborowy« podatek łanowy z miast i miasteczek naznaczającą, a z mocy tey zporządzone regestra miast i miasteczek, w województwie Kijowskim położonych, w xięgach grodzkich, łuckich, dnia 3 miesiąca Maja, roku 1631, aktykowane, miasto Zwinogrodka miastem, pod tenczas in corpore starostwa Korsuńskiego znajduiącym się, i tenże podatek opłacającym, opisuiące i, że toż miasto było miastem, dowodzące. Po trzecie, tysiąc sześćset trzydziestego pierwszego roku, dnia czwartego miesiąca Września, w Warszawie, przez króla jegomości Żygmunta trzeciego na rzecz wielmożnej Zofii z Żołkwi Daniłowiczowej, wojewodziny ruskiej, przywilejem wydanym ustąpienia starostwa Korsuńskiego z miastami: Korsuniem, Czehrynem, Steblowem, Łysianką, Zwinogrodką i innemi, toż starostwo Korsuńskie pod ten czas składającemi, na rzecz urodzonego Stanisława Daniłowicza, syna, dozwalającym. Po czwarte, tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego roku, w sobote przed niedzielą krzyżową, w Warszawie, w sądach J. K. M. własnych, relacyjnych, między wielmożnym Kazanowskim, wojewodą Podolskim, a urodzonym Stanisławem Daniłowiczem, względem dzierżawy Zwinogrodki zapadłym dekretem, rewizorów do ograniczenia i podania Zwinogrodki na rzecz wielmożnego Kazanowskiego wyznaczającym. Po piąte, tegoż roku, dnia iedynastego miesiąca Czerwca w mieście Zwinogrodzie, z mocy powyszszego dekretu sądów relacyjnych, przez rewizorów, od J. K. M. wyznaczonych, zporządzonych, w xięgach grodzkich,

halickich, w czwartek po niedzieli, Judica zwanej, roku 1639 oblatowanym dziełem granicznym rewizorskim, że miasto Zwinogrodka było miastem osiadłym, grunta i folwarki miejskie posiadającym, i że do niego znaczne osady pod nazwiskiem folwarków miejskich należały, i że w niektórych miejscach mieszczanie Zwinogrodcy wspólnie z mieszczanami Korsuńskiemi gróntów używali, oraz iż długi czas to miasto z swemi osadami pusto leżało i nie dawno się zaludniło, i że miasto Kałnibłota na gróntach miasta Zwinogrodki zasiadło, z inkwizycii, tak z Zwinogrodzkich jako i Kałnibłockich obywateli wywiedzionych, dowiedzione było, zaświadczającym. Po szóste, tysiąc sześćset trzydziestego dziewiątego roku, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca Listopada, w Warszawie, przez króla jego mości Władysława czwartego na rzecz urodzonej Anny z Potockich, urodzonego Alexandra Kazanowskiego, starosty Bohusławskiego, małżonki, wydanym przywilejem, dzierżawę Zwinogrodkę z miastem Zwinogrodką jure communicativo nadającym. Po siódme, tysiąc sześćset czterdziestego szóstego roku, dnia dwunastego miesiąca Listopada, w xięgach grodzkich, kijowskich zeznanemi, z mocy przywileju królewskiego, na rzecz urodzonego Łukasza Hulewicza do dzierżawy Zwinogrodzkiej i miasta Zwinogrodki wziętym wwiązaniem, miasto Zwinogrodka mieszczanami osiadłe opisującym, i tegoż roku, dnia dwudziestego drugiego miesiąca Grudnia tamże w imieniu W. Kazanowskiego, possessora Zwinogrodzkiego, przeciwko urodzonemu Hulewiczowi o najazd miasta Zwinogrodki, szkód w tymże mieście obywatelom onego poczynienie zaniesionym manifestem. Po ósme, tysiąc sześćset pięćdziesiątego roku, dnia dziewiątego miesiąca Sierpnia, w Warszawie, przez króla jegomości Jana Kazimierza na rzecz urodzonego Żygmunta Dönhoffa wydanym przywilejem, starostwo Bohusławskie z miastem Zwinogrodką prawem dożywotnim nadającym. Po dziewiąte, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siódmego roku, dnia dwudziestego piątego miesiąca Września, w Krakowie, przez króla jegomości Augusta drugiego na rzecz urodzonego Alexandra Jabłonowskiego, chorążego koronnego, przywilejem wydanym, miasto Zwinogrodka z przyległościami takimże prawem nadającym. Po dziesiąte, tysiąc siedmset pięćdziesiąt piątego roku, dnia dwudziestego czwartego miesiąca Lipca w xięgach grodzkich zeznanym, z mocy przywileju króla jegomości, trzeciego Augusta, w roku tymże, na dniu dwudziestym czwartym miesiąca Maja, w Wschowie wydanego, na rzecz urodzonego Szczęsnego Sołtyka do starostwa Zwinogrodzkiego i miasta Zwinogrodki wziętym wwiązaniem, oraz lustracyami, w latach: tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątym i tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątym, chociaż uciążliwie

względem tego miasta sporządzonemi, jednak miasto Zwinogrodka miastem opisującemi, tudzież tarifami podatków publicznych, z mocy prawa na miasta wolne postanowionych, toż miasto Zwinogrodka między miastami wolnemi, równo podatki czopowego, półtora podymnego i skurowy, jako z miasta wolnego opłacone i do skarbu rzeczypospolitej wnoszone, zaświadczającemi, aktualną postać miasta wolnego, dawniej królewskiego, a teraz rzeczypospolitej, ludem wolnym osiadłego, niewątpliwie okazało; zaczym suplikowano nam jest, abyśmy, z mocy najwyższej naszej zwierzchności, która nam prawami krajowemi dozwolona jest, i na fundamencie konstytucyi, na sejmie terazniejszym pod osobnemi tytułami: primo: »miasta nasze krolewskie, wolne w państwach rzeczypospolitej«; secundo: »Urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczypospolitej«; tertio: »Komissia policji«; quarto: »ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych królewskich, a teraz wolnych rzeczypospolitej« postanowionych, któremi nie tylko dawnym miastom przywileja, ieżeliby onym zaginęły, odnowić, ale nawet, gdyby jakowa osada, z ludu wolnego złożona, dała siedlisku swemu przystojną miasta postać, tedy onej nowy przywilej lokacyjny, z nadaniem ziemi i praw miejskich wydać nam, królowi, moc zostawiono; nadto miastom tym królewskim, w których sejmiki ziemskie prawem sejmu terazniejszego są oznaczone, chociażby żadnych przywilejów nie miały, wolna elekcija magistratów jest dozwolona; konstytucyą zaś rządu w dniach trzecim i piątym miesiąca Maja, roku tysiąc siedmset dziewiędziesiąt pierwszego nastąpioną, nie tylko że prawa, o miastach na sejmie terazniejszym postanowione, zatwierdzone, ale wszystkim miastom juryzdykcyia sądowa, na wzór miast wolnych, jest zabezpieczona. Miasto zaś Zwinogrodka, gdy nietylko znaczną osadę, z ludu wolnego złożoną, ale i starożytną swą lokalną byłość przeduniową i własność dziedziczną ziemi, mianowicie działem granicznym, w roku tysiąc sześćset trzydziestym trzecim, dnia jedynastego miesiąca Czerwca, z mocy dekretu sądów relacyjnych sporządzonym, dowodzi i o utrzymaniu tegoż miasta przy jego własnościach, prawach i przywilejach miejskich słusznie przekłada i, aby prawa, o miastach zaszłe, tudzież szczególne tegoż miasta przywileje odnowić i od ciężarów, lustracyjami na toż miasto włożonych, wyzwolić, do wolności i prerogatyw, innym miastom wolnym właściwych, przywrócić one raczyli, do której prośby, ile na prawie zagruntowanej, My, król, łaskawie się skłoniwszy, a do wyżej wzmiankowanych konstytucii, szczególnych tego miasta przywilejów i dowodów stosując się, chcąc przerzeczone miasto wolne, Zwinogrudkę, odtąd nazawsze miastem Zwinogrodem nazywać się maiące, ile powiatu Zwinogrodzkiego

stołeczne, do pierwszej zwrucić byłości i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawującym, pomnażać, ztąd też miasto do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażające się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, od ciężarów, z prawami miejskiemi niezgodnych, jako miasto wolne wyzwolić, przerzeczone miasto Zwinogrod za miasto wolne uznawszy, wszystkich obywateli, w tym mieście tak teraz osiadłych, jako i napotym osiadać mających i do prawa się miejskiego wcielających, za ludzi wolnych, ziemie lokacyjną, w obrębie togoż miasta położoną, przez mieszczan, przedmieszczan i obywateli tegoż miasta osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, futory, niwy, łąki, zarośla i wszelkie osady, w gruntach lokacyjnych tegoż miasta znajduiące się, nie naruszając spraw o granice, z kim-kolwiek-by mieć mogło, i całe tegoż miasta territorium, jako do niego prawnie należy, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan chrześcian być uznajemy, a wszystkich obywateli nadmienionego miasta Zwinogrudki, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzi, prowadzących handle, lub z jakiego kolwiek przemysłu żyjących i w tym mieście tak teraz possesie mających, i napotym nabyć one mogących, jakiego-kolwiek byliby dostojeństwa urodzenia, professyi lub kunsztu, juryzdykcii miejskiej, magistratowi miejscowemu, oraz równym podatkom i wolnościom podległemi mieć chcemy. Nie mniey przerzeczone miasto Zwinogrod od wszystkich juryzdykcii ziemskich i zamkowej, starościńskiej, Zwinogrodzkiej, na mocy prawa, świeżo o miastach zapadłego, wyjmujemy i, że żaden z obywateli tego miasta w żadney sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed sądem lub urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach wolnych postanowionego, przez osiadłych w tym mieście obywateli obranym, sądzić się ma, stanowiemy. A gdyby ktokolwiek dekretem sądów miejskich miasta Zwinogroda mniemał się być uciążonym, tedy do sądów apellacyjnych, w mieście Winnicy, prawem sejmu terazniejszego dla miast wolnych wojewudztwa Bracławskiego za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych, assesorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appellować będzie mocen. Magistrat zaś, sądy i urzędy miejskie z urzędów i sądzenia, jako też całe przerzeczone miasto Zwinogrod, nie gdzie indziej, jak tylko przed nami i sądem naszym, assesorskim, lub komissyi policii obojga narodów, w sprawach, prawem przepisanych, odpowiadać będzie winno. Żeby zaś tak sam magistrat, jako i sąd miejski, miejscowy znaku na pieczęciach do dzieł urzędowych używać mógł i oddzielnym toż miasto herbem szczyciło się, nadajemy onemu za herb górę forteczną, palisadami obstawioną, po upad-

łym zamku pozostałą, a na niej stojącego uzbrojonego żołnierza, pałasz dobyty w ręku trzymającego, pamiątkę kiedyś znajdującego się zamku Zwinogrodzkiego okazujący, jaki się tu wymalowany widzieć daje. Jakie zaś daniny z lokalnego obrębu gruntów miejskich miasta Zwinogrodki, podług prawa należeć okażą się, i te wyrokiem sądów naszych, assesorskich, koronnych u exekucyj prawa, w tej mierze na sejmie teraźniejszym postanowionego, w opłacie pieniężnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat od obywateli miasta wybierać i tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie; oprucz zaś takowych danin gruntowych, jakowe podatki publiczne na sejmach przez prawo na miasta wolne są lub będą postanowione, takowe do skarbu rzeczy-pospolitej wnosić toż miasto będzie obowiązane. Wszelkich religii wyznań chrześciańskich ludziom wolnym, tak krajowym, jako i zagranicznym, wolność w tym mieście osiadania, kościołów i cerkwi budowania i prerogatyw miejskich używania dozwalamy, innych oraz swobód, wolności i zaszczytów, jakie prawami krajowemi miastom wolnym dozwolone są, i jakowemu zarządzeniu władzom najwyższym też miasta wolne z prawa podlegać są obowiązane, oraz jakowe prerogatywy, tak z praw krajowych, jako i prawa miejskiego, magdeburgskiego wynikające, miastom wolnym są udzielone, tego wszystkiego miasto Zwinogrod i jego obywateli uczestnikami mieć chcemy, wolnego obierania magistratu podług prawa temuż miastu dozwalamy i onemu rząd i sąd wolny, w tym mieście sprawować winny, poruczamy i, aby w tym od nikogo żadnej nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszej wiary, przywilej niniejszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną stwierdzić rozkazaliśmy. — Dan w Warszawie, dnia XXX. mieśiąca Kwietnia, roku Pańskiego MDCCXC 11, panowania naszego XXVIII roku.

Копія этаго акта хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ; по дополнительной описи № 26.

CCXVIII.

Грамота, выданная королемъ Станиславомъ-Августомъ городу Таборову; король уравниваетъ права этого города съ правами другихъ свободныхъ городовъ речипосполитой на основаніи представленныхъ мѣщанами древнихъ документовъ, равно какъ и на основаніи вновь изданныхъ сеймовыхъ конституцій 1792. Іюня 16.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, miesiąca Listopada trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. k. mości Żytomirskim, przedemną, Onufrym Lubicz-Sadowskim, regętem przysięgłym, grodzkim, kiiowskim i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, kiiowskiemi, osobiście stawaiący urodzony Józef Dołner, dyploma prawa i przywileje miasta wolnego Taborowa, w województwie Kiiowskim leżącego, odnawiaiące, od najiaśniejszego Stanisława-Augusta, króla polskiego, pana naszego miłościwego, temuż miastu Taborowi łaskawie konferowane, ręką tegoż najiaśniejszego pana i sekretarza pieczęci, na massie czerwonej, w puszce blaszanej zawartej, wyciśnionej i na sznurku czerwonym, jedwabnym zawieszonej, z herbem, temuż miastu służącym, podpisane, na papierze pargaminowym ceny czerwonych złotych trzech spisane, do xiąg grodzkich, kiiowskich w oblatę podał, następnie. W Imie pańskie amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. Stanisław-August, z Bożej łaski i woli narodu król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czernichowski. Numero ośmdziesiąt. (L. S.). A. D. P. N. W. X. Oznajmujemy niniejszym listem, dyplomatem naszym renowacyjnym, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym należy, tak teraźniejszego jako i potomnego wieku ludziom: przełożona nam iest przez panów rad, przy boku naszym będących, w imieniu i na rzecz maistratu i wszelkiego ludu miasta Tabor, czyli Taborówka, w województwie Kiiowskim, powiecie Kiiowskim leżącego, i pokładano przed nami: najprzod, roku tysiąc sześćset szesnastego lustracią, pod starostwem Białocerkiewskim miasto Tabor, nad rzeką Rastawicą osiadłe, domów miejskich pięćdziesiąt bez żadnych powinności na ów czas, dla pozwolonej do lat pietnastu słobody, opisuiącą, po wyiściu której do równych powinności z mieszczanami Białocerkiewskiemi i rzeczone miasteczko Tabor obowiązuiącą. Potym, przywilej

najiaśniejszego Zygmunta trzeciego, poprzednika naszego, w Warszawie, roku tysiąc sześćset dwudziestego, dnia dwudziestego szóstego Listopada, w nagrodę zasług urodzonemu Tomaszowi Szymkowiczowi Sklińskiemu, miasteczko wspomnione, Tabor nazwane, nowoosadzone, w województwie Kiiowskim leżące, po śmierci j. w. Janusza Ostrogskiego, kasztelana krakowskiego, do wolnego szafunku tego najiaśniejszego poprzednika naszego przypadłe, prawem dożywotniem z wszelkiemi przynależytościami nadaiący, z akt metryki koronnej extraktem wyięty; powturną znowu lustracyą, w roku tysiąc sześćset dwudziestym drugim sporządzoną, miasteczko Taborow, alias Taborówkę, w possessii urodzonego Tomasza Sklińskiego zostaiącą, na groncie Białocerkiewskim sytuowaną, i ieszcze słobody od wszelkich ciężarów lat dziewięć maiące, opisuiącą, obydwie z archiwu skarbu koronnego wyięte. Roku tysiąc sześćset czterdziestego piątego, pod dniem dziesiątym miesiąca Marca, w Warszawie, Władysława czwartego przywilej, wspomnione miasteczko—Taborowkę, w woiewodztwie Kiiowskim sytuowane, po śmierci urodzonego Łukasza Chmielowskiego do dyspozycii królewskiej przypadłe, w nagrodę podobnież zasług uradzonemu Markowi Gdeszyńskiemu, rotmistrzowi, prawem podobnież dożywotniem nadaiący, z akt kiiowskich extraktem wyięty; podobnież roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego, dnia czternastego miesiąca Czerwca, w Warszawie, najiaśniejszego Augusta drugiego przywilej, toż miasto czyli starostwo Taborowskie, po śmierci urodzonego Jakóba Janickiego wakuiące, i do szafunku królewskiego przypadłe, urodzonemu Franciszkowi Leniewiczowi, towarzyszowi chorągwi pancernej i bunczucznemu J. K. M. prawem dożywotnim konferuiący, w grodzie Żytomierskim, w roku tysiąc siedmset drugim, pod dniem dziesiątym Lipca oblatowany i extraktem wyięty, nakoniec konsens tegoż najiaśniejszego Augusta drugiego, poprzednika naszego, urodzonemu Franciszkowi Leniewiczowi do ustąpienia miasta, czyli starostwa Taborowskiego z wsiami na rzecz urodzonego Jgnacego z Toćków (sic) Bala, pułkownika chorągwi pancernej, w roku tysiąc siedmset pietnastym, pod dniem trzynastym Września dany, i, na mocy tegoż konsensu, cessią prawa dożywotniego w aktach grodzkich latyczowskich, w roku teraz następnym, tysiąc siedemset szesnastym, w piątek, w wigilią oczyszczenia najświętszej panny Maryi spomnionego starostwa Taborowskiego na osobę urodzonego Bala w aktach grodzkich żytomierskich oblatowaną i extraktem wyiętą; na mocy przeto powyższych dowodów, exystencią miasta naszego Tabor czyli Taborowa być okazuiących, suplikowano nam, abyśmy, z mocy zwierzchności naszej najwyższej, która nam w tej mierze prawami krajowemi doz-

wolona iest, i na fundamencie konstytucyi na terazniejszym sejmie postanowionych, pod tytułem: primo: »miasta nasze, królewskie, wolne w państwach rzeczypospolitej«; secundo: »urządzenie wewnętrzne miast wolnych rzeczypospolitej w Koronie i wielkim xięstwie Litewskim«; tertio: »kommissia policyi«; quarto: »ostrzeżenie względem exekucyi praw o miastach naszych, dawniej królewskich, a teraz wolnych rzeczy pospolitej«, przywileja dawne, miastu Taborowi służące i miastom naszym, zdawna exystuiącym, opisuiące, odnowić, i one do praw, innym miastom wolnym służących, przywrócić i dyploma renovationis wydać raczyli, do której proźby, ile na prawie gruntuiącej się, my, łaskawie przychyliwszy się, a do wyżej wzmiankowanych lustraciów, przywilejów i dowodów, exystencią aktualną tego miasta dowodzących, stosuiąc się i chcąc przerzeczone miasto Tabor do pierwszej zwrócić byłości i one wolnym ludem, handle i rzemiosła sprawuiącym, pomnożyć, ztąd toż miasto, blisko pogranicza Rossyjskiego położone, ile w kraju nie wiele miast ludnych i kwitnących maiącym, na których pomnożeniu wiele rzeczypospolitej zależy, do dobrego bytu i porządku przyprowadzić, a pomnażaiące się z czasem dochody rzeczypospolitej zwiększyć, przerzeczone miasto Tabor za wolne uznawszy, wszystkich obywatelów w tym mieście, tak teraz osiadłych, tudzież wszystkich ludzi napotym osiadać maiących i do prawa miejskiego wcielaiących się, za ludzi wolnych, ziemię, w obrębie rzeczonego miasta położoną i przez nich teraz osiadłą, ich domy, place, ogrody, łany, niwy, zarośla i całe tego miasta territorium, jakie do niego prawnie należy i w posiadaniu tychże mieszczan zostaie, nie naruszaiąc prawa o granice i własność z kimkolwiekby je mieć mogło, własnością dziedziczną tegoż miasta i mieszczan, w nim osiadłych, być uznaiemy, a wszystkich obywatelów przerzeczonego miasta Tabor, wszelkiej kondycyi i urodzenia ludzi, prowadzących handle, rzemiosła, albo szynkiem bawiących się, bądź z jakiego przemysłu żyiących, w tymże miasteczku bądź teraz possessie maiących, jako i napotym nabyć mogących, jakiego kolwiek byliby dostoieństwa, professyi lub kunsztu, jurysdykcyi miejskiej i magistratowi miejskiemu tegoż miasta, oraz równym podatkom, wolnościom i zaszczytom podległemi mieć chcemy i przerzeczone miasto od wszelkich jurysdykcyi ziemiańskich i zamkowej, starościńskiej, Taborowskiej, starostów i dzierżawców miejscowych i ich urzędników, na mocy prawa, swieżo o miastach zapadłego, wyjmuiemy, i, że żaden z obywateli tegoż miasta w żadnej sprawie przed innym sądem obcym ani zamkowym starościńskim odpowiadać nie będzie, tylko przed urzędem miejskim, podług przepisu prawa terazniejszego, o miastach postanowionego, przez osiadłych w tym

mieście obywatelów obranym, sądzić się ma, stanowiemy; a gdyby kto kolwiek dekretem urzędu miejskiego Taborowskiego mniemał się bydź uciążonym, tedy do sądów appellacyjnych, w mieście stołecznym województwa Kiiowskiego, Żytomierzu, prawem sejmu teraznieyszego dla miast tegoż województwa za miasto wydziałowe postanowionym, lub do sądów naszych, assessorskich, koronnych, podług gatunku spraw, w prawie wymienionych, appellować będzie mocen Urząd zaś i sąd miejski z urzędów i sądzenia tegoż miasta, jako też całe przerzeczone miasto Tabor nigdzie indziej, jak tylko przed nami i sądem naszym, assessorskim, koronnym w sprawach, w prawie przepisanych, odpowiadać będą winne. Aby zaś toż miasto, tak w rzeczach sądowych, jako rządowych, miejskich na wypisach i rzeczach urzędowych pewnego używało zaszczytu, onemu herb taki nadajemy, jak się tu odmalowany widzieć daje, to iest: bramę o dwóch wieżach złotą w polu czerwonym, w środku krórej S. Paweł z mieczem dobytym, na dół spuszczonym; w koronie—miecz goły, ostrzem na wierzchu położony, którego to herbu na pieczęciach i wszystkich oznakach temuż miastu używać pozwalamy. Jakie zaś daniny z tegoż lokalnego obrębu gróntów miejskich podług prawa należeć okażą się i te wyrokiem sądów naszych assessorskich w exekucyi prawa, w tej mierze na sejmie teraznieyszym postanowionego, w płacie pieniężnej zadecydowane zostaną, takowe magistrat tego miasta od obywatelów wybierać i do skarbu zamku Taborowskiego, bądź tam, gdzie prawo mieć chce, opłacać i kwity z opłaconych w generalności danin na rzecz miasta odbierać będzie, oprócz zaś takowych danin, jakowe podatki publiczne są, lub będą przez prawo postanowione, takowe do skarbu rzeczypospolitej wnosić toż miasto będzie obowiązane. Innych wszelkich swobód, wolności i zaszczytów, jakowe prawami krajowemi miastom wolnym są dozwolone, jakowemu zarządzeniu władzom najwyższym też miasta wolne podlegać są obowiązane, to wszystko w tym mieście wolnym, Taborowie, dopełnione i wykonane mieć chcemy, oraz wszelkich prerogatyw, tak z praw krajowych, mianowicie konstytucyi, na sejmach postanowionych, jako też z prawa miejskiego, majdeburskiego wynikaiących, tymże mieszczanom taborowskim używać dozwalamy, i, aby w tym od nikogo żadnej nie mieli przeszkody, ostrzegamy. Na co, dla lepszej wiary, przywilej niniejszy, ręką naszą podpisany, pieczęcią koronną stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia szesnastego miesiąca Czerwca, roku Pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania naszego dwudziestego osmego roku. U tego przywileju, w oblatę wniesionego, podpis ręki najjaśniejszego króla przy pieczęci koronnej, na massie czerwonej wyciśnionej i z podpisem

j. w. sekretarza pieczęci mniejszej koronnej, takowy—Stanisław-August, król (L. S.). Dyploma, odnawiaiące i potwierdzaiące prawa i przywileja miasta rzeczypospolitej Tabor, w województwie Kiiowskim, powiecie Żytomirskim leżącego. Mikołaj Sikorski, j. k. mości i pieczęci mniejszej koronnej sekretarz. Procancellariatu excellentissimi, illustrissimi et reverendissimi domini Hugonis Stumberg-Kołątaj, procancellarii regni, canonici cathedralis krakoviensis, sigillatum est in actis. Który to przywilej, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, kiiowskich iest zapisany.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 126, годъ 1792—1793, листъ 689 на оборотѣ.

CCXIX.

Распоряженіе генеральной конфедераціи (Тарговицкой), предписывающее городамъ возстановить порядокъ городского устройства и судопроизводства, существовавшій до 1788 года. 1792. Октября 29.

Объявленіе королевскаго ассессорскаго суда, предписывающее городамъ исполнить распоряженіе генеральной конфедераціи. 1792. Ноября 7.

Stanisław August, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czerniechowski.

Oznaymuiemy niniejszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć przynależy, iż znayduie się w protokule sądów naszych, zadwornych, assessorskich, koronnych deklaracya następuiącey osnowy: Działo się w Warszawie, w pałacu rzeczypospolitey, we srzodę, to jest dnia siódmego miesiąca Listopada, roku Pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego drugiego. Sąd jego królewskiej mości assessorski koronny, maiąc nadesłaną od najiaśnieyszey generalney konfederacyi złączonych wolnych oboyga narodów deklaracyą, pod tytułem: »dozwolenie miastom sądzenia spraw« w osnowie takowey: Konfederacya generalna wolnych oboyga narodów złączonych. Przez przyspieszony wymiar sprawiedli-

wości dla wszystkich stanów chcąc ich zapewnić własność y bezpieczeństwo, a zatym y szczęśliwość, do wyrażonych w uniwersale swoim pod dniem dziewiętnastym Czerwca spraw gatunków, ninieyszym obwieszczeniem sprawy wszystkie, podług praw, aż do roku tysiącznego siedmsetnego ośmdziesiątego ósmego stanowionych, miastom właściwe, tymże miastom tak w Koronie, iako y wielkim xięstwie Litewskim sądzić dozwala, w których też sprawy przed rokiem wyżey wypisanym, tysiącznym siedmsetnym ośmdziesiątym ósmym sądzone były. Dan w Grodnie, na sessyi generalney konfederacyi oboyga narodów, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca Października, tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego drugiego roku. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artyleryi koronney, marszałek konfederacyi koronney. Alexander xiąże Sapieha, kanclerz, marszałek konfederacyi wielkiego xięstwa Litewskiego (mieysce pieczęci konfederacyi). Dyzma Boncza Tomaszewski, sekretarz generalny konfederacyi. Dozwolenie miastom sądzenia spraw podług praw aż do roku tysiącznego siedmsetnego ośmdziesiątego ósmego, imże właściwych. O którey deklaracyi chcąc mieć uwiadomione miasta y miasteczka rzeczypospolitey, w Koronie będące, y stosując się do powyższey deklaracyi oraz y innych przepisów, od teyże nayiaśnieyszey konfederacyi wyszłych, zaleca nayprzód tymże miastom y miasteczkom, aby podług praw, dekretów y dawnieyszych ustaw sądów jego królewskiey mości, do roku tysiącznego siedmsetnego ośmdziesiątego osmego zapadłych, magistraty y porządki składały, sądy według tychże dawnieyszych ordynacyi odbywały y sprawy, sobie właściwe, przyzwoite y należne sądziły, y gdzieby ieszcze dotąd po miastach y miasteczkach sądy y rządy podług nadmienionych ustaw dawnieyszych odbywane nie były, aby bez wszelkiey zwłoki zwrocenie dawnych magistratów y osób, też magistraty w liczbie, jakowa przed rokiem tysiącznym siedmsetnym dziewiendziesiątym pierwszym znaydowała się, składaiących, niemniey obranie osob do magistratów y porządków, w mieście brakuiących, jako też obranie prezydenta, czyli burmistrza, gdzieby potrzeba było, tymczasowo, sposobem dawnieyszym, ordynacyami o elekcyach przepisanym, nastąpiło, sądy y rządy podług przerzeczonych dawnieyszych urządzeń y układów, a to pod nieważnością dekretów y rezolucyi wszelkich, odbywane były, także w tychże sądach processa, dekreta y wszelkie czynności urzędowe polskim, narodowym językiem pisane y wydawane były, zaleca; y aby też magistraty miast y miasteczek, według dawnego prawa ustanowione, o uskutecznieniu zalecenia y nakazu teraznieyszego sądowi jego królewskiey mości niezwłocznie doniosły, przykazuie. Termina w tychto sądach mieyskich, czyli memoryały, zamiast

pozwów wprowadzone, y niedawno używane, w sprawach dotąd nierozsądzonych zachowuie; a w sprawach nowych, do sądów tychże przychodzić maiących, iż odtąd memoryały, na nowo zamiast pozwów dawane, ważności żadney mieć nie będą, ale pozwy, sposobem podług prawa dawnieyszym, w języku polskim wydawane bydź powinny, stanowię. Aby zaś ninieysza deklaracya dla miast y miasteczek y poprzednicza o sądach assessorskich, koronnych do prędszey wiadomości wszystkich, a szczegolniey po miastach y miasteczkach, doszła, szlachetne magistraty miast pryncypalnieyszych, iżby też deklaracye, do gazet publicznych podane, niezwłocznie po miasteczkach rozesłały, obowiązuie, y onym to dopełnić nakazuie mocą ninieyszey deklaracyi. Ktorą to deklaracyą my z pomienionego protokołu słowo w słowo wypisać y stronie żądaiącey autentycznie wydać pozwoliliśmy. Na co, dla lepszey wiary, pieczęć koronną wycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, w poniedziałek, to iest dnia dwudziestego czwartego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego drugiego, panowania zaś naszego XXIX roku. Hyacynt Małachowski, kanclerz w. koronny. (м. п.). Za sprawą y przełożeniem jaśnie wielmożnego imci pana Hyacynta hrabi Nałęcz z Małachowic Małachowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, Radoszyckiego, Grodeckiego, Sannickiego etc. starosty. Jędrzey Przezdziecki, sądów krolewskich, assessorskich, koronnych pisarz m. p. Deklaracya dla miast y miasteczek względem odbywania sądów y rządów podług ustaw dawnych.

Подлинникъ хранится въ собраніи, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ. По дополнительной описи № 20.

CCXX.

Объявленіе королевскаго ассессорскаго суда о томъ, что королевскіе города и мѣстечка должны подчиняться суду староствнскому или суду администраторовъ королевскихъ экономій, какъ высшей инстанціи, къ которой допускается аппеляція отъ суда магистратскаго. 1772. Ноября 20.

Stanisław-August, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski, y Czernichowski.

Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym, wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć przynależy, iż znayduie się w protokule sądów naszych, zadwornych, assessorskich, koronnych deklaracya następuiącey osnowy:

Działo się w Warszawie, w pałacu rzeczypospolitey, we wtorek, to jest dnia dwudziestego miesiąca Listopada, roku Pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego drugiego.

Sąd iego królewskiey mości assessorski, koronny, lubo przeszłą deklaracyą sądu swego, pod dniem siódmym miesiąca Listopada, na fundamencie rezolucyi najiaśnieyszey konfederacyi generalney teraznieyszey, w Grodnie, dnia dwudziestego dziewiątego zeszłego miesiąca Październik, roku bieżącego nastąpioney, do miast y miasteczek królewskich, w Koronie będących, wydanej, odbywanie urzędów y sądzenie spraw podług dawnieyszych ustaw, ordynacyi y dekretów iest tymże miastom y miasteczkom polecone y nakazane; jednak, gdy prawem, roku tysiącznego siedemsetnego. sześćdziesiątego ósmego, pod tytułem: »Warunek miast y miasteczek« następionym, pośrzednicza instancya starościńska, a miastom i mieszczanom ekonomii królewskiey przed administratorami teyże ekonomii, w sprawach, od sądów miejskich przez odwołanie się przychodzących, iest oznaczona; dla czego, gdy rzeczy do dawnieyszych praw y ustaw są zwrócone, więc, stosuiąc się do nadmienionego prawa, roku tysiącznego siedmsetnego sześćdziesiątego ósmego, pod tytułem: »Warunek miast y miasteczek królewskich» zapadłego, przerzeczonym miastom y miasteczkom królewskim, w Koronie y w ekonomiach królewskich będącym, czyni wiadomo: iż sprawy z miast y miasteczek królewskich, które maią do sądzenia się pośrzednicza instancyą starościńską wyznaczoną, w tychże sądach pośrzedniczych starościńskich, a zaś

z miast y miasteczek stołowych jego królewskiey mości przed administratorami, podług opisu wyżey wyrażonego prawa tysiącznego siedemsetnego sześćdziesiątego ósmego roku sądzone bydź maią, deklaruie. I, aby urodzeni starostowie do sądzenia takowych spraw, z miast y miasteczek przez odwołanie do nich przychodzących, osoby zdatne, prawa znaiomość maiące, y od rządów gospodarskich, dworskich oddzielne, osobnym do tego instrumentem umocowane, y przysięgą przed xięgami urzędowemi publicznemi na sprawiedliwe sądzenie obowiązane, wyznaczyli, onym zleca. Którzy to sędziowie pośrzedniczey instancyej starościńskiey tym sposobem ustanowieni, protokuły do tego zrobione porządnie utrzymywać, w nie dekreta y processa wpisywać, sądy swe w ratuszu mieyskim lub w innym miejscu tamże wygodnym odbywać, dekreta z tychże protokołów w mieście zawsze przy pisarzu radzieckim zostawać mianych, wydawać maią, mieć chce. I w przypadku przewinienia stron, lubo którey strony, iż grzywien na swoię stronę naznaczać nie powinni, stosując się w tey mierze do dawnieyszych dekretów y ordynacyi, pod nieważnością tychże dekretów, ostrzega.

A co się dotyczy sądzenia spraw żydów, prywatnych między samemi żydami, o pretensye różne, z odwołania się od sądu żydowskiego mieyscowego wynikaiących, iż te juryzdykcya miejcowa starościńska rozsądzać może. Zaś sprawy między żydami starszemi kahalnemi o złe sprawowanie rządu, krzywd przemocą synagogi żydom czynienie, że takowe sprawy do sądu woiewodzkiego należą, wyiąwszy żydów Wołyńskiego woiewodztwa, którzy podług konstytucyi tysiącznego sześćsetnego siedmdziesiątego ósmego pod tytułem: »Pogłówne żydowskie« w sprawach wszelkich przed starostami sądzić się y odpowiadać powinni, ani od nikogo do innego sądu evocatorie pociągani bydź maią; a sprawy, possessyi y gruntu w mieście tyczące się, prawu mieyskiemu podległe, że do sądu mieyskiego należą, uznaie; nakoniec, że regestr remissowy spraw, od seymów do sądów jego królewskiey mości assessorskich koronnych na rozsądzenie odesłanych, za obwieszczeniem iednak wczesnym stron, będzie także w kadencyi teraznieyszey sądów assessorskich koronnych w sposobie prawem opisanym brany, publiczności oświadcza mocąninieyszey deklaracyi. Którą to deklaracyą my z pomienionego protokołu słowo w słowo wypisać y stronie żądaiącey autentycznie wydać pozwoliliśmy. Na co, dla lepszey wiary, pieczęć koronną wycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, w poniedziałek, to iest dnia dwudziestego czwartego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, panowania zaś naszego XXIX. roku. Hyacynt Małachowski, kanclerz wielki koronny (L. J.) Za sprawą y przełożeniem jaśnie wielmożnego imć pana Hiacynta,

hrabi Nałęcz z Małachowic Małachowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, Radoszyckiego, Grodeckiego Sannickiego etc. starosty, Jędrzej Przezdziecki, sądów koronnych pisarz, m. p. Deklaracya dla miast y miasteczek oraz żydów.

Подлинникъ хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммиссіи для разбора древнихъ актовъ. По дополнительной описи № 21.

CCXXI.

Постановленіе сходки каменецкихъ мѣщанъ, опредѣляющее возстановить прежній порядокъ городского судопроизводства и управленія съ условіемъ, чтобы выборы членовъ магистрата происходили впредъ посредствомъ всеобщей подачи голосовъ мѣщанами, также устанавливающее способъ управленія селами, принадлежащими городу и повинности обывателей, живущихъ въ предмѣстіяхъ. 1793. Марта 6.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, na ratuszu głównym tegoż miasta rzeczypospolitej wolnego, dnia 6 miesiąca Marca, roku Pańskiego 1793.

Na sessyi extraordynaryjnéj, w obecności sławetnych ekonomów czyli regentów miasta tutéjszego, my, całe pospólstwo, zgromadziwszy się na ratusz, za zagajeniem sławetnych ekonomów względem okoliczności do ustanowienia rządu wewnętrznego, tak całego miasta naszego, jako też i dóbr, do tegoż miasta należących, zgodnie i jednomyślnie stanowiemy: naprzód, aby urzędy wszelkie w mieście naszym, podług praw dawnych stanowionych, nam szczególnie nadanych, nigdy zwyczajem dawnéj przemocy, lecz za zezwoleniem całego pospólstwa, miasto składającego, z wolnym wyborem osób do urzędowania i rządzenia, całością miasta obierane zostawały, inaczej, gdyby bez wiedzy naszéj bądź jaka elekcja nastąpić miała, takową za nieważną, nielegalną i nieprawną mieć będziemy, a to w sposobie zaskarżenia przez manifesta, zajść do akt publicznych powinne, i nieposłuszeństwem narzuconéj starszyźnie. Powtóre, wieś Biłanówka, przez licytacią w posessyi przez szlachetnego Jana Szahina zostająca, a teraz w cudzych rę-

kach od tegoż szlachetnego Szahina puszczona, ponieważ na też wieś kontrakt wychodzi, przeto szlachetnego wójta urzędującego koniecznie zobligować, pod obowiązkiem zgodnéj co do téj okoliczności całego respektu miasta uchwały, aby tenże szlachetny wójt urzędujący w czasie krótkim wyznaczył z grona magistratu osoby do zlustrowania tejże wsi i wyindygowania poddanych, tamże będących, z wysłuchaniem każdego respective poddanego krzywdy; w czasie zaś prawem przepisanej licytacyi na dobra szczególne miejskie Kamieńca Podolskiego, mieć chcemy, aby z obywatelów właściwych, dobrze osiadłych, bliższym według prawa trzymania za zalicytowaną summę zostawał; a gdyby nikt z obywatelów takowej podjąc się nie chciał licytacyi, tedy, za wyprowadzić się powinnym iwentarzem z umową dobrowolną, poddanych, do miasta naszego należących, na czynsz puścić pozwalamy, z tą jednak ostróżnością, aby ten czynsz wystarczył summie zalicytowanej, do czego sławetnych ekonomów obowiązujemy i onym interes poruczamy. Potrzecie, względem przedmieszczan i szlachty, na folwarkach, do Kamieńca należących, mieszkających, ponieważ ciż składają się obywatelstwem mieszczanina kamienieckiego, do użytku tegoż miasta upornie posłusznemi nie są, jako też i szlachta, w tychże miejscach osiedli, podobnego używają nieposłuszeństwa; stanowiemy przeto, aby ten, który na folwarkach, do miasta naszego należących, mieszka, bądź szlachcic, czyli mieszczanin, mający grónt orny czyli tylko chałupę z ogrodem, podług proporcyi, od wyznaczonych przez magistrat miasta ustanowionej, podatek płacił z tem jednak warunkiem, aby mający na sobie prawo miejskie, a na folwarkach mieszkający, do żadnych nie był pociągany obowiązków, nawet i do gromady, co uskutecznić szlachetnym ekonomom, teraz i napotym będącym, zlecamy. Gdy więc expiruje kontrakt Białanówki possessorowi, a czas zlustrowania tej wsi zbliża się, przeto do takowej lustracyi i indagacyi poddaństwa wyznaczamy dla téj czynności sławetnych: Antoniego Wiernickiego i Marcina Horczakiewicza, poruczając onym zupełne w czasie najprędszym, aby jeszcze przed świętami, tej czynności, za poprzedzającą instrukcią przez szlachetny magistrat dać się powinną, ukończenie. Kazimierz Krynicki, ekonom; Stefan Hubicki, ekonom; Stanisław Lesiewicz; Bazyli Drozdowski, ekonom. Co tylko z prawem i słusznością zgadza się, na to się podpisuję—Michał Bojarski mp.; Antoni Wiernicki; K. Marcin Horczakiewicz †; Ignacy Hudymowicz; Krzysztof Narolski †; Wojciech Miłasiewicz †; Maciej Sorowiczyński †; Grzegorz Baraniecki †; Jan Mory mp. Janusz Sokołowski; Adam Gliński; Teodor Krynicki; Adam Carl; Błażej Bętkowski; Jakób Cwikła, gminny †; Maciej Laskowski †; Stefan Święcicki;

Stanisław Krynicki; Jan Lewicki †; Antoni Krynicki; Szymon Golański †; Stefan Matłowski †; Jan Lewicki †; Antoni Jurkiewicz †; Kaliton Melikowicz; Szymon Dąbrowski †; Michał Markiewicz †; Józef Kowalski †; Wojciech Nieżyński †; Sebestyan Kowalski †; Wojciech Marszewski †; Maciej Gurewicz; Jan Lewandowski †; Łukasz Prądkowski †; Józef Zaborowski †; Stefan Kwiatkowski †; Jan Maciejowski †; Kazimierz Nudkowski †; Bazyli Sałtyczenko †; Stefan Antoniewicz †; Jerzy Hałuszkiewicz †; Wojciech Lipiński; Jan Horedyński †; Jan Kraśnikiewicz †; Grzegorz Sosnowski †; Mikołaj Goliński †; August Uczt †; Jakób Taszyński †; Bazyli Sawicki †; Jakób Lewicki †; Wojciech Czarniecki †; Tomasz Kozłowski; Michał Halszczyc kładnie znak †, Marcin Hudziński †; Jan Gliński †.

Книга Каменецкаго магистрата, № 4490, годъ 1773—1796, листъ 134 на оборотѣ.

CCXXII.

Увольнительное отъ крѣпостной зависимости свидѣтельство, выданное графинею Людовикою Ходкевичевою чорнобыльскому мѣщанину Алексію Бабенку, съ предоставленіемъ ему права причислиться къ купеческому сословію любого города Русской имперіи. 1793. Сентября 15.

Roku tysiąc siedemset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca Jannuarii czwartego dnia, veteris styli.

Na urzędzie grodzkim, w zamku Jej Jmperatorskiej Mości Owruckim, przedemną, Mikołaiem Rożyckim, regentem grodzkim owruckim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, owruckiemi stawaiący osobiście sławetny Olexyi Babenok, miasta Czarnobyla obywatel y kupiec, te prawo, od J. W. Ludowiki z Rzewuskich Chodkiewiczowej, xięstwa Żmudzkiego starościny, sobie, podawaiącemu łaskawie dane y służące, na papierze stęplowym grosza srebrnego spisane, w papier stęplowany dziesięcio kopijkowy obwinięte, w rzeczy, w tymże prawie przepisanej, uwalniaiące, podpisem ręki tejże J. W,

Chodkiewiczowej, starościny xięstwa Żmudzkiego, zatwierdzone, dla zapisania do xiąg grodzkich, owruckich podał w ten sens: Ludowika z Rzewuckich hrabina Chodkiewiczowa, generalna xiąstwa Żmudzkiego starościna, wojsk imperatorskich rossyjskich generałowa lejtenantowa, dóbr wszystkich, po ś. p. J. W. Janie Mikołaiu hrabi Chodkiewiczu, staroście generalnym xięstwa Żmudzkiego, generał lejtenancie wojsk imperium rossyjskiego, pozostałych, sumowna y dożywotnia pani, a potomstwa z nim spłodzonego naturalna opiekunka. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć będzie należało, a osobliwie J. W. ich mość panom genarałgubernatorom imperium Rossyi, czynię wiadomo tą moja libertacyą, iż ja, chcąc rozszerzyć y powiększyć handel w mieście moim Czarnobylu, tudzież przez kommercyą kupiecką pomnażać skarb Najjaśniejszej Jmperatorowej wszech Rossyi, Pani moiej Najmiłościwszej, a maiąc wzgląd na wiernego y dobrze życzliwego mieszczanina mego czarnobylskiego, Olexija Babenka, dozwalam onemu w jakiem bądź w imperatorstwie mieście do gyldyów w kupiectwach wpisywać się y żyć swobodnie za tychże J. W. W, generałów gubernatorów paszportami w mieście mcim Czarnobylu, przy wszelkich wolnościach, upraszając tychże generałgubernatorów, aby tak wzmiankowany kupiec, jako też jego dzieci od podusznego okładu byli uwolnieni y zwyczajnemi prerogatywami y wolnościami kupiectwa Rossyi, podług praw y zwyczaiów imperatorskich, byli zaszczyceni y od tychże J. W. W. generał-gubernatorów (gdy tego potrzeba wyciągać będzie) w przypadkach y krzywdzeniach nadarzaiących się byli protegowani jako kupce y obywatele, użyteczni skarbowi Najjaśniejszej Jmperatorowej Jejmości, Pani moiej Najmiłościwiejszej. Takową libertacyą, przy wyciśnieniu skarbowej pieczęci, ręką moją własną, dla wiary podpisuię. Działo się w Warszawie, roku tysiąc siedemset dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca Septembra pietnastego dnia. U tego prawa, per oblatam podanego, przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnionej, podpis ręki jest takowy: Ludowika z Rzewuskich Chodkiewiczowa, starościna żmudzka. Któreż to prawo, za podaniem wyż podawaiącego, a za urzędowym przyjęciem, wszystkie co do słowa, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisane.

Книга гродская, овруцкая, записовая, № 3308, годъ 1794. Листъ 15.

CCXXIII.

Прошеніе, поданное Летичевскимъ магистратомъ управляющему государственными имуществами, майору Корису, содержащее жалобу объ отнятіи у города Летичева, не смотря на его грамоты и привилегіи, лѣсовъ, земель и хуторовъ бывшими Летичевскими старостами а впослѣдствіи экономіею графа Аркадія Маркова. 1793 (?).

Do wielmożnego generalnego administratora dóbr skarbowych, kollegskiego assessora, majora Korysa, od magistratu miasta Latyczowa i całego obywatelstwa miasta tegoż prośba.

Magistrat miasta Latyczowa i całe obywatelstwo miasta tegoż Najjaśniejszej Jey Jmperatorskiéj mości, Pani naszéj Najmiłościwszéj, długim lat ciągiem prowadząc prawny proceder z starostami swojemi Latyczowskiemi o własność gruntów, pol, sianożęci, lasów, stawów, młynów, propinacyi, według przywileiów, lustraciów i innych dokumentów, do miasta Latyczowa należących, w takiéj sprawie ogólnéj otrzymaliśmy już byli w sądach zadwornych królewskich asessoryi koronnéj warszawskiéj dekreta: pierwszy roku 1778, wyznaczający kommisyą na rewizią praw, przywilejów, dekretów królewskich, na odrysowanie mappy gróntów, pól, lasów, pasieczysk, sianożęci i innych, do własności miasta prowentowanych; drugi, w roku 1792—na powierzenie dokumentów, do téj sprawy należących, officialistom skarbu na ten czas rzeczy-pospolitéj dla przejrzenia i informacyi w porządku téj sprawy rozrządzenia być mającego w sądach zadwornych królewskich; obydwa zaś te dekreta, pierwszy—dla naszego ubóstwa, przez niemożność sprowadzenia kommissyi, dekretem królewskim wyznaczonych, drugi późniejszy—dla zaszłéj w kraju rewolucyi i odmian panowania, dotąd nie wzięły skutků; przez co i my, obywatele miasta, z własności, miastu przywilejami nadanych, dotąd nie korzystamy. Z przyłączeniem kraju tego do imperyi Rossyjskiéj sprawiedliwość Najjaśniejszéj Jéj Jmperatorskiéj Mości, w deklaracyi manifestu Jéj zawierająca się, ożywiła nadzieję naszą w wyrazach, zapewniających całość i trwałość.

Przywileje miastom wolnym, dawniéj królewskimi zwanym, a pod Jéj berło najłaskawszego panowania dostającym się, prawa też, któremi się imperia Jéj rządzi, na wielu miejscach intacta zapewniają swobody i własności miast uprzywilejowanych. Gdy zaś w teraźniéjszym czasie dowiedzie-

liśmy się, że starostwa Latyczowskiego wsi trzynaście Najjaśniejsza Imperatorowa Jejmość, Pani Najmiłościwsza, jaśnie wielmożnemu Arkadiu Markowu, kanclerzowi imperyi na wieczność darować raczyła; gdy ze względu takowéj darowizny rząd ekonomiczny tego j. w kanclerza, zabierając się do posiadania tegoż starostwa, wszystkich oraz własności miasta i same przedmieścia pod tęż darowiznę jakoby podpadać tłómaczy, w szczupłem tylko okręgu niegdyś będących murów i foss same miasto zostawując, w jednéj tylko ścienie Wierzchowéj wygonu pozwala, a lasu własnego miejskiego temuż miastu, niedawno w tym roku znacznie wygorzałemu, na wystawienie nowych budynków tenże rząd zbronił; na opał tylko leżałego drzewa, i to za opłatą pieniężną, dozwala; futory miejskie, od najdawniéjszych czasów przez mieszczan dla chowania bydła, pasiek, zabudowane, sady rodzajnego drzewa, pracą mieszczan i długiemi wiekami dla pożytku rozkrzewiane, wszystko to pod tytuł darowizny połącza. Przymuszeni tedy więc musimy zanieść tę najpokorniéjszą prośbę naszą do w. p. dobrodzieja, abyś z obowiązku swego, mając baczność na całość dóbr kaziennych miasta Latyczowa i jego przedmieść, oraz innych własności, miastu należących, w dochodzeniu prawem będących, przedstawić raczył, gdzie będzie należało:

1. Iż miasto Latyczów, będąc od wieków miastem wolném, uprzywilejowaném, miało przedwieczny oryginalny przywiléj lokacyi, czyli przysady swoje pewne z zapisaniem obszerności granic swoich, albo utraciło takowy przywiléj lokacyi podczas najazdów tatarskich, kiedy miasto Latyczów przez tychże Tatarów spalone było, jako świadczy przywilej Zygmunta króla polskiego, roku 1549 miastu Latyczowu na swobody i wolności dany, o spaleniu miasta tego, a razem z nim i przywileju lokacyi mówiący, od Augusta zaś trzeciego, króla polskiego, potwierdzony i w księgach ziemskich Latyczowskich roku 1750 zapisany; przecież do dziś dnia w innych dokumentach, które się tu wspomną, nieomylne ślady i dowody o własnościach, temuż miastu nadanych, znajdują się.

2. Że też miasto było od wieków i jest miastem stołecznem powiatu Latyczowskiego, i jest miastem sądowem, jako świadczy konstytucya 1581 roku, w księdze praw, na karcie 376, pod tytułem »Grodzkich Latyczowskich« będąca, obowiązująca starostę kamienieckiego, aby jurisdictią sądową tak odbywał w Latyczowie, jako i w Kamieńcu-Podolskim odbywa.

3. Że też miasto od najdawniejszych czasów ma przywileje prawa magdeburskiego, podług których odbywało i odbywać powinno swoją sądową jurisdikcią w rzeczach prawem opisanych przed swym wójtem rozprawiać się tylko, a wojt przed sądem króla jegomości sprawiać się jest

obowiązany, a podług tych samych przywilejów wyjęte jest też miasto i obywatele od wszelkiéj władzy zwierzchności wojewodów, kasztelanów, starostów, sędziów i wszelkich innych urzędników ziemskich, i podług tychże samych przywilejów, ma wolne targi, jarmarki i inne swobody, wolności, tak dla będących natenczas mieszczan, jako i późniejszych przychodniów zawarowane, o czym świadczą też przywileje, niżéj po treści wypisane, co wszystko ma służyć do okazania dawności miasta tegoż i jego prerogatyw pożytków wewnętrznych.

4. A co się tycze własności zewnętrznych miasta tegoż, że też miasto ma zdawna swoje przedmieście z jednéj strony, zwane Zawołocz, a dawniéj będące starem miastem Latyczowem, jako świadczy lustracia roku 1569, które chociaż przez inkursye dawniéjsze, nieprzyjacielskie zruinowane zostało, jednak późniéj zawsze i dotąd przedmieściem Latyczowskiem było i jest, tak go nawet mianuje lustracia w rokn 1765.

5. Też miasto że już w tym wieku miało wieś, do wójtowstwa Latyczowskiego należącą, zwaną teraz Zalatyczówka, świadczy to przywiléj dany Dembińskiemu na wójtowstwo Latyczowskie w roku 1750, którą wieś najpóźniej tu, dopiero w roku 1779, xiąże jegomość Czartoryjski z licytacyi, podług nowego prawa objętéj, za dyplomatem królewskim w swoją dzierżawę na lat pięćdziesiąt objął.

6. Toż miasto, że ma z trzeciéj strony przedmieście Zamurne, niedawno przysadzone, czego nawet najpóźniejszy starosta sobie nie przywłaszczał, to i do dziś dnia, pod obroną praw miejskich zostawało i zostaje.

7. Nadto o rozległości granic mowiąc, też miasto miało dawną granicę swoją na wschód słońca z wsią Werbką i wsią Bohnami, jako naucza oryginalna granica, między temi dobrami postanowiona roku 1620, na południe do lasu Zharu czyli rzeczki, Zharku zwanéj; jako wyraźnie darowizna gruntu pewnego, Osłoniszcza zwanego, roku 1527 Jerzemu Samborskiemu uczyniona, którą wymienia, iż Zharek do miasta Latyczowa należy, i daléj między połódniem i zachodem w tymże lesie, w Zharze, mieli swoje budowle, co się nazywa Futorami, tudzież posiecze przy uroczysku Osowa, które tam budować mieli prawo, jako świadczy dekret sejmowy roku 1548, między mieszczanami latyczowskiemi a Ciołkowskim, maiącym natenczas przywilej na uroczysko Osowa, którym dekretem mieszczanie przy swoich budowach, w lesie, w Zharze, mianych, zachowani i daléj toż miasto i w téj saméj ścienie, że miało obszerne pola gotowe, świadczy rewizya roku 1564, że tam wieś Snitów na gotowych polach latyczowskich zasiadła, gdzie i teraz są futory miejskie w lesie Zharze przy uroczysku, Snitów do-

tąd zwanem, i dalej, że też miasto między wschodem i północą ma swoią granicę do rzeki Boha, jako naucza niedawne rozgraniczenie przez kommissarzów J. K. M. w roku 1777, między wsią Markowczami, królewszczyzną—Horbasowem, królewszczyzną—Holowczencami ziemskiemi sporządzone. Więcej nierównie też miasto Latyczów ma dowodów, okazać mogących, jakie własności do tegoż miasta zdawna przynależą, lecz te umyślnie dla spodziewanej swoiej sprawy ze starostą w roku 1792, zostawiliśmy w Warszawie w ręku plenipotęta naszego zkąd, dotąd nie są odebrane, a tylko onych regestr dochowuiemy. Żondamy teraz jedynie, abyśmy mogli mieć pozwolony nam czas do odzyskania tych dokumentów, a to aby władza krajowa wyznacyć raczyła odzielną kommissią na rozpatrzenie onych, tymczasem zaś, niżeli też dokumenta odzyskamy, aby nam nie raczył odejmować rząd nowego dziedzica przedmieść naszych: Zawałku, Zamurza i tych grόntów, jakie dotąd, choć szczupłe używamy, tudzież fntorów, naszą pracą i kosztem zabudowanych, oraz aby nam, dla potrzeb budowy y reperacyi, las wzbroniony nie był, inne zaś własności miejskie, na które dowody praw okażemy, niechby zostały do rezolucyi sądu, którego od władzy rządowéj wyznaczenia żądamy, a żądanie nasze aby pozostawione było gdzie należy pokornie dopraszamy się. Wojciech Lachowicz, majstratu latyczowskiego burmistrz. Grzegorz Nawalny, miasta Latyczowa rajca. Prokop Jędrzejowski. Jan Kuranowski m. p. Jan Bądzkowski mn. pr.

Книга Летичевскаго магистрата, записовая, годъ 1784—1795, № 5716; листъ 140.

CCXXIV.

Распоряженіе князя Матѳея Радзивила, предписывающее евреямъ города Бердичева избрать независимый отъ рабина еврейскій судъ и обозначающее устройство и дѣлопроизводство этого суда. 1794. Марта 27.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca Kwietnia dwudziestego siódmego dnia podług dawnego, a ósmego Maja podług nowego stylu.

Na urzędzie grodzkim, w zamku Jej Imperatorskiej Mości Żytymier-

skim, przedemną, Wincentym Woroniczem, vice-regentem przysięgłym, grodzkim powiatu Żytomirskiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomierskiemi osobiście stawaiąc Staś Nysio Abramowicz, szkolnik berdyczowski, prawo, od J. O. X. Radziwiła R. K. B. kahałowi Berdyczowskiemu do obrania sędziów trzechletnich, wraz z dodatkiem od tegoż J. O. X. rozsądzenia spraw wszelkich, między żydami tegoż kahału zaszłych, nadane, podpisem ręki tegoż zatwierdzone, na papierze ordynaryjnym z przyszytym arkuszem dziesięcio kopijkowym napisane, do akt grodzkich, żytomirskich w oblatę podał, w ten sposob: Mateusz xiąże Radziwił, świętego państwa Rzymskiego xiąże na Ołyce, Nieświerzu i Klecku, hrabia na Milczu, Szydłowcu i Krożach, a na Berdyczowie, Bystrzyku i innych pan i dziedzic, rotmistrz też wojsk rossyjskich, orderu św. Huberta kawaler, wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć będzie należało, mianowicie: starostom, kwartalnym, duchownym i wszystkim żydom kahału Berdyczowskiego podaie do wiadomości, iż ia, chcąc jak najzupełniejszą w mieście moim dziedzicznym, Berdyczowie, utrzymać sprawiedliwość, ponieważ rabini więcej szukają zysku swego jak dogodzenia sprawiedliwości, zwykli sądzić sprawy z wielkim zdzierstwem i krzywdą ubogich ludzi, na co ustawicznie dają się słyszeć zażalenia, przeto chcę i stanowię, ażeby do sądzenia spraw wszelkich między żydami wszystkiemi, pospólstwo, zgromadzone w czasie świąt swoich Wielkanocnych, obierało sobie żydów na lat trzy większością głosów, w liczbie cztery osób, a piątego pisarza, maiącego głos radzący, a w przypadku równości krysek moc decyduiącą, to jest równość zdań rezolwującą; który sąd będzie miał moc sądzenia wszystkich spraw między żydami, zachowuiąc stronom, dekretami tego sądu uciążonym, wolną do mnie appellacią w sprawach świeckich, która w tymże dniu oświadczona, uczyniona i w dekrecie adnotowana bydź powinna, gdyż nieappellujący w tym czasie, wyrokowi sądu swego podlegać będzie powinien; które, zaszłe bez założonej appellacyi, przy swej mocy i niewzruszone zostaną. Dekreta zaś wszelkie maią bydź wpisywane w xięgi, na to osobno sporządzone, pod datami i porządkiem zwyczajnym w radnych miastach, a extrakta onych z podpisami sądzących wydawane pod pieczęcią miasta moiego Berdyczowa, która ma bydź wyciściona na każdym arkuszu papieru, tak do pozwów, manifestów, dekretów i innych tranzakcyi sądowych, od których to manifestów, pozwów, dekretów dochody kancellaryi nie większe, jak są prawem ustanowione, dla sędziów i pisarzów ziemskich i grodzkich tymże sędziom i pisarzowi miasta Berdyczowa za prace ich i trudy dochodzić mają, oprócz grzywien, które sądzone i zebrane, za wiadomością i

rozsądzeniem moim expensowane bydź powinne; przed którym sądem wszystkie zapisy, tranzakcye między żydami i donacie, za poprzedzaiącym iednak zezwoleniem na przedaż lub darowizne, zeznawane i w xięgi pod datami porządnie wciągane bydź mają; nadto wszystkie dawne prawa, donacie, zapisy, na domostwa i kramnice służące, zapisy, między małżeństwem zaszłe, dla pamięci i dowodu, zabiegaiąc zaginieniu onych przez jaki przypadek, maią bydź i powinne do akt tychże przez oblatę wniesione w przeciągu trzech miesięcy od daty dzisiejszej pod nieważnością onych w czas przyszły, jeżeliby w tym czasie nie były w tych aktach miejskich oblatowane; na których wyż pomieniony sąd podpisać się powinien, zaświadczając oblatę onych, od których zwyczajna kancellariom opłata ma bydź w osobną skrzynkę składana do rozrządzenia moiego dla wyznaczenia z onej pensyi dla regenta kancelaryi, dla skrybentów, do onej potrzebujących, i na ufundowanie ratusza do sądzenia i kancellaryi; co się zaś tycze ślubów małżeńskich, postanawiam, ażeby więcej od nich nie brano, jak jeden procent od sta posagu; a od rozrządzenia maiątku po schodzących z tego świata żydach—jak jeden procent od sta pozostającego się wolnego majątku; od długów winnych, które zebrane od woli i rozrządzenia moiego zależeć będą; którzy to wybrani sędziowie najprzód maią wykonać przysięgę rotą zwyczajną—jako sprawiedliwie sądzić maią, żadnych kurrupciej brać nie będą, a, wykonawszy, rozpoczną zaraz dzieło swoie od przyjmowania do akt wszelakich dokumentów wyż pomienionych, tak zeznawać się maiących, jako i do oblaty podać się powinnych, sądzić zaś sprawy przed jarmarkiem Onufrejskim w miejscu, przez magistrat wyznać się maiącym, i one do wyjścia lat trzech expediować będą; po którym upłynieniu inni obrani lub ci sami potwierdzeni na drugie trzy lata bydź mogą. Które to moie postanowienie zalecając jak najmocniej przyprowadzać do skutku, dla większej wagi i mocy, podpisem ręki mojej i przyłożeniem pieczęci stwierdzam. Datum w zamku Berdyczowskim, dnia dwódziestego siódmego Marca, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego roku. M. X. Radziwił R. K. N. Prawo te w swoim zupełnym wigorze i sile zacząć się powinno wtedy, gdy skończy się termin, do którego teraz niniejszy jeszcze rabin ma moc podług konsensu jemu danego pełnienia moich powinności. Na co, dla lepszego objaśnienia, ten uczyniony dodatek własną ręką podpisuie. Datum ut supra. M. X. Radziwił R. K. N. W. R. mp. Które to prawo, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich żytomirskich iest zapisane.

Книга гродс., Житомирс., запис., № 296, годъ 1794. Л. 593 на об.

CCXXV.

Удостовѣреніе, выданное дворянскою Борженцкою поселенцамъ католикамъ, прибывшимъ въ мѣстечко Прилуки, въ томъ, что ея сынъ изъявитъ согласіе на принятіе ихъ въ число мѣщанъ и снабдитъ ихъ участками земли, такъ какъ онъ стремится къ усиленію въ мѣстечкѣ католическаго народонаселенія 1795. Іюля 17.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego, miesiąca Lipca siedmnastego dnia (veteris styli).

W roczki sądowe, grodzkie, winnickie, kadencyi Juliuszowej, dnia szostego podług nowego stylu przypadłe i sądzące się, przedemną, Gabryelem Porczyńskim, stolnikiem powiatu i podstolim grodzkim, winnickim, stawiąc się osobiście urodzony Tomasz Ruchcicki, te zapewnienie dla poddanych Przyłuckich, od j. w. Borzęckiej, P. K., dane, dla zapisania do akt niniejszych, grodzkich, bracławskich podał w tej istocie: Marko Dymenko, Ilko Bednarczuk i inni, gdy życzą sobie bydź mieszczanami, aby tedy byli pewni i przysposobiali się wcześnie do stawienia się, przyrzeczenie im to daię, iż mój syn dać im nie odmówi prawa i przywilejów na miejskie, jako wiadoma jestem, że równie jako i ja życzy sobie mój syn, aby osiadli mieszkańcy Przyłuccy katolicy w mieście Nowym. Daie się także i grunt temuż Dymenkowi i Bodnarczukowi z rozmiaru podług ugody z niemi na czynsz; w czym ich zapewniam i na to się podpisuię. Anna Borzęcka mp. Które to zapewnienie, do oblaty podane, jak się w sobie ma, tak co do słowa w xięgi grodzkie województwa Bracławskiego iest zapisane.

Книга гродская, Винницкая, записовая, годъ 1795, № 4748. Листъ 907.

CCXXVI.

Прошеніе, поданное Летичевскимъ магистратомъ Волынскому губернатору, генералъ-майору Шереметьеву, содержащее жалобу на гродскій летичевскій судъ о томъ, что онъ незаконно присудилъ городскія земли уніятскому Головачинецкому монастырю. 1795. Августа 23.

Działo się na sessyi czwartkowej magistratu ujazdu miasta Latyczowa, to iest dnia 23 Sierpnia v. s., 1795 roku.

Do j. w. generał-majora, lejb-gwardii konnego pułku primier majora, i kawalera, Wołyńskiej gubernii gubernatora, Bazylego Sergieiewicza Szeremetowa od mieszczan bywszego i terazniejszego magistratu miasta Jej Imperatorskiej mości Latyczowa uformowana nota, w następuiącej treści: Sąd i urząd bywszego i terazniejszego magistratu miasta Latyczowa w ucisku i krzywdzie swej nieznośnej z płaczem do sprawiedliwości j. w. pana zwykłej udaie się. Mieszczanie Latyczowscy, mając wokoło miasta grunta i sianożęcie obszerne, do siebie należące, zdawna obarczeni przemocą starościńską i uzurpacją gruntów do dóbr swych dziedzicznych i starościńskich, granicami stykaiących się, (jak się dawniej ordynarynie praktykowało), z tychże gruntów miejskich część Hołowczynieckiemu klasztorowi xięży Bazylianów do używania przed lat kilkadziesiąt za rozkazem rządców starościńskich nadawszy, gdy j. o. xiąże J. M. Czartoryski, starosta Latyczowski, podług swego żądania odgraniczył dobra swe graniczne Międzyboż i Hołowczyńce od miasta koronnego Latyczowa roku 1791, grunt przecie ów, O. O Bazylianom do użycia na nieiaki czas bez dokumentu pozwolony, od granicy hołowczynieckiej a międzybożskiej w gruntach miejskich za kopcami sytuowany, po rozgraniczeniu do wolnej dyspozycii dostał się mieszczanom właścicielom; a gdy xiądz Sinicki, superior hołowczyniecki, prosił mieszczan o pozwolenie użycia tychże gruntów ieszcze na rok ieden następny, zrobiwszy więc w aktach miejskich opis autentyczny, osobistym onego zeznaniem, pod dniem 7 Czerwca, roku 1792 odebrał zezwolenie rok ieszcze ieden z mocy tego opisu używać wyż pomienionego gruntu, pod tytułem sianożęci na 15 kosarzy. Po skończonym tym roku 1793 mieszczanie latyczowscy podupadli i ze wszystkich swych prowentów processem kilkunastoletnim, w sądzie assessorskim warszawskim kosztownie prowadzonym, ogołoceni, nie maiąc się czym wypłacić z długu trzechset dwudziestu dziewię-

ciu czerwonych złotych na processa i windykacią praw swoich i przywileiów, kwerendę metryk koronnych u w. Mikołaia Borysławskiego, łowczego ziemi Przemyskiej, zaciągnionego, też grunta temuż w. Borysławskiemu w procencie do używania oddali i tylko co sianożęć dla niego skosić kazaliśmy, aż natychmiast xięża Bazylianie gwałtownie dniem i nocą znaczną część tegoż siana do Hołowczyniec zabrali, a W. Borysławski nawzaiem z pod tegoż siana zabrać woły i te do kancelaryi do prezenty zapędzić rozkazał, skargi i pozwy podług zwyczaiu prawa w sprawie o wiolencią, z gruntu wynikłą, magistratowych miejskich latyczowskich właściciele tychże gruntów uformowali. W tym sądzie xięża Bazylianie hołowczynieccy nie chcąc się sądzić, dawszy się zkondemnować, udali się z memoriałem do j. w. pana dobrodzieja. Pan dobrodziej, swą rezolucią 1793 roku, w miesiącu Lipcu wydaną, odesłał tę sprawę do sądu grodzkiego latyczowskiego, aby przed innemi sprawami podług prawa została osądzona. Sąd grodzki starościński równie iak i sam starosta, a osobliwie w. sędzia Drużbacki, generalny plenipotent starościński, zawsze i we wszystkich prawnościach swoich z obowiązku swego nam przeciwny, sprawę tę przeciwko wszelkim prawom, z stopniów swoich i ze wszystkich miar sądowi swemu nie przyzwoitą, o wiolencią z gruntu miejskiego czyli starościńskiego (iak W. Drużbacki bydź go mianuie) pochodzącą, iuż po zapadłym procesie w sądach magistratowych, do sądzenia przyiął, apellacyi zakładanej nie dopuścił i temuż sądowi miejskiemu excypuiącemu się odpowiadać kazał; przeciwko dokumentom, a osobliwie opisowi, przez wyż rzeczonego xiędza superiora w aktach osobiście zeznanemu i dobrowolnie nastąpionemu, inkwizycią niepraktykowanym sposobem in accessorio exceptionis fori nakazał, a tym samym w poznanie i wątpliwość grunt miejski odkopczony i dokumenta autentyczne poddał, tym sposobem xięża Bazylianie (chociaż najmniejszego papirku do wyż rzeczonego gruntu nie okazuią i nie maią) ośmieleni, odebrawszy woły swoie z kancellaryi, często wspomnionych gruntów dotychczas używaią i do żadnego ciężaru i opłat miejskich z tegoż gruntu nie przykładaią się. A grod Latyczowski, sprawę tę z tego iedynie pozoru przyiowszy, do osądzenia uciążliwego przeciwko wyraźnym prawom, że ią kazano przed wszystkiemi sprawami osądzić, nie chce się na fundamenta tejże rezolucyi zapatrzyć, że osądzić kazano podług prawa licznych dekretów, od siebie różniących się, bez dopuszczenia appellacyi na kondescensiach, rozpisów, publikat, indagaciów, inkwizycyi nieprzyzwoitych namnożyć był przyczyną i do takiej expensy przywiodł, że i grunt wartości jej nie zastąpi i pewnie maiątki nasze do szczętu pożre ten proces, ieśli sprawiedliwość i miłosierdzie pańskie nie przykaże surowo,

aby sprawa ta, podług przepisu i stopniów prawa, w sądzie, sobie przynależnym, skutek swój odebrała, lub też ieśli j. w. pan nie odeszle sprawy tej po opinią do innego sądu, iż gród Latyczowski przeciwko prawu wyraźnemu ważył się ią przyiąć do swoiego sądu, iuż po nastąpionym procesie, z sądu miejskiego wywołaną, i tenże sąd miejski, od juryzdykcyi grodzkiej, starościńskiej najwarowniejszemi prawami i przywileiami wyłączony, sądowi swemu i processowi, na mocy iakoby powyż wytkniętej rezolucyi gubernialnej, ulegać bezprawnie zmusza, a grunt miejski w kwestyię i używanie, do dóbr dziedzicznych międzybozkich Hołowczynieckiemu monasterowi granicą stykaiący się i przyległy, poddaie. Roman Geranoski.

Книга летичевскаго магистрата, годъ 1795—1796, № 5720. Листъ 5 на оборотѣ.

CCXXVII.

Дарственная запись, выданная магистратомъ города Сальницы мѣщанину Григорію Маріевичу на земли, принадлежащія городу, съ увольненіемъ его и его наслѣдниковъ отъ всѣхъ государственныхъ и городскихъ повинностей, подъ тѣмъ условіемъ, что онъ будетъ заниматься ходатайствомъ по всѣмъ юридическимъ дѣламъ города. 1796. Сентября 18.

Dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Grudnia, 1797 roku.

Do urzędu Jego Imperatorskiej Mości i xiąg sądu głównego gubernii Podolskiej, przyszedłszy osobiście sławetny Grzegorz Maryewicz, mieszczanin Salnicki, podał do wpisania w te xięgi prawo, przez mieszczan salnickich na grunta, ogrody i sianożęci sobie nadane, którego wyrazy następuiące: My, magistrat miasta Jego Imperatorskiej Mości Salnicy, niżej przy położonych rękoma własnemi krzyżach i wyciśnionej miejskiej urzędowej pieczęci wyrażeni, swym i całego pospólstwa naszego, ieden za drugiego dotrzymanie ręcząc, imieniem czyniący, maiąc wzgląd na zasługi sławetnego Grzegorza Maryewicza, mieszczanina salnickiego i staranie tegoż około interesów, miasta naszego tyczących się, niniejszym prawem nadaiemy onemu i sukcessorom iego ogrody, grunta i sianożęci te wszystkie, których te-

raz używa, z dodaniem ieszcze tyle gruntów, wiele my używamy lub używać będziemy wiecznemi czasy; komorkę, przy kancellarii stoiącą, na potrzeb tegoż rozebrać pozwalamy, wolnego szynku, kurzenia gorzałki i warzenia piwa dozwalamy, od wszelkich podatków, tak do skarbu monarchicznego, iako też i do miasta należących, od dawania rekruta i rekrutowego, iako też i od postojów, sami zastępuiąc wszystko, tegoż szlachetnego Maryewicza wraz z sukcessorami nazawsze uwalniamy; obowiązkiem zaś iego będzie wydarzaiących się spraw naszych miejskich attentować; które to nadanie i w nim wyrażone punkta, tak sławetnemu Grzegorzowi Maryewiczowi, mieszczaninowi salnickiemu, iako i sukcessorom jego nazawsze służyć ma i powinno będzie, co wszystko ziścić i dotrzymać pod ostrością prawa, na łamaiących dobrowolne opisy w przypadku niedotrzymania przepisanego, przyrzekamy. Datum w kancellaryi naszej salnickiej, dnia ośmnastego Septembris, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt szóstego roku. Burmistrz Jan Sobkiewicz †. Sędzia słowiesny, Bazyli Pawłow †. Iwan Wojtiuk, mieszczanin †. Paweł Dubyna †. Lesko Gorega †. Józef Gawura †. Stefan, wójt. Iwonia Sobkiewicz †. Jan Daniłów †. Tymofiej Czychowski †. Miejsce pieczęci miejskiej, przy okopceniu wyciśnionej. Po wpisaniu którego prawa w xięgi niniejsze, oryginał tejże podaiącemu został powrócony.

Книга главнаго суда гражданскаго Подольской губерніи, годъ 1797—1799, № 4017. Листъ 15 на оборотѣ (№ акта 78).

CCXXVIII.

Привиллегія, данная княземъ Матөеемъ Радзивиломъ нѣкоторымъ купцамъ евреямъ на исключительное право торговли сукномъ въ городѣ Бердичевѣ. 1797, Февраля 8.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Kwietnia dwudziestego osmego dnia.

Przed urzędem i aktami magistratu miasta Jego Imperatorskiej Mości Zytomierza i przedemną, Józefem Witwickim, pisarzem przysięgłym miasta

Żytomierza, osobiście stawaiący urodzony Maryan Chynowski, te prawo od j. o. x. Radziwiłła kupcom sukiennikom, w mieście Berdyczowie mieszkaiącym, służące, z ostrzeżeniem wolności handlu sukiennego, na papierze herbowym napisane, podpisem ręki j. o. x. Mateusza Radziwiła zatwierdzone, do akt magistratu Żytomierskiego w oblatę podał, w te słowa: Mateusz xiąże Radziwił, rotmistrz kawaleryi narodowej, orderu świętego Huberta kawaler, pan i dziedzic miasta Berdyczowa z przyległościami, wiadomo czynię niniejszym prawem, iż ia, widząc mych mieszkańców uciemiężenia, onych w przeszkodach utrzymywać nie pragnę i tymczasowie nadaię to prawo: Sukiennicy moi: Icko Juchielowicz, Jankiel Boruchowicz, Szmul Aronowicz, Aron Zelmanowicz, Ayzyk Herszkowicz, Jankiel Szlomowicz, Abramko Moszkowicz, w mieście moim osiedli kupce i wszelkie ciężary znoszące, by przeszkody pod imieniem żadnym od nikogo nie mieli, nadaię, iżby nikt w mieście moim Berdyczowie handlu sukiennego nie czynił, ani sam przez się, ani przez subordynowane osoby, pzócz jarmarków pięciu publicznie zwykłych, ostrzegam i w jarmarku niedziel trzy targu dozwalam. Sukiennikom przez prawo oznaczonym te prawo ma służyć niniejszym i ich sukcessorom. Datum w Berdyczowie, dnia osmego Februarii, tysiąc siedmset dziewiędziesiąt siódmego roku. U tego prawa, w oblatę podanego, podpisy takowe: Mateusz Radziwił. Machnowskij ujezdnyj kaznaczej—Hryhory Petrowski. Które to prawo, słowo w słowo iak się w sobie ma, do xiąg niniejszych iest zapisane.

Книга житомирскаго магистрата, годъ 1796—1799, № 312. Листъ 449.

CCXXIX.

Заявленіе летичевскихъ мѣщанъ: христіанъ и евреевъ, поданное Летичевскому магистрату о томъ, что мѣщане вполнѣ довольны составомъ магистрата и не желаютъ производить вторичной баллатировки, предложенной нѣкоторыми мѣщанами евреями. 1798. Августа 16.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt osmego, miesiąca Sierpnia szesnastego dnia.

Do xiąg Jego Imperatorskiej Mości radzieckich magistratu Latyczowskiego osobiście przyszedłszy szlachetny Paweł Capukiewicz, te objaśnienie (od całego obszczestwa tak chrzesciańskiego, iako i żydowskiego miasta wolnego Latyczowa) do sądu radzieckiego magistratu Latyczowskiego zgodnie podane, na papierze prostym, z opłatą do skarbu monarchicznego kopiiek trzydziestu napisane, podpisami rąk własnych tegoż pospulstwa i nieumieiących pisma krzyżykami zatwierdzone, do akt niniejszych dla zapisania podał, w te słowa: Dnia szesnastego Sierpnia, tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt osmego roku do sądu podane, do magistratu Latyczowskiego od całego pospulstwa miasta Latyczowa obiaśnienie: My, mieszczanie: chrześcianie i żydzi, i całe pospulstwo miasta wolnego Jego Imperatorskiej Mości Latyczowa, niżej podpisani, daiemy te nasze objaśnienie w ręce szlachetnego prezydenta Lachowicza i całego magistratu Latyczowskiego na to, jako my, z woli Najiaśniejszego Pawła Pierwszego Piotrowicza, Imperatora, całą Rossią Samowładnącego, szczęśliwie nam panuiącego, i za imiennym ukazem, magistrat ten zgodnie w iednomyślności obraliśmy i ten już przez rząd gubernski Podolski zatwierdzony został, po którym zatwierdzeniu przysięgę wykonał, każdy w swoim kościele, podług religii, a po wykonanej do sprawowania swoiego obowiązku zabrał się. Gdy tedy niektórzy żydzi dali się z tym słyszeć, że chcą rujnować spokojność obywatelską i cisnąć się przemocnie do tegoż magistratu przez nowy bałterunek, więc my wszyscy, niżej podpisani, swym i całego pospulstwa imieniem, na to nie zezwalamy, bo z was kontenci iesteśmy, dla tego i was, szlachetny magistracie! o niedopuszczenie takiego bezprawia i niespokojności najpokorniej prosiemy, i aby przeszłe dumy uczyniły nam kalkulacią z branych miejskich dochodów przed delegowanemi, od was wyznaczonemi, natychmiast żądamy. Da-

tum w Latyczowie, dnia szesnastego Augusti, tysiąc siedmset dziewiędziesiąt osmego roku. Jan Kwiatkowski. Stefan Wojczenko. Dańko Łebed †. Prokop Szęderowski †. Nazar Chaczeski †. Jan Krzeszewski †. Marcin Staszewski †. Wasyl Waliwoda †. Ludwik Szeliga. Jakub Bnczek †. Jan Oleszewski †. Marcin Witkowski †. Paweł Kuzmenko †. Jan Smalski †. Martyn Andrejczuk †. Bazyli Laszczenko †. Kazimierz Łabazenko †. Michał Kosturowski †. Mykyta Cycałenko †. Semen Kuczeruk †. Josyp Rybaczenko †. Josyp Wituszyński †. Kost Mackow †. Mykoła Zozulski †. Łukasz Bobak †. Semen Szęderowski †. Jan Ciotczyn †. Stefan Sinkiewicz †. Andrzej Chomyszyn †. Jendrzej Zinczak †. Jan Dżura †. Jakub Nahorny †. Semen Sysaczenko †. Grzegorz Nawalny †. Bazyli Hornowy †. Andrzej Kostryczenko. Mykyta Tarnawski †. Tymko Pastuszenko †. Demian Zastołenko †. Fedko Ładenko †. Juzef Bukowski †: Matwij Kosztyszyn †. Jan Adiasiewicz. Bazyli Nahorny †. Bazyli Czernega †. Jan Fedorowicz †. Jan Morhun †. Grzegorz Tarasiewicz †. Tadeusz Skrzyniowski. Michał Huńków †. Harasym Josypowicz †. Jan Jaszczenko †. Lewko Iwanczyszyn †. Mykyta Tarasiewicz †. Stefan Waliwoda †. Filip Wujtowicz †. Sawa Syniohubenko †. Mykoła Bednarz †. Jan Wituszyński †. Mykoła Grydzak †. Jan Nazarenko †. Łukasz Gurski. Jan Szapowalczuk †. Jan Dobrohorski †. Choma Grydzuk †. Tymko Tylij †. Jurko Płaxienko †. Paweł Dżurenko †. Olexa Maniluk †. Łukasz Kureczka. Jan Sadzenicki †. Jarema Kostecki †. Klemens Nazarenko. Piotr Burdyński †. Stefan Maxymowicz †. Jan Granatowicz †. Filip Kozubiński † Paweł Adamowicz †. Jakim Junaszenko †. Mykyta Chrzanowski †. Gabriel Tysiączny †. Wawrzyniec Januszewicz. Roman Geranowski. Filip Płaxienko †. Grzegorz Bernacki †. Walenty Popczyński †. Michał Skowroński †. Wojciech Popczyński †. Semen Morhun †. Błażej Kwiatkowski †. Dmytro Laszczenko †. Tomasz Bukowski †. Paweł Czypylewicz †. Grzegorz Mytlak †. Stefan Hałecki †. Kłym Szerokostup †. Maciej Janiewicz †. Nyczypor Szpycia †. Omelko Musienko †. Jan Nosaniuk †. Ostap Karpenko †. Michał Paszczyński †. Michał Janowski †. Stefan Szeliga †. Jan Koltunenko †. Mykoła Grydzak †. Konstanty Żuczek †. Starozakonni: Berko Josiowicz. Eyzyk Abramowicz. Michel Abramowicz. Michel Lejbowicz. Lejba Szlomowicz, Boruch Duwidowicz. Duwid Mędlowicz. Duwid Jowel Jankielowicz. Abramko Johoszowicz. Aron Moszkowicz. Froim Judkowicz. Abramko Aronowicz, Meierko Judkowicz. Zejlik Moszkowicz. Joś Szłomowicz. Berko Josiowicz. Nuchym Boruchowicz. Duwid Zusiowicz. Kopel Fajbiszowicz. Herszko Lejzorowicz. Icko Lejzorowicz. Judko Jownowicz. Lejbka Aronowicz. Mortko Litmanowicz. Szloma Mortkowicz.

Duwid Josiowicz. Szrul Moszkowicz. Szmujło Łejzorowicz. Wol Mejerowicz Michel Moszkowicz. Boruch Chaimowicz. Moszko Abramowicz. Judka Owszyjowicz. Srul Owszyiowicz. Moszko Jankielowicz. Zelman Ickowicz. Abrańko Herszkowicz. Szędla Herszkowiczowa. Herszko Szmujłowicz. Które to objaśnienie, słowo w słowo jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych iest zapisane.

Книга Летичевскаго магистрата, годъ 1798, № 5723. Листъ 32 на сборотъ.

УКАЗАТЕЛЬ

именъ городовъ и мѣстечекъ, упомянутыхъ въ актахъ этого тома.

Александровка 469—471.
Аннополь 400—401.

Баворовъ 229.
Балта 438—439.
Барановка 354—355.
Бердичевъ 287, 320—321, 581—583, 588—589.
Берестечко 47—49.
Богуславъ 500—501, 519, 521, 524.
Брацлавль 529—538, 542, 558.
Брестъ-Литовскій 111, 113, 509—510.
Броды 235, 241.
Брусиловъ 78—80, 287.
Бускъ 214.
Бышевъ 287.
Бѣлая-Церковь 287, 500—501, 547—548.
Бѣлозоръ 525—527.
Бѣлополь 287.

Варшава 41, 313, 498—499, 508, 509—510.
Веледники 287, 385—386, 464—465.

Вильна 13, 14, 25, 61, 62, 67, 84, 126, 161, 509—510, 534, 540, 550, 559.
Винница 419—420, 509, 532, 537, 563.
Витебскъ 267—268.
Владимiръ (Волынскiй) 28—34, 142—150, 207, 223.
Выжва 165, 238—240, 245, 251—252, 285—286.
Вышгродокъ 236—237.

Гайсынъ 527—529.
Гданскъ 508.
Германовка 522.
Глиняны 214.
Гнезно 509.
Гороховъ 90—97, 222.
Гродно 509—510.
Грубешевъ 29.

Даниловъ см. Медведовка.
Дрогичынъ 509.
Дубно 177—180, 223, 241, 255, 258—259, 267—270, 317—320.
Дунаевцы 407.
Дымиръ 522.

Жаботынъ 553—554.
Жванецъ 407.
Житомиръ 287, 509, 517—521, 521—524, 544.

Залосьцы Старые и Новые 236, 253.
Заславль 236.
Збаражъ 237.
Звенигородка (Звенигородъ) 558—564.
Ивница 501—503.

Калниболота 561.
Калишъ 509.

Каменецъ-Подольскій 34—35, 150—152, 152—154, 157—158, 158—160, 181—187, 198—200, 200—202, 203—205, 205—206, 209, 210, 210—211, 211—212, 214, 215, 226, 227, 228—229, 229, 232—233, 237, 241—242, 246, 247—249, 249—250, 256, 262, 263—264, 264—265, 271, 272—273, 278—282, 290—295, 295—299, 300—301, 302—303, 303—304, 306—313, 314—315, 316—317, 321—322, 323—324, 325—327, 329—346, 347—351, 356—358, 358—359, 363—367, 367—370, 370—374, 274—379, 380—384, 390—396, 396—400, 406—409, 410—411, 412—416, 417—418, 421—422, 432—433, 435—436, 437—438, 443—447, 465—468, 471—481, 488—489, 498—499, 509, 512—513, 574—576, 579.

Каневъ 64—67, 500—501, 558.

Каричинцы 359—360.

Китайгородъ 407.

Кіевъ 25, 123—124, 161, 558.

Ковель 49—50, 56—57, 57—58, 58, 59—60, 109—117, 117—122, 134—135, 163—164, 164—165, 167—168, 169—170, 170—171, 171—172, 172—174, 174—177, 196—197, 212—214, 220, 223, 242—244, 260—262, 274—276, 305—306.

Ковно 509—510.

Коростышевъ 287, 422—424.

Корсунь 137, 138, 287, 535, 538—545, 560.

Костюшковщина 97—100.

Кочоровъ 386—388,

Краковъ 1, 41, 107, 293, 313, 383, 418, 509.

Кременецъ 3—5, 38—45, 57, 207, 223, 237, 240—241, 253—254, 486—487.

Кременчугъ 127.

Крыловъ 125—132, 551, 552, 553.

Куневъ 237.
Лабунь 237.
Лежайскъ 268.
Ленчица 509—510.
Летичевъ 51—52, 484—485, 546—547, 578—581, 585—587, 590—592.
Лешневъ 237.
Литинъ 80—82.
Ловковъ 287.
Ломоватое 525—527.
Лугины 287.
Луцкъ 1—2, 12—17, 17—27, 30, 33, 45—46, 52—56, 63—64, 133, 139—140, 141—142, 160—163, 207, 223, 328, 454, 455, 509.
Лысянка 135—138, 287, 560.
Львовъ 1, 41, 154—157, 159, 214, 263, 279, 281, 284, 293, 294, 313, 322, 366, 382, 383.
Любаръ 287.
Люблинъ 29, 263, 509.
Лянцкорона (Подольская) 407.
Ляховцы 233—236.
Макаровъ 287.
Маковъ 407.
Махновка 515—516.
Мачоха 534.
Медведовка 549—557.
Межибожъ 283.
Межиричъ-Острожскій 106—108.
Межиричка 287.
Мелецъ 268.
Мизочъ Великій 401—405.
Миляновичи 165, 260.
Минскъ 509—510.

Мирополь 287, 430 - 431.
Мліевъ 552.

Народычи Старые 287.
Николаевъ (Подольскій) 282—285.
Новогродокъ (Литовскій) 509—510.
Новый-Мыльскъ 192—193.
Норинскъ 287.

Овручъ 168—169, 230—232, 287, 490—491, 492—493, 494—495, 495—496, 497—498.
Олевскъ 287.
Олыка 60—63, 189—191, 197—198, 206—208, 224-226, 241, 273—274, 440, 441—442, 442—443, 447—448, 448—449, 451—452, 453—455, 456, 457—458, 459—460, 460, 461—462, 462—463, 469.
Острогъ 207, 223.
Острожецъ 36—37, 100—106.
Орынинъ 407.

Паволочъ 287, 428—430.
Пинскъ 276—278, 509—510.
Плоцкъ 509—510.
Погребыщи 287.
Познань 293, 313, 383, 509.
Полонное 221, 223, 236.
Прилука 584.

Раковщина 265—267.
Рожовъ 519, 520, 522, 524.

Сальница 587—588.
Сатановъ 253—254.
Синява 287.
Синявка 287.
Сквира 513—514, 519, 521, 524.

Славута 237.
Смила 426—428.
Смотричъ 5—12, 253.
Соколовка 388—390.
Соколь 195.
Станиславовъ 263.
Стеблевъ 137, 138, 552, 560.
Степань 165—167.
Судомиръ 29.
Судылковъ 237.
Сѣнява 249.
Сѣрадзъ 509—510.
Таборовъ (Таборовка) 565—569.
Тайкуры 193—194.
Тараща 289—290, 519, 520, 524.
Тлусте 178—189.
Торунь 508.
Торчинъ 328—329.
Троки 14.
Трылисы 287.
Тучинъ 104.
Хвастовъ 287, 482—483.
Хмѣльникъ 500—501.
Хотинъ 271, 301.
Чарторыя 456.
Черкассы 65, 525—527, 552, 558.
Черниховъ 287.
Чигринъ 82—90, 126, 127, 550—555, 560.
Чорнобыль 351—352, 424—425, 449—451, 576—577.
Чортковъ 210.
Чудновъ 287, 361—363, 463.
Шатава 407.

Шымраевка 287.

Юзефгродъ см. Балта.

Ямполь (Волынскій) 236.
Ярышевъ 512.
Ясногородка 433—434.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

СТРАН.

I. Грамота короля Владислава (Ягелла), пожалованная жителямъ Луцкой земли. Король уравниваетъ права дворянъ этой земли съ правами дворянъ польскихъ, жалуетъ горожанамъ Магдебурское право, освобождаетъ кметей отъ податей въ пользу старость и обязывается хранить права и свободу Православной церкви. 1432. Октября 31 дня. . . . . . 1.

II. Грамота В. Князя Свидригайла, жалующая Магдебурское право городу Кременцу и опредѣляющая въ должность Кременецкаго войта Нѣмчина Юрка изъ Буска. При семъ исчисляются права и доходы, которыми предоставляется пользоваться войту. 1438. Мая 9. . . . . 3.

III. Жалованная грамота короля Казимира III городу Смотричу на Магдебурское право. 1448. Августа 15.

Подтвержденіе правъ и привилегій города Смотрича королемъ Станиславомъ-Августомъ. 1792. Іюля 5. 5.

IV. Грамота, пожалованная городу Луцку великимъ княземъ Литовскимъ, Александромъ, на Магдебургское право; въ той-же грамотѣ: опредѣляются доходы войта; разрѣшаются 3 годичныя ярмарки; предоставляется городу право учредить собственные вѣсы и мѣры, построить ратушу, воскобойню, баню; опредѣляется порядокъ выбора городскихъ чиновни-

СТРАН.

ковъ и порядокъ судопроизводства; мѣщане освобождаются отъ зависимости отъ городскихъ судовъ и возлагается на нихъ обязанность военной службы. 1497. Іюля 31.

Подтвержденіе всѣхъ правъ города Луцка королемъ Александромъ 1503. Февраля 23.

Подтвержденіе двухъ предъидущихъ грамотъ королемъ Сигизмундомъ-Августомъ 1560, Іюля 15, и королемъ Стефаномъ 1576. Октября 22. . . . 12

V. Грамота короля Александра, освобождающая, на основаніи болѣе древней грамоты короля Казимира, луцкихъ мѣщанъ отъ излишнихъ торговыхъ пошлинъ, отъ подводной повинности и отъ обязанности содержать плотину, 1498, февраля 6 дня.

Грамота короля Александра, разрѣшающая, на основаніи болѣе древней грамоты В. К. Свидригайла, луцкимъ мѣщанамъ право пользоваться строевымъ лѣсомъ и пастбищами въ королевскихъ и иныхъ имѣніяхъ въ окрестности Луцка. 1502, іюля 24.

Грамота короля Сигизмунда I, освобождающая, на основаніи болѣе древней грамоты короля Александра, луцкихъ мѣщанъ отъ обязанности постоя для старостинскихъ слугъ, 1507, генваря 16.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, освобождающая луцкихъ мѣщанъ отъ уплаты торговыхъ пошлинъ, обеспечивающая городской судъ и городскіе доходы, устанавливающая ярмарки и торги въ городѣ Луцкѣ и т. д. 1552, декабря 29.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, подтверждающая права, пожалованныя городу Луцку 4-мя предъидущими грамотами, 1569, іюля 16.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, утверждающая въ пользу луцкихъ мѣщанъ право исключительной гуртовой купли товаровъ у пріѣзжихъ купцовъ, 1558, марта 28.

Грамота короля Стефана, подтверждающая права, пожалованныя городу Луцку всѣми предъидущими грамотами 1576, октября 22.

Грамота короля Стефана, подтверждающая городу Луцку магдебурское право, также право постановлять вилькиры и обеспечивающая разные городскіе доходы, 1576, октября 26. . . . . 17.

VI. Грамота короля Сигизмунда I, подтверждающая

СТРАН.

городу Владиміру, на основаніи болѣе древнихъ грамотъ, Магдебурское право, освобождающая Владимірскихъ мѣщанъ: отъ уплаты торговыхъ пошлинъ въ повѣтахъ Владимірскомъ и Луцкомъ, за исключеніемъ самого города Луцка; отъ обязанности слѣдовать за старостою въ военные походы и отъ старостинскаго суда въ тяжбахъ земянъ съ мѣщанами. Грамота разрѣшаетъ Владимірскимъ мѣщанамъ пользоваться строевымъ лѣсомъ въ окрестности 2 миль около города и предписываетъ имъ усиливать городское населеніе припискою въ число мѣщанъ свободныхъ, захожихъ людей. 1509. Іюля 17.

Грамота короля Сигизмунда I, устанавливающая городскіе доходы, назначенные на укрѣпленіе и содержаніе фортификацій города Владиміра. 1532. Іюня 20.

Грамота короля Сигизмунда I, предписывающая Владимірскимъ старостамъ: не присвоивать себѣ права суда надъ мѣщанами, не захватывать городскихъ доходовъ и прекратить всякія притѣсненія мѣщанъ. 1534. Марта 29.

Грамота короля Сигизмунда-Августа, подтверждающая городу Владиміру права, пожалованныя тремя предъидущими грамотами 1560. Августа 6. . 28.

VII. Грамота, выданная Сигизмундомъ I, каменецкимъ мѣщанамъ, опредѣляющая разкладку вновь установленной подати, называемой „*Сошъ*“, между Армянами, Русинами и Католиками и разрѣшающая мѣщанамъ употреблять эту подать, свѣдома каменецкаго старосты, на укрѣпленіе и починку города. 1519. Мая 22. . . . . 34.

VIII. Грамота Сигизмунда I, разрѣшающая князю Петру Михайловичу основать городъ въ его наслѣдственномъ имѣніи, селѣ Острожцѣ, въ земли Волынской; устанавляющая въ этомъ городѣ торги и ярмарки, жалующая ему Магдебурское право и освобождающая его жителей отъ пошлинъ въ пользу частныхъ лицъ за провозъ товаровъ. 1528. Іюня 29. . . . 36.

IX. Грамота короля Сигизмунда I, подтверждающая городу Кременцу Магдебурское право, обезпечивающая за мѣщанами право безпрепятственно заниматься торговлею и ремеслами, освобождающая ихъ отъ уплаты торговыхъ пошлинъ въ Польшѣ и Литвѣ

СТРАН.

и предоставляющая королевѣ Бонѣ, во владѣніе которой передается городъ, расширить новыми грамотами его права и привиллегіи. 1536, Марта 31.

Грамоту эту подтвердили короли: Сигизмундъ-Августъ 1569 года, Іюля 7; Владиславъ IV—1642 г., Марта 9; Іоаннъ-Казиміръ—1650 г., Генваря 20; Михаилъ—1669 г., Ноября 20; Іоаннъ III—1681 г., Марта 8 и Августъ III—1748 г., Ноября 15. 38.

X. Мѣновая запись, по которой королева Бона уступаетъ Луцкому старостѣ, князю Андрею Михайловичу Сангушковичу-Коширскому, пріобрѣтенное ею Луцкое войтовство, въ замѣнъ за имѣнія, находящіяся въ Мельницкой волости. 1544. Сентября 29. 45.

XI. Жалованная грамота Сигизмунда-Августа кіевскому воеводѣ, князю Фридриху Глебовичу Пронскому, на право переименовать въ городъ имѣніе его—Берестечко и устроить въ немъ 2 ярмарки и торги. 1547. Іюня 7.

Подтвержденіе той же грамоты королемъ Станиславомъ-Августомъ 1766. Генваря 17. . . . . . 47.

XII. Грамота королевы Боны, освобождающая евреевъ города Ковля отъ взноса всякихъ податей и даней, въ замѣнъ которыхъ они обязываются уплачивать ежегодный чиншъ—по одному червонцу отъ каждаго двора. 1547. Августа 14. . . . . 49.

XIII. Рѣшеніе, постановленное королемъ Сигизмундомъ II Августомъ, признающее хутора, находившіеся въ лѣсу, называемомъ Згаръ, собственностью мѣщанъ города Летичева, не принадлежащею къ землямъ, лежащаго среди нихъ, села Осовы, 1548. Генваря 20. 51.

XIV. Грамота Сигизмунда-Августа, подтверждающая продажу въ потомственное владѣніе Луцкаго войтовства королевою Боною Ивану Яцковичу Борзобогатому 1548. Генваря 23. . . . . 52.

XV. Грамота королевы Боны, предписывающая ковельскому старостѣ наблюдать за тѣмъ, чтобы евреи не селились въ городѣ Ковлѣ, внѣ отведенной для нихъ улицы и чтобы христіане не строили домовъ на этой улицѣ. 1556. Генваря 9. . . . . 56.

XVI. Грамота королевы Боны, освобождающая бурмистровъ и писаря ковельскаго магистрата отъ уплаты чинша. 1556. Генваря 9. . . . . 57.

СТРАН.

XVII. Грамота королевы Боны, разрѣшающая ремесленникамъ города Ковля устроить цехи. 1556. Генваря 10. 58.

XVIII. Приказъ короля Сигизмунда-Августа старостѣ Ковельскому, Франциску Фальчевскому, о томъ, чтобы онъ удержалъ своихъ слугъ отъ притѣсненій ковельскихъ мѣщанъ и не нарушалъ правъ, пожалованныхъ городу Ковлю королевою Боною. 1556, Іюля 4.

Подтвержденіе того же приказа Сигизмундомъ III. 1611. Ноября 25. . . . . 59.

XIX. Грамота, данная городу Олыкѣ на Магдебурское право отъ князя Николая Радзивила, воеводы Виленскаго, великаго маршала и канцлера великаго княжества Литовскаго. 1564. Мая 31.

Подтвержденіе той-же грамоты его внуками, князьями: Николаемъ-Христофоромъ и Альбертомъ-Станиславомъ Радзивилами. 1612. Іюня 21. . . 60.

XX. Грамота Сигизмунда-Августа, освобождающая домъ дворянина Василія Коледы, находящійся въ городѣ Луцкѣ, отъ всякихъ податей, а также освобождающая потомственно владѣльца дома отъ зависимости отъ луцкаго магистрата и подчиняющая его луцкому, замковому уряду. 1568. Августа 8. . . 63.

XXI. Жалованная грамота Сигизмунда-Августа городу Каневу на право владѣнія мельницами, лежащими въ чертѣ городскихъ земель 1571. Февраля 4.

Подтвержденіе предыдущей грамоты королемъ Стефаномъ 1676. Октября 20.

Охранная Грамота короля Стефана, предписывающая владѣльцамъ сосѣднихъ имѣній не захватывать земель, принадлежащихъ городу Каневу, и не препятствовать на своихъ земляхъ промысламъ каневскихъ мѣщанъ. 1676. Ноября 27.

Жалованная грамота короля Іоанна-Казимира, городу Каневу на Магдебурское право, ярмарки, торги, откупъ питей, мельницъ, перевоза и. т. д. 1661, іюля 20.

Подтвержденіе всѣхъ предыдущихъ грамотъ а также правъ и привилегій города Канева, значившихся въ другихъ грамотахъ и въ люстраціяхъ со времени основанія города В. К. Л. Гедиминомъ

СТРАН.

до конца XVIII вѣка, съ прибавленіемъ новыхъ привилегій и льготъ, пожалованное королемъ Станиславомъ-Августомъ 1792. Іюля 9. . . . . . . 64.

XXII. Грамота короля Генриха, разрѣшающая земянину Яцку Бутовичу построить замокъ въ его имѣніи, Брусиловѣ, переименовать оное въ мѣстечко, установить въ немъ ярмарки и торги и т. п. 1574, Марта 29. . . . . 78.

XXIII. Грамота короля Стефана, разрѣшающая Литинскому державцѣ, Станиславу Лацу, учредить мѣстечко въ имѣніи Литинѣ, устроить въ немъ свободную продажу питей и установить 2 ярмарки и торги 1578. Сентября 20. . . . . 80.

XXIV. Грамота короля Сигизмунда III, разрѣшающая Черкасскому старостѣ, князю Александру Вишневецкому, основать городъ на пустомъ урочищѣ, называемомъ Чигринъ, опредѣляющая права и обязанности мѣщанъ, жалующая званіе чигиринскаго войта черкасскимъ старостамъ и опредѣляющая какъ доходы города и войта, такъ и границы городскихъ земель. 1589. Мая 1.

Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Чигрину Магдебургское право и устанавливающая 2 ярмарки и торги. 1592. Октября 15.

Грамота короля Станислава-Августа, подтверждающая предъидущія права города Чигрина и расширяющая ихъ, согласно съ постановленіями позднѣйшихъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Апрѣля 16. 82.

XXV. Грамота князя Григорія Львовича Сангушка-Ковирскаго и жены его, Софіи, жалующая городу Горохову магдебургское право, опредѣляющая: доходы, права, привилегіи и обязанности городскія, государственныя и владѣльческія повинности и поземельную собственность мѣщанъ. 1600. Іюля 26.

Грамота короля Сигизмунда III, подтверждающая порядокъ при избраніи войта. 1601. Марта 10. . . . . 90.

XXVI. Грамота короля Сигизмунда III, разрѣшающая кіевскому земянину, Ісааку Костюшковскому, основать мѣстечко въ его имѣніи Костюшковщинѣ и устанавливающая въ этомъ мѣстечкѣ 2 ярмарки, торги и свободную продажу питей 1601. Февраля 20. . . . . 97.

СТРАН.

XXVII. Купчая крѣпость, выданная старостою луцкимъ, Николаемъ Семашкомъ, дворянину Яну Кашовскому на мѣстечко Острожецъ и принадлежащія къ нему села. 1602. Мая 15. . . . . 100.

XXVIII. Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Межиричу, по прозьбѣ его владѣльца, князя Януша Острожскаго, магдебургское право, устанавливающая въ немъ 2 ярмарки, торги и свободную продажу питей. 1605. Февраля 18. . . . . 106.

XXIX. Грамота короля Сигизмунда III, возобновляющая городу Ковлю магдебургское право, устанавливающая отношенія магистрата къ старостѣ и опредѣляющая городскіе доходы. 1611. Ноября 28.

Подтвержденіе предъидущей грамоты королемъ Іоанномъ Казиміромъ. 1650. Іюля 14.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая городу Ковлю всѣ права и привилегіи, пожалованныя его предшественниками. 1635. Марта 22.

Грамота короля Михаила, подтверждающая всѣ предъидущія и устанавливающая въ Ковлѣ двѣ новыя ярмарки. 1670. Декабря 16.

Грамота короля Іоанна III, подтверждающая всѣ предъидущія, запрещающая судить Ковельскихъ мѣщанъ въ городскихъ судахъ и умножающая статьи городского дохода. 1681. Апрѣля 30. . . . . 109.

XXX. Грамота канцлера короннаго, Ковельскаго старосты, Щаснаго Крыскаго, подтверждающая евреямъ города Ковля, на основаніи привилегіи, пожалованной имъ королевою Боною, право отдѣльнаго, собственнаго суда и другія льготы. 1613. Августа 21.

Грамота короннаго гетмана, Ковельскаго старосты, Станислава Конецпольскаго, подтверждающая предъидущую грамоту, а также разрѣшающая евреямъ города Ковля посылать ассессоровъ въ смѣшанные суды и освобождающая отъ налоговъ ихъ кладбище. 1634. Октября 28.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая обѣ предъидущія грамоты. 1635. Марта 14.

Грамота Познанскаго воеводы, Ковельскаго старосты, Крыстофа Опалинскаго, устанавливающая денежныя повинности евреевъ города Ковля. 1647. Мая 18.

СТРАН.

Подтвержденіе предъидущихъ грамотъ королемъ Іоанномъ Казиміромъ. 1650. Марта 13.

Подтвержденіе всѣхъ предъидущихъ грамотъ, а также грамоты короля Сигизмунда III, 1611-го года, разрѣшившей евреямъ города Ковля свободную продажу питей. Подтвердительныя грамоты пожалованы королями: Михаиломъ—1670 Декабря 5; Іоанномъ III—1676, Февраля 12 и Августомъ II—1699, Мая 21. . . . . 117.

XXXI. Копія грамоты, выданной Сигизмундомъ III цеховымъ ремесленникамъ города Кіева на право безпошлинной торговли товарами: мѣховыми, красными, рыбою, солью, саломъ, воскомъ и кожами. 1615. Февраля 28. . . . . 123.

XXXII. Грамота короля Сигизмунда III, жалующая городу Крылову магдебурское право, устанавливающая его доходы, поземельную собственность, ярмарки, торги и другія льготы. 1616, въ Іюнѣ

Подтвержденіе тѣхъ-же правъ и расширеніе ихъ королемъ Станиславомъ-Августомъ. 1792. Марта 30. 125.

XXXIII. Грамота, пожалованная Сигизмундомъ III городу Луцку. Король, желая вспомоществовать возстановленію благосостоянія города, сильно пострадавшаго отъ пожара, предоставляетъ въ распоряженіе магистрата доходы, получаемые съ продажи сѣна, смолы и дегтя. 1617. Октября 18. . . . . 133.

XXXIV. Наказъ короля Сигизмунда III членамъ коммиссіи, отправляемой въ городъ Ковель для обсужденія дѣла о притѣсненіяхъ ковельскихъ мѣщанъ евреями и для разграниченія земель ковельскихъ мѣщанъ отъ земель села Бѣленя. 1619. Марта 4. . 134.

XXXV. Грамота короля Сигизмунда III, разрѣшающая основать городъ на урочищѣ, называемомъ Лысянка, жалующая этому городу Магдебурское право и опредѣляющая права и обязанности мѣщанъ. 1622. Іюня 28. . . . . 135.

XXXVI. Мандатъ королевскій, требующій въ судъ урядниковъ магистратскихъ и мѣщанъ города Луцка за то, что они схватили въ городѣ мѣщанъ, подданныхъ Богородицкой церкви, посадили въ тюрму и принудили ихъ внести лишнія деньги на уплату государственныхъ податей. 1625. Декабря 6. . . . 139.

СТРАН.

XXXVII. Грамота короля Владислава IV, которою онъ подтверждаетъ всѣ права и привилегіи, пожалованныя городу Луцку его предшественниками. 1633. Марта 5. . . . . 141.

XXXVIII. Грамота короля Владислава IV, подтверждающая права и привиллегіи, пожалованныя городу Владиміру королями: Сигизмундомъ I, Сигизмундомъ-Августомъ и Сигизмундомъ III. 1633. Марта 10.

Грамота короля Владислава IV, подтверждающая вилькиръ, постановленный па общей сходкѣ владимірскихъ мѣщанъ, о сборѣ и порядкѣ храненія подушной подати, взымаемой съ мѣщанъ владимірскихъ въ пользу города. 1633. Марта 20.

Подтвержденіе двухъ предъидущихъ грамотъ королемъ Іоанномъ Казиміромъ. 1652. Марта 7. . 142.

XXXIX. Рѣшеніе, постановленное совѣтомъ сорока мужей Каменецкаго армянскаго магистрата, устанавливающее порядокъ избранія войта совѣтомъ сорока мужей и депутатами отъ посполитыхъ мѣщанъ, а также запрещающее одному лицу занимать одновременно двѣ магистратскія должности. 1634. Декабря 7. Подвтержденіе этого рѣшенія королемъ Владиславомъ IV. 1635. Марта 22. . . . . . . 150.

XL. Приказъ короля Владислава IV членамъ Каменецкаго магистрата о томъ, чтобы они обращали доходы, получаемыя съ села Кормильча, на содержаніе городского хлѣбного магазина и городской артилеріи. 1647. Мая 30. . . . . 152.

XLI. Жалобы и желанія мѣщанъ города Львова, поручаемыя ими ходатайству каменецкаго епископа на предстоящемъ сеймѣ. Мѣщане жалуются о томъ: что городскія укрѣпленія и постройки разорены; они просятъ, чтобы на починки ихъ возвращена была сумма, отказанная на этотъ предметъ Русскимъ воеводою Матчинскимъ и захваченная въ государственную казну, а также о назначеніи въ пособіе мѣщанамъ чоповой подати. Они просятъ возвратить городу хотя часть суммъ, на которыя выданы обязательства государственнымъ казначействомъ; мѣщане жалуются притомъ на крайній упадокъ торговли вслѣдствіе того, что начальство Львовскаго замка присвоило себѣ право взимать

СТРАН.

подати отъ привозимыхъ товаровъ, что оно подчинило, вопреки городскому праву, своему суду пріѣзжихъ купцовъ и отняло у магистрата надзоръ за ними и кромѣ того взыскиваетъ съ мѣщанъ незаконную подать въ пользу воеводы. Наконецъ мѣщане жалуются на противузаконный захватъ евреями городскихъ промысловъ и торговли и на неповинованіе ихъ королевскимъ предписаніямъ. 1647. (Іюня 27). 154.

XLII. Приказъ короля Іоанна-Казимира коммиссарамъ, отправленнымъ въ Каменецъ для повѣрки отчетовъ, представленныхъ магистратомъ, о томъ, чтобы они не судили никакихъ тяжбъ между мѣщанами и не препятствовали имъ подавать апелляцій въ королевскій судъ. 1655. Сентября 26. . . . . 157.

XLIII. Грамота короля Михаила, подтверждающая грамоту, пожалованную городу Каменцу Сигизмундомъ III, по смыслу которой Каменецъ уравнивался въ правахъ со Львовомъ, а также присоединяющая къ городу предмѣстіе, называемое Подгродзіе. 1670. Марта 16. . . . . 158.

XLIV. Подтвержденіе королемъ Михаиломъ всѣхъ правъ и привиллегій, пожалованныхъ городу Луцку его предшественниками. 1670. Сентября 17.

Подтвержденіе тѣхъ-же правъ и привиллегій королемъ Станиславомъ Августомъ. 1775. Августа 8. 160.

XLV. Постановленіе Ковельскаго магистрата о томъ, чтобы члены магистрата обязаны были впредъ записывать въ особую книгу городскіе доходы и расходы и представлять о нихъ отчетъ на сходкѣ всѣхъ обывателей городскихъ или-же лицамъ, уполномоченнымъ на то сходкою. 1677. Февраля 4. . 163.

XLVI. Грамота воеводы Подляскаго, старосты Ковельскаго, графа Вячеслава Лешчинскаго, устраивающая »выбранецкую слободу« въ селѣ Красная-Воля. Жители слободы обязаны будутъ, въ замѣнъ данной имъ земли, отправляться въ военные походы и составлять городскую стражу въ городѣ Ковлѣ, получая жалованіе отъ старосты и денежное и вещественное пособіе отъ города Ковля, мѣстечекъ: Выжвы и Миляновичъ, и отъ двухъ сосѣднихъ селъ. 1681. Іюня 23. . . . . 164.

77

СТРАН.

XLVII. Грамота короля Іоанна III, разрѣшающая установить двѣ годичныя ярмарки въ городѣ Степанѣ. 1682. Мая 17. . . . . 165.

XLVIII. Разрѣшеніе, выданное ковельскимъ мѣщанамъ старостою ковельскимъ, Степаномъ Лещинскимъ, дозволяющее имъ хлопотать у короля какъ о подтвержденіи прежнихъ городскихъ привилегій, такъ и о расширеніи ихъ. 1683 (?). . . . . 167.

XLIX. Привилегія, выданная королемъ Іоанномъ III, полковнику Максимиліяну Булыгѣ на пожизненное право пользованія Овруцкимъ войтовствомъ 1683. Іюня 21. . . . . 168.

L. Приговоръ Ковельскаго магистрата, замѣняющій законное наказаніе преступницы штрафомъ въ пользу церквей, вслѣдствіе предстательства за нее духовнаго лица. 1697. Октября 12. . . . . 169.

LI. Записка управляющаго Ковельскимъ староствомъ, дворянина Архиповича, которую онъ назначаетъ исправляющимъ должность ляндвойта мѣщанина Захаріяшевича. 1697. Ноября 10. . . . . 170.

LII. Приговоръ, состоявшійся на сходкѣ всѣхъ урядниковъ и граждапъ города Ковля, по которому мѣщанинъ Павелъ Долинскій объявляется лишеннымъ чести, потомки-же его недостойными занимать городскіе уряды, за то, что Долинскій, нарушивъ присягу, сбѣжалъ изъ города во время исполненія имъ должности лавника. Приговоръ этотъ опредѣлено публиковать въ городѣ и предмѣстьяхъ. 1698. Февраля 3. . . . . 171.

LIII. Контрактъ, по которому магистратъ города Ковля отдаетъ на годъ на откупъ мѣщанину Андрею Дробничу городскіе доходы. Доходы эти перечисляются подробно; притомъ постановлено подвергать взысканію штрафа тѣхъ мѣщанъ, которые будутъ уклоняться отъ ихъ взноса. 1798. Февраля 11. . 172.

LIV. Приговоръ Ковельскаго магистрата, присуждающій взыскать съ бывшаго ляндвойта, Александра Семеновича, истраченныя имъ городскія деньги и штрафъ за вмѣшательство его въ судебныя дѣла, а также подвергнуть его тюремному заключенію за оскорбленіе бурмистра и за превышеніе власти. 1698. Марта 13. . . . . 174.

СТРАН.

LV. Распоряженіе княгини Любомирской, въ которомъ она исчисляетъ повинности и права дубенскихъ мѣщанъ и указываетъ мѣры городского благоустройства. 1699. Мая 26. . . . . 177.

LVI. Рѣшеніе коммиссіи, отправленной въ Каменецъ послѣ возвращенія этого города отъ Турціи къ речипосполитой. Коммиссары повѣряютъ права и привилегіи городскія, опредѣляютъ статьи доходовъ Каменецкаго старосты, смѣжныя съ доходами городскими; находятъ необходимымъ произвести повѣрку правъ на недвижимую собственность въ цѣломъ городѣ и рѣшаютъ нѣсколько частныхъ исковъ, возникшихъ между жителями города. 1700. Сентября 7. . . . . 181.

LVII. Грамота короля Августа II, устанавливающая 4 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Тлусте. 1701. Іюня 12. . . . . 187.

LVIII. Жалоба житомирскаго городничаго Ивана Вигуры на старосту, магистратъ и посполъство города Олыки о томъ, что они отказались выдать Олыцкихъ мѣщанъ, приговоренныхъ трибуналомъ къ безчестію и тюремному заключенію, за составленіе пасквиля на Вигуру. 1701. Декабря 15. . . . . . 189.

LIX. Грамота короля Августа II, разрѣшающая учредить 3 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Новомъ Мыльскѣ, имѣніи дворянина Лаврентія Пепловскаго. 1702. Февраля 18. . . . . 192.

LX. Грамота короля Августа II, разрѣшающая учредить 3 ярмарки и торги въ мѣстечкѣ Тайкурахъ, имѣніи дворянина Лаврентія Пепловскаго. 1702. Февраля 18. . . . . 193.

LXI. Жалоба дворянина Владислава Александра Юшкевича на дворянина Дмитрія Еловицкаго о томъ, что онъ отказался выдать своего крестьянина, Кондрата, для исполненія надъ нимъ приговора за убъеніе отчима Юшкевича, между тѣмъ какъ приговоръ былъ постановленъ магистратомъ города Соколя, которому подсудны окрестныя селенія. 1702. Марта 16 . . . . 195.

LXII. Контрактъ, заключенный магистратомъ и посполъствомъ города Ковля съ евреемъ Гиршемъ Ицковичемъ, по которому послѣдній беретъ на годъ на

СТРАН.

откупъ городскіе доходы; послѣдніе исчисляются въ контрактѣ. 1702. Мая 14. . . . . 196.

LXIII. Универсалъ канцлера великаго литовскаго, князя Карла-Станислава Радзивила къ жителямъ, принадлежавшаго ему мѣстечка Олыки, воспрещающій евреямъ нанимать слугъ христіанокъ. Князь Радзивилъ возлагаетъ на Олыцкій магистратъ обязанность слѣдить за исполненіемъ сего распоряженія и подвергать виновныхъ: въ первый разъ шестинедѣльному тюремному заключенію, а во второй разъ позорному изгнанію изъ города. 1702. Мая 24. . . . . . . 197.

LXIV. Контрактъ, по которому нѣкоторые изъ каменецкихъ мѣщанъ берутъ на откупъ у магистрата городскіе доходы. 1702. Августа 2. . . . . . . 198.

LXV. Тяжба между мѣщанами каменецкими: Зелинскимъ и Киріякевичемъ, за оскорбленія, нанесенныя другъ другу во время отправленія ими обязанности членовъ городской милиціи, въ которой Зелинскій занималъ должность сотника, а Киріякевичъ числился рядовымъ. 1702. Декабря 13, 16 и 18. . . . . 200.

LXVI. Инструкція, данная мѣщанину Андрею Зволенскому, отправляемому въ качествѣ депутата отъ польскаго магистрата и посполства города Каменца хлопотать на сеймѣ объ интересахъ города Между прочими дѣлами ему поручено хлопотать объ окончательномъ подчиненіи русскихъ мѣщанъ польскому магистрату. 1702. Декабря 22. . . . . 203.

LXVII. Согласіе, изъявленное всѣми мѣщанами города Каменца въ томъ, чтобы протестовать противъ постановленія сеймика дворянъ подольскихъ, обложившаго податью городъ Каменецъ. Мѣщане обязываются подати не плотить, а, въ случаѣ если шляхетскіе сборщики наложатъ свои печати на ихъ лавки, прекратить всякую торговлю, производсдво и продажу горячихъ напитковъ и т. п. При этомъ опредѣлено взыскать штрафъ съ тѣхъ мѣщанъ, которые бы не захотѣли повиноваться общему рѣшенію. 1702. Декабря 30. . . . . 205.

LXVIII. Протестъ еврейскаго кагала города Олыки противъ Фишеля Лейбовича, генеральнаго писаря еврейскаго въ Польскомъ королевствѣ, также противъ депутатовъ, назначенныхъ въ еврейскіе суды, о томъ,

СТРАН.

что они, вопреки законоположеніямъ, не созываютъ еврейскихъ сеймиковъ въ Олыкѣ, когда на очереди приходится этотъ городъ, стараются избѣгнуть присуствія въ судахъ депутатовъ отъ олыцкаго кагала и безъ ихъ согласія распредѣляютъ подати, слѣдующіе отъ евреевъ этаго города. 1703. Апрѣля 17. 206.

LXIX. Протестъ регента Каменецкаго, Казимира Гуминскаго, противъ православныхъ райцевъ: Ивана Опученка, Федора Филиповича и Василія Фостика, о томъ, что они отдѣлились отъ польскаго магистрата и собираются на отдѣльныя совѣщанія, заставляющія опасаться съ ихъ стороны измѣны и сочувствія крестьянскому возстанію. 1703. Мая 26. . 209.

LXX. Росписка, данная каменецкому магистрату Александромъ Злотницкимъ, бурмистромъ, и Антоніемъ, лавникомъ города Чорткова, въ томъ, что они занимаютъ у каменецкаго магистрата палача и мечь для исполненія судебнаго приговора въ Чортковѣ, и обязываются, впредъ до возвращенія занятаго ими, остаться въ качествѣ заложниковъ въ Каменцѣ. 1703. Іюня 12. . . . . 209.

LXXI. Грамота воеводы краковскаго, ґенерала Подольскаго, Мартына Контскаго возстанавляющая прежде бывшія годичныя 3 ярмарки въ городѣ Каменцѣ. 1783, сентября 19. . . . . 210.

LXXII. Протестъ отъ имени магистрата и сорока мужей города Каменца противъ райцы Андрея Павлича о томъ, что онъ превысилъ свою власть, угрожалъ городу уничтоженіемъ его привилегій и отдачею подъ управленіе шляхтичей, и старался повредить городу въ запискѣ, сообщенной имъ королевскому коммисару. 1703. Октября 10. . . . . 211.

LXXIII. Приговоръ, постановленный ковельскимъ магистратомъ, осуждающій крестьянку Палагею на смертную казнь за дѣтоубійство. Послѣ объявленія подсудимой, приговоръ былъ смягченъ по прозьбѣ духовенства и другихъ почетныхъ лицъ и замѣненъ тѣлеснымъ наказаніемъ у позорнаго столба и изгнаніемъ изъ города. 1704. Апрѣля 10. . . . 212.

LXXIV. Приговоръ каменецкаго радзецкаго суда, присуждающій членовъ мясницкаго цеха къ штрафу въ

СТРАН.

пользу костела и къ тюремному заключенію за неявку ихъ на католическій крестный ходъ. 1704. Мая 26. . . . . 214.

LXXV. Жалоба депутатовъ Каменецкаго магистрата на Казимира Гуминскаго, регента городского поспольства, о томъ, что онъ, несмотря на многократныя требованія бурмистра, не прислалъ депутатовъ отъ сорока мужей для повѣрки городскихъ доходовъ, между тѣмъ какъ онъ самъ требовалъ этой повѣрки отъ имени посполъства, 1704. Сентября 15. . 214.

LXXVI. Жалоба управляющаго частью села Смыкова, дворянина Михаила Целескаго, на дворянина Александра-Трояна Петровскаго о томъ, что онъ зазвалъ къ себѣ, въ село Смыковъ, на работу странствующихъ цыганъ кузнецовъ; когда же мѣстный кузнецъ, Хвесько, сталъ требовать отъ нихъ, по обычаю, вознагражденія за право заниматься его ремесломъ, то Петровскій съ своими пріятелями нападалъ съ оружьемъ въ рукахъ на Целескаго. 1704. Октября 11 . . . . 215.

LXXVII. Жалоба дворянина Александра-Трояна Петровскаго на дворянина Михаила Целескаго о томъ, что кузнецъ, Хвесько, крестьянинъ изъ части села Смыкова, находящейся подъ властью Целескаго, требовалъ отъ странствующихъ кузнецовъ, получившихъ заказъ въ домѣ Петровского, платы за право заниматься своимъ ремесломъ въ селѣ Смыковѣ; не получивъ-же требуемаго, онъ билъ кузнецовъ и самаго Петровскаго и принесъ жалобу Целескому который приказалъ арестовать лошадей кузнецовъ и держалъ въ осадѣ домъ Петровскаго. 1704. Октября 13. . . . . 218.

LXXVIII. Тяжба между ковельскими мѣщанами по поводу исключенія одного изъ нихъ изъ цеха, вслѣдствіе распространенія о немъ клеветы, якобы онъ убилъ собаку. 1705. Марта 26. . . . . 220.

LXXIX. Грамота, выданная еврею Фишелю Лейбовичу на званіе еврейскаго писаря воеводства Волынскаго вслѣдствіе выбора его на эту должность депутатами еврейскихъ кагаловъ, собравшимися на сеймикъ, въ городъ Полонное. Грамота содержитъ указанія объ отношеніи большихъ кагаловъ къ второстепен-

СТРАН.

нымъ и устанавливаетъ гарантіи безъопасности для писаря. 1705. Сентября 10. . . . . 221.

LXXX. Жалоба дворянина Михаила-Казимира Ольшовскаго, на войта города Олыки, дворянина Юрія Соколовскаго, о томъ, что онъ, встрѣтивши на городскихъ выборахъ, гдѣ оба они добивались должности войта, соперничество со стороны истца, мстилъ потомъ послѣднему разными оскорбленіями, обидами и притѣсненіями. 1706. Марта 29. . . . . . . 223.

LXXXI. Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ церковнаго братства, составленнаго подмастерьями и челядью кушнирскаго цеха. 1706. Мая 22. . . . 226.

LXXXII. Правила о городскомъ порядкѣ, постановленныя въ Каменцѣ-Подольскомъ соединенными магистратами: польскимъ и армянскимъ. 1706. Іюля 1. . 227.

LXXXIII. Объявленіе генерала Подольской земли, Мартына Контскаго, о томъ, что онъ назначилъ коммиссію для разбирательства обоюдныхъ жалобъ: магистрата и мѣщанъ каменецкихъ, а также для повѣрки тѣхъ городскихъ доходовъ, которые магистратъ долженъ былъ употребить на усиленіе городскихъ укрѣпленій. 1707. Генваря 15. . . . . 228.

LXXXIV. Росписка, данная мѣщанами мѣстечка Баворова Каменецкому магистрату въ томъ, что они останутся въ Каменцѣ въ качествѣ заложниковъ, впредъ до возврашенія изъ Баворова палача, занятаго этимъ мѣстечкомъ для исполненія казни у Каменецкаго магистрата. 1707. Сентября 6. . . . . 229.

LXXXV. Передаточная запись на Овруцкое войтовство, выданная съ королевскаго разрѣшенія дворяниномъ Вацлавомъ Мписевскимъ дворянину Антону Трипольскому. 1708. Іюня 12. . . . . 230.

LXXXVI. Приговоръ Каменецкаго городского суда, по которому Каменецкіе магистраты: польско-русскій и армянскій, присуждаются къ уплатѣ штрафа за неряденіе о соблюденіи городскими торговцами таксы, постановленной подольскимъ подвоеводіемъ. 1708. Октября 10. . . . . 232.

LXXXVII. Объявленіе, подтвержденное присягою мѣщанъ города Ляховецъ, о томъ, что городъ этотъ оконча-

СТРАН.

тельно разоренъ войсками: козацкими, шведскими, русскими, польскими и литовскими, квартировавшими въ немъ въ теченіе четырехъ лѣтъ и собиравшими съ жителей контрибуція. 1708. Декабря 5. . 233.

LXXXVIII. Изъявленіе согласія со стороны Каменецкаго армянскаго магистрата на зачисленіе Гавріила Варторешовича въ число мѣщанъ, а также въ число сорока мужей. Магистратъ даетъ свое согласіе, вслѣдствіе ходатайства за Варторешовича сорока мужей, заявляя притомъ, что этотъ исключительный случай не долженъ служить въ примѣръ другимъ. 1710. Марта 14. . . . . 237.

LXXXIX. Слѣдствіе, произведенное магистратомъ города Выжвы по дѣлу о подозрѣніи мѣщанки Опраски Волчыхи въ дѣтоубійствѣ; также приговоръ, постановленный магистратомъ и всею громадою города Выжвы и подтвержденный подстаростою, которымъ обвиненная приговорена къ выставкѣ у позорнаго столба въ продолженіи нѣсколькихъ дней, къ наказанію розгами и къ позорному изгнанію изъ города. 1710. Апрѣля 21 и Мая 10. . . . . . . 238.

XC. Объявленіе членовъ Кременецкаго магистрата о томъ, что они не могли исполнить постановленнаго магистратомъ смертнаго приговора, вслѣдствіе невозможности, не смотря на ихъ старанія, найти палача во всѣхъ сосѣднихъ городахъ. 1710, мая 9. 240.

XCI. Искъ, заявленный отъ имени сорока мужей на судью армянскаго Каменецкаго магистрата, Ѳому Богдановича, о томъ, чтобы онъ уплатилъ штрафъ, согласно выданной имъ при поступленіи на должность, роспискѣ, по которой онъ обязывался отростить усы до истеченія года. 1710. Іюня 21. . . . 241.

XCII. Рѣшеніе Ковельскаго старосты, графа Степана Лещинскаго, по дѣлу о притѣсненіяхъ ковельскихъ мѣщанъ (христіянъ) евреями. Староста старается оградить христіянъ отъ обидъ, претерпѣваемыхъ ими отъ евреевъ и уравномѣрить повинности обѣихъ тяжущихся сторонъ. 1710. Октября 15. . . . 242.

XCIII. Приговоръ, постановленный магистратомъ города Выжвы, присуждающій мѣщанина этого города, Семена Гулика, къ штрафу въ пользу церкви за то, что онъ требовалъ отъ своего зятя, магистрат-

СТРАН.

скаго писаря, Бѣляцкаго, разлуки съ женою, вслѣдствіе дурного съ нею обращенія. 1711. Генваря 9. 245.

XCIV. Приговоръ Каменецкаго магистрата, присуждающій нѣкоего Гаврышка къ штрафу, и, въ случаѣ неуплаты его, къ тюремному заключенію за то, что онъ, проживая долгое время въ городѣ, не пріобрѣлъ ни собственности, ни званія мѣщанина и притомъ, частыми перемѣнами костюма и роскошью онаго, позоритъ мѣщанъ въ глазахъ постороннихъ людей. 1711. Апрѣля 29. . . . . 246.

XCV. Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ цеховъ металическихъ издѣлій мастеровъ, заключающее въ себѣ исчисленіе правъ и обязанностей цеховыхъ членовъ и правила цеховаго устройства. 1712. . . 247.

XCVI. Инструкція, данная польско-русскимъ и армянскимъ магистратами города Каменца депутатамъ, отправляемымъ на сеймъ съ цѣлью снискать подтвержденіе и расширеніе городскихъ правъ. 1712. Марта 19. . . . . 249.

XCVII. Приговоръ, постановленный магистратомъ города Выжвы по дѣлу, возникшему между членами »парубоцкаго братства«. Братчики жаловались на одного изъ среды своей—Юська Посполитака, о томъ, что онъ, получивъ отказъ отъ дѣвицы, не хотѣлъ уплотить братчикамъ, установленнаго обычаемъ, выкупа на братскую свѣчу; когда-же братчики въ наказаніе, слѣдуя обычаю, бросили его въ воду, то онъ нанесъ нѣкоторымъ изъ нихъ побои, а другихъ обругалъ. Магистратъ постановилъ взыскать съ обвиненнаго штрафъ въ пользу церкви и предписалъ тяжущимся взаимно извиниться другъ передъ другомъ въ нанесенныхъ оскорбленіяхъ. 1712. Мая 8. 251.

XCVIII. Жалоба еврея Литмана Шлёмовича на новогродскаго стольника, Ивана-Якова Погрошевскаго, о томъ, что онъ насиліемъ и арестомъ жены принудилъ зятя истца, Симона Вольфовича, занять должность рабина въ городѣ Сатановѣ, а потомъ, взявши деньги съ другого еврея, предоставилъ послѣднему должность рабина, а Вольфовича удалилъ безъ повода. 1712. Іюня 8. . . . . 252.

XCIX. Опредѣленіе количества судебныхъ пошлинъ въ

СТРАН.

пользу членовъ магистрата, установленное въ городѣ Дубнѣ на основаніи съ издавна существовавшаго обычая. 1713. Февраля 9. . . . . 255.

CI. Приговоръ, постановленный Каменецкимъ магистратомъ, присуждающій цехмистровъ къ штрафу и тюремному заключенію за допущеніе ими въ цехи людей, не принадлежащихъ къ числу Каменецкихъ мѣщанъ, и предписывающій удалить ихъ немедленно изъ цеховъ, подъ опасеніемъ двойного наказанія. 1713. Марта 13. . . . . 256.

CII. Универсалъ короля Августа II, которымъ онъ предписываетъ евреямъ, живущимъ въ Подольскомъ воеводствѣ, подчиняться исключительно власти и суду Подольскаго воеводы, избрать изъ среди себя старшину и не обращаться въ судебныя мѣста сосѣднихъ воеводствъ. 1713. Іюня 1. . . . . 257.

CIII. Распредѣленіе податей, платимыхъ мѣщанами города Дубна, составленное коммиссарами, назначенными владѣльцемъ города, княземъ Александромъ-Доминикомъ Любомирскимъ. 1713. Іюня 17. . . 258.

CIV. Приговоръ, постановленный Ковельскимъ магистратомъ, въ дѣлѣ, возникшемъ вслѣдствіе обвиненія громадою села Клевецка, крестьянки того-же села, Варвары Дучихи, въ дѣтоубійствѣ. Магистратъ, разслѣдовавъ дѣло, присудилъ: обвиненную зарыть живую въ землю, пронзивъ ее бревномъ; виновника же ея преступленія, крестьянина Андрея Морзюка, наказать плетьми у позорнаго столба въ городѣ и вторично среди села Клевецка. 1713. Декабря 15. . . . . 260.

CV. Формула присяги, установленная Каменецкимъ магистратомъ для лицъ, принимаемыхъ въ число Каменецкихъ мѣщанъ. 1714. Мая 23. . . . . . 262.

CVI. Протестъ отъ имени совѣта сорока мужей армянской Каменецкой общины противъ рѣшенія магистрата, по которому предположено было пригласить мѣщанина Августина Пирсардовича, бѣжавшаго изъ города во время опасности и проживавшаго въ другихъ городахъ, занять вновь оставленную имъ произвольно магистратскую должность. Совѣтъ сорока мужей требуетъ, чтобы къ Пирсардовичу

СТРАН.

были примѣнены всѣ тѣ условія, которымъ должны были подчиняться лица, желающія поступить въ городскую общину. 1715. Генваря 28. . . . . . 263.

CVI. Показанія Каменецкихъ мѣщанъ старожиловъ о обязанностяхъ, установленныхъ обычаемъ, братчиковъ Святотроицкаго братства, принадлежащихъ къ сапожному цеху. 1715. Іюня 20. . . . . . . 264.

CVII. Грамота короля Августа II овруцкому хорунжію, Антонію Трипольскому, разрѣшающая ему превратить въ городъ его имѣніе Раковщину, учреждающая въ немъ двѣ ярмарки и торги и жалующая его жителямъ права мѣщанъ. 1715. Августа 20. . 265.

CVIII. Слѣдствіе и приговоръ, постановленный на его основаніи Дубенскимъ магистратомъ, по поводу обвиненія двухъ женщинъ въ припятіи іудейской вѣры. Магистратъ приговорилъ одну изъ подсудимыхъ, упорствовавшую въ іудействѣ, къ терзанію клещами и къ сожженію живьемъ на кострѣ; другую, изъявившую желаніе возвратиться въ христіянство—къ обезглавленію. Кромѣ того евреи, замѣшанные въ дѣлѣ, приговорены къ тѣлесному наказанію у позорнаго столба; весь-же еврейскій Дубенскій кагалъ, за неряденіе—къ штрафамъ въ пользу всѣхъ дубенскихъ церквей и монастырей, также въ пользу замка и суда. Сверхъ того запрещено впредь евреямъ, подъ опасеніемъ штрафа и тюремнаго заключенія, держать христіянскую прислугу. 1716. Марта 5. . . . . 267.

CIX. Приговоръ, постановленный Каменецъ-Подольскимъ, старостинскимъ, бурмистровскимъ судомъ, присуждающій къ смертной казни крестьянку Анну за принятіе ею магометанства. 1716. Мая 25. . 271.

CX. Жалоба Каменецкаго войта, Николая Павлича, на другихъ членовъ магистрата о томъ, что они не согласились подать протеста отъ имени города въ гродскій судъ противъ притѣсненій, испытываемыхъ войтомъ и мѣщанами отъ Каменецкаго бурграбія, который принуждаетъ мѣщанъ сторожить преступниковъ и, за неимѣніемъ тюрьмы, отсылаетъ послѣднихъ въ домъ войта. 1717. Февраля 23. . . 272.

CXI. Универсалъ князя Карла-Станислава Радзивила къ мѣщанамъ города Олыки, объявляющій о томъ,

СТРАН.

что всѣ жители города, которые не возведутъ построекъ на принадлежащихъ имъ въ городѣ мѣстахъ до означеннаго срока, теряютъ право собственности на эти мѣста и магистратъ обязанъ будетъ раздать ихъ новымъ владѣльцамъ. 1718. Генваря 31. 273.

CXII. Приговоръ, постановленный Ковельскимъ магистратомъ, осуждающій мѣщанку, Марыну Васьковую, за дѣтоубійство—зарыть живую въ землю, пронзивъ бревномъ. 1718. Ноября 19. . . . . 274.

CXIII. Универсалъ короля Августа II къ евреямъ, живущимъ въ рейонѣ, причисленномъ къ Пинской синагогѣ, о томъ, чтобы ихъ прикагалки повиновались Пинскому кагалу и не отказывались отъ уплаты, возложенныхъ на нихъ этимъ кагаломъ, повинностей; король приглашаетъ также владѣльцевъ имѣній, въ которыхъ живутъ евреи, чтобы они понудили послѣднихъ къ повиновенію Пинской синагогѣ. 1719. Генваря 19. . . . . 276.

CXIV. Жалоба бурмистра польскаго Каменецкаго магистрата, Николая Павлича, на живущихъ въ Каменцѣ Армянъ и на войта ихъ, Стефана Мельконовича, о томъ, что они отказываются отъ всякой зависимости отъ польскаго магистрата, захватываютъ всѣ промыслы, вытѣсняютъ изъ города польскихъ мѣщанъ и разными противузаконными поступками наносятъ вредъ городу. 1719. Марта 26. 278.

CXV. Грамота графа Адама-Николая Сенявскаго, пожалованная имъ городу Николаеву, вновь населяющемуся послѣ разоренія его Турками. Сенявскій даетъ городу магдебурское право, устанавливаетъ порядокъ судопроизводства, возлагаетъ на мѣщанъ обязанность заботиться о защитѣ города отъ враговъ и опредѣляетъ количество ихъ повинностей въ пользу какъ свою, такъ и будущихъ владѣльцевъ города. 1720. Іюня 22. . . . . 282.

CXVI. Жалоба магистрата города Выжвы, принесенная громадѣ этого города на ляндвойта, Тимофея Здана, о томъ, что онъ не исполняетъ обязанностей своей должности и обижаетъ членовъ магистрата 1720. Октября 2. . . . . 285.

CXVII. Сознаніе вознаго о томъ, что онъ вручилъ евреямъ, живущимъ въ 30 городахъ и мѣстечкахъ Кіев-

СТРАН.

скаго воеводства, позвы, требующіе ихъ къ суду вслѣдствіе обвиненія ихъ кіевскимъ подвоеводою въ томъ, что они держатъ прислугу изъ христіянъ, не смотря на запрещеніе закона, употребляютъ въ торговлѣ подложныя мѣры, и возвышаютъ чрезмѣрно цѣны продаваемыхъ ими продуктовъ. 1721. Августа 13. 286.

CXVIII. Грамота, данная королемъ Августомъ II мѣстечку Таращи, учреждающая въ немъ 4 годичныя ярмарки. 1722. Іюля 9. . . . . 289.

CXIX. Грамота короля Августа II, подтверждающая городу Каменцу всѣ права и привилегіи, пожалованныя его предшественниками и жалующая новыя. Августъ II возвращаетъ городу доходъ съ мельницъ, отнятый приговоромъ королевскихъ коммиссаровъ, учреждаетъ въ Каменцѣ стрѣлковое братство, освобождаетъ мѣщанъ отъ подводной повинности, уничтожаетъ всѣ права на Каменецкое войтовство, присвоенныя себѣ шляхтичами, ввѣряетъ магистрату стражу городскихъ воротъ и, наконецъ, уравниваетъ всѣ права Каменца съ правами, которыми пользовался Львовъ. 1723. Февраля 22. . . . . . 290.

CXX. Выпись изъ книгъ коронной метрики, заключающая въ себѣ приговоръ, постановленный въ 1513 году королевскими коммиссарами и подтвержденный въ 1515 году королемъ Сигизмундомъ I. Коммиссары разсматривали дѣло мѣщанъ каменецкихъ съ сосѣдними землевладѣльцами о правѣ пользованія лѣсами, принадлежавшими къ имѣніямъ послѣднихъ, и, на основаніи древнихъ привилегій и обычая, рѣшили дѣло въ пользу мѣщанъ. Выпись выдана изъ книгъ метрики коронной 1723. Іюня 9. . . . . . . 295.

CXXI. Условія, заключенныя между Каменецкимъ магистратомъ и комендантомъ каменецкой крѣпости, опредѣляющія нѣкоторыя правила городскаго благочинія и отношенія мѣщанъ къ гарнизону крѣпости. 1723. Іюля 29. . . . . 300.

CXXII. Приговоръ Каменецкаго старостинскаго суда, осуждающій крестьянъ: Василія Гуцула и Ивана Чорнаго—перваго на смертную казнь, второго на временную службу при одномъ изъ каменецкихъ монастырей. Приговоръ произнесенъ по прозьбѣ по-

СТРАН.

мѣщика и по обвиненію имъ подсудимыхъ въ воровствѣ; сверхъ того Гуцулъ былъ заподозрѣнъ въ чародѣйствѣ, такъ какъ онъ перенесъ пытку съ необычнымъ спокойствіемъ. 1724. Августа 25. . . 302.

CXXIII. Инструкція, данная городомъ Каменцемъ писарю магистратскому, Ивану Войтыковскому, отправляющемуся на сеймъ хлопотать о дѣлахъ города. 1724. (Въ Октябрѣ). . . . . 303.

CXXIV. Приговоръ, постановленный экономомъ Ковельскаго староства, въ дѣлѣ, возникшемъ по поводу обвиненія магистратомъ бывшаго бурмистра, Іакинѳа Теодоровича, въ присвоеніи себѣ городской земли. Экономъ присуждаетъ возвратить городу спорную землю и взыскать какъ съ Теодоровича, такъ и съ другихъ магистратскихъ урядниковъ, позволившихъ ему завладѣть незаконно городскою землею, штрафъ въ пользу церкви. 1725. Апрѣля 13. . . . . . 305.

CXXV. Утвержденіе Каменецкимъ магистратомъ устава, опредѣляющаго устройство цеха портныхъ въ Каменцѣ. 1723. Марта 15.

Грамота короля Августа II, содержащая въ себѣ подтвержденіе того же устава, и жалующая цеху нѣкоторыя привилегіи. 1725 Ноября 3. . . . 306.

CXXVI. Грамота короля Августа II, предписывающая Каменецкому старостѣ: не дозволять евреямъ селиться и торговать въ Каменцѣ а также удерживать бурграбія отъ притѣсненій, которымъ онъ подвергаетъ магистратъ и мѣщанъ. 1725. Декабря 12. . . . 314.

CXXVII. Грамота короля Августа II, разрѣшающая каменецкому мѣщанину, Антонію Криштофовичу, перечислиться изъ армянской каменецкой общины—въ польскую. 1726. Сентября 4. . . . . 316.

CXXVIII. Инструкція, данная княземъ Любомирскимъ Дубенскому магистрату, опредѣляющая права и обязанности войта, бурмистровъ, магистрата и мѣщанъ, а также степень зависимости ихъ отъ замковаго уряда и отъ владѣльца. 1727. Марта 29. . . . 317.

CXXIX. Привилегія, выданная женою минскаго воеводы, Завиши—Терессою, евреямъ портнымъ, составляющимъ братство цеховое въ Бердичевѣ, по которой цехъ ихъ освобождается отъ зависимости отъ кагала. 1732. Марта 3. . . . . 320.

СТРАН.

CXXX. Довѣренность, выданная магистратомъ и совѣтомъ сорока мужей города Каменца-Подольскаго депутатамъ, отправляемымъ ими на сеймъ хлопотать о сохраненіи Каменцу правъ, наравнѣ со Львовомъ. 1733. Іюля 20. . . . . 321.

CXXXI. Прошеніе, отправленное Каменецкимъ магистратомъ Сендомирскому воеводѣ (Ивану Тарлѣ?) о томъ, чтобы онъ ходатайствовалъ на сеймѣ съ цѣлью освободить городъ отъ притѣсненій, испытываемыхъ имъ отъ евреевъ. 1737. Апрѣля 3. . . 323.

CXXXII. Прошеніе, поданное магистратомъ и всѣми мѣщанами города Каменца Каменецкому епископу, о томъ, чтобы онъ принялъ на себя защиту города отъ притѣсненій, испытываемыхъ мѣщанами отъ евреевъ 1737. Іюля 1. . . . . 325.

CXXXIII. Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, присуждающій дворянина Антонія Пухальскаго къ тюремному заключенію и уплатѣ штрафа, за убьеніе имъ цехмистра ткацкаго цеха города Торчина, Касперскаго, требовавшаго у него платы за работу, доставленную ему однимъ изъ мастеровъ этого цеха. 1738. . . . . 328.

CXXXIV. Перечень дѣйствій комиссіи, отправленной королемъ въ Каменецъ для возстановленія благосостоянія этого города. Коммиссары заявляютъ двѣ инструкціи, выданныя имъ королемъ, Августомъ III, содержащія въ себѣ указанія на тѣ мѣры, которыя по мнѣнію короля должны возстановить благосостояніе города. Онѣ выданы 1738, апрѣля 5 и 1746, марта 15. Затѣмъ слѣдуетъ рѣшеніе коммиссіи, предписывающее армянскому каменецкому обществу вносить въ общую городскую казну, причитающіяся на его долю подати, а также устанавливающее отношенія между магистратами польско-русскимъ и армянскимъ. 1742. Октября 5.

Далѣе помѣщены 4 позвы, требующіе въ коммиссію къ суду: евреевъ поселившихся незаконно въ Каменцѣ; лавника Іосифа Зборовскаго, откупщика доходовъ каменецкаго староства, спомоществовавшаго поселенію евреевъ въ городѣ, и армянское каменецкое общество, не исполнившее выше помѣщеннаго рѣшенія коммиссіи. Всѣ четыре позвы составлены 1747 года августа 1 и 12.

СТРАН.

Наконецъ помѣщена отсрочка коммиссіею окончательнаго рѣшенія начатыхъ ею дѣлъ къ слѣдующему году. Отсрочка эта состоялась въ засѣданіи коммиссіи. 1747. Сентября 15. . . . . . 329.

CXXXV. Рѣшеніе коммиссіи, отправленной королемъ въ Каменецъ, постановленное по дѣлу о несогласіяхъ, возникшихъ между магистратомъ и совѣтомъ сорока мужей по поводу завѣдыванія городскими доходами и расходами. Коммиссія постановляетъ правила для сбора доходовъ и для расходованія ихъ и опредѣляетъ взаимныя отношенія магистрата и совѣта сорока мужей. 1741. Сентября 15. . . . 347.

CXXXVI. Грамота графа Ивана-Фридриха Сапеги, подтверждающая цеховое устройство ремесленниковъ, живущихъ въ мѣстечкѣ Чорнобылѣ. 1742. Генваря 30. . . . . 351.

CXXXVII. Жалоба Кременецкаго магистрата на губернатора Кременецкаго, дворянина Андрея Ярошевича, о томъ, что отправленные имъ солдаты напали ночью на ратушу, нанесли побои лянвойту, Василію Павловичу, и освободили насильно содержавшагося въ городской тюрмѣ преступника. 1744. Апрѣля 10. . . . . 353.

CXXXVIII. Грамота короля Августа III, разрѣшающая собирать въ мѣстечкѣ Барановкѣ четыре ярмарки и еженедѣльные торги. 1746. Декабря 11. 354,

CXXXIX. Требованія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей объ исправленіи состоянія городскихъ финансовъ и городской администраціи. 1747. Сентября 13. . . . . 356.

CXL. Приказъ уніятскаго епископа, Онуфрія Шумлянскаго, Каменецкому войту, Алексcандру Маркевичу, запрещающій исполнить смертный приговоръ надъ преступниками, осужденными магистратомъ, по причинѣ наступающаго праздника. 1748. Сентября 26. 358.

CXLI. Грамота, выданная королемъ, Августомъ III, дворянину Степану Домбскому, дозволяющая ему учредить въ имѣніи его, мѣстечкѣ Карпчинцахъ, ежемѣсячныя ярмарки и пользоваться доходами изъ нихъ. 1748. Декабря 12. . . . . 359.

СТРАН.

CXLII. Уставная грамота, выданная сапожному цеху города Чуднова владѣльцемъ его, княземъ Янушомъ—Александромъ Сангушкомъ. 1749. Сентября 8. . 361.

CXLIII. Требованія и желанія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей, относящіяся къ городскимъ финансамъ и администраціи и отвѣтъ магистрата на это заявленіе. 1750. Мая 26. . . 363

CXLIV. Желанія, заявленныя Каменецкому магистрату совѣтомъ сорока мужей, относящіяся къ городскимъ доходамъ и благоустройству 1750. Сентября 24. . . . . 367.

CXLV. Желанія совѣта сорока мужей, относящіяся къ управленію городскими финансами и благоустройствомъ, заявленныя Каменецкому магистрату, 1750. Декабря 4. . . . . 370.

CXLVI. Жалоба, поданная королевскимъ коммиссарамъ отъ имени каменецкаго посполства на обиды, причиняемыя мѣщанамъ членами магистрата. 1753. . 374.

CXLVII. Постановленіе коммиссіи, назначенной королемъ для приведенія въ порядокъ города Каменца, предписывающее разныя мѣры городского благоустройства и отсрочивающее окончательное рѣшеніе недоразумѣній, возникшихъ между каменецкимъ магистратомъ и городскою общиною 1753. Мая 3. . . 380.

CXLVIII. Привилегія, выданная помѣщиками Потоцкими, разрѣшающая устроить цехъ портныхъ въ ихъ имѣніи, мѣстечкѣ Веледникахъ. 1757. Октября 17. . 385.

CXLIX. Грамота, данная королемъ Августомъ III коронному подчашію, Феликсу Чацкому, на право учредить 12 ежегодныхъ ярмарокъ въ его имѣніи, мѣстечкѣ Кочоровѣ. 1759. Февраля 8. . . . . . . 386.

CL. Грамота, выданная мѣстечку Соколовкѣ владѣльцемъ его, Кіевскимъ воеводою, Францискомъ Салезіемъ Потоцкимъ, опредѣляющая права мѣщанъ и ихъ обязанности въ отношеніи къ владѣльцу. 1760. Марта 23. . . . . 388.

CLI. Желанія, относящіяся къ управленію городскими финансами и благоустройствомъ, заявленныя отъ имени совѣта сорока мужей каменецкому магистрату. 1761. Августа 29.

Отвѣтъ на это заявленіе, сообщенный магистратомъ совѣту сорока мужей. 1761. Сентября 2. . 390.

СТРАН.

CLII. Жалоба Каменецкихъ магистратовъ и посполиства на обиды и притѣсненія, причиняемыя имъ гарнизономъ Каменецкой крѣпости. 1761. Сентября 7. . 396.

CLIII. Грамота короля Августа III, разрѣшающая собирать двѣ ярмарки въ мѣстечкѣ Аннополѣ, недавно основанномъ княземъ Антоніемъ Яблоновскимъ въ его имѣніи, селѣ Глинникахъ. 1761. Сентября 8. . . . . 400.

CLIV. Грамота короля Августа III, разрѣшающаа дворянину Іосифу-Каетану Дунину-Карвицкому учредить городъ въ его имѣніи Мизочѣ, жалующая этому городу Магдебурское право, цеховое устройство, гербъ и разныя другія привилегіи, а также учреждающая въ немъ 12 ежегодныхъ ярмарокъ и еженедѣльные торги. 1761. Сентября 23. . . . . 401.

CLV. Прошеніе, поданное отъ имени города Каменца-Подольскаго канцлеру Замойскому, въ которомъ изложены обиды, претерпѣваемыя городомъ отъ Подольскихъ дворянъ, Каменецкаго гарнизона и езуитской коллегіи. 1765. . . . . 406.

CLVI. Инструкція, данная Каменецкимъ магистратомъ депутату, отправляемому въ Варшаву съ порученіемъ хлопотать на сеймѣ о защитѣ мѣщанъ отъ насилій, причиняемыхъ имъ гарнизономъ Каменецкой крѣпости. 1767. . . . . 410.

CLVII. Постановленіа сходки Каменецкаго посполиства, сорока мужей и лавниковъ, содержащее упреки Каменецкому магистрату за превышеніе имъ власти, а также требованія различныхъ мѣръ для поправленія городского хозяйства. Отвѣтъ магистрата на это постановленіе. 1769. Марта 21. . . . . . . 412.

CLVIII. Проектъ исправленія городского благоустройства, представленный отъ имени города Каменца королевскимъ коммисарамъ. 1779. Августа 27. . . 417.

CLIX. Распоряженіе Винницкаго магистрата, по которому опредѣлено отдать въ опеку мѣщанину Семену Панченку сиротъ и имущество, оставшееся послѣ смерти брата его, Дениса Панченка,—причемъ подробно исчисляются права и обязанности опекуна. 1771. Марта 31. . . . . 419.

CLX. Постановленіе, состоявшееся на сходкѣ магистрата Каменецкаго съобща съ посполиствомъ о томъ,

СТРАН.

чтобы употребить на постройку сгорѣвшей гауптвахты и на другіе городскіе расходы имущество, оставшееся послѣ умершихъ каменецкихъ мѣщанъ, такъ какъ обыкновенные городскіе доходы оказываются недостаточными вслѣдствіе запустѣнія города отъ моровой язвы. 1771. Іюля 20. . . . . . 421.

CLXI. Грамота, пожалованная королемъ Станиславомъ-Августомъ дворянамъ: Іосифу и Филиппу Олизарамъ, подтверждающая право на 6 ярмарокъ въ мѣстечкѣ ихъ Коростышевѣ и учреждающая въ немъ 2 новыя ярмарки. 1772. Августа 30. . . . . . 422.

CLXII. Распоряженіе графа Ивана-Николая-Ксаверія Ходкевича, которымъ онъ устанавливаетъ количество оброка и повинностей, взымаемыхъ въ пользу экономіи отъ Чорнобыльскихъ мѣщанъ. 1772. Генваря 17. . . . . 424.

CLXIII. Грамота короля Станислава-Августа, жалующая Магдебурское право мѣстечку Смилѣ, принадлежащему князьямъ Любомирскимъ. Мѣщане, получая право самосуда, оставлены въ зависимости отъ владѣльцевъ, къ которымъ допускается аппеляція отъ рѣшеній магистрата; но, въ случаѣ нарушенія владѣльцами привилегій, вытекающихъ изъ Магдебурскаго права, мѣщанамъ предоставляется право жаловаться на нихъ въ королевскій, задворный, ассесорскій судъ. Монополь производства и продажи горячихъ напитковъ оставленъ за владѣльцами. 1773. Марта 11. . . . . 426.

CLXIV. Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая установить двѣ ярмарки въ мѣстечкѣ Паволочи, имѣніи князей Любомирскихъ. 1773. Марта 11. . . . . 428.

CLXV. Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая установить три ежегодныя ярмарки въ мѣстечкѣ Мирополѣ. 1773. Іюня 25. . . . . 430.

CLXVI. Постановленіе Каменецкаго совѣта сорока мужей о томъ, чтобы требовать удовлетворенія за обиды, нанесенныя мѣщанамъ гарнизономъ крѣпости, и чтобы впредь записывать жалобы на гарнизонъ въ особенную, исключительно для этой цѣли назначенную, книгу. 1773. Августа 30. . . . . 432.

СТРАН.

CLXVII. Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая учредить 10 ежегодныхъ ярмарокъ въ мѣстечкѣ Ясногородкѣ. 1773. Сентября 6. . . . . 433.

CLXVIII. Рѣшеніе, постановленное на сходкѣ Каменецкаго посполъства, опредѣляющее отправить депутатовъ въ Варшаву для представленія королю жалобъ на притѣсненія, претерпѣваемыя поспольствомъ отъ членовъ магистрата и на покровительство, оказываемое послѣднимъ королевскими коммисарами. 1773. Ноября 29. . . . . 435.

CLXIX. Вопросы, предложенные для обсужденія Каменецкому поспольству отъ имени магистрата. 1775. Марта 9. . . . . 437.

CLXX. Уставная грамота, выданная княземъ Александромъ Любомирскимъ сапожному цеху въ имѣніи его, мѣстечкѣ Юзефгродѣ (Балтѣ). 1777. Сентября 26. 438.

CLXXI. Протестъ войта города Олыки, Стефана Позновича, противъ цеховъ и поспольства того-же города о томъ, что они, не смотря на приглашенія, разосланныя войтомъ, не явились въ ратушу на городскіе выборы 1780. Генваря 3. . . . . . 440.

CLXXII. Постановленіе сходки тридцати мужей города Олыки. На сходкѣ этой рѣшено: собрать единовременную складчину, по 15 грошей со двора—отъ христіянъ и евреевъ, не исключая магистратскихъ чиновниковъ, для пополненія расходовъ на доставку дровъ въ Острогъ, требуемыхъ отъ города для русскихъ войскъ; также освободить нѣкоторыхъ мѣщанъ, дома которыхъ сгорѣли, отъ городскихъ податей. 1780. Февраля 29. . . . . 441.

CLXXIII. Постановленіе сходки 30 мужей города Олыки о томъ, чтобы обложить податью въ пользу городской казны всѣхъ безземельныхъ, безсемейныхъ и захожихъ жителей города, пользующихся покровительствомъ городскихъ правъ и привилегій. 1780. Марта 4. . . . . 442.

CLXXIV. Постановленія Каменецкаго магистрата относительно приведенія въ порядокъ городского хозяйства и городскихъ доходовъ. Подтвержденіе этихъ постановленій совѣтомъ сорока мужей. 1780. Марта 15 и 21. . . . . 443.

СТРАН.

CLXXV. Жалоба старшаго радцы города Олыки, Станислава Заблоцкаго, на городское поспольство о томъ, что оно навязало ему должность шафаря, съ цѣлью разорить его состояніе, между тѣмъ какъ онъ, по причинѣ преклонныхъ лѣтъ, не можетъ исправлять этой должности. 1780. Августа 7. . . . . 447.

CLXXVI. Протоколъ сходки поспольства города Олыки. 1780. Сентября 1. 448

CLXXVII. Разрѣшеніе, данное графомъ Иваномъ-Николаемъ Ходкевичемъ купцамъ: Афанасію Васильеву и Василію Иванову, на постройку мыловареннаго завода въ его имѣніи, мѣстечкѣ Чернобылѣ. 1780. Ноября 14. 449.

CLXXVIII. Приказъ княгини Анны Радзивиловой жителямъ города Олыки о томъ, чтобы тѣ мѣщане, которые, уклоняясь отъ исполненія городскихъ повинностей, поселились внѣ города, продолжая владѣть въ городѣ поземельною собственностью и принадлежать къ цехамъ, возвратились на жительство въ четырехнедѣльный срокъ, подъ опасеніемъ потери городскихъ правъ и земель, находящихся въ чертѣ города, а также исключенія изъ цеховъ. 1781. Апрѣля 19. 451.

CLXXIX. Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки. Войтъ жаловался совѣту отъ имени магистрата на мѣщанина, Оныська Яблонскаго, о томъ, что онъ давно замѣченъ въ буйномъ поведеніи, что оказываетъ неуваженіе членамъ магистрата, публично бранитъ ихъ и распространяетъ о нихъ клеветы, что онъ старался подать доносъ на городъ съѣзжему суду и ходилъ въ Луцкъ съ желаніемъ опозорить тамъ весь городъ. Совѣтъ тридцати мужей потребовалъ на сходку Яблонскаго, предложилъ ему по пунктамъ допросы и, нашедши его виновнымъ, приговорилъ его къ пожизненному тюремному заключенію. 1781. Іюня 22. . . . . 453.

CLXXX. Универсалъ князя Карла-Станислава Радзивила къ жителямъ княжествъ: Олыцкаго и Чарторыскаго о томъ, что онъ предоставилъ должность старосты въ этихъ княжествахъ дворянину Ивану Транскому и потому приказываетъ жителямъ ихъ оказывать ему повиновеніе и подлежать его суду 1781. Сентября 16. 456.

CLXXXI. Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки. Совѣтъ потребовалъ счеты городскихъ дохо-

СТРАН.

довъ и расходовъ отъ всѣхъ лицъ, исполнявшихъ въ теченіи послѣднимъ 14 лѣтъ должность городского шафаря. Изъ нихъ Андрей Кощей представилъ счеты, по которымъ оказалось недочета на 150 злотыхъ. Кощей объяснилъ недочетъ сверхсмѣтными расходами на содержаніе проходившихъ чрезъ Олыку войскъ. Совѣтъ отложилъ окончательное рѣшеніе дѣла до слѣдующей сходки. 1781. Ноября 3. . . 457.

CLXXXII. Протоколъ сходки совѣта тридцати мужей города Олыки, на которой окончено дѣло объ отчетѣ, представленномъ бывшимъ городскимъ шафаремъ, Андреемъ Кощеемъ, 1781. Ноября 7. . . . . . . 459.

CLXXXIII. Приговоръ Олыцкаго магистрата, предписывающій трупъ самоубійцы, президента города, Ивана Рысецкаго, влачить по улицамъ города, привязавъ къ конскому хвосту. 1782. Генваря 25. . . . 460.

CLXXXIV. Объявленіе со стороны войта и старшаго президента города Олыки о томъ, что они отказываются отъ пользованія арендою городскихъ доходовъ, на которую они заключили трехлѣтній контрактъ. Отвѣтъ отъ имени совѣта тридцати мужей, содержащій заявленіе о несогласіи города принять ихъ отказъ. 1782. Февраля 6. . . . . 461.

CLXXXV. Постановленіе сходки 30 мужей города Олыки, освобождающее отъ городскихъ податей нѣкоторыхъ мѣщанъ въ вознагражденіе за то, что они были посрамлены отказомъ владѣльца утвердить ихъ въ должностяхъ, на которыя они были избраны. 1782. Февраля 12. . . . . 462.

CLXXXVI. Право, выданное графомъ Протомъ Потоцкимъ портнымъ и кушнерамъ города Чуднова, разрѣшающее имъ составить отдѣльный цехъ 1782. Іюня 22. 463.

CLXXXVII. Привилегія, данная дворяниномъ Станиславомъ Потоцкимъ евреямъ города Веледникъ на право учрежденія одного цеха, общаго для всѣхъ евреевъ-ремесленниковъ, живущихъ въ городѣ. 1783. Іюля 27. 464.

CLXXXVIII. Проектъ, предложенный Каменецкимъ магистратомъ совѣту сорока мужей о правильномъ распредѣленіи, взиманіи и расходованіи городскихъ податей. Отвѣтъ, присланный магистрату совѣтомъ сорока мужей. 1783. Октября 30 и Декабря 9. . 465.

СТРАН.

CLXXXIX. Протоколъ выбора городскихъ шафарей, состоявшагося на сходкѣ 30 мужей города Олыки. 1784. Іюля 18. . . . . 469.

CXC. Грамота, выданная королемъ Станиславомъ-Августомъ, разрѣшающая учредить въ мѣстечкѣ Александровкѣ двѣнадцать ежегодныхъ ярмарокъ и 2 еженедѣльные торги. 1785. Мая 17. . . . . . 469.

CXCI. Постановленія, составленныя на общей сходкѣ всѣхъ колегій города Каменца, клонящіяся къ поправленію городскихъ финансовъ, къ умиротворенію раздоровъ и несогласій между мѣщанами, къ установленію правильнаго городского хозяйства и городской полиціи и вообще къ развитію промышленности, благосостоянія и нравственности мѣщанъ. 1785. Августа 24. 471.

CXCII. Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая возстановить въ мѣстечкѣ Хвастовѣ двѣ ежегодныя ярмарки. 1786. Февраля 14. . . . . . . 482.

CXCIII. Протоколъ выбора городскихъ урядниковъ, состоявшагося на сходкѣ мѣщанъ города Летичева. 1787. Февраля 14. . . . . 484.

CXCIV. Подтвержденіе намѣстникомъ Кременецкаго староства кандидатовъ на должности войта и трехъ присяжныхъ, выбранныхъ мѣщанами. 1787. Марта 16. . . . . 486.

CXCV. Представленіе отъ Каменецкаго магистрата подкоморіямъ: подольскому и летичевскому, поясняющее стѣсненное положеніе городской казны, вслѣдствіе которой городъ не находитъ возможности уплатить подать и нести повинности на содержаніе войска, возложенныя на него сеймикомъ Подольскаго воеводства. 1787. Ноября 3. . . . . . . 488.

CXCVI. Протоколъ избранія на сходкѣ овруцкихъ мѣщанъ двухъ кандидатовъ на должность бурмистра и отношеніе магистрата къ Овруцкому старостѣ съ предложеніемъ утвердить въ должности одного изъ нихъ. 1788. Февраля 28. . . . . 490.

CXCVII. Протоколъ избранія ляндвойта на сходкѣ овруцкихъ мѣщанъ и отношеніе сходки къ привилигированному войту съ прозьбою подтвердить выборъ. 1788. Іюня 27. . . . . 492.

СТРАН.

CXCVIII. Протоколъ избранія овруцкими мѣщанами бурмистра и представленіе избраннаго ими кандидата на утвержденіе овруцкому старостѣ. 1789. Мая 15. 494.

CXCIX. Протоколъ избранія овруцкими мѣщанами ляндвойта и представленіе избраннаго ими кандидата на утвержденіе привилигированному овруцкому войту. 1789. Мая 15. . . . . 495.

CC. Утвержденіе овруцкимъ старостою въ должности бурмистра кандидата, избраннаго на эту должность мѣщанами. 1789. Мая 21. . . . . 497.

CCI. Отношеніе магистрата города Варшавы къ магистрату Каменца-Подольскаго, приглашающее послѣдній отправить депутатовъ въ означенный срокъ въ Варшаву для того, чтобы съобща съ депутатами другихъ городовъ пріобрѣсти вліяніе на составленіе сеймомъ уложенія о городахъ. 1789. Октября 15. 498.

CCII. Сеймовая конституція, въ силу которой староства: Каневское и Богуславское предоставляются въ наслѣдственное владѣніе князю Станиславу Понятовскому, староство Бѣлоцерковское—гетману Франциску Браницкому и староство Хмѣльницкое—князю Іосифу Понятовскому, подъ условіемъ уплаты изъ нихъ владѣльцами въ пользу казны 30 процентовъ отъ дохода и сохраненія ими въ городахъ самоуправленія. 1790. Марта 31. . . . . 500.

CCIII. Грамота, выданная дворяниномъ Феликсомъ Чарнецкимъ, разрѣшающая устроить сапожный цехъ въ имѣніи его, мѣстечкѣ Ивницѣ. 1790. Октября 15. 501.

CCIV. Законъ, изданный сеймомъ о преобразованіи городского устройства, извѣстный подъ именемъ: »закона о вольныхъ королевскихъ городахъ въ речипосполитой«. 1791. Апрѣля 18. . . . . 504.

CCV. Письмо дворянина Валеріяна Дзѣдушицкаго къ Каменецкому магистрату, содержащее извѣстіе о вновь изданномъ городскомъ уложеніи и прозьбу о принятіи Дзѣдушицкаго въ число Каменецкихъ мѣщанъ. При письмѣ Дзѣдушицкій прилагаетъ нѣсколько экземпляровъ уложенія, напечатанныхъ въ его типографіи, въ мѣстечкѣ Ярышовѣ. 1791. Марта 4. . . . . 512.

СТРАН.

CCVI. Актъ избранія мѣщанами города Сквиры депутатовъ въ городской, апелляціонный, житомирскій судъ. 1791. Августа 1. . . . . 513.

CCVII. Грамота короля Станислава-Августа, разрѣшающая учредить двѣ ежегодныя ярмарки и два еженедѣльные торга въ мѣстечкѣ Махновкѣ. 1791. Августа 6. . . . . 515.

CCVIII. Протоколъ засѣданій городскихъ депутатовъ Житомирскаго округа, во время которыхъ они избрали уполномоченнаго на сеймъ и 5 судей апелляціоннаго окружного суда. 1791. Августа 10—13. . . . 517.

CCIX. Инструкція, выданная депутатами городовъ Житомирскаго округа повѣренному, отправляемому ими на сеймъ. 1791. Августа 13. . . . . . . 521.

CCX. Протоколъ выборовъ урядниковъ магистратскихъ и депутатовъ въ апелляціонный городской судъ и на сеймъ, состоявшихся на сходкѣ мѣщанъ города Черкассъ и зависимыхъ отъ него мѣстечекъ: Ломоватого и Бѣлозора. 1791. Августа 18. . . . . . 525.

CCXI. Прошеніе, поданное магистратомъ и мѣщанами города Гайсына гайсынскому старостѣ о томъ, чтобы онъ требовалъ отъ мѣщанъ повинностей не иначе какъ посредствомъ присылки требованій въ магистратъ. Отвѣтъ, присланный магистрату повѣреннымъ старосты, указывающій неосновательность прошенія и содержащій отказъ въ удовлетвореніи его. 1791. Октября 13 и 24. . . . . 527.

CCXII. Грамота короля Станислава-Августа, содержащая въ себѣ признаніе города Брацлавля—вольнымъ городомъ речипосполитой на основаніи, какъ представленныхъ древнихъ грамотъ и привилегій, выданныхъ этому городу разными королями, начиная съ Сигизмунда I, такъ и на основаніи новоизданныхъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Генваря 10. . 529.

CCXIII. Грамота короля Станислава Августа, подтверждающая городу Корсуню всѣ права и привилегіи, пожалованныя ему королями со времени основанія этого города въ 1584 году, и расширяющая городскія права и льготы на основаніи позднѣйшихъ сеймовыхъ конституцій. 1792. Февраля 21. . . . . . 538.

СТРАН.

CCXIV. Жалоба, поданная Летичевскимъ магистратомъ въ коммисiю полицiи речипосполитой, о томъ, что Летичевскiй староста, князь Чарторiйскiй, приказалъ истребить огромные лѣса, принадлежащiе городу, послѣ того какъ городъ былъ, въ силу сеймовой конституцiи, изъять изъ подъ его вѣдомства. 1792. Марта 3. . . . . 546.

CCXV. Распоряженiе гетмана Францiска—Ксаверiя Браницкаго, данное управляющимъ его имѣнiями о томъ, чтобы они не препятствовали Бѣлоцерковскимъ мѣщанамъ произвести выборы членовъ магистрата. 1792. Марта 14. . . . . 547.

CCXVI. Грамота короля Станислава Августа, причисляющая городъ Медведовку (Даниловъ) къ свободнымъ королевскимъ городамъ речипосполитой на основанiи представленныхъ ему мѣщанами древнихъ документовъ, равно какъ и на основанiи новоизданныхъ сеймовыхъ конституцiй. 1792. Марта 30. . 549.

CCXVII. Грамота, выданная королемъ Станиславомъ—Августомъ городу Звенигородкѣ; король признаетъ этотъ городъ свободнымъ и уравниваетъ его права съ правами другихъ свободныхъ городовъ речипосполитой на основанiи представленныхъ ему древнихъ документовъ, равно какъ и на основанiи вновь изданныхъ сеймовыхъ конституцiй. 1792. Апрѣля 30. . . . . 558.

CCXVIII. Грамота, выданная королемъ Станиславомъ-Августомъ городу Таборову; король уравниваетъ права этого города съ правами другихъ свободныхъ городовъ речипосполитой на основанiи представленныхъ мѣщанами древнихъ документовъ, равно какъ и на основанiи вновь изданныхъ сеймовыхъ конституцiй. 1792. Iюня 16. . . . . 565.

CCXIX. Распоряженiе генеральной конфедерацiи (Тарговицкой), предписывающее городамъ возстановить порядокъ городского устройства и судопроизводства, существовавшiй до 1788 года. 1792. Октября 29.
Объявленiе королевскаго ассессорскаго суда, предписывающее городамъ исполнить распоряженiе генеральной конфедерацiи. 1792. Ноября 7. . . . 569.

CCXX. Объявленiе королевскаго ассессорскаго суда о

СТРАН.

томъ, что королевскіе города и мѣстечка должны подчиняться суду старостинскому или суду администраторовъ королевскихъ экономій, какъ высшей инстанціи, къ которой допускается аппеляція отъ суда магистратскаго. 1792. Ноября 20. . . . . 572.

CCXXI. Постановленіе сходки каменецкихъ мѣщанъ, опредѣляющее возстановить прежній порядокъ городского судопроизводства и управленія съ условіемъ, чтобы выборы членовъ магистрата происходили впредъ посредствомъ всеобщей подачи голосовъ мѣщанами, также устанавливающее способъ управленія селами, принадлежащими городу и повинности обывателей, живущихъ въ предместіяхъ. 1793. Марта 6. . . . . 574.

CCXXII. Увольнительное отъ крѣпостной зависимости свидѣтельство, выданное графинею Людовикою Ходкевичевою чорнобыльскому мѣщанину, Алексію Бабенку, съ предоставленіемъ ему права причислиться къ купеческому сословію любого города Русской имперіи. 1793. Сентября 15. . . . . 576.

CCXXIII. Прошеніе, поданное Летичевскимъ магистратомъ управляющему государственными имуществами, майору Корису, содержащее жалобу объ отнятіи у города Летичева, не смотря на его грамоты и привилегіи, лѣсовъ, земель и хуторовъ бывшими Летичевскими старостами а впослѣдствіи экономіею графа Аркадія Маркова. 1793. (?). . . . . . 578.

CCXXIV. Распоряженіе князя Матѳея Радзивила, предписывающее евреямъ города Бердичева избрать независимый отъ рабина еврейскій судъ и обозначающее устройство и дѣлопроизводство этого суда. 1794. Марта 27. . . . . 581.

CCXXV. Удостовѣреніе, выданное дворянкою Боржендзкою поселенцамъ католикамъ, прибывшимъ въ мѣстечко Прилуки, въ томъ, что ея сынъ изъявитъ согласіе на принятіе ихъ въ число мѣщанъ и снабдитъ ихъ участками земли, такъ какъ онъ стремится къ усиленію въ мѣстечкѣ католическаго народонаселенія. 1795. Іюля 17. . . . . 584.

CCXXVI. Прошеніе, поданное Летичевскимъ магистратомъ Волынскому губернатору, генералъ-майору Шере-

СТРАН.

метьеву, содержащее жалобу на гродскій летичевскій судъ о томъ, что онъ незаконно присудилъ городскія земли уніятскому Головачинецкому монастырю. 1895. Августа 23. . . . . 585.

CCXXVII. Дарственная запись, выданная магистратомъ города Сальницы мѣщанину Григорію Маріевичу на земли, принадлежащія городу, съ увольненіемъ его и его наслѣдниковъ отъ всѣхъ государственныхъ и городскихъ повинностей, подъ тѣмъ условіемъ, что онъ будетъ заниматься ходатайствомъ по всѣмъ юридическимъ дѣламъ города. 1796. Сентября 18. . . . . 587.

CCXXVIII. Привилегія, данная княземъ Матѳеемъ Радзивиломъ нѣкоторымъ купцамъ евреямъ на исключительное право торговли сукномъ въ городѣ Бердичевѣ. 1797. Февраля 8. . . . . 588.

CCXXIX. Заявленіе летичевскихъ мѣщанъ: христіанъ и евреевъ, поданное Летичевскому магистрату о томъ, что мѣщане вполнѣ довольны составомъ магистрата и не желаютъ производить вторичной баллатировки, предложенной нѣкоторыми мѣщанами евреями. 1798, Августа 16. . . . . 590.

ОПЕЧАТКИ.

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
12	19	городскихъ	гродскихъ.
64	20	1676	1576.
—	25	1676	1576.
92	20	wrzelakich	wszelakich.
102	17	яко ее выше	яко се выше.
134	4	1616	1619.
156	17	ad ducendi	adducendi.
183	37	poventribus	proventibus.
230	3	Сряпольскому	Трипольскому.
248	3	tedypo winien	tedy powinien.
—	23	konsolacyą	kolacyą
290	18	освобождавтъ	освобождаетъ.
377	23	przyvilegio	privilegio.
474	12	najszczegulnlej	najszczegulniej.
492	№ акта	—	CXCVII.
517	1	Кіевскаго	Житомирскаго.
604	28	1676	1576.
—	33	1676	1576.
615	33	городского	гродскаго.

ВЪ СКЛАДѢ ВРЕМЕННОЙ КОММИССІИ,

для разбора древнихъ актовъ, Высочайше учрежденной при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ Губернаторѣ.

I. **Памятники,** томъ IV-й. 1859 года, цѣна . 2 р. с.

(*Вмѣсто прежней цѣны 4 р. 50 к.*)

II. **Архивъ юго-западной Россіи:**

Части I-й томъ I-й. Акты, относящіеся къ исторіи православной церкви въ юго-западной Россіи, 1859 г., стр. LXXVII и 554, цѣна . . . . 2 р. с.

— — **томъ II-й.** Матеріалы для исторіи православія въ западной Украинѣ въ XVIII ст.—Архимандритъ Мелхиседекъ Значко-Яворскій.—1864 г., стр. CCXIII и 683.

— — **томъ III-й,** составляющій продолженіе II-го тома. Оба тома продаются вмѣстѣ, какъ составляющіе одно цѣлое, бол. ста печ. листовъ, ц. . 3. р. с.

Части II-й томъ I-й. Постановленія дворянскихъ провинціальныхъ сеймовъ въ юго западной Россіи. 1861 г., стр. LXVI и 530, цѣна . . . . . 2 р. с.

Части III-й томъ I-й. Акты о козакахъ. 1863 г., стр. CXX и 433, цѣна . . . . 2 р. с.

Части III томъ II-й. Акты о козакахъ. 1868 г., стр. CXCVII—и 928, цѣна . . . . 2 р. 50 к.

Части IV-й томъ I-й. Акты о происхожденіи шляхетскихъ родовъ въ юго западной Россіи. 1867 г., стр. LV; 62 и 460, цѣна . . . . 2 р. с.

III. **Лѣтопись С. Величка.** т. IV-й. 1864., ц. 1 р. 25. к.

Книгопродавцы, выписывающіе не менѣе 10 экз., и учебныя заведенія, обращающіеся прямо въ Коммиссію, платятъ за каждый томъ Архива юго-западной Россіи по 1 р. 50 к., не прилагая ничего за пересылку, за исключеніемъ части III т. II, 1868 г. (2 р. с. съ перес.).

Вновь вышедшій изъ печати въ 1869 г.

Части V томъ I-й. Акты о городахъ. 1869 г., стр. 94—и 636, цѣна 2 р.

Всѣ означенныя книги кромѣ склада Коммиссіи, продаются у книгопродавцевъ С. И. Литова, Е. Я. Федорова и въ книжномъ магазинѣ М. Г. Щербакова (на Владимірской у. въ д. Качинскаго).

Прочія же изданія Коммиссіи продаются у коммиссіонера Временной Коммиссіи С. И. Литова, а именно:

1. *Памятники,* изд. Времен. Коммисіею, три тома—6 р. (вмѣсто 9. р.)

2. *Величко.* Лѣтопись событій въ юго-западной Россіи въ XVII в., четыре тома, 5 р. 50 к. с. Отдѣльно томъ II-й и III-й по 1. р. 50 к., и 4 т. 1 р. 25 к.

3. *Жизнь Князя Курбскаго* въ Литвѣ и на Волыни, два тома, 4 р. сереб.